گرجستان

نخستین باری که ازنقش گرجستان درتاریخ ایران سخن بمیان میآید، مربوط به حملهٔ سکاها از این سرزمین به قلمرو مادها است. هرودوت دراین باره مینویسد که «مسافت بین دریاچهٔ مئوتید ورود فازیس و سرزمین کلخید برای رسیدن بهسرزمین مادها، برای یك پیادهسالم معادل سیروز راهاست. فاصلهٔ بینکلخید باماد زیاد نیست و بین این دومملکت فقط ساسپیرها سکونت دارند».

سرزمین کلخید نام باستانی همان منطقهای است که امروزه گرجستان غربی محسوب میشود، ودر قرون بعدی «لازستان» نامیده شد. رود فازیس همان رود ریون کنونی در گرجستان، و دریاچهٔ مئوتید دریای آزوف امروزی است. بعدها نیز در تمام دوران تجاوز سکاها و سایر قبائل شمالی بایران، «تنگ‌داریال» واقع در گرجستان معبر اصلی آنها بود.

گرجیها که باحتمال قوی اصلا از بینالنهرین آمده بودند، درقرون هفتم و ششم پیش از میلاد در سرزمین

امروزی گرجستان درجنوب کوههای‌قفقاز ساکن شدند و در آنجا سه‌قلمرو مستقل که مورخان باستانی آنهارا «کاخت» و «کارتلی» و «کلخید» نامیده‌اند، بترتیب در مشرق، مرکز و مغرب این سرزمین بنیاد نهادند. در قرن ششم پیش‌از میلاد، این مناطق بدست کورش تصرف شد ودر تمام دوران هخامنشی این سرزمین قسمتی از قلمرو شاهنشاهی ایران بود. از مردم این سرزمین، هرودوت به‌صورت مسخ‌ها (بومیان گرجستان)، کلخ‌ها (ساکنان کلخید در کنار شرقی دریای سیاه)، تیبارن‌های‌کنار رود ترمودون‌که بدریای سیاه میریزد نام میبرد. در لشکرکشی خشاریارشا بیونان بگفته همین مورخ جنگجویان این هرسه‌دسته شرکت داشتند.

در سال ۳۲۰ پیش‌ازمیلاد، «فرناباز» سردار گرجی کلیه مناطق این سرزمین را تحت فرمان خود در آورد و نخستین دولت مستقل گرجستان را تشکیل داد. هرچند وی ایرانی نبود، ولی نام او نامی ایرانی است که در زمان هخامنشی چندین سردار ایران بدان نامیده میشدند.

در زمان مهرداد کبیر پادشاه پونت که سلسلهٔ او با «آری‌برزن اول» ساتراپ ایرانی قرن چهارم پیش‌از میلاد شروع شده بود، گرجیان همراه وی علیه امپراتوری رم جنگیدند، ولی در این جنگ مهرداد شکست خورد وگرجستان بتصرف رم درآمد. این دوره

مصادف باشاهنشاهی اشکانی درایران بود، و دراین هنگام از گرجستان در اسناد اشکانی بصورت «ورژان» و در مدارك رومی بصورت «ایبریا» یاد شده است.

رومیان گرجستان را بشکل موضع مقدم خود در قفقاز علیه شاهنشاهی اشکانی در آوردند، ولی طولی نکشید که اشکانیان و سپس ساسانیان برآنجا استیلا یافتند.

در سال ۲۶۵ میلادی «میریان» شاهزاده ساسانی در این سرزمین دولتی مستقل بنام دولت گرجستان تشکیل داد که پایتخت آن در کنار رود کورا بود. در حدود سال ۳۰۰ میلادی، بموجب عهدنامه‌ای که بین ایران و روم منعقد شد قسمت شرقی گرجستان بنام «ایبریا» تحت‌الحمایه ایران وقسمت غربی آن بنام کلخید یالازیك (لازستان) تحت‌الحمایۀ رم شد، و در همان زمان بود که آئین عیسوی در گرجستان رواج یافت. شاپور اول برادر خودرا به پادشاهی این سرزمین منصوب کرد و بدین ترتیب مهمترین شخصیت ایرانی بعداز شاهنشاه، زمام امور آنجا را در دست گرفت.

در سال ۴۸۳ میلادی، «واختیانگ» شاهزادۀ کارتلی (گرجستان شرقی) ملقب به «گور ارسلان» شورش بزرگی را علیه ایران و رم رهبری کرد و تدریجاً حدود کشور خودرا بتمام ماوراء قفقاز بسط داد. شهر تفلیس که اینك ۱۵۰۰ سال از تعیین آن به‌پایتختی گرجستان میگذرد، در سال ۴۶۹ توسط

همین شاهزاده که بعداً بصورت یك قهرمان ملی و پهلوان افسانه‌ای درآمد و جنگاوریهای او موضوع داستانها و سرودهای حماسی متعدد شد بعنوان مرکز قلمرو گرجستان انتخاب گردید. از آن پس این کشور گاه باایران و غالباً بابیزانس در کشمکش بود، تااینکه در قرون دوم و سوم هجری بتصرف اعراب درآمد.

تسلط اعراب براین سرزمین چندان استوار نبود، زیرا درعین وجود یك «امیر» که نمایندهٔ خلفا بود، امور این سرزمین عملا بدست اشراف محلی اداره میشد. درقرن سوم هجری تحت رهبری یك قهرمان ملی بنام «آشات‌مزد» گرجستان آزادی خودرا باز یافت و اندکی بعد «باگرات» دولت مستقلی در این کشور تشکیل داد.

در قرون بعد، این سرزمین بدست سلجوقیان افتاد، ولی درقرن‌ششم هجری، پادشاهان گرجستان بخصوص ملکه تامار که ۲۸ سال سلطنت کرد این کشور را به بزرگترین مقام تاریخ خود رسانیدند و در عین حال درخشندگی و رونق فرهنگی و هنری فراوانی را در این سرزمین باعث شدند.

در دوره‌های‌چنگیز وتیمورگرجستان نیزمانندایران وغالب سرزمینهای‌آسیای غربی ویران‌گردید، وپس‌از یك دوران استقلال مجدد نیمی از آن ضمیمه عثمانی و نیم دیگر جزو ایران شد، تا بالاخره طبق عهدنامه

ایران و عثمانی در زمان شاه‌عباس کبیر تقریباً تمام این سرزمین به ایران تعلق یافت، و دولت صفوی اداره امور داخلی این کشور را بدست نایب‌السلطنه ـ هائی سپرد که طبق سنن و معتقدات محلی انتخاب میشدند. در سال ۱۷۲۴ عثمانیها مجدداً به‌گرجستان حمله بردند، ولی در برابر سپاه نادر عقب نشستند و بموجب عهدنامه سال ۱۷۳۶ این سرزمین را کاملا به‌ایران سپردند، ونادر نیز یکی از اعقاب «باگرات» پادشاه گذشته گرجی را که قبلا بدو اشاره شد به حکمرانی گرجستان تعیین کرد. «ایراکیل» پسر باگرات، خود را تحت حمایت کاترین ملکه روسیه قرار داد و ازین تاریخ نفوذ روسیه در گرجستان آغاز شد. حکومت ایران برای آخرین‌بار در زمان آغامحمدخان قاجار در تفلیس مستقر شد، ولی از سال ۱۸۰۱ دولت تزاری این‌کشور را رسماً ضمیمه امپراتوری خود کرد. بعد از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ گرجستان بصورت یکی از جمهوریهای مستقل اتحاد جماهیر شوروی درآمد.

براساس این‌سابقهٔ تاریخی، روابط فرهنگی ایران و گرجستان سابقه‌ای دوهزارو پانصد ساله دارد که لااقل از هزار سال اخیر آن اطلاعات زیادی در دسترس هست. بسیاری‌ازنویسندگان وشعرای‌گذشتهٔ‌این‌سرزمین آثاری بنظم ونثر بزبان فارسی پدید آورده‌اند که ازآن جمله میتوان از شرف‌الدین ابوالفضل متطبب تفلیسی (متوفی در ۶۲۹ هجری) مؤلف کتابهای فارسی

«التعبیر» و «بیان‌الطب» و «کتاب‌القوافی» و «قانون‌الادب» و «بیان‌النجوم»، و از بدر تفلیسی، سیف‌الدین هارون تفلیسی، قاضی تفلیسی، کمال تفلیسی ولطیف تفلیسی که همگی ازشعرای پارسی‌زبان قرون پنجم تادهم هجری بوده‌اند نام برد.

شاهنامه فردوسی در قرن دوازدهم میلادی یعنی اندکی بعداز خود فردوسی به‌زبان گرجی ترجمه شد. از این اولین ترجمه اکنون اثری باقی نیست، اما ترجمه‌های متعدد دیگری از قسمتهای مختلف شاهنامه بزبان گرجی در قرون پانزدهم تاهیجدهم به‌نظم و نثر صورت گرفته است که امروزه همه آنها در دست است. مهمترین این ترجمه‌ها «رستومیانی» (رستم‌نامه) است که درآن فصول مربوط به تولد زال تامرگ گشتاسپ ترجمه شده است. قسمت اساسی این ترجمه توسط «سراپیون ساباشویلی» در اواخر قرن پانزدهم واوائل قرن شانزدهم انجام گرفته و ترجمه قسمت آخر آن در نیمه دوم قرن شانزدهم توسط «خسرو تورمانیدزه» صورت گرفته است. این هردو ترجمه منظوم است.

ترجمه تورمانیدزه کتاب رایج قرائتی دربار پادشاهان گرجستان (داوید و تامارا) بود که توسط شاهنامه‌خوانان مخصوص خوانده میشد و جالب توجه است که ملک‌الشعرای این دربار درآن هنگام شاعری بنام ایرانی «شاهرخ» بود. بسیاری از گرجی‌ها امروزه نیز باسامی قهرمانان این منظومه:

رستومی (رستم)، بیژانی (بیژن)، پریدونی (فریدون) وغیره نامیده میشوند.

در قرن هفدهم منظومه‌ای بزبان گرجی بنام «زاآکیانی» (ضحاک‌نامه) توسط «ماموک‌تاواکلاشویلی» انتشار یافت که ترجمه سرگذشت ضحاك و فریدون شاهنامه بود. در همان زمان منظومه گرجی دیگری بنام «اوتروتیان ساآمیانی» (سام پهلوان) توسط «باردزیم واچنادزه» منتشر شد که شامل فصول مربوط بآغاز پادشاهی کیومرس تاتولد زال بود. اندکی بعد ترجمه‌هائی به‌نثر گرجی بنام «پریدونیانی» (فریدون‌نامه) و «ساآمیانی» (سام‌نامه) انتشار یافت. در سالهای اخیر تحقیقات جامعی دربارهٔ شقوق گرجی شاهنامه و ترجمه‌های گرجی فصول مختلف این کتاب، توسط یوستین آبولادزه، کورنئلی ککلیدزه، الکساندر بهرامیدزه، داوید کوبیدزه و غیره در تفلیس انتشار یافته‌که فهرستی از آنها درقسمت‌کتابشناسی این فصل نقل شده است.

در نیمه دوم قرن دوازدهم مقارن بانخستین ترجمه گرجی شاهنامه، ترجمه‌ای عالی از «ویس ورامین» توسط «سرگیس تموگوی» بصورت ترجمه تحت‌اللفظی و بیت به بیت این اثر بزبان گرجی انجام گرفت. در این ترجمه که در سال‌های ۱۸۸۴ و ۱۹۳۸ و ۱۹۶۰ و ۱۹۶۴ در تفلیس تجدید چاپ شد اشعاری وجود داردکه در متن فارسی کنونی ویس‌ورامین نیست، و از اینجا

معلوم میشود که این اشعار بعداً در متن فارسی مفقود شده است.

طبق تحقیق دو دانشمند گرجی «گواخاریا» و «تودوا» که در مقدمهٔ چاپ ۱۹۶۴ این کتاب در تفلیس بچاپ رسیده، پیش‌از فخرالدین گرگانی ترجمه‌ای از متن پهلوی (اشکانی) این افسانه به‌نثر فارسی وجود داشته که‌بعداً اساس منظومه گرگانی قرار گرفته است.

ترجمه‌های مختلفی به قابوس‌نامه، بختیارنامه، گرشاسپ‌نامه و برزونامه نیز در قرن حاضر به گرجی منتشر شده است.

نزدیکی فرهنگی و ادبی گذشته گرجستان را باایران بهتر از هرجا در اثر بزرگترین شاعر تاریخ گرجستان «شوتاروستاولی» Shota Rustaveli که در واقع فردوسی گرجستان است، منعکس میتوان یافت. این اثر که حماسه «پهلوان پلنگینه‌پوش» نام دارد، ومقام آن در تاریخ ادبیات گرجی معادل بامقام شاهنامه در ادبیات ایران است، بطور آشکار از حماسه فردوسی و از ادبیات کلاسیك ایران الهام گرفته است و اصولا قسمتی‌ازحوادث این منظومه درایران میگذرد. روستاولی که معاصر بانظامی بود و بیش از سه‌قرن بافردوسی فاصله نداشت هم‌بازبان‌فارسی وهم باترجمه گرجی شاهنامه آشنائی داشت.

درباره این‌ارتباط ادبی، پروفسور داوید کوبیدزه استاد دانشگاه تفلیس که یکی از برجسته‌ترین

ایرانشناسان گرجستان است، مینویسد: «در منظومه پهلوان پلنگینه‌پوش زندگی مردم ایران بتفصیل وصف شده است و بسیاری از قهرمانان این منظومه نه فقط مسلمان بلکه ایرانی هستند. میدانیم که روستاولی بافارسی آشنائی کامل داشته و آثار فردوسی و گرگانی و نظامی را درزبان اصلی‌آنها میخوانده است. محققان گرجی همواره متوجه تأثیر عمیق ادبیات فارسی در روستاولی بوده‌اند. این آشنائی در آثار شعرای متعدد دیگر گرجی نیز دیده میشود. مثلا «تسی‌تسیشویلی» سراینده منظومه گرجی بهرام‌گور باشعار نظامی کاملا آشنا بوده است».

محقق معاصر گرجی، کرنلی ککلیدزه عضو فرهنگستان علوم گرجستان، در اثر تحقیقی مفصلی ثابت کرده است که روستاولی بامنظومه لیلی‌ومجنون نظامی، و باحتمال‌قوی باخسروشیرین اوآشنائی داشته، و از مضامین آنها در حماسهٔ خود الهام گرفته است. همین محقق معتقد است که‌خاقانی شیروانی، که‌معاصر نظامی و روستاولی بوده بازبان گرجی آشنائی نزدیک داشته است. «ایوان‌جاواخیشویلی» آکادمیسین معاصر گرجستان باتوجه به‌این سوابق مینویسد: «درطول قرون متوالی، نزدیکی فرهنگ و ادب یکنوع وحدت معنوی میان گرجیها و ایرانیها پدید آورده بود که در برابر عوامل خصومت، دوستی و محبت را توسعه میداد».

براثر این نزدیکی و علاقه متقابل، طی قرون متمادی ایرانیان بسیاری به‌گرجستان سفر کردند و گرجیهای متعددی نیز بایران آمدند و حتی حائز مقامات و مناصب عالی شدند. در ادبیات معاصر ایران بکرات به‌گرجستان و بخصوص به‌زیبائی زنان گرجی اشاره شده، و جمال گرجی موضوع بسیاری از نقاشی‌ها و مینیاتورها قرار گرفته است.

در این مدت روابط بازرگانی ودادوستد وسیعی نیز میان ایران و گرجستان برقرار بوده که دربارهٔ آن الکساندر دوما درسفرنامهٔ قفقاز خود مینویسد: «در کاروانسرای بزرگ تفلیس ایرانیها و ترکها و ارمنی‌ها وگرجی‌ها از فرط زیادی درهم میلولیدند».

در سالهای اخیر کارهای ادبی مهمی در گرجستان در زمینهٔ ادبیات فارسی صورت گرفته که مهمترین آنها ترجمهٔ شاهنامه بزبان گرجی بمناسبت هزارهٔ فردوسی باهمکاری گروهی از استادان فارسی‌شناس درجهٔ اول این کشور است. درهمین مدت آثار متعدد دیگری از ادبیات فارسی به گرجی ترجمه شده یاتحقیقاتی درزمینهٔ آنها انتشاریافته است که‌فهرستی از آنها را در آخر این فصل میتوان یافت.

دوکار فرهنگی و ادبی مهم مربوط بایران که در حال حاضر در گرجستان صورت میگیرد یکی تنظیم فرهنگ مفصل فارسی گرجی است که از مدتی پیش در تفلیس در دست تألیف است، و دیگری تدوین کتاب

«گلچینی ادبیات فارسی» توسط پرفسور «داوید ایوانویچ‌کوبیدزه» ایران‌شناس معاصر گرجی و استاد کرسی فارسی دانشگاه تفلیس که از طرف دانشگاه تفلیس چاپ میشود. جلد اول این کتاب شامل نمونه‌های ادبیات کلاسیك فارسی از قرون دهم تا پانزدهم میلادی (چهارم تانهم هجری) منجمله ترجمه‌های اشعار رودکی، فردوسی، خیام، سعدی، حافظ، جامی و متن فصل اول منظومه «هشت بهشت» امیرخسرو دهلوی است که از روی نسخه‌های خطی این کتاب در ذخایر دایره کتب خطی انستیتوی ملل آسیا در لنین‌گراد و در انستیتوی نسخ‌آکامی علوم گرجستان تنظیم شده است. جلد دوم شامل ترجمه آثار ادبی بعداز حافظ و نمونه‌های ادبی معاصر ایران است.

اززمره آثار تحقیقی‌مربوط بادبیات ایران میتوان از نشریه مخصوص دانشگاه تفلیس در سال ۱۹۶۱ (۱۳۴۰) درباره مسائل خاورشناسی بخصوص زبان و ادبیات و تاریخ ایران نام برد. این کتاب در سلسله مونوگرافهای این دانشگاه که عادتاً توسط استادان دانشگاه تفلیس تألیف میشود به‌شماره ۹۱ بچاپ رسیده است.

در سال ۱۹۵۹ پرفسور داوید کوبیدزه در مخزن نسخ آکادمی علوم گرجستان ترجمه گرجی یك منظومه فارسی را کشف کرد که از لحاظ مضمون کاملا مشابه شاهنامه فردوسی است، ولی پیش‌از فردوسی توسط

شاعری ناشناس سروده شده است و تاریخ اواخر قرن سوم هجری‌را دارد. متأسفانه نسخه اصلی (فارسی) این اثر باقی نمانده است.

داغستان

«جمهوری خودمختار داغستان» یکی ازسرزمینهای اتحاد شوروی است که تاریخ آن ارتباط بسیار نزدیك باایران دارد وبراساس همین رابطه تاریخی از دیرباز رابطه فرهنگی‌وهنری وسیعی بین‌این‌دوسرزمین برقرار بوده است. اصولا قسمتی از مـــردم داغستان از نژاد ایرانی هستند که بزبان‌های «تاتی» و «طالشی» سخن میگویند، ودربارهٔ زبان آنها که شعبه‌ای از گویش‌های ایرانی تاتی است تـــاکنون تحقیقـــات جـــامعی توسط دانشمندان زبان‌شناس‌روس‌وشوروی‌صورت‌گرفته‌است. تاپیش‌از انقلاب در داغستان درحدود ۱۵۰۰ «مدرسه» و مکتبخانه وجود داشت که بیشتر جنبهٔ مذهبی داشت و درغالب‌آنها علاوه‌برزبان عربی، زبان فارسی‌نیز رایج بود، ولی بعداً تدریس این زبانهـــا ملغی شد. مـــرکز مردم ایرانی‌نژاد داغستان ناحیه «طبرسران» است که درزمان ساسانی، فرمانروایان آن «طبرسران شاه» لقب داشتند. در نیمهٔ دوم دوران ساسانی، داغستان حکـــام ایرانی داشت که پادگانی در دژ مستحکم «دربند» برای

جلوگیری از هجوم قبائل شمالی ساخته بودند. هنگام حملهٔ اعراب، داغستان بصورت سرحد شمالی امپراتوری اسلامی در قفقاز درآمد، ولی نفوذ اسلام درآن عمق زیادی نیافت، تاهنگامیکه تیموریان و بعداً ترکان عثمانی این سرزمین را تصرف کَردند و آئین اسلام را در آنجا رسوخ بیشتری دادند.

در زمان صفویه، داغستان توسط شاه‌عباس اول مجدداً ضمیمه ایران شد، و پس‌از لشکرکشی پتر کبیر بدانجا که مقارن باسقوط دولت صفوی صورت گرفت باردیگر نادرشاه افشار آنجارا تصرف‌کرد و طبق پیمان سال ۱۷۳۲ دولت تزاری روسیه حکومت ایران را در این سرزمین برسمیت شناخت. متن تعداد زیادی از فرامین شاهان ایران که به‌حکام ایرانی داغستان نوشته شده اکنون در مخزن دولتی نسخه‌ها و اسناد خطی گرجستان در تفلیس نگاهداری میشود. پس از نادر مجدداً روسیه به‌داغستان حمله برد، و بعداز دوران کوتاه آغامحمدشاه قاجار این سرزمین در زمان فتحعلیشاه بموجب پیمان گلستان بطور قطع از نفوذ ایران خارج‌گردید، ولی مقاومت محلی درمقابل روسیه تزاری که به‌رهبری فرقهٔ نقشبندی صورت میگرفت تااواخر قرن نوزدهم ادامه یافت. «جمهوری خودمختار شوروی داغستان» که قسمتی از جمهوری فدراتیو روسیه شوروی بشمار میرود پس‌از انقلاب اکتبر، درسال ۱۹۲۰ بوجود آمد.

درهنگام هجوم اعراب، آئین مزدائی همراه با تمدن ساسانی در داغستان نفوذ داشت، وگذشته ازآن فرهنگ و هنر ایـران نیز در این سرزمین رایج بود، چنانکـه طبقه صنعتگران را که در اسلحه‌سازی تخصص داشتند «زره‌گران» مینامیدند. این سنت هنر ایرانی هنوز هم در نـزد هنرمندان فلزکـار داغستانی که مـرکز آنها «کوباچی» است حفظ میشود و استادان این ناحیه کـه کارهای هنریشان شهرت فراوان دارد غـالباً از آثـار ایرانی که‌نسل درنسل درخانه‌های آنان باقی مانده است الهام‌میگیرند. ازاین استادان، مسعودی‌که خود درقرون اولیه هجری این منطقه را از نزدیك دیده باستایش نام برده است.

بسیـاری از ابنیـه تـاریخی داغستان بـا نفوذ محسوس معماری ایرانی ساخته شده‌اند که از آن جمله مسجد جامع ماخاچ قلعه‌است. از زمرهٔ آثار تاریخی مهم ایران که مربوط بدین سرزمین است کتیبه‌هـای خط پهلوی است که در دربند بدست آمـده است و اکنون قسمتی از آنها در موزه دولتی ماخاچ قلعه نگـاهداری میشود.

اوستی (ایرستان)

ناحیه «اوست» را که سرزمین کوچکی در شمال قفقاز است و درحال حاضر به‌دومنطقه خودمختار «اوستی شمالی» و «اوستی جنوبی» تقسیم شده است شاید بتوان جالب‌ترین وجه ارتباط فرهنگی و مدنی ایران باسرزمینها و ملل اتحاد شوروی دانست، زیرا این ناحیه مسکن یکی از اصیل‌ترین بازماندگان اقوام ایرانی‌نژاد باستانی است و زبانی که در آنجا رایج است نیز اصیل‌ترین نمونه زنده زبانهای کهن ایرانی است.

اوست‌ها که احتمالا شعبه‌ای از آلان‌ها یاآران‌ها هستندکه در شرح مربوط به آذربایجان شوروی بدانها اشاره شد، تا قبل از قرن دهم میلادی در استپ‌های «دون» سکونت داشتند و در آن هنگام براثر فشار اقوام خزر به‌محل‌کنونی خود درقفقاز کوچ‌کردند. این مردم به‌سنن و معتقدات کهن آریائی و ایرانی خود سخت پای‌بند بودند، بطوریکه باوجود رواج مسیحیت وبعد اسلام در نزد آنان، این سنن همچنان پای‌برجا ماند و در

حال حاضر نیز قسمت مهمی از رسوم و آداب مذهبی و اجتماعی آنان همان سنن باستانی آلان‌ها است.

از نظر سیاسی، اکنون سرزمین اوست‌ها بدو قسمت «ناحیه خودمختار اوست شمالی» Severo-Osetinskaya Oblast که‌قسمتی از «جمهوری فدراتیو روسیه شوروی» و مرکز آن «اورجنیکیدزه» است و «ناحیه خودمختار اوست جنوبی» Iugo - Osetinskaya Oblast که قسمتی از «جمهوری شوروی سوسیالیستی گرجستان» و مرکز آن «تسخینوالی» است تقسیم شده است. اوستی شمالی که در ۱۹۲۴ تأسیس شده دارای قریب نیم میلیون جمعیت و اوستی جنوبی که در ۱۹۲۲ ایجاد شده است دارای تقریباً یکصد هزار جمعیت است.

شایان تذکر است که خود اوست‌ها سرزمین خویش را بدین نام‌نمیخوانند، بلکه بدان ایرستان Iryston میگویند و شعبه اصلی زبان آنان نیز ایرون نام دارد که این هردو باحتمال قوی شکل تغییر یافتهٔ کلمه ایران است. زبان اوستی که چنانکه گفته شد از جالبترین نمونه‌های زنده زبانهای باستانی ایرانی است بدلیل همین اصالت خود از قرن گذشته یعنی از وقتیکه «زبانشناسی ایرانی» بصورت یك علم مشخص درآمد، همواره مورد توجه خاص دانشمندان روسیه و اروپا و امریکا بوده، وتاکنون تحقیقات بسیاری دربارهٔ آن صورت گرفته که از نظر وسعت و اهمیت متناسب

با کمی تعداد مردمی که بدان سخن میگویند نیست.

در حال حاضر نیز تقریباً در همه مراکز مهم زبانشناسی ایرانی چه در اتحاد شوروی و چه در آلمان، فرانسه، انگلستان، دانمارك، امریکا و غیره مطالعات مربوط به زبانهای اوستی ادامه دارد، که از جمله زبانهای اوستی ادامه دارد، که از جمله کارشناسان کارشناسان درجه اول آنها میباید از آبایف V.I. Abaev مهمترین متخصص جهانی این زبان، امیل بنونیست E. Benveniste دانشمند فرانسوی، کای بار K. Barr دانشمند دانمارکی، آخولدیانی G. A. Akhvledaini دانشمند گرجی نام برد.*

ازطرف خودآکادمی اوستی (آکادمی علوم ایرستان) کتاب قطوری درسال ۱۹۶۴ بنام «فرهنگ توصیفی زبان اوست»:

Iron aevzadzhy aembaryngdenaeg dzyrdwat. Bearnon redaktor Saebaeraty N. Ya. Skhinval, GSSR, zonaedty Akademiy Xussar Irystony Zonad - irtassaeg instiut. Ordzhonikidze, 1964.

* V.I. Abaef: A grammatical sketch of Ossetic. Edited by H. Pauer; transl. by Steven P. Hill. Indiana University, Bloomington; 1964.

E. Benveniste: Etude sur la langue ossète. Lib. Klinchsieck. Paris, 1956.

G.A. Akhvlediani: Grammatika osetinskogo-yazyka. T.I. Fonetika i morfologiya. Ordzonikidze, 1963.

Ossetisch — Russisch — Deutsches Wörterbuch. 3 Bde. — München 1927.

بچاپ رسیده و نیز در سال ۱۹۶۱ مجموعه‌ای در دوجلد بنام «آفریده‌های ادبی ملت اوست» توسط زویاسالاتگانی بزبان اوستی با عنوان ذیل انتشار یافته است:

Iron acaemy sfaeldystad. Dy wwae tony. Baernon redaktor Abayty Vaso. Saraezta jae Solaegaty Zoja. Ordzhonikidze, 1961.

این دواثر شامل اطلاعات جامع دربارهٔ زبان و ادبیات اوستی یعنی بخش ناشناخته‌ای از زبان وادبیات ایرانی است.

شعبه دیگرزبان اوست‌ها دیگور Digor نام دارد که بیشتر در قسمت اوستی جنوبی رایج است و درباره آن نیز تحقیقات بسیاری صورت گرفته است. در مورد تحقیقات مربوط به‌زبان اوستی در اتحاد شوروی بعداً توضیح بیشتری داده میشود.

در خود اورجنیکیدزه نیز غالباً نتایج مطالعاتی که در این زمینه بعمل میآید، در نشریهٔ رسمی انستیتوی تحقیقاتی اوستی شمالی بنام

Izvestiya Severo - Osetinskogo nauchno - issledovatelskogo instituta. Ordzonikidze.

منتشر میشود.

درباره رسوم و سنن باستانی این قوم نیز مطالعات بسیاری توسط دانشمندان خاورشناس بسیاری از کشورهای جهان صورت گرفته است. باید تذکر

داد کـه هنوز هـم عده زیـادی از مـردم این سرزمین دارای اسامـی ایـرانـی رستـم و فریـدون و بیـژن و نظائـر آن هستند. همچنین شایـان تذکـر است کـه اورجنکیدزه پـایتخت ناحیه خودمختار اوست شمالـی همان شهر «ولادی قفقاز» معروف سابق است که نـه تنها از نظر سیاسی بلکه از لحاظ فرهنگی نیز مقـام خاصی در تاریخ روسیه دارد، زیرا در قرن اخیر و آغاز قرن حاضر، کسانی مانند پوشکین، لرمانتوف، گورکی و مایاکوفسکی هرکـدام مدتـی در این شهر اقـامت داشته‌اند.

Ahtazeeta. fee Ahwal Alimutsafika 23.

9622522401

تاریخچه ایران شناسی

در روسیه‌تزاری، جمهوری فدراتیو روسیه‌شوروی و سایر جمهوریهای اتحاد جماهیر شوروی: اوکراین، آذربایجان، ارمنستان، گرجستان، ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، کازاخستان، تاتارستان.

Title A first course in educa[illegible]

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 [illegible]

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE
		fee Ahwal Alinutsafika 23	Attazeeki

9622522401

روسیه

فعالیتهای ایران‌شناسی بصورت علمی و منظم، از اوائل قرن نوزدهم در روسیه آغاز شد، ولی پایهٔ اصلی این فعالیت‌ها در قرن پیش‌از آن باتأسیس موزهٔ دولتی سنت پترزبورگ و فرهنگستان علوم روسیه گذاشته شده بود.

در سال ۱۷۱۴ بفرمان پتر کبیر موزه‌ای بنام موزهٔ دولتی سنت پترزبورگ تأسیس شد که یکی از وظائف اصلی آن گردآوری کلکسیونهای آثار هنری و کتابهای خطی‌شرقی بودکه درآن زمان درخود روسیه وجود داشت یاازخارج تهیه میشد. درسال ۱۷۲۴ آکادمی علوم روسیه تأسیس شد و موزه دولتی پتربورگ ضمیمه آن گردید. درطول قرن هیجدهم ازطرف مأموران عالیرتبه روس در کشورهای مختلف شرقی، و نیز توسط سیاحان روسی که بدین کشورها مسافرت میکردند، آثار فراوان هنری و کتابهای خطی زیادی بدین موزه و آکادمی اهداء شد، و در تهیه فهرستی از این کتب نیز اقدام گردید.

در نخستین سالهای قرن نوزدهم براثر توسعهٔ حجم این آثار و کتب در نظر گرفته شدکه قسمتی از آکادمی علوم امپراتوری روسیه بصورت آکادمی مستقلی بنام «فرهنگستان آسیائی» درآید. ولی این طرح درسال ۱۸۱۸ بصورت تأسیس «موزه‌آسیائی‌آکادمی‌علوم روسیه» Aziatskogo Muzeya Rossiiskoy Akademii Nauk عملی گردید، کلیه آثار شرقی موزهٔ پتربورگ اعم از کتب خطی و چاپی و اشیاء هنری بدین موزه انتقال یافت. در تمام قرن نوزدهم این «موزه» عملا یك مرکز علمی و تحقیقی بود ودر واقع «آکادمی شرقی» روسیه و مهمترین مرکز مطالعات خاورشناسی این کشور محسوب میشد.

نخستین رئیس ایـن موزه «فرن» K. H. D. Fern خاورشناس برجسته روس بود که در ده سالهٔ ۱۸۰۷ تا ۱۸۱۷ بسمت استاد علوم شرقـی در دانشگـاه قـازان تدریس میکرد. وی ذخائر فراوان آثار خطی و هنری و سکه‌های شرقی را که بصورتی درهم ریخته و نامنظم بدو سپرده شده بود طی‌سالها کار نظم‌و ترتیب بخشید، و هـزاران اثـر هنری و سکه را شخصاً مورد رسیدگی قـرار داد و نیز صدهـا کتاب خطی را بدقت رسیدگی کـرد، و در نتیجه «مـوزه آسیائـی» را بصورت مخزن منظمی از گنجینه‌هـای هنری و فرهنگی شرق درآورد که درآن‌ها آثارفرهنگ ایران مقام‌ممتازی را داشت.در سال ۱۸۳۷ آثار و مدارك مربوط به‌مردم شناسی شرق

که در «موزه آسیائی» وجود داشت به‌موزهٔ مستقلی بنام موزهٔ مردم‌شناسی انتقال یافت وبدین ترتیب موزه آسیائی توانست فعالیت‌خود رامنحصر به‌گردآوری‌کتب و اسناد خطی و چاپی و سکه‌های شرقی و تحقیقات علمی مربوط بدانها کند. از اواسط قرن نوزدهم «موزه آسیائی آکادمی علوم امپراتوری روسیه» روابط نزدیکی بامؤسسات و مراکز خاورشناسی اروپا برقرار کرد ودرسطح وسیعی به‌مبادلهٔ کتابهای خطی وهمکاری در مطالعات‌خاورشناسی پرداخت، واز همان هنگام این موزه بطور منظم حاصل تحقیقات خاورشناسان عضو خود را در نشریه «یادداشتهای انجمن خاورشناسی» انتشار داد. حتی بعداز انقلاب اکتبر ۱۹۱۷، فعالیت «موزه آسیائی» بعنوان مهمترین مرکز ملی مطالعات خاورشناسی ادامه یافت تاآنکه درسال ۱۹۳۰ ازترکیب این سازمان وچند سازمان شرق‌شناسی دیگر که بعداً بدانها اشاره خواهد شد، «انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی» بوجود آمد.*

---

*در بارهٔ موزهٔ آسیایی و تاریخچهٔ کار آن، مخصوصاً دو گزارش ذیل حاوی اطلاعات جامعی است:

خاورشناسی‌در پتروگراد، (نشریه جامعهٔ‌خاورشناسان موزه آسیائی علوم روسیه) چاپ لنین‌گراد، در سال ۱۹۲۳

Vostokovedeniye v Petrograde. (Pamyatka Kollegii vostokovedov pri Aziatskom musee Rossiskoy Akademii Nauk. Leningrad, 1923.)

مطبوعات اساسی درباره موزه آسیائی انستیتوی خاورشناسی

بقیه پاورقی در صفحه بعد

بموازات تأسیس و تکامل موزهٔ آسیائی کـه در آن خاورشناسی بصورتی علمی مطـالعه میشد، در روسیه قرن نوزدهم تدریس زبانهای شرقی و آموزش ادبیات‌و علوم کشورهای خاورزمین نیز آغاز شد. در سال۱۸۰۴ فرمانی از طرف دولت روسیه صادر شد که بموجب آن در سه دانشگاه مهم روسیه، یعنی دانشگاههای مسکو و خارکف و قازان کرسی زبانهای شرقی تأسیس میشد.

* * *

شهر قـازانKazan(پـایتخت کنونـی جمهـوری خـودمختـار تـاتـارستـان) نخستین مرکـز مطالعات ایران‌شناسی روسیه بـود. دانشگاه این شهـر در سال ۱۸۰۴ تأسیس شد و از سال ۱۸۰۷ کرسی زبـانهای شرقی برای‌تدریس دوزبان فارسی وعربی درآن شروع بکار کرد. هدف از تشکیل این کرسی در آغاز تـربیت مترجم برای این دو زبـان بود، ولی اندکی بعد ایـن مرکز بابتکار رئیس این دانشگاه ن. ی. لوباچفسکی‌که شخصاً ریاضی‌دان برجسته‌ای بود بصورت یـك کانون مطالعات‌خاورشناسی درآمد، وتدریجاً علاوه برزبانهای

«بقیهٔ حاشیهٔ صفحهٔ قبل»
آکادمی علوم اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی از سال ۱۷۷۶ تا سال ۱۹۵۴، تألیف بانوا. ا. لیووسوا (در کتاب «خلاصه تاریخ خاورشناسی روس»جلد دوم، چاپ مسکو، ۱۹۵۶)

O.E. Livosova: Osnovnaya literatura ob Aziatskom muzee. Institut vostokovedeniya Akademii Nauk SSSR (1776-1954). (Ocherki po istorii russkogo vostokovedeniya, 1956.)

فارسی و عربی، زبانهای سنسکریت و چینی و مغولی و ارمنی نیز در آن تـدریس شد. درعین حال بمنظور انجام مطالعات علمی دربارهٔ این زبانها، دانشمندانی از جانب ایـن دانشگاه به کشورهای مختلف خـاوری اعزام شدند.

نمایندهٔ اعـزامی این دانشگاه به ایـران، ی. ن. برزیـن I. N. Berezin بود که او را میباید حقـاً از پیش‌کسوتان ایران‌شناسی روسیه‌دانست. وی درسالهای ۱۸۴۲ تا ۱۸۴۸ در ایران بود و در سال ۱۸۵۲ نتیجه مطالعات خود را بنام «مسافرت به شمال ایران» انتشار داد. این کتاب بیش از آنکه یك سفرنامه باشد، اثـری علمی بود که برمبنای مطالعه دقیق در ادبیات ایران و ترجمه‌هـای کتب خطی فارسی و استنساخ کتیبه‌هـای دروازه‌ها وکاخها ومساجد و دیوارهای تهران و تبریز و غیره نوشته شده بود.

در مراجعت به قازان، بریوزین توجه اساسی خود را معطوف گردآوری کتب خطی شرقی و نشر آنهاکرد و بـدین منظور اقـدام به تأسیس کتابخانـه‌ای بنـام «کتابخانه مورخین شرق» نمود و این اولین کـوششی است که در روسیه برای گردآوری و تفسیر و انتشار آثار مورخان و وقایع‌نویسان شرق بکار رفتـه است. زمینه کار تحقیقی خود بریوزین در این رشته تاریخ مغولها و اردوکشیهای آنان به غرب بود، و بـر همین اساس وی تـاریخ مغـول را از روی جـامع‌التواریخ

رشیدالدین فضل‌اله همدانی به روسی ترجمه کرد. این نخستین ترجمه کم و بیش کامل تاریخ مغول در اروپا است. برزین تا سال ۱۸۵۴ باتفاق همکار خودکاظم‌بیك A. K. Kazem-Bek تصدی‌کرسی فارسی دانشگاه قازان را بعهده داشت.

با فعالیت ممتد بریوزین، و با کمك مستقیم لوباچفسکی رئیس دانشگاه، تدریجاً دانشگاه قازان صاحب یکی از مهمترین ذخائر کتب خطی وچاپی شرقی در روسیه شد، که از جمله کتب آن مجموعه‌ای از آثار نادر ابن‌سینا و نظامی و امیر خسرو و نوائی بود. تقریباً در تمام نیمه اول قرن نوزدهم، این دانشگاه با استفاده از کتابخانه نفیس شرقی خود مرکز اصلی دانشگاهی مطالعات خاورشناسی و تدریس زبانهای شرقی در روسیه بشمار میرفت. ولی در سال ۱۸۵۴، طبق فرمانی که در سنت پترزبورگ صادر شد تدریس زبانهای شرقی در این دانشگاه متوقف گردید و مقرر شد که این رشته درسی در دانشگاه سنت پترزبورگ که «شعبه زبانهای شرقی» آن تبدیل به «دانشکدهٔ شرقی» شده بود متمرکز شود. از آن هنگام بسیاری از استادان دانشگاه قازان برای ادامه کار خود در رشتهٔ خاورشناسی به دانشگاه سنت‌پترزبورگ رفتند و در سال ۱۸۵۵ قسمت اعظم از مجموعهٔ کتب و نسخه‌های خطی شرقی منجمله نسخ فارسی دانشگاه قازان نیز به سنت پترزبورگ انتقال یافت.

* * *

در دانشگاه مسکو از سال ۱۸۱۱ تدریس زبانهای عربی و عبری و فارسی توسط نخستین استاد کرسی زبانهای‌شرقی آلکسئی بولدیرف A. V. Boldyrev که از خاورشناسان عالیقدر قرن نوزدهم است آغاز شد. حمله ناپلئون در سال ۱۸۱۲ موقتاً دانشگاه مسکو را تعطیل کرد، و در نتیجه کارهای این کرسی فقط دوسال بعد از سر گرفته شد. در آن هنگام زبان و ادبیات فارسی برمبنای دو کتاب گلستان و طوطی‌نامه توسط بولدیرف به دانشجویان این زبان آموخته میشد.

با پیشرفت کار این کرسی، لازم شدکه موادبیشتری برای مطالعه و آموزش در دسترس دانشجویان زبان فارسی دانشگاه مسکوگذاشته شود. ازاین‌جهت بولدیرف بچاپ سلسلهٔ نشریاتی بزبان فارسی پرداخت و درسال ۱۸۲۶ شخصاً کتابی بنام «مجموعه آثار برگزیدهٔ ادبیات فارسی» در دو جلد تألیف کرد که یك جلد آن به دستور و فرهنگ زبان فارسی و جلد دیگر به نمونه‌های آثار نظم و نثر ایران اختصاص یافته بود. در آن زمان چاپخانه مجهزی‌برای طبع‌و نشر متون فارسی‌درروسیه وجود نداشت و کارگر متخصص چاپ این متون نیز بدشواری یافت میشد. بدین‌جهت بولدیرف‌شخصاً‌قسمت اعظم از کارهای چاپی را انجام میداد. این دانشمند بعدها بعلت نشر مقاله‌ای که در آن به رژیم بردگی دهقانان در روسیه اعتراض شده بود در سال ۱۸۳۶

بازداشت شد و پس از بیست‌وپنج سال تدریس مستمر زبان فارسی با برکناری اوکرسی زبان فارسی دانشگاه مسکو نیز تعطیل شد، وفقط ۱۶سال‌بعد ازآن این‌کرسی دوباره شروع بکار کرد. استاد جدید کرسی زبانهای شرقی در این دوره پاول پیتروف P. I. Pietrov بودکه در زبانهای فارسی، عربی، ترکی، هندی و چینی تبحر داشت، و مخصوصاً تسلط او برزبان فارسی فوق‌العاده بود. برك N. Berkمؤلف اثر چند جلدی معروفی بنام «ترانه‌های ملل مختلف» دراین باره مینویسد: «پیتروف ترانه‌های زبان فارسی را که مورد احتیاج من بود از اول تا بآخر در اختیار من گذاشت. او زبان پارسی را مانند یك پارسی زبان میدانست و خودش بارها بمن میگفت که با این زبان از هر زبان خارجی دیگرآشناتر است». در مکتب پیتروف زبان‌شناسان برجسته‌ای چون کرش F.F. Korsh و میللر V.F. Miller تربیت شدند که بعدها ازمتخصصین‌جهانی‌زبانشناسی ایرانی‌بشمار آمدند. پس‌از درگذشت پیتروف درسال ۱۸۷۵، کرسی زبانهای‌شرقی دانشگاه‌مسکو مجدداً تعطیل‌شد وتدریس زبانهای فارسی و عربی و ترکی در این دانشگاه‌متوقف گردید.

* * *

دردانشگاه سنت‌پترزبورگ، ازبدو تأسیس‌دانشگاه در سال ۱۸۱۹ زبان فارسی یکی از مواد تدریسی بود. تا سال ۱۸۵۵ در این رشته فقط زبانهای قدیم ایران

و تاریخ ادبیات کلاسیك فارسی و تاریخ ایران تعلیم داده میشد وکتابهای درسی این کرسی شاهنامه، مثنوی، دیوان سعدی، دیوان حافظ، تاریخ بیهقی و تاریخ رشیدی بود. درسال ۱۸۵۵ «دورن» B. A. Dorn به تدریس زبان اوستائی وسایر زبانهای باستانی ایران در این کرسی پرداخت، و درهمانموقع کرسی دیگری نیز بنام کرسی تاریخ شرق توسط گریگوریف V.V. Grigoriev در دانشگاه سنت پتربورگ تأسیس شد که تدریس تاریخ ایران بدان محول گردید.

در ۱۸۵۵ که مرکز خاورشناسی دانشگاه «قازان» و استادان آن به دانشگاه پترزبورگ منتقل شدند، برنامه دروس شرقی این دانشگاه توسعه یافت و شامل زبانهای فارسی، سنسکریت، عربی، عبری، چینی، و زبانهای سرزمینهای مختلف روسیه (ارمنی، گرجی، ترکی قفقازی، جغتائی، مغولی، منچوری) شد و بر اساس تدریس این زبانها، مطالعات مربوط به تاریخ ادبیات ایران و عثمانی و عرب و یهود و مغول نیز آغاز گردید. در سال ۱۸۶۳ پروفسور «کوسوویچ» K.A. Kossovich برای نخستین بار شروع به تدریس زبان اوستائی وفارسی باستان کردو وی اولین خاورشناس روس بودکه بانتشار آثار کهن میخی دوران هخامنشی پرداخت. در سال ۱۸۷۵ زالمان K.G. Zaleman تدریس زبان پهلوی را به زبانهای فوق اضافه کرد، و تدریجاً این کرسی مرکز مطالعات وسیعی در کلیه مراحل تحول

و توسعه زبانهای باستانی ایران و گویش‌های ایرانی شد. زالمان نخستین خاورشناس بود که کوشید تا متون پهلوی را به فارسی جدید ترجمه کند. وی براثر تحقیقات خود عقیده‌ای را که تا آن زمان دربارهٔ «چند زبانی» بودن پهلوی رایج بود رد کرد و سعی در اثبات این نظر کرد که کلمات سامی که در متون پهلوی دیده میشود فقط در نگارش بکار میرفته و در مکالمات جاری مورد استفاده قرار نمیگرفته است. نتیجهٔ تتبعات ممتد زالمان در این زمینه دو سخنرانی دربارهٔ دستور زبان پهلوی بود که آنها را سرآغاز فصل تازه‌ای در تاریخ پژوهشهای علمی مربوط به زبان‌های ایرانی و پایه تازه‌ای برای زبانشناسی ایرانی محسوب داشته‌اند. موضوع یکی از این دو سخنرانی که هردو در سال ۱۸۷۵ ایراد شد «علل تنوع طرز خواندن و نوشتن خط پهلوی» و دیگری «تفسیر مختصری دربارهٔ تاریخ لهجه‌های زبان فارسی باستانی و زبان اوستائی» بود. زالمان از سال ۱۸۷۶ تا ۱۹۱۶ که سال وفات او است، یعنی درست مدت چهل سال حیات علمی خود را وقف تدریس زبانهای باستانی ایران و مطالعات مربوط بدین زبانها کرد و در این ضمن دورهٔ درسی خاصی نیز بنام «دوره زبان‌شناسی ایرانی» تأسیس نمود که بسیاری از کارشناسان بعدی زبانهای ایرانی در آن پرورش یافتند، و مکتب زبانشناسی ایرانی کنونی شوروی عملا در این کرسی پایه‌گزاری شد در

همان دوره زالمان کتب و رسالات متعددی در این زمینه تألیف و منتشر کرد که مهمترین آنها کتاب مفصل «دستور زبان پهلوی» است.

بموازات تدریس زبانهای باستانی ایرانی توسط «زالمان» و «کوسویچ»، استاد ایران‌شناس برجسته‌دیگر روس بنام ژوکوفسکی به تدریس زبان و ادبیات کلاسیك و جدید فارسی اشتغال داشت.

والنتین ژوکوفسکی Valentin Zhukovski (۱۸۵۸ ـ ۱۹۱۸) از بزرگترین خاورشناسان و بخصوص ایران‌شناسان قرن گذشته روسیه و تمام اروپا است. وی متجاوز از سی سال یعنی از ۱۸۸۵ تا ۱۹۱۸ که سال درگذشت او است استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پترزبورگ بود و در این مدت آثار تحقیقی بسیاری دربارهٔ فرهنگ ایران انتشار داد که عموم آنها از آثار درجه اول ایران‌شناسی محسوب میشود. در ۲۵سالگی با مأموریت از طرف دانشکده زبانهای شرقی دانشگاه پترزبورگ به تهران آمدو از سال ۱۸۸۳ تا ۱۸۸۶ در این شهر ماند، و درآنجا نزد چند معلم منجمله شخصی بنام ملاابراهیم مازندرانی بتحصیل زبان فارسی پرداخت، و درعین حال همت به گردآوری ترانه‌ها و اشعار عامیانه فارسی به لهجه‌های مختلف گماشت. وی از اولین خاورشناسان جهان بود که به داستانهای فارسی علاقمند شد و ارزش خاصی برای آنها قائل گردید. هنگام عزیمت خود از ایران،

ژوکوفسکی مجموعهٔ مفصل و پرارزشی از اشعار و ترانه‌ها و ضرب‌المثلها و جملات قصار و هزلیات و آهنگهای ملی نواحی‌مختلف ایران گردآوری کرده بود، که بعدها آنها را در کتابی بنام «نمونه‌های اشعار عامیانه ایرانی» که شامل آوازهای محلی و ترانه‌های نقالان و دوره‌گردان ایران و لالائی‌ها و ترانه‌های عروسی و معماهای گوناگون بود در پترزبورگ بچاپ رسانید.

اندکی بعد جلد اول کتاب «مدارك و مطالب مورد نیاز برای پژوهش لهجه‌های فارسی» را انتشار داد، و در مقدمه این‌کتاب نوشت: «ایران ازلحاظ زبان‌شناسی جام زرین بزرگی است که سالهای سال دانشمندان و محققان جهان جرعه‌نوش آن خواهند بود». ژوکوفسکی در پشت عکسی که وی در سال ۱۳۰۱ هجری در تهران برداشته وآنرا تقدیم به‌حسین مشیرالدوله وزیر عدلیه وقت کرده است شرحی به خط خود نوشته که از نظر انشای فارسی‌آن بسیارجالب است. این‌عکس، که معلوم نیست بچه مناسبت برای مرحوم مشیرالدوله فرستاده نشده، چندی پیش در آرشیو انستیتوی ملل آسیا وابسته به آکادمی علوم اتحاد شوروی در مسکو بدست آمد. متن نوشتهٔ ژوکوفسکی بخط فارسی در ظهر آن چنین است: «این قطعه عکس را این حقیر ژوکفسکی برسم یادگار و اسباب تذکر ودیعه گذاشتم نزد جناب جلالتمآت اجل‌اکرم مشیرالدوله وزیر عدلیه

اعظم دام‌اقباله‌العالی، که گاهگاهی مشاهده آن نموده موجب تذکر و توجه ضمیر منیر جناب معزی له بوده باشد، و کان ذالك فی شهر رجب سنه ۱۳۰۱».

ژوکفسکی مجموعه‌ای از تعزیه‌های ایرانی رانیز از ایران همراه برد که اکنون در کتابخانه دانشگاه لنین‌گراد نگاهداری میشود. از زمرهٔ تألیفات او کتاب ناتمامی دربارهٔ دارالفنون و ترجمه‌هائی از فرامین شاهان ایران و خاطرات او درباره دومین سفرش به تهران در سال ۱۸۹۹، و مجموعهٔ گزارشهائی درباره ادبیات فارسی است که وی در انجمنهای علمی روسیه ایراد کرده‌است.

در آن هنگام، دروس ایران‌شناسی دانشگاه پترزبورگ بطور کلی بدین ترتیب تدریس میشد: گویش‌های مختلف ایرانی (توسط ژوکوفسکی V. A. Zhukovsky)، زبانهای طالشی، گیلکی، مازندرانی، تاتی (توسط دورن B. Dorn ، برزین I. N. Berezin ، ملگونوف G. V. Melgunov، میلر V. F. Miller)، زبان اوستی (توسط شگرن A. Shegren)، زبان کردی (توسط لرخ P. I. Lerkh ژابا A. Zhaba ، خوچکو A. Khodzko)، زبان تاجیکی (توسط گریگوریف V. V. Grigoryev)، زبان پامیری (توسط ایوانف D. L. Ivanov و زالمان K.G. Zaleman)، زبان یغنابی (توسط زالمان K.G. Zaleman).

تحقیقات این دانشمندان در رشتهٔ زبانشناسی ایرانی، بخصوص آثاری که دو تن از آنها «زالمان» و «میللر» دربارهٔ زبانهای باستانی ایران انتشار دادند، سهم فراوانی در پیشرفت تتبعات و مطالعات مربوط به زبانهای کهن ایرانی در دنیای خاورشناسی غرب داشت، بطوریکه در مهمترین اثر زبانشناسی ایرانی که در قرن نوزدهم بنام «اصول واژه‌شناسی ایرانی» Grundriss der Iranischen Philologie تحت نظر «ویلهلم گایگر» و «ارنست کون» بزبان آلمانی در وین انتشار یافت، تقریباً کلیه مقالات مربوطه زبانهای پهلوی، استی، پامیری، تاجیکی، یغنابی توسط این دانشمندان نوشته شده بود. علاوه براین، این مجموعه حاوی تحقیقات جالب دیگری از دانشمندان روسی بود که ازجملهٔ آنها میباید از مطالعات مربوط به لهجه‌های کاشانی (بقلم ژوکوفسکی V. A. Zhukovsky) و لهجه‌های سمنانی (بقلم دورن B. A. Dorn و خانیکف N. V. Khanyko) نام برد.

* * *

در شهر خارکف Kharkov زبان فارسی از سال ۱۸۲۹ تا ۱۸۳۶ در دانشگاه خارکف تدریس میشد. استاد این زبان یکی از برجسته‌ترین دانشمندان ایرانشناس قرن نوزدهم روسیه بنام دورن B. Dorn بود که ازین راه عملاً مکتب ایرانشناسی اوکراین را پایه‌گزاری کرد. ولی در ۱۸۳۶ وی برای ادامه کار

علمی خود به سنت پترزبورگ رفت و با عـزیمت او، فعالیت‌های ایـران‌شناسی در اوکراین نیز تا وقتیکـه آفانگل کریمسکی ایران‌شناس معروف اوکراینی همت به تجدید آن گماشت متوقف ماند.

علاوه بر خارکف، در شهر دیگر اوکراین یعنی در «اودسا» (واقع در کریمه) نیز در دبیـرستان ریشلیو Richelieu Lyceum زبان فارسی تدریس میشد. این دبیرستان دارای کتابخانه نفیسی ازکتب فارسی بود که مانند کتابخانـه قازان به دانشگاه پتربـورگ انتقال یافت.

* * *

بموازات این مراکز دانشگاهـی، در آن هنگام در «شعبه آموزشی دائره امور آسیائی وزارت امور خارجه روسیه»، نیز بمنظور ترتیب افراد فارسی‌دان در ایـن وزارتخانه زبان فارسی تدریس میشد.

مرکز مهم دیگر مطالعات ایران‌شناسی و تـدریس زبان وادبیات فارسی، «انستیتوی خاورشناسی لازارف» Lazarevski Vostochni Institut بود کـه در سال ۱۸۱۵ بنام «کالج لازاری» توسط لازاریان Lazaryan ارمنی در مسکو تأسیس شد، و تدریجاً بصورت یکی از مراکز مهم خـاورشناسی روسیـه در آمد، بطوریکـه آکادمیسین «اوربلی» ایران‌شناس معروف شوروی آنرا «از درخشانتریـن کانونهای علمی و فکـری در قلمرو خاورشناسی روسی» نامیده است.

در «انستیتوی شرق‌شناسی لازاری» ازآغاز مطالعات ایران‌شناسی مقام مهمی داشت، و ایران‌شناسان درجه اول چون و. میللر V. Miller، ف. کورش F. Korsh، (که او را از نظر احاطه فوق‌العاده‌اش به زبانهای خاوری «دانشکده متحرك زبانهای شرقی» لقب داده بودند)،آ. کریمسکی A. Krimskiy، و نیز دانشمندان خاورشناس برجسته ارمنی مانند س. نظریان S. Nazarian، ن. امین N. Emin، ك. کانانف G. Kananov، ل. بوداغوف L. Budagov، ك. پاتخانیان K. Patkhanian، گ. خالاطیان G. Khalatian، مسریانتس L. Messeriants، در آن بتدریس ومطالعه پرداختند. بسیاری آثار مورخان و نویسدگان ارمنی درباره تاریخ و زندگی کشورهای شرق، توسط دانشمندان عضو این مؤسسه به روسی منتشر شد. تدریس زبان فارسی یکی از مواد کار این مؤسسه بود و شعبه انتشارات آن متون مختلف ادبی فارسی را برای دانشجویان این زبان بچاپ رسانید.

در مکتب ایران‌شناسان بزرگ این دوره، نسل بعدی ایرانشناسان روس تربیت شدند که مهمترین آنها عبارت بودند از: بارتولد V. V. Bartold، روماسکویچ A. A. Romaskevich، برتلس E. E. Bertels، سمیونوف A. A. Semionov، میلر B. V. Miller، مار N. I. Marr، فریمان A. A. Freimann، مینورسکی V. Minorsky و غیره.

در همین ضمن انجمنی بنام «انجمن تاریخ طبیعی و مردم شناسی و نژاد شناسی مسکو» تأسیس شد، که قسمتی از وظیفهٔ آن مطالعات علمی مربوط به نژاد شناسی سرزمینهای خاوری بود، و در این شعبه مطالعات مربوط به ایران اهمیت خاص داشت.

اندکی بعد دو مرکز دیگر بنام «کمیسیون شرق باستانی انجمن باستان‌شناسی امپراتوری در مسکو» و «انجمن جغرافیائی سنت پترزبورگ» در پترزبورگ ایجاد شد که وظیفه آن‌ها نیز مطالعات خاورشناسی منجمله مطالعات مربوط به ایران بود.

* * *

پس از انقلاب ۱۹۱۷، فعالیتهای خاورشناسی در اتحاد شوروی توسعه بیشتری یافت که معلول توجه‌خاص دولت مرکزی به جمهوریهای قفقاز و آسیای مرکزی بود. تقریباً بلافاصله بعد از انقلاب، انستیتوی شرق شناسی بنام «انستیتوی خاورشناسی نریمانوف» Institut vostokovedeniya imeni Narimanova در مسکو و انستیتوی دیگری بنام «انستیتوی زبانهای زنده شرقی لنین‌گراد» Leningradskiy Institut zhivykh vostochnykh yazykov در لنینگراد تأسیس‌شد. درسال ۱۹۲۱ سازمان مهمتری بنام اتحادیه علمی خاورشناسی سراسر شوروی Nauchnoye vostokovedcheskoye obiedineniye درمسکو بوجودآمدکه ارگان آن مجله‌ای بنام «خاورنو»

بـود در سال ۱۹۳۰ «مـوزه آسیائـی Noviy Vostok فرهنگستان علوم» با سه مرکز خاورشناسی دیگر یعنی «اتحادیه خاورشناسی شوروی» و «انستیتوی تمـدن و فرهنگ بـودائی» و «سمینـار مطالعات تـرك‌شناسی» ترکیب شد و ازمجموع آنها «انستیتوی علمی وتحقیقی خاورشناسی فرهنگستان علوم اتحـاد جماهیر شوروی» Nauchno-issledovatelskiy institut vostokovedeniya Akademii Nauk SSSR.
بوجود آمد که از بدو تأسیس دارای شعبه خاصی بنام «زبانشناسی ایرانی» تحت نظر بارتولد V. V. Bartold ایران‌شناس نامی روس بود. مرکز این انستیتوتا سال ۱۹۵۰ لنین‌گراد بود و از آن تاریخ به مسکـو انتقال یافت، ولی در همان هنگام درلنین‌گراد شعبه این‌انستیتو با دایره خاص مطالعات ایرانی و دایره نسخه‌های خطی شرقی تأسیس شد.

در همین زمان «انستیتوی فرهنگ مادی ملل آسیا» Institut materialnoy kultury narodov Azii و چند مرکزمخصوص خاورشناسی دیگردر دانشگاه‌های مهم شوروی بوجود آمد وانستیتوهـائی بهمین منظور در این دانشگاه‌ها تأسیس شد که مطالعات ایرانشناسی از اصول وظائف آنها بود.

از دوران بعد از انقلاب تا جنگ جـهانـی دوم، لنین‌گراد (که نـام آن نخست از سنت‌پترزبورگ بـه پتروگراد، و بعد به نام کنونی آن تبدیل یافته بود)، به

پیروی از سنت دیرینهٔ خـود همچنان مقام اول را در خاورشناسی شوروی دارا بود. در این دانشگاه پیش از اکتبر ۱۹۱۷ تدریس دروس مربوط به ایران‌شناسی در شعبه‌های پراکنده‌ای انجام میگرفت که یکی از آنهـا قسمت زبانهای باستانی ایران در دائره «سنسکریت» و دیگـری زبان‌شناسی فـارسی در دائـره «واژه‌شناسـی فـارسـی» بـود کـه زالمـان K.G. Zaleman در آخـریـن سـال حیـات خـود تصدی آنـرا داشت، ولـی وظیفـهٔ اساسـی تشکیـل کـرسی واحـدی را بنام «کرسی زبان‌شناسی ایرانی» و اداره آنرا در طول بیش از سی‌سال، فریمان A. A. Freiman بعهده گرفت. وی از بدو تأسیس این کرسی در ۱۹۱۸ تا سال ۱۹۵۰ یعنی مدت ۳۲ سال تصدی آن را بعهده داشت ودراین مدت پیوسته این مرکز را بصورت یکی از مهمتریـن مراکز مطالعات ایـران‌شناسی شوروی، مخصوصـاً در رشتهٔ زبان و فرهنگ باستانی ایران، نگاه داشت. در این کرسی علاوه برزبان‌های اوستائی وفارسی باستانی و میانه و زبـان و ادبیات فـارسی، تدریجاً بتدریس زبانهای ایرانی ذیل‌اقدام شد: استی (از سال ۱۹۲۴)، تـاجیکی (از سال ۱۹۲۷)، کـردی (از سال ۱۹۳۱)، پـامیری (از سال ۱۹۳۷)، بلوچـی (از سال ۱۹۳۷)، سغدی (از سال ۱۹۳۸)، افغانی (از سال ۱۹۴۸).

تدریس تاریخ ادبیات فارسی در این کرسی درطول ۲۰ سال با دو ایران‌شناس برجسته برتلس E. E. Bertels

و روماسکه‌ویچ A. A. Romaskevich بود، و دانشمند ایران‌شناس دیگر مار Iu. N. Marr نیز با آنان همکاری داشت.

از بدو تأسیس بخش‌زبان‌شناسی ایرانی دردانشگاه لنین گراد، عده زیادی از دانشمندانی که با این‌مرکز همکاری علمی داشتند آثـار تحقیقی جالبی در رشتـهٔ زبان‌های باستانی ایران تألیف کردند و توسط ایـن دانشگاه انتشار دادند که غالباً در مطـالعات مختـلف دانشمندان سایر کشورها درباره زبانشناسی ایـرانی به مندرجات آنها استناد میشود. از جمع‌این دانشمندان بخصوص‌از توماشفسکی V. B. Tomashevsky، کلیمچیتسکی S. I. Klimchitsky، ختاگوروف L. A. Khetagurov، آبائف V.I. Abaev، آرنـدس A.K. Arends، باگالیو بوف M.N. Bogolyubov (رئیس کنونی این کرسی)، بانـو اسمیرنووا O. I. Smirnova، کاوفمان K. V. Kaufman، لیفشیتس V.A. Livshits، ودرنسل‌جوان‌ترازاورانسکی I. M. Oransky، بـایفسکی S. I. Baevsky، کاپرانف V. A. Kapranov، سوکولوف S. N. Sokolov، راگـوزا A. N. Ragoza میتوان نام برد.

در سال ۱۹۲۸ «انستیتوی زبـانهای زندهٔ شرقـی لنینگراد» تبدیل به «انستیتوی خـاورشناسی لنینگراد (ا. س. انوکیدزه)» شد

Leningradskogo Vostochnogo instituta imeni A.S. Enukidze.

در این مرکز نیز توسط جمعی از دانشمندان متخصص زبان شناسی ایرانی مطالعات ارزنده‌ای دربارهٔ زبانهای ایرانی، مخصوصاً اصوات زبانهائی که خط خاص ندارند (از قبیل پامیری و بلوچی) بعمل آمد. دراین باره گذشته از مطالعات و نوشته‌های زاروبین I. I. Zarubin که بنیانگزار این مرکز علمی و فعالترین عضو آن بود، میتوان از آثار چند آکادمیسین برجسته شوروی از قبیل: روزنبرگ F. A. Rosenberg، بارتولد V. V. Bartold، الدنبورگ S. F. Oldenburg، مار N. Y. Marr، اوربلی I. A. Orbeli، شچربا L. V.Shcherba، استرووه V. V. Struve، و از عده‌ای دیگر از دانشمندان از قبیل روزنفلد A. Z. Rosenfeld، بانو نمه‌نوا R. L.Nemenova، بانو راستورگویوا V. S.Rastorguyeva، بانو سوکولووا V. S. Sokolova، بانو زاویالوا V. I. Zavyalova، بوگوراد Yu. I. Bogorad، بانو پاخالینا T. N. Pakhalina، گرونبرگ A. L. Grunberg نام برد.

* * *

در دورانی که سنت‌پترزبورگ و لنینگراد مرکز اصلی ایرانشناسی روس بود، دانشمندان این شهر علاقهٔ خاصی دراین زمینه نشان دادندکه بهترین نمونهٔ آن‌خاطره‌ای است‌که پروفسور ولادیمیر ساکالف رئیس جامعه طبیعی‌دانان لنینگراد در این باره نقل میکند: «در زمان محاصره کامل لنین‌گراد در دوران جنگ، انستیتوی گیاه‌شناسی فرهنگستان علوم در محوطه باغ

نباتات قرارداشت. براین محل پیوسته بارانی از گلوله و خمپاره میبارید، ولی پروفسور بوریس فدچنکو گیاه‌شناس و جغرافیادان هفتادساله که سخت هم بیمار بود حتی یك روز کار خود را در آنجا قطع نکرد، و این کار علمی او صرفاً در زمینه گیاه‌شناسی ایران‌که زمینه تخصصی کار او از پنجاه سال پیش از آن بود صورت میگرفت. وی تا آن موقع قریب پانصد کتاب و مقاله چاپی منتشر کرده وبعضویت انجمن گیاه‌شناسی فرانسه و انجمن پادشاهی نبات‌شناسی لندن و انجمن حیوان‌شناسی اتریش و انجمنهای متعدد دیگر نائل شده بود، ولی علاقهٔ اساسی او تکمیل اثر بزرگش دربارهٔگیاهان ایران بود. بدین منظور پیش از جنگ جهانی اول نماینده‌ای از طرف او به ایران رفت تا دربارهٔ نباتات بخش مرکزی ایالت استراباد مطالعه کند. بعداً وی متخصص دیگری را بنام بانو چرنیا کوفسکایا برای همین منظوربایران فرستاد، وبالاخره خودش بدان‌کشور رفت. درسال ۱۹۲۰ اولین‌اثر اودربارهٔ ایران‌که باتفاق همین‌بانو تألیف‌کرده‌بودبنام «گیاهان‌و ردختان‌استراباد» بچاپ‌رسید. درتمام‌مدت‌جنگ‌جهانی‌دوم،زیرباران‌گلوله وی مشغول تکمیل‌کتاب «راهنمای کتابشناسی تحقیقات در زمینهٔ نباتات ایران» وتألیف اثر دیگری بنام «شرح نباتات ایران باذکر خواص هریك‌ازآنها» بود.فهرستی که او تنظیم کرده بود شامل ۶۱۰۰ نوع گیاه بود».

پروفسور ساکالف نامبرده در پایان خاطرات خود

مینویسد: «. . . در آن موقع در لنینگراد مطلقاً نان پیدا نمیشد، ولی فدچنکو بجای آنکه بفکر خوراك خود باشد، با ما ساعتهای متوالی در زمینهٔ تحقیقات خویش دربارهٔ گیاهان ایران صحبت میکرد. در اواخر جنگ ما فکر کردیم که مجموعهٔ تحقیقات بیولوژیکی راکه درلنین‌گراد محاصره شده انجام گرفته بود بچاپ برسانیم، وفدچنکو برای این مجموعه مقاله مفصلی بنام «عناصر گیاه‌شناسی و جغرافیائی سرخسهای ایران» نوشت».

بموازات پیشرفت فعالیتهای خاورشناسی در لنین‌گراد، در مسکونیز دامنهٔ این فعالیتها توسعه یافت و درعین‌حال درشهرهای متعدد دیگری در جمهوریهای آسیای میانه وقفقاز و اوکراین مراکزی برای‌مطالعات خاورشناسی بوجود آمد، که همه آنها دارای شعبه مطالعات ایران‌شناسی هستند.

در مسکو از سال ۱۹۲۱ مرکزی بنام «انستیتوی مطالعات شرقی» براساس انستیتوی سابق «لازارف» تأسیس گردید که در آن زبانهای فارسی، افغانی، کردی، و لهجه‌های طالشی و تاتی تدریس میشد. از سال ۱۹۴۳ کرسی‌خاصی نیز برای تدریس زبانشناسی ایرانی در دانشگاه مسکو تأسیس شد.

پس از جنگ جهانی دوم، با انتقال انستیتوی خاورشناسی‌آکادمی علوم شوروی‌از لنین‌گراد به‌مسکو، این شهر بصورت مرکز ایران‌شناسی شوروی درآمد.

مقارن باهمین زمان، انستیتوی زبان‌شناسی آکادمی علوم شوروی نیز از سال ۱۹۵۰ در مسکو تأسیس‌شد، که زبان‌شناسی فارسی و ایرانی یك شعبه مهم آن‌است. از آن سال ببعد، مراکز خاورشناسی مسکو فعالیت فراوانی در امر تحقیقات وانتشارات مربوط به‌تاریخ و فرهنگ و زبانشناسی ایرانی داشته‌اند که فهرستی از کارهای آنها در شرح مربوط به «انستیتوی زبان‌شناسی آکادمی علوم شوروی» در صفحات بعد نقل شده است.

* * *

چنانکه گفته شد، پیشرفت مطالعات ایرانشناسی در روسیه و اتحاد شوروی قبل از هرچیز مرهون مساعی دانشمندان ایران‌شناس برجسته قرن نوزدهم روسیه است‌که‌بنیانگزاران اصلی این‌مکتب‌بودند وغالباً تمام عمرعلمی خویش را وقف این رشته‌کردند. ازاین گروه‌بخصوص‌میبایداز کارل‌زالمان K. G. Zaleman (که غالباً بصورت آلمانی Salemann امضاء میکرد) یاد کرد.

«زالمان» مدت ۴۰ سال یعنی از ۱۸۷۶ تا پایان عمر خود کار تدریس زبانهای اوستائی و پهلوی و سرپرستی مطالعات تحقیقی وعلمی مربوط بدین‌زبانها رادر دانشگاه پتربورگ عهده‌دار بود، و دراین‌مدت‌خود چندین کتاب درباره زبان پهلوی انتشار داد که همه آنها از مدارك معتبر مربوط بدین زبان در عالم

ایرانشناسی است. «زالمان» دوره تعلیماتی مخصوصی نیز بنام «آشنائی با زبان‌شناسی ایرانی» در دانشگاه سنت پترزبورگ تأسیس کرد که غالب ایرانشناسان بعدی روس در آن تعلیم یافتند.

تقریباً عموم‌این ایرانشناسان فعالیت وسیعی درآن رشته ابراز داشته‌اند که در نوع خود کم‌نظیر است. از این عده میتوان فهرست‌وار از اشخاص ذیل نام برد:

دورن B. Dorn ۱۴۰ اثر درباره ایران بصورت کتاب و مقاله و فهرست کتب خطی فارسی تألیف کرد که مهمترین آنها متن تفسیری و کامل تاریخ گیلان و مازندران و ترجمه آنها است.

گریگوریف V.V. Grigoriev از پرکارترین ایران‌ـ شناسان قرن نوزدهم روسیه است، و کافی است گفته شود که تعداد کتابها و مقالات و ترجمه‌ها و تفسیرهای او به ۱۲۰۰ اثربالغ میشود. وی‌سهم بزرگی در زمینهٔ گسترش تاریخ شرق‌شناسی بعنوان یک علم خاص داشت و خود مؤسس کرسی تاریخ شرق در دانشگاه پترزبورگ بود که تدریس تاریخ ایران را در آن شخصاً بعهده داشت.

بارتولد V.V. Bartold از برجسته‌ترین خاور‌ـ شناسان، بخصوص ایران‌شناسان قرن گذشته و اوائل قرن حاضر روسیه بود. وی در طول حیات علمی خود در حدود ۷۰۰ کتاب و مقاله در رشتهٔ این مطالعات انتشار داد و با ارائهٔ مطالب تازه تاریخی که از منابع

فارسی و عربی و ترکی گرفته شده بود اساس بررسی مناسبات اجتماعی و اقتصادی کشورهای خاورمیانه و نزدیك را بنیانگزاری کرد.

روزن F. Rozen عضو آکادمی امپراتـوری علوم روسیه، سهم مؤثری در مطالعات ایران‌شناسی روسیه و شوروی داشت. وی از۱۸۹۳ تا ۱۹۰۲ریاست دانشکده زبانهای شرقی دانشگاه پترزبورگ را عهده‌دار بود و در دوران حکـومت شوروی نیـز فعالیت وسیعـی در زمینه‌های پژوهشی ایـران‌شناسی داشت و در ۱۹۴۸ درگذشت.

مار (۱۹۳۳ـ۱۸۶۴) Iu. N. Marr مردی‌زبان‌شناس، مورخ، باستان‌شناس، و متخصص در تاریخ ادبیات بود که با قریب بیست زبان زنده و مردهٔ شرقی و غربـی آشنائی داشت. وی از سال ۱۹۲۵ تا ۱۹۲۷ در ایران بسربـرد، و اصول جدیدی کـه در علم زبـان‌شناسی وضع کرد، در غالب مکتب‌های خاورشناسی مورد پیروی قرار گرفت. تـألیفات «مار» در زمینه ایـران‌شناسی رشته‌های مختلف: تاریخ ایران باستان، کتیبه‌های میخی ایران، زبانهای اوستائی وزند، مطالعات زرتشتی، و ادبیات کلاسیك فارسی را شامل میشود.

روماسکه‌ویچ A. A. Romadkevichمتخصص ادبیات کلاسیك و عامیانه ایران و لهجه‌های زبان فارسی بود، و آثار متعددی براساس مدارکی که در این زمینه‌ها و در مسائل مـردم‌شناسی ایـران و معتقـدات مـذهبی

پیش از اسلام و هنرهای ایران طی سفر خود به ایران در سال ۱۹۲۷ گردآوری کرده بود تألیف و منتشر کرد که اکنون مجموعه‌ای از آنها را در کتابخانه انستیتوی ملل آسیا در مسکو میتوان یافت.

اوربلی I. A. Orbeli (۱۸۸۷ ـ ۱۹۶۱) در کوتائیس قفقاز متولد شد و تحصیلات خود اولیه را در تفلیس انجام داد. در ۱۹۱۱ از دو دانشکده تاریخ و زبان‌شناسی و زبانهای شرقی دانشگاه پترزبورگ در یك موقع فارغ‌التحصیل شد. در دوران حکومت شوروی بعضویت آکادمی تاریخ و فرهنگ مادی در لنینگراد در آمد و مدتی دراز نیز رئیس موزه ارمیتاژ بود و در این سمت شعبه مخصوص تاریخ فرهنگ و هنر شرق را در آنجا تأسیس کرد. بعداً بعضویت آکادمی معماری شوروی فرهنگستان علوم ارمنستان و عضویت افتخاری فرهنگستان ایران نائل گردید. رشتهٔ تحقیقی اوربلی تاریخ فرهنگ ایران و ملل قفقاز بخصوص در دوره‌های ساسانیان و سلجوقیان بود، و در سایر رشته‌های تاریخ و فرهنگ ایران‌نیز آثار متعددی تألیف و منتشر کرد.

برتلس E. E. Bertels از ۱۹۲۴ تا ۱۹۲۹، بیست و دو اثر جامع علمی دربارهٔ ادبیات فارسی منتشر کرد و۳۳ مقاله تحقیقی درباره‌آثار خطی فارسی نوشت. بعداز مرگ برتلس میراث علمی او گردآوری شد و در شش جلد تحت عنوان «آثار منتخب برتلس»

که آنرا میباید یك دائره‌المعارف واقعی زبان‌شناسی فارسی دانست تحت نظر فرزندش آندرئی برتلس از طرف آکادمی علوم شوروی انتشار یافت. برتلس در سالهای قبل از جنگ جهانی دوم عضو وابستهٔ فرهنگستان ایران شد.

از زمره ایرانشناسان برجسته دیگر روس، میباید از کریمسکی A.Ie. Krimskii و اینوسترانتسف K. A. Inostrantsev نام برد. «کریمسکی» اهل اوکرائین بود، و از مهمترین تألیفات او «تاریخ ایران و ادبیات عارفانه فارسی» و تحقیقات متعدد درباره شاهنامه است که در شرح به اوکراین اطلاعات بیشتری دربارهٔ آنها داده شده است. اینوسترانتسف متخصص ادبیات و تاریخ ایران بود و ضمناً در مردم‌شناسی و باستانشناسی ایران اطلاعات وسیع داشت، ولی بخصوص رشته فعالیت تحقیقی او تاریخ ساسانیان بود. وی قسمت مهمی از آثار خود را به تحقیق درباره عادات ورسوم و دین وادبیات ایرانی در دوران ساسانی اختصاص‌داد ومخصوصاً نفوذ عمیق سنن فرهنگی ایران ساسانی را درادبیات اسلامی تشریح‌کرد. آثار جالبی از او ازقبیل «اطلاعات اعراب درباره جشن نوروز در ایران ساسانی» و «نکاتی از مآخذ تازی در مورد تاریخ فرهنگ و علوم و عقاید ایران ساسانی» از آثار مهم ایران‌شناسی است.

در همین رشته‌ها، از ایران‌شناس دیگر روس بنام

روزنبرگ F. Rozenberg (۱۸۶۷ ـ ۱۹۳۴) آثار ارزنده‌ای بجای مانده است. وی فعالیت خود را با مطالعه درفرهنگ باستانی ایران آغازکرد، ولی تدریجاً تتبع درمعتقدات ماقبل اسلامی ایران او را به شناسائی آثار حماسی ایران واداشت و این امر منجربه‌آشنائی او باشاهنامه فردوسی شدکه ازآن‌پس زندگانی روزنبرگ بکلی وقف آن گردید. مطالعه در مینیاتورهای شاهنامه، وی را برانگیخت تا اصولا در زمینه نقاشی ایرانی و هندی تحقیقات وسیعی بکند.

از سایر ایران‌شناسان روس میباید بخصوص از گالونوف R.A. Galunov ، سمیونوف A. A. Semionov ، زاخودر B.N. Zakhoder ، میللر V. Miller، ، ترور C. Trever ، استاریکف A.A.Starikov ، دیاکونوف‌ها M.M. Diakonov و I.M. Diakonov یاکوبوسکی A. Iakubovski، کراچکفسکی I.Iu. Krackovski ، پاولوسکی B.N. Pavlovski، و فریمان A. A. Freiman نام برد. که هر سه نفر اخیر به‌عضویت افتخاری فرهنگستان ایران نائل شدند.

* * *

در سالهای اخیر گروهی از دانشمندان زبان‌شناس شوروی فعالیت علمی خودرا منحصراً صرف تتبعات مربوط به زبانشناسی ایرانی و شاخه‌های متعدد آن (اوستائی، فارسی باستانی، فارسی میانه،

پارتی، سغدی، خوارزمی، باختری، ختنی، سکائی، آلانی، اوستی، پامیری، فارسی و گویشهای مختلف ایرانی) کرده‌اندکه منجر به‌روشن شدن نکات ناشناخته فراوانی دربارهٔ این زبانها شده است. باید توجه داشت که در مورد تتبعات مربوط به زبانهای ایرانی، نظر باینکه کانونهای اصلی بسیاری از این زبانها در سرزمینهای‌کنونی اتحادشوروی واقع است، دانشمندان شوروی‌امکانات بیشتری چه‌ازنظر تحقیقات زبانشناسی محلی وچه ازلحاظ مراجعه به‌منابع ومدارك باستانی دارند که بالطبع امتیاز خاصی را در این مطالعات برای ایشان تأمین میکند.

از مهمترین دانشمندان شوروی دررشته‌های مختلف زبان‌شناسی ایرانی، میباید از اشخاص ذیل نام برد:

زبان اوستائی: فریمان A.A. Freiman ، آبائف V.I. Abaev ، برتلس E.E. Bertels ، براگینسکی I.S. Braginsky ، ماکوولسکی A. O. Makovelsky سوکولوف S. N. Sokolov که همه آنها را میتوان بطور مستقیم یا با یك و دونسل فاصله شاگردان دو دانشمند اوستاشناس بزرگ قرن نوزدهم سنت‌پترزبورگ یعنی کوسوویچ C. A. Kossovich و زالمان K.G. Zaleman شمرد.

زبان فارسی باستانی: فریمان A.A. Freiman

(نخستین محقق متون قدیم این زبان و نخستین مترجم این متون در روسیه)؛ آبائف V.I. Abaev (مترجم قسمتی از متون فرس قدیم و مؤلف کتابی بنام عناصر فارسی قدیم در زبان اوستی وکتاب دیگری بنام نامهای قدیم ایرانی)؛ اورانسکی I. M. Oransky؛ داندامائف M.A. Dandamaev؛ باگالیوبوف M. N. Bogolyubov (مؤلف کتاب عناصر فارسی قدیم در نوشته‌های آرامی و بابلی و ترجمه نوشته‌های فرس قدیم در مهرهای مشکوفه تخت جمشید)؛ تیورین V.O. Tyurin؛ بایفسکی S.I. Bayevski؛ آچاریان (ارمنی)R.F. Acharyan(مؤلف تاریخ قرائت نوشته‌های خط میخی بزبان فارسی قدیم)؛ نعلبندیان (ارمنی)G.M. Nalbandyan (مؤلف راهنمای زبان فارسی قدیم). ـ عده‌ای از متخصصین تاریخ ایران باستان و نژادهای ایرانی باستانی، تتبعات خود را صرفاً به بررسی منابع و مدارك زبان فارسی باستانی اختصاص داده‌اند و ازین لحاظ از کارشناسان این زبان بشمار میآیند. مهمترین این دانشمندان عبارتند از: شیلیکو V. Shileiko ، استرووه V.V. Struve ، دیاکونوف‌ها M. M. Dyakonov و I. M. Dyakonov، النیتسکی L. Elnitsky، داندامائف M. A. Dandamaevـ دانشمندان دیگری از قبیل گرانتفسکی E. A. Grantovsky و آخولدیانی G. S. Akhvlediani تحقیقات خود را در اسامی وسنن و مشخصات نژادی مربوط به زبان فارسی باستانی

متمرکز کرده‌اند.

فارسی میانه و پهلوی: فریمان A. A. Freiman (که از دوران قبل از انقلاب بمطالعه در این زبان‌ها پرداخته بود و در سالهای بعد از انقلاب این مطالعات را ادامه داد)، پاخوموف E. A. Pakhomov، روزنبرگ F. A. Rosenberg، تره‌ور K. V. Trever، بوریسف A. Y. Borisov، تسرتلی G. V. Tsereteli (گرجی) که همه‌آنها متخصص نوشته‌های پهلوی هستند. دانشمندان متخصص این زبان در دورهٔ بعداز جنگ جهانی‌دوم، عبار تنداز: باگالیوبوف M. N. Bogolyubov، بانو راستورگویوا V. S. Rastorguyeva، لیفشیتس V. A. Livshits، اورانسکی I. M. Oransky، سوکولف S. N.Sokolov - تحقیقات جامعی درباره نفوذ عناصر زبان فارسی میانه در نوشته‌های باستانی و یونانی و قبطی توسط ارنستد P.V. Ernstedt، درباره نفوذ زبان فارسی میانه در آثار باستانی آرامی و عبری توسط سلودوخو Yu. A. Solodukho، درباره نفوذ فارسی میانه در زبان گرجی قدیم توسط محقق گرجی اندرونیکاشویلی M.K. Andronikashvili صورت گرفته است. محقق ارمنی بانو پریخانیان A. G. Perikhanian درباره‌متون پهلوی رسالات تحقیقی متعددی انتشار داده که در آنها نوشته‌های پهلوی موزهٔ هنرهای زیبای پوشکین مسکو و متن یك عقدنامهٔ زبان پهلوی ترجمه و تفسیر شده است. ـ دونفر از

دانشمندان متخصص زبان پهلوی لوکونین V. G. Lukonin و لیفشیتس V. A. Livshits مطالعات خود را در نوشته‌ها و سنگنوشته‌ها و سکه‌های ساسانی موزهٔ ارمیتاژ تمرکز داده‌اند. در سالهای اخیر اورانسکی I. N. Oransky کتابی بنام «مجموعهٔ نوشته‌های زبان فارسی‌میانه»، راستورگویوا V. S. Rastorguyeva کتاب دیگری بنام «صرف ونحو زبان فارسی‌میانه برمبنای متون پهلوی»، و نعلبندیان G. M. Nalbandyan محقق ارمنی کتابی به نام «راهنمای زبان فارسی میانه» انتشار داده‌اند.

زبان پارتی: مطالعات مربوط بدین زبان باکشف مجموعه بی‌نظیر اسناد پارتی درکاوشهای باستان‌شناسی نسا در نزدیکی عشق‌آباد که براثر آن آرشیو سلطنتی اشکانی با قریب ۲۵۰۰ سند و نوشته بدست آمد، آغاز شد. این اسناد به هزوارش پارتی خاصی نوشته شده بود که بلافاصله یك گروه سه‌نفری از دانشمندان متخصص این زبان، دیاکونوف‌ها M. M. Dyakonov و I.M. Dyakonov و لیفشیتس V. A. Livshits بخواندن آنها پرداختند، و بعداز مرگ دانشمند اولی عده‌ای دیگر از محققان منجمله ماسون M. E. Masson و پوگاچنکوا G.A. Pupgachenkova بدین گروه پیوستند. ــ اخیراً باگالیوبوف M. N. Bogolyubov رساله‌ای درباره علم اشتقاق زبان پارتی انتشار داده و برتلس E. E. Bertels و براگینسکی I. S. Braginsky

نیز آثار متعددی از نوشته‌های پارتی کهن را مبنای تحقیقات مختلف تاریخی و ادبی خود قرار داده‌اند.

زبان سغدی: تتبعات مربوط به متون سغدی در روسیه تزاری توسط زالمان K.G. Salemann آغاز شد و این تحقیقات بعد از انقلاب توسط شاگرد او روزن‌برگ F. A. Rosenberg ادامه یافت. این دانشمند حاصل مطالعات خود را در کتابی بنام «نامه‌های کهن سغدی» و رسالاتی درباره تفسیر «آثار سغدی بودائی» متعلق به کلکسیون موزه آسیائی سابق روسیه انتشار داد. در سالهای ۱۹۳۲ و ۱۹۳۳ بطوریکه قبلا گفته شد هیئت باستانشناسی آکادمی علوم شوروی در تاجیکستان دربقایای یك قلعهٔ قدیمی درکوه مغ در کنار زرافشان برای نخستین‌بار در تاریخ مجموعه‌ای از اسناد اصیل سغدی را که متعلق به شاهزادگان سغد و سمرقند بود بدست آورد و «فریمان» رئیس این هیئت این اسناد را برای قرائت به‌لنینگراد برد وخود او وچندتن از همکارانش منجمله واسیلیف A. I. Vasiliev و وارابیف V.A. Vorobiev به کشف آنها پرداختند، و بعداً بانو «اسمیرنوا» O. I. Smirnovaو باگالیوبوف M. N. Bogolyubov ولیفشیتس V. A. Livshits در سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰ دنبالهٔ این کار را گرفتند، تا سرانجام مجموعه کامل‌متن وترجمهٔاین اسنادکه بنام «اسنادسغدی‌کوه مغ» تحت‌نظراوربلی I. A. Orbeli تدوین‌وآماده‌چاپ‌شده‌بود

از سال ۱۹۶۳ ببعد منتشر گردید. این اسناد مهمترین منابعی است که اکنون دربارهٔ این زبان مهم ایرانی و خط سغدی و نیزدربارهٔ ارتباط زبان سغدی باسایر زبانهای ایرانی دردست است. کشف مهم این اسناد، باعث اقدام به کاوشهای باستانشناسی دیگری شد که منجر به پیدا شدن ذخائری از سکه‌های سغدی گردید. آثار ادبی سغدی که دراین اسناد بدست آمده بود توسط برتلس E. E. Bertls و براگینسکی I. S. Braginsky در تدوین تاریخ ادب و فولکلور قبایل ایرانی نژاد مورد استفاده قرار گرفت. درحال حاضر گروهی از دانشمندان موزهٔ ارمیتاژ به مطالعات وسیعتر در رشته‌های خط نگاری و خط شناسی و تاریخ زبان و صرف ونحو ولغت‌شناسی سغدی اشتغال دارند.

زبان خوارزمی: تتبعات مربوط به‌زبان مهم دیگر ایرانی آسیای میانه ـ خوارزمی ـ از سال ۱۹۳۶ تاکنون براساس یك لغتنامه «عربی خوارزمی» صورت میگیرد که در قرن ششم هجری تألیف شده و در سال ۱۹۳۶ بطور تصادف درآسیای مرکزی بدست آمده است. از همان وقت فریمان A.A. Freiman بااستفاده از این منبع مهم به‌تتبعات علمی درباره زبان‌خوارزمی پرداخت، وچندی بعدکتاب قطوری دربارهٔ این زبان و ارتباط آن باسایر زبانهای ایران شرقی تألیف ومنتشر کرد. پس از آنکه فریمان دست از کار کشید، باگالیوبوف M. N. Bogolyubov که اکنون از

برجسته‌ترین متخصصان زبان خوارزمی در اتحاد شوروی است تتبعات او را در این زمینه ادامه داد. در سالهای پیش‌از جنگ جهانی دوم کاوش‌هائی که به سرپرستی تولستوف S.P. Tolstov در سرزمین قدیم خوارزم صورت گرفت منجر به‌کشف اسناد تازه خوارزمی بصورت نوشته‌ها، سکه‌ها، سرامیک‌ها، خطوط روی پوست آهو و چوب و سفال و غیره گردید که متعلق به قرن چهارم پیش‌از میلاد تا قرن هفتم میلادی بود. مطالعات مربوط بدین نوشته‌ها توسط «تولستوف» و «لیفشیتس» صورت گرفت.

زبان باختری و زبان تخاری: نخستین دانشمندانی که درباره این زبان ایرانی تتبع کردند، بارتولد V.V. Bartold و فریمان A. A. Freiman بودند. پس‌از آنکه اسناد تازه‌ای در باختر (باکتریا) بزبانهای تخاری، افتالیتی و کوشانی بدست آمد، این مطالعات جنبهٔ وسیعتری یافت. در همین ضمن متن و ترجمه چند نوشته از دوران کوشانیان که در موزهٔ ارمیتاژ نگاهداری میشد و تاآنوقت بدانها توجه نشده بود، انتشار یافت. مخصوصاً پس‌از اکتشافات جالبی که در «سرخ کتل» افغانستان بعمل آمد و منجر به کشف آثار و مدارك مهمی از دوران کوشانی شد، منابع تازه‌ای برای تتبعات مربوط به زبان تخاری در دسترس دانشمندان شوروی قرار گرفت، که حاصل مطالعات در آنها بنام مجموعه اسناد کتبی تخاری در سال ۱۹۰

توسط اورانسکی I. M. Oransky انتشار یافت. شرح و توضیح مربوط به زبان این نوشته‌ها در این مجموعه توسط لیفشیتس نوشته شده بود.

زبان سکائی - ختنی: تتبع اساسی دربارهٔ این رشته از زبانهای ایرانی در اتحاد شوروی توسط وارابیف دسیاتفسکی V.S. Vorobyev-Desyatovsky که اصلا هندشناس بود براساس سند بسیار مهمی به‌خط وزبان سکائی که برحسب تصادف بدست او افتاد آغاز شد، ولی وی بطور نابهنگام در گذشت و تحقیقات او در این زمینه توسط دخترش M.I. Vorobyev Desyatovskaya ادامه یافت و وی متن عکس‌برداری شده این سندرا بانقل‌آن به‌حروف روسی ولاتین همراه باترجمه آن و لغتنامه‌ای درباره آن بچاپ رسانید. این مهمترین اثری است که تاکنون دربارهٔ زبان سکائی در جهان خاورشناسی منتشر شده است. تحقیقات کنونی در این زمینه بخصوص توسط هرتسنبرگ L. G. Herzenberg صورت میگیرد.

زبانهای اسکیثی و آلانی: تتبعات مربوط بدین دوشعبه دیگر از زبانهای ایرانی درقرن نوزدهم همراه باتحقیقات مربوط به‌زبان ایرانی «اوستی» توسط دانشمند ایران‌شناس برجستهٔ‌روس میللر V. F. Miller آغاز شده بود. در دوران بعداز انقلاب این تتبعات توسط آبائف V.I. Abaev ادامه یافت و پس از

سالهای ممتد منجر بانتشار «فرهنگ زبان اسکیثی» گردید. بعداً آبائف کتاب دیگری بنام «زبان و فولکلور اوستی» تألیف کرد که جلد اول آن درسال ۱۹۴۹ در لنین‌گراد و مسکو انتشار یافت و قسمت مهمی از آن مربوط به مطالعه دربارهٔ زبانهای قبایل ایرانی‌نژاد اسکیث، سرمت وآلان است. درسال ۱۹۵۸ جلد اول کتاب دیگر آبائف بنام «فرهنگ تاریخی زبان اوست و علم‌الاشتقاق آن» در مسکو و لنین‌گراد انتشار یافت که قسمت مهمی ازآن نیز به‌زبانشناسی اسکیثی و آلانی اختصاص یافته است. علاوه بر این کتابها، چندین رسالهٔ تحقیقی نیز توسط «آبائف» دربارهٔ زبانهای آلانی و اسکیثی انتشار یافته است.

زبان اوستی: درباره این زبان که اصیل‌ترین بازماندهٔ زبانهای باستانی ایرانی در عصر حاضر است، تحقیقات وسیعی در مراکز علمی شوروی توسط دانشمندان زبانشناس این مراکز صورت گرفته است و میگیرد. در سال ۱۹۲۵ فریمان A.A. Feriman یك فرهنگ «اوستی ـ روسی ـ آلمانی» انتشار داد که تدوین آن‌بدست‌میللر V.F. Miller ایرانشناس روسی قرن نوزدهم آغاز شده بود. این فرهنگ شامل لغت ـ شناسی و جمله‌بندی دو گویش اصلی زبان اوستی (ایرونی و دیگوری) بود، و پس‌از انتشار اساس مطالعات اوستی در اتحاد شوروی و سایر کشورها قرار گرفت. همزمان بافریمان، دانشمند دیگر شوروی بنام

توماشفسکی V.B. Tomashevsky مطالعات جالبی در زمینه زبان اوستی انجام داد. ـ یکی ازهمکاران اصلی فریمان در تدوین فرهنگ استی، آبائف V. I. Abaev بود که نخستین تحقیق علمی خود را دربارهٔ این زبان در سال ۱۹۲۴ انتشار داد و از آن پس پیوسته این تحقیقات را ادامه داده است، بطوریکه فهرستی ازآثار وی در مورد زبان اوستی که در سال ۱۹۶۰ به مناسبت شصتمین سال تولد او بچاپ رسید شامل عناوین ۱۳۵ کتاب و رساله و مقاله تحقیقی او درباره صرف و نحو، لهجه‌شناسی، لغت‌شناسی و تاریخ زبان اوستی و سایر مسائل مربوط بدین زبان بود که در مجموع بدانها عنوان «مطالعات ایرانی» داده شده بود.

بغیراز «آبائف» جمعی دیگراز دانشمندان درمسکو و لنینگراد مطالعات وسیعی دربارهٔ تاریخ زبان و لهجه‌های اوستی انجام داده‌اند که از جمله آنها میباید از باگالیوبوف M. N. Bogolyubov ، تسابولف R. S. Tsabolov، بانوسوکولوا V.S. Sokolova، عیسائف M.I. Isaev ، و نیز از قدیمی‌ترین لغت‌شناسان اوستی در شوروی یعنی آلبروف B. A. Alberov و جاگورف G. A. Dzagurov و از محقق گرجی آخولدیانی G.S. Akhvalediani نام برد. در سالهای اخیر گروه تازه‌ای از دانشمندان جوان متخصص زبان اوستی دنبالهٔ تتبعات مربوط بدین زبان زندهٔ باستانی ایران را گرفته‌اند که از جملهٔ آنها میتوان از بیگولائف

B.B. Bigulaev ، گاگکائف K. E. Gagkaev ، باگائف N. K. Bagaev ، کاسائف A. M. Kassaev ، کولائف N. Kh. Kulaev نام برد.

زبان پامیری: تحقیقات مربوط به‌زبانهای ایرانی ناحیه پامیر در قرن گذشته توسط دانشمندان روس آغاز شد و در دوران حکومت شوروی توسط زاروبین I.I. Zarubin و مکتبی که او برای مطالعه در زبانهای پامیری بوجود آورد ادامه یافت. برخی از آثاری که این محقق دربارهٔ گویش‌های ایرانی پامیر انتشار داد نخستین آثار تحقیقی بود که در این زمینه در عالم خاورشناسی منتشر میشد. زاروبین درسال ۱۹۱۴ بریاست یك هیئت مشترك روسی و فرانسوی به‌پامیر رفت و اسناد زیادی از آنجا همراه آورد و خود از سال ۱۹۲۴ به انتشار و تفسیر آنها پرداخت. در سالهای ۱۹۳۷ تا ۱۹۳۹ وی شخصاً کار تدریس زبانهای پامیری را در دانشگاه لنین‌گراد بعهده داشت و در سال ۱۹۵۱ و ۱۹۵۲ استاد کرسی تخصصی مطالعات ایرانی آکادمی علوم شوروی در همین رشته شد. از زمرهٔ دانشمندانی‌که تحصیلات زبان‌شناسی خویش را در این مرکز انجام داده‌اند بانو سوکولوا V. S. Sokolova است که بعداً کتب ورساله‌ها ومقالات متعددی درباره زبانشناسی و لغت‌شناسی و اصولا زبان پامیری و فرهنگی ازاین زبان همراه بااصل متون پامیری انتشار داد. کارشناس دیگر بانو پاخالینا T. N. Pakhalina

است که بعداً کتب و رساله‌ها و مقالات متعددی درباره زبانهای ایرانی پامیر را گردآورد و چندین کتاب دربارهٔ آنها بچاپ رساند. ادلمان D. I. Edelman در یکی دیگر از زبانهای پامیری تخصص یافت و چندین اثر تحقیقی درباره این زبان منتشر کرد. ــ از جمله دانشمندان دیگری که در سالهای پیش‌از جنگ جهانی دوم در مورد سایر زبانهای پامیری تحقیق کرده‌اند میباید از کلیمچیتسکی S. I. Klimchitsky متخصص زبان «واخانی» و مؤلف فرهنگ این زبان، واز روزنفلد A. Z. Rosenfeld و تتبعات او دربارهٔ رابطه زبانهای ایرانی پامیری و تاجیکی، و نیز از رزنیك D. G. Reznik و دو کتاب او دربارهٔ زبان «پامیری تاجیکی» یاد کرد. درحال حاضر تتبعات مربوط به‌زبانهای پامیری توسط عده‌ای ازدانشمندان جوانی که خود اهل پامیر هستند در مراکز مختلف آکادمیك و دانشگاهی مسکو و لنین‌گراد دنبال میشود که‌ازجمله‌آنهامیبایداز دودی‌خدایف R. Dodykhudoev، کرم‌شاه‌اف D. Qaramshoev ، کرم‌خدایف N. Qaramkhudoev، فیض‌اف M. Faizov نام برد.

زبان یغنابی: نخستین اسناد ومدارك مربوط بدین زبان دیگر ایرانی، که زبان قوم یغنابی در ناحیهٔ کوهستانی شمال دوشنبه در تاجیکستان است، در نیمهٔ دوم قرن نوزدهم توسط دانشمندان روس گردآوری شده بود، و همین مجموعه بود که در دوران

حکومت شوروی توسط گروه دانشمندان متخصص زبان یغنابی در تتبعات مربوط بدین زبان مورداستفاده قرار گرفت. مهمترین این محققان عبارتند از: آندریف M. S. Andreev، کلیمچیتسکی S. I. Klimchitsky، ختاگورف L. A. Khetagurov ، بانو پسچره‌وا E. M. Peshchereva، باگالیوبوف M. N. Bogolyubov بانوسوکولوا V. S. Sokolova ، خرومف A. L Khromov ـ در سال‌های ۱۹۲۴ و ۱۹۲۷ دو تن از این دانشمندان، آندریف و پسچره‌وا ازسفرهای علمی خود به یغناب اسناد و منابع فراوانی همراه آوردند که در سال ۱۹۵۷ متن آنها همراه با یک فرهنگ یغنابی ـ روسی در مسکو انتشار یافت و این اثر در حال حاضر مهمترین کتابی است که دربارهٔ متون یغنابی و زبان‌شناسی این زبان در دست است. اندکی بعد این دو نفر فرهنگ دیگری در مقایسه تطبیقی زبان یغنابی با زبان سغدی و دیگر زبانهای ایران شرقی انتشار دادند. مجموعه اسنادی که توسط کلیمچیتسکی و ختاگوروف درسفر علمی آنها بدین‌ناحیه درسال۱۹۳۴ گردآوری شده‌بود زمینه‌انتشار اثردیگری دربارهٔ «زبان سری یغنابی‌ها» که‌بازبان رسمی آنهااختلاف دارد قرار گرفت. بانو سوکولوا کتاب مکملی درباره زبان یغنابی انتشار داد که در آن علاوه بر مطالعات مربوط به اصوات این زبان، متن چهار داستان عامیانه یغنابی و فرهنگی از معانی لغات این زبان بچاپ رسیده بود. در

سالهای ۱۹۴۷ و ۱۹۵۲ باگالیوبوف گزارشهای جامعی دربارهٔ متون یغنابی چاپ کرد که بعداً آنها را زمینه رسالهٔ دکترای خود قرار داد. خرموف در سالهای اخیر چند اثر تحقیقی دربارهٔ گویش‌های یغنابی تألیف کرد و قسمتی از اسناد و متونی را که از این زبان گردآوری کرده است انتشار داد و اکنون نیز مشغول تألیف کتاب تحقیقی تازه‌ای دربارهٔ این زبان و ارتباط آن با سایر زبانهای ایرانی آسیای میانه است.

زبان تاجیکی: مطالعات علمی مربوط بدین شعبه از زبانهای ایرانی در سال‌های اول حکومت شوروی توسط زاروبین I.I. Zarubin در سفر علمی هیئت تحت سرپرستی او به تاجیکستان که در سال ۱۹۲۶ صورت گرفت آغاز شد، و مطالعات او در این سفر همراه با مدارکی که از آنجا بدست آورد اساس تحقیقات علمی وی دربارهٔ صرف و نحو زبان تاجیکی و گویشهای مختلف آن و علم‌الاصوات این زبان قرار گرفت. قبل ازاو، در دوران روسیه تزاری دانشمندانی چون سنکفسکی، گریگوریف، زالمان مطالعاتی دربارهٔ زبان تاجیکی انجام داده بودند، ولی این مطالعات صورت یك تحقیق منظم پیدا نکرده بود. پس از مطالعات علمی زاروبین، دو کتاب تحقیقی توسط همکاران او بانو ارفینسکایا V. K. Orfinskaya و پولیوانف E.D. Polivanov دربارهٔ اصوات تاجیکی و تأثیر متقابل

زبانهای تاجیکی و ازبکی در یکدیگر انتشار یافت. در همان سالها گروهی دیگر از دانشمندان شوروی از قبیل آندریف، فریمان، سمینوف، برتلس، کلیمچیتسکی و نیز دانشمند برجستهٔ تاجیکستان صدرالدین عینی تحقیقات زیادی درباره زبان تاجیکی انجام دادند.

در سالهای ۱۹۲۸ تا ۱۹۳۰ خط رایج تاجیکی که تا آنوقت الفبای فارسی بود به خط لاتینی تغییر یافت و از سال ۱۹۳۹ ببعد این خط به خط روسی مبدل شد. چند اثر تحقیقی دربارهٔ اصوات زبان تاجیکی در این سالها توسط بانو سوکولوا V. S. Sokolova و بانو راستورگویوا V. S. Rastorguyeva بچاپ رسید. در سالهای ۱۹۵۳ و ۱۹۵۴ سلسلهٔ نشریاتی بنام «دستور زبان تاجیکی» توسط انستیتوی زبان و ادبیات آکادمی تاجیکستان در استالین‌آباد چاپ شد، وکتب متعددی نیز نیز دربارهٔ گویش‌های مختلف تاجیکستان توسط سمیونوف A. A. Semenov، زاروبین I. I. Zarubin، آندریف M. S. Andreev، کیسلیاکف N. A. Kislyakov، بولدیرف A. N. Boldyerv، روزنفلد A.Z. Rozenfeld، بانو نمه‌نوا R. L. Nemenova ، بانو اوسپنسکایا L. V. Uspenskaya ، بگوراد Yu. I.Bogorad ، خرومف A. L. Khromov، بانو یابلونسکایا V. V. Yablonskaya بانو ایوانوا S. Yu. Ivanova، آدلونگ N. S. Adelung، بهبودی، بزرگزاده، جلال‌اف، نظام محمداف، بانو طاهرووا، بانو کریمووا، همراه قلی‌اف منتشر شد که

تحقیقات مربوط به لهجه‌های محلی کولیاب، قره‌طاق، حصار، پنج‌کند، زرافشان، ونواحی‌دیگری ازتاجیکستان و ازبکستان را شامل میشد.

زبان فارسی و زبانهای محلی ایران:

مطالعات مربوط به زبان و ادبیات فارسی بطوریکه قبلا گفته شد از آغاز قرن نوزدهم در روسیه شروع شد و در تمام آن قرن همزمان بااین مطالعات آثار تحقیقی متعددی دربارهٔ زبان و فرهنگ ایران، و ترجمه‌های آثار کلاسیك ادبیات فارسی، وفرهنگهای فارسی و دستورهای زبان فارسی انتشار یافت. در آغاز قرن بیستم کار تهیه لغتنامه‌هائی برای آثار ادبی خاصی از زبان فارسی جنبهٔ یك کار منظم یافت. اقدام‌اصلی دراین‌مورد توسط‌مار Iu. N. Marr صورت گرفت که به تهیه لغتنامه جامعی‌برای آثار ادبی نظامی گنجه‌ای پرداخت و در این زمینه مطالعات قبلی ژوکفسکی را مبنای کار خود قرار داد. در سالهای بعد نظیر این کار در مورد آثار مهم کلاسیك دیگر ادبیات ایران صورت گرفت. کوزلف G. I. Kozlov تحقیق جامعی دربارهٔ زبان و سبك تاریخ بیهقی انتشار داد. سلطانوف و حلیم‌اف چند کتاب دربارهٔ «زبان سعدی» وبانو اسمیرنوا L. P. Smirnova چند کتاب و رساله تحقیقی دربارهٔ «زبان تاریخ سیستان» تألیف کردند. آرندس A. K. Arends و بایفسکی S. I. Baevsky و

کاپرانف V. A. Kapranov کتابها و رسالات مختلف دربارهٔ نخستین فرهنگهای زبان فارسی انتشار دادند. در این باره علاوه بر دانشمندان مسکو و لنین‌گراد، دانشمندانی از قبیل قلی‌یف B. Kuliev در باکو و رئوف‌اف Kh. Raufov در دوشنبه دراین نوع‌تحقیقات شرکت جستند.

مطالعات اساسی درباره پیدایش و تکامل زبان دری و زبان فارسی توسط برتلس E. E. Bertels ، سمینوف A. A. Semionov ، وگروهی ازهمکاران آنها منجمله بولدیرف A.N. Boldyrev مؤلف دو کتاب مهم درباره تاریخ‌تکوین وتکامل‌زبان وادبیات‌فارسی صورت گرفت.

درباره زبان جدید فارسی، دامنه کار زبانشناسان خیلی وسیعتر بود. اساس این مطالعات را کتب جدید فارسی و فرهنگها و دستورهای این زبان تشکیل میداد. نخستین تحقیقات علمی در این‌باره در سالهای ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۰ توسط روماسکه‌ویچ A.A. Romaskevich، برتلس E. E. Bertels ، گالونف R. Galunov ژیرکف L. E. Zhirkov ، زاره A. G. Zarre ، کاسائف A. M. Kassaev ، پوتوریدزه V. S. Puturidze ، (گرجی)، آرندس A. K. Arends صورت گرفت. مار Iu. N. Marr چند اثر تحقیقی درباره علم‌الاصوات زبان‌فارسی جدید، بلگورودسکی N. A. Belgorodsky و گالونف R. Galunov چند کتاب دربارهٔ جمله‌بندی

و ساختمان زبان‌فارسی منتشر کردند. درسالهای بعداز جنگ جهانی دوم یك سلسله کتابهای تازه درباره دستور زبان‌فارسی و اصوات این زبان و طرز ترکیب آن توسط گروهی از دانشمندان نسل بعدی ازقبیل بانو راستورگویوا V. S. Rastorgueyeva ، پیسیکف L. S. Peisikov ، روبین‌چیك Iu. A. Rubinchik ، بانو سوکولووا V. S. Sokolova ، بانو زاویالووا V. I. Zavyalova ، و دومحقق گرجی گاپریندا‌شویلی Sh. G. Gaprindashvili و گیوناشویلی Dj. Sh. Giunashvili تألیف و انتشار یافت.

تاآغاز نیمه دوم قرن حاضر، مهمترین فرهنگ فارسی به‌روسی فرهنگ دوجلدی معروف غفاراف M. A. Gaffarov بود که جلد اول آن در سال ۱۹۱۴ توسط کرش F. Korsh آکادمیسین و ایرانشناس برجستهٔ روس، و جلد دوم آن در سال ۱۹۲۷ توسط ژیرکف L. Zhirkov ایرانشناس شوروی در مسکو بچاپ رسیده بود. در سالهای بعد مار Iu. N. Marr تألیف یك فرهنگ عظیم فارسی به روسی را آغاز کرد، ولی کار او بپایان نرسید و بجای آن در سال ۱۹۵۰ فرهنگ بزرگ دیگری بهمین نام که توسط میللر B.V. Miller تألیف شده بود درمسکو انتشار یافت. در سال ۱۹۶۵ یك فرهنگ بزرگ روسی به‌فارسی با کار مشترك عده‌ای ازدانشمندان آکادمی علوم درمسکو بچاپ رسید.

در حال حاضر انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم شوروی مشغول تهیه یك فرهنگ جدید فارسی روسی است که پس‌از انتشار مهمترین اثر نوع خود در اتحاد شوروی خواهد بود.

در همین ضمن فرهنگهای متعددی دربارهٔ موضوعات خاص فنی یاعلمی یاهنری زبان فارسی توسط آرندس A. K. Arends ، بیالکفسکی S. Byalkovsky ، ماولیوتف Kh. Mavlyutov ، پیسیکف L. S. Peisikov، ساوچنکو N. P. Savchenko واسمیرنوف S. D. Smirnov (مشترکاً)، صمداف R. A. Samedov ، تماس N. N. Tomas در مسکو و لنین‌گراد انتشار یافت.

بموازات مطالعات مربوط به‌زبان اصلی فارسی، تحقیقات زیادی نیز درباره لهجه‌ها و گویشهای مختلف داخلهٔ ایران صورت گرفته است. مهمترین منبعی که دراین‌باره در اختیار دانشمندان شوروی‌است اثر عالی و مفصل ژوکوفسکی V. A. Zhukovsky بنام «موادی برای مطالعات دربارهٔ گویشهای فارسی» است که پس از مرگ مؤلف در سال ۱۹۲۲ در پتروگراد بچاپ رسید، و هنوز از کاملترین منابع مطالعات خاورشناسی در این زمینه بشمار میرود. تحقیقات جامعی نیز دراین باره توسط دانشمند برجستهٔ دیگر روماسکویچ A. A. Romaskevich در زمان روسیه تزاری انجام گرفته بود که بعداً

بچاپ رسید. از زمرهٔ مهمترین آثار دیگر که در این زمینه چاپ شده میباید از آثار تحقیقی ایوانوف V. A. Ivanov، از کتاب «لهجهٔ شوشتری» میللر B. V. Miller و «لهجه تهرانی» پیسیکف L. S. Peisikov و «لهجهٔ سیستانی» گرونبرگ A.L.Grunberg نام برد.

دربارهٔ گویش‌های **تاتی و طالشی** در اواخر قرن گذشته توسط میللر V. F. Miller مطالعات جامعی آغاز شد که در دوران حکومت شوروی بدست فرزند او B. V. Miller ادامه یافت. وی ناشر مجموعه‌ای از متون طالشی باترجمهٔ آنها و مؤلف «فرهنگ طالشی روسی ــ فرانسه» و کتاب مفصلی بنام «زبان طالشی» است. ــ از زمرهٔ دانشمندان دیگری که در این رشته کار کرده‌اند، میباید از شور R. O. Shor و خانم سوکولوا V. S. Sokolova و تتبعات آنها در زمینه علم‌الاصوات زبانهای تاتی و طالشی نام برد. آخرین و کاملترین تحقیقات دراین‌باره درچند کتاب توسط گرونبرگ A.L. Grunberg منتشر شده است.

مطالعات مربوط به‌گویشهای **گیلکی و مازندرانی**، غالباً دربیست سال اخیر انجام شده‌است. در این زمینه میباید بخصوص از کتابها و مقالات تحقیقی بانو زاویالووا V.I. Zavyalova ، بانو سوکولوا V. S. Sokolova و بانو پاخالینا T. N. Pakhalina که اولی دربارهٔ علم‌الاصوات این زبانها و دوتای دیگر

دربارهٔ گرامر آنها کار کرده‌اند نام برد.

دربـــاره **زبـــان بلوچی**، مهمترین تحقیقـــات توسط زاروبین I. I. Zarubin ، سوکولوف S. N. Sokolov و همسر او V. S. Sokolova ، وبـــانـــو فـــرولـــووا V. A. Frolova صورت گرفته است.

دربارهٔ **زبان کردی**، از اواخر قرن گذشته تاکنون آثـــار تحقیقی متعددی از شامیلوف A. Shamilov ، مارگولوف I. Margulov ، قازاریان A. Kazaryan (ارمنی)، اوربلی I. A. Orbeli (گرجی)، ماکاس H. Makas ، آوالیانی Iu. Iu. Aualiani (گرجی)، کوردوئف K. K. Kurdoev، تسوکـــرمـــان I. I. Tsukerman ، ویلچفسکی O. L. Vilchevsky، باکائف Ch. Kh. Bakaev ، پیریکو L. A. Pireiko، بـــانو اسمیرنـــووا I. A. Smirnova ، میللر B. V. Miller، و بانو ساموئلیان Zh. Samuelyan (ارمنی) نام برد.

مطالعات کردشناسی برمبنـــای سه‌جلد کتابی کـــه قـــریب ۱۱۰ سال پیش در سنت پتـــرزبـــورگ بنـــام «تحقیقاتی دربارهٔ کردهای ایران ونیاکان آنها» منتشر شد صورت میگیرد. برای این مطالعات منابع فراوانی بصورت آثار خطی کـــردی در کتـــابخانه عمومی دولتی لنینگراد و مخزن خطی انستیتوی ملل آسیا در آکادمی علوم، در اختیار محققین این رشته است که‌کار آنها را آسان میکند و فهرستی از آنهـــا چند سال پیش توسط مـــارگـــاریتـــا رودنکـــو M. Rudenko تـــدوین و منتشر

شد. این بانو متن‌های منقح کتاب «مام‌وزین» احمدخانی، «اخلاق و عادات کردها» اثر ملابایزید، منظومه «شیخ صنعان» فقیه طیران شاعر نیمه دوم قرن دهم هجری، ترتیب داده و باتفاق کانات کردویف K. Kordoev رئیس شعبه کردشناسی انستیتو منظومه‌های ملی کردی را بزبان روسی ترجمه و چاپ کرده است. همچنین مطالعات جالبی درباره منظومه کردی «زنبیل فروش» و اشعار کردی توسط بانو ژاکلینا ساموئلیان Zh. Samuelyan عضو شعبه کردی انستیتو صورت گرفته است.

مهمترین کار اخیر این رشته ترجمه و انتشار «شرفنامه» یاتاریخ کردستان، اثر معروف شرف خان بدلیسی توسط بانو یوگینا واسیلیه‌وا E. Vasilieva کارمند علمی این‌انستیتو است. این‌کتاب به‌بسیاری از زبانهای مهم دیگر خارجی نیز تاکنون ترجمه و منتشر شده است.

* * *

بموازات مطالعات و تحقیقات مربوط به زبانهای مختلف ایرانی که فوقاً بدانها اشاره شد، عده‌ای از زبانشناسان متخصص زبانهای ایرانی مطالعات دامنه‌داری در زمینه روابط تاریخی و زبانشناسی زبانهای ایرانی و اسلاو بعمل آورده‌اند، که در این باره تحقیقات علمی فریمان A. A. Freiman و مخصوصاً مطالعات آبائف V. I. Abaev بسیار ارزنده

است. تتبعات آبائف غالباً مربوط به تأثیر زبانهای اسکیشی، آلانی، اوستی در زبانهای اسلاوی از نظر زبانشناسی، لغت‌شناسی، علم‌الاصوات و صرف و نحو است.

گروهی دیگر از دانشمندان زبانشناس شوروی در همین رشته آثاری انتشار داده‌اند که از جمله آنها میباید از سوبولفسکی A. I. Sobolevsky ، توپوروف V. N. Toporov ، زالیزنیاک A. A. Zaliznyak ، لیتکین V. I. Lytkin ، تروباچف O. N. Trubachev ، داداشف M. P. Dadashev نام برد.

آثار دیگری نیز دربارهٔ روابط زبانهای ایرانی باسایر زبانهای اتحاد شوروی انتشار یافته است که از آن جمله میباید از کتابها و مقالات باگالیوبوف M. N. Bogolyubov ، براگینسکی I. S. Braginsky و بانو پریخاینان A. G. Perikhanyan نام برده شود.

تاریخ کلی زبانهای ایرانی و پیوندهای این زبانها بایکدیگر، وصور مختلف و تطبیقی تلفظ هرکلمه در زبانهای مختلف ایرانی، موضوع تحقیقات زبانشناسی وسیعی از جانب گروهی از زبانشناسان قرار گرفته است که از جملهٔ آنها میتوان از روزنبرگ F.A. Rozenberg ، میللر B. V. Miller ، فریمان A. A. Freiman ، آبائف V. I. Abaev، بانو اسمیرنوا O. I. Smirnova ، باگالیوبوف M. N. Bogolyubov ، ختاگوروف L. A. Khetagurov ، لیفشیتس

V. A. Livshits ، اورانسکی I. M. Oransky، سوکولوف S. N. Sokolov، بـانو گـاریپووا N. D. Garipova ، چکئیدزه T. D. Chkeidze ، بـانو سوکولووا V.S. Sokolova ، ادلـمـان D. I. Edelman ، پیریکو D. A Pireiko بانو راستورگویوا V.S. Rastorguyeva نام برد.

بمنظور مبـادله آخـرین مطـالعـات مـربوط به زبـانشناسی ایرانـی، از سال ۱۹۶۲ بـه بعد هرسال کنگره‌ای بنام «کنگره زبانشناسی ایرانی سراسر اتحاد شوروی» در یکی از شهرهای این کشور تشکیل میشود. این کنگره تاکنون در شهرهای مسکو، لنین‌گراد، باکو، تاشکند، دوشنبه برگزار شده است.

از سال ۱۹۵۱ سلسلهٔ انتشاراتی بنام «زبانشناسی ایرانـی» Iranskaya Filologiya از طرف دانشکـدهٔ خـاورشنـاسی دانشگـاه لنیـن‌گـراد منتشـر میشود که کار تهیه هریك از مجلدات آنرا یکی از دانشمندان محقق زبانشناسی ایرانی یازبان فارسی، که غالباً از میان استادان دانشگاه لنین‌گراد انتخاب میشوند بعهده دارد.

مجموعه دیگری از اسناد ایرانی نیز از مدتی پیش بچاپ میرسد، که «خط نوشته‌های ایرانی» نام دارد و مربوط به‌اسناد کوه مغ‌است که‌دربارهٔ آنها قبلا توضیح لازم داده شده است.

Corpus Inscriptionum Iranicarum (Korpus Iranoyazychnykh nadpisiei).

* * *

از اوائل قرن گذشته فرهنگهای متعدد فارسی به روسی و روسی بفارسی و دستورهای مختلف زبان فارسی در روسیه بچاپ رسید.

قدیمی‌ترین این لغتنامه‌ها در اواخر قرن هیجدهم تدوین شد، که چند نمونه از آنها در چند سال پیش تصادفاً توسط ایرانشناس معروف «ی. ا. برتلس» E.E. Bertels در بایگانی انستیتوی ملل آسیا در مسکو پیدا شد. ار این باره «لوبارسکی» عضو انجمن جغرافیائی اتحاد شوروی چنین مینویسد: «برتلس کتاب کهنه‌ای را با جلد چرمی که روی آن جمله: «لغتنامه فارسی وروسی» نوشته‌شده‌بود بمن نشان‌داد وگفت: این کتاب که تاکنون از وجود آن اطلاعی نداشتیم، قدیمی‌ترین لغتنامه فارسی در روسیه استکه تاکنون دیده‌ایم. یادداشت صفحه اول آن حاکی استکه درسالهای ۱۷۸۸ و ۱۷۸۹ توسط‌شخصی بنام «آندرئی‌کنستانتینوف» که دیپلمات وخاورشناس و مشاور هیئت عالی امور خارجه روسیه بوده و بزبان فارسی آشنائی‌کامل داشته بمنظور تسهیل کار بازرگانان و مأموران سیاسی دو کشور تألیف شده است.»

همین لوبارسکی در دنبالهٔ این مطلب مینویسد: «. . . سپس برتلس فرهنگ دیگری را بمن نشان داد

که روسی به فارسی بود و در نیمه دوم قرن هیجدهم تدوین شده بود. این فرهنگ شامل یك راهنمای مکالمه فارسی نیز بود که درآن طرز تلفظ لغات و تطابق آنها بااصوات روسی خیلی خوب مشخص شده بود.

باز هم برتلس کتاب دیگری را بنام «دستور زبان فارسی» که با جلد طلاکوب در آرشیو انستیتوی خاورشناسی پیدا شده بود بمن نشان داد. این کتاب در ۵۷۴ صفحه بدست «گلیاروفسکی» خطاط روسی و «میرزا ابوتراب» کاتب ایرانی ساکن قفقاز کتابت شده بود، و علاوه برمتن اصلی، حاوی راهنمای لاتینی تدریس زبان فارسی و ترجمه منتخبی از آثار نویسندگان ایران و نیز متن‌های برگزیده فارسی و تطبیق کلمه بکلمه نوشته‌های فارسی با الفبای روسی بود».

از زمرهٔ فرهنگهای چاپ شده قرن گذشته و قرن حاضر میتوان از آثار ذیل نام برد:

فرهنگ فارسی به روسی تألیف بولدیرف A. Boldyrev (چاپ مسکو، سال ۱۸۲۶)

فرهنگ فارسی به روسی و عربی تألیف «شریف» (چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۸۶۹)

فرهنگ مفید فارسی عربی فرانسه، تألیف میرزا شفیع گشتاسب (چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۸۶۹)

فرهنگ اصطلاحات نظامی فارسی، ترکی، روسی، فرانسه (چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۸۹)

فرهنگ فارسی به‌روسی تألیف خاشاب Khashab

(چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۹۰۵)

فرهنگ فارسی به روسی تألیف دمیتریف Dmitriev (چاپ لنینگراد، سال ۱۹۲۸)

فرهنگ فارسی به روسی لغات فیزیکی تألیف ارندس Arends (چاپ مسکو، سال ۱۹۲۸)

فرهنگ مطبوعات فارسی تألیف روماسکه‌ویچ Romaskevich (چاپ مسکو، سال ۱۹۳۱)

فرهنگ مستند فارسی به روسی تألیف مار Marr که بسبب مرگ مؤلف‌آن ناتمام‌مانده است (چاپ مسکو، سال ۱۹۳۴)

دوفرهنگ فارسی به روسی وروسی بفارسی تألیف گالونوف Galunov (چاپ مسکو ــ سالهای ۱۹۳۶ و ۱۹۳۷)

فرهنگ روسی بفارسی‌تألیف پتروف Petrov (چاپ مسکو، سال ۱۹۴۱)

فرهنگ فارسی به روسی و ترکی قفقازی تألیف میربابایف Mirbabaev (چاپ باکو، سال ۱۹۴۵)

فرهنگ روسی بفارسی تألیف علی‌زاده A. Alizade (چاپ مسکو، سال ۱۹۴۴)

فرهنگ فارسی به‌روسی اصطلاحات علمی و لغات جدید تألیف صمدوف Samadov (چاپ مسکو، سال ۱۹۴۵)

فرهنگ فارسی به‌روسی تألیف میللر Miller (چاپ مسکو، سالهای ۱۹۵۰ و ۱۹۵۳) که بهترین

فرهنگ‌فارسی به‌روسی‌است که‌تاکنون تألیف شده‌است.

فرهنگ تلفظ و اصوات زبانهای ایرانی تألیف سوکولوف Sokolov (چاپ مسکو، سال ۱۹۵۳)

فرهنگ فارسی به روسی تألیف فرهادیان (چاپ مسکو، سال ۱۹۵۹)

فرهنگ زبان فارسی معاصر تألیف روبین‌چیك Rubinchik (چاپ مسکو، سال ۱۹۶۰)

فرهنگ روسی به‌فارسی، تألیف بانو آفچین نیکووا Ovchinnikova وهمکاران او، شامل ۳۶۰۰۰ لغت در ۱۰۹۱ صفحه (چاپ مسکو، سال ۱۹۶۵)

درحال حاضر انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم شوروی مشغول تهیه و تدوین لغت‌نامه بزرگ فارسی به‌روسی در ۱۰۰۰ صفحه شامل ۷۰٫۰۰۰ لغت است.

یك فرهنگ بزرگ روسی به‌فارسی نیز، در ۵۶۰ صفحه شامل چهل هزار لغت ومثل در سال ۱۹۴۵ در تهران باعنوان ذیل بچاپ رسید:

Bolshoi russko - persidskii slovar. Soderzhit 40000 slov i poslovits. Tegeran, 1945

* * *

در قرن گذشته و قرن حاضر، مجلات و نشریات خاورشناسی متعددی در روسیه تزاری و در اتحاد شوروی انتشار یافته که‌عموماً بافرهنگ ایران ارتباط داشته است. ذیلافهرستی ازاسامی مجلاتی که دیگر منتشر نمیشود و سال شروع انتشار آنها نقل میشود:

پیک آسیا Vestnik Azii نخستین نشریه خاورشناسی روسیه. چاپ سنت پترزبورگ، (از سال ۱۸۱۵)

مجموعه مطالب آسیائی Sbornik materialov po Azii چاپ سنت پترزبورگ (از سال ۱۸۳۳)

یادداشتهای شعبه خاورشناسی انجمن باستانشناسی روسیه. چاپ سنت پترزبورگ (از سال ۱۸۴۴)

Zapiski Vostochnogo otdeleniya russkogo arkheologicheskogo obshchestva.

اطلاعات انجمن جغرافیائی روسیه. چاپ سنت پترزبورگ (از سال ۱۸۴۵)

Izvestiya Russkogo geograficheskogo obshchestva.

مجله آسیائی. چاپ سنت پترزبورگ (از سال ۱۸۵۳)

Aziatskii Zhurnal.

گزارشهای خاورشناسی انستیتوی لازاروف. چاپ مسکو (از سال ۱۸۸۴)

Trudy po Vostokovedeniu instituta Lazareva.

نشریهٔ اطلاعاتی انجمن خاورشناسی. سنت

پترزبورگ (از سال ۱۸۹۸)

Izvestiya Vostochnogo Instituta.

کتابشناسی آسیا. چاپ سنت پترزبورگ (سالهای ۱۸۹۱ تا ۱۸۹۴)

Bibliografia Azii.

مجموعهٔ بخش آسیای میانه انجمن خاورشناسی. چاپ سنت پترزبورگ (از سال ۱۹۰۷)

Sbornik Sredne-Aziatskogo otdela obshchestva vostokovedenia.

مدارکی دربارهٔ شناسائی خاورزمین. چاپ سنت پترزبورگ (از سال ۱۹۰۹)

Materialy po izucheniu Vostoka. St. - Petersburg,

اطلاعات انستیتوی تاریخ و باستان‌شناسی قفقاز (چاپ تفلیس)

Izvestiya Kavkazskogo istoriko-arkheologicheskogo instituta.

مجموعهٔ کشورشناسی قفقاز. نشریهٔ دانشگاه‌کمونیستی قفقازیه بنام ۲۶ کمیسر (چاپ تفلیس)

Zakavkazskii kraevedcheskii sbornik.

Zakavazskii komunisticheskii universitet imeni 26 komissarov.

ادبیات قفقاز (چاپ قفقاز)

Literaturnoe Zakavkazye.

در مرز خاورزمین (چاپ تفلیس)

Na rubezhe Vostoka.

آسیای میانه (چاپ تاشکند)

Serednaia Aziia

بولتن مطبوعات خاورمیانه (چاپ تاشکند)

Byulleten pressy Srednego Vostoka

خاورزمین برون مرزی (چاپ تاشکند)

Na zarubezhnom Vostoke

ستارهٔ خاور (چاپ تاشکند)

Zvezda Vostoka

اطلاعــات انجمن جغرافیائی روسیه، شعبه ترکستان.

چاپ تاشکند (از سال ۱۹۱۰)

Izvestiya Turkestanskogo otdeleniya Russkogo geograficheskogo obshchestva.

مجموعه خاوری انجمن خاورشناسان روس. چاپ سنت پترزبورگ (از سال ۱۹۱۲)
Vostochniy sbornik Obshchestva Russkikh orientalistov

کارهای انستیتوی خاورشناسی مسکو. چاپ مسکو (از سال ۱۹۱۰)
Vostochniy sbornik Obshchestva Russkikh orientalistov.

دنیای اسلام Mir Islama نخستین نشریه منظم اروپائی درباره مطالعات اسلامی. ــ چاپ سنت پترزبورگ (از سال ۱۹۱۲)

خاورنو Novyi Vostok ارگان «اتحادیه علمی و خاورشناسی سراسر شوروی». ــ چاپ مسکو (ازسال ۱۹۱۹)

یادداشتهای هیئت خاورشناسان وابسته به‌موزهٔ آسیائی فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ لنین‌گراد.
Zapiski Kollegii vostokovedeov pri Aziatskom muzee Akademii Nauk SSSR.

شرق، مجله ادبی و علمی و هنری چاپ لنین‌گراد (از

۱۹۲۰ تا ۱۹۲۱) ومسکو (از ۱۹۲۲ تا ۱۹۲۵)
Vostok, Zhurnal literaturi, nauki i iskusstva.

ایران Iran– نشریه علمی مخصوص مطالعات ایرانی– چاپ مسکو (سالهای ۱۹۲۷ تا ۱۹۲۹)

کتابشناسی شرقی Bibliografia Vostoka – نشریه «انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی». چاپ مسکو (سالهای ۱۹۳۳ تا ۱۹۳۷)

یادداشتهای انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو (سالهای ۱۹۳۳ تا ۱۹۴۰)
Zapiski Instituta vostokovedeniya Akademii Nauk SSSR.

گزارشهای انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو سالهای (۱۹۳۳ تا ۱۹۴۰)
Trudy Instituta vostokovedeniya Akademii nauk SSSR. Moskva.

یادداشتهای علمی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو (سالهای ۱۹۳۳ تا ۱۹۴۰)

Uchenye zapiski Instituta vostokovedniya Akademii Nauk SSSR.

خاورشناسی شوروی Sovetskoye vostokovedenie چاپ مسکو (سالهای ۱۹۴۰ تا ۱۹۴۸)

خاور زمین کنونی Sovremenniy Vostok چاپ مسکو ــ (سالهای ۱۹۳۳ تا ۱۹۴۰)

مسائل خاورشناسی Problemi Vostokovedeniya چاپ مسکو (سالهای ۱۹۴۹ تا ۱۹۵۵)

اطلاعات علمی انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو (سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۵۹)
Ucheniye soobshchenia Instituta vostokovedeniya Akademii nauk SSSR.

اطلاعات مختصر انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو (سالهای ۱۹۵۱ تا ۱۹۶۰)
Kratkie soobshchenia Instituta vostokovedeniya Akademii nauk SSSR.

* * *

فهرست مجلات خاورشناسی و سایر مجلات ناشر مطالعات شرقی که در حال حاضر در جمهوری فدراتیو روسیه شوروی و در سایر جمهوریهای اتحاد شوروی بچاپ میرسد در فصل مربوط به مراکز کنونی و فعالیت‌های ایران‌شناسی درآن‌جمهوریها نقل شده‌است. است.

اوکراین

فعالیت خاورشناسی در اوکراین، تقریباً همزمـان با روسیه شروع شد. قبلا گفته شد که طبق فرمان دولت مرکزی سنت پترزبورگ در سال ۱۸۰۴ سه دانشگاه در امپراتوری روسیه برای تدریس زبـانهای مهم شرقی درنظر گرفته شدند که عبـارت بودند از دانشگاههای مسکو و قازان و خارکف. در دانشگاه اخیر که متعلق به اوکراین بود واندکی بعد درشهر اودسا درکریمه نیز که در قلمرو اوکراین است، در دبیرستان «ریشلیو» به تدریس زبان فارسی اقدام شد.

باتعطیل تدریس زبانهـای شرقی در سال ۱۸۵۵، خاورشناسی اوکراین نیز مدتی دچار وقفه گردید، ولی از اواخر قرن گذشته مجدداً بصورت یك فعالیت علمی منظم ازسر گـرفته شد، بطوریکه درزمـان انقلاب در «کیف» نیز مانند سنت پترزبورگ و مسکو یك مکتب فعال شرق‌شناسی وجود داشت که‌بامکتب‌های مشابه خود در این دوشهر از نزدیك همکـاری میکرد، ولی البته وسعت و اهمیت آنها را نداشت.

مرکــز این مطالعــات «دانشگــاه سنت ولادیمیر»
Imperatorskogo universiteta sviatogo Vladimira
درشهر کیف بود. این دانشگاه صاحب مجموعه نفیسی از نسخ خطی شرقی بود که اکنون به «کتابخانه عمومی دولتی اوکرائین» منتقل شده است.

یك مرکز دیگر آثار خطی شرقی اوکرائین، «موزه باستان‌شناسی مطرانی آکــادمی روحــانی امپراتوری»
Tserkovno-arkheologicheskiy muzey imperators-koy Kievskoy dukhovnoy akademii
درکیف‌بود. این‌موزه علاوه‌برآثار متعلق‌به‌خود آکادمی، مجموعه‌ای نیز از نسخه‌هــای خطی شرقی متعلق بــه «صومعۀ پوچایفسکــایــا» Pochaievskaya lavra را بامانت نگاهداری میکرد.

در دو مرکزدیگر، یعنی «کتابخانه انستیتوی تاریخ و زبانشناسی دوك بزبورودکو» در شهر نژین
Biblioteka istoriko-filologicheskogo instituta Kn. Besborodko v Nezhine
وکتابخانه چرسف متعلق به کنت‌لیتاور خرنتوویچ
Chorsovskaya biblioteka grafa Litavora Khrentovicha
نیز مجموعه‌هائی از کتابهای خطی شرقی نگاهــداری میشد. ایــن کتب کــه اکنون از همه ایــن مراکز بــه «کتابخانه عمومی دولتی اوکرائین» وابسته به آکادمی علوم این جمهوری انتقال یافته‌اند، در دوران پیش از

انقلاب منابع مهمی برای مطالعات خاورشناسی در اوکرائین بشمار میرفتند.

ظاهراً نخستین اثری که درباره ایران در اوکرائین انتشار یافت کتاب «مطالعاتی درباره ایران» Etyudy po Persii بود که در ۱۸۸۳ توسط بك S. Beckدر کیف بچاپ رسید. کتاب جالبی نیز بنام «نامه‌هائی از ایران» Pisma iz Persii در سال ۱۹۰۹ توسط پ. ف. فیلاتوف P. F. Filatov در شهر اودسا منتشر شد. ولی مطالعات واقعی ایران‌شناسی در اوکرائین مرهون دانشمند برجسته‌ای بنام آنافانگل کریمسکی A. Iu. Krimskiy است که باید او را از بزرگترین ایران‌شناسان روسیه دانست. کریمسکی (۱۸۷۱ ـ ۱۹۴۲) که از بدو تأسیس آکادمی علوم اوکرائین عضو این فرهنگستان بود، مورخ، شاعر، نویسنده، نقاد و ادب‌شناس برجسته‌ای بودکه بابسیاری از زبانها و ادبیات شرقی آشنائی داشت و تعداد آثاری که بصورت کتب مستقل، رسالات و مقالات تحقیقی در این باره از وی باقی مانده است از یکهزار تجاوز میکند. قسمت عمده این‌آثار به‌تحقیقات مربوط به ایران‌شناسی، عرب‌شناسی، ترك‌شناسی، زبانشناسی سامی و مسائل عمومی خاورشناسی اختصاص یافته است. قسمتی از آن‌ها نیز ترجمه‌های ادبی است که ترجمه آثار بزرگ ادبیات کلاسیك ایران از قبیل اشعار فردوسی، خیام، سعدی، حافظ، جامی در آنها

جای ممتازی دارد.

مهمترین این ترجمه‌ها ترجمه شاهنامه بزبان اوکراینی است که درسال ۱۸۹۶ بنام شاهنامه یاتاریخ شاهان ایران Shah-name, ili iransko kniga tsariv در کیف منتشر شد، و چاپ بهتری از آن نیز بعداً در ۱۹۲۲ انتشار یافت.

از مهمترین تألیفات خود این دانشمند میباید از کتاب «تاریخ ایران» Istorii Persii (چاپ مسکو، سال ۱۹۱۵)، و «تاریخ‌ساسانیان‌و تصرف ایران‌بدست‌اعراب» Istoria Sasanidov i zavoevanie Irana arabami (چاپ مسکو، سال ۱۹۰۵) و «تاریخ ایران و ادبیات صوفیانه آن»

Istoria Persii i ego literatury i dervishskoy teosofii

(در سه جلد، چاپ مسکو، سالهای ۱۹۰۹ تا ۱۹۱۷) و کتاب «تئاتر ایران» Persidskiy teatr (چاپ کیف، سال ۱۹۲۶) و کتاب «تاریخ ایران و خط و کتابت آن» Istoriy Persii i ego pismennosti (چاپ کیف، سال ۱۹۲۸) نام برد.

از سال ۱۹۱۸، مطالعات خاورشناسی در اوکرائین بصورت منظم‌تر و علمی‌تری در آمد. در سال ۱۹۲۵ مراکز مختلف این مطالعات در یکجا متمرکز شد و «اتحادیه علمی خاورشناسی سراسری اوکرائین»

Vseukrainskaya nauchnaya Assotsiatsia Vostokovedenia (VUNAV)
در شهر کیف بوجود آمدکه از جملهٔ وظایف آن تشکیل منظم کنگره های خاور شناسی اوکرائین بود.

در دومین «کنگره اتحادیه علمی خاورشناسی سراسر اوکرائین»، در سال ۱۹۲۹ مرحوم ابوالحسن فروغی شرکت داشت ودر آنجا سخنرانی جالبی تحت عنوان «مراحل عمدهٔ توسعه و ترقی ادبیات فارسی از عصر مزدك تادوران کنونی» ایراد کرد. فروغی بعداً به عضویت فرهنگستان علوم اتحاد جماهیر شوروی برگزیده شد.

همراه با تشکیل این اتحادیه، مرکزی برای تعلیم زبانهای شرقی بنام «آموزشگاه دولتی خاوری اوکراین» Ukrainskie gosudarstvennye kursy vostokovedenia درخارکف تأسیس شد که دارای شعبه مخصوص زبان فارسی بود. درسال ۱۹۲۹ فروغی درسفر خود به اوکرائین دراین کلاس نیزحضوریافت ویك جلسه درس ادبیات فارسی را درآن شخصاً اداره کرد.

«اتحادیه علمی خاورشناسی اوکرائین» پس از تأسیس، مرکز فعالیت همه دانشمندان خاورشناس این جمهوری شد که مهمترین آنها کریمسکی A. Iu. Krimskiy ، گلادسترن V.P. Gladstern ، کوو الیوفسکی A.P. Kovaliovskiy و کمزا T.G. Kemza بودند. این اتحادیه نشریه‌ای بنام «جهان شرق»

Vostochnyy mir داشت و بعداً مجلـه‌ای نیز بنـام «خاور سرخ» Krasnyy Vostok انتشار داد که در آنها نتایج مطالعات خاورشناسان اوکرائین درباره تاریخ، ادبیات، زبـان، هنر، مـردم‌شناسی و اقتصاد و سایـر مسائل کشورهای شرق بچاپ میرسید. علاوه بر ایـن نشریات منظم، از طرف این اتحادیه یك بولتن ماهانه و سلسه کتب مستقلی بصورت مـونوگـراف نیز طبع میشد.

در زمان جنگ جهانی دوم، براثر اشغال اوکرائین بدست آلمانها فعـالیت‌های خاورشناسی مـانند سایر سایر رشته‌های علـوم در این سرزمین تقریبـاً متوقف شد. ولی در دوران بعد از جنگ این فعـالیت توسعه یافت، چنانکه طبق فهرست تنظیم شده از طرف آکادمی علوم اوکرائین، تنها در پنج سالهٔ اخیر بیش از ۱۷۰ کتاب و مقالهٔ تحقیقی دربارهٔ فرهنگهای مختلف شرقی انتشار یافته که از آن جمله یازده اثر مربوط به‌ایران و افغانستان بوده است. از جالبترین این آثار میباید ازمجموعه مفصل «منتخبات ادبیات شرقی نـام برد که literatura Vostoka Antologia بزبان اوکرائینی تحت نظـر کـوالیوفسکی A. P. Kovaliovskiy بچـاپ رسیده و شامـل تـرجمه‌هـای متعدد از آثـار شعرا و نویسندگان کلاسیك ایران است.

جمهوریهای آسیای میانه:

ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، تاتارستان

از سال ۱۹۲۰ ببعد، تدریجاً مراکز خاورشناسی متعدد دیگری در سایر نواحی اتحاد شوروی بوجود آمد که درحال حاضر مهمترین آنها را درتاشکند، سمرقند، دوشنبه، باکو، تفلیس، ایروان، عشق‌آباد، و در سطح محدودی در اورجنکیدزه، قازان، کولاب میتوان یافت. در همه این مراکز وجـود منابع نسخ خطی شرقی و بایگانیهای اسناد خاوری که یـادگار روابط دیـرینهٔ فرهنگی و مدنی آنها با سرزمینهای شرقی بخصوص ایران است، عامل مهمی در پیشرفت مطالعات خاور-شناسی و در درجه اول مطالعات ایران‌شناسی بوده است.

در سال ۱۹۱۸ انستیتوئی در شهر تاشکند کـه در آنوقت‌مرکز «ترکستان» (نامی‌که به‌مجموع سرزمینهای ازبکستان و تـاجیکستان و ترکمنستان اطلاق میشد) بود، بنام «انستیتوی شرقی ترکستان» تأسیس شد، و دوسال بعداز آن یعنی در ۱۹۲۰ دانشگاه دولتی در این شهر ایجاد گردید که از بدو تأسیس دارای دانشکـدهٔ

شرقی بود. تأسیس این مراکز و پیشرفت فعالیتهای خاورشناسی درسالهای بعدازآن، مرهون‌همکاری عده‌ای از دانشمندان خاورشناس برجستهٔ روسیه از قبیل بارتولد، شمیت، سمینوف، آندریف، یولیوانف و غیره بود که از مراکز علمی پتروگراد و مسکو به تاشکند آمده بودند.

در سال ۱۹۲۲ «اتحادیه علمی خاورشناسان سراسر روسیه» شعبه خاصی در تاشکند دائر کرد، و در همان سال کلاسهای زبان‌های شرقی که در آموزشگاه نظامی این شهر ازسال ۱۹۲۰ دائر شده بود بصورت یك آموزشگاه عالی مطالعات شرقی درآمد که وظیفه آن نه تنها تربیت مترجمانی برای این زبانها بلکه انجام مطالعات علمی دربارهٔ تاریخ و زبانشناسی و اقتصاد آسیای میانه و سرزمین‌های مجاور بود.

در مطالعات مربوط به تاریخ و فرهنگ وزبانهای آسیای میانه، که مستقیماً با فرهنگ و تاریخ ایران و زبانهای ایرانی مربوط میشد، همکاری مؤثری از جانب سایر مراکز خاورشناسی شوروی، از قبیل مجمع خاورشناسان مسکو، آکادمی تاریخ فرهنگ مادی، انستیتوی زبانهای زندهٔ شرقی پتروگراد و انستیتوی زبانهای زندهٔ شرقی مسکو بعمل میآمد.

در سال ۱۹۲۶ به سرپرستی کتابخانه ملی تاشکند، یك مخزن دولتی نسخه‌های خطی ایجاد شد که بعداً ذخائر کتب‌خطی سایر مراکز ازبکستان وبسیاری

از ذخائر مشابه سایر جمهوریهای آسیای میانــه بدین مــرکز انتقال یــافت و تدریجاً آنرا بصورت یکی از غنی‌ترین مراکز کتب خطی شرقــی بخصوص فــارسی در تمــام جهــان در آورد. در ســال ۱۹۴۴ بمنظــور مطالعات تحقیقی و علمی براساس مجموعه‌هــای کتب خطی این مخزن، از طرف آکــادمی علــوم جمهــوری ازبکستان انستیتوئی بنــام «انستیتوی مطالعات نسخ خطی شرقــی» ایجــاد شد و سمیونوف A.A. Semionov ایــران‌شناس برجسته روس، در این انستیتو بعنوان کارشناس شماره یك کتب خطی فارسی و در دانشگاه تــاشکند بعنوان استاد زبان و ادبیات فــارسی فعالیت ارزنــده‌ای مبذول داشت. در طول سالهــای متوالــی سمیونوف رئیس مخزن کتب خطی شرقی تاشکند بود، و در همین سمت بود کــه فهرست معروف نسخه‌هــای خطی شرقی، بخصوص مخطوطــات ایرانی این مخزن عظیم را که یکی از بهترین فهرست‌هــای نوع خــود در تمام جهان است و از سال ۱۹۶۲ تاکنون شش جلد آن انتشار یافته است تنظیم و منتشر کرد.

بغیر از دانشگاه دولتی تاشکند، در دانشگاه دولتی سمرقند نیز که در سال ۱۹۳۳ تأسیس شد کرسی زبان فارسی و مطالعات ایران‌شناسی ایجاد گردید.

در جمهوری تــاجیکستان، تدریس زبان فــارسی و تدریس زبانهای ایرانی ازسال ۱۹۳۲ در دانشسرای عالی استالین‌آبــاد، و مطالعات ایران‌شناسی از ســال

۱۹۳۳ در آکادمی علوم اتحاد شوروی در تاجیکستان که از ۱۹۴۱ بصورت شعبه تاجیکی آکادمی علوم شوروی درآمد، وازسال ۱۹۴۹ دردانشگاه‌دولتی تاجیك و از سال ۱۹۵۱ در آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان آغاز شد. پیشقدمان مطالعات مربوط به‌زبان‌شناسی و لغت‌شناسی ایرانی در مراکز علمی و آموزشی مختلف تاجیکستان، همانند آنچه در مورد ازبکستان گفته شد، گروهی از دانشمندان برجسته‌ای بودندکه از مسکو و لنین‌گراد آمده بودند و در رأس آنها میباید از برتلس، فریمان، کلیمچیتسکی، بولدیرف‌که قبلا ذکر آنها رفت، و از همکار دیگرشان کیسلیاکف نام برد. در سالهای قبل از جنگ جهانی دوم تدریجاً عده‌ای از دانشمندان تاجیك مستقلا در این باره به فعالیت پرداختند که از زمرهٔ آنها میباید از باباجان غفوراف شخصیت برجستهٔ کنونی خاورشناسی اتحاد شوروی و عضوآکادمی علوم شوروی و رئیس انستیتوی مرکزی خاورشناسی آکادمی علوم، و نیز از بزرگ‌زاده، نیازی، میرزایف، آرزومانف، کریم‌اف، و در سالهای بعداز جنگ از جلال‌اف، فاضل‌اف، تاجی‌یف، معصومی، عصمت‌الله‌اف نام برد. در این سالها نیز همچنان دانشمندان خاورشناس روسی بامراکز تاجیکی همکاری نزدیك داشتند و دارند، که از میان آنها آندرئف، سمیونوف، لیفشیتس، اورانسکی، بانو اسمیرنوا، کاپرانف، ادلمان،

خروموف را میتوان نام برد.

از طرف این گروه دانشمندان روسی و تاجیکی در سالهای اخیر نه تنها کتب و رسالات متعددی دربارهٔ ادبیات فارسی بچاپ رسیده، بلکه آثار تحقیقی زیادی نیز دربارهٔ زبان فارسی و زبان‌شناسی ایرانی انتشار یافته است.

درحال حاضر، علاوه برمراکز مختلف دوشنبه که بدانها اشاره شد، در دانشسراهای لنین‌آباد (خجند سابق) وکولاب زبان فارسی تدریس میشود.

در جمهوری ترکمنستان تدریس زبان فارسی و مطالعات ایران‌شناسی در آکادمی علوم ترکمنستان ودر دانشگاه عشق‌آباد وسعت خیلی کمتری دارد وهنوز از مراحل ابتدائی تجاوز نکرده‌است. درعوض «هیئت‌دائمی باستانشناسی ترکمنستان جنوبی» که وابسته به‌آکادمی علوم این‌جمهوری است، ازنظرکاوشهای باستانشناسی این هیئت که در حدود مرزهای ایران صورت میگیرد، مرکز علمی و تحقیقی مهمی برای آثار تاریخ ایران است که بهترین نمونهٔ آن کاوشهای معروف و مهم «نسا» پایتخت اشکانی توسط این هیئت است که در صفحات قبل شرح آن داده شد.

جمهوریهای قفقاز:

آذربایجان، ارمنستان، گرجستان

بموازات ایجاد انستیتوهای مطالعات ایران‌شناسی و مراکز تدریس زبان فارسی و زبانهای ایرانی در جمهوریهای آسیای مرکزی، انستیتوها و کرسی‌های درسی مشابهی نیز در جمهوریهای قفقاز تأسیس شده، که مراکز اصلی آنها شهرهای باکو، ایروان، وتفلیس است. درحال حاضر دانشگاه دولتی آذربایجان درباکو، دانشگاه دولتی ارمنستان در ایروان، دانشگاه دولتی گرجستان در تفلیس دارای‌کرسی‌های فارسی وتاریخ زبان فارسی، ودروس ایران‌شناسی دیگر هستند.

درباره زبان مهم ایرانی «اوستی» مطالعات وسیعی در «انستیتوی تتبعات علمی اوست شمالی» که از سال ۱۹۳۰ شعبه‌ای مخصوص زبان‌شناسی اوستی دارد، بعمل می‌آید. در ناحیه خودمختار اوست جنوبی نیز که قسمتی ازجمهوری گرجستان بشمارمیرود مرکزی بنام انستیتوی تتبعات علمی اوست‌جنوبی بابرنامه‌ای مشابه وجود دارد.

در جمهوریهای سه‌گانهٔ قفقاز (آذربایجان، ارمنستان، گرجستان) علاوه بردانشگاههائی که ذکر آنها رفت، مطالعات خاورشناسی که رشته ایران‌شناسی در هرسه ازمهمترین شعب آن‌است بخصوص درانستیتو- های خاورشناسی‌آکادمی‌های علوم‌این‌جمهوریها صورت میگیرد، و در عین‌حال مطالعات انستیتوهای تاریخ، ادبیات، زبان، هنر، باستانشناسی، مردم‌شناسی، فلسفه، و انستیتوی نسخه‌های خطی در این آکادمی‌ها با فرهنگ ایران ارتباط دارد.

آذربایجان

در آذربایجان شوروی، از سال ۱۹۲۲ این مطالعات باتأسیس «دانشکدهٔ شرقی» دانشگاه دولتی باکو آغاز شد. نخستین استادان این دانشکده دانشمندان خاورشناس روس بودند که غالباً از مسکو و پتروگراد بدانجا آمده بودند، و از زمرهٔ آنان میباید از بارتولد، مار، روماسکه‌ویچ، شانیتوف، سامائیلویچ، اوشمارین، شور، ژوزه، گوبیدولین، خلوفلو نام برد.

در سال ۱۹۳۲ شعبه‌فرهنگستان علوم اتحادشوروی آذربایجان» در باکو تأسیس شد، و درسال ۱۹۲۹ برمبنای این انجمن «انستیتوی دولتی پژوهشهای علمی آذربایجان» بوجود آمد که کار آن بررسی در رشته‌های تاریخ وفرهنگ واقتصاد خاورمیانه ونزدیك بود. درسال ۱۹۳۲ شعبه فرهنگستان‌علوم اتحاد شوروی درباکو گشایش یافت، که یکی از وظائف آن مطالعات

خاورشناسی بود.

آکادمی علوم آذربایجان شوروی درسال ۱۹۴۵ در باکو تأسیس شد. این آکادمی شامل: انستیتوی خاورنزدیك و خاورمیانه، انستیتوی ادبیات و زبان آذربایجان (موسوم بهانستیتوی نظامی گنجوی)، انستیتوی تاریخ، انستیتوی معماری وهنر، موزه‌نظامی گنجوی و «آرشیوهای نسخه‌های خطی جمهوری» است، که‌کار همه‌آنها ازنزدیك بافرهنگ‌ایران ارتباط‌دارد.

دانشگاه دولتی آذربایجان نیز دانشکدۀ خاصی بنام «دانشکده خاورشناسی» دارد که‌درآن زبانهای باستانی ایران، زبانهای فارسی میانه و زبان و ادبیات کلاسیك و معاصر فارسی تدریس میشود.

در سالهای اخیر منتخبی از ادبیات فارسی و چند کتاب درسی زبان فارسی برای تدریس در مدارس متوسطه و عالی آذربایجان توسط دانشگاه باکو انتشار یافته است.

درحال حاضر دواثر مفصل بنام «تاریخ ایران» و «تاریخ معاصر ایران» توسط هیئتی از ایران شناسان آذربایجانی باهمکاری نمایندگان جوامع مختلف علمی آذربایجان در دست تهیه است. کتابی نیز بنام «تاریخ قدیم آذربایجان» درآثار مورخین معاصر ایران، توسط عبدالله فاضل عضو انستیتوی تاریخ آکادمی علوم آذربایجان تألیف شده است.

در سال ۱۹۶۲ یك مجمع علمی خاورشناسی از

دانشمندان اتحاد شوروی درباکو تشکیل شد که بمسائل مربوط بتاریخ و اقتصاد ایران و افغانستان و ترکیه اختصاص داشت. قسمت اعظم از گزارشهای مربوط بتاریخ ایران درین مجمع توسط دانشمندان این جمهوری تهیه شده بود. در کنفرانس عمومی استادان زبان‌شناسی ایرانی شوروی که در همان‌سال درباکو تشکیل شد نیز این دانشمندان سهم مؤثری داشتند.

گروهی از محققین آذربایجان شوروی در حال حاضر در رشته‌های مربوط به فرهنگ و ادب ایران کار میکنند که از جمله آنها میتوان از: رستم علی‌یف، مبارز علی‌زاده، اوکتای ملیکوف، بیوك حسین‌اوف، شوکت تقی‌یوا، آدی‌شیرین آقازاده، رحیم سلطان‌اوف، حسن علیزاده، عبدالله فاضل، شادمان رحمانوا نام برد.

دانشمندان خاورشناس آذربایجانی و دانشمندان روسی مقیم این جمهوری درسالهای اخیر آثار متعددی دربارهٔ فرهنگ ایران تألیف کرده‌اند که از آن جمله میباید ازآثار «زکویف» دربارهٔ نظریات فلسفی نظامی، اصول روان‌شناسی خواجه‌نصیرالدین طوسی، نظریات فلسفی بهمنیار، ماهیت‌و پیدایش تصوف، روانشناسی از نظر ابن‌سینا، و نیز از تحقیقات آکادمیسین ماکوولسکی دربارهٔ مزدکیان نام برد.

در ده‌سالهٔ اخیر بیست‌و پنج نفر از دانشجویان رشتهٔ ایران‌شناسی از دانشگاه باکو بدریافت درجهٔ دکترا در رشته‌های تاریخ، زبان‌شناسی، فلسفه و

اقتصاد نائل شده‌اند.

در رشته‌های ادبیات و زبان‌شناسی فارسی نیز تاکنون رساله‌های متعددی در آذربایجان در بارهٔ شعرای کلاسیك ایران، و شعرای دورهٔ جدید از قبیل میرزادهٔ عشقی، فرخی یزدی، ملك‌الشعرا بهار، نیما یوشیج و غیره تألیف شده است.

ارمنستان

دانشمندان ارمنی فعالیت علمی خود را در رشته‌های مربوط به زبان و ادبیات شرقی از قرن نوزدهم آغاز کرده بودند. این دانشمندان که بسیاری از آنها در روسیه‌و کشورهای مختلف اروپا وشهرهای مهم آسیا سکونت داشتند، کتب متعددی درباره ایران و عثمانی وملل‌عرب‌وهند واندونزی‌وغیره تألیف‌کردند، ومرکز اصلی فعالیت خود را انستیتوی خاورشناسی «لازاروف» مسکوقرار دادندکه‌درآن گروهی ازمحققان ارمنی از قبیل استپان نازاریان S. Nazarian ، کروبه پاتکانیان K. Patkanian ، گریگور خالاتیان G. Khalatian ، مگردیچ امین M. Amin به‌فعالیتهای شرق‌شناسی اشتغال داشتند. بعداز انقلاب شوروی، این فعالیتها توسط دستهٔ تازه‌ای ازدانشمندان ارمنی، از قبیل ا. ماناندیان A. Manandian، ا. آچاریان A. Acharian ، و. قاپانسیان Ghapanesian ، روبن ابراهامیان R. Abrahamian ، هوسپ اربلی H. Orbeli ادامه یافت.

در آکادمی علوم ارمنستان که در ۱۹۴۳ درایروان تأسیس شد، از آغاز قسمتی از فعالیتهای علمی «انستیتوی تاریخ» آکادمی بمطالعات خاورشناسی اختصاص داشت. در اکتبر ۱۹۵۸ بخش خاورشناسی آکادمی از انستیتوی تاریخ مجزا شد و بصورت یك مرکز علمی مستقل بنام «مرکز مطالعات خاورشناسی آکادمی علوم ارمنستان» درآمد. این مرکز در آغاز هیجده نفر کارمند مطالعات علمی داشت، ولی اکنون تعداداین افرادبه‌بیش‌از پنجاه‌رسیده است. اسناد وکتب خطی نفیس مخزن «متن‌داران» ایروان و نیز آثار نویسندگان گذشته ارمنی دربارهٔ ایران، ازقبیل تاریخ پارسها (تألیف خاچاطور جلفائی)، گنج صفویان (تألیف کرتاسی)، تاریخ ملل خاورنزدیك (تألیف کاناکری) منابع باارزشی برای تتبعات علمی این مرکز در رشتهٔ تاریخ ایران بشمار میرود.

مطالعات علمی انستیتو در آن قسمت که مربوط به رشته تاریخ است، در زمینه تاریخ جدید و معاصر ایران صورت میگیرد، و اساس این مطالعات تتبع درمنابع ارمنی تاریخ‌ایران، ومنابع‌ایرانی تاریخ ارمنستان است. مطالعاتی که‌توسط متخصصین ادبیات و زبان‌شناسی این مرکز انجام میگیرد در درجه اول مربوط به زبان و ادبیات ایران و روابط متقابل ادبیات و زبانهای فارسی و ارمنی است. از طرف این دائره چند سال قبل یك «فرهنگ فارسی ــ ارمنی»

بچاپ رسیده است.

«بخش مطالعات شرقی» آکادمی علوم ارمنستان تاکنون مجموعه‌ای بنام «مطالعات شرقی» و مونوگراف‌های متعددی در زمینهٔ مسائل شرقی و بیش از سی اثر تحقیقی انتشار داده که از آن جمله «مجموعه خاورشناسی» حاوی مطالعات مربوط به‌تاریخ وسیاست وزبان وادبیات ایران و ترکیه و کشورهای عربی، و کتابی بنام فرهنگ مفصل فارسی ارمنی شامل ۲۵۰۰۰ لغت است.

مطالعاتی که در رشته‌های دیگر خاورشناسی (ترك شناسی، عرب شناسی، کردشناسی) انجام میگیرد نیز طبعاً تاحد زیادی به‌ایران مربوط میشود. اخیراً بخش خاورشناسی آکادمی علوم ارمنستان اعلام داشته است که باهمکاری مخزن «متن‌داران» بانتشار سلسلهٔ کتبی شامل منابع ارمنی تاریخ و فرهنگ ملل مشرق‌زمین خواهد پرداخت.

مراکز مطالعات ایران‌شناسی

مراکز تدریس زبان وادبیات فارسی وزبانهای ایرانی

مراکز کتب خطی و آثار هنری وباستانی ایران

نشریات خاورشناسی و ایران‌شناسی

در

اتحاد جماهیر شوروی

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

Altazeeka
Fee
Ahmad
Alimutsafika

9622522401

جمهوری فدراتیو شوروی روسیه (Rsfsr)

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE
		Alimutsafika	Aftazeeda
		Ahmad	
		fee	
		23	

9622522401

مراکز مطالعات ایران‌شناسی

فرهنگستان علوم اتحاد شوروی

Akademii nauk SSSR

مهمترین مرکز مطالعات ایران‌شناسی شوروی، فرهنگستان علوم اتحاد شوروی است که از نظر تمرکز فعالیتهای علمی و تعداد سازمانها و افراد وابسته بدان، بزرگترین فرهنگستان جهان بشمار میرود. این آکادمی که مستقیماً تحت‌نظر شورای وزیران اتحاد جماهیر شوروی میشود، دارای ۲۶۰ سازمان مختلف علمی وتحقیقی با قریب هشتادهزارکارشناس وکارمند علمی است. یازده مجمع مختلف نیز از لحاظ اداری تحت نظر آکادمی علوم قرار دارند.

آکادمی علوم اتحاد شوروی جانشین «آکادمی امپراتوری علوم روسیه» است که‌درسال ۱۷۲۴ بفرمان پتر کبیر در سنت پترزبورگ تأسیس شد، و در تمام دوران‌حکومت تزاری‌مهمترین مرکزعلمی روسیه بشمار

میرفت. در سال ۱۹۲۵ نام آن از آکادمی روسیه به آکادمی علوم اتحاد شوروی تغییر یافت، و در ۱۹۳۴ مرکز آن از لنین‌گراد به‌مسکو منتقل شد. در زمان حکومت شوروی این فرهنگستان توسعهٔ خیلی بیشتری یافته. بطوریکه اکنون عملا تمام فعالیتهای علمی و تحقیقی کشور، باستثنای آنچه توسط دانشگاههای شوروی‌و آکادمی‌های اختصاصی صورت میگیرد در آن تمرکزیافته است. آکادمی علوم درهریك ازجمهوریهای اتحاد شوروی نیز شعبه‌ای دارد که بموازات آکادمی‌های علوم خود آن جمهوریها فعالیت میکنند.

فرهنگستان علوم اتحاد شوروی به‌سه شعبه اصلی تقسیم میشودکه هریك از آنها بنوبه خود دارای شعب خاصی هستند. این سه شعبه اصلی عبارتند از: شعبهٔ علوم فیزیك و ریاضی (شامل بخش‌های: ریاضیات، فیزیك هسته‌ای، انرژی فیزیکی و تکنیکی، علوم ارضی، مکانیك)، شعبه علوم شیمی و بیولوژی (شامل بخشهای: شیمی عمومی و تکنولوژیك، شیمی فیزیکی و تکنولوژی مواد غیر ارگانیك، بیوشیمی و بیوفیزیك و شیمی ارگانیك، فیزیولوژی، بیولوژی عمومی)، شعبهٔ علوم اجتماعی (شامل بخشهای: تاریخ، فلسفه و حقوق، اقتصادیات، ادبیات و زبان‌شناسی).

این سه‌شعبه اصلی بنوبهٔ‌خود به‌پانزده بخش‌مختلف تقسیم میشوند، و هریك از بخشهای پانزده‌گانه این شعبه‌ها، دارای‌انستیتوهای‌علمی، انستیتوهای تحقیقی،

شوراهای علمی، کمیسیون های علمی، کمیته ها، موزه ها، کتابخانه ها، لابراتوارها و مجمع های مختلف هستند که برخی از آنها توسط آکادمیسین های فرهنگستان علوم، و برخی دیگر توسط دانشمندان متخصص عضو این آکادمی اداره میشوند. نوزده سازمان ازاین سازمانها مستقیماً وابسته به «پرزیدیوم» آکادمی هستند. آکادمی دارای بیش از یکصد نشریه منظم است که بصورتهای هفتگی، ده روزه، ماهانه، دوماهه، سه ماهه، شش ماهه و سالانه بچاپ میرسند.

مطالعات خاورشناسی فرهنگستان علوم، که مطالعات ایرانشناسی قسمتی از آنها است، توسط مراکز مختلف علمی و تحقیقی وابسته به «شعبه علوم اجتماعی» آکادمی صورت میگیرد. مرکز اصلی این مطالعات «انستیتوی ملل آسیا» است، ودرعین حال فعالیتهای علمی چند انستیتو و مرکز دیگر با تاریخ و فرهنگ ایران ارتباط دارد که از جملهٔ آنها میباید از: انستیتوی باستان شناسی، انستیتوی تاریخ، انستیتوی مطالعات زبان شناسی، انستیتوی مردم شناسی، انستیتوی فلسفه، انستیتوی ادبیات جهانی، شورای علمی مطالعات خاورشناسی، شورای علمی تاریخ علم، شورای علمی ادبیات عامیانه، شورای علمی لهجه شناسی و تاریخ زبان نام برد.

دربارهٔ هریك از این مراکز و حدود کارهای ایرانشناسی آنها، ذیلا بطور مختصر توضیح داده

میشود:

انستیتوی ملل آسیا

Institut narodov Azii Akademii nauk SSSR

این انستیتو کانون‌اصلی خاورشناسی اتحادشوروی و درعین‌حال یکی از مهمترین مراکز ایران‌شناسی جهان‌است. انستیتوی‌کنونی درسال ۱۹۳۰ براثر ادغام «موزه آسیائی فرهنگستان علوم اتحاد شوروی» و «انستیتوی تمدن و فرهنگ بودائی» و «سمینار ترک شناسی» و «مجمع خاورشناسان سراسری شوروی» بنام «انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان‌علوم اتحادشوروی» Instituta Vostokovedenia Akademii nauk SSSR بوجود آمد. مرکز این انستیتو تاسال ۱۹۵۰ لنینگراد بود، و از آن تاریخ این مرکز به‌مسکو انتقال یافت، ولی در همان هنگام شعبه‌ای از انستیتو نیز درلنینگراد تأسیس شد که از لحاظ اهمیت تقریباً برابر بامرکز اصلی مسکو است. در سال ۱۹۶۰ نام انستیتوی خاورشناسی به «انستیتوی ملل آسیا» تغییر یافت.

برنامه کار این انستیتو پژوهش و بررسی علمی در تاریخ، زبان‌ها، ادبیات، مذاهب، امور اجتماعی و امور اقتصادی ملل شرق و انتشار نتایج این بررسی‌ها بصورت کتب و رسالات و مقالات و انتشار متون آثار فرهنگ ملل خاوری و نشر ترجمه‌های این آثار است. در این زمینه‌ها، کار انستیتو

توسط شعبه‌های مستقلی انجام میگیرد که عبارتند از شعبه‌های: ایران، افغانستان، کشورهای عربی، هند، چین، ژاپن، کره، مغولستان، سرزمینهای جنوب‌خاوری آسیا، سرزمین‌های آسیائی و سرزمینهای خاوری اتحاد شوروی. شعبه‌ای ازانستیتو نیزدرلنینگراد بنام «بخش موزه نسخه‌های خطی شرقی» وجود دارد که وظیفهٔ آن بررسی درنسخ خطی‌فارسی وعربی وسایر مخطوطات شرقی است. در هریك از این شعب، انستیتو دارای دوره‌های تدریس تخصصی در سطح بالای علمی است که تا درجه دکترا و «دکترای عالی» را شامل میشود.

ازطرف انستیتو چندنشریه منظم ماهانه، دوماهه، سه‌ماهه و چند سری مختلف کتب و رسالات مستقل (مونوگراف) منتشر میشود، وعلاوه‌برآن هرسال تعداد زیادی از آثار ادب کشورهای شرقی بنام «شاهکارهای ادبیات خاوری» بصورت متن اصلی یاترجمه روسی و سلسلهٔ کتب تحقیقی مختلفی بر مبنای مطالعات مربوط به تاریخ و فرهنگ و مسائل اجتماعی و اقتصادی این ممالك بچاپ میرسد. نشریات منظم انستیتوی ملل آسیا عبارتند از: مجلهٔ «ملل آسیا و افریقا» Narody Azii i Afriki، مجله «آسیا و افریقای‌کنونی» Azia i Afrika Segodnia ، «اطلاعات مختصر انستیتوی ملل آسیا»

Kratkie Soobshchenia Instituta narodov Asii

و «یادداشتهای علمی انستیتوی ملل آسیا»
Uchenye zapiski Instituta narodov Azii
که عموماً در مسکو و لنینگراد منتشر میشوند.

رئیس کنونی انستیتوآکادمیسین باباجان‌غفوراوف B. Gafurov دانشمند برجستهٔ تاجیك است که آشنائی عمیقی باادبیات فارسی دارد، و تاکنون در بیشتر کنگره‌های خاورشناسی بین‌المللی و دیگر کنگره‌های مربوط به‌فرهنگ‌ها وتمدنهای شرقی بعنوان شخصیت اول خاورشناسی شوروی شرکت کرده است. در بیست و پنجمین کنگره بین‌المللی خاورشناسان که در سال ۱۹۶۰ در مسکو و لنینگراد تشکیل شد وی ریاست کنگره را بعهده داشت.

بخش ایران‌شناسی انستیتوی ملل آسیا از آغاز تأسیس انستیتو یکی از مهمترین شعبه‌های آن بشمار رفته است و از همین نظر تصدی آنرا در آغاز و. بارتولد V.V. Bartold ایران‌شناس برجسته عهده‌دار بود. در این بخش در حال حاضر بیش از چهل تن از کارشناسان مطالعات ایرانی در رشته‌های تاریخ و زبانشناسی و ادبیات و علوم بصورت تمام‌وقت مشغول کارند. بغیراز این عده در بخش زبان‌شناسی انستیتو نیز گروهی از کارشناسان زبانهای ایرانی، ودر دائرهٔ «ادبیات و نشریات ویادگارهای تاریخی» انستیتو عده‌ای از کارشناسان ادبیات کلاسیك و ادبیات معاصر ایران کار میکنند.

شعبه «نشر ادبیات شرقی» که درسال ۱۹۵۷ دراین انستیتو ایجاد شد، مسئول چاپ کتب شرق‌شناسی منجمله آثار ایران‌شناسی است. این شعبه درعین‌حال دارای دائرهٔ خاصی برای‌چاپ متون‌فارسی آثارکلاسیك ادبیات ایران‌است که‌یاباحروف چاپی‌ویابصورت عکس‌برداری شده بطبع میرسند. از این سری تاکنون دورهٔ کامل و منقح نه‌جلدی شاهنامه فردوسی (که شرح آن‌قبلا داده شد)، گلستان سعدی، رباعیات خیام، جهان‌نامه مکران، بدایع‌الوقایع آصفی، تاریخ عالم‌آرای نادری، تاریخ بخارا، شرفنامه بدلیسی، منظومه‌های نظامی و آثار متعدد دیگر بچاپ رسیده است.

بموازات چاپ آثار ادبیات ایران، انستیتو کتابها و آثار تحقیقی مختلفی راکه توسط ایران‌شناسان عضو انستیتو در رشته‌های مختلف ادبیات، تاریخ، زبان‌شناسی، علوم وغیره تألیف میشود بچاپ میرساند. از زمرهٔ مهمترین کارهای اخیر انستیتو در این زمینه میتوان ازتدوین فرهنگ هفتادهزار لغتی فارسی‌روسی (توسط د. دری، ه. علی‌یف، ن. عثمانف، تحت نظر روبین چیك)، چاپ مجموعه شش جلدی آثار ی. ا. برتلس دربارهٔ ایران، تاریخ چند جلدی ایران جدید و ایران معاصر (تألیف مشترك عده‌ای از دانشمندان عضو انستیتو وآکادمی‌های جمهوریهای دیگرشوروی با استفاده از آرشیوهای وزارت خارجه سابق تزاری)، مجموعه مقالات ی. براگینسکی‌و د. کمیسارف دربارهٔ

ادبیات‌فارسی، نظم‌معاصر فارسی ومضامین وموضوع‌ها وخصوصیات‌آن، مجمع‌النوادر نظامی‌عروضی‌سمرقندی، سندبادنامه محمدظهیر سمرقندی، بهاردانش عنایت‌اله کانبو، ترجمه روسی چهار مقاله نظامی عروضی، ترجمه روسی تاریخ سیستان و غیره نام برد.

در سالهای بعد از جنگ جهانی دوم، انستیتوی خاورشناسی بانتشار «سلسله مطالعات ایرانی» پرداخت که درسال ۱۹۵۹ بنام«یادداشتهای علمی‌درباره ایران» Nauchniy zapiski (Seriya Iranskaya) با همکاری عده‌ای‌از ایران‌شناسان‌برجسته شوروی‌انتشاریافت. قبل ازآن درسالهای ۱۹۴۵ تا ۱۹۵۰ مجموعه دیگری دراین سری‌بنام «اطلاعات وتحقیقات درباره زبانهای ایرانی» Materiali i issledovaniya po Iranskie yeazki — در مسکو منتشر شده بود.

علاوه بر «انستیتوی ملل آسیا»، در بخش تاریخ آکادمی شورائی بنام «شورای علمی مطالعات خاورشناسی» وجود داردکه وظیفه‌آن تنظیم برنامه‌های کار مراکز علمی مختلف آکادمی علوم در زمینهٔ شرق‌شناسی است. ریاست این‌شورا نیزمانند انستیتوی ملل‌آسیا باآکادمیسین باباجان غفوروف B. G. Gafurov است.

انستیتوی زبان‌شناسی

Institut Yazykoznaniya Akademii nauk SSSR

این انستیتو وابسته به قسمت ادبیات و زبان آکادمی علوم است و علاوه برمرکز مسکو، شعبه‌ای در لنین‌گراد دارد. «انستیتوی زبان‌شناسی» از مهمترین مراکز تحقیقی آکادمی است و در آن توسط بیش از سیصد کارشناس زبانهای مختلف، مطالعات وسیعی در مسائل‌مربوط به‌تئوریهای‌عمومی زبان‌شناسی، بررسی دستورهای‌زبان، علم‌الاصوات، لغت‌شناسی ولهجه‌شناسی زبانهای مختلف اتحاد شوروی و برخی از زبانهای مهم خارجی انجام میگیرد.

در این انستیتو بخش مخصوص «زبانهای ایرانی» وجود دارد که وظیفه آن طبق اساسنامه عبارت است از: بررسی و پژوهش مسائل عمومی زبانشناسی ایرانی از نظر زبانشناسی تطبیقی و تاریخی و فقه‌اللغه (اتیمولوژی) و پژوهش جداگانه در یکایک از زبانهای ایرانی پارسی، تاجیکی، کردی، اوستی، طالشی، بلوچی، پامیری، یغنابی و غیره؛ بررسی در زبانهای باستانی‌ایران منجلمه‌اوستائی، فارسی‌باستانی، پهلوی سغدی، خوارزمی و غیره براساس نوشته‌هائی‌که ازاین زبانها در دست است.

کارشناسان زبان‌شناسی ایرانی این انستیتو، تنها در ده سالهٔ اخیر بیش از یکصد کتاب و مقالهٔ تحقیقی دربارهٔ زبانهای ایرانی تألیف و منتشر کرده‌اند که از جمله آنها میتوان از آثار ذیل نام برد:

نوشتهٔ داریوش اول دربارهٔ ساختمان کاخ شوش،

نوشتهٔ خشایارشا، زبان و فولکلور اوستی، فرهنگ تاریخی و لغت‌شناسی زبان اوستی، مختصات زبانی سکاها و پیوستگی آن با زبانهای غربی (هر پنج تألیف از آبایف V. I. Abaev)؛ فرهنگ کردی به روسی، گویش‌های ترکمنستان، زبان کردهای آذربایجان، زبان کردی (هرچهار تألیف ازباکایف Ch. Kh. Bakaev)؛ زبان خزرهای افغانستان (تألیف یفیمیوف V. A. Efimov)؛ لهجه دیگوری زبان‌اوستی، زبان اوستی (دو تألیف از عیسایف M. I. Isaev)؛ گویش تاجیکهای بخارا، زبان تاجیکی (دو تألیف از خانم کریمووا A. A. Kerimova)؛ دربارهٔ روابط و وظائف ضمیرهای اشاره درزبان‌پهلوی، دربارهٔ جملات ترکیبی در زبان پهلوی (دوتألیف از خانم مولچانووا E. K. Molchanova)؛ شرحی دربارهٔ تاریخ پژوهش زبانهای ایرانی، زبان ایشکاشیم، زبان ساری، زبان واهانی (چهارتألیف ازخانم‌پاخالینا T. N. Pakhalina)؛ زبان طالشی، نکات اساسی دربارهٔ مدارك مربوط به زبانهای هند و ایرانی (دو تألیف از پیریکو L. A. Pireiko)؛ شرحی دربارهٔ لهجه‌شناسی تاجیکی (در پنج جلد، تألیف بانو راستورگویوا V. S. Rastorgueva)؛ زبان پارسی میانه (پهلوی)، زبانهای ایرانی، زبان بلوچی (سه تألیف از بانو راستورگویوا V. S. Rastorgueva)؛ طرحی دربارهٔ شیوه نگارش واحد علمی برای زبانهای ایرانی،

زیان‌یزگولام، مسائل اساسی جغرافیای زبان‌شناسی دربارهٔ اسناد زبانهای هند وایرانی (سه‌تألیف ازادلمان D. I. Edelman) ـ بانو پروفسور «و. س. راستورگویوا» مؤلف هشت کتابی که‌فوقاً نام‌برده شد، درحال حاضر ریاست بخش زبانهای ایرانی انستیتوی زبانشناسی را عهده‌دار است.

انستیتوی ادبیات جهانی «ا. م. گورکی»

Institut mirovoy Literatury Akademii nauk SSSR imeni A. M. Gorkogo.

این انستیتو در سال ۱۹۳۵ بنام ماکسیم گورکی شاعر و نویسنده بزرگ روس تأسیس شده است و وظیفهٔ آن پژوهش‌های علمی در تاریخ ادبیات و وضع کنونی ادبیات مختلف جهان و تئوری‌های عمومی ادبی است. نتایج مطالعات مربوط به هریك ازین رشته‌ها عادتاً بصورت کتابها و رسالات مستقل انتشار مییابد.

انستیتوی ادبیات جهانی «ماکسیم‌گورکی» دارای شعبه‌های مختلفی بنام: تئوری ادبیات، ادبیات خارجی، ادبیات روسی، ادبیات عامیانه، متن‌شناسی است. شعبه «ادبیات خارجی» انستیتو بخش خاصی بنام «ادبیات آسیا و افریقا» دارد که‌یکی ازبرنامه‌های اساسی کارآن مطالعات مربوط به‌ادبیات فارسی و رابطه آن باادبیات سایر سرزمینهای شرق است. در این رشته گروهی از کارشناسان ادبیات کار میکنند که ریاست آنها را

ولادیمیرسمانف V. Semanov دکتر زبان‌شناسی شرقی برعهده دارد. سرپرستی مطالعات مربوط به ادبیات فارسی و تاجیکی انستیتو باپروفسور ی. س. براگینسکی I. S. Braginsky است.

از طرف این‌گروه تاکنون‌علاوه بررسالات مختلف، دواثر مفصل که حاصل‌کار دسته‌جمعی آنهااست انتشار یافته است که عنوان یکی از آنها «دربارهٔ روابط ادبی متقابل شرق‌وغرب» (چاپ مسکو، سال ۱۹۶۰) ودیگری «مسائل مربوط بـه‌تئوری ادبیـات و زیبـاشناسی در کشورهای شرقی» (چاپ مسکو، سال ۱۹۶۴) است، و هردو مجموعه شامل فصول متعددی دربارهٔ ایران است. از جملهٔ فصول مجموعهٔ اخیر، میتوان از فصلی بنـام «دربارهٔ نفوذ اوزان پـارسی در منظومه‌هـای ترکی» نوشتهٔ بـانو ای. و. استبلووا I. V. Steblova و فصل دیگری بنام «نیمایوشیج پدر شعر نوین ایران» نوشتهٔ بانوژاله بدیع نام‌برد. ازنویسندهٔ اخیر سلسلهٔ مقالاتی بنام «شعر پارسی از زمان جنبش مشروطیت تابیست ساله اول قرن بیستم» در سال‌هـای ۱۹۶۴ تا ۱۹۶۶ در مجله تاجیکی «صدای‌شرق» چاپ دوشنبه بچاپ رسیده و اکنون نیز کتـابی از وی بنـام «شعر نو در ایران و افغانستان» زیر چاپ است.

اثر جالب دیگری کـه توسط این انستیتو دربـارهٔ ایران انتشار یافته است «مـاکسیم گورکی و ادبیـات ایران» تألیف‌بانو ز.گ. عثمانووا Z. G. Osmanova

است که در سال ۱۹۶۱ در مسکو بچاپ رسیده است. این نویسنده مؤلف کتب و مقالات تحقیقی متعددی دربارهٔ ادبیات معاصر فارسی است که تاکنون بصورت مستقل یا در مجلات ادبی منتشر شده است.

مهمترین نشریه «انستیتوی ادبیات جهانی» مجموعه‌ای در ده جلد بنام «تاریخ ادبیات جهان» است که طی ده‌سال اخیر باهمکاری‌کلیه اعضای انستیتو و با شرکت انستیتوی ملل آسیا تألیف شده است. در این مجموعه به ادبیات ایران از دوران باستانی تابامروز فصل خاص و مشروحی توسط دانشمند برجستهٔ تاجیک ی. س. براگینسکی I. S. Braginsky اختصاص یافته است.

انستیتوی تاریخ

Institut istorii Akademii nauk SSSR

این انستیتو وابسته به بخش تاریخ شعبه علوم اجتماعی آکادمی علوم است و وظیفهٔ آن مطالعات علمی در کلیه رشته‌های تاریخ روسیه قبل‌از انقلاب و تاریخ اتحاد شوروی است که قسمتهای مختلفی ازآنها در رشته‌های تاریخ باستان، تاریخ قرون وسطی، تاریخ جدید و معاصر، تاریخ ادیان، کمیسیون باستانشناسی، کمیسیون تاریخ‌نگاری باتاریخ ایران‌ارتباط دارد. این رشته مطالعات دربارهٔ روابط تاریخی ایران با ملل قفقاز و جمهوریهای آسیای مرکزی انجام میگیرد و

دوران باستانی و قرون اسلامی و دوره‌های جدید را شامل میشود. متخصص تاریخ روابط ایران و روسیه در قرون هفدهم و هیجدهم میلادی آ. پ. نووسلتسف A. P. Novoseltsev است که با زبان پارسی بخوبی آشنا است و تاکنون چندین مقالهٔ تحقیقی در این باره انتشار داده است.

انستیتو دارای کتابخانه‌ای اختصاصی وچندنشریه معتبر است که مهمترین آنها مجلهٔ مسائل تاریخی Voprosy istorii و پیك تاریخ باستان Vestnik drevnei istorii و «تاریخ جدید و جدیدترین تاریخ» Novaya i noveishaya istoriya و مجموعه نشریاتی بنام یادداشتهای تاریخی Istoricheskie zapiski و «عهد بیزانس» و «قرون وسطی» است.

انستیتوی جغرافیا

Institut geografii Akademii nauk SSSR

این انستیتو در سال ۱۹۳۰ به‌جانشینی «کمیسیون جغرافیائی فرهنگستان امپراتوری علوم روسیه» در لنینگراد ایجاد شده و وظیفه آن پژوهشهای علمی در رشته‌های مختلف جغرافیای طبیعی و اقتصادی اتحاد شوروی وسایرکشورها است. از زمرهٔ وظائف‌جاری این انستیتو اعزام هیئت‌های علمی برای بررسی اوضاع طبیعی و شرائط اقلیمی سرزمینهای ناشناخته یا کم شناخته به داخل و خارج اتحاد شوروی است.

انستیتو دارای نه بخش مختلف است که کارهای بخشهای جغرافیای اقتصادی، جغرافیای کشورهای غیر سوسیالیستی، تاریخ جغرافیائی و نقشه‌نگاری آن با مطالعات ایران‌شناسی ارتباط دارد.

انستیتو دارای کتابخانه‌ای اختصاصی است و دو نشریه منظم بنام «کارهای انستیتوی جغرافیای آکادمی علوم اتحاد شوروی» و «مسائل جغرافیای طبیعی» و سلسله رسالات و کتب مستقلی بچاپ میرساند.

انستیتوی تاریخ هنر

Institut istorii iskusstv Akademii Nauk SSSR.

این انستیتو در سال ۱۹۴۴ تأسیس شده است و مطالعات آن رشته‌های مختلف موسیقی، معماری، هنرهای دستی، سینما، و تئاتر را شامل میشود. در سال ۱۹۶۲ در این انستیتو بخش مخصوصی برای مطالعات شرقی تأسیس شدکه مطالعات ایرانی یکی از قسمتهای اساسی آن است. این مطالعات دربارهٔ آثار هنری قدیم و جدید ایران و موسیقی و معماری ایرانی انجام میگیرد.

رئیس بخش مطالعات ایرانی این انستیتو بانو ی. و. کیلچفسکایا E. V. Kilchevskaya است که شخصاً مؤلف کتابی درباره آثار هنرهای زیبای ایرانی و قفقازی در دوران ساسانی و دورهٔ اسلامی است. قسمت مهمی از این کتاب به‌صنایع مستظرفه دورهٔ ساسانی،

قالی‌هـا، سرامیك‌ها، آثـار هنری فلزی، طلاکـاری، جواهـرات و مینیاتورهـای ایرانـی اختصاص دارد. تدریس دروس مربوط به این مطالعـات در انستیتو، در دوره خاصی بنام «هنرهـای قرون وسطـای شرق» صورت میگیرد.

انستیتو تاکنون رساله‌های متعددی درباره هنرهای زیبـای شرق انتشار داده است و در نظر دارد بچـاپ نشریـه منظمی بنـام سری شـاهکارهای هنـر شرق Shedevry iskusstva Vostoka نیز اقدام کند.

انستیتوی تاریخ فرهنگ مادی[1]

Institut istorii materialnoy kultury Akademii nauk SSSR

این انستیتو در سال ۱۹۳۷ بجـانشینی «آکـادمی تـاریـخ فـرهنـگ مـادی» Akademii istorii materialnoy kultury کـه در ۱۹۱۹ بـمنظـور بررسیهای باستانشناسی و مطالعه درآثار ومظاهر مادی تمدن و فرهنگ روسیه و سایر کشورها تأسیس شده بود در مسکو ایجاد شد. ریاست آکادمی مذکوررا ن.یا. مار N. Ya. Marr عضو آکادمی علوم ودانشمند بزرگ خاورشناس برعهده داشت که بپاس خدمات او در سال

۱ــ منظور از فرهنگ مادی، قسمتی از فرهنگ ملل است که از راه آثار مادی و محسوس یعنی آثار باستان‌شناسی و هنرهای دستی و حجاری و نقاشی و نظائر آن تجلی مـی‌کند، و این کلمـه مفهوم ماتریالیستی ندارد.

۱۹۳۴ آکادمی بنام خود وی نامگزاری شد. در سال ۱۹۳۷ نام این انستیتو به «انستیتوی تاریخ فرهنگ مادی» تبدیل یافت و بصورت یکی از سازمانهای علمی فرهنگستان علوم اتحاد شوروی درآمد، ولی عنوان «ن. ی. مار» برای انستیتوی جدید نیز محفوظ ماند.

انستیتو دارای هفت شعبه است که کارهای دوشعبه آن بنام «باستان‌شناسی سکائی و سرمتی» و «باستان شناسی قفقاز وآسیای مرکزی» با ایران ارتباط دارد، و کار یك شعبه دیگر بنام «باستان‌شناسی ادوار بسیار کهن» نیز تاحدودی باایران مربوط است. از طرف انستیتو هرساله هیئت‌های علمی متعددی به نواحی مختلف اتحاد شوروی و سرزمینهای خارجی اعزام میشوند، که کارهای قسمتی از آنها در نواحی آسیای مرکزی تاکنون منجر به‌کشف آثار مهمی از تاریخ باستانی ایران شده است. درحال حاضر نیز مطالعات دامنه‌داری در رشته آثار هنری و مصنوعات باستانی مکشوفه در کاوشهای باستانشناسی آسیای میانه و قفقاز که قسمت زیادی از آنها باتاریخ ایران ارتباط پیدا میکند توسط دانشمندان عضو این انستیتو انجام میگیرد.

«انستیتوی تاریخ فرهنگ‌مادی» دارای شعبه‌ای در لنینگراد است که کتابخانه آن بزرگترین کتابخانه باستانشناسی در اتحاد شوروی بشمار میرود، و آرشیو آن نیز از نظر وسعت از آرشیوهای درجهٔ اول آن‌کشور

است.

در دوره‌ای کـــه «آکادمی تـــاریخ فرهنگ مـــادی» مشغول کار بود، نشریـــات متعددی از طـــرف آن بطور منظم بچاپ‌میرسید که‌اساس مطالعات کنونی «انستیتوی تاریخ فرهنگ مـــادی» است. مهمترین این نشریـــات عبارتند از:

اطلاعات آکادمی دولتی تاریخ تمدن مادی (چـــاپ مسکو و لنینگراد)

Izvestiya Gosudarstvennoi Akademii istorii materialnoi kultury.

اخبار آکادمی دولتی تاریخ تمدن مادی (چاپ مسکو و لنینگراد)

Soobsheniy Gosudarstvennoi Akademii istorii naterialnoi kultury.

اطلاعات آکادمی تاریخ تمدن مادی روسیه (چـــاپ لنینگراد)

Izvestiya Rossiskoi akademii istorii materialnoi kultury.

اخبار آکادمی تاریخ تمدن مادی (چاپ لنینگراد)

Soobsheniya Akademii istorii materialnoi kultury.

درحال حاضر دو نشریه منظم از طرف این انستیتو بنام «مسائل تاریخ تمدن مادی»
Problemy istorii materialnoi kultury
و «باستانشناسی شوروی» Sovetskayaarkheologiya بچاپ میرسد.

انستیتوی مردم‌شناسی «ن. ن. میکلوخو ماکلای»

Institut Etnografii Akademii nauk SSSR. imeni N. N. Miklukho-Maklaia.

این انستیتو که مهمترین مرکز مطالعات مردم‌شناسی اتحاد شوروی است، درسال ۱۹۳۳ بصورت مکمل «موزه نژادشناسی و مردم‌شناسی» آکادمی علوم شوروی درلنین‌گراد تأسیس شد، و از سال ۱۹۴۳ به مسکو انتقال یافت، ولی همچنان دائره مستقلی در لنین‌گراد دارد و «موزه نژادشناسی» لنین‌گراد نیز تحت نظر این انستیتو اداره میشود.

نام انستیتو از ۱۹۳۳ تا ۱۹۳۷ «انستیتوی نژادشناسی و باستان‌شناسی و مردم‌شناسی» بود. در ۱۹۳۷ این نام به «انستیتوی مردم‌شناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی» تبدیل یافت، و در ۱۹۴۷ انستیتو بنام دانشمند برجسته شوروی «انستیتوی مردم‌شناسی ن. ن. میکلوخوماکلای» نامیده شد.

وظیفهٔ این انستیتو مطالعات مربوط به‌نژادشناسی و مردم‌شناسی شوروی و سراسر جهان است. مطالعات

مــربوط بــایــران بخصوص در زمینهٔ رسوم و آداب استانهــای مختلف ایــران و عشائــر و ایلات و وضع اجتماعی و اقتصادی آنها انجام میگیرد. علاوه براین مطالعات‌مربوط به‌اقوام تاجیکی مستقیماً بامردم‌شناسی ایرانی‌ارتباط دارد. رئیس مطالعات‌ایرانی این‌انستیتو پرفسور م. س. ایوانف M. S. Ivanov است.

انستیتو دارای نشریــه منظمی بنــام کــارهــای انستیتوی مــردم‌شناسی آکــادمی علوم اتحــاد شوروی Trudy Instituta etnografii Akademii Nauk SSSR است که تا سال ۱۹۶۹ یکصد جلــد از آن انتشار یافته است. علاوه براین هردو ماه یکبار سلسله کتــابهائی در مجمــوعــه مــوسوم بــه «مــردم‌شنــاسی شوروی» Sovetskaia etnografiia از طــرف ایــن انستیتو منتشر میشود.

انستیتوی فلسفه

Institut filosofii Akademii nauk SSSR

این انستیتو در سال ۱۹۳۷ بجانشینی «انستیتوی فلسفه کمونیستی آکادمی علوم اتحاد شوروی» درمسکو تأسیس شده‌و وظیفه‌آن مطالعات مربوط به ماتریالیسم تــاریخی، تــاریــخ فلسفــه مــارکسیسم ـ لنینیسم، مــاتریــالیسم دیــالکتیك، زیباشناسی، فلسفه طبیعی، تاریخ فلسفه روس، تاریخ فلسفه کشورهای خارجی، منطق، روانشناسی است. این مطالعات در سه شعبــه:

ماتریالیسم تاریخی، فلسفه طبیعی ، و تاریخ فلسفه انجام میگیرد. بخش تاریخ فلسفه شامل شعبه‌ای بنام فلسفه شرق است که مطالعات آن تاریخ فلسفه ایران و تحولات آنرا از دیدگاه کلی این انستیتو شامل میشود.

انستیتو علاوه برشعب نامبرده، دارای بخش مستقلی بنام «دائره انتشارات» است که گذشته از کتابها و رسالات مختلف، از سال ۱۹۴۷ ببعد نشریه منظمی بنام مسائل فلسفیVoprosy filosofii انتشار میدهد.

انجمن جغرافیائی سراسری اتحاد شوروی

Geograficheskoe obshchestvo Soiuza SSSR

این انجمن جانشین «انجمن جغرافیادانان روسیه» است که در سال ۱۸۴۵ در سنت پترزبورگ تأسیس شد و یکی از نخستین مجامع جغرافیائی جهان بود. مؤسس انجمن دریاسالار ف. پ. لیتکه بود و در تأسیس آن آکادمی امپراتوری علوم و نیروی دریائی روسیه سهم اسامی داشتند. درسال ۱۸۵۱ انجمن شعبه‌ای در تفلیس و پس از آن شعبه‌ای نیز در سیبری (ایرکوتسك) تأسیس کرد.

کار عمدهٔ انجمن بررسی سفرنامه‌ها ونشر اطلاعات تاریخی و جغرافیائی در بارهٔ سرزمینهای روسیه و ممالك دیگر بخصوص کشورهای همجوار بود، و بر همین اساس کتب تحقیقی متعددی دربارهٔ تاریخ

و جغرافیای ایران توسط شعبه این انجمن در تفلیس بچاپ رسید، که‌ازآن جمله میباید ازکتابهای «مدارکی برای شناسائی ایران و ترکیه آسیا» و «مدارکی برای شناسائی مازندران» نام برد که بترتیب در سالهای ۱۸۸۳ و ۱۸۸۷ در آن شهر انتشار یافت.

در سالهای ۱۸۷۰ ـ ۱۸۸۵ توجه اصلی این انجمن معطوف به‌آسیای مرکزی شد، و در این سالها تحقیقات جغرافیائی متعددی توسط انجمن دربارهٔ ایران انجام گرفت و هیئت‌هائی از جانب آن به‌ایران اعزام شدند که فهرست انتشارات آنها در این زمینه در قسمت کتابشناسی این فصل نقل شده است.

در دوران بعداز ۱۹۱۷ نام این انجمن به «انجمن جغرافیائی سراسری اتحاد شوروی» مبدل شد و سازمان آن توسعه بسیار یافت، بطوریکه تعداد شعب آن که در سال ۱۹۱۷ یازده بود در سال ۱۹۵۰ به پانزده شعبه اصلی و چهل وپنج شعبه فرعی بالغ گردید.

انجمن دارای بخشهای مختلف مربوط به داخل و خارج شوروی است که در بخش خاورمیانه و نزدیك آن مطالعات علمی و تحقیقی در زمینه جغرافیا و تاریخ جغرافیائی و اقلیم‌شناسی ایران صورت میگیرد، و منابعی که کمك مهمی بدین مطالعات میکنداسناد ویادداشتهای فراوان چاپی وخطی قرن گذشته و سالهای اولیه قرن حاضر است که در کتابخانه انجمن نگاهداری میشود.

انجمن دارای نشریه منظمی بنام «اطلاعات انجمن جغرافیائی اتحاد شوروی Izvestiya Vsesoyuznogo geograficheskogo obshchestva است که در مسکو و لنینگراد بچاپ میرسد.

* * *

درچند مرکز علمی دیگرفرهنگستان‌علوم شوروی‌نیز مطالعاتی در زمینه‌های تخصصی آنها انجام میگیرد که از نظر کلی بافرهنگ ایران ارتباط دارد، ولی این مطالعات اختصاصاً در زمینه ایران‌شناسی انجام نمیگیرد. این مراکز عبارتند از:

«شورای علمی لهجه‌شناسی و تاریخ زبان»، وابسته به‌شعبه «ادبیات و زبانشناسی» آکادمی علوم (تحت‌نظر ر. ای. آوانسوف R. I. Avanesov)

«شورای تاریخ علوم واژه‌شناسی» وابسته به شعبه «ادبیات و زبان‌شناسی» آکادمی علوم (تحت نظر ن. ف. بلچیکف V. F. Belchikov)

«شورای علمی ادبیات عامیانه (فولکلور)»، وابسته به شعبه «ادبیات و زبان‌شناسی» آکادمی علوم (تحت نظر س. گ. برخودارف S. G. Barkhudarov)

«شورای علمی ادبیات عامیانه (فولکلور)»، وابسته به‌شعبه «ادبیات و زبان‌شناسی» آکادمی علوم (تحت‌نظر ن. ای. کراوتسف N. I. Kravtsov)

«شورای علمی توسعه ادبیات معاصر جهانی»، وابسته به شعبه «ادبیات و زبان‌شناسی» آکادمی علوم

(به‌کفالت بانو و. ر. اشچربینا V. R. Shcherbina) «شورای علمی تاریخ علوم»، وابسته به شعبه «تاریخ» آکادمی علوم (تحت نظر آکادمیسین بانو م. و. نچکینا M. V. Nechkina)

آکادمی هنرهای اتحاد شوروی

Akademiia Khudozhestv SSSR.

این فرهنگستان در سال ۱۹۴۷ به‌جانشینی «آکادمی هنرهای روس» که در ۱۷۵۷ در سنت پترزبورگ تأسیس شده بود درمسکو بوجود آمد. «آکادمی هنرهای شوروی» دارای شعبه‌های: نقاشی، حجاری، هنرهای گرافیك و هنرهای علمی است، و علاوه برآن انستیتوهای تحقیقی خاصی بنام انستیتوی تئوری و تاریخ هنرهای زیبا، انستیتوی هنری «و. ا. سوریکف» V. A. Surikov ، انستیتوی نقاشی و حجاری و و معماری «ای. ا. رپین» I. E. Repin ، دارد که در آنها مطالعات مربوط به رشته اختصاصی هرکدام انجام میگیرد. آکادمی دارای کتابخانه‌ای در لنین‌گراد و مسکو با ۳۰۰،۰۰۰ کتاب و آرشو علمی در لنین‌گراد و مرکز مخصوص انتشارات آکادمی در مسکو است.

«انستیتوی تئوری و تاریخ هنرهای تصویری»

Instituta teorii i istorii izobraziteliykh iskusstv

که وابسته به این آکادمی است در سال ۱۹۴۸ تأسیس شده است و مطالعات علمی آن ارتباط نزدیکی با هنر ایران دارد. نتیجه این مطالعات طی چند سال اخیر در کتاب «تاریخ عمومی هنرها Vseobschaya istoriya iskusstva» که توسط این انستیتو در شش جلد بچاپ رسیده، انتشار یافته‌است. قسمت مربوط به‌هنر ایران در این مجموعه توسط سه دانشمند ایران‌شناس عضو انستیتو بنام: م. م. دیاکنوف M. M. Dyakonov (فصل هنر ایران‌باستان)، ب. و. وئیمارن B. V. Veimarn (فصل هنر اسلامی ایران)، بانو ت. پ. کاپته‌روا T. P. Kaptereva (فصل هنرهای قرون اخیر ایران) تألیف شده است.

درحال حاضر انستیتو مشغول تدوین مجموعه عظیمی بنام «یادگارهای هنری جهان» Pamiyatinki mirovogo iskusstva در ۱۸ جلد است که قسمتی از آن به‌هنرهای ایران‌اختصاص دارد. این‌فصل توسط ب. و. وئیمارن B. V. Veimarn نوشته میشود.

در دو مدرسه عالی این آکادمی، که یکی از آنها وابسته به انستیتوی هنری ای. ی. رپین (در لنینگراد) Khudozhestvenny institut imeni I. E. Repina و دیگری وابسته به انستیتوی هنری و. ای. سوریکوف Khudozhestvenny institut imeni V. I. Surikova (در مسکو) است، هنر ایران در دوره «تاریخ عمومی هنر» تدریس میشود. علاوه براین، شعبه این آکادمی

در لنین‌گراد دارای دوره درسی خاص «هنرهای شرقی» است که تصدی آن با بانو ا. ای. گالیرکینا O. I. Galierkina است، ودر این دوره نیز هنرهای ایران موضوع یك درس اختصاصی است.

مراکز دانشگاهی ایران‌شناسی

پس از فرهنگستان علوم و سایر آکادمی‌های اتحاد شوروی مهمترین مراکز مطالعات ایران‌شناسی شوروی دانشکده‌های خاورشناسی عده‌ای‌از دانشگاههای این کشورند که عبارتند از: دانشگاههای دولتی لنینگراد، مسکو، باکو، ایروان، تفلیس، تاشکند، دوشنبه، و در مقیاس محدودتری دانشگاههای کیف، قازان، فرونزه و عشق‌آباد. در مورد مراکز ایران‌شناسی دانشگاههای جمهوریها در فصل مربوط بهریك از آنها شرح لازم داده خواهد شد. در اینجا فقط دربارهٔ مراکز دانشگاهی «جمهوری فدراتیو روسیه شوروی» توضیح داده میشود.

دانشکده خاورشناسی دانشگاه دولتی لنینگراد

Fakultet vostokovedenia Leningradskogo Ordena Lenina Gosudarstvennogo universiteta imeni A.A. Zhdanova.

مرکز مطالعات ایران‌شناسی این دانشگاه که از قدیمی‌ترین مراکز نوع خود در تمام جهان است درسال

۱۸۱۹ تأسیس شده است.

نخستین استادان فارسی این دانشگاه که قبلا دانشگاه پتربورگ نام داشت، میرزا جعفر توپچی باشف، شارموا، وکاظم بیك بودند. درسال ۱۸۵۵ تدریس زبانهای باستانی ایران توسط ب. ا. دورن B. A. Dorn خاورشناس برجسته روس دراین دانشگاه آغاز شد و در ۱۸۶۳ دوره خاصی برای تدریس زبان اوستائی وزبانهای فارسی باستانی وخطوط میخی عصر هخامنشی توسط «ك. ا. کوسوویچ» C. A. Kossovicz درآن تأسیس شد. بموازات تأسیس کرسی اخیر، کرسی مخصوص «تاریخ خاور زمین» نیز در این دانشگاه ایجاد شد که از جمله برنامه های آن تدریس تاریخ ایران و مطالعات مربوط بدان بود. مؤسس این کرسی و استاد آن «و. و. گریگوریف» V. V. Grigoriev بود که خود در تاریخ باستانی ایران تخصص داشت و چندین اثر در این باره تألیف کرده بود.

پس از آنکه دوتن از بزرگترین ایرانشناسان قرن نوزدهم روسیه و اروپا زالمان K. G. Zaleman و ژوکوفسکی V. A. Zhukovsky کار تدریس زبانهای قدیم و جدید ایران را در این دانشگاه عهده دار شدند، دانشگاه پتربورگ بصورت یکی از مهمترین مراکز ایرانشناسی اروپا درآمد. از سال ۱۹۱۸ کلیه دروس ایرانشناسی این دانشگاه درکرسی واحدی بنام «کرسی زبانشناسی ایرانی» تمرکز یافت. جانشینان زالمان

و ژوکوفسکی در این کرسی سه‌تن از ایران‌شناسان برجسته شوروی ی. ا. برتلس E. E. Bertels ، آ. آ. روماسکه‌ویچ A. A. Romaskevich و آ. آ. فریمان A. A. Freimann بودند.

«فریمان» کرسی زبانشناسی ایرانی دانشگاه لنین‌گراد را در سال ۱۹۱۸ تأسیس کرد و از آن تاریخ تا سال ۱۹۵۰ یعنی مدت سی و دو سال شخصاً کار تدریس زبانهای قدیم ایرانی و سرپرستی و اداره مطالعات مربوط بدان‌هارا دراین دانشگاه بعهده داشت.

در حال حاضر سرپرستی و ادارهٔ مطالعات ایرانشناسی دانشکده خاورشناسی دانشگاه لنین‌گراد با پرفسور م. ن. باگالیوبوف M.N. Bogoliubov رئیس دانشکده وعضو وابسته‌فرهنگستان علوم‌شوروی است‌که شخصاً متخصص برجستهٔ زبان‌های سغدی و خوارزمی است و تاکنون چندین اثر تحقیقی مهم درباره اسناد سغدی مکشوفه درکوه مغ تاجیکستان، و رساله‌ای علمی درباره زبان ایرانی «یغنابی» (سغدی جدید) تألیف کرده است.

در رشته مطالعات ایرانشناسی چندین محقق دیگر دانشگاه لنینگراد تحت نظر «باگالیوبوف» کار میکنند که عبارتند از س. ن. سوکولوف S. N. Sokolov ، بانو آ. ز. روزنفلد A. Z. Rozenfeld ، بانو و. ی. زاویالووا V. I. Zavialova ، ای. ای. زاروبین

I. I. Zarubin ، بانو ای.آ.اسمیرنووا I. A. Smirnova ، ع. ط. طاهرجانف A. T. Tagirdzanov ،ل. ت. گزلیان L.T. Gyuzelian ، و غیره. «سوکولوف» ازمتخصصین برجستهٔ زبان اوستائی در اتحاد جماهیر شوروی است و درین باره اولین کتاب مشروح این زبان را در سال ۱۹۶۰ بنام «زبان اوستا» انتشار داده است. وی مؤلف کتاب دیگری بنام «دستور زبان بلوچی» است که در ۱۹۵۶ منتشر شده است و اکنون نیز مشغول تکمیل کتاب «دستور زبان فارسی معاصر» است.

بانو «روزنفلد» متخصص ادبیات معاصر فارسی است. درین باره از بهترین کارهای‌او میتوان ازترجمه آثار مختلف صادق هدایت و ترجمه‌های متعددی از افسانه‌های ملی و داستانهای کوتاه معاصر فارسی نام برد. بانو «زاویالووا» در رشته مطالعات مربوط به لهجه‌های شمال ایران مخصوصاً زبانهای گیلانی و مازندرانی کار میکند. «طاهر جانوف»مؤلف فهرست مشروح نسخ خطی فارسی دانشگاه لنینگراد است، و درعین حال در ادبیات معاصر فارسی کار میکند و در این رشته کتابهای «ریشه‌های تاریخی هجای سیاسی‌در قرون ۱۹ و ۲۰ » و «آثار اشرف گیلانی شاعر فارسی زبان» را منتشرکرده است. «گزلیان» که درسال ۱۹۳۵ کتابی بنام «وصف‌نسخه‌های‌خطی‌شاهنامه درمجموعه‌های لنین‌گراد» چاپ کرد در رشته خطوط تاریخی و سنگ نوشته‌های باستانی ایران مطالعه میکند، و کار مهم او

در این زمینه تحقیق مفصلی درباره نوشته‌های ظروف فلزی ساسانی و اسلامی ایران در موزه ارمیتاژ لنینگراد است. «بارادین» (بایبوردی) در ادبیات کلاسیك فارسی کار میکند و بهترین اثر او در این زمینه «زندگی و آثار نزار قهستانی» شاعر فارسی زبان است که پیرو آئین اسمعیلی بوده و پیش از حافظ میزیسته است و نسخه خطی کلیات او در کتابخانهٔ «سالتیکوف شچدرین» لنینگراد نگاهداری میشود. بانو «اسمیرنووا» در رشته‌های زبانهای قدیم ایرانی‌کار میکند و درتألیف‌کتاب مهم «اسناد کوه مغ» باپروفسور باگالیوبوف همکاری داشته است. بانو «چاسووا» جوانترین عضو کرسی زبانشناسی ایرانی مترجم نمونه‌هائی از اشعار شعرای کلاسیك و معاصر ایران است.

انستیتوی زبانهای شرقی دانشگاه دولتی مسکو

Institut vostochnoi yazyki Moskovskogo Ordena Lenina i Ordena Trudovogo Krasnogo Znameni Gosudarstvennyi universitet imeni M.M. Lomonossova

سابقهٔ مطالعات ایران‌شناسی دردانشگاه مسکوبآغاز قرن نوزدهم یعنی به سال ۱۸۱۱ میرسد که آلکسئی بولدیرف A. V. Boldyrev خاورشناس برجسته روس تدریس زبان فارسی را دراین دانشگاه آغاز کرد. دو

کتاب درسی که او برای دانشجویان این رشته انتخاب کرده بود گلستان سعدی و طوطی‌نامهٔ نخشبی بود، ولی بعداً خود وی یك «دستور زبان فارسی» برای شاگردان کرسی خویش تألیف کرد و کتابی نیز بنام «منتخب ادبیات فارسی» تدوین و چاپ‌کرد ودر دسترس این دانشجویان گذاشت. شرح کاملتری دراین‌باره قبلا داده شده است.

پس‌از بولدیرف، پاول‌پیتروف P. I. Pietrov کرسی زبان ایرانی و مطالعات ایران‌شناسی را درطول ۲۳ سال در این دانشگاه اداره کرد، و در این مدت بسیاری از ایران‌شناسان بعدی روسیه در مکتب وی پرورش یافتند.

بعداز مرگ پیتروف، فعالیت ایران‌شناسی در دانشگاه مسکو عملا متوقف ماند و این وضع تاقرن حاضر ادامه یافت. در این فاصله مطالعات مربوط به تاریخ‌وفرهنگ ایران‌درمسکو درسایرمراکزخاورشناسی این‌شهر یعنی‌در «انستیتوی‌خاورشناسی لازارف» وبعداً «انستیتوی خاورشناسی نریمانوف» و «اتحادیه علمی خاورشناسی سراسر شوروی» انجام میگرفت.

درسال ۱۹۲۱ بجای انستیتوی خاورشناسی لازارف «انستیتوی مطالعات‌شرقی» تأسیس گردیدکه بادانشگاه مسکو همکاری داشت وازسال ۱۹۴۳کرسی زبان‌شناسی ایرانی در خود دانشگاه مسکو ایجاد شد. انستیتوی زبانهای شرقی دانشگاه مسکو که‌ریاست آن باپروفسور

آ. آ. کووالف A. A. Kovalev است درحال‌حاضر یك مرکز مهم مطالعات ایران‌شناسی است که توسط عده‌ای از دانشمندان برجستهٔ کارشناس زبانشناسی فارسی اداره میشود. مهمترین این عده پرفسور ل. م. پیسیکف L. M. Peysikov سرپرست کرسی زبان فارسی دانشگاه مسکو است که رسالهٔ دکترای خود را دربارهٔ «مسائل املاء زبان‌فارسی» تألیف‌کرده و بیست‌و پنج سال‌است بدون وقفه‌کار تدریس‌فارسی این‌دانشگاه را عهده‌دار است و دراین مدت‌آثار متعدد دربارهٔ زبان و ادبیات فارسی چاپ کرده است. پروفسور م. س. ایوانف M. S. Ivanov متخصص تاریخ و مسائل اجتماعی ایران، بانو و. س. راستورگویوا V. S. Rostargueva و بانو ای. ك. آفچین‌نیکووا I. K. Avchinnikova و بانو و. ب. نیکیتینا V.B.Nikitina کارشناسان زبانشناسی‌ایران، پروفسور د. و. دئوپیك D. V. Deopik متخصص جغرافیای اقتصادی ایران، ب. استروفسکی B. Ostrovski متخصص زبان دری، بانو ر. گ. لوکفسکایا R. G.Lukovskaya دبیر انستیتو و متخصص ادبیات هنری ایران از سایر کارکنان این کرسی هستند.

انستیتوی زبانهای شرقی دانشگاه مسکو دارای یك انجمن مخصوص علمی است که وظیفهٔ آن ترتیب‌دادن کنفرانسها و سمینارها و سخنرانیهای تحقیقی دربارهٔ ادبیات فارسی است. یکی از وظائف دیگر این انستیتو

تربیت کارمند علمی و مترجم متخصص در رشتهٔ زبان فارسی است.

مراکز روابط فرهنگی

بغیراز آکادمی‌ها و دانشگاهها، فعالیت علمی یکدسته دیگر از مراکز فرهنگی با فرهنگ ایران ارتباط دارد که‌سازمان مرکزی روابط فرهنگی شوروی و ایران و شعب این سازمان را در برخی از جمهوریها شامل میشود. این رشته از روابط فرهنگی جنبهٔ علمی و تحقیقی ندارد، و بنابراین نمیتوان این سازمانهارا «مراکز ایران‌شناسی» بمفهوم واقعی کلمه نامید، معهذا وظائف و برنامه‌های کار آنها از نزدیك با مراکز اصلی ایران‌شناسی و با دانشمندان این مراکز که غالباً عضو این سازمانهای روابط فرهنگی هستند ارتباط دارد. دربارهٔ مراکز مربوط به جمهوریهای آسیای میانه و قفقاز در فصل مربوط بخود آنها توضیح داده شده است، و در این‌جا فقط در مورد انجمن مرکزی در مسکو توضیح داده میشود.

انجمن روابط فرهنگی اتحاد شوروی و ایران

Sovetskoye obshchestvo kulturnoy Svyazi s Iranom.

این انجمن یك سازمان روابط فرهنگی است که

مـراکز ایرانشناسی و دانشمنـدان عضو آنها بـا آن همکاری دارند. انجمن روابط فرهنگی اتحاد شوروی و ایران در ۲۳ اسفند ۱۳۴۲ (۱۴ مارس ۱۹۶۳) در مسکو گشایش یافته و دارای نودویك عضو مؤسس و یك هیئت مدیره شصت‌ودو نفری است که ریاست آنها بـا پـروفسور گئـورگی آنـدره‌یـه‌ویـچ میتـریف G. A. Miteriev رئیس کمیتـه اجـرائیه اتحـادیـه انجمنهای صلیب سرخ شوروی است.

بیست‌ویك جمعیت منجمله انستیتوهای خاورشناسی فرهنگستان‌های علوم‌آذربایجان، گرجستان، ازبکستان، انستیتوی خـاورشناسی شوروی، انستیتوی زبـانهای شرقی دانشگاه مسکو، کمیته دولتـی روابط فرهنگی باکشورهای خارجی (وابسته به‌شورای وزیران اتحاد شوروی)، بنگاه‌نشر ادبیات مسکو، اتحادیه نویسندگان ترکمنستـان، کتابخـانه دولتی سالتیکوف‌اشچدریـن، موزه هنرهای ملل خاورزمین، مجله ملل آسیا و افریقا، کمیته سازمـانهای جوانـان اتحـاد شوروی و کلیـه دانش‌آموزان دبیرستان شمارهٔ ۱۲۲مسکو دراین انجمن عضویت دارند.

انجمن دارای هفت کمیسیون ادبی، هنری، علمی، اطلاعات، ورزشی، بانوان، جوانان است کـه بترتیب تحت نظـر پـروفسور ای. س. بـراگینسکی، د. س. کامیساروف، و. س. چوواخین، . د. سبحانقولف، و. ك. ماکسیموف، م. گ‌ع. مـالکینا، ل. ب. برزیـن اداره

میشوند.

انجمن روابط فرهنگی شوروی و ایران وابسته به سازمان وسیع «انجمن های روابط فرهنگی سراسری اتحاد شوروی با کشورهای خارجی» است که در سال ۱۹۲۵ تأسیس شد ودر آغاز بصورت مخفف وکس V. O. K. S. نامیده میشد، ولی بعداً نام آن تبدیل به S. O. D. (مخفف عنوان «اتحادیه انجمنهای دوستی و روابط فرهنگی شوروی با کشورهای خارجی.»

Sovetskikh Soius Obshchestvo Druzhbii kulturnoy sviazi s sarubeshnimi stranami.

گردید. این سازمان بر تمام فعالیتهای مربوط به روابط فرهنگی شوروی با کشورهای دیگر سرپرستی و نظارت دارد و به شانزده بخش: خاورشناسی، معماری، تآتر، سینما، هنرهای زیبا، موسیقی، فلسفه، علوم، علوم اجتماعی، آموزش و پرورش، حقوق، کشاورزی، اقتصاد، امور قضائی، عکاسی هنری، دوستداران علم وفرهنگ فرانسه تقسیم میشود. برنامه کار این سازمان ترتیب دید وبازدیدهای فرهنگی متقابل بین شخصیتها و هیئتهای علمی و فرهنگی شوروی و کشورهای مختلف، تشکیل نمایشگاهها، ترتیب اجرای برنامه های هنری، برگزاری یادبودها و مراسم فرهنگی و هنری، ترتیب سخنرانیها و کنفرانسها و سایر برنامه های فرهنگی و هنری در کشورهای خارجی از طرف شورویها و در کشور شوروی از طرف دانشمندان و

هنروران خارجی است. در حال حاضر چهل‌ویك انجمن دوستی و روابط‌فرهنگی شوروی باکشورهای خارجی، منجمله «انجمن روابط فرهنگی شوروی و ایران» **تحت** سرپرستی این سازمان قرار دارد. رئیس سازمان بانو ن. و. پاپووا N. V. Popova است که در سال **۱۹۶۸** بدعوت انجمن فرهنگی ایران وشورِوی بایران مسافرت کرد.

مراکز تدریس زبان فارسی

دانشگاه لنینگراد (دانشگاه دولتی «ا. ا. اژدانف»)

Leningradskiy Oredena Lenina Gosudarstvenniy universitet imeni A.A. Zhdanova.

این دانشگاه در سال ۱۸۱۹ توسط الکسندراول تزار روسیه بنام «دانشگاه سنت پترزبورگ» تأسیس شد، و در حال حاضر بعد از دانشگاه مسکو مهمترین دانشگاه اتحاد شوروی است. دانشگاه لنین‌گراد دارای ۱۴ دانشکده و ۱۶۵۰ استاد و دانشیار و بیش از ۲۰٫۰۰۰ دانشجو است.

درحال حاضر تدریس زبان فارسی و مسائل ایرانشناسی در این دانشگاه در دو کرسی دانشکدهٔ خاورشناسی بنام «کرسی زبانهای ایرانی» و «کرسی تاریخ کشورهای خاورنزدیك» صورت میگیرد. مدت این دوره تحصیلی پنج سال است و طی آن دانشجویان دروس ذیل را فرا میگیرند:

در کرسی زبان ایرانی: زبان فارسی (دستورزبان، علم‌الاصوات، دوره مخصوص صرف‌ونحو، متن‌های

فارسی کلاسیك ومعاصر، مکالمه وتندنویسی)ـ تاریخ زبان فارسی (فارسی اوستائی، فارسی میانه، فارسی جدید)ـ لهجه‌شناسی ایرانی (تاجیکی، کردی، اوستی و غیره)ـ زبان کلاسیك عربی ـ تاریخ ادبیات کلاسیك و معاصر فارسی ـ تاریخ هنر و فرهنگ مادی ایران ـ بررسی در زبان‌شناسی ایران ـ تاریخ ایران از دوران باستانی تابامروز ـ جغرافیای طبیعی و اقتصادی ایران.

در کرسی تاریخ کشورهای خاورنزدیك: زبان فارسی (علم‌الاصوات، گرامر، متن‌های کلاسیك و متن‌های فارسی معاصر، مکالمه فارسی) ـ زبان عربی (متون کلاسیك) ـ جغرافیای سیاسی و اقتصادی ایران در دوران معاصر ـ تاریخ ایران ازآغاز دوران اسلامی تادوره حاضر (قرون وسطی، دوران جدید و تاریخ کنونی) ـ تاریخ فرهنگ مادی ایران ـ تاریخ‌شناسی و شناخت منابع و مآخذ ایرانی ـ تاریخ ادبیات کلاسیك و معاصر ایران ـ بررسی تاریخ اسلام. دروس دوره‌های تخصصی برحسب انتخاب خود دانشجویان کلاسهای بالا تعیین میشود.

متصدیان کنونی کرسی زبان‌شناسی ایران در دانشکده خاورشناسی این دانشگاه عبارتند از:

پروفسور م. ن. باگالیوبوف M. N. Bogoliubov رئیس دانشکده و استاد زبان‌شناسی ایرانی و زبانهای باستانی ایران. ـ پروفسور آ. ن. بولدیرف

A. N.Boldyrev استاد ادبیات کلاسیك فارسی و مکالمه زبان فارسی امروزی ـ ل. ت. گوزلیان L.T. Gyuzelian معلم متون فارسی ـ ع.ط. طاهرجانوف A. T. Tagirdzhanov معلم متون کلاسیك فارسی ـ س. ن. سوکولوف S. N. Sokolov معلم زبان فارسی ابتدائی ـ آ. ز. روزنفلد A. Z. Rozenfeld معلم ادبیات معاصر فارسی ـ و. ای. زاویالووا V. I. Zavialova معلم فونتیك (علم‌الاصوات) فارسی معاصر ـ ب. ب. پیوتروفسکی B. B. Piotrovsky استاد تاریخ باستانی ایران ـ ای. پ. پتروشفسکی I. P. Petrushevsky استاد تاریخ ایران از آغاز دوران اسلامی تا بامروز.

دروس چند کرسی دانشکده‌های دیگر دانشگاه لنینگراد نیز بشرح زیر با ایران ارتباط دارند:

در دانشکده تاریخ: تاریخ قرون وسطی (توسط پروفسور م. آ. گوکفسکی M. A. Gukovsky) ـ تاریخ هنر (توسط پروفسور م. ر. کرگر M. R. Karger) تاریخ باستانشناسی (توسط پروفسور م. ای. آرتامانف M. I. Artamanov) تاریخ عصر جدید (توسط پروفسور و. گ. روونینکف V. G.Revunienkov).

در دانشکده زبان‌شناسی: تاریخ ادبیات خارجی (توسط ب. گ. رئیسوف B. G. Reisov)

در دانشکدهٔ فلسفه: تاریخ فلسفه (توسط ب. آ. چاگین B. A. Chagin).

دانشگاه مسکو («دانشگاه دولتی م. م. لومونوسوف»)

Moskovskiy Ordena Lenina i Ordena Trudovogo Krasnogo Znameni Gosudarstvenniy universitet imeni M. M. Lomonosova

این دانشگاه در سال ۱۷۵۵ توسط «میخائیل واسیلیویچ لومونوسوف» نویسنده و دانشمند روس تأسیس شده و در حال‌حاضر از بزرگترین دانشگاههای جهانست. دانشگاه مسکو دارای سیزده دانشکده با ۲۷۰۰ استاد و دانشیار و دبیر، و ۳۲۰۰۰ دانشجو است. تدریس زبان فارسی در این دانشگاه در انستیتوئی بنام «انستیتوی زبانهای شرقی» صورت میگیرد که‌کرسی زبان وادبیات فارسی دانشگاه وابسته بدان است. دوره تحصیل عالی زبان و ادبیات فارسی در این دانشگاه شش سال است که برنامه دوسال اول آن زبان فارسی و مواد تحصیلی عمومی وبرنامه چهار سالهٔ بعد تاریخ ادبیات فارسی و دستور زبان فارسی و لهجه‌های مختلف ایرانی است.

استاد زبان‌و ادبیات‌فارسی‌این‌دانشگاه پروفسور ل. م. پیسیکوف L. M. Peysikov است‌که‌شخصاً‌آثار‌متعددی دربارهٔ ادبیات ایران تألیف کرده است. همکاران این استاد، بانو و.س. راستورگویوا V.S. Rastorgueva و بانو ای. ك. آفچین نیکووا I. K. Avchinnikova و بانو و. ب. نیکیتینا V. B. Nikitina هستند.

استاد تاریخ ایران در همین انستیتو، پروفسور م. س. ایوانف M. S. Ivanov متصدی کرسی «تاریخ کشورهای خاورنزدیك و خاور دور» است.

در کرسی «اقتصاد و جغرافیای اقتصادی کشورهای شرقی» که تصدی آن با پروفسور د. و. دئوپیك D. V. Deopik است قسمتی از دروس به اقتصاد و جغرافیای ایران اختصاص دارد، و دروس کرسی «تاریخ هند» توسط پروفسور ا. م. اسیپف A. M. Osipov نیز تا حد زیادی با تاریخ ایران مربوط است.

دروس چند کرسی در دانشکده‌های دیگر دانشگاه مسکو بشرح زیر باایران ارتباط دارد:

دردانشکده تاریخ: تاریخ‌شناسی (توسط پروفسور و. ای. آودیف V. I. Avdiev) ـ تاریخ جدید ومعاصر (توسط پروفسور ای. س. گالکین I. S. Galkin) ـ تاریخ هنر خارجی (توسط پروفسور و. ن. لازارف V. N. Lazarev) ـ تاریخ قرون وسطی (توسط پروفسور س. د. اسکازکین S. D. Skazkin) ـ زبانهای باستانی (توسط و. س. سرگه‌یف V. S. Sergeyev).

در دانشکدهٔ زبان‌شناسی: ادبیات خارجی (توسط پروفسور و. و. ایواشه‌وا V. V. Ivasheva) ـ زبان‌شناسی عمومی وتطبیقی (توسط پروفسور ای.س. استپانف Y. S. Stepanov)

در دانشکدهٔ فلسفه: تاریخ فلسفهٔ خارجی (توسط پروفسور ت. ای. اویزرمان T. I. Oizerman).

سایر مراکز تدریس فارسی

تدریس زبان فارسی در سطحی پائین‌تر از سطح دانشگاهی، یعنی فقط بصورت نوشتن و مکالمه زبان، در شعبه‌های متعددی از انستیتوی دولتی پداگوژی زبانهای خارجی شوروی (دانشسراهای زبان) صورت میگیرد. درحال حاضر دویست انستیتوی آموزشی و دویست‌و بیست‌و پنج دانشسرا از این نوع در اتحاد شوروی وجود دارد که در قریب بیست‌تا از آنها زبان فارسی‌تدریس میشود. این‌مراکز بیشتر درجمهوریهای آسیای میانه و قفقاز واقعند.

انستیتوی مرکزی پداگوژی زبانهای خارجی Moskovskiy tsentralniy Pedagogicheskiy institut که در مسکو قرار دارد درسال ۱۹۳۰ تأسیس شده است و سه‌هزار دانشجو دارد که بعنوان کارشناسان آینده زبانهای خارجی در شوروی تربیت میشوند. این انستیتو دارای دو دانشکده بنام «دانشکده تربیت مترجم» و «دانشکده تربیت معلم برای زبانهای خارجی» است که دانشجویان آنها در مدت تحصیل خود که دورهٔ آن پنج سال است میباید دو یاسه‌زبان خارجی را بخوبی بیاموزند. دانشجویان‌رشته مترجمی زبانهای

خارجی برای کارآموزی و تمرین علمی زبان تحصیلی خود مدت کوتاهی به‌کشورهای مربوط اعزام میشوند

در دو مرکز نیز بنام «انستیتوی نظامی زبانهای خارجی» Voennyi institut inostrannykh yazykov

و «انستیتوی دولتی روابط بین‌المللی مسکو» Moskovskiy Gosudarstvenniy institut mezhdunarodnikh otnosheniy

زبان فارسی بصورت اختصاصی برای افراد وابسته بدین دومرکز تدریس میشود. انستیتوی‌دولتی روابط بین‌المللی اصولا دارای بخشی بنام دانشکدهٔ شرقی است که کرسی‌های زبانهای خارجی انستیتو را اداره میکند و نشریه‌ای بنام «یادداشتهای علمی کرسی‌های زبانهای خارجی دانشکدهٔ شرقی انستیتوی روابط بین‌المللی» Uchenye zapiski kafedr inostrannykh yazykov vostochnogo fakulteta instituta mezhdunarodnikh otnosheniy

دارد. انستیتوی نظامی زبانهای خارجی نیز دارای دو نشریه بنام «کارهای انستیتوی‌نظامی زبانهای خارجی» Trudy Voennogo instituta inostrannykh yazykov

و «یادداشتهای‌علمی انستیتوی‌نظامی زبانهای خارجی» Uchenye zapiski Voennogo instituta inostrannykh yazykov است.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

کتابخانه فرهنگستان علوم شوروی و انستیتوی ملل

آسیا. شعبه لنین‌گراد

Biblioteka Leningradskogo otdelenia Akademii nauk SSSR

این کتابخانه که‌قدیمی‌ترین کتابخانه دولتی روسیه است، در سال ۱۷۱۴ توسط پترکبیر در سنت پترزبورگ تأسیس شد. در حال حاضر این کتابخانه دارای ۱۵٫۰۰۰٫۰۰۰ جلد کتاب است و در دایره نسخه‌های خطی آن یکی از غنی‌ترین مجموعه‌های کتب خطی فارسی اتحاد شوروی نگاهداری میشود که تعداد آنها بالغ بر ۵۰۰۰ جلداست وچون دربعضی ازمجلدات دو یا سه‌کتاب یکجا جلد شده عملا شامل بیش از ۶۰۰۰ کتاب میشود.

قسمت کتب چاپی فارسی این کتابخانه دارای نشریات بسیار کمیابی از نخستین ادوار چاپ سنگی بزبان فارسی (در حدود ۲۷۰۰ جلد) است که در قرن گذشته در تبریز و تهران و اصفهان و نیز در بمبئی و کلکته واستانبول وتاشکند وتفلیس وقاهره واسکندریه

وهرات ودر اروپا بچاپ رسیده‌است. ازاین‌رقم، ۱۲۱۵ کتاب چاپ ایران، ۸۶۵ کتاب چاپ هند، ۲۸۵ کتاب چاپ آسیای مرکزی، ۶۰ کتاب چاپ عثمانی، ۳۰ کتاب چاپ قفقاز، ۳۰ کتاب چاپ افغانستان، ۲۰ کتاب چاپ مصر و ۱۹۰ کتاب چاپ سایر کشورها است.

قدیمی‌ترین کتاب چاپ سنگی فارسی این کتابخانه که در ایران بچاپ رسیده گلستان سعدی‌است که درسال ۱۱۹۹ شمسی در تبریز چاپ شده است. نسخه جالب دیگری از کتابهای چاپ تبریز کتاب «مآثرسلطانیه» تألیف عبدالرزاق ابن نجفقلی است که در سالهای ۱۲۰۴ و ۱۲۰۵ شمسی چاپ شده و مربوط به‌دوران سلطنت فتحعلیشاه قاجار است. همچنین نسخه‌ای از بوستان سعدی که در سال ۱۲۱۰ شمسی در تبریز بچاپ رسیده است. از نسخه‌های بسیار کمیاب دیگر این کتابخانه که در تبریز باچاپ سنگی چاپ شده میتوان از قرآن کریم (چاپ ۱۲۱۲)، کلیات سعدی (چاپ ۱۲۲۰)، دیوان حافظ (چاپ ۱۲۲۲)، تاریخ نادری (۱۲۲۳)، الف‌لیله ولیله ترجمه عبداللطیف تسوجی (چاپ ۱۲۲۴)، قواعد زبان فارسی تألیف عبدالکریم ایروانی (چاپ ۱۲۲۵)، منشآت میرزا مهدی‌خان (چاپ سالهای ۱۲۲۶ و ۱۲۲۷)، داستان نوش‌آفرین (چاپ ۱۲۲۷) نام برد.

از جالبترین کتابهای چاپ تهران دراین کتابخانه، کتابهای عین‌الحیات مجلسی، جلاءالعیون، رسالات

حق‌الیقین، زادالمعاد، حلیة‌المتقین، دبستان‌المذاهب، المعجم فی‌آثار ملوك‌العجم، مختارنامهٔ واعظی، تاریخ پادشاهان عجم، ابواب‌الجنان واعظی قزوینی، روضته‌الصفای ناصری، مرآت‌البلدان، مطلع الشمس، مجمع‌الصفحاء ریاض‌العارفین است که عموماً در فاصلهٔ سالهای ۱۲۰۲ و ۱۲۲۶ شمسی بچاپ رسیده است.

از کتابهای چاپ اصفهان تنها یك‌کتاب‌بنام «نخبه» تألیف محمد ابراهیم اصفهانی، چاپ ۱۲۰۹ شمسی در این کتابخانه وجود دارد.

کتابهای چاپ سنگی فارسی چاپ سایر کشورها در این کتابخانه از نظر تاریخ چاپ قدیمی‌تر از کتابهای چاپ ایرانند، از قبیل لسان‌العجم یا فرهنگ شعوری که در سال ۱۱۲۱ شمسی در استانبول بچاپ رسیده، یادیوان حافظ که در اوائل قرن گذشته درکلکته چاپ شده است. برخی از این کتابها نیز در کشورهای اروپائی چاپ شده‌اند، مثلا نسخه‌ای از «نامه‌خسروان» تألیف جلال‌الدین قاجار پسر فتحعلیشاه، که در سال ۱۸۸۰ میلادی بصورت ظریفی در وین بچاپ رسیده است.

علاوه برکتب چاپی نادر فارسی، در این کتابخانه تعداد زیادی نامه‌ها و «منشآت» جالب نگاهداری میشود که مرکب از اصل یا رونوشت‌های نامه‌های اصلی فرمانروایان و رجال سیاسی ایران است که در داخل یا

خارج کشور نوشته شده است. همچنین مجموعه‌ای از متون تعزیه‌های ایرانی که توسط والنتین ژوکوفسکی و شاگردان او در قرن نوزدهم در ایران گردآوری شده است.

مجموعه کتب خطی فارسی این کتابخانه که بیش‌از ۵٫۰۰۰ جلد است، از زمـان تـأسیس بخش اسلامی موزهٔ آسیائی سنت‌پترزبورگ ببعد در طول ۱۴۰ سال تدریجاً گردآوری شده و شامل شصت کلکسیون است که از منابع مختلف بدست آمده است.

قسمت مهمی از این کتب، نسخه‌های خطی است‌که در اوایل قرن حـاضر از بخارا بـه سنت پترزبورگ انتقال یافت. این مجموعه که شامل ۱۰۵۷ نسخه خطی پـارسی و عربی و ترکی بود در سال ۱۹۱۵ توسط دو دانشمند ایـران‌شناس روس «ایوانف» و «زالمان» از بخـارا برای موزه آسیائی سنت پترزبورگ خریداری شد، و از مهمترین نسخ آن تفسیرهای بسیار قـدیمی پـارسی متعلق به قرون ششم و هفتم هجری و آثـار متعددی از متصوفین و بخصوص نسخه خطی نفیسی‌از «دیوان شمس»مولانـا جلالـدین است کـه «ایوانف» بتفصیل از آن سخن گفته است.

در فهرست ایوانف، کتابهای فارسی این مجموعه به سه قسمت تقسیم شده است. گروه اول عبـارتست از کتابهای دستور زبان فارسی، فرهنگها، کتب فقه و حقوق، افسانه‌ها و حکایات تـاریخی و مذهبی و کتب

ادعیه. گروه دوم شامل کتابهای طب عامیانه، خواص ادویـه، خـواص سنگهای گـرانبهـا از نظر درمـان بیماریها، کتب مربوط به‌گیاهان و حیوانات، کتابهای تعبیر خواب و فال‌بینی و سحروجادو ونیز تعداد زیادی اشعار شعرای گمنام که غالباً به‌شاعران بزرگ نسبت داده شده‌اند. گروه سوم که مهمترین همه‌است مرکب از تألیفات مهم ادبی و علمی و مذهبی است. بسیاری از این آثار دراروپا و حتی درخود ایران ناشناخته‌اند. از زمرهٔ این کتب بسیار نـادر، ایوانف از یك تفسیر قدیمی فارسی قرن ششم یاهفتم هجری نام میبرد کـه لغات نامأنوس بسیاری در آن دیـده میشود، و نیز از نسخه‌ای از «جامع‌الحکایات» که در اوائل قرن هشتم هجری کتابت شده و به علاءالـدین محمد سلطان دهلی اهداء گـردیده است. تعداد زیـادی از کتب تصوف و نیز نسخ نفیسی از دیوان‌های سلمان ساوجی، ظهیر فاریابی، خاقانی، و شاعران درجهٔ دوم از قبیل حاجی کرمانی، جاذبی، زواری، شاهدی، شمس‌الدین بخاری، قاسمی، مبارك از آثار این مجموعه است.

مجموعه کتب خطی فارسی این کتابخانه بطورکلی رشته‌های مختلف آثـار شعر، نثر، تـاریخ، جغرافیا، نجوم و هیئت، طب و روانشناسی، الهیات، نظام، و منشآت گوناگون را شامل میشود. از جمله کتب خطی فـارسی نفیس این کتابخانه نسخه خطی منحصر بفرد کتاب «حدودالعالم من‌المشرق الی‌المغرب» مکتوب در

قرن چهارم هجری است که در سال ۱۸۹۲ توسط «تومانسکی» خاورشناس روس در بخارا بدست آمد و بعداً بوسیلهٔ «بارتولد» عکسبرداری شد و بامقدمه‌ای از او انتشار یافت و توسط «مینورسکی» و دیگران به روسی و سایر زبانها ترجمه شد.

از زمره مهمترین کتب خطی فارسی دیگر این کتابخانه میتوان از آثار ذیل نام برد: خسرو و شیرین نظامی که در سال ۸۰۰ شمسی در هرات برای بایسنغر میرزا نوشته شده، تاریخ رسل‌والملوك تألیف ابوعلی محمدالبلعمی وزیر سامانیان در قرن چهارم هجری، ترجمه اصلی تاریخ طبری که بامر منصوربن نوح سامانی درسال ۳۵۲ هجری نوشته شده، نسخه گزیده حمدالله مستوفی مکتوب درهرات (۸۴۷ هجری)، نسخه خطی منحصر بفرد زبدةالتواریخ سعادت‌الله قاسم (۹۵۲ هجری)، نسخه عالی و کامل عالم‌آرای نادری تألیف محمد کاظم وزیر نادرشاه افشار در سه جلد (قرن ۱۲ هجری)، هشت نسخه خطی از تذکرة ـ الاولیاء عطار مکتوب در قرون ششم تاهشتم هجری، مجمع‌الانساب محمد شبانکاره‌ای بخط مؤلف (قرن نهم هجری)، کتابی بخط قاآنی ـ از مهمترین آثار دیگر فارسی این کتابخانه مجموعه‌ای خطی از آثار ابن‌سینا منجمله نسخه نفیسی از کتاب «قانون» است.

یك لغتنامهٔ مهم قرن پنجم هجری بنام «معیار جمالی» که قبلا از میان رفته تصور میشد در مجموعه

آثار خطی این کتابخانه توسط کارل‌زالمان در قرن گذشته کشف شد و متن آن بوسیلهٔ وی بچاپ رسید. نسخه منحصر بفرد کتابی بنام «دستورالملوك» اثر سمندر ترمذی که در قرن نهم هجری بفارسی نوشته شده نیز از کتب این مجموعه است. همچنین نسخه نفیسی از «انیس‌المرادین و شمس‌المجالس» خواجه عبدالله انصاری که قدیمی‌ترین تفسیر در زبان فارسی برداستان یوسف و زلیخا است.

درسال ۱۸۲۹، مجموعه‌ای از کتب خطی فارسی از طرف فتحعلیشاه قاجار توسط شاهزاده خسرومیرزا به امپراتور روسیه اهداء شد، که وی بنوبه خود این کتب را به آکادمی امپراتوری علوم سن‌پترزبورگ ارمغان داد، و همانوقت فهرستی از آنها در «بولتن آکادمی امپراتوری علوم سن‌پترزبورگ» بچاپ رسید. از این فهرست درآن موقع یك نسخه توسط سفیر «باواریا» درسن‌پترزبورگ برای آکادمی علوم باویر به‌آلمان فرستاده شد. این نسخه که اکنون در آکادمی باواریا در مونیخ موجود است، حاوی مشخصات کتب ذیل است که در کتابخانه انستیتوی ملل آسیا نگاهداری میشود:

شاهنامه فردوسی، کلیات سعدی، دیوان انوری، دیوان حافظ، کلیات جامی، خمسه امیرخسرو دهلوی، دیوان نوائی، تحفة‌الابرار جامی، حدیقه حکیم سنائی، تاریخ حافظ ابرو، شاهنشاه‌نامه (تاریخ زندگی شاه اسمعیل صفوی)، شیرازنامه (وصف ایالت شیراز،

کتـابت معین شیرازی در حـدود سال ۱۲۲۰ هجری)، ظفرنامه تیموری، تاریخ خضر خانی، غرائب‌الدنیـا، دیوان قبله‌عالم (اشعار فتحعلیشاه قاجار، مکتوب درسال ۱۲۳۲ هجری).

فهرست‌های مختلفی از کتب خطی فارسی و عربی و ترکی این کتابخانه از قریب ۱۵۰ سال پیش تاکنون بصورت مستقل یا در مجلات خاورشناسی بچاپ رسیده است. نخستین این فهرستهـا شامل مشخصـات ۵۰۰ نسخه خطی است که در سال ۱۸۱۵ از یك سیاستمدار فرانسوی بنام «روسو» خریداری شده وقسمت مهمی‌از آنها نسخ خطی فارسی شامل دیوانهای مختلف شعرا و فرهنگها و لغتنامه‌ها و رسالات مذهبی و اخلاقی وکتب علمی و مراسلات و آثـار خوشنویسان ایرانی بود و فهرست آنهـا درسال ۱۸۱۷ بزبـان فـرانسه درسنت پترزبورگ چاپ شد، و آخرین آنها درسال ۱۹۶۴ بنام «نسخ خطی فارسی و تاجیکی انستیتوی ملل آسیا» از طرف آکـادمی علـوم اتحـاد شوروی در مسکو انتشار یافته است.

مهمترین فهرست‌های ۱۵۰ سالهٔ کتب خطی فارسی این کتابخانه، بترتیب تاریخ چـاپ آنهـا بدین قرار است:

فهرست مجموعه‌ای از پـانصد نسخه خطی شرقی موزه آسیائی سن پترزبورگ (به فرانسه) ـ تألیف ای. ل. روسو چاپ پاریس، سال ۱۸۱۷

I. L. Rousseau: Catalogue d'une collection de cinq cents manuscrits orientaux (Musée asiatique de St. Petersbourg) - Paris, 1817.

اطلاعات مربوط به نسخ خطی فراوان عربی و فارسی و ترکی که برای موزه آسیائی آکادمی سلطنتی علوم رسیده است (به‌آلمانی). تألیف فریهو، چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۱۹

Frähu: Vorläufiger Bericht über eine bedeutende Bereicherung an Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften des Asiatischen Museums der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu St. Petersburg, 1819 erworben hat. - St. Petersburg, 1819.

درباره آثار تازه‌ای که برای موزهٔ آسیائی آکادمی سلطنتی علوم رسیده است (به آلمانی)؛ تألیف ب. دورن، چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۴۲

B. Dorn: Über eine neue Bereicherung des Asiatischen Museums der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. - St. Petersburg, 1842.

تازه‌ترین کتابهائیکه درسال ۱۸۴۸ برای موزه آسیائی رسیده است (بآلمانی)؛ تألیف ب. دورن،

چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۴۹

B. Dorn: Die letzten Erwerbungen des Asiatischen Museums im Jahre 1848. - St. Petersburg, 1849.

درباره نسخ خطی اسلامی که از سال ۱۸۵۰ ببعد بآثار موجود موزه‌آسیائی افزوده شده‌است (به‌آلمانی)؛ تألیف ب. دورن، چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۸۵۶

B. Dorn: Über die dem Asiatischen Museum seit dem Jahre 1850 zugekommenen muhammedanischen Handschriften. - St. Petersburg, 1856.

«فهرست آثار عربی، فارسی و ترکی چاپ قسطنطنیه و مصر و ایران که در موزه آسیائی آکادمی امپراتوری علوم سن‌پترزبورگ وجود دارد». (به فرانسه) تألیف ب. دورن، چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۸۶۶.

B. Dorn: Catalogue des ouvrages arabes, persans et turcs publiés à Constantinople, en Egypte et en Perse qui se trouvent au musée asiatique de l'Académie Impériale des Sciences de St. Petersbourg. St. Petersburg, 1866.

«نسخ جدیدی که در سال ۱۸۶۴ برای موزه‌آسیائی

رسیده است» (بـه‌آلمانی)؛ تألیف ب. دورن، چـاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۶۸

B. Dorn: Über die von General-Adjutanten Museums im Jahre 1864. - St. Petersburg, 1868.

«درباره نسخ‌خطی‌که توسط ژنرال آجودان‌کاوفمان بموزه آسیائی اهداء شده است» (بـه آلمانی)؛ تـألیف ب. دورن، چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۸۷۶.

B. Dorn: Die Bereicherungen des Asiatischen Kaufmann dem Asiatischen Museum vermachten morgenländischen Handschriften. - St. Petersburg, 1876.

«نسخه‌هـای خطی جدید بـابی‌ها» تـألیف ویکتور روزن، چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۸۹.

V. Rozen: Novyie Babidskie rukopisi. - St. Petersburg, 1889.

«فهرست نسخه‌های خطی که در ماه مه سال ۱۹۰۱ از بخارا برای موزه آسیائی خریداری شده است» تألیف کارل زالمان؛ چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۹۰۱.

K. G. Zaleman: Spisok rukopisiam, priobretionnym dlya Aziatsko go muzey s Bukhary v maye 1901. - St. Petersburg, 1901.

«فهرست نسخه‌های خطی که از میرصالح میرآقابایف تاجر بخارائی برای موزه آسیائی خریداری شده است». تألیف کارل زالمان؛ چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۹۰۱

K. G. Zaleman: Spisok rukopisei, priobretionnykh Muzeyem ot Bukharskogo torgovtsa Mir-Salikh Mirakabaeva. - St. Petersburg, 1901.

«گزارش‌درباره مأموریت‌ترکستان» (شامل‌مشخصات مجموعه‌ای ازنسخ‌خطی فارسی)، تألیف و.و. بارتولد؛ چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۹۰۳

V. V. Bartold: Otchot o komandirovkye v Turkestan. - St. Petersbourg, 1903.

«فهرست نسخه‌های خطی فارسی و کتابهائی که از ای. ای. دنیتسکی برای‌آکادمی علوم امپراتوری روسیه خریداری شده» تألیف زالمان؛ چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۹۰۷.

K. G. Zaleman: Spisok persidskikh rukopisey i knig priobretionnykh ot I. I. Denitskogo. - St. Petersburg, 1907.

«فهرست نسخه‌های خطی فارسی متعلق به ل. ت. باگدانوف». تألیف زالمان؛ چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۹۰۷

K. G. Zaleman: Spisok persidskikh rukopisey L.T. Bogdanova. - St. Petersburg, 1907.

«نسخه‌های خطی که جدیداً برای موزه آسیائی رسیده است»؛ تألیف زالمان، چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۹۰۸
K. G. Zaleman: Novyie postuplenia v Aziatskiy Musey. - St. Petersburg, 1908.

«نسخه‌های خطی اسلامی که مجدداً در سالهای ۱۹۰۹ و ۱۹۱۰ برای موزه آسیائی رسیده است»؛ تألیف زالمان؛ چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۹۱۱
K. G. Zaleman: Musulmanskie rukopisi, vnov postupivshie v Aziatskiy Muzey 1909-1910. - St. Petersburg, 1911.

«نسخه‌های خطی شرقی در ایالت فرغانه»؛ تألیف ا. ولیدوف، چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۹۱۴.
A. Validov: Vostoshinyie rukopisi v ferganskoy oblasti. - St. Petersburg, 1914.

«دربارهٔ مجموعه‌های خطی موزهٔ آسیائی (مجموعه ای. ای. زاروبین)»؛ تألیف ا. ولیداوف، چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۹۱۷
A. Validov: O sobraniakh rukopisi Aziatskogo

Museya. (sobranie I.I. Zarubina). — St. Petersburg, 1917.

«گزارش مأموریت به ترکستان درتابستان ۱۹۱۶» (شامل اطلاعاتی درباره کتب خطی فارسی این منطقه)؛ تألیف بارتولد، چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۹۱۶
V. V. Bartold: Otchot o komandirovkie v Turkestanskiy kray letom 1916 goda. - St. Petersburg, 1916.

«نسخه‌های خطی اسمعیلیه در موزه آسیائی متعلق به‌مجموعه زاروبین»؛ تألیف و. ا. ایوانف، چاپ۱۹۱۷.
V. A. Ivanov: Ismailitskie rukopisi Aziatskogo Museya. (sobranie I. I. Zarubina), - 1917.

(این فهرست درسال ۱۹۱۹ باتجدید نظر از طرف «سردنیسن‌راس» خاورشناس انگلیسی، در مجله انجمن پادشاهی آسیائی لندن تجدید چاپ شد).
«نسخه‌های خطی فارسی که از جبهه جنگ قفقاز برای موزه آسیائی فرهنگستان علوم رسیده است»؛ تألیف ا. ا. روماسکه‌ویچ، چاپ لنین‌گراد، سال ۱۹۱۸.
A. A. Romaskevich: Persidskie rukopisi, postupivshie v Aziatskiy Muzey Rossiiskoy Akademii Nauk s kavkazskogo fronta. - Leningrad, 1918.

«مشخصات کتب‌خطی کتابخانه موزه‌آسیائی آکادمی علوم که در سال ۱۹۱۵ توسط و. ا. ایوانف از بخارا برای این موزه خریداری شده است». جلد دوم: نسخه‌های خطی عبری و فارسی، تألیف ا. ا. فریمان، چاپ پتروگراد، سال ۱۹۱۸.

A. A. Freiman: Spisok rukopisey, priobretionnykh dlya Aziatskogo Muzeya Rossiiskoy Akademii Nauk V. A. Ivanov v Bukhare v 1915 - II: Evrissko - Persidskie rukopisy. - Petrograd, 1918.

«شرح نسخه‌های خطی اسمعیلیه که توسط آ. آ. سمیونوف گردآوری شده است»؛ تألیف آ. آ. سمیونوف، چاپ مسکو، سال ۱۹۱۸

A.A. Semionov: Opisanie Ismailitskikh rukopisey, sobrannykh A.A. Semionovym. - Moskva, 1918.

«فهرست نسخه‌های خطی اسلامی که در نیمه اول سال ۱۹۱۹ برای موزه آسیائی رسیده است»؛ تألیف و. و. بارتولد، چاپ مسکو، سال ۱۹۱۹.

F. A. Rozenberg: Spisok musulmanshikh rukopisey, postupivshikh v Aziatskiy Muzey za pervoye polugidie. - Petrograd, 1919.

«درباره برخی نسخه‌های خطی شرقی»؛ تألیف

بارتولد، چاپ مسکو، سال ۱۹۱۹.
V. V. Barold: O nekotorykh vostochnykh rukopisiakh. - Moskva, 1919.

«شرح نسخه‌هـای خطی کـه از کتـابخانـه آ. آ. بازیلفسکی در «وارناوین» درسال ۱۹۲۴ برای موزه آسیائی تهیه شده است»؛ تألیف ی. ا. برتلس، چـاپ مسکو، سال ۱۹۲۴.
E. E. Bertels: Opisanie rukopisey, postupivshikh v Aziatskiy Musei v 1924 g. iz Biblioteki A. A. Bazilevskogo v Varanavine. - Moskva, 1924.

«شرح مجموعه نسخه‌های خطی‌فارسی‌که نمایندگی سیاسی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی در ایران درسال ۱۹۲۶ به‌موزه آسیائی اهداء کرده‌است»؛ تألیف ی. ا. برتلس، چاپ مسکو، سال ۱۹۲۶.
E. E. Bertels: Opisnie sobrania persidskikh rukopisey, pozhertvovannykh v Aziatskiy Muzey v 1926 g. polnomochnym predstavitelstvom SSSR v Persii. - Doklady Rossiiskoy Akademii Nauk. - Moskva, 1926.

«مشخصـات کتب شرقی کتابخـانه کـاخ سلطنتی کاترین دوم در دتسکویه سلو»؛ تـألیف کراچکفسکی،

چاپ مسکو، سال ۱۹۲۹.

I. Iu. Krachkovskiy: Vostochney rukopisy Ekaterininskogo dvortsa v Detskoie-Selo (Doklady Rossiiskoy Akademii Nauk SSSR) - Moskva, 1929.

«بایگانی آسیائی در انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی- خلاصه بررسی مدارك تألیف س. آ. کوزین در نشریه «کتابشناسی خاورزمین» چاپ ۱۹۳۴.

S.A. Kozin: Aziatskiy arkhiv pri Instituta vostokovedeniya Akademii Nauk SSSR (Kratkiy obzor materialov). - Bibliografiya Vostoka 5-6 (1934).

«نسخه‌های خطی شاهنامه درانستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی و موزه دولتی ارمیتاژ»؛ تألیف ل. ت. گوزلیان و م. م. دیاکونوف، چاپ لنین‌گراد، سال ۱۹۳۴

L. T. Giuzalian & M. M. Diakonov: Rukopisi Shakh-name. Instituta vostokovedenia Akademii Nauk SSSR. - Leningrad, 1934.

«مشخصات مجموعه تازه‌ای از نسخ خطی فارسی و اشیاء ایرانی موزه آسیائی»؛ تألیف یو. ن. مار، چاپ مسکو، سال ۱۹۳۶

Iu. N. Marr: Spisok i opisanie nekotorykh novykh postupleniy v Aziatskiy Muzey; Persidskie Sobrania. - Moskva, 1936.

«خلاصه بررسی مدارك بایگانی که در دایره نسخ خطی انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی محفوظ است». تألیف ن. پ. ژوراولف و ا. م. موگینوف (درمجله «یادداشتهای علمی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم» جلد ۶ چاپ مسکو، ۱۹۵۳)

N. P. Zhuravlev i A. M. Muginov: Kratkiy obzor arkhivnikh materialov, khraniashchikhsya v sektore vostochnikh rukopisey Instituta vostokovedeniya Akademii Nauk SSSR "Ucheniye zapiski IVAN - T. VI., 1953.

«نسخه‌های خطی شرقی انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی»؛ تألیف د. ی. تیخونوف، چاپ مسکو، سال ۱۹۵۳

D. I. Tikhonov: Vostochnyie rukopisey Instituta vostokovedenia Akademii Nauk SSSR. - Moskva, 1953.

نسخه خطی عالم‌آرای نادری، نوشته‌ن.د. میکلوخو-

ماکلای ـ چاپ مسکو، سال ۱۹۵۳

N. D. Miklukho - Maklai: Rukopis “Alamara-i nadiri” - Moskva, 1953.

«شرح نسخه‌های خطی تاجیکی و فارسی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم شوروی»؛ تألیف ن. د. میکلوخوماکلای، چاپ مسکو، سال ۱۹۵۵

N. D. Miklukho - Maklai: Opisanie tadzhikskikh i persidskikh rukopisey Instituta Vostokovedenia Akademii Nauk SSSR. - Moskva, 1955.

«مشخصات نسخه‌های خطی تاجیکی و فارسی انستیتوی ملل آسیا وابسته بآکادمی علوم اتحاد شوروی»؛ تألیف ن. د. میکلوخوماکلای، چاپ مسکو، سال ۱۹۶۱.

N. D. Miklukho - Maklai: Opisanie tadzikskikh i persidskikh rukopisey Instituta narodov Azii Akademii Nauk SSSR. - Moskva, 1961.

«شرح نسخه‌های خطی فارسی و تاجیکی» تألیف یو. ای. بورچفسکی (در کتاب «ذخایر خاورشناسی بزرگترین کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی»)؛ چاپ مسکو، سال ۱۹۶۳.

Iu. I. Borchevskiy: Persidskie i tadzhikskie ruko-

pisi - Kh. "Vostokovedcheskie fondy krupneyshi bibliotek Sovetskogo Soyuza". - Moskva, 1963.

«نسخه های خطی فارسی و تاجیکی انستیتوی ملل آسیای آکادمی علوم اتحاد شوروی». تألیف مشترك ا.ف. آکیموشکین، و.و.کوشف، ن.د. میکلوخوماکلای، ا. م. موگینف، بانو. م. آ. صلاح‌الدینووا، تحت نظر ن. د. میکلوخوماکلای. نشریه بنگاه دولتی انتشارات علمی، شامل فهرست و مشخصات ۳۰۰۰ نسخه خطی و ۲۳۵۰ تألیف. در دوجلد رویهم ۷۷۹ صفحه.- چاپ مسکو، سال ۱۹۶۴

O. F. Akimushkin, V. V. Kushov, N. D. Miklukho-Maklai, A. M. Muginov, M. A. Salakhetdinova: Persidskie i Tadzhiksie rukopisi Instituta narodov Azii Akademii Nauk SSSR. Kratkiy alfavitniy Katalog. - Moskva, 1964.

کتابخانه دولتی عمومی «م. ی. سالتیکوف‌شچدرین»

Leningradskaya Publichnaya Biblioteka imeni Saltikova - Shchedrina.

این کتابخانه که از مهمترین مراکز کتب و نسخ فارسی شوروی است، درسال ۱۸۱۴ درسنت‌پترزبورگ تأسیس شد. تعداد کتب چاپی این کتابخانه بیش‌از ۱۵٫۰۰۰٫۰۰۰ است و از این لحاظ بعداز کتابخانه لنین در مسکو بزرگترین کتابخانه اتحاد شوروی بشمار

میرود. مجموعه کتابهای چاپی فارسی کتابخانه سالتیکوف شچدرین که قسمت عمده از آنها نشریات چاپ سنگی قدیمی است ۱۲۳۰ جلد و مجموعه کتب و نسخ خطی فارسی آن قریب ۱۰۰۰ جلد است که یك قسمت از آنها کتابهای خطی بسیار نفیس و کمیابی است که پس‌از معاهده ترکمانچای از بقعه شیخ‌صفی در اردبیل بدانجا برده شده است. نخستین فهرست جامع این کتب بیش‌از یکصد سال پیش (۱۸۵۲) با همکاری دوازده دانشمند ایران‌شناس روسیه در سنت‌پترزبورگ انتشار یافت.

کتابهای چاپ سنگی فارسی این کتابخانه علاوه برکتب چاپ ایران‌و هند وعثمانی شامل کتابهائی‌است که در بادکوبه، تاشکند، سنت‌پترزبورگ و غیره بچاپ رسیده است. از زمرهٔ کتابهای بسیار کمیاب این مجموعه میتوان از آثار زکریای قزوینی، تاریخ ناصری و فرهنگ جغرافیائی محمدحسن‌خان نام برد.

برخی از کتب خطی فارسی این کتابخانه از نفیس‌ترین کتب نوع خود در تمام جهان است. ازین قبیل است نسخه خطی معروف شاهنامه فردوسی که در سال ۷۳۳ هجری کتابت شده وازلحاظ تاریخ تحریر پس‌از نسخه موزه بریتانیا در لندن قدیمی‌ترین نسخه خطی موجود شاهنامه در دنیا است. همچنین شاهنامه‌ای از قرن دهم هجری بامقدمه بایسنغری در ۸۷۷ صفحه با۱۹۲ مینیاتور، و نسخه دیگری بخط نستعلیق از

همان قرن با ۵۰ مینیاتور، ونسخه‌ای با ۱۴۳ مینیاتور به‌خط نستعلیق مکتوب در سال ۱۱۳۸ هجری.

از مهمترین کتب خطی دیگر فارسی این کتابخانه میتوان از خمسه نظامی درویش محمدتقی با مینیاتور های مکتب بهزاد (کتابت درسال ۱۴۸۱ هجری در هرات)، نسخه منحصر بفرد «خلاصة‌الاشعار و زبدة‌الافکار» که مؤلف آن معلوم نیست، روضة‌الصفا و حبیب‌السیر میرخواند، مطلع‌السعدین عبدالرزاق سمرقندی، فردوس‌التواریخ خسروبن‌عبید، آلبومی از مینیاتورهای کار بهزاد، تاریخ حافظ ابرو، تاریخ مغول عبدالله وصاف، جامع‌التواریخ رشیدی، نسخه خط سلطانعلی مشهدی خوشنویس نامی قرن دهم هجری که قبلا متعلق بکتابخانه اختصاصی آستانه شیخ صفی‌الدین در اردبیل بوده است، سلسلة‌الذهب جامی، لیلی و مجنون خسرو دهلوی بامینیاتورهای کار بهزاد، مرقعاتی بامینیاتورهای بهزاد و رضا عباسی، نسخه خطی منظومه گوی وچوگان بخط شاه‌طهماسب صفوی، نسخه منحصر بفرد دیوان نزاری شاعر اسمعیلی نام برد.

فهرستهای ذیل از کتب و نسخ خطی فارسی این کتابخانه در قرن اخیر و قرن حاضر بزبانهای روسی و فرانسه و آلمانی چاپ شده است:

«فهرست نسخ خطی شرقی چاپی باحروف چوبی در کتابخانه عمومی سلطنتی سن پترزبورگ»، (به

فرانسه)؛ تألیف ب. دورن، چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۵۲

B. Dorn: Catalogue des manuscrits et xylographes orientaux de la Bibliothèque Impériale publique de St. Petersbourg, 1852.

«درباره مجموعه نسخ خطی شرقی که توسط شاهزاده دالگوروکی گردآوری شده است و اکنون در اختیار کتابخانه عمومی سلطنتی است» ، (به‌فرانسه) تألیف ب. دورن. چاپ سنت پترزبورگ، سال ۱۸۶۵.

B. Dorn: Sur la collection des manuscrits orientaux recueillis par M. le Prince Dolgorouki et appartenant actuellement à la Bibliothèque Impériale publique. - St. Petersbourg, 1860.

«کلکسیون نسخ خطی شرقی که توسط «خانیکف» در سال ۱۸۶۴ برای کتابخانه عمومی سلطنتی سنت پترزبورگ خریداری شده است» (به‌آلمانی)؛ تألیف ب. دورن، چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۶۵.

B. Dorn: Die Sammlung von morgenländischen Handschriften, welche die Kaiserliche Öffentliche Bibliothek zu St. Petersburg im Jahre 1864 von Chanykov erworben hat. - St. Petersburg, 1865.

«درباره نسخ خطی شرقی مجموعه گراف سیمونیچ در کتابخانه عمومی سلطنتی» (به‌آلمانی)؛ تألیف ب. دورن، چاپ سنت‌پترزبورگ، سال ۱۸۶۹.

B. Dorn: Über die aus dem Nachlass des Grafen N. Simonitsch von der Kaiserlichen öffentlichen Bibliothek erworbenen morgenländischen Handschriften. - St. Petersburg, 1869.

فهرستهای قسمتهائی از کتب خطی فارسی این کتابخانه در سالهای پیش از انقلاب توسط اسمیرنوف V. D. Smirnov و بعداً توسط برتلس E.E. Bertels و بارتولد V. V. Bartold بچاپ رسید. درباره نسخه‌های مخصوصی از این کتب خطی فارسی، فهرستهائی توسط رستم علی‌یف R. M. Aliev (نسخه‌های خطی گلستان سعدی)، بانو کوستیکووا G. I. Kostikova (رساله‌خوشنویسی سلطانعلی‌مشهدی)، گوزلیان L. T. Gyuzelian و دیاکنوف M. M. Diakonov (مینیاتورهای ایرانی در نسخه‌های خطی شاهنامه در مجموعه‌های لنین‌گراد) انتشار یافته است.

آخرین فهرستهای منتشره از نسخ فارسی این کتابخانه بدینقرار است:

«نسخه‌های خطی‌گلستان سعدی‌شیرازی درکتابخانه عمومی سالتیکوف شچدرین» تألیف رستم‌علی‌یف، چاپ لنین‌گراد، سال ۱۹۵۷

R. M. Aliev: Rukopisi "Gulistana" Sa'adi Shirazi v Gosudarstvennoy publichnoy Biblioteke imeni Saltikova - Shchedrina. - Trudy Gos. Publ. Bibl. 11 (v) 1957.

«قدیمی‌ترین نسخه خطی اشعار حافظ»؛ نوشته بانو گ‌ئ. گالینوا، چاپ مسکو، ۱۹۵۹

G. Galinova: Stareyshiya rukopisi stikhov Khafiza. - Moskva, 1959.

«نسخه خطی لنین‌گراد درباره زندگی شیخ روزبهان»؛ تألیف ا. م. موگینف، چاپ مسکو، سال ۱۹۵۷

A. M. Muginov: Leningradskaya rukopis' "Zhizne-opisania Sheikha Ruzbihan" - Sov. Vost. 6; 1957 - Moskva.

«کتابخانه علمی ا. م. گورکی» دانشگاه دولتی لنینگراد.

Nauchnoya bibliotek imeni A. M. Gorkogo Leningradskogo Gosudarstvennogo universiteta imeni A. A. Zhdanova.

این کتابخانه در سال ۱۷۵۶ بعنوان «کتابخانه

مرکزی دانشگاه روسیه» در سنت پترزبورگ تأسیس شد و «دائره شرقی» Vostochnyi otdel آن در سال ۱۸۱۹ بوجود آمد. در سال ۱۸۵۵ بمناسبت گشایش دانشکده زبانهای شرقی دانشگاه سنت پترزبورگ تمام کتابها و مطبوعات خاورشناسی کتابخانه‌های دانشگاه «قازان» و گیمناز (دبیرستان ادبی) قازان و «انستیتوی زبانهای‌شرقی» مسکو و «دبیرستان‌ریشلیو» دراودسا به دایره مذکور انتقال یافت. بعداً این کتابخانه چند کلکسیون خطی متعلق به‌کاظم‌بیک A. A. Kazem-bek و لرخ P. I. Lerkh وروزن V. R. Rozen را خریداری‌کرد و ایران‌شناس معروف روماسکویچ A. A. Romaskevich نیز کتابخانه شخصی خود را بدان اهداء نمود. بدین‌ترتیب اکنون این کتابخانه دارای‌مجموعه نفیسی ازکتابهای چاپ سنگی و سربی و مجلات شرقی و نسخ خطی مشرق زمین است.

مجموعه آثار خطی فارسی این کتابخانه شامل ۹۴۰ کتاب و در حدود ۲۰۰ مرقع و طغرا است. آثار متعددی از رودکی، دقیقی، نظامی، عراقی، غزالی، امیرخسرو، عطار، مولوی، سعدی، جامی وغیره ونیز جنگهای اشعار و تألیفات مختلف در صرف و نحو و فرهنگها و سفرنامه‌ها و رسالات درباره الهیات و حکمت و تصوف جزو آثار این‌مجموعه است. ازبهترین نسخ خطی فارسی این کتابخانه میتوان از دونسخه شاهنامه و دونسخه خمسه نظامی از قرن نهم هجری،

دیوان انوری، مثنوی مولانا و چند نسخه از کلیات سعدی، دیوان حافظ، دیوان ظهیر فاریابی، تذکرة الشعرای دولتشاه، دیوان عرفی، دیوان فتحعلیشاه قاجار، ترجمه طبری، تاریخ گزیده، حبیب‌السیر، نزهة‌القلوب، تاریخ طبرستان، تاریخ چنگیزخان (مکتوب در نیمه قرن هفتم هجری، از کتب خطی بسیار نادر)، تاریخ بخارا، تاریخ سلاطین دهلی (مربوط بقرن ششم هجری) و مجموعه مکاتبات «بدیع» منشی دربار سلطان سنجر (منجمله نامه خوارزمشاه به‌سلطان سنجر) نام برد.

فهرستهای چاپ شده نسخ خطی فارسی این کتابخانه بدینقرار است:

فهرست مشترک زالمان و روزن (به لاتینی)، شامل مشخصات نسخ فارسی کتابخانه دانشگاه سنت پترزبورگ ــ چاپ سنت پترزبورگ، سالهای ۱۸۷۶ و ۱۸۸۸.

V.R. Rozen & K.G. Zalemann: Indices alphabetici codicum manuscriptorum persicorum, turcicorum, arabicorum qui in Bibliothecae Imperialis literarum Universitalis Petropolitanae adseruantur. - St. Petersburg, 1887-1888.

فهرست نسخه‌های خطی فارسی و ترکی ــ تاتاری وعربی کتابخانه دانشگاه امپراتوری سنت‌پترزبورگ.

تألیف زالمان و روزن (در نشریه یادداشتهـای شعبه شرقی انجمن باستانشناسی روسیه. جلد ۳ سال ۱۸۸۸ و جلد ۳ چاپ سال ۱۸۸۹) ــ چاپ سنت پترزبورگ.

K. G. Zaleman i V. R. Rozen: Spisok persidskim, turetsko-tatarskim i arabskim rukopisiam biblioteki imperatorskogo Sankt-Petersburgskogo universiteta - St. Petersburg, 1888 i 1889.

فهرست نسخه‌های خطی فارسی و ترکی ــ تاتاری وعربی کتابخانه‌دانشگاه‌پتروگراد. تألیف روماسکه‌ویچ (در «یادداشتهای‌جامعه خاورشناسان» لنینگراد جلد۱)؛ چاپ لنین‌گراد، سال ۱۹۲۵

A.A. Romaskevich: Spisok persidskikh, turetsko-tatarskikh i arabskikh rukopisey Biblioteki Petrogradskogo Universiteta - ZKV I (1925). - Leningrad.

شرح نسخه‌های خطی تاجیکی وفارسی دایره شرقی کتابخانه دانشگاه دولتی لنین‌گراد (جلد۱: تاریخ، بیوگرافی، جغرافیا). تألیف «طاهر جانوف»، چاپ لنین‌گراد، سال ۱۹۶۲

A. T. Tagirdzhanov: Opisanie tadzhikskikh i persidskikh rukopisey Vostochnogo otdela Biblioteki Leningradskogo Gosudarstvennogo universiteta - T. I., 1962.

نسخ دایره‌شرقی کتابخانه علمی گورکی وابسته‌به «دانشگاه ژدانوف دارای نشان لنین» در لنین‌گراد ـ تألیف «آبراموف» (در کتاب «ذخایر خاورشناسی بزرگترین کتابخانه‌های اتحاد شوروی» چاپ مسکو، سال ۱۹۶۳

A. T. Abramov: Vostochnyi otdel nauchnoy biblioteki imeni A. M. Gorkogo Leningradskogo ordena Lenina Gos. universiteta imeni A. A. Zhdanova - 1963.

بهترین شرح مربوط بدین نسخه‌ها توسط «عبدالرحمن جانف» تهیه شده که جلد اول آن مربوط به‌تذکره‌ها و کتب تاریخ و جغرافیا (شامل مشخصات ۱۶۹ نسخه خطی فارسی) و چهار جلد دیگر آن مربوط به‌کتب ادبی و دیوانهای شعرا و دستورهای زبان فارسی و طب ونجوم و فلسفه است.

کتابخانه موزه ارمیتاژ در لنینگراد

Knizhnyi fond Gosudarstvennogo Ermitazha. Leningrad

موزه ارمیتاژ که دارای یکی از غنی‌ترین ذخایر آثار هنری ایران در جهان است (به‌شرح مربوط باین موزه در صفحات بعد رجوع شود) دارای کتابخانه‌ای باقریب ۴۰۰،۰۰۰ کتاب چاپی و خطی از جمله

مجموعه‌ای از نسخه‌های خطی نفیس فارسی و مینیاتورهای ایرانی است. بهترین این نسخ نسخه خطی مصوری از خمسه نظامی است که ۳۸ مینیاتور دارد و توسط «محمودالحسین» خوشنویس نامی هرات برای شاهرخ پسر امیرتیمور نوشته شده است.

نقاشیها و مینیاتورهای متعددی از رضا عباسی و افضل حسینی نیز از جمله آثار ایرانی این کتابخانه است.

فهرستی بنام «مینیاتورهای ایرانی نسخه‌های خطی شاهنامه در کلکسیونهای موزه ارمیتاژ» در سال ۱۹۳۵ در مسکو ولنین‌گراد، توسط گوزالیان و دیاکونوف چاپ شده است:

L. T. Gyuzalian i M. M. Diakonov: Iranskie miniatiury v rukopisiakh Shakh - Name v Leningradskikh sobraniakh Gosudarstvennogo Ermitaz Leningrad, 1935.

کتابخانه دولتی لنین در مسکو

Gosudarstvennaya biblioteka SSSR imeni V. I. Lenina

این کتابخانه همراه باکتابخانه کنگره امریکا یکی از دو بزرگترین کتابخانه عمومی تمام جهان است ـ تعدادکتب چاپی‌کتابخانه‌لنین درحدود ۲۶٬۰۰۰٬۰۰۰ جلد به ۸۹ زبان اتحاد شوروی و ۱۰۹ زبان خارجی،

و تعداد کتب و نسخ و نوشته‌های خطی آن در حدود دو میلیون و نیم است که ۳۰۰٫۰۰۰ آنها کتب شرقی است. قسمت مهمی از این کتب در بدو تأسیس این کتابخانه در سال ۱۸۶۲ (بنام کتابخانه رومیانتسف Biblioteka Rumiantseva) از نقاط مختلف روسیه بدانجا انتقال یافته و قسمت دیگر آن از سال ۱۹۲۵ که‌این کتابخانه به‌نام «کتابخانه دولتی لنین» بصورت کتابخانه مرکزی اتحاد شوروی درآمده در آن گردآوری شده است.

کتابخانه لنین دارای بیش‌از شش هزار کتاب چاپی فارسی است‌که قسمت‌مهمی ازآنها ازکتب‌فارسی بسیار نادر چاپ قرن اخیراست. ازنفیس‌ترین نسخ چاپی این کتابخانه‌نسخه «القانون‌فی‌الطب» ابن‌سینااست که‌درسال ۱۵۹۳ میلادی در شهر رم بچاپ رسیده است. از کتب فارسی مهم دیگر، آثار ابن‌مقفع، طبری، بیهقی، گردیزدی، راوندی، جوینی، رشیدالدین فضل‌الله، حمدالله مستوفی، نظام‌الدین شامی، وصاف، سعدالدین وراوینی، میرخواند، شرف‌الدین علی یزدی، حافظ ابرو، خواندمیر، حسن روملو، اسکندربیك ترکمان، شرف‌الدین بدلیسی، ونیزکلکسیون جامعی از آثار شعرای کلاسیك ایران از رودکی و فردوسی تاایرج و ملك‌الشعرای بهار است. آثار شعرا و نویسندگان معاصر ایران نیز قسمت مهمی از کتب این مجموعه را تشکیل میدهد.

قسمت نسخه‌های خطی کتابخـانه لنین دارای چند کتاب نفیس پارسی از قرون هشتم تـادوازدهم هجری است، ولی تعداد این نسخ محدود است، و بطور کلی این کتابخانه از نظر کتابهای خطی فارسی غنی نیست.

فهرست مستقلی از کتب خطی فـارسی کتـابخانه لنین چاپ نشده و فقط شرح مختصری از آنها در کتاب «ذخایر شوروی بزرگترین کتابخانه‌های اتحاد شوروی» Vostokovednye fondy krupneyshikh bibliotek Sovetskogo Soiuza, Moskva, 1963 چاپ سال ۱۹۶۳ (صفحات ۱۵۲ و ۱۵۳) بطبع رسیده است.

کتابخانه دولتی ادبیات خارجی اتحاد شوروی در مسکو

Vsesoiuznaya Gosudarstvennaya biblioteka inostrannoy literatury.

این کتابخانه در سال ۱۹۲۱ تأسیس شده و دارای ۳٫۵۰۰٫۰۰۰ کتاب چاپی به ۱۲۷ زبان مختلف است. از سال ۱۹۵۶ بخش خاصی در این کتـابخانه بنـام «شعبه شرقی» تأسیس شده که قسمت «ذخائر ایرانی» آن شامـل بیش‌از ۲٫۰۰۰ کتـاب و ۱۲٫۰۰۰ نسخـه روزنامه ومجله چاپی‌فارسی است. درمجموعه کتابهای فارسی‌بگردآوری فرهنگها ولغتنامه‌ها بیش‌از همه توجه شده است. متصدی این قسمت بانو نادژدا صفرووااست که کتابشناس ارشد کتابهای فارسی است.

تعداد کتابهای خطی فارسی این کتابخانه محدود است. فهرست مستقلی از این کتب تنظیم نشده ولی شرح کاملی از آنها در کتاب «ذخائر شرقی بزرگترین کتابخانه‌های اتحاد شوروی» چاپ ۱۹۶۳ (صفحات ۱۴۸ تا ۱۸۷) بچاپ رسیده است.

کتابخانه عمومی دولتی تاریخی جمهوری فدراتیو شوروی سوسیالیستی روسیه (مسکو)

Gosudarstvennaya publichnaya istoricheskaya biblioteka RSFSR

این کتابخانه درسال ۱۹۳۸ بجای «کتابخانه موزه تاریخ Biblioteka istoricheskogo muzeya (که در سال ۱۸۸۳ ایجاد شده بود) تأسیس شده، و دارای ۰۰۰ر۰۰۰ر۳ جلد کتاب است که ۰۰۰ر۳۰ از آنها در شعبه مخصوصی بنام «کتب تاریخی نادر» نگاهداری میشود. همچنین دارای مجموعه‌ای از کتابهای خاورشناسی است که مهمترین آنها را کلکسیونهای د.م.شچپکین D. M. Shchepkin ، ا.ای.باریاتینسکی A. I. Baryatinskiy ، پ. ای. شچوکین P.I. Shchukin ، ا. ا. بوبرینسکی A. A. Bobrinskiy، آ. س. اووارف A. S. Uvarov ، ای. س. اووارف I. S. Uvarov پ. و. زوبوف P. V. Zubov تشکیل میدهند. قسمت مهمی از کتابهای خاورشناسی

«کتابخانه انستیتوی تربیت استادان سرخ» Biblioteka Instituta Krasnoy professury نیز بدین کتابخانه انتقال یافته است. در ماه مارس سال ۱۹۳۹ در این «کتابخانه انستیتوی استادان سرخ» Zal po istorii Vostoka گشایش یافت که بعداً تالار خاورزمین Kabinet Vostoka نامیده شد و در سال ۱۹۶۰ «تالار تاریخ کشورهای آسیا وافریقا Zal istorii stran Azii i Afriki نام گرفت.

در این تالار کتب و مطبوعات مربوط به کشور ـ های مشرق‌زمین و کشورهای آسیائی شوروی گردآوری شده است. تعداد کتابهای فارسی آن در حدود ۱۰۰۰ را جلد است، که قسمت اعظم آنها را آثار کلاسیك ادبیات فارسی و آثار نویسندگان وشعرای متأخر ایران تشکیل میدهد.

در سال ۱۹۵۱ «میلر» ایرانشناس برجسته شوروی (B. V. Miller) کتابخانه شخصی خود را که شامل ۲۶۸۲ نسخه خطی و چاپی بود بدین کتابخانه اهداء کرد. همچنین قسمتی از کتب پروفسور دمیتری‌یف N. D. Dmitriev که حاوی کتابهای نفیس شرقی بود بدین کتابخانه واگذار شد ـ کتابهای اهدائی «میللر» مخصوصاً شامل آثار نفیس چاپی و خطی مربوط بزبان فارسی، لهجه‌های ایرانی، تاریخ ایران و آثار نویسندگان و شعرای ایرانی است.

مشخصات کلی این کتب توسط گ‌ع. ا. کلئیمان

G. A. Kleymanدر مجموعـهٔ «ذخایر شرقی بزرگترین کتابخانه‌های اتحاد شوروی» (صفحات ۲۰۲ تـا ۲۱۸) توصیف شده است.

کتابخانه اساسی علوم اجتماعی آکـادمی علوم اتحـاد شوروی

Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk Akademii Nauk SSSR.

اینکتابخانه‌که درسال ۱۹۱۸ درمسکو تأسیس شده دارای ۷٫۵۰۰٫۰۰۰ جلد کتاب و مجله چاپی است که شعب مختلف تاریخ، فلسفه، زبانشناسی، باستانشناسی، تاریخ هنر، اقتصاد، علوم سیاسی و شعبه نسخ خطی را شامل میشود. در این شعب کتب چاپی فـارسی و کتب خارجی مربوط بایران زیاداست. شعبه نسخه‌های خطی کتابخانه نیز دارای مجموعه‌ای از نسخ خطی فـارسی است که فهرست مستقلی از آنها چاپ نشده است.

کتابخانه انستیتوی ملل آسیا در مسکو

Biblioteka Instituta narodov Azii Akademii Nauk SSSR.

اساس این کتابخانه مجموعه کتبی است که در قرن گذشته توسط «انستیتوی زبانهای شرقی «لازاروف» گردآوری شد. در سال ۱۹۱۸ این کتابخانه بصورت یك

کتابخانه رسمی دولتی درآمد و در سال ۱۹۳۰ مبدل به «کتابخانه انستیتوی علمی و تحقیقی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی» شد. درسال ۱۹۶۰ که انستیتوی ملل آسیا تأسیس شد، کتابخانه انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم نیز کتابخانه انستیتوی ملل آسیا نام گرفت.

این کتابخانه دارای مجموعه نفیسی از کتب خطی فارسی است که فهرستی از آنها در سال ۱۹۵۸ توسط میکلوخوماکلای تحت عنوان «نسخ خطی فارسی و تاجیکی تاریخی و جغرافیائی و تراجم احوال در انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی» در مجله «یادداشتهای علمی انستیتوی خاورشناسی» در مسکو بچاپ رسیده است:

N. D. Miklukho-Maklay: Nekotoryie persidskie i tadzhikskie istoricheskie, biograficheskie i geograficheskie rukopisi Instituta Vostokovedenia Akademii Nauk SSSR. - "Uchony Zapiski Instituta Vostokovedenia" 16 (1958). - Moskva.

فهرست دیگری از کتب خطی فارسی این کتابخانه توسط میکلوخوماکلای در سال ۱۹۶۲ تحت عنوان «شرح نسخ خطی تاجیکی و فارسی انستیتوی ملل آسیا» در مسکو منتشر شده است:

N. D. Miklukho-Maklai: Tadzhikskie i persidskie rukopisi Instituta narodov Azii. - Moskva, 1962.

از زمره کتب خطی فارسی نفیس این کتابخانه نسخه‌ای از شاهنامه فردوسی است که در سال ۸۴۹ هجری کتابت شده است.

کتابخانه موزه دولتی هنرهای خاورزمین در مسکو

Biblioteka Gosudarstvenniy muzey iskusstva narodov Vostoka

این کتابخانه در سال ۱۹۱۸ همراه باخود «موزه هنر خاورزمین» تأسیس شده است و دارای ۲۱٫۰۰۰ کتاب چاپی و خطی، منجمله ۱۲ نسخه خطی فارسی است که از آن جمله نسخه خطی منحصر بفرد ومصوری از شرح حال نقاشان و خطاطان ایرانی قرون هشتم و نهم هجری بنام «رساله خطاطان و نقاشان» تألیف «قاضی احمدبن میرمنشی‌الحسینی» است. این نسخه توسط ایرانشناس نامی شوروی ب. ن. زاخودر B. N Zakhoder مورد مطالعه دقیق‌قرار گرفته وباشرح و حواشی مفصل منتشر شده است.

از زمره سایر نسخ خطی فارسی این کتابخانه نسخه‌ای بسیار قدیمی از کلیات سعدی است که در سال ۸۱۹ شمسی (۱۴۴۰ میلادی) کتابت شده است، و نیز نسخه‌ای از دیوان جامی که توسط میرعلی خطاط نامی نوشته شده است. نسخه خطی بابرنامه نیز که دارای مینیاتورهای عالی است متعلق باین کتابخانه است. این مینیاتورها اخیراً بصورت مجموعه‌ای توسط بنگاه

نشریات دولتی در مسکو بچاپ رسیده است.

آرشیوها

در اتحاد شوروی، بایگانی‌های متعددی وجود دارد که یامستقیماً وابسته به دولت مرکزی و دولتهای جمهوریها و یا وابسته به آکادمی علوم است و قسمتی از آنها نیز به‌سازمانهای مختلف فنی یادولتی تعلق دارد. از نظر ارتباط نزدیك و دائمی تاریخ گذشته روسیه باایران، در بسیاری از این آرشیوها اسناد و مدارك متعددی وجود دارد که مستقیماً باایران مربوط است و غالباً از نظر اطلاع تاریخی اهمیت‌دارد.

مهمترین این آرشیوها عبارتند از:

آرشیو مرکزی دولتی تاریخ

Tsentralniy gosudarstvenniy istoricheskiy arkhiv

این آرشیو در لنینگراد است، و در آن اسناد مربوط به‌سازمانهای مختلف سیاسی و اقتصادی روسیه امپراتوری نگاهداری میشود. قسمت از مدارك این آرشیو بایگانی‌های خصوصی رجال و شخصیت‌های برجسته امپراتوری روسیه است که یاتوسط خود آنها بدین‌مرکز اهداء شده ویاپس‌از مرگ ایشان بدانجا انتقال یافته‌است. دراین مجموعه‌ها اسناد ومکاتبات فراوانی وجود دارد که باایران دورهٔ قاجاریه مربوط است.

آرشیو مرکزی دولتی نظامی اتحاد شوروی

Tsentralniy gosudarstuenniy Voenniy arkhiv SSSR

این آرشیو در مسکو است و در آن اسناد و مدارك مربوط به تاریخ نظامی روسیه وشوروی و نامه‌ها و اوراق خصوصی‌سرداران وژنرال‌های‌روسیه امپراتوری و مورخان آن دوره نگاهداری میشود. دراین بایگانی، بخصوص اسناد زیادی دربارهٔ تاریخ مناسبات نظامی ایران باروسیه در سرزمینهای آسیای میانه و قفقاز وجود دارد.

آرشیو مرکزی دولتی انقلاب اکتبر

Tsentralniy gosudarstvenniy arkhiv Oktiabrskoy revolutsii i sotsialisticheskogo stroitelstva

این آرشیو در مسکو است و دو دسته اسناد و مدارك، یکی مربوط به‌سالهای ۱۹۱۷ تا ۱۹۲۴ حکومت جمهوری فدراتیو روسیه، ودیگری مربوط به سالهای ۱۹۲۴ ببعد حکومت مرکزی اتحاد شوروی و نیز اسناد مربوط به‌سازمان مرکزی دولت امپراتوری روسیه از آغاز قرن نوزدهم تاسال ۱۹۱۷ درآن نگاهداری میشود. درهرسه قسمت، اسنادی مربوط به ایران وجود دارد.

آرشیو آکادمی علوم اتحاد شوروی

Arkhiv Akademii nauk SSSR

این آرشیو که بایگـانی مرکزی فرهنگستـان علوم شوروی است و در مسکـو قـرار دارد، درسال ۱۷۲۸ بعنوان بایگانی آکـادمی امپـراتوری علوم روسیه در سنت‌پترزبـورگ تـأسیس شده است، و درآن اسنـاد مربوط به تحقیقـات علمی و بـاستانشنـاسی و ادبی منجمله اسناد خاورشناسی که مجموعه‌هـای متعددی از مدارك مربوط به‌ایران و کارهای دانشمندان در این زمینه قسمتی از آنهاست نگاهداری میشود.

بایگانی مرکزی دولتی اسناد رسمی قدیمی

Tsentralniy gosudarstvenniy arkhiv drevnikh aktov

این آرشیو، کـه در مسکو قـرار دارد، مخصوص اسناد دولتی مربوط به قرون شانزدهم تانوزدهم است ومکاتبات ومدارك رسمی‌گذشته مربوط به‌حکومتهـای محلی روسیه، گراندوك‌ها، سازمانهای دولتی و محلی روسیه، مـدارك ونـامه‌هـای وزرا و اشـراف دوران امپراتوری واسناد مربوط به‌مراکز مذهبی‌روسیه درآن نگاهداری شده‌است. بسیاری ازاین اسناد، مربوط به روابط سیـاسی ودیپلمـاتیك وبازرگـانی ایـران و امپراتوری روسیه درچهار قرن اخیر است.

چندی‌پیش پتربوشف متخصص رشتهٔ اسناد مربوط به‌تاریخ روابط روس وایران که‌درعین‌حال عضوارشد علمی انستیتوی ملل آسیا است، چند سند جالب دراین آرشیو کشف کردکه مربوط به‌مسافرت محمدحسین‌بیك سفیر ایران به‌دربار مسکوی درسال۱۶۹۳ میلادی بود. این اسناد شامل‌مدارك مختلف بخصوص نامه‌های پادشاه ایران به‌تزار مسکوی است، و در یکی از آنها از تزار خواسته شده‌است‌که‌مساعدت لازم‌بعمل‌آورد تابازرگانان ایرانی بنام آقاکریم مرادخان و آقاشمسی میرزایوسف که همراه سفیر ایران هستند امکان فروش کالاهای ایرانی خودرا باشرایط خوب داشته باشند. طبق اسناد همین آرشیو، تزار دومحل مخصوص در مرکز مسکو بدین کار اختصاص داده و موافقت کرده بود که بازرگانان ایرانی کالاهای خودرا بدون پرداخت عوارض بفروشند.

مراکز آثار هنری و باستانی ایران

موزه دولتی ارمیتاژ، در لنینگراد

Gosudarstvennyi Ermitazh

این موزه بزرگترین موزه اتحاد شوروی و یکی از بزرگترین موزه‌های جهان است و درعین‌حال از مهمترین مراکز بین‌المللی آثار ایرانی بشمار میرود. موزه ارمیتاژ نخستین‌بار در قسمتی از کاخ سلطنتی روسیه توسط کاترین دوم ایجاد شد، و اولین مجموعه آثار هنری که اختصاص به‌هنرهای غربی داشت دوقرن پیش (در۱۷۶۴) درآن گردآوری گردید. ازسال ۱۸۵۲ این موزه که توسعه بسیار یافته بود بفرمان نیکلای اول تزار روسیه بروی تماشاچیانی که اجازه مخصوص داشتند گشوده شد. بعداز انقلاب اکتبر کاخ زمستانی سلطنتی روسیه ضمیمه این موزه شد وآثار هنری مختلفی که از سایر کاخهای سلطنتی یامراکز ملی شده خصوصی گردآوری شده بود بدانجا انتقال یافت. درجنگ جهانی دوم آثار مهم این موزه به‌مسکو منتقل شد وبدین جهت بدانها آسیبی وارد نیامد.

موزه ارمیتاژ ۷۵٫۰۰۰ متر مربع مساحت و ۳۲۲ اطاق و تالار دارد که در حدود ۲٫۵۰۰٫۰۰۰ اثر مختلف هنری و تاریخی در آنها جای داده شده است. از جمله این آثار یادگارهای تمدن قوم ایرانی‌نژاد اسکیت است که از نظر بین‌المللی مجموعه‌ای منحصر بفرد است. همچنین ۷۷٫۰۰۰ قطعه آثار هنرهای باستانی جهان که قسمت مهمی از آنها در بخش هنرهای شرقی و بخش هنرهای آسیای شوروی نگاهداری میشود.

مجموعه ایرانی موزه ارمیتاژ شامل آثار متعددی از ادوار ماقبل تاریخ تادوران کنونی است. مهمترین قسمت این آثار که در عین حال کاملترین نمونه نوع خود در تمام جهان بشمار میآید مجموعه آثار ساسانی این موزه است. این مجموعه شامل کلکسیونی ازظروف نقره است که نه‌دهم از تمام ذخایر ظروف سیمین ساسانی موجود در موزه‌های جهان را تشکیل میدهد. قسمت اعظم از این ظروف در مناطق اورال و اطراف رود کاما و نیز در قفقاز و اوکرائین در مسیر راه‌های بازرگانی ایران و سرزمینهای روسیه بدست آمده است، و متعلق به‌قرون سوم تاهشتم میلادی یعنی تمام دوران ساسانی است.

کلکسیون اشیاء فلزی این موزه که مربوط به‌بعد از دوران ساسانی است نیز در جهان کم‌نظیر است. از جمله این اشیاء ظروف متعدد زراندود یاسیم‌اندود این

مجموعه است.

قسمت آثار هنری دوران ماقبل تاریخ یعنی تا ۳۵۰۰ پیش‌از میلاد، شامل ظروف سفالین واشیاء دیگر مربوط بنواحی متفاوت ایران است. قسمت هنر هخامنشی شامل اشیاء مختلف زرین، مهر داریوش، عقاب طلای هخامنشی و شمشیرها و خنجرهای زرین است.

قسمت هنر دوران اشکانی شامل قطعات چوبی و سفال وشیشه وظروف گوری بانقش شکارگاه وسکه‌های دوره اشکانی است.

از دوران ساسانی علاوه بر مجموعه ظروف سیمین، کلکسیونی از مهره‌های نفیس، سنگهای قیمتی حکاکی شده، مهر مخصوص مادر خسروپرویز، پارچه‌ها و ظروف و مهره‌های شطرنج، و کلکسیون کامل و کم‌نظیری از سکه‌های ساسانی درین موزه وجود دارد.

هنر دوران اسلامی ایران دراین موزه مجموعه بزرگی را تشکیل میدهد که از زمره بهترین آثار آن میتوان از منبری که توسط «یحیی کاشانی» در سال ۷۰۳ هجری ساخته شده است، ونیز ازکاشیهای نفیس دوران تیموری نام برد که از گور امیر وشاهزنده و مسجد بی‌بی‌خانم وآق‌سرا وغیره دربخارا و سمرقند بدست آمده است.

مهمترین اثر فلزکاری و ترصیع عصر سلجوقی در این موزه ابریقی است که درسال ۵۵۸ هجری در شهر

هرات بوسیلهٔ محمدبن وحید ریخته‌گر و مسعودبن‌احمد قلمزن باترکیبی از نقره ومس برای یکی ازبازرگانان زنجان ساخته شده وجزو مجموعه نفیسی‌است که‌توسط «بوبرینسکی» بدین موزه اهداء شده است.

از زمرهٔ آثار عالی دیگر هنر اسلامی ایران دراین موزه مجموعه‌ای از ظروف فلزی مفرغی کار قرن نهم هجری است که توسط استاد معروف محمود کردی ساخته شده، و فهرست دقیقی از آنها توسط «میلر» خاورشناس معروف در نشریه موزه ارمیتاژ در سال ۱۹۵۵ باعنوان ذیل بچاپ رسیده است:

Iu. N. Miller: Bronzovyi podnos xvi v. s imenem Makhmuda Kurdi. SGE. xiii, 1955. Leningrad.

دربارهٔ ظروف سرامیك ایرانی و شرقی این موزه نیز، در سال ۱۹۴۷ بررسی جامعی توسط ی. ك. کورفلد در نشریهٔ موزه ارمیتاژ باعنوان ذیل چاپ شده است:

E. K. Kverfeld: Keramika Blizhnego Vostoka. Rukovodstvo k raspoznaniiu i opredeleniiu keramicheskikh izdelii. GME. Leningrad, 1947.

مجموعه اشیاء هنری عصر صفوی از کاملترین و جالبترین آثار این‌موزه است. این‌مجموعه شامل قالیها، قالیچه‌ها، گلیم‌ها، پارچه‌های زری و گلدوزی، قالیهای زربفت کار هرات، زری‌هائی که در لهستان و آلمان بتقلید از زریهای ایرانی بافته شده، ظروف مختلف

سفالین و لعـابین و چینی و بدل‌چینی، آثـار قلمزده، سلاح‌هـای زرین و جواهرنشان مخصوصاً شمشیرهـای مرصع، کاشیهای الوان، آثار خاتم‌کاری و منبت‌کاری، تابلوها و مینیاتورهـای بسیار نفیس است. ازدوران قاجار نیز آثـار متعددی دراین موزه وجـود دارد کـه بهترین آنها مجموعه‌ای از قلمدانها و آثار خاتم کاری است.

مجموعه سنگها و انگشتریهای حکاکی شده ایرانی ارمیتاژ از غنی‌ترین کلکسیون‌های نوع خود در دنیـا است.

کلکسیون سکه‌های ساسانی این‌موزه بسیار باارزش است. از جمله این سکه‌ها، مسکوکات کمیابی از دوران اردشیر بابکان است که شرح جامعی از آنها در کتـاب «ایران در دوران نخستین پـادشاهان ساسانی» تـألیف و. گ. لوکونین (چاپ مسکو سال ۱۹۶۱)

(V.G. Lukonin: Iran v epokhu pervikh Sasanidov. Ocherki po istorii kulturi; 1961).

و نیز در کتاب «یادگارهای تمدن ساسانیان» تألیف ر. و. کینژالوف وو. گ. لوکونین (چاپ مسکو، سال ۱۹۶۰)

(R. V. Kinzhalov i V. G. Lukonin: Pamiatniki kulturi Sasanidskogo Irana)

چاپ شده است.

فهرست دیگری از این آثـار در جلد سوم مجموعه

«آثار شرقی موزه دولتی ارمیتاژ» تألیف آ. یو. یاکوبفسکی (چاپ لنین‌گراد سال ۱۹۴۰) بچاپ رسیده است:

A. Iu. Iakubovskiy: Trudi Otdela Vostoka Gosudarstvenniy Ermitazha: T. III, 1940.

درباره ظروف سیمین ساسانی این موزه دوفهرست خوب بشرح ذیل چاپ شده است:

«ظروف زرین و سیمین و مفرغین ساسانی موزه ارمیتاژ» بقلم ی. اوربلی وك. ترور (بزبان فرانسه) در مجله «آکادمیا» (چاپ مسکو ولنین‌گراد سال۱۹۳۵):

J. Orbeli et C. Trever: Orfevrerie Sassanide: Objets en or, argent et bronze, Musée d'Ermitage. - "Academia", Moscou et Leningrad, 1935.

«ظروف‌جدید ساسانی‌موزه ارمیتاژ» بقلم ك. ترور (چاپ مسکو و لنین‌گراد سال ۱۹۳۷)

C. Trever: Novye Sasnidskiy Bliouda Ermitadza. - Moscva et Leningrad, 19

شرح جالبی نیز درباره چلچراغ ایرانی این موزه درسال ۱۸۹۹ توسط فردریك مارتین دراستکهلم بچاپ رسیده است:

F. R. Martin: The Persian lustre vase in the Imperial Hermitage at St. Petersburg. - Stockholm, 1899.

در این‌جا باید اختصاصاً ذکری از جالب‌ترین اثر

هنر ایرانی این موزه یعنی از فرش ۲۵۰۰ ساله عصر هخامنشی بشود. این فرش که کار قبائل ایرانی‌نژاد آسیای مرکزی است و در ناحیه مسکونی پارت‌ها بافته شده، در سال ۱۹۲۴ (۱۳۰۳ شمسی)در پاسیریك واقع در کوهستان آلتائی در جنوب سیبری و نزدیك مغولستان خارجی بدست آمد. در زمان شاهنشاهی هخامنشی این منطقه قسمتی از سرزمین سکاها بود، و این فرش نیز در درون غار یخ‌زده و پوشیده از برفی که مقبره یکی از امرای این قوم ایرانی بود همراه بازین و برگهای اسبها وبدن یخ‌زدهٔ خود این شخص بدست آمد. فرش مذکور که۲ متر طول و ۱/۸۳ متر عرض دارد بیست و پنج قرن در درون برفهای متراکم این غار که ظاهراً در نتیجه سقوط بهمنی انباشته شده بود محفوظ مانده ودر موقع کشف کاملا سالم بود. این کشف مهم تاریخی توسط رودنکو S. I. Rudenko باستانشناس صورت گرفت که ۲۳ سال تمام ازعمر خودرا وقف حفاریهای باستاشناسی در ناحیه پاسیریك کرده‌بود. وی‌درسال ۱۹۵۳کتاب جامعی درباره این فرش منحصر بفرد انتشار داد، و در همان سال نیز در مجله «اخبار مصور لندن» (شماره ۱۱ ژویه ۱۹۵۳) مقاله مستندی بنام «قدیمی‌ترین فرش ایران در دنیا» در همین باره بچاپ رسید.

در کاوشهای سالهای ۱۹۴۸ و ۱۹۴۹، همین دانشمند در یکی از مقابر سکاها، آثار جالبی از هنر

ایرانی و چینی‌را که‌عموماً مربوط به‌قرن پنجم پیش‌از میلاد مسیح بود کشف کرد، که ازجمله آنها چند پارچه دوره هخامنشی و فرش کوچکی است که هر دوطرف آن منقش است. این آثارنیز اکنون به‌موزه ارمیتاژ انتقال یافته است.

قطعات فرش ایرانی دیگری که در کاوشهای هیئت کوزلف Kozlov در کوههای شمالی مغولستان بدست آمده نیز از آثار بسیار نفیس موزه ارمیتاژ است. این فرش باپشم براق کبود در اوائل دوره میلادی (زمان اشکانی) بافته شده است.

در موزه ارمیتاژ هرچند یکبار نمایشگاههای مختلفی از آثار هنری و تاریخی ایران تشکیل میشود. نمایشگاهی دائمی نیز از آثاری که در کاوشهای «پنج‌کند» در آسیای مرکزی بدست آمده وقسمت زیادی از آنها مربوط بایران است در این موزه دایر است.

درحال حاضر گروهی از کارشناسان هنرهای ایران قسمت ایرانی این موزه را اداره میکنند که از جمله آنهامیباید از: آ. ایوانف، و. مشکریز، آ. بله‌نیتسکی، ن. بلینسکایا، ب. مارشاك نام برد.

موزه مردم‌شناسی ونژادشناسی پترکبیر، درلنینگراد

Muzeya antropologii i etnografii imeni Petra Velukogo. - Leningrad.

این موزه درسال ۱۸۷۸ در پترزبورگ تأسیس

شد و در سال ۱۹۰۲ بنام پتر کبیر نامگزاری گردید.
موزه پتر کبیر که یکی از مهمترین موزه‌های نوع خود در جهان است دارای ۳۵۰٫۰۰۰ اثر مختلف مربوط به‌نژادشناسی ومردم‌شناسی است که‌ازتمام سرزمینهای جهان گردآوری و در بخشهای مختلف موزه بنام خاور نزدیك و میانه، آسیای مرکزی و خاوردور، امریکای شمالی‌وجنوبی، استرالیا واقیانوسیه، افریقا، اروپا و سرزمینهای اتحاد شوروی تقسیم‌بندی شده است. در موزه کلکسیونهای بزرگی مربوط به هندوستان، اندونزی، اتیوپی و سودان و کنگو و افریقای شمال غربی وجنوب افریقا، ونیز مجموعه‌های بسیاری مربوط به‌ملل چین و ژاپن و کره و مغولستان وجود دارد.

بخش مهمی از آثار این موزه به‌ملل خاورنزدیك و میانه و اقوام آسیای مقدم، ایران، ترکیه، قفقاز، بین‌النهرین، افغانستان، بلوچستان، سرزمینهای عربی اختصاص یافته است، و قسمت ایرانی آن چندصد اثر مربوط به‌مردم‌شناسی و نژادشناسی قبائل و مردم نواحی مختلف ایران را شامل میشود. درعین حال بسیاری از آثار مربوط به‌ملل آسیای میانه وقفقاز و افغانستان وابستگی و ارتباط نزدیك باایران دارد. آثاری نیز که از قبائل ایرانی‌نژاد باستانی آسیای مرکزی (اسکیث‌ها، آلن‌ها، اوست‌ها، مردم ساحل ولگا، قفقاز شمالی) گردآوری شده از اسناد مهم شناسائی

زندگی و تمدن این اقوام بشمار میرود.

موزه مرکزی دولتی تئاتر عروسکی خیمه‌شب‌بازی «اوبرازتسف»، در لنینگراد

Tsentralniy gosudarstvenniy muzey teatralnikh kukol imeni Obraztsova.

این موزه در سال ۱۹۳۷ درمسکو تأسیس شده است و متجاوز از دوهزار عروسك در آن بمعرض نمایش گذاشته شده که تاریخ تکامل تئاتر عروسکی و هنر خیمه‌شب‌بازی را در روسیه قدیم و اتحاد شوروی و بسیاری از کشورهای دیگر مجسم میکنند. قسمتی از این مجموعه نیز به نمایش تحول تئاتر مرکزی خیمه‌شب‌بازی مسکو اختصاص دارد. در مجموعهٔ مربوط به کشورهای خارجی، بخش کوچکی به ایران اختصاص یافته است.

موزه دارای بیش‌از ۴٬۰۰۰ کتاب است که عموماً به‌موضوع کار خود موزه و هنر خیمه‌شب‌بازی در کشورهای مختلف جهان مربوط است.

نمایشگاه دائمی آلات‌موسیقی در لنینگراد

Vistavka muzikalnikh instrument v Leningrad

این موزه که از غنی‌ترین مراکز نوع خود درجهان است در قرن گذشته تأسیس شده، ولی در قرن حاضر

توسعه یافته و بصورت کنونی خود درآمده است. دراین موزه آلات‌مختلف موسیقی بخصوص آلات‌موسیقی محلی وملی ازسی‌کشور مختلف جهان منجمله ایران‌گردآوری شده است. علاوه برآن قریب سه هزار ابزار موسیقی از ملل اتحاد شوروی وجود دارد که قسمتی از آنها که مربوط به‌سرزمینهای آسیای مرکزی است باآلات موسیقی ملی ایران بسیار نزدیك است. موزه دارای نوارهای متعددی از آثار ضبط شده موسیقی ملل اتحاد شوروی و کشورهای مختلف دیگر است که طول مجموع آنها به ۸۰ کیلومتر بالغ میشود.

موزه هنرهای زیبای آ. س. پوشکین، در مسکو

Muzey izobrazitelnikh iskusstv imeni A. S. Pushkina

این موزه معروف آثار هنری، پس‌از ارمیتاژ بزرگترین موزه هنری اتحاد شوروی ویکی ازمهمترین موزه‌های هنرهای زیبا در تمام جهان است.

آثار این موزه از اواسط قرن گذشته گردآوری گردید وبنای موزه درسال‌های ۱۸۹۸تا۱۹۱۲ ساخته‌شد و در ۱۹۱۲ بطور رسمی افتتاح یافت، و در سال ۱۹۳۷ موزه دولتی پوشکین نام گرفت. ساختمان موزه درسال ۱۹۴۱ براثر بمباران هوائی بسختی آسیب دید ولی در سالهای ۱۹۴۴ و ۱۹۴۵ مرمت شد.

در این موزه قریب ۶۰۰،۰۰۰ اثر مختلف هنری

مربوط به کلیه رشته‌ها و تقریباً از کلیه کشورها وجود دارد که مهمترین آنها مربوط به‌شرق باستانی، یونان و رم قدیم، هنرهای قرون وسطی و نقاشی‌های اروپای غربی است. در سال ۱۹۴۸ ذخائر تازه‌ای از کلکسیونهای هنرغربی توسط این‌موزه خریداری شد.

موزه دارای شعبه خاص باستان‌شناسی است که پیوسته در نواحی مختلف شوروی بمنظور کشف آثار باستانی تازه برای موزه کاوش میکند. کشف چندین شهر در کرانه‌های شمالی دریای سیاه که‌بزیر آب رفته بود و در گذشته مراکز اقوام ایرانی سکاها و اسکیث‌ها بوده‌است مرهون‌همین کاوشهای باستانشناسی است. همچنین کشف مرکز حکومت «اورارتو» در سال ۱۹۵۱ که براثر آن اشیاء باستانی گرانبها و کاملا ناشناخته‌ای بدست آمد از موفقیتهای علمی هیئتهای باستانشناسان همین موزه است.

جالبترین و مهمترین مجموعه‌های این موزه، کلکسیونهای هنرهای باستانی مشرق زمین است که در درجهٔ اول مربوط به‌ایران و آسیای مقدم ومصر است. مجموعه‌های نفیسی نیز از یونان و روم باستانی در آن وجود دارد.

قدیمی‌ترین اثر باستانی این موزه یك کتیبه عیلامی از دوهزار سال پیش از میلاد است که در شوش بدست آمده است. یك نقش برجسته سرکماندار ایرانی در روی سنگ نیز که از تخت‌جمشید برده شده

از آثـار نفیس این مـوزه است. موزه همچنین دارای مجموعه‌های جـالبی از مهرهـای دوره هخـامنشی و ساسانی است که مهمترین آنها مهر استوانـه‌ای شکل اردشیر درازدست است. این مهر در «کـرچ» واقع در شبه‌جزیره کریمه بدست آمده است.

بخش سکه‌شناسی این موزه نیـز صـاحب مجموعه بزرگی از سکه‌های ایرانی است.

موزه دولتی هنرهای خاورزمین (در مسکو)

Gosudarstvennyy Muzey iskusstva narodov vostoka

ایـن مـوزه در سال ۱۹۱۸ تـأسیس شده است و در آن مجموعه‌هـای متعدد آثار هنری از کلیه ملتهای آسیائی اتحاد شوروی وازکشورهای مختلف مشرق‌زمین نگـاهداری میشود. قسمت مـربوط بـه کشورهـای شرقی شامل آثار هنری فراوانی از ایران، هند، چین، ژاپن، برمه، سیلان، مغولستـان، کـره وغیره است. تعداد کلی این آثار به ۲۴٫۰۰۰ قطعه بالغ میشود.

مجموعه هنرهای ایرانی این موزه مشتمل برآثار مختلفی از سه هزار سال پیش از میلاد مسیح تـاآغاز قرن حاضر است.

این مجموعه به‌شش‌بخش تقسیم‌شده که‌عبارتند از. آثـار مکشوفـه تـوسط هیئتهـای بـاستان‌شنـاسی، سرامیک‌های متعلق بـه‌قرون ششم تاسیزدهم هجری،

پارچه‌ها و زریهای متعلق بقرون دهم‌تاسیزدهم هجری، کارهای فلزکاری متعلق به‌قرون دهم تاسیزدهم هجری، مینیاتورهای ایرانی متعلق به‌اواخر قرن دهم تااواسط قرن سیزدهم هجری، آثار هنر معاصر ایران.

آثار قسمت اول، یعنی آثار باستانی ایران از نمونه‌های نفیس هنر قدیم ایرانی است. این آثار که متعلق به‌هزاره‌های سوم و دوم پیش ازمیلاد است شامل ظرفهای بزرگ، کوزه‌های‌سفالی، شمعدانهای مفرغی، سلاح‌ها و زین وبرگ‌هائی است که غالباً در کاوشهای باستان‌شناسی شمال وغرب ایران بدست آمده است.

مجموعهٔ سرامیك‌های موزه، شامل چندین کلکسیون از سرامیك‌های ری و کاشان متعلق به‌قرن هفتم هجری است که درسال ۱۹۱۸ توسط «ك. ف. نکراسوف» دانشمند روس که در حفاریهای باستان‌شناسی در ری شرکت داشت خریداری و به مسکو برده شد. در این مجموعه کلکسیونی از فنجانها، کوزه‌ها و ظروف و گلدانها و آثار تراشکاری بسیار ظریف ایرانی وجود دارد که برغالب آنها صحنه‌های شکار یادربارهای پادشاهان نقش شده است. عالیترین نمونه‌های این ظروف که‌لعابی یاسفالی است غالباً در ری و کاشان ساخته شده و قسمت اعظم آنها جامها و سبوها و ساغرها و عطردانهای مزین به‌نقوش استادانهٔ رنگین است. یکی از این ظروف که به‌شکل سیمرغ باسریك زن ساخته شده در جهان منحصر بفرد است. مجموعهٔ

ظروفی که نقوش آنها در زمینهٔ رنگ شیری و گل بهی بابرق‌فلزی وسایه‌روشن‌های مواج قوس‌وقزحی طراحی شده قسمتی از بهترین نمونه‌های هنراسلامی ایران را تشکیل میدهد. قندیلهای‌لعابدار وگلدانها وقوطی‌های نقره‌ای وسایر کارهای قلمزده وآثار مختلف منبت‌کاری و عاج و خاتم نیز از آثار نفیس هنر اسلامی ایران در این موزه است.

مجموعه پارچه‌های ایرانی این موزه از عـالیترین آثار هنری آن است. این مجموعه شامل تعداد زیادی از پارچه‌های ابریشمی زربفت، مخملها، زری‌ها، شالهای پشمین، گـلابتون و غیـره است. بهترین اثـر این کلکسیون پـارچه‌ای ابـریشمی بـانقش یك صحنـه سوارکاری همراه باگل وبوته‌ها و پرنده‌های گوناگون است که در اوائل دوره صفوی بافته شده و عموماً آنرا یك شاهکار بدیع هنری دانسته‌اند.

مجموعه‌ای از قـالیهای ایرانی قرون یـازدهم و دوازدهم هجری نیز در این موزه هست که نفیس‌ترین آنها چند قالیچه ابریشمی و یك قـالی بزرگ کـار فراهان متعلق به‌قرن دوازدهم هجری است.

شاید ظریف‌ترین مجموعهٔ آثار هنری ایران در این موزه، کلکسیون مینیاتورهای آن بـاشد که غـالباً در صفحات کتابهای خطی فارسی موزه نقاشی شده است. عالیترین آثار این مجموعه مینیاتورها، ۵۵ مینیـاتور متعلق به‌یك نسخه خطی گرانبهای خمسهٔ نظامی است

که موزه آنرا از نفیس‌ترین تمام آثار هنری خود میشمارد. همچنین مینیاتورهای نسخه‌ای خطی از «سلسلة‌الذهب» جامی که دراوائل‌قرن دهم‌هجری کتابت شده است.

یك تابلو نقاشی عالی از رضا عباسی باامضای او در این موزه هست که‌از بهترین آثاراین هنرمند است. تابلوی نقاشی دیگری نیز از ابوالحسن‌خان کاشانی در موزه هست که درزمان حاجی میرزا آغاسی ازروی خود او نقاشی شده است.

همچنین چند تصویر بزرگ رنگ و روغنی از فتحعلیشاه و عباس‌میرزای قاجار در موزه نگاهداری میشود. مجموعهٔ معروف کلکسیون مینیاتورهای بابرنامه که اخیراً بچاپ رسید در اختیار همین موزه است. این مینیاتورها متعلق به ۵۷ صفحه نسخه خطی بسیار نفیس و منحصر بفردی از بابرنامه اثر بابر پادشاه هند است که قبلا امیر فرغانه بود ودر این وقایع‌نامه که به‌فارسی بقلم خود او نوشته شده وقایع زندگی و لشکرکشیهای خویش را در طول ۳۵ سال شرح داده است.

متخصص رشتهٔ مینیاتورهای ایرانی این موزه س. ماسلنی‌سین است.

از طرف موزه هنرهای شرق در سال ۱۹۴۷ کتابی دربارهٔ هنر نقاشی و مینیاتورکاری وخوشنویسی ایران و آسیای میانه در دوران صفویه که در قرن یازدهم

هجری توسط «قاضی‌احمد» تألیف و پروفسور ب. ن. زاخودر ایران‌شناس فقید آنرا به‌روسی ترجمه کرده است بچاپ رسیده. در حال حاضر کارشناسان موزه مشغول تهیه فهرست کاملی از سرامیکها و مینیاتورها و قالیهای ایرانی این موزه هستند. موزه هنرهای شرق هرچند یکبار نمایشگاههائی از آثار هنر ایران ترتیب میدهد، ودراوایل آبان‌ماه ۱۳۴۸ نیزکنفرانس علمی سراسری اتحاد شوروی در رشته باستان‌شناسی و هنر ایران باشرکت دانشمندان کارشناس این رشته از مسکو و لنینگراد و جمهوریهای آسیای میانه و قفقاز و سایر جمهوریهای شوروی در این موزه تشکیل خواهد شد. این کنگره بمناسبت دوهزاروپانصدمین سال بنیانگزاری شاهنشاهی ایران ترتیب داده شده است.

تالار اسلحه‌خانه کاخ کرملین

Oruzheynaia Palata - Kreml

در این تالار که یکی از سالنهای بزرگ کاخ معروف کرمل مسکو است آثار هنری مختلفی از کشورهای شرق نگاهداری میشود که بسیاری از آنها هدایای سران این کشورها به‌تزارهای روسیه است ــ مهمترین این آثار متعلق به‌ایران و کار استادان زبردست ایرانی قرون دهم و یازدهم هجری است.

نفیس‌ترین اثر ایرانی این مجموعه تخت زرین «بوریس‌گادونوف» تزار روسیه است که توسط

شاه‌عباس اول بدو اهداء شده‌است. ازدیگر هدایای نفیس شاه‌عباس زین‌وبرگ زرینی است که وی برای تزار فیودور ایوانویچ فرستاده و در آخر قرن دهم هجری ساخته شده است.

هدایای «ایلچی»های ایران به تزارهای مسکوی مشتمل بر تعداد زیادی زین‌وبرگ، مجری‌ها و صندوقها، دهنه‌ها ورکابهای هویزه بسیارنفیس است. از کاملترین این مجموعه‌ها یك مجموعهٔ زین‌وبرگ طلائی مرصع مروارید‌نشان و مکلل به‌زمرد و یاقوت و فیروزه‌است که‌ازطرف شاه‌صفی‌توسط ایلچی مخصوص اوآندی‌بیگ به‌تزار میخائیلویچ فیودورویچ اهداء شده است.

از زمره سایر آثار نفیس ایرانی این تالار میتوان از اشیاء ذیل نام برد:

سپر و کلاه‌خود زراندود و مرصع به گوهرهای گرانبها و نادر متعلق به «مستسلافسکی» از اشراف روس که در قرن نهم هجری در ایران ساخته شده و نظیر آن درهیچ‌جای دیگر جهان نیست، گرز زرین شاه‌عباس دوم که درسال ۱۶۵۸ به‌تزار الکسئی میخائیلویچ اهداء شده و از عالیترین نمونه‌های هنر عصر صفوی است، زره‌ها و شمشیرهای مرصع متعدد که باظرافت فوق‌العاده توسط استادان زرگر ایرانی ساخته شده و ازطرف پادشاهان مختلف صفوی به تزارهای روس اهداء شده است.

علاوه براین آثار، تعداد زیادی پارچه‌های نفیس و غالباً زربفت ایرانی در این تالار وجود دارد که‌آنها را «پارچه‌های قزل‌باشی» نامیده‌اند. این پارچه‌ها که یادگارهائی از بهترین عصر پیشرفت هنر بافندگی در ایران یعنی اواسط عصر صفوی است (و وجه امتیاز آنها رنگهای شفاف سبز و آبی و قهوه‌ای و نقوش استادانه آنهاست) از راه بندر حاج‌طرخان که از قرن نهم هجری ببعد کالاهای ایرانی بفراوانی از آنجا بکشور «مسکوی» حمل میشد به روسیه رفته است.

فهرستی ازین اشیاء در کتاب «راهنمای نمایشگاه هنرهای ایران و ترکیه در قرون ۱۶ و ۱۷» در سال ۱۹۶۰ در مسکو باعنوان ذیل چاپ شده است.

Putevoditeli po vystavke iranskogo i turetskogo iskusstva XVI-XVII vv. - Moskva, 1960.

موزه دولتی تاریخ، در مسکو

Gosudarstvennyy istoricheskii muzey.

این موزه که در سال ۱۸۷۳ تأسیس شده و موزه تاریخی مرکزی اتحاد شوروی است، دارای قریب ۴٫۰۰۰٫۰۰۰ شیئی مختلف مربوط به تاریخ روسیه از قدیمیترین ایام تا سال ۱۹۱۷ است. بهمین جهت مجموعهٔ نفیسی از آثار ایرانی که در سرزمینهای روسیه بدست آمده درآن نگاهداری میشود. کلکسیون سکه‌های ساسانی این موزه که‌از زمان شاپور اول تاآخر

دوران ساسانی را شامل میشود بزرگترین کلکسیون مسکوکات ساسانی در جهان است که سکه‌های طلای بسیار نادری ازشاپور اول‌متعلق بسالهای ۲۴۱ تا۲۷۲ میلادی ودرهم بهرام دوم باتصویر ملکه وولیعهد او، و سکه‌های نعلبکی‌مانند و بسیار کمیاب ساسانی از نفیس‌ترین قطعات آن است. تعداد این سکه‌ها به ۶۵۰۰ بالغ میشود. علاوه براین ده‌هاهزار سکه دوران خلفا و مسکوکات مختلف مغولی و هندی و عثمانی و بیزانسی و سکه‌های شیشه‌ای رنگارنگ فاطمیان مصر و سکه‌های نپال و افغانستان و ادوار مختلف تاریخ اسلامی ایران در این موزه نگاهداری میشود. قسمت اعظم‌سکه‌های شرقی‌موزه‌توسط پاول‌زوبوف کلکسیونر معروف سکه‌های شرقی که عمر خود را وقف این کار کرده بود بدین موزه اهداء شده است.

از زمرهٔ اشیاء ایرانی دیگر این موزه میتوان از شمعدانی بشکل سریك‌زن ازقرن سوم هجری، ۱۲جفت گوشواره طلای میناکاری مروارید و جواهرنشان، چهارآویز طلای میناکاری، دو گردن‌بند طلای مرواریدنشان، سه تکمه و سنجاق سینه و دستبند طلا، هفت بشقاب نقره‌ای و دوفنجان نقره قلمزده، یك بخوردان نقره، یك گلدان نقرهٔ میناکاری، دو لیوان قلمزده و مجموعهٔ بزرگی از پارچه‌های مخمل وزری و ابریشمی زربفت کار ایران نام برد.

موزه منطقه‌ای هنر ریازان

واقع در جنوب شرقی مسکو که موزه آثار هنری روسیه قدیم است، مجموعه‌ای از ظروف شیشه‌ای کار ایران دارد که در قلعه قدیمی این شهر در کاوشهائی که مشترکاً توسط انستیتوی باستان‌شناسی فرهنگستان علوم شوروی و موزه منطقه‌ای ریازان صورت گرفته بدست آمده است. دراین کاوشها آثار بنای بزرگی در محلِ این‌قلعه پیدا شد که‌ظاهراً یك قصر شاهزاده‌نشین بوده و هنگام هجوم مغول در سال ۱۲۳۷ میلادی طعمهٔ حریق شده است. در کاوشهائی که در بقایای این کاخ صورت گرفت گنجینه‌ای از ظروف واشیاء نقره وطلای مربوط به‌قرون دوازدهم وسیزدهم میلادی وزیرزمینی مملو از ظروف و جامهای شیشه‌ای کار ایران و شام و پارچه‌های کار بیزانس بدست آمد. این اشیاء اکنون درموزه ریازان نگاهداری میشود.

موزه دولتی هنرهای لتونی

این موزهٔ ریگا (مرکز جمهوری شوروی لتونی) که دارای ۱۵،۰۰۰ قطعه آثارهنری است، درسالهای اخیر شعبه خاصی‌بنام «شعبه هنرشرقی» تأسیس‌کرده است‌که مخصوص آثار مختلف هنری کشورهای خاورمیانه و خاورنزدیك است. مجموعهٔ ایرانی این موزه شامل تعدادی ظروف قلمزدهٔ نقره‌ای وبرنجی است. موزه در نظر دارد قسمت هنر ایرانی خود را توسعه دهد.

نشریات مربوط به خاورشناسی

نشریات خاورشناسی شوروی مانند کلیه نشریات دیگر این کشور جنبهٔ دولتی دارد و قسمت اعظم آنها از طرف انستیتوها و سایر سازمانهای علمی وابسته به‌فرهنگستان علوم وسایر فرهنگستانها بچاپ میرسد. قسمتی دیگر نیز از انتشارات دانشگاه‌ها و کتابخانه‌ها وموزه‌ها است.

این نشریات برحسب نوع مطالب خود، معمولا بنام «یادداشتهای علمی»، «اطلاعات»، «اخبار»، «کارها»، «گزارشها» و «پیك» انستیتو یا دانشگاه بچاپ میرسد، و عادتاً هرمرکز علمی مهم دارای چند نوع از این نشریه‌ها است.

فهرستی از نشریات مختلف خاورشناسی جمهوری فدراتیو روسیه شوروی، که مطالب آنها بالاخص یا بطور کلی بامسائل مربوط به تاریخ وتمدن وفرهنگ ایران ارتباط دارد، بدین قرار است*:

ملل آسیا و افریقا Narody Azii i Afriki

مهمترین نشریه کنونی شرق‌شناسی اتحاد شوروی

* اسامی نشریات سایر جمهوریها، در فصول مربوط به خود آنها ذکر شده است.

وارگان «انستیتوی ملل آسیا» در آکادمی علوم است.
این مجله ازسال ۱۹۶۱ ببعد هردوماه یك شماره بزبان روسی در مسکو منتشر میشود و در آخر هرشماره خلاصه‌ای از مهمترین مطالب مندرجه درآن بزبان انگلیسی چاپ میشود. مدیر مسئول مجله ی. س. براگینسکی I. S. Braginskiy ایران‌شناس شوروی است که شخصاً متخصص ادبیات فارسی است.

مجله «ملل آسیا و افریقا» جانشین نشریه دیگری است که‌از ۱۹۴۰ تا۱۹۴۸ بنام «خاورشناسی شوروی» Sovetskoye Vostokovedenie و از ۱۹۴۹ تا ۱۹۶۱ بنام «مسائل‌خاورشناسی» Problemi vostokovedenia از طرف انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم شوروی در مسکو منتشر میشد، و در ۱۹۶۱ نام آن به «مجله ملل آسیا و افریقا» تبدیل یافت.

«آسیا و افریقای کنونی» Azia i Afrika Segodnia

نشریه دیگر انستیتوی ملل آسیا و افریقا است، و ارگان «اجتماعی» این انستیتو در رشته تحقیقات خاورشناسی بشمار میرود. این مجله از سال ۱۹۶۱ ببعد بصورت ماهانه در مسکو بزبان روسی منتشر میشود.

مجله «آسیا و افریقای کنونی» جانشین مجله «خاورزمین کنونی» Sovremennyy Vostok است که از سال ۱۹۳۱ تا۱۹۶۰ ازطرف انستیتوی خاورشناسی

آکادمی علوم شوروی در مسکو انتشار مییافت.

اطلاعات مختصر انستیتوی ملل آسیا

Kratkie soobshchenia Instituta narodov Azii Akad. nauk SSSR

از سال ۱۹۶۰ در مسکو چاپ میشود واز نظر علمی سنگین‌ترین نشریه خاورشناسی شوروی است. انتشار آن صورت منظم ندارد، یعنی هرشماره از این نشریه بمناسبت خاصی بصورت یك شماره مخصوص چاپ میشود.

«اطلاعات مختصر انستیتوی ملل آسیا» جانشین نشریه دیگری است بنام «اطلاعات مختصر انستیتوی خاورشناسی»
Kratikie Soobshchenia Instituta Vostokovedenia
که از سال ۱۹۵۱ تا ۱۹۶۰ از طرف انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم شوروی در مسکو بچاپ میرسید و نشر آن نیز بصورت شماره‌های مخصوص صورت میگرفت. مثلا شماره ۳۶ این نشریه تماماً به ادبیات و تاریخ و زبان ایران اختصاص یافته بود.

یادداشتهای علمی انستیتوی ملل آسیا

Uchenye zapiski Instituta narodov Azii Akad. nauk SSSR

از سال ۱۹۶۰ در مسکو و لنینگراد چاپ میشود، و

نشر آن صورت منظم ندارد. مطالب این نشریه بیشتر جنبهٔ سنگین علمی دارد و دانشمندان سایر جمهوریها نیز در تدوین آن‌ها همکاری میکنند.

پیك تاریخ باستانی Vestnik drevnei istorii

ارگان انستیتوی تاریخ آکادمی علوم شوروی است و بمطالعات در مسائل مربوط بتاریخ کهن منجمله شرق باستانی اختصاص دارد. این نشریه هرسه ماه یك شماره در مسکو و لنینگراد بچاپ میرسد.

تاریخ جدید و جدیدترین تاریخ

Novaya i noveishaya istoriya

ارگان دیگر انستیتوی تاریخ آکادمی علوم شوروی است. این نشریه بمطالعات مربوط به‌تاریخ قرون اخیر و تاریخ کنونی کشورهای شرق و غرب اختصاص دارد، و طبعاً قسمتی از مطالب آن باایران وخاورمیانه مربوط است. هردوماه یك شماره در مسکو بچاپ میرسد.

«مسائل تاریخی» Voprosy istorii

نشریه انستیتوی تاریخ «فرهنگستان علوم شوروی است و هرماه یك‌شماره در مسکو منتشر میشود. اصل مجله بزبان روسی است ولی هرشماره ازآن حاوی فهرستی از مطالب مجله بزبانهای فرانسه، انگلیسی،

آلمانی و چینی نیز هست. در تنظیم مطالب این نشریه یك هیئت تحریریه چهارده نفری از دانشمندان رشته تاریخ شرکت دارند.

«مسائل زبان‌شناسی» Voprosy yazykoznia

ارگان شعبه «زبانشناسی» آکادمی علوم شوروی است و هردوماه یکبار در مسکو منتشر میشود. قسمتی از تحقیقات مربوط بزبانهای قدیم ایرانی بخصوص آنچه باسرزمینهای قفقاز و آسیای مرکزی شوروی ارتباط دارد در این مجله بچاپ میرسد.

«مردم‌شناسی شوروی» Sovetskaya etnografia

ارگان شعبه مردم‌شناسی آکادمی علوم شوروی (انستیتوی میکلوخوماکلای) است و هردوماه یك شماره در مسکو منتشر میشود. بسیاری از تحقیقات مربوط به‌قبائل وملل ایرانی بخصوص ملل وقبائل ایرانی‌نژاد شوروی (تاجیکها، اوست‌ها، طوائف ایرانی‌نژاد قدیم آسیای مرکزی) در این مجله منعکس میشود.

خلاصه تاریخ خاورشناسی روس

Ocherki po istorii russkogo vostokovedenia

این نشریه صورت مجله ندارد، بلکه سلسله کتابهائی است که دربارهٔ تاریخ خاورشناسی در روسیه

تزاری و اتحاد شوروی از سال ۱۹۵۳ توسط آکادمی علوم شوروی در مسکو بچاپ میرسد و هرجلد از آن بتفاوت دارای ۱۲۰ تا ۵۰۰ صفحه است. تدوین هریك از فصول این مجموعه توسط یکی از متخصصین خاورشناسی شوروی صورت میگیرد. این مجموعه کاملترین اثری است که در زمینه مطالعات خاورشناسی در کشور شوروی منتشر میشود.

* * *

اسامی سایر نشریات خاورشناسی جمهوری روسیه و محل انتشار آنها بدین شرح است:

پیك تاریخ تمدن و فرهنگ جهانی (چاپ مسکو)

Vestnik istorii mirovi kultury

یادداشتهای تاریخی (چاپ مسکو) Istoricheskie zapiski

مجله تاریخ (چاپ مسکو) Istoricheskii zhurnal

مسائل تاریخ تمدن مادی (چاپ لنین‌گراد)

Problemy istorii materialnoi kultury.

سخنرانیها وگزارشهای دانشکده تاریخ‌دانشگاه دولتی مسکو (چاپ مسکو)

Doklady i soobsheniya istoricheskogo fakultaeta Moskovskogo Gosudarstvennogo universiteta.

کارهای موزهٔ دولتی تاریخ (چاپ مسکو)

Trudy Gosudarstvennogo istoricheskogo muzeya.

کارهای انستیتوی‌تاریخ، شعبه لنینگراد (چاپ‌لنینگراد)

Trudy Leningradskogo otdeleniya instituta istorii.

کارهای بخش تاریخ فرهنگ و هنر خاورزمین درموزهٔ دولتی ارمیتاژ (چاپ لنینگراد)

Kultury i iskusstva Vostoka Gosudarstvennogo Ermitazha.

مجموعهٔ کارهای زبان‌شناسی (چاپ مسکو)

Sbornik trudov po yazykoznaniiu.

یادداشتهای علمی انستیتوی نظامی زبانهای خارجی (چاپ مسکو)

Uchenye zapiski Voennogo instituta inostrannykh yazykov.

کارهای انستیتوی نظامی‌زبانهای خارجی (چاپ مسکو)

Trudy Voennego instituta inostrannykh yazykov.

یادداشتهای علمی کرسی‌های زبانهای خارجی دانشکدهٔ خاورشناسی انستیتوی روابط بین‌المللی (چاپ‌مسکو)

Uchenye zapiski kafedr inostrannykh yazykov Vostochnogo fakulteta instituta mezhdunarodnykh otnoshenii.

مسائل ادبی (چاپ مسکو) Voprosy literatury.

ادبیات خارجی (چاپ مسکو) Inostrannaya literatura.

ادبیات بین‌المللی (چاپ مسکو)

Internatsionalnaya literatura.

ادبیات بدیع (چاپ مسکو)

Khudozhestvennaya literatura.

ادبیات بدیع معاصر در خارج از اتحاد شوروی

(چاپ مسکو)

Sovremennaya Khudozhestvennaya literatura za rubezhom.

مسائل فلسفی (چاپ مسکو) .Voprosy filosofii

اطلاعات انجمن جغرافیائی اتحاد شوروی (چاپ مسکو و لنینگراد)

Izvestiya Vsesoyuznogo geograficheskogo obshchestva.

باستان‌شناسی شوروی (چاپ مسکو و لنینگراد)

Sovetskaya arkheologiya.

کتیبه‌نگاری شرقی (چاپ لنینگراد) .Epigrafika vostoka

پیک فرهنگستان علوم اتحاد شوروی (چاپ‌مسکو و لنین‌گراد)

Vestnik Akademii nauk SSSR.

گزارشهای فرهنگستان علوم اتحاد شوروی (چاپ مسکو و لنین‌گراد)

Doklady Akademii nauk SSSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم اتحاد شوروی (چاپ مسکو و لنین‌گراد)

Izvestiya Akademii nauk SSSR.

کارهای کتابخانه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی
(چاپ مسکو)

کارهای کرسی خاورمیانه دانشگاه دولتی مسکو (چاپ مسکو)
Trudy kafedry Srednego Vostoka Moskovskogo Gosudarstvennogo universiteta.

یادداشتهای شعبه نسخه‌های خطی کتابخانه لنین
(چاپ مسکو)
Zapiski Otdela rukopisei Biblioteki imeni V. I. Lenina.

کارهای کتابخانه عمومی سالتیکوف شچدریز(چاپ لنینگراد)
Trudy Gosudarstvennoi publichnoi biblioteki imeni M. E. Saltikova-Shchedrina.

کارهای ارمیتاژ دولتی (چاپ لنینگراد)
Trudy Gosudarstvennogo Ermitazha.

کارهای شعبه‌سکه‌شناسی ارمیتاژ دولتی (چاپ لنینگراد)
Trudy Otdela numiszmatiki Gosudarstvennogo Ermitazha.

یادداشتهای علمی انستیتوی روابط خارجی (چاپ مسکو)
Uchenye zapiski Instituta mezhdunarodnykh etnoshenii.

جمهوری شوروی سوسیالیستی

اوکراین

Title A first course in educ.

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R257F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

مراکز مطالعات ایران شناسی

آکادمی علوم اوکراین

Akademii Nauk Ukrainskoy.SSR

سابقه مطالعات ایرانشناسی در اوکراین باآغاز قرن نوزدهم میرسد. درآن موقع برای نخستین‌بار کرسی زبان فارسی در سال ۱۸۲۹ در دانشگاه خارکف تأسیس شد و تصدی آن به‌یکی ازبرجسته‌ترین دانشمندان ایرانشناس قرن‌نوزدهم روسیه«برنارددورن» واگذار گردید. درهمان هنگام در مدرسه ریشلیو در اودسا نیز بتدریس زبان فارسی اقدام شد. ولی در سال ۱۸۳۶ پروفسور دورن به دانشگاه سنت پترزبورگ انتقال یافت و با عزیمت وی فعالیتهای خاورشناسی نیز در اوکراین متوقف ماند، تا هنگامیکه در اواخر قرن گذشته ایرانشناس مشهور اوکراینی «کریمسکی» مکتب‌نوین‌ایرانشناسی‌اوکراین‌راپایه‌گزاری کرد. دربارهٔ این فعالیتهای ایرانشناسی قبلا در مبحث تاریخچهٔ ایرانشناسی دراتحاد شوروی توضیح لازم داده شده است.

از هنگام تأسیس فرهنگستان علوم اوکرائین، مطالعات خاورشناسی این جمهوری بجز آن قسمتی که توسط دانشگاه اوکراین انجام میگیرد، دراین فرهنگستان تمرکز یافته‌است. آکادمی علوم اوکراین درسال ۱۹۱۹در

کیف تأسیس شده و از لحاظ اهمیت دومین آکادمی علوم شوروی بشمار میرود . در حال حاضر این آکادمی دارای شش بخش مستقل است که مطالعات مربوط بـه تاریـخ ، زبانشناسی ، ادبیات، ومطالعات خاورشناسی دردو دائره از بـخش عـلـوم اجتماعـی آن انـجام میـگیـرد . این دو دائره عبارتند از: «دائره مطالعات اقتصادی وتاریخ و فلسفه و حقوق» و «دائره زبان وادبیات و نقد هنری» . در دائـره اول کار های انستیتوی تاریخ ، انستیتـوی باستانشناسی ، انستیتوی فلسفه ، و در دائره دوم کار هـای انستیتوی ادبیات (موسوم به انستیتوی ت . گ . شفچنکو T. G. Shevchenko) و انستیتوی زبان شناسی (موسوم به انستیتوی آ . آ. پوتبین A. A. Potebin) وانستیتوی نقد هنری و ادبیات عامیانه ومردم شناسی (موسوم بـه انستیتوی م . ف. ریلسکی M. F. Rylsky) هر کدام در رشته اختصاصی آنها با مطالعات مربوط به فرهنگ ایران ارتباط دارد .

انستیتوی زبانشناسی آ. آ. پوتبین

Institut Yazykovedenia Akademii Nauk UkSSR imeni A. A. Potebin

ایـن انستیتـو (کـه نـام اوکـراینی آن Institut movoznavstva im. O.O. Potebin است) درسال۱۹۱۵ تأسیس شده ووابسته به شعبه علوم اجتماعی فرهنگستان علوم اوکراین است . وظیفه این انستیتـو پژوهشهای مربوط به زبان شناسی و واژه شناسی و لهجه‌ـ

شناسی اوکراین و فرهنگ نویسی اوکراینی است و در این زمینه فعالیتهای علمی هشت کرسی دانشگاه و سی وسه دانشسرای زبان اوکراین در آن تمرکز یافته است .

قسمتی از کار علمی این انستیتو به مطالعه در زبانشناسی شرقی اختصاص دارد، ودراین رشته برنامهٔ کار انستیتو ادامه کار هـای علمـی آگافانگـل کـریمسکی Agafangel E. Krimskii ایران‌شناس‌برجسته اوکراینی قرن گذشته و آغاز قرن حاضر (۱۸۷۱ ـ ۱۹٤۲) است که قبلابه‌کارهای او اشاره شده‌است[1] . انستیتو اکنون مشغول چاپ کتاب مفصلی درباره زندگی و کار علمـی ایـن دانشمند است .

در حال حاضر متصدی مطالعات زبـان شناسی ایرانی‌وفارسی‌این‌انستیتو گ. ای.نیکولین G. I. Nikulin عضو ارشد علمی انستیتو است که در رشته زبانهای فارسی باستانی و فارسی جدید کار میکند و فصول مربوط بـه «زبانهای باستانی ایرانی»، «زبان فارسی» ، «زبان‌کردی» در دائرةالمعارف اوکراین توسط او نوشته شده است . وی درعین حال مسئول تحقیق درکتابخانه وآرشیوآکادمیسین آ. ی . کریمسکی است تا قسمتی از مدارك ایران شناسی موجود درآنها را که تاکنون منتشر نشده است برای چاپ آماده سازد .

---

۱ ـ به قسمت «ایران شناسی در اتحاد شوروی» مراجعه شود .

انستیتوی تاریخ

Institut istorii Akademii Nauk UkSSR

این انستیتو در سال ۱۹۱۹ تاسیس شده و وابسته به شعبه علوم اجتماعی آکادمی علوم است وتتبعات و مطالعات مربوط به تاریخ اوکراین و ارتباط آن با تاریخ سایر سرزمینها درآن تمرکز یافته است . مطالعات مربوط به تاریخ ایران ، در بخش خاصی ازاین انستیتو بنام «دائره مطالعات درباره مسائل مربوط به تاریخ کشور های خاور- زمین» انجام‌میگیرد ، وبطوریکه‌فرهنگستان علوم اوکراین اخیراً اطلاع داده ، درنظر است این دائره تبدیل به «انستیتوی خاورشناسی» آکادمی علوم گردد و مطالعات شرق شناسی این فرهنگستان کلا در آن تمرکز یابد . در برنامه پژوهشهای علمی این‌دائره ، ازهم‌اکنون برای‌مسائل مربوط به تاریخ نگاری و تاریخ معاصر ایران اولویت منظور شده است .

انستیتوی باستان شناسی

Institut arkheologii Akademii Nauk UkSSR

این انستیتو نیز مانند دو انستیتوی دیگر ، درسال ۱۹۱۹ تأسیس شده و وابسته به شعبه علوم اجتماعی آکادمی اوکراین است . تحقیقات و مطالعات انستیتو در درجه اول مربوط به باستانشناسی اوکراین است ودر این زمینه قسمتی از این پژوهش‌ها که به ناحیه دریای سیاه و کریمه مربوط است با تاریخ اقوام ایرانی نژاد (سکاها و سرمت‌ها) که در کرانه های این دریا دارای مراکز

و شهرهای متعددی بوده‌اند ارتباط دارد . علاوه براین در کاوشهای هیئت های کارشناسان انستیتو در شبه جزیره کریمه تاکنون آثار مختلفی ازایران که مربوط بدوران خان های تاتار کریمه است بدست آمده که گزارش آنها در نشریه این انستیتو بنام «پیك انستیتوی باستان شناسی آکادمی علوم اوکراین» بچاپ رسیده است .

مراکز کتب و اسناد خطّی فارسی

کتابخانه عمومی دولتی اوکرائین

Derzhavna publichna bilioteka Uk.SSR (Gosudarstvennaya publichnaya biblioteka Uk.SSR). Kiev.

این کتابخانه در سال ۱۹۱۹ در شهر کیف تأسیس شده است و دارای یک میلیون و نیم کتاب چاپی و ۲۷۰۰۰ کتاب و سند خطی است. قسمتی از خزانه این کتابخانه که «آرشیو آ. ی. کریمسکی» Arkhiv A. E. Krymskii نام دارد، دارای مجموعه‌ای از کتب و اسناد خطی فارسی است که مهمترین آنها عبارتند از:

متن فارسی وترجمه روسی بوستان سعدی (هردو خطی و بدون تاریخ)، نسخه خطی نزهةالقلوب (کتابت در ۹۹۸ هجری)، دیوان شاه احمد سعید (کتابت در ۱۳۰۷ هجری)، نفحات‌الانس جامی، ۷ سند فارسی که در سالهای ۱۳۱۱ تا ۱۳۲٤ هجری نوشته شده، ترجمه‌های خطی اشعار عنصری، سعدی، حافظ، خیام و غیره بزبان روسی، پیش‌نویسهای آثار کریمسکی دربارهٔ تاریخ و ادبیات ایران بخط خود او.

مشخصات این کتب واسناد تاکنون درفهرستهای چاپی این کتابخانه بشرح زیر منتشر شده است:

شرح مجموعه های نسخ خطی کیف، تألیف ن.

ای. پتروف ، در سه جلد ، چاپ مسکو ، سالهای ۱۸۹۱ تا ۱۹۰٤

N. I. Petrov: Opisanie rukopisenykh sobraniyakh. nakhodiashchikhsia v gorode Kieva. T. 1-3. — Moskva, 1891-19044.

شرح مجمل نسخه های خطی دانشگاه امپراتوری سنت ولادیمیر . تألیف س . ای . ماسلوف ، چاپ کیف ، سال ۱۹۱۰

S. I. Maslov: Obzor rukopisey biblioteki imperatorskogo universiteta sv. Vladimira. Kiev, 1910.

مراکز آثار هنری و باستانی ایران

موزه دولتی هنرهای غربی و شرقی کی‌یف

Gosudarstvennyy muzey zapadnogo i vostochnogo iskusstva. — Kiev.

این موزه در سال ۱۹۱۹ تأسیس شده و تعداد آثار آن بالغ بر ۲۰۰۰۰ است ، که قسمتی از آنها قبلا متعلق به مجموعه های خصوصی بوده است . این آثار شامل مجموعه‌های آثار هنرهای دستی ، نقاشی ، پارچه بافی و غیره از مصر و یونان و رم قدیم و کشور های مختلف اروپائی وچین وهند وایران‌است . درمجموعه ایرانی موزه که تعداد آثار آن به ۱۲۰ قطعه بالغ میشود کارهـای قلمزده ایرانی ، پارچه‌های مختلف زری و دست دوزی ، فرشهای ایرانی و کلکسیونی از مینیاتورهای متعلق‌بقرون نهم تا دوازدهم هجری نگاهداری میشود .

موزه دولتی هنرهای غربی و شرقی در اودسا

Odesskiy derzhavniy muzey zakhidnogo ta skhidhogo mistechtva — Odessa.

این موزه در سال ۱۹۲۰ درشهر «اودسا» تأسیس شده‌است و یکی از بزرگترین موزه‌های هنری جمهوری اوکرائین بشمار میرود . آثار این مـوزه مجموعه هـای

هنری باستانی و آثار هنر شرقی و غربی را شامل میشود.

مجموعهٔ آثار ایرانی موزه شامل قریب ۵۰ قطعه از آثار قرون دهم تا سیزدهم هجری مرکب ازچندین سپر و کلاه خود فلزی مطلا وقلم زده ، آثار منبت‌کاری و خاتم‌کاری، مجموعه‌ای ازآثار سرامیك، ودوقطعه پارچه دست دوزی با تصویر فتحعلیشاه قاجار است . بهترین اثر ایرانی موزه دوقطعه مینیاتور است که برای کتاب شاهنامه ترسیم شده است .

موزه دولتی و کاخ دولتی آلوپکا، در کریمه

Gosudarstvennyy Alupkinskiy Dvorets-musey. - Krim.

این موزه که درشهر «آلوپکا» در شبه جزیرهٔ کریمه واقع‌است ، در سال ۱۹۲۱ تأسیس شد ، وپس‌از آنکه چند سال در زمان جنگ جهانی دوم توسط آلمانها تعطیل شد در سال ۱۹۵۶ مجدداً گشایش یافت .

موزه آلوپکا دارای مجموعه جالبی از پارچه‌های نفیس دست دوزی وقلاب دوزی شده ایرانی است که غالباً دارای تصویر فتحلیشاه قاجار هستند ، وقسمت عمده آنها توسطشخصی‌بنام « استاد آقابزرگ» در سالهای ۱۲۱۰ تا ۱۲۲۰ شمسی بافته شده‌اند .

از جملهٔ سایر آثار نفیس ایرانی این‌موزه صندلی دسته‌داری است که با قطعات عاج منبت‌کاری شده وتمام چوب آن خاتم‌کاری است .

کاخ و موزه باغچه سرای ، در کریمه

Dvorets muzey Bakhchisaray v Krima.

شهر باغچه سرای با نام زیبای فارسی خود در قسمت شمالی کریمه واقع است و در حال حاضر شهر کوچکی با بیستهزار جمعیت بیش نیست ، ولی در زمان حکومت تاتارها در کریمه این شهر پایتخت خان تاتار و مرکز نیروی نظامی وسیاسی مقتدری بود که یادگارهای ارزندهٔ آن بناهای مختلفی است که باسبك معماری اسلامی در این شهر ساخته شده است .

معروفترین این آثار ، «فواره اشك» در کاخ حکومتی تاتارها است که در سال ۱۷٦٤ بدستور «کریم- گیری» خان تاتار در کنار آرامگاه اسیر محبوب او «مریم دلار بیگچ» دختر یکی از اشراف لهستانی ساخته شد ، وخاطره این ماجرا توسط پوشکین که در سال ۱۸۲۰ از این کاخ وفواره آن دیدن کرد در منظومهٔ معروف «فواره باغچه سرای» جاودانی شده است، بهمین جهت اکنون سالانه بیش از سیصد هزار جهانگرد از باغچه سرای وفواره آن دیدن میکنند . این فواره ، بطوریکه مجله « اخبار » نشریه خبرگزاری شوروی تاس در تهران نوشته ، توسط یك معمار و مجسمه ساز و نقاش ایرانی ساخته شده است . موزه باغچه سرای نیز دارای یك اثر مهم باستانی است که بطور غیر مستقیم باایران مربوط است و آن مومیائی ملکه اسکیث‌های ایرانی نژاد آسیای میانه است که چندی قبل همراه با ۱٤۷ قطعه زینت آلات متعلق بدو منجمله قطعات

طلائی که روی چشمها ولبهایش گذاشته بودند بدست آمد . این مجموعه از بهترین آثاری است که اکنون در جهان ازاسکیث‌ها وجود دارد .

موزه دولتی تاریخ و باستان شناسی کرچ

Gosudarstvenniy muzey istorii i arkheologii Kercha

این موزه‌که در بندر « کرچ » در شبه جزیرهٔ کریمه واقع است ، دارای یکی از بهترین مجموعه های آثار تاریخی متعلق بدوره‌های‌مختلف تاریخ این‌ناحیه دردوران اسکیث‌ها، یونانی‌ها، رومی‌ها، خزرها، جنوائی‌ها وترکها است . قسمتی از این آثار که مربوط به دوران اسکیث‌ها است منابع مهمی برای روشن شدن تاریخ باستانی اقوام ایرانی نژاد اسکیث بشمار میرود . چند اثر این موزه نیز آثار دوران ساسانی است که از طریق‌بیزانس بدین ناحیه رسیده‌است .

یك‌مهر منقش متعلق‌به‌اردشیر درازدست‌هخامنشی که اکنون در اختیار موزه هنرهای زیبای پوشکین در مسکو است ، چندسال پیش جزو مجموعه‌ای از آثارباستانی ایرانی وبیزانسی دراین ناحیه بدست آمد .

جمهوری شوروی سوسیالیستی

آذربایجان

Aftazeda
fee Ahmad
Alimutsafka
23

9622522401

مراکز مطالعات ایران‌شناسی

آکادمی علوم آذربایجان (آذربایجان علم لر آکادمیه‌سی)

Akademii Nauk Azerbaidzanskoy SSR.

مطالعات ایران شناسی در آذربایجان شوروی در دو مرکز اساسی یعنی فرهنگستان علوم آذربایجان و دانشگاه دولتی باکو صورت میگیرد.

«آکادمی علوم جمهوری شوروی آذربایجان» درسال ۱۹٤٥ تأسیس‌شده‌است‌ودارای‌پنج‌شعبه‌وبیست‌وچهار انستیتو و کمیسیون است. یکی‌از این پنج‌شعبه شعبه «علوم اجتماعی» است که هشت انستیتو دارد، ومطالعات مربوط به خاورشناسی درپنج تا ازآنها انجام میگیرد. مرکز اصلی این مطالعات «انستیتوی ملل خاور نزدیک و خاور میانه» است، و در عین حال مطالعات انستیتوی تاریخ Institut istorii (بریاست ض. ی. ابراهیموف Z. I. Ibragimov)، انستیتوی ادبیات و زبان نظامی گنجوی Institut literaturi i yazyki imeni Nizami (بریاست م.س.شیرعلی‌یف M. S. Shiraliev)، انستیتوی فلسفه Institut filosofii (بریاست ف. ق. کوچارلی F. G. Kocharly)، آرشیوهای جمهوری نسخه‌های خطی (تحت‌نظرم. س. سلطانوف M.S. Sultanov) با تاریخ

وفرهنگ ایران ارتباط دارد .

انستیتوی ملل خاورنزدیك وخاورمیانه

Institut narodov blizhnego i serednego Vostoka Akademiya Nauk Az.SSR.

این انستیتو در سال ۱۹۵۸ بجای «مرکز مطالعات خاور شناسی آکادمی علوم آذربایجان» تأسیس شده‌است ودر حال حاضر دارای شش بخش : تاریخ ، ادبیات ، زبان، اقتصاد ، مبانی فکری واجتماعی وفلسفی ، متن شناسی و انتشار منابع و آثار فرهنگی ملل خاور میانه و خاور نزدیك است . در انستیتو رویهم نود کارمند علمی کار میکنند که سه‌نفر از آنها آکادمیسین و پنج نفر استاد دانشگاه هستند . ریاست انستیتو با عبدالصمد سمبات زاده A. S. Sumbatzade خاور شناس برجستهٔ آذربایجان شوروی است .

رشتهٔ مطالعات ایرانی مهمترین رشته‌کار علمی این انستیتواست ، زیرا از۹۰کارمندعلمی انستیتو ٤٦ نفر در آن کار میکنند ، که از آنها ۱۲ نفر در رشتهٔ تاریخ ، ۱۵ نفر در رشتهٔ ادبیات ، ٦ نفر در رشتهٔ متن شناسی ، ٦نفر در رشته اقتصاد ، ٤ نفر در رشته زبان شناسی و ۳ نفر در رشتهٔ فلسفه ایران مشغول کارند .

ازاین عده ، میتوان از کارشناسان ذیل ورشته‌های تخصصی آنها نام برد :

عبدالکریم علیزاده آکادمیسین فرهنگستان‌علوم آذربایجان ، متخصص رشتهٔ ادبیات فارسی ومؤلف بیش‌از بیست کتاب دراین زمینه ـ حسن زرینه زاده در رشتهٔ زبان

شناسی فارسی ، مؤلف کتاب «مسائل زبان‌شناسی ایران» ـ شوکت تقی‌یوا دررشتهٔ اقتصادایران، مؤلف کتاب «مالکیت ارضی واستفاده از زمین درایران در اواخر قرن نوزدهم وآغاز قرن بیستم» ـ عباس علی، قلی‌یف در رشتهٔ ادبیات فارسی ، مؤلف کتاب «تحقیقات درباره منظومه یوسف و زلیخای جامی » ـ ادی‌شیرین آقازاده در رشته ادبیات معاصر ایران ، مؤلف کتاب های «زندگی و فعالیت‌خلاقهٔ نیمایوشیج» و «نیما ، بنیانگزار شعر آزاد در ایران » ـ بیوك آقا حسین‌اف (معاون انستیتو) متخصص‌رشتهٔ ادبیات معاصر ایران ، مؤلف کتاب‌های «نو پردازی درشعر قرن بیستم ایران » و «مسائل احتماعی‌درنظم معاصر ایران »ـ جمیله صادقووا در رشتهٔ زبان شناسی فارسی ، مؤلف کتاب «ترکیب کلمات در زبان فارسی » ـ اوکتای ملیکوف ، در رشتهٔ تاریخ معاصر ایران ـ رحیم سلطانوف در رشته زبان شناسی فارسی ، مؤلف چند اثر تحقیقی دربارهٔ لهجه‌های مختلف‌زبان‌فارسی ـ د.قهرمان‌اف‌در رشته‌متن‌شناسی فارسی، مؤلف کتاب «آثارخطی فارسی‌ومینیاتورهای آذربایجان» ـ ب . قلی‌اف در رشته ادبیات فارسی ، مؤلف کتاب «اهمیت فرهنگ جهانگیری از نظر مطالعات‌در ادبیات فارسی » ـ مبارز علی‌زاده و حسن علی‌زاده ، در رشته زبان فارسی و تاریخ ادبیات فارسی .

گروه همکاران علمی شعبه ایـران شناسی این انستیتو درسالهای‌اخیر متن‌فارسی کلیات نظامی، امیرخسرو دهلوی ، خاقانی ، محمدبن هندو شاه نخجوانی ، حاجی زین‌العابدین شیروانی و کتب تحقیقی

مختلفی بنام شعر یغمای جندقی ، خصوصیات بارز شعر فارسی در نیمهٔ دوم قرن حاضر ، داستانهای فکاهی در ادبیات معاصر ایران و غیره بچاپ رسانیده‌اند . ترجمه‌ای از گلستان سعدی نیز توسط این انستیتو منتشر شده‌است . علاوه براین چند کتاب درسی فارسی برای تدریس درمدارس متوسطه وعالی، ومجموعه‌ای بنام «منتخبات ادبیات فارسی» بوسیلهٔ آنان چاپ شده‌است. درامر تألیف دو کتاب قطور «تاریخ جدیدایران» و «تاریخ معاصر ایران » که تحت نظر انستیتوی ملل آسیا درمسکو انجام میگیرد ، عده‌ای از اعضای « انستیتوی خاورنزدیك و میانه» آکادمی علوم آذربایجان همکاری دارند .

از زمرهٔ سایر آثار باارزشی که در سالهای اخیر توسط این انستیتو درباره ایران انتشار یافته است میتوان از ترجمه علم‌النفس ابن‌سینا توسط ا. ك. زاکویف، ترجمه روسی منتخبات آثار خاقانی شیروانی توسط «درژاوین» ، چاپ متن منقح خسرو وشیرین نظامی در ۸۱۳ صفحه توسط ل . ا . ختاگوروف ، چاپ متن منقح مخزن‌الاسرار نظامی در ۷۰۰ صفحه توسط عبدالکریم علیزاده ، « بررسی در دوران زندگی و نظرات اجتماعی واقتصادی نظامی گنجوی» تألیف عبدالصمد فرج‌اف، «بررسی درزندگی و اثرخلاقه‌خواجه نصیرالدین طوسی» تألیف ك . د . محمد بیگلی ، «نظرات اجتماعی و سیاسی وفلسفی خاقانی شیروانی » تألیف س . د . رضاقلی زاده ، نام برد .

دانشکده خاورشناسی دانشگاه دولتی آذربایجان

Fakultet vostokovedenia Azerbaidzanskogo gosudarstvennogo universiteta imeni S. M. Kirova.

این دانشکده که یکی از یازده «فاکولته» دانشگاه آذربایجان شوروی است مرکز دانشگاهی مطالعات خاورشناسی و ایران شناسی این جمهوری است. در این دانشکده مطالعات ایرانشناسی همراه با تدریس دروس مربوط به فرهنگ ایران یعنی زبانهای باستانی ایرانی و زبان فارسی جدید و ادبیات کلاسیك و ادبیات فارسی معاصر ایران انجام میگیرد، و علاوه بر استادان و دانشیاران این کرسی‌ها عده‌ای از دانشمندان عضو آکادمی علوم آذربایجان در این مطالعات شرکت دارند. دراین‌باره در شرح مربوط به‌تدریس فارسی در دانشگاه آذربایجان توضیح بیشتر داده شده است.

انجمن روابط فرهنگی آذربایجان شوروی و ایران

این انجمن یك مرکز ایران‌شناسی نیست، بلکه فقط وظیفه‌دار اداره و توسعه روابط فرهنگی آذربایجان شوروی با ایران است ودراین زمینه عده‌ای از دانشمندان ایران‌شناس آکادمی علوم ودانشگاه آذربایجان در آن شرکت دارند.

انجمن دوستی و روابط فرهنگی آذربایجان و ایران که وابسته به انجمن مرکزی روابط فرهنگی شوروی

وایران در مسکو است ، در سال ۱۹٦٦ در باکو تأسیس شده‌است و ریاست هیئت مدیره آنرا در حال حاضر رشید بهبوداف بعهده دارد .

***

مرکز چاپ متون فارسی و آثار ایران شناسان این جمهوری مؤسسهٔ «آذرشهر» مرکز انتشارات دولتی آذربایجان (آذربایجان دولت نشریاتی) در باکو است که ناشر رسمی فرهنگستان علوم آذربایجان است .

مراکز تدریس زبان فارسی

دانشکده دولتی آذربایجان «دانشگاه س.م. کیروف»

(س. م. کیروف آدینا آذربایجان دولت اونیورسیته‌سی)
Azerbaidzanskiy gosudarstvenny universitet imeni S. M. Kirova .

این دانشگاه درسال ۱۹۱۹ درباکو تأسیس‌شده است ودر حال حاضردارای یازده دانشکده با ۵۵۳ استاد و دانشیار ودرحدود ۱۰۰۰۰ دانشجو است .

زبان فارسی از بدو تأسیس دانشگاه باکو از مواد تدریسی مهم آن بوده است . نخستین استادان این زبان عبارت بودند از : ی . ا . برتلس E. E. Bertels ایران شناس برجستهٔ روس ، عبدالرحیم حق‌وردی اف نویسندهٔ مشهور آذربایجان ، و میرزا محسن‌ابراهیمی . درکرسی فارسی دانشگاه ، زبان وادبیات کلاسیك ایران و فارسی امروزی توسط این استادان تدریس میشد .

در حال حاضر مطالعات مربوط به ایران‌شناسی و تدریس دروس مربوط به تاریخ و زبان و ادبیات ایران بصورت وسیعتری در «دانشکده خاورشناسی» این دانشگاه که ریاست آن با « م . علی‌زاده » است متمرکز شده‌است . دراین دانشکده زبانهای باستانی ایران (فارسی قدیم و میانه) ، زبان وادبیات کلاسیك ایران و زبان‌فارسی

امروزی تدریس میشود . تدریس زبانهای باستانی ایـران فقط در کلاسهای چهارم و پنجم دانشکده صورت میگیرد ، ولی زبان وادبیات فارسی کلاسیك ومعاصر هم بصورت درسی وهم بصورت محاوره از کلاس اول تدریس میشود. تدریس این مواد توسط یك‌هیئت دوازده نفری ازاستادان‌و دبیران مرد و زن انجام میگیرد که اسامی آنها بدین‌قرار است : رحیم سلطانوف، احمد شفائی، نیرزمان حاتمی،حسن علیزاده ، علی‌آذری ، حسن محمود اوف ، تهمینه رستمووا، آنیا علی‌اکبرووا ، فخرالتاج ذوالفقارووا ، غضنفرعلی‌اف، هاجـر کریمووا ، عـاشورا اسماعیلووا . این عده غالباً دارای تألیفاتی در رشته های دستور و صرف و نحو زبان فارسی و گویشهای ایرانی هستند .

بغیر از کرسی‌ایران شناسی دانشکدهٔ خاورشناسی، دروس چندکرسی دیگر دانشگاه باکونیز بدین‌شرح‌باایران ارتباط دارد :

در دانشکده تاریخ : تاریخ آذربایجان (توسط پروفسور م . م. افندی یف و پروفسور م . ا. قاضی یف) ــ تاریخ قرون وسطی (توسط پروفسور ا . م : شاهمالیف).

در دانشکده زبانشناسی : تاریخ زبان آذربایجانی (توسط پروفسور غ. ی. میرزازاده) ــ ادبیات آذربایجانی (توسط پروفسور م . د . پاشائف) .

دبیرستانها

درشهر باکو دبیرستان شمارهٔ ۱۹۰ اختصاص به

تدریس زبان فارسی دارد . دروس این دبیرستان عبارتند از : ادبیات کلاسیك فارسی ، ادبیات معاصر فارسی ، تاریخ و جغرافیا ، که تدریس همه آنها باضافه تدریس درس‌جبر بزبان فارسی صورت میگیرد . رئیس دبیرستان بانو سونا تقی‌یوا ودبیرفارسی آن‌بانو شادمان رحمانووا (رحمانی) است کـه شخص اخیـر کتـاب درسی خـاصی بـرای تدریس فـارسی بـه دانش آمـوزان آذربایجـانی بـا همکـاری « محمـد آقـا سلطانوف » تـألیف کـرده است . این کتاب بصورت نشریهٔ مشترك آکادمی علـوم آذربایجان ودانشگاه باکو بچاپ رسیده است .

در چندین دبیرستان دیگر آذربایجان شوروی زبان‌فارسی‌بعنوان زبان‌دوم‌تدریس‌میشود. درتدریس‌فارسی دراین مراکز در درجهٔ اول از نوار ودستگاه ضبط‌صوت استفاده میشود .

مراکز کتب و اسناد خطّی فارسی

مخزن کتب خطی آکادمی علوم جمهوری شوروی آذربایجان

Respublikanskiy rukopisnyy fond Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR - Baku.

این کتابخانه که کتابخانه رسمی دولتی باکواست صاحب یکی ازبهترین ذخایر اسناد خطی فارسی دراتحد شوروی است . مجموعه نسخ خطی این کتابخانه از سال ۱۹۲۰ ببعد تدریجاً گردآوری شده است وقسمت آثار خطی فارسی آن دارای ۵۰۰۰ کتاب وسند وتعداد زیادی مینیاتور است . قسمت مهمی ازاین کتب دیوانهای شعرای کلاسیك ایران است که از جمله آنها میتوان از قدیمی‌ترین نسخ خطی خمسه نظامی ، کلیات اشعار خاقانی شیروانی ، نسخ خطی نفیسی از شاهنامه فردوسی ، نسخه‌ای از خمسه‌نظامی بخط زین‌العابدین عبدی شیرازی ، نسخه‌ای از منتخبات بوستان‌سعدی بخط سلطانعلی‌مشهدی‌خطاط معروف‌باتابلوئی از بهزاد ، غزلیات حافظ و گلشن راز شبستری به خط میرعلی هروی خوشنویس مشهور ، نسخه بسیار نادر جدول نجومی «زیج ایلخانی» خواجه نصیرالدین طوسی و نسخ خطی دیگری از آثار این دانشمند ، کتاب هیئت

قطب‌الدین شیرازی شاگرد خواجه نصیر طوسی ، جدول نجــومی الغ بیك ، نسخه خطی نادری از « نامه نامی » خوندمیر ، نسخه تاریخ جهان آرای محمد صادق مروزی ، آثار خطی کمیابی از مسعود سعد سلمان و عرفی شیرازی و سلمان ساوجی ، قسمتی از تاریخ نادری میرزا مهدیخان استرابادی ، المعجم فی‌تواریخ ملوك‌العجم ازفیض‌الدین عبداله ، جلد دوم قانون ابوعلی سیناکه در سال ٥٤٧ در بغداد کتابت شده ، نسخه‌ای از ترجمه عبری خسرو وشیرین نظامی به خط فارسی ، ترجمهٔ کلیله و دمنه که در زمان شیروا‌نشاهان انجام‌شده،کتاب «المعارف الصــادقین » دربارهٔ سلاطین ایران‌و عراق و چین‌وسامانیان وسلجوقیان، نظام‌التواریخ نصرالدین ابوسعیدبن ابوالقاسم بیضائی در تاریخ ایران از دوران باستان تا ظهور چنگیز ، نام برد .

فرامین واحکام متعددی از پادشاهان صفوی و قاجار نیز دراین کتابخانه نگاهداری میشود .

فهرستی ازاین نسخ تحت‌عنوان «نسخه‌های خطی نادر نویسندگان کلاسیك خاور نزدیك ومیانه در مخزن نسخ خطی فرهنگستان‌علوم جمهوری شوروی سوسیالیستی آذربایجان» تألیف‌محمدسلطان‌اوف‌رئیس فعلی‌این کتابخانه در کتاب «مدارك‌اولین کنفرانس‌علمی خاورشناسان‌سراسر شوروی در تاشکند از ٤ تا ١١ ژوئن ١٩٥٧ » در سال ١٩٥٨ در تاشکند بدین شرح بچاپ رسیده است :

M. S. Sultanov: Redkie rukopisi narodov Bilzhnego i Serednego Vostoka i rukopisnye fondy Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR. — "Materialy pervoy vsesoiuznoy Konferentsii vostokovedov v Tashkent 4-11 iiulia 1957 g."—Tashkent, 1958.

کتابخانه میرزا فتحعلی آخوندوف

(م . ف. آخوندوف آدینا آذربایجان رسپوبلیکا کتابخانه سی)

Azerbaidzhanskaya respublikanskaya Biblioteka imeni M. F. Akhundova.

این کتابخانه در سال ۱۹۲۳ در باکو بنام «آخوندوف» دانشمندبرجسته‌آذربایجان تأسیس شده‌است، و در حال حاضر ۲،۲۰۰،۰۰۰ جلد کتاب چاپی بزبانهای مختلف منجمله مجموعه‌ای از کتابهای چاپ سنگی فارسی دارد . در بدو تأسیس ، این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از نسخ خطی فارسی نیز بود ، ولی بعداً این کتب به کتابخانه آکادمی علوم آذربایجان در باکو انتقال یافت . فهرست کتابهای این کتابخانه در سال ۱۹۶۳ در باکو بچاپ رسیده‌است .

مراکز آثار هنری و باستانی ایران

موزه ادبیات آذربایجان (موزه نظامی)

(نظامی آدینا آذربایجان ادبیات موزه سی)

Muzey Azerbaidzhanskoy literatury imeni Nizami.

فرمان تأسیس این موزه در سال ۱۹۳۹ بافتخار هشتصدمین سال تولد « نظامی گنجوی » از طرف شورای وزیران آذربایجان در باکو صادر شد و در آن‌هنگام تاریخ گشایش رسمی این‌موزه سال ۱۹۴۱ درنظر گرفته شده بود. ولی این‌کار بعلت بروز جنگ جهانی بتأخیر افتاد، تا سرانجام درسال ۱۹۴۵ که مصادف با بیست‌و پنجمین سال‌تأسیس جمهوری‌شوروی‌آذربایجان بودصورت گرفت. تا سال ۱۹۵۰ این موزه دارای چهارده تالار بود که در آنها آثار خطی و چاپی مربوط به خمسهٔ نظامی و سایر آثار او واسناد و مدارک مختلف مربوط به زندگانی شاعر، و نیزآثارمختلف مربوط به‌تاریخ ادبیات آذربایجان تا قرن دوازدهم میلادی بمعرض نمایش گذاشته بود. از سال ۱۹۵۰ «موزه نظامی» وسعت خیلی زیادتری پیدا کرد و تبدیل به «موزه عمومی ادبیات آذربایجان» شد ودر عین حال نام « نظامی » برای آن محفوظ ماند. در سازمان جدید، آثار نویسندگان بعداز نظامی که در

آذربایجان شوروی بزبانهای فارسی ، عربی و ترکی آذری نوشته شده و آثار ادبیات معاصر آذربایجان نیز به‌نسخ قبلی این موزه افزوده شده‌است .

موزه ادبیات آذربایجان صاحب مجموعه های جالبی از آثار رودکی، فردوسی ، ناصرخسرو ، امیرخسرو دهلوی ، سعدی و حافظ است که بخصوص از نظر رابطه این آثار باادبیات آذربایجان و تأثیری که درآنها بخشیده طبقه‌بندی شده‌اند . مجموعه‌های کاملی نیز از ترجمه‌هائی که از آثار فارسی وعربی نویسندگان گذشته آذربایجان منتشر شده ، همراه با متون اصلی این آثار گردآوری‌شده است .

موزه‌نظامی دارای مجموعه کاملی ازدیوان نظامی چاپ ایران است که باهتمام وحید دستگردی چاپ و باخط وامضای خود او بدین موزه اهداء شده‌است .

بایگانی موزه نظامی صاحب مجموعه نفیسی از کتب خطی فارسی است که در حال حاضر کارمندان علمی موزه مشغول تنظیم و چاپ فهرست ومشخصات آنها هستند.

موزه دولتی تاریخ آذربایجان

Gosudarstvenniy muzey istorii Azerbaidzana

این موزه در سال ۱۹۲۰ در باکو تأسیس شده‌است و در آن در حدود ۱۲۰،۰۰۰ اثر مختلف مربوط به تاریخ آذربایجان از ادوار باستانی تا بامروز نگاهداری میشود . قسمتی از مجموعهٔآثار موزه مستقیماً مربوط به‌ایران است،

و قسمتی دیگر نیز آثار مشترك آذربایجانی وایرانی بشمار میرود . رئیس موزه بانو عزیزبیکووا A. A. Azizbekova خود کارشناس رشتهٔ هنرهای ایران است . موزه دارای کتابخانه‌ای اختصاصی است ونشریه‌آن «کارهای‌موزه‌تاریخ آذربایجان » .Trudy Muzeya Istorii Azerbaidzana نام دارد .

موزه دولتی هنر آذربایجان (موزه مصطفی‌اف)

Gosudarstvenniy muzey iskusstva Azerbaidzana imeni R. Mustafaeva.

این موزه مهمترین مرکز آثار هنری آذربایجان است ودرآن ۷۰۰۰ اثر مختلف مربوط به هنرمندان ادوار مختلف تاریخ این سرزمین بنمایش گذاشته شده است . این اشیاء شامل هنرهای دستی، قالی‌وقالیچه، پارچه‌ها، ظروف، آثار نقاشی و غیره است . بسیاری از این آثار ترکیبی از هنر مشترك ایرانی ومحلی است ودر دوران رابطه نزدیك تاریخی و فرهنگی این دو سرزمین ساخته شده‌است . رئیس موزه « ك . م . کاظم» است که شخصا متخصص هنرهای قفقاز و ایران است .

نشریات مربوط به خاورشناسی

گزارشهای فرهنگستان علوم آذربایجان (چاپ باکو)
Doklady Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم آذربایجان (چاپ باکو)
Izvestiya Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم اتحادشوروی ، شعبه آذربایجان (چاپ باکو)
Izvestiya Azerbaidzanskogo filiala Akademii nauk SSSR.

کارهای انستیتوی تاریخ فرهنگستان علوم آذربایجان (چاپ باکو)
Trudy Instituta istorii Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR.

کارهای انستیتوی ادبیات و زبان فرهنگستان علوم آذربایجان (چاپ باکو)
Trudy Instituta literatury i yazyka Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR.

کارهای انستیتوی تاریخ و فلسفهٔ فرهنگستان علوم آذربایجان (چاپ باکو)
Trudy Instituta istorii i filosofii Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR.

یادداشتهای علمی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم آذربایجان (چاپ باکو)
Uchenye zapiski Instituta vostokovedeniya Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR.

کارهای موزهٔ تاریخ آذربایجان (چاپ باکو)
Trudy Muzeya istorii Azerbaidzana.

ادبیات آذربایجان (چاپ باکو)
Literatury Azerbaidzana.

جمهوری شوروی سوسیالیستی

ارمنستان

Title A first course in educa...

Author Reeder, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

مراکز مطالعات ایران شناسی

آکادمی علوم ارمنستان

Akademii Nauk Armyanskoy SSR

مطالعات ایران شناسی ارمنستان در سه مرکز مجزا صورت میگیرد که عبارتند از : فرهنگستان علوم جمهوری ارمنستان ، دانشگاه ایروان ، مخزن دولتی نسخه‌های خطی «متن داران» .

آکادمی علوم ارمنستان که مهمترین مرجع علمی این جمهوری است، درسال ۱۹٤۳ در ایروان تأسیس شده است ودارای پنج شعبه با ۲۷ انستیتو و شورای علمی است . مطالعات مربوط به فرهنگ وادبیات در شعبه « علوم اجتماعی» آکادمی صورت میگیرد، ومراکز علمی این شعبه که کار آنها با تاریخ و فرهنگ ایران ارتباط دارد عبارتند از : دائره خاورشناسی (بریاست ا. گ. اینجیکیان O. G. Indzikyan) ، انستیتوی تاریخ (بریاست گ . آ . گالویان G. A. Galoyan)، انستیتوی باستانشناسی ومردم شناسی (بریاست ب . ن . آراکلیان B. N. Arakelyan) انستیتوی زبانشناسی «آچاریان» (بریاست گ.ب. جاوکیان G. B. Dzhaukyan) ، انستیتوی ادبیات « آبگیان » (بریاست و.س. نعلبندیان V. S. Nalbandyan) ،انستیتوی

هنر (بریاست ر . و . زاریان R. V. Zaryan) ، دائره فلسفه‌وحقوق (بریاست گ گ.اصلانیان G. G. Aslanyan)

رئیس شعبه علوم اجتماعی آکادمی که بر این مراکز نظارت دارد آکادمیسین س . ت . یرمیان S. T. Eremyan ودبیر علمی آن ك . س . خداوردیان K. S. Khudaverdyan هستند . نشریه رسمی این شعبه « پیك علوم اجتماعی فرهنگستان علوم ارمنستان » Vestnik obshches tvennykh nauk Akademiia Nauk Armyanskoy SSR. نام دارد ، و نشریه دیگری در زمینه زبان شناسی بنام «مجله تاریخ و زبانشناسی » Istoriko-Filologichesky Zhurnal از طرف این شعبه منتشر میشود .

موزه تاریخ ارمنستان نیز وابسته به‌آکادمی علوم جمهوری است .

دائره خاورشناسی آکادمی علوم

Sektor Vostokovedenia Akademii Nauk ArSSR.

دائرۀخاورشناسی که‌مرکز اصلی‌مطالعات‌ایران‌شناسی آکادمی علوم است در سال ۱۹۵۸ تأسیس شده‌است و درآن بیش از چهل تن کارشناسان مطالعات ایرانی و مطالعات عربی و ترکی و کردی و غیره مشغول کارندکه شعبه ایرانی مهمترین‌رشته کارآنهااست . کارعلمی این‌عده رشته های تاریخ ، زبانشناسی ، ادبیات ، تاریخ تحول اقتصادی و سیاسی ایران را شامل میشود . از مهمترین

کـارهائی که در سالهـای اخیـر دراین زمینه توسط کارمندان علمی این دائره انجام گرفته انتشار تاریخ صفویه بر اساس نوشته‌های مورخان ارمنی قرن هفدهم، تدوین و چاپ چندفرهنگ ارمنی به‌فارسی وفارسی به‌ارمنی، تدوین و چاپ فرهنگ مفصل وعالی «پهلوی ، فارسی ، ارمنی ، روسی ، انگلیسی » توسط پـروفسور ر . آبرامیـان ، تـألیف و انتشار چندین اثـر دربـاره روابـط ادبـی ایران و ارمنستان ، انتشار چنداثر تحقیقی دربارهٔ تحولات فرهنگی واقتصادی ایران ازقرن هفدهم تاقرن بیستم وترجمهٔ آثار مختلف ادبیات کلاسیك فارسی بزبان ارمنی است . دائره خاورشناسی سلسله انتشارات منظمی بنام « منابع ارمنی دربـاره کشورهـا و ملـل شرق » دارد کـه قسمـت مهمی از آنها مربوط به منابع ارمنی تاریخ ایران است .

از نشریات مهم این دائره ، سلسله کتابهائی بنام « مجموعهٔ مقالات خاورشناسی آکادمی علوم ارمنستان » است که سالی یك جلد ازآن منتشر میشود ، و تاکـنون پنج مجلد (سال‌های ۱۹۶۵ تا ۱۹۶۹) ازاین مجموعـه بچاپ رسیده است . هرجلد ازاین دوره حاوی مقالات دانشمندان ایران شناس ارمنی و شوروی بزبانهای ارمنی و روسی و گاه زبانهای دیگر است .

گزارش کارهای جاری دائره خـاورشناسی در مجله « پیك علوم اجتماعی فرهنگستان علوم ارمنستان » بچاپ میرسد . چند نشریه علمی و ادبی دیگر ارمنستان نیز بنام « مجله تاریخ و ادبیات فرهنگستان علوم » ، « مجله ادبیات‌ارمنی » و «مجله ادبیات‌شوروی» که‌هرسه درایروان

چاپ میشوند با دائره خاور شناسی آکادمی در نشراین آثار همکاری دارند.

درحال حاضر گروهی از دانشمندان این دائره دررشته‌های تاریخ وادبیات و زبان‌شناسی و مسائل اجتماعی و اقتصادی ایران کار میکنند که ازجمله آنها میتوان از افراد ذیل نام برد:

ا. گ. اینجیکیان O. G. Indzikyan رئیس دائره خاورشناسی، که فعالیتهای ایران شناسی این مرکز را اداره میکند.

هـ. م. یگانیان G. M. Eganyan رئیس بخش ایران‌شناسی و کارشناس مسائل اقتصادی و اجتماعی. مؤلف کتابهای « مناسبات ارضی در ایران در نیمه اول قرن نوزدهم »، « مناسبات ارضی در ایران درنیمهٔ دوم قرن نوزدهم »، « سیر تحول اجتماعی و سیاسی ایران دراواخر قرن نوزدهم و اوائل قرن بیستم »، « کشاورزی در ایران معاصر »، « مختصری از تاریخ مالکیت وقف درایران » که همه بزبان ارمنی تألیف شده‌است.

ب. بالایان B. Balayan در رشته تاریخ معاصر ایران، مؤلف کتاب « روابط بین‌المللی ایران در سالهای ۱۸۱۳ تا ۱۸۲۸میلادی» (دورهٔ فتحعلیشاه‌قاجار) ومقالات تحقیقی دربارهٔ ایلات لر و شاهسون و قشقائی که در « مجموعه مقالات شرق شناسی » آکادمی علوم ارمنستان بچاپ رسیده است.

و. بایبوردیان V. Baybverdyan، در رشته تاریخ قرون اخیر ایران، مؤلف اثر جالب « ارامنهٔ جلفای

اصفهان و روابط اقتصادی و سیاسی ایران و اروپا در زمان صفویه » که چند ماه پیش بزبان روسی در ایروان بچاپ رسید . از وی در همین زمینه مقالات تحقیقی متعدد دیگری بنام « نقش میانجیگری بازرگانان جلفای اصفهان در روابطسیاسی ایران و ممالك اروپا در دوران صفوی » ، « بازرگانان جلفای اصفهان وروابط اقتصادی ایران با کشورهای اروپا » ، « سیاست دولت عثمانـی نسبت بایران در سالهای انقلاب مشروطیت » در مجلدات مختلف « مجموعه مقالات شرق شناسی » آکادمی بچاپ رسیده است .

آ . بوداغیان A. Budagyan در رشته ادبیات معاصر ایران ، مؤلف آثار تحقیقی بنام « انعکاس مسائل اجتماعی در نثر معاصر ایران » ، « رئـالیسم صـادق هدایت » ، « پیشرفت ادبیات ایران در اوائل قرن بیستم »، « اولین نمایشنامه درایران » .

ا . آرزومانیان O. Arzumanyan در رشتـهٔ زبان‌شناسی فارسی ، مؤلف آثاری بـنام « ترکیبـات و مفاهیم جملات استفهامی درزبان‌فارسی» و« ادات استفهامی در زبان فارسی معاصر ».

ل . شخویان L. Shekhovyan در رشته ادبیات معاصر فارسی ، صاحب تحقیقـاتی بنـام « نثـر جدید فارسی » ، « تأثیر مقالات فکاهی مطبوعات اوائل قرن حاضر ایران در تجدد نثر فـارسی » و « انعکـاس مسائل اجتماعی درنثر معاصر ایران » .

هـ . موسسیان G. Movsesyan در رشته ادبیات

و زبان‌شناسی فارسی ، مؤلف کتاب « پند و امثال فارسی» که درسال جاری بزبان فارسی توسط دانشگاه‌ایروان چاپ شده‌است ، ومقالات تحقیقی متعدد بزبان‌ارمنی، از قبیل « پیشرفت نظم فارسی در اوائل قرن بیستم » ، « بررسی کوتاهی در تاریخ تئاتر ایران » ، « نثر فارسی در سالهای پس‌از جنگ دوم جهانی » ، « نظرات شعرای ایران درباره ادبیات ارمنی » .

گروه کارکنان این دائره در سالهای اخیر در تألیف اثری بنام « کشورها و مردم خاور نزدیك و خاورمیانه » در چند جلد شرکت داشته‌اند که یك جلد آن بطور کامل به ایران اختصاص دارد . در تألیف مقالات و تنظیم مطالب این مجموعه علاوه بر کسانیکه در بالا نام برده شده‌اند ، ن . ه . هوانسیان N. H. Hovanessyan ا.ا. بهرامیان A. A. Bairamyan ن . ا . یوهانسیان N. O. Ohanessyan ، ا.ك. سرکیسیان E. K. Sarkissyan و عده‌ای دیگر شرکت کرده‌اند .

از سایر دانشمندان کنونی ارمنستان که در رشته فرهنگ ایران کار میکنند وبا دائره خاورشناسی آکادمی علوم همکاری دارند ، میباید از گ . م. نعلبندیان G. M. Nalbandyan (مؤلف رساله «شرحی دربارهٔ زبان فارسی‌باستانی»)،ا.ا.شهسواریان A. A.Shakhsavaryan (مؤلف رسالهٔ ابوعلی‌سینا وادبیات جهانی)، گ . س . هاروتونیان G. S. Arutunyan (مؤلف کتاب انقلاب مشروطیت‌ایران) ، ب.ل.چوخاسیان B. L. Chukaszyan (مؤلف‌رسالهٔ روابط ادبی‌ایران وارمنستان درقرون پنجم تا

هجدهم میلادی) ، ا . م . میناسیان A. M. Minasyan (مؤلف رسالهٔ گلستان سعدی و ترجمه‌های ارمنی آن) ، نام برد .

در رشتهٔ مطالعات مربوط به زبان و فرهنگ کردی نیز که پیوستگی کامل با مطالعات ایران شناسی دارد ، کارهای جالبی در « دائره خاورشناسی » آکادمی انجام گرفته است که از آن جمله میتوان از تألیف کتاب « کردها و یزیدی‌ها » توسط خ . آبوویان Kh. Abovyan، و کتاب « یزیدی‌های کرمانشاه » توسط ترمانوئلیان Ter-Manuelyanو کتاب « منشاء وتاریخ کردها » توسط ارشاك صفرستیان A. Safrastyan نام‌برد.

دانشکدهٔ خاورشناسی دانشگاه ایروان

Erevanskiy Gosudarstvenniy universitet; Fakultet Vostokovedeniya.

این دانشکده که مرکز دانشگاهی مطالعات ایران‌شناسی جمهوری ارمنستان است ، در سال ۱۹۶۸ بجانشینی « بخش زبان‌ها و ادبیات شرقی » دانشکده زبان‌شناسی این دانشگاه تأسیس شده‌است .

دانشگاه دولتی ایروان از آغاز تأسیس خود در سال ۱۹۳۰ دارای برنامه‌هائی در زمینه ایران‌شناسی، تاریخ ایران ، تاریخ ادبیات ایران ، زبان فارسی و مطالعات ایرانی بود . با پیشرفت برنامه‌های مربوط به زبان و ادبیات ارمنی و تاریخ ارمنستان دراین دانشگاه ، تدریجاً ضرورت توسعه برنامه‌های ایران شناسی دانشگاه نیز محسوس شد ، زیرا روشن شدکه این دو رشته به نحو بارزی با یکدیگر ارتباط دارند . بهمین جهت آشنائی با زبان پارسی از برنامه های اساسی دوره دکترای زبان وادبیات ارمنی شد .

درسال ۱۹٤۰ کرسی خاصی بنام « زبانشناسی شرقی» در دانشگاه ایروان تأسیس شد و با ایجاد آن

مطالعات ایران‌شناسی در این دانشگاه بصورت جدی‌تری درآمد. در همان سال در دانشکده زبان‌شناسی دانشگاه بخش زبانها و ادبیات خاورزمین تأسیس شد که دارای دو رشته ایرانی وعربی بود، و وظیفه تربیت کادر نوین خاورشناسی ارمنستان را بعهده داشت.

مرحلهٔ بعدی توسعه ایران شناسی دراین دانشگاه، تأسیس «دانشکده خاورشناسی» بود که در سپتامبر سال ۱۹۶۸ صورت گرفت، واکنون برنامه‌های تدریس فارسی این دانشگاه که شرح آنها درصفحات بعد داده شده است دربخشهای سه‌گانه این دانشکده تمرکز یافته‌است.

تتبعات ایران شناسی که در این دانشکده بموازات تدریس زبان و ادبیات فارسی و تاریخ ایران و سایر رشته‌های ایران‌شناسی انجام میگیرد، رشته‌های مختلف زبان‌های قدیم و جدید ایران، ادبیات فارسی، فارسی امروزی، جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی تاریخ قدیم و معاصر ایران را شامل میشود وبخصوص این مطالعات بر اساس منابع ارمنی تاریخ ایران صورت میگیرد. درچند سال اخیر، فارغ‌التحصیلان رشتهٔ ایران‌شناسی این دانشگاه، رساله‌ها و کتبی بشرح ذیل تألیف و منتشر کرده‌اند:

ر. آچاریان R. Acharyan : تاریخ قرائت کتیبه‌های میخی فارسی باستانی ـ منابع ایرانی درباره ارامنه برمبنای شاهنامه فردوسی ـ منتخباتی از آثار پارسی ـ اسنادی درباره مناسبات تاریخی ارمنستان و ایران.

گ . آساتور G. Asatur : ترجمه ارمنی رستم و سهراب فردوسی .

گ . جاوید G. Dzhavid : سیاوش (نمایشنامه). اقتباس از شاهنامه .

ملك وارطانیان Melik Vardanyan : زندگی وآثار شیخ مصلح‌الدین سعدی .

ب . ل . چوخاسیان B.L. Chukaszyan : روابط ادبی‌ارمنستان وایران درقرون پنجم تاهجدهم میلادی .

آ . ا . شهسواریان A. O. Shakhsavaryan : شاهنامه و مآخذ ارمنی .

گ . موسسیان G. Movsesyan و ا . پهلوانیان O. Pakhlevanyan و : داستانهای ایرانی .

ا . د . مرادیان O. D. Muradyan : ترجمه رباعیات عمرخیام به‌ارمنی .

ا . ب . آقایان E. B. Agayan نظامی گنجوی ـ پیدایش ادبیات پارسی

س . عمریان S. Umaryan : ترجمه ارمنی دوبیتی های خاقانی ـ غزلیات جامی ـ قسمتی ازغزلیات حافظ ـ داستان‌سیاوش‌ازشاهنامه ـ داستان‌زال ورودابه‌از شاهنامه ـ رستم و سهراب از شاهنامه .

آ . م . میناسیان A. M. Minasyan : ترجمه گلستان سعدی به‌ارمنی .

ت . آ . هاکوپیان T. A. Akopyan : نخستین انقلاب روسیه وانقلاب مشروطیت ایران .

ا . خ . نجاریان U. Kh. Nadzaryan : روابط

ایران و ترکیه در قرن شانزدهم و نیـمه اول هفـدهم میلادی ـ جنگ ایران وترکیه در آغاز قرن هفدهم و کوچ دادن ارامنه .

ﻫ . ﻫ . موسسیان G.G. Movsesyan : مثلهای پارسی .

از پروفسور ر . آبرامیان R. Abramyan استاد فقید این دانشگاه دو اثـر عـالی در زمینهٔ ایران شناسی بچاپ رسیده که عبارتند از : ترجمه «ارداویراف‌نامه» (ارتای ویراف‌نامك) اززبان پهلوی به ارمنی با شرح و تفسیر جامع ، و « فرهنگ پهلوی ـ فارسی ـ ارمنی روسی ـ انگلیسی » همراه با دستور زبـان پهلـوی . پروفسور آبرامیان قبلا مدتی درتهران تدریس میکرد .

رئیس دانشکده خاورشناسی ، گ . م . نعلبندیان G. M. Nalbandyan که شخصاً متخصص زبانهای باستانی ایران است ، در این زمینه دارای چندین اثر تحقیقـی است که در سالهای ۱۹۵۵ تا۱۹٦۸ توسط دانشگاه ایروان بدین شرح بچاپ رسیده‌اند : شرحی دربارهٔ زبان فارسی باستانی (در ۱۹۵۵) ، زبانهـا و گـویش هـای ایرانی (در ۱۹٦۰) ، احیای کلمات فراموش شده زبان پارسی به‌کمك زبان ارمنی (در ۱۹٦۱) ، زبان فارسی میانه (در ۱۹٦۲) ، پارسی باستانی (در ۱۹٦۳) ، سنگنوشته داریوش در بیستون (در ۱۹٦٤) ، نمونه‌هائی از نثر معاصر پارسی (در ۱۹٦٤) ، متن فارسی و ترجمـهٔ ارمنی منتخباتی از نثر مجلات و روزنامه‌های فـارسی بعنوان کتاب درسی فارسی (درسال ۱۹٦۸ ، با همکاری

ب. ت. سیناکین B. T. Sinakin و ك. و. قازاریان (K. V. Kazaryan). چاپ «فرهنگ پهلـوی ـ فارسی ارمنی ـ روسی ـ انگلیسی» نیز کـه قبلا بـدان اشاره شد، با نظارت علمی نعلبندیان صورت گرفته است.

دانشگاه ایروان دارای نشریـه‌ای رسمی بنـام «یادداشتهای علمی دانشگاه دولتی ایروان»
Uchenie zapiski Erevanskogo Gosudarstvennogo universiteta.
است کـه گزارش کارهـای خاورشناسی دانشگاه در آن بچاپ میرسد، و برخی از شماره‌های آن نیز یکجا به یك کتاب یا رسالهٔ معین اختصاص داده میشود، چنانکه مثلا جلد ٣٤ این نشریه درسال ١٩٤٨ به‌کتاب ر.آچاریان بنام « تاریخ قرائت کتیبه‌های میخی فارسی باستانی » اختصاص یافته بود.

مخزن دولتی متن‌داران

Gosudarstvennoie khranilishche drevnikh ruko-Pisey pri Sovet Ministrov Ar.SSR: Matenadaran.

این « مخزن » که مهمترین منبع اسناد خطی مربوط به‌ایران در ارمنستان است، یکی دیگر از مراکـز مطالعات‌ایران‌شناسی‌دراین‌جمهوری‌است،منتهااین‌مطالعات صرفاً درزمینه کتب واسناد خطی نفیس‌و گاه منحصر بفردی صورت میگیرد که در این مرکز بزبانهای ارمنی وفارسی وغیره وجود دارد و منابع مهمی برای تاریخ ایران از ادوار باستانی تا بامروز بشمار میرود. در این مخـزن

عده‌ای از کارشناسان ارمنی دررشتهٔ کتب‌واسناد مربوط به ایران کارمیکنند، و نتیجه تحقیقات آنهاکه بیشتر باتاریخ ایران بر مبنـای منـابع کتب خطی مورخـان ارمنـی در این مخزن ارتباط دارد در نشریـهٔ متن داران و در انتشارات مختلف علمی ارمنستان بچاپ میرسد. مهمترین نشریه این مخزن در زمینه آثار ایرانی آن، دو جلـد کتاب « فرامین فارسی متن‌داران » است که در سالهای ۱۹۵۷ و۱۹۵۹ توسط «ا. د. پاپازیان » در ایروان بچاپ رسیده و حاوی متن گراوور شده فرامین پادشاهان ایران به حکام ارمنستان واسناد و مدارك دیگر باشرح وتوضیح کامل درباره هر کدام است.

دربارهٔ مخزن « متن‌داران » واسناد ایرانی آن درصفحات بعـد توضیح بیشتر داده شده است.

انجمن روابط فرهنگی ارمنستان و ایران

این انجمن که عهده‌دار اداره و توسعه روابط فرهنگی ارمنستان با ایـران است، در سال ۱۹۶۷ در ایروان‌تأسیس شده است ووابسته‌به انجمن مرکزی دوستی‌و روابط فرهنگی اتحاد شوروی و ایران در مسکو است رئیس انجمن درارمنستان آ. کیراکسیان A. Kirakosyan وزیر کابینه ونماینده شورای‌عالی جمهوری‌ارمنستان‌است.

مراکز تدریس زبان فارسی

دانشگاه دولتی ایروان

Erevanskiy Gosudarstvenniy universitet

دانشگاه ایروان در سال ۱۹۲۰ تأسیس شده است ودرحال حاضردارای یازده دانشکده ، ۳۸٤استاد ودانشیار و ۷۰۰۰ دانشجو است .

این دانشگاه از بدو تأسیس خود دارای برنامه هائی درزمینه تدریس زبان فارسی وتاریخ ادبیات ایران وتاریخ ایران است . بعلاوه درکرسی زبان و ادبیات ارمنی برای تحصیل دکترا ، زبان پارسی یکی از دروس الزامی منظور شده است .

درسال ۱۹٤۰ کرسی خاصی بنام « زبانشناسی شرقی » در این دانشگاه تأسیس شد واز سال گذشته این کرسی جزو «دانشکده خاورشناسی» شدکه درآن هنگام تأسیس شده بود .

در این دانشکده در حال حاضر تدریس مواد مربوط به ایران در سه بخش مختلف بدین شرح صورت میگیرد :

زبان و ادبیات فارسی ، در بخش زبان شناسی شرقی ؛ تاریخ ایران در بخش تاریخ خاورزمین ؛ زبان

کردی دربخش کرد شناسی .

دروس کرسی زبان و ادبیات فارسی شامل زبان فارسی باستانی ، زبان پهلوی و زبان فـارسی امروزی است . این دروس بدین ترتیب تقسیم‌بنـدی شده است : زبان‌شناسی ایران، تاریخ ادبیات‌ایران، تاریخ‌زبان فارسی، دستور تطبیقی وتاریخی‌زبانهای ایرانی، کتیبه‌شناسی‌فارسی.

دروس کرسی تاریخ خاورزمین نیز شامل مواد ذیل است : تاریخ ایران ، جغرافیای طبیعی و اقتصادی ایران ، تاریخ هنر ایران ، ایران معاصر .

رئـیس دانشکـده خـــاورشنـاسی گ . م . نعلبندیان G.M. Nalbandyan است که شخصا آثار متعدد درباره ادبیات ایران تألیف کرده است ، وآخرین اثر او که‌برای استفاده دانشجویان زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ایروان تهیه شده منتخباتی از نثر مجلات وروزنامه‌های فارسی است که در سال ۱۹۶۸ بعنوان کتاب درسی از طرف دانشگاه ایروان چاپ شده‌است .

مراکز کتب و اسناد خطّی فارسی

«متن‌داران» : مخزن دولتی نسخه‌های خطی قدیمی وابسته بشورای وزیران جمهوری ارمنستان

Matenadaran: Gosudarstvennoie khranilishche drevnikh rukopisey pri Sovete Ministrov Armiananskoy SSR.

این مرکز معروف اسناد تاریخی که از منابع مهم اسناد مربوط بایران درجهانست ، مخزنی از اسناد نادریا منحصر بفرد فرهنگی و تاریخی باستانی ارمنستان و سایر جمهوریهای قفقاز و آسیای میانه و اسناد مربوط به‌بیزانس و ممالك اسلامی در دوره‌های سلجوقی و مغول و صفوی است ، و از میان مراکز مختلف کتب ونسخ خطی ارمنی که اکنون در ونیز ، وین ، اصفهان ، اورشلیم ، پاریس ، لندن و ایروان وجود دارند ، این مرکز بمقیاس زیادی از همه‌مهمتر محسوب میشود . قسمت مهمی از این مدارك تألیفات و آثار ارامنه مهاجر جلفای اصفهان ، اورشلیم ، اسکندریه ، رم ، مدرس ، کلکته ، فیلیپین ، لهستان ، مجارستان ، ترکیه ، روسیه و غیره است که خصوصیات بسیاری از شهرهای ایران در قرون گذشته در آنها ذکر شده است . این یادداشتها بزبانهای مختلف ارمنی ، فارسی ، یونانی ، لاتینی ، حبشی ، سریانی ،

اسلاو وغیره نوشته شده وشامل اسناد مربوط به جنگهای اعراب ، مغول ، سلاجقه ، تیموریان ، جنگهای صلیبی و غیره است . بطور کلی آثار بیش از هشتاد مورخ ارمنی که بسیاری از آنها منبع ارزنده‌ای برای پژوهش تاریخ باستانی ایران و قفقاز وبیزانس ودنیای اسلامی است دراین مجموعه نگاهداری میشود .

علاوه براین ، ترجمه‌های متعددی از آثار نویسندگان قدیم و قرون وسطی در این مجموعه هست که اصل آن تألیفات ازمیان رفته است و بهمین جهت این ترجمه‌ها سندیت دارد .

اساس این مجموعه ، اسناد تاریخی کلیسای « آچمیادزین » است که از قرن پنجم میلادی ببعد طی ۱۵۰۰ سال بتدریج گردآوری شده است . در قرن نوزدهم باکوشش عده‌ای از روحانیان ودانشمندان ارمنی، این مجموعه توسعه‌یافت و برای نخستین بار در سال ۱۸٤۰ فهرستی از نسخ خطی آن بزبان ارمنی توسط اسقف «هوانس شاهاطونیان » تنظیم شد . فهرست دقیق دیگری از ۲۳٤۰ نسخه خطی این مجموعه در سال ۱۸٦۳ توسط « وارطاپت دانیل شاه نظریان » منتشر شد .

مجموعهٔ « متن‌داران » درسال ۱۸۹۳ دارای ۳۱۵۸ نسخه خطی بود . در آغاز جنگ جهانی تعداد این نسخ به ٤٦٦۰ رسید و از آن پس بتدریج مجموعه های متفرق متعلق به صومعه‌های سایر شهرهای ارمنستان بدان افزوده شد .

نسخه‌های تکمیلی «متن‌داران» درسال ۱۹۲۰ ازمسکو

به آچمیادزین ارمنستان انتقال یافت و مقارن با این نقل وانتقال تعداد زیادی از اسناد ونسخ خطی و اشیاء عتیقه نفیس نیز از تفلیس و نخجوان و حاجی طرخان وغیره به آچمیادزین منتقل شد. درسال ۱۹۳۹ تمام این اسناد و اشیاء از آچمیادزین به ایروان پایتخت ارمنستان انتقال یافت ودر ۱۹۵۹ این مجموعه « مخزن دولتی نسخه‌های خطی قدیمی متن‌داران » نام گرفت، وبعنوان « مرکز مطالعات علمی وتاریخی وادبی براساس اسناد معتبرقدیم » زیرنظر مستقیم هیئت دولت جمهوری ارمنستان قرار داده شد. در ده ساله اخیر موجودی اسناد ونسخ این مجموعه چه از راه‌خریداری و چه براثر هدایای علاقمندان به بیش از دو برابر افزایش یافته است. در حال حاضر مخزن « متن‌داران » صاحب بیش از۱۰،۰۰۰ نسخه خطی قدیمی ارمنی و در حدود ۲۰۰،۰۰۰ سند مربوط به‌تاریخ ارمنستان ودول همجوار آن است.

بسیاری از کتب ارمنی این مخزن از مدارك مهم مربوط به تاریخ و فرهنگ ایران است، ازقبیل: « تاریخ واردان و جنگ ارامنه » که در قرن پنجم میلادی (اواخر دوران ساسانی) توسط یقیشه مورخ معروف ارمنی نوشته شده و علاوه برشرح جنگهای ارامنه با ساسانیان در سالهای ٤٥١ و ٤٥٢ میلادی، حاوی اطلاعات پرارزشی دربارهٔ آئین زرتشتی و زندگی سیاسی واجتماعی شاهنشاهی ایران در آن عصر است. از متن اصلی این تاریخ هجده رونوشت خطی در متن داران

وجود دارد و تاکنون بیش از چهل ترجمه از آن بزبانهای مختلف انتشار یافته است.

همچنین نسخه خطی تاریخ سبئوس مورخ قرن هفتم میلادی که قسمت اعظم آن به شرح لشکرکشیهای خسرو پرویز به بیزانس و مناسبات شاهنشاهی ساسانی و امپراتوری روم شرقی و نخستین مهاجمات اعراب بایران اختصاص یافته است، و تاریخ معروف «موسی خوره‌نی» دربارهٔ سلسلهٔ اشکانی ارمنستان که سی ویك رونوشت مختلف ازآن در متن‌داران وجود دارد. این کتاب در اروپا نخستین‌بار در سال ۱۷۳۶ به لاتینی ودر قرن بعد به روسی وفرانسه وایتالیائی و آلمانی و مجارستانی ترجمه شد ومتن تفسیر شده کاملی از آن درسال ۱۹۱۳ در روسیه بچاپ رسید.

قسمتی دیگر از این کتب خطی، نسخه‌های آثار تاریخ نویسان ارمنی قرون اولیه هجری است که در آنها وقایع دوران خلافت اموی و عباسی و استیلای اعراب و سلاجقه بر ایران و ارمنستان و گرجستان شرح داده شده است. ازآن جمله است کتابهای شاپور باگراتونی، هوانس در اسخاناگرتسی، اوختانس، توماارتسرونی، استپانوس‌آسوغیك، آریستاکس‌لاستیورتسی، سموئل‌آنتسی ومخیتار آنتسی. ـ قسمتی دیگر از این نسخ کتابهای تاریخ مربوط به ادوار بعدی است که از مهمترین آنها تاریخ «گریگور کاماختسی» درباره ایران در دوره پیش از صفویه است. از کتاب «آراکل داوریژتسی» مورخ ارمنی قرن هفدهم هفت نسخه خطی مختلف دراین

مخزن هست که در آنهـا شرح سفر او به‌ایران و زندگی ارامنه دراصفهان داده شده‌است .

قسمتی دیگـر از کتب خطـی این مخـزن ، نوشته‌هـای جغرافیـا دانـان گذشتـه ارمنی است کـه در آنها وضع جغرافیائی ایران در ادوار مختلف توصیف شده است. ازین قبیل‌است جغرافیای « آنانیاشیراکاتسی» جغرافیادان ارمنی قـرن دوم هجـری ، و هفت نسخـه از یك اثر خطی ارمنی قرن ششم هجـری کـه در آن فهرست جامعی از شهرهای ایران و هندوستان نقل شده است .

از کتابهای‌مهم‌مربوط بایران‌درمتن‌داران ، نسخه خطی منحصربفردی از«مرتدین» اثر«یزنیك کوغباتسی» متفکر و فیلسوف قرن پنجم ارمنستان است که در اواخر دورهٔ ساسانی در رد اصول زرتشتی و مانوی نوشته شده است ، واطلاعاتی که بدین مناسبت در این اثر دربارهٔ معتقدات مذهبی مانـوی و زرتشتی و علـوم آن دوره مخصوصاً هیئت و ریاضی در ایران ساسانی داده شده از نظر تاریخ اجتماعی ایران ساسانی بسیار ارزنده است .

از جملهٔ کتب خطی جالب دیگری که با ایران ارتباط دارد کتـاب « ریاضـیات » آنانیـاشیراکاتسی بزرگترین دانشمند قرن هفتم ارمنستان است که در آن شرح مبسوطی درباره گاه‌شماری واوزان ومقادیر رایـج ایران در قرن دوم هجری میتوان یافت .

در رشته کتابهای ادبی ، میـباید بخصوص از نسخه خطی اصلی ترجمه « اندرزنامه انوشیروان » و

« داستان بهلول‌شاه » و « داستان هفت حکیم » که هر سه در قرون وسطی بارمنی ترجمه شده‌اند نام برد.

مجموعه نسخ‌خطی ایرانی متن‌داران به۴۰۰ کتاب بالغ میشود که در قرون ششم تا سیزدهم هجری کتابت شده‌اند. ازآن جمله است نسخه بسیار نفیسی از کتاب «النجات» ابن‌سینا (به عربی) که درسال۱۰۳۶هجری بخط رشیدبن صفی‌الدین سهـری نوشته شده است . همچنین مجموعه‌ای ازآثار شهاب‌الـدین عبـدالله شیـرازی ، نظام‌الدین شامی ، میرخوند ، شرف‌الدین بتلیسی ، ونسخه های خطی متعددی از شاهنامه وخمسه نظامی و کلیـات سعدی ودیوان حافظ ودیوان امیرخسرو دهلوی .

کتاب « مجموعۀ مواعظ » که ٤٤ کیلوگرم وزن دارد و خطاطی آن در طول سه سال توسط « وارطان » خطاط معروف قرن سیزدهم مـیلادی ارمنستان صورت گرفته ، و نیـز مجموعۀ کتابهـای خطی « آوانس ـ مانکاسارنس » که هفتاد ودو سال تمـام بکار کتـابت اشتغال داشت وسرانجام نابینا شد از سایرکتب ومجموعه های جالب متن‌داران است .

سازمان کنونی متن‌داران مشتمل بر سه بخش : کتابهای علمی ، کتابشناسی ، وانتشارات است ، که بخش اخیر خود به‌دو قسمت کتابخانه وبایگانی تقسیم میشود .

مجموعه مدارك واسناد فارسی وعربی و ترکـی در ذخائـر « متن داران » دارای مقـام ممتازی است . این مجموعه شامـل تقـریباً ۱۵۰۰ سنـد مـربوط بـه قرون پانزدهم تا نوزدهم ارمنستان و قفقـاز و آسیای

مقدم است که اکثر آنها از دیرها و صومعه های ارمنستان شرقی که سابقا تحت استیلای ایران بوده‌اند بدین مخزن انتقال یافته‌اند.

اسناد و مدارك فارسی این مخزن را میتوان به سه دسته تقسیم کرد: دسته‌اول فرامین پادشاهان واحکام وتعلیقات خان‌ها و حکام محلی و فتاوی حکام شرع (شیخ‌الاسلامها و مفتی‌ها) درباره مسائل مذهبی است. دسته دوم مشتمل برقباله‌ها، اسناد مالکیت، وقفنامه‌ها، اجاره‌نامه‌ها و اسناد دیگری ازین قبیل است که در محاضر شرع تنظیم میشده است. دسته سوم موافقتنامه‌ها وقراردادها ومقاوله‌نامه‌ها واحکام اداری وسایر اسنادی است که دارای جنبه شرعی ومحضری نیست.

مهمترین این اسناد فارسی، فرمان‌ها ونامه‌هائی است که‌از دورهٔ امرای قراقویونلو و آق قویونلو وسلاطین صفوی وپادشاهان بعدی ایران باقی مانده است. ازاین اسناد تاکنون دو جلد حاوی متون فرامین اوزون حسن، جهانشاه قراقویونلو، حسنعلی قراقویونلو، یعقوب و رستم آق قویونلو، شاه اسمعیل اول صفوی، شاه طهماسب اول، شاه اسمعیل ثانی، سلطان محمد خدابنده، شاه عباس اول، شاه صفی، شاه عباس ثانی، باترجمه آنها و توضیحات مبسوط بزبان ارمنی توسط ا. د. پاپازیان A. D. Papazyan انتشار یافته که‌جلد اول مربوط بقرون پانزدهم و شانزدهم و جلد دوم مربوط به نیمه اول قرن هفدهم میلادی است. جلداول شامل عکس وشرح ۲۳سندو جلد دوم شامل متون تعداد زیادی فرمان و حکم با

توضیحات مربوط بدانها است . این دو جلد در سالهای ۱۹۵۷ و ۱۹۵۹ در ایروان بچاپ رسیده است .

چند فهرست دیگر از نسخ واسناد خطی « متن داران » تاکنون بشرح ذیل چاپ شده‌است :

« ذخایر نفیس متن‌داران » تألیف ل . خاچیکیان در « مجلهٔ مسائل تاریخی » چاپ مسکو ، سال ۱۹۵۱ شماره ۱۲

L. Khachikyan: Sokrovisha Matenadarana — Voprosy istorii, 12 (1951). Moskva.

« ارزش تاریخ نگاری نسخه‌های خطی فارسی مخزن دولتی متن‌داران» ، تألیف آ. پاپازیان ، در کتاب « مدارك نخستین کنگره علمی خاورشناسان سراسر شوروی در تاشکند از ٤ تا ۱۱ ژوئن ۱۹۵۷ » ـ چاپ تاشکند ، سال ۱۹۵۸

A. D. Papazyan: Istoriograficheskiya tsennosti Persidskikh rukopisei gosudarstvennogo Matenadaran - "Materialy pervoy vsesoiuznoy Konf. Tashkent, 1958.

« متن‌داران » تألیف گ . و . آبکاریان ـ چاپ ایروان ، سال ۱۹٦۲

G. V. Abkaryan: Matenadaran — Erevan, 1962.

« شرح مختصر ذخایر خطی متن‌داران » تألیف گ . و . آبکاریان درکتاب « ذخایر خاورشناسی بزرگترین کتابخانه‌های اتحاد شوروی » ـ چاپ مسکو سال ۱۹٦۳

G.V. Abkaryan: Kratkiy obzor rukopisnykh fondov Matenadarana — "Vostokoved. fondy krupneyshikh bibliotek Sovetskogo Soyuza". Moskva. 1953.

کارشناس کهنسال خطوط ایرانی این مخـزن « جلال افندی یف » است کـه بیش‌از سی سال است در بخش اسناد و نوشته‌های فارسی متن‌داران کار میکند.

مراکز آثار هنری و باستانی ایران

نگارخانه دولتی ارمنستان

Gosudarstvennaya kartniiaya galereya Armenii.

این گالری ایروان مهمترین مرکز آثـار نقاشی ارمنستان‌وصاحب ۱۷۰۰۰تابلو واثر هنری کار هنرمندان آسیا و اروپای غربی واتحاد شوروی بخصوص هنرمندان ارمنی است. کلکسیون آثار هنر ایرانی دراین نگارخانه مشتمل بردوازده مینیاتور آب ورنگ و سه نقاشی سیاه‌قلم منجمله تصویری از اردشیر شاهنشاه ساسانی و تصویری از فتحعلیشاه قاجار و دو تابلو روغنی و۱۷۹ قطعه آثار سرامیك ایرانی متعلق به‌قرون مختلف است.

موزه دولتی تاریخ ارمنستان

Gosudarstvennaya muzeya istorii Aramyanskoy SSR.

این‌موزه ایروان‌دارای۱۶۰،۰۰۰اثرمختلف‌مربوط به تاریخ ارمنستان از دوران باستانی آن تا بامروز است، که از جمله آنها آثار مـربوط بدوره هـای تاریـخ اشکـانـی ارمـنستان و دوره هـای پـیوستـگـی

ارمنستان با ایران در قرون اسلامی است . از زمرهٔ این آثار مصنوعات هنری و نوشته‌ها واسناد مختلف ایرانی یا « ارمنی و ایرانی » مربوط بدوران ماقبـل صفویه و دوران صفوی است .

موزه ادبیات وهنر ارمنستان (موزه . ا .چارنتس)

Muzey literaturi i iskusstv imeni “E. Charentsa”.

این موزه ایروان مخصوص نگاهداری نسخه‌های خطی آثار نویسندگان ارمنی و هنرمندان ارمنی قرون نوزدهم و بیستم است ، بدین جهت دارای نسخ خطی متعددی از کتابها و مقالات واشعار نویسندگان ارمنی است که با ادبیات ایران ارتباط دارند . از زمرهٔ این نسخه ها ترجمه هائی از آثار کلاسیك پارسی منجمله فردوسی و سعدی ورسالات مختلفی است که توسط موسیقیدانان ارمنی در بارهٔ مختصات موسیقی ایرانی و ارتباط آن با موسیقی ارمنی نوشته شده است . اسناد و نسخه‌های خطی بزبان فارسی دراین موزه نیست .

نشریات مربوط به خاورشناسی

گزارشهای فرهنگستان علوم ارمنستان (چاپ ایروان)
Doklady Akademii nauk Armyanskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم ارمنستان (چاپ ایروان)
Izvestiya Akademii nauk Armyanskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه ارمنستان (چاپ ایروان) .
Izvestiya Armyanskogo filiala Akademii nauk SSSR.

مجله تاریخ و واژه‌شناسی آکادمی علوم‌ارمنستان (چاپ ایروان) .
Istorico-filologicheskii zhurnal Akademii nauk Ar.SSR.

پیک تاریخ و ادبیات آکادمی علوم ارمنستان (چاپ ایروان) .
Vestnik Obshchestvenniykh nauk Akademii nauk Ar.SSR.

ادبیات ارمنستان (چاپ ایروان) .
Literaturenaya Armeniya.

Title A first course in educ...

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

جمهوری شوروی سوسیالیستی

ازبکستان

Title A first course in educ.

Author Reeder, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE
		fee Ahmed Alimtsafika	Aftazeeda.

9622522401

مراکز مطالعات ایران‌شناسی

مراکز اصلی مطالعات ایرانشناسی در جمهوری ازبکستان عبارتنداز: انستیتوی‌خاورشناسی‌وچندانستیتوی دیگرفرهنگستان‌علوم‌ازبکستان، دانشکده‌های خاورشناسی دانشگاههای تاشکند و سمرقند ، و مخزن ذخائر نسخ خطی فرهنگستان علوم .

آکادمی علوم ازبکستان

Akademii Nauk Uzbekskoy SSR.

آکادمی علوم ازبکستان که در سال ۱۹٤۳ تأسیس شده‌است دارای چهار شعبه وبیست ویك انستیتو است که مطالعات مربوط به امور فرهنگی وهنری در یکی از این چهار شعبه بنام « شعبه علوم اجتماعی » انجام میگیرد . این شعبه دارای چهارانستیتو بنام انستیتوی خاورشناسی بیرونی (بریاست‌بانوعظیم‌جانووا S. A. Azimdzanova)، انستیتوی تاریخ وباستانشناسی (بریاست بانو م . آ . آخوندووا M. A. Akhundova) ، انستیتوی ادبیات و زبانشناسی پوشکین (بریاست ك . ك . خان‌نظراوف K.K. Khannazarov)، انستیتوی‌فلسفه‌وحقوق (بریاست

م. م. خیرالداف M. M. Khayrullaev) است که کارهای علمی هریك از آنها در رشته اختصاصیشان با فرهنـگ ایران ارتباط دارد. علاوه براین، آکادمی علوم ازبکستان انستیتوئی بنام « انستیتوی تاریخ وزبان‌شناسی وادبیات » در شعبه این آکادمی در قره‌قالپاق (بـریاست ك. م. مقصوداف K. M. Makhsudov) دارد که مطالعات‌آن نیز با تاریخ و زبان وادبیات ایران مـربوط است. شعبـه علوم اجتماعی دارای نشریه‌ای بنام « علوم اجتمـاعـی ازبکستان » Obshchestvennie nauk v Uzbekistane (بزبان روسی) و نشریه دیگری بنام « زبان وادبیات ازبك » Uzbek Tili va Adabiati (بزبان‌ازبکی) است.

مهمترین کار علمی فرهنگستان علوم ازبکستان درباره ایران در سالهای اخیر ، انتشار تـرجمه روسی دورهٔ کامل « قانون » ابوعلی‌سینا در شش جلد بزرگ است که با همکاری فرهنگستان علوم پـزشکی اتحـاد شوروی صورت گرفته است ، و در تهیه آن عده‌ای از دانشمندان برجستهٔ ازبکستان با دانشمندان روس تشریك مساعی داشته‌اند.

از کارهای جالب دیگر این آکادمی در زمینه فرهنگ ایران ، چاپ مجموعه کامل آثار خطی جامی در ذخائر انستیتوی خاور شناسی آکادمی علوم ازبکستان‌است که بمناسبت پانصد وپنجاهمین سال تولد این شاعر ، در سال ۱۹٦۵ توسط دو تن از کارکنان رشته ادبیات فارسی آ. اورونبالف و ل. اپیانف در تاشکند بطبع رسید.

چاپ مجموعه مفصل «زبان شناسی ایران» نیز که

درسال۱۹۶۶ درتاشکند صورت گرفت ازکارهای باارزش آکادمی علوم ازبکستان در زمینه فرهنگ ایران است . در نگارش مقالات متعدد این مجموعه که یادگارتشکیل کنگره ایران شناسان شوروی در تاشکند است ، علاوه بر دانشمندان ازبك عده‌ای از ایران شناسان سایرجمهوری‌های اتحاد شوروی شرکت داشته‌اند .

انستیتوی خاورشناسی «بیرونی»

Institut vostokovedenia Akademii nauk Uz.SSR imeni "Biruni".

این انستیتو که بنام « ابوریحان بیرونی » نامگزاری شده مرکزاصلی پژوهشهای خاورشناسی منجمله کارهای ایران‌شناسی در ازبکستان است ، وتقریباً عموم دانشمندان ازبك که در رشته تاریخ و فرهنگ ایران کار میکنند دراین مرکز عضویت یا با آن همکاری دارند . تعداد کارمندان علمی این انستیتو متجاوز از چهل نفر است که فعالیت علمی در حدود نیمی از آنها با مطالعات ایرانی ارتباط دارد .

انستیتو دارای بخش خاصی بنام ایرانشناسی و افغان شناسی است و بخشی نیز بنام نسخ خطی دارد که وظیفه اصلی آن تتبع در نسخه های خطی فارسی است که درمخزن مهم کتب خطی ایرانی تاشکند تمرکز یافته است .

نخستین کارشناس عالیقدر فرهنگ ایران دراین انستیتوپروفسورالکسندرسمینوف A. Semienov عضو فرهنگستان علوم ازبکستان و مؤلف فهرست معروف

مخطوطات شرقی کتابخانه مرکزی تاشکند بود که چند سال پیش درگذشت و در شرح مربوط بدین کتابخانه توضیح بیشتر درباره او داده شده است .

از گروه دانشمندانی که در حال حاضر دراین انستیتو در رشته های مختلف مربوط به تاریخ و فرهنگ ایران کارمیکنند میتوان ازاشخاص ذیل نام برد :

شاه اسلام شاه‌محمداف رئیس دانشکده‌خاورشناسی دانشگاه دولتی تاشکند ، مترجم سعدی و حافظ وجامی و غیره بزبان ازبکی و مؤلف بیش از یکصد مقاله درباره ادبیات ایران .

آلفردآرندس : دررشته زبانشناسی فارسی، مؤلف کتاب درسی « دستور زبان فارسی » و مترجم قسمتی ازآثارادبیات کلاسیك ایران ازقبیل « جامع ـ التواریخ رشیدی » و «تاریخ بیهقی» و مترجم و مفسر یك سلسله از آثار خطی مربوط به تاریخ ایران در قرون اولیه اسلامی .

عبیداله کریم‌اف : در رشته علوم ایرانی ، مترجم و مفسر کتاب «سرالاسرار اثر ناشناخته زکریای رازی» که از روی نسخه خطی نادر این کتاب در تاشکند بزبان روسی ترجمه و همراه با متن اصلی آن بچاپ رسیده است .

م . شریف زاده : در رشته ادبیات کلاسیك ایران ، مؤلف کتابی تحقیقی درباره بهارستان جامی .

بحرالدین مانانوف : دررشته تاریخ‌معاصرایران ، مؤلف رسالهٔ «روابط روسیه و ایران پس ازالحاق آسیای

میانه به روسیه» که براساس مدارك مختلف بایگانیهای دولتی تاشکند ومسکو و لنینگراد و عشق‌آباد و تفلیس تهیه شده است .

خ. س. سلیمانوف : در رشته ادبیات کلاسیك فارسی ، مؤلف کتاب مفصل میراث پارسی امیرعلیشیر نوائی.

هـ . ا. احمدجانف : در رشته تاریخ معاصر ایران ، مؤلف کتاب وقایع هرات در قرن نوزدهم .

الیاس نظام‌الدین‌اف : در رشته‌تاریخ روابط ایران و ازبکستان ، مؤلف رسالهٔ «روابط‌آسیای‌میانه باکشور های شرق» وناشر «سفرنامه میرزا سراج‌الدین» که بزبان ازبکی در شرح روابط ایران و ازبکستان نوشته شده است .

الکسی‌ماتوی‌یف : در رشته تاریخ معاصر ایران ، مؤلف‌کتاب «مبارزات اجتماعی وسیاسی در استراباد در سالهای ۱۹۱۱ و ۱۹۱۲» که اکنون مشغول تألیف کتابی درباره انقلاب مشروطیت ایران در سالهای ۱۹۰۵ تا ۱۹۱۱ است .

اسکندریوسف‌اف : در رشته تاریخ ، مؤلف رساله «روابط اتحاد شوروی و ایران در سالهای ۱۹۱۷ تا۱۹۲۷»

مریم یائکاچوا ، دکتر تاریخ که رشته تخصصی او «زن در ادبیات فارسی» است . درین زمینه وی کتابی بنام «زن در ادبیات معاصر فارسی ، برمبنای‌آثار صادق هدایت» چاپ کرده و اکنون به تألیف اثری دربارهٔ پروین اعتصامی و مجموعه اشعار او مشغول است .

زینل رضایف : در رشته ادبیات فارسی ، مؤلف کتاب «سبك بندی در اشعار فارسی قرن هفدهم» .

دودانشمند برجسته شوروی، آکادمیسین «واسیلی ن . ترنوفسکی» و «میخائیل گراسیموف» متخصص معروف تهیه مجسمه‌های بزرگان گذشته از روی استخوانهای آنان ، مشترکا کتابی بنام «تصویر ابن سینا» تألیف کرده‌اند که بوسیله انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم ازبکستان بچاپ رسیده است .

در **انستیتوی تاریخ و باستانشناسی** آکادمی علوم ازبکستان قسمتی از کارهای علمی به تحقیق درباره روابط مشترك تاریخ و باستانشناسی ایران و ازبکستان و بطور کلی ایران وآسیای میانه اختصاص دارد . اساس این مطالعات آثار مکشوفه در کاوشهای باستانشناسی در نقاط مختلف آسیای میانه است که ارتباط با فرهنگ و تاریخ ایران دارد ، و گذشته از تاشکند در سه شعبه این انستیتو در خوارزم و سمرقند و ورفشه (نزدیك بخارا) درباره این آثار پژوهش میشود . متصدی این مطالعات تاچندی بیش پروفسور « شیشکین » خاورشناس فقید روس بود که مدت زیادی روی آثار دوران ساسانی که در ورفشه بدست آمده کار میکرد .

در **انستیتوی هنر** آکادمی قسمتی از برنامه‌های علمی به پژوهش درباره موسیقی ایران و ارتباط آن با موسیقی آسیای میانه اختصاص دارد ، ودراین‌مورد آثارخطی فارسی درباره موسیقی که مجموعه بزرگی ازآنها در « مخزن

ذخائر نسخ خطی » تاشکند نگاهداری میشود مایه اصلی این مطالب راتشکیل میدهد. بسیاری‌ازاین‌آثار در قرون مختلف توسط موسیقیدانان ایرانی که در آسیای میانه میزیستند نوشته شده است . متن برخی از این آثار نیز گاه بگاه ازطرف این انستیتو ترجمه و چاپ میشود ، مثلا درسال ۱۹٤٦ ترجمه روسی رساله درویش علی موسیقیدان قرن یازدهم هجری درتاشکند انتشاریافت ، ودرسال۱۹٦۰ رسالهٔ موسیقی عبدالرحمن جامی از روی نسخه منحصر بفرد آن در تاشکند همراه با ترجمه ازبکی آن منتشرشد .

***

انستیتوی پزشکی آکادمی‌ازبکستان،ازچندسال‌پیش بکار تدوین و انتشار یك لغتنامه داروی نباتی که در قرون وسطی مورد استفاده پزشکان اسلامی‌بوده‌است اشتغال‌دارد. در این لغتنامه اسامی هردارو به زبانهای فارسی ، عربی ، لاتینی وتاآنجا که امکان داشته است بزبانهای روسی و ازبکی مشخص شده و بعلاوه توضیح داده شده است که این داروها برای اولین‌بار توسط کدامیك از پزشکان توصیه وتجویز شده وبیشتر توسط اطبای چه‌کشوری مورد استفاده قرار میگرفته‌اند . این لغتنامه پس‌از تکمیل در حدود دوهزار لغت خواهد داشت .

درباره کارهای ایران شناسی دانشکده های خاورشناسی تاشکند وسمرقند و مخزن ذخائر نسخ خطی فرهنگستان علوم ازبکستان ، به شرح مربوط بدین مراکز در صفحات بعد مراجعه شود .

***

مرکز چاپ متون فارسی ، کتب ایران شناسی و خاورشناسی در ازبکستان ، مؤسسه انتشارات دولتی «فن» در تاشکند است که ناشر رسمی آثار فرهنگستان علـوم ازبکستان است .

مراکز تدریس زبان فارسی

دانشگاه دولتی «و . ای . لنین» در تاشکند

(و. ای. لنین نامیده‌گی تاشکند دولت اونیورسیتت)
Tashkentskii Gosudarstvennyi universitet imeni V. I. Lenina.

این دانشگاه بنام «دانشگاه مرکزی آسیای میانه» در سال ۱۹۲۰ تأسیس شده است و عادتاً «دانشگاه تاشکند» خوانده میشود . درحال حاضر دارای یازده دانشکده و ۵۵۰۰ دانشجو است .

تدریس‌زبان‌فارسی‌در «دانشکده‌خاورشناسی» این دانشگاه صورت میگیرد که ریاست آنرا «شاه اسلام شاه محمداف» بعهده دارد . شاه محمداف شخصاً مترجم خیام بزبان ازبکی و مؤلف آثار متعدد دربارهٔ ادبیات کلاسیك ایران است وخود نیز استاد درس ادبیات فارسی و تاجیکی است .

دروس سه دانشکده دیگر دانشگاه تاشکند ، یعنی دانشکده تاریخ ، دانشکده زبانشناسی و دانشکده فلسفه از نظر کلی یا تاریخ ایران و زبانهای باستانی ایرانی و تاریخ فلسفه ایران ارتباط دارند .

دانشگاه دولتی سمرقند «دانشگاه‌علیشیرنوائی»

(علیشیر رنوائی نامیده‌گی سمرقند دولت اونیورسیتت)

Samarkandskii Gosudarstvennyi universitet imeni Alishera Navoi.

این دانشگاه در سال ۱۹۲۷ بنام « دارالمعلمین سمرقند» تأسیس شد ، ودرهمان سال تبدیل به آکادمی دولتی گردید و در ۱۹۳۳ بصورت دانشگاه سمرقنددرآمد . در حال حاضر این دانشگاه ده دانشکده و ۷۰۰۰ دانشجو دارد .

دانشگاه سمرقند از آغاز تأسیس خود دارای کرسی زبان و ادبیات فارسی بوده است . استادان این کرسی در حال حاضر عبارتند از : ع . فطرت A. Fitrat آ . برتلس A. Bertels وچند دانشیار بنام « هاشم رحیم » و « ذهنی » و « میرزازاده » و « شیروانی » و « اسمعیل‌زاده » که تحت نظر این‌دو استاد کار میکنند .

دردانشکده زبانشناسی دانشگاه سمرقند که کرسی زبان وادبیات فارسی جزو آن است ، کرسی دیگری نیز بنام «زبان وادبیات تاجیکی» وجود داردکه دروس آن با زبان وادبیات کلاسیك ایران مربوط است . همچنین کرسی خاصی برای زبانهای کردی و اوستی وجود دارد .

دانشکده تاریخ این دانشگاه نیز دارای بخش مخصوص باستان شناسی است که دروس آن در قسمتهائی که با آثار باستانی و معماری وهندی سمرقند ارتباط دارد با ایران مربوط است .

سایر مراکز تدریس فارسی

دودانشسرای آموزشی زبان (انستیتوی پداگوژی) یکی در سمرقند بنام «دانشسرای صدرالدین عینی» ودیگری دربخارا ، دوره‌های درسی خاصی برای زبان فارسی دارند .

همچنین دردومرکز مذهبی وابسته به «اداره امور مذهبی مسلمانان آسیای میانه و کازاخستان» که تحت‌نظر «نقی ضیاءالدین باباخانف» اداره میشود ، بنام مدرسه «مبارك‌خان» در تاشکند و مدرسه «میرعرب» در بخارا زبانهای فارسی و عربی برای طلاب این دو مدرسه تدریس میشود . دوره کامل این دروس نه سال است .

در پنج دبیرستان ودبستان تاشکند وسمرقند زبان فارسی تدریس میشود که از جمله آنها مدرسه شماره ۱۱۹ تاشکند بنام دبستان ودبیرستان پوشکین است . این مدرسه قریب ۷۰۰ دختر و پسر دانش آموز دارد که زبان فارسی برنامه درسی آنها است . این زبان تا کلاس هفتم بصورت یکی از دروس تدریس میشود ، ولی در کلاس های نهم و دهم اصولا تدریس یکی ازمواد تحصیلی بـزبان فارسی صورت میگیرد . هفته‌ای یکبار نیز اخبار داخلی مدرسه بزبان فارسی پخش میشود تا بتمرین محاوره این زبان کمك شود . همچنین دانش‌آموزان‌موظفند روزنامه های دیواری بزبان فارسی تهیه کنند . متصدی آموزش زبان فارسی این‌مدرسه بانو آلامحمدووا ومتصدی تدریس‌مکالمه‌فارسی بانوفهیمه یوموپووا است که رساله‌ای بنام «دوره مقدماتی تعلیم شفاهی زبان فارسی» تألیف کرده است .

مراکز کتب و اسناد خطّی فارسی

مخزن ذخائر نسخه‌های خطی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم ازبکستان

Rukopisniy fond Instituta Vostokovedenia Akademii Nauk Uz.SSR.

این کتابخانه تاشکند از بزرگترین مراکز نسخه‌های خطی فارسی وسایر نسخ خطی شرقی در اتحاد شوروی و ازغنی‌ترین مخازن کتب خطی فارسی درتمام جهان است. نام قبلی این مخزن « دایره نسخه های خطی شرقی کتابخانه عمومی جمهوری شوروی ازبکستان Otdela vostochnikh rukopisei Gosudarstvennoy publichnoy biblioteki Uz.SSR. بود . جمع‌آوری کتب خطی این کتابخانه ازسال ۱۸۷۰ که کتابخانه عمومی تاشکند Tashkentskoy publichnoy biblioteki تأسیس شد آغاز گردید . هسته اصلی کتابخانه مجموعه‌ای از کتابهای چاپی بود که از طرف فرهنگستان علوم روسیه ودانشگاه سنت پترزبورگ بدان اهداء شده بود . کتابهای خطی کتابخانه از مراکز مختلف آسیای میانه بدست آمده بود ، و نخستین اطلاعی که درباره آنها در دست است گزارشی است که «ن .آ. مایف» N. A. Maev ناظر کتابخانه درسال ۱۸۷۶ دراین مورد داده‌است . درسال

۱۸۸۸ «آ. آ. کون» فهرستی از کتابهای این کتابخانه را تهیه کرد وضمناً خود او برای توسعهٔ ذخیره کتب خطی کتابخانه، بخرید نسخه های خطی شرقی دربخارا وسمرقند و تاشکند پرداخت. گروه دیگری از دانشمندان منجمله «ن. ن. پانتـوسوف» و «د. م. گـرامنیتسکـی» و «روستیلاواف» و «ی. اف. کال» در این کار با او کمك کردند. درسال ۱۸۸۹، کال I. F. Kal فهرست کامل نسخه های خطی کتابخانه عمومی تاشکند را که تعداد آنها هنوز بسیارمحدود بودانتشار داد. دراین فهرست مشخصات ۸۷ کتاب خطی و ۱۲۶ کتاب چاپی دربارهٔ ایران و هند و ۷۸ کتاب عربی و۱۹ کتـاب ازبکـی ذکـر شده بـود. «بارتلد» خاورشناس معروف، ازکتاب خطی «گلشن ـ الملوك» محمد یعقوب‌بخارائی بعنوان مهمترین این کتابها نام برده است.

در سال ۱۸۹۵ بابتکار «ن. پ. آستروئوموف» N. P. Ostroumov و «و. و.بارتلد» V. V. Bartold و چندتن از همکاران‌آنها، مرکزی بنام «انجمن باستان ـ شناسان آماتور ترکستان» Turkestanskiy kruzhok lieubiteley arkheoelogii در تـاشکنـد تـأسیس شد کـه تـا اکتبر ۱۹۱۷ مشغول کـار بـود. اعضـای این انجمـن وظـایف اصلـی خـود را مطالعـه در آثـار کهـن خـاور زمیـن و گردآوری نسخه های خطی شرقی و تدوین فهرست آنها قرار دادند. درسال ۱۸۹۸ باهتمام «آستروئوموف» نایب رئیس انجمن، کتابخانه شخصی «محمدعلی خلف» یکی از

خوانین محلی که توسط دولت روسیه ضبط شده بود وشامل ۱۹٤ نسخه خطی (منجمله بیش از یکصد کتاب خطی فارسی) بود در اختیار انجمن قرار گرفت و بعداً ازطرف این انجمن به کتابخانهٔ عمومی تاشکند اهداء شد.

«بارتلد» در مأموریتی که در سال ۱۹۰۲ در ترکستان داشت مجموعه کتابهای کتابخانه عمومی تاشکند را بدقت بررسی کرد و گزارش جالبی درباره آنها انتشار داد. در مدت مأموریت او، این کتابخانه به توصیه وی چند مجموعهٔ خصوصی کتب خطی شرقی را خریداری کرد که از زمره بهترین کتب آنها میباید از نسخه خطی عالی «جامع‌التواریخ» رشیدی (متعلق به کتابخانه جورابیگ) و «ظفرنامه» شرف‌الدین یزدی و مینیاتور های آن (متعلق به کتابخانه قاضی‌محی‌الدین) نام برد. بنابه‌گزارش کتابخانه، در سال ۱۹۰۹ تعداد نسخه های خطی فارسی و عربی وترکی این کتابخانه به ۵۰۰ جلد بالغ شده بود، و این رقم تا سال ۱۹۱۲ به ۸۸۷ رسید.

بعد از انقلاب اکتبر، فرهنگستان علوم روسیه توجه خاصی به کتابخانه تاشکند مبذول داشت در نتیجه تعداد کتب و نسخ خطی آن بسیار توسعه یافت. از سال ۱۹۲۰ «و. و. بارتلد» که بعضویت فرهنگستان برگزیده شده بود مجدداً درآسیای میانه مأموریت یافت و کوشش فراوانی درگردآوری کتب خطی شرقی برای‌این کتابخانه مبذول داشت، بطوریکه اندکی بعد درگزارش خود به فرهنگستان اطلاع داد که تعداد نسخ خطی کتابخانه عمومی تاشکند تنها درسه رشته فارسی وعربی وترکی به ۵۰۰۰

جلد رسیده است .

درسال ۱۹۲۵ طبق تصویب نامه وزارت فرهنگ ازبکستان کلیه کتابهای خطی که در مراکز مختلف ایـن جمهوری وجود داشت در کتابخانه عمومی تاشکند تمرکز یافت و درسال ۱۹۳۳ بموجب تصویبنامه دیگری کتابخانه عمومـی تاشکنـد تبدیـل به « مخزن مرکـزی کتب و نسخ خطی جمهوری شوروی سوسیالیستی ازبکستان » Tsentralnim khranilishchem rukopisey Uz.SSR. گردید. درسال ۱۹۳٤ دومجموعه خصوصی از نسخه‌های خطی شرقی توسط کتابخانه خریداری شد که یکی مجموعهٔ «رحمان‌اوف» شامل ۱٤۸ کتاب و دیگری مجموعه فطرت شامل ۱۵۰ کتاب بود . از بهترین کتب خطی این دو مجموعه میباید از دیوان سیف اسفرانقی با مینیاتور های بسیار عالی و منظومه یوسف وزلیخای دوربك استاد امیر علیشیر نوائی و چند منظومه ازجامی نام برد .

درسال ۱۹۳٤ کتابخانه شخصی بانو ظریف اووا و در سال ۱۹۳٦ کتابخانه نفیس شریف جان مخـدوم ضیاء آخرین قاضی بخارا که یکسال پیش ازآن درگذشته بود از طرف کتابخانه تاشکند خریداری شد . مجموعه اخیر شامل ۳۰۰ نسخه خطی بسیار کمیاب و گرانبها بود ، که از جمله آنها میتوان از «شرفنامه شاهی» یا عبداله نامه و یکی از کاملترین نسخه های تذکرةالشعرای دولتشاه سمرقندی و بخصوص از یك نسخه خمسه امیرخسرو دهلوی که سه کتاب دوم و سوم وچهارم آن باحتمال قوی توسط خواجه حافظ شیرازی کتاب شده نام برد . دربارهٔ ایـن نسخه بعـداً

توضیح بیشتری داده میشود .

در همین هنگام کتابخانه « ویاتکین » دانشمند خاورشناس روس برای کتابخانه تاشکند خریداری شد . درسال ۱۹۳۸ مجموعه کتب «انستیتوی علمی تحقیقی ازبکستان » از سمرقند به کتابخانه تاشکند انتقال یافت که از زمره نفیس‌ترین کتب آن میتوان از نسخه خطی «سرالاسرار» زکریای رازی واز مجالس العشاق و هفت اورنگ جامی و کلیله و دمنه نصراله محمد ودونسخه عالی شاهنامه فردوسی و خمسه نظامی نام برد . درهمین موقع کتابهای خطی «کتابخانه ابن سینا» در بخارا و کتابخانه خان های خیوه وچند کتابخانه متعلق به مساجد و مؤسسات مذهبی خیوه نیز به کتابخانه تاشکند انتقال یافت وبدین‌ترتیب مهمترین آثار خطی موجود در آسیای مرکزی که از هزار سال پیش تا قرن حاضر نوشته شده بود دراین کتابخانه متمرکز گردید، چنانکه تعداد نسخه های خطی و کتابهای کمیاب چاپ سنگی این کتابخانه در سال ۱۹۵۰ به ۳۰،۰۰۰ بالغ شد . درهمان سال مجموعه تازه‌ای از چهارصد نسخه خطی برای کتابخانه خریداری شد که مهمترین آنها نسخه بسیار نادر ونفیسی از «سند بادنامه» نوشته محمدبن علی کاتب سمرقندی خوشنویس معروف قرن ششم هجری است که در زمان نوح بن نصر سامانی بفرمان او از زبان پهلوی به پارسی ترجمه شده بود .

همزمان با تشکیل مخزن کتب و آثار خطی شرقی در تاشکند ، دایره‌ای نیز برای مطالعه وبررسی علمی این آثار تأسیس شد و خاورشناسان برجسته‌ای چون اشمیدت

A. E. Shmidt و سمینوف A.A. Semionov اعضاء وابسته فرهنگستان علوم اتحاد شوروی برای اداره این سازمان دعوت شدند . از جمله اعضاء هیئت علمی که مأمور این کارشدند گروهی از ایرانشناسان مرکب از ا. ا. مولچانوف A. A. Molchanov ، ب . س . سرگیف B. S. Sergeev، ای . عادل اف I. Adilov ، ا . مراداف A. Muradov بودند که پس از مطالعه و بررسی نسخ خطی این مخزن به تنظیم فهرست مشروح آنها پرداختند .

درسال ۱۹٤۳ برخی از مؤسسات علمی مسکو منجمله قسمتی از انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی به تاشکند انتقال یافت . در نوامبر همان سال پس از تأسیس آکادمی علوم ازبکستان تمام دایره نسخه های خطی شرقی کتابخانه عمومی دولتی تاشکند طبق تصمیم دولت ازآن کتابخانه مجزا و به « انستیتوی مطالعه و بررسی نسخه های خطی شرقی فرهنگستان علوم ازبکستان» منتقل شد . این انستیتو از سال ۱۹۵۰ ببعد «انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم ازبکستان » Institut vostokovedenia Akademii nauk. Uz.SSR. نامیده میشود .

از سال ۱۹٤٤ این انستیتو دامنه کار های علمی خود را توسعه داد و خاورشناسانی که از لنین گراد آمده بودند درآنجا بکار پرداختند . در طول سالهای جنگ جهانی دوم این مرکز علمی عملا بصورت مهمترین مرکز خاورشناسی اتحاد شوروی درآمده بود .

از سال ۱۹۵۰ ببعد «انستیتوی خاورشناسی آکادمی

علوم ازبکستان» که کلیه این کتب خطی را در اختیار دارد سازمانهای خاص برای بررسی علمی کتب و نسخ خطی مربوط بهرزبان تشکیل داده است.

درحال حاضر تعداد نسخه های خطی شرقی این مخزن ۱٦،۱٦۹ جلد است که در حدود ٦،٥۰۰ نسخه از آنها کتب و نسخ خطی فارسی و درهمین حدود نسخ خطی عربی است و بقیه نسخ بزبانهای مختلف ازبکی، ترکی، تاتاری، ترکمنی و پشتو است.

فهرست کامل این کتب و نسخ خطی از سال ۱۹٥۲ ببعد تحت عنوان «مجموعه های نسخه های خطی شرقی آکادمی علوم جمهوری شوروی ازبکستان» Sobraniya vostochnikh rukopisey Akademii Nauk Uz.SSR. توسط سمیونوف شروع بانتشار کرد، و تاکنون پنج جلد ازین فهرست که در آنها مجموعا مشخصات ٤۱٥۸ نسخه شرح داده شده انتشار یافته است. ازین مجلدات جلد اول شامل آثار مربوط به تاریخ، جغرافیا، هنر، پزشکی و علوم طبیعی، جلد دوم آثار ادبیات نظم و نثر، جلد سوم تألیفات مربوط به فلسفه و تصوف، جلد چهارم آثار مربوط بتاریخ اسلام است وجلد پنجم فهرست تکمیلی این چهار جلد است.

مهمترین فهرستهای نسخه های خطی فارسی کتابخانه تاشکند که از آغاز تاکنون چاپ شده بدینشرح است:

نسخه های خطی فارسی وعربی وترکی کتابخانه عمومی ترکستان. تألیف ای. اف. کال (چاپ تاشکند،

سال ۱۸۸۹) .

I. F. Kal: Persidskie, arabskie i turkskie rukopisi Turkestanskoy publichnoy bilioteki. — Tashkent, 1889.

فهرست نسخ خطی دایره تاریخی کتابخانه مرکزی بخارا . تألیف ا. ا. سمینوف . چاپ تاشکند ، سال ۱۹۲۵

A. A. Semionov: Katalog rukopisey istoricheskogo otdela Bukharskoy Tsentralnoy biblioteki. — Tashkent, 1925.

فهرست توصیفی نسخ‌خطی فارسی و عربی و ترکی کتابخانه دانشگاه آسیای مرکزی (به انگلیسی) . تألیف ا. ا. سمینوف (چاپ تاشکند ، سالهای ۱۹۳۵ و ۱۹۵۶) .

A. A. Semionov: A Descriptive Catalogue of the Persian, Arabic and Turkish manuscripts preserved in the Library of Middle Asiatic University. — Tashkent, 1935, 1956.

نسخه های خطی کتابخانه مرکزی بخارا ، تألیف ا. ا. سمیونوف در «نشریه اطلاعات فرهنگستان علوم روسیه» (چاپ تاشکند ، سال ۱۹۲۶) .

A. A. Semionov: Litseeye rukopisi Bukharskoy tsentralnoy biblioteki. — Tashkent, 1926.

شرح نسخه های خطی فارسی و عربی و ترکی کتابخانه اساسی دانشگاه دولتی آسیای مرکزی ، تألیف ا. ا. سمیونوف (چاپ تاشکند ، سال ۱۹۳۵) .

A. A. Semionov: Opisanie persidskikh, arabskikh, turetskikh rukopsey fundamentalnoy biblioteki Sredneaziatskogo Gosudarstvennogo universiteta. — Tashkent, 1935.

شرح نسخه های خطی آثار نوائی در کتابخانه دولتی عمومی جمهوری شوروی سوسیالیستی ازبکستان ، تالیف ا. ا. سمیونوف (چاپ تاشکند ، سال ۱۹٤۰) .

A. A. Semionov: Opisanie rukopisey proizvedeniy Navoi, khranyashchikhsia v Gos. publichnoy Biblioteke Uz.SSR. — Tashkent, 1940.

مجموعه نسخه های خطی شرقی فارسی کتابخانه آکادمی علوم ازبکستان درپنج جلد ، تألیف ا. ا. سمیونوف (چاپ تاشکند ، سالهای ۱۹۵۲ تا ۱۹٦۰) .

A. A. Semionov: Sobraniye vostochnikh rukopisey Akademii nauk Uzbekskoy SSR. 5 T., Tashkent, 1952-1956.

(این فهرست که ازبهترین فهرست‌های کتب خطی فارسی در جهان است دارای ۳۰۰۰ صفحه است ، ودر آن بطوریکه قبلا گفته شد مشخصات بیش از چهار هزار نسخه خطی فارسی چاپ شده است . از مجلدات این‌فهرست جلد اول درسال ۱۹۵۲ ، جلد دوم درسال ۱۹۵٤ ، جلد سوم در سال ۱۹۵۵ ، جلد چهارم درسال ۱۹۵۷ ، جلد پنجم در سال ۱۹٦۰ منتشر شده است .)

نسخه های خطی شرقی انستیتوی خاورشناسی . تألیف بانو صباحت عظیم جانووا (چاپ تاشکند ، سال ۱۹۵٤) .

S. A. Azimdzhanova: Vostochnye rukopisi Instituta vostokovedenia. — Tashkent, 1954.

شرح نسخه های خطی تاجیکی ، فارسی ، عربی و ترکی کتابخانه اساسی دانشگاه دولتی آسیای مرکزی ،

تألیف ا. ا. سمیونوف (چاپ تاشکند، سال ۱۹۵٦) .
A. A. Semionov: Opisanie tazhikskikh, persidskikh, arabskikh i turkskikh rukopisey fundamentalnoy biblioteki SAGU. — Tashkent, 1956.

مجموعه نسخه های خطی شرقی و. ل. ویاتکین و مطالعه و بررسی تألیفات‌صوفیانه‌برمبنای‌اصول‌مارکسیستی. تألیف ا. ا. مولچانوف در « آثار کتابخانه دولتی عمومی جمهوری شوروی سوسیالیستی ازبکستان» جلد اول .
A. A. Molchanov: Sobranie vostochnykh rukopisey V. L. Vyatkina i marksistskoye izuchenie dervishskoy literaturi.

فهرست نسخه های خطی شرقی و. ل. ویاتکین در کتابخانه دولتی عمومی جمهوری شوروی سوسیالیستی ازبکستان. تألیف ب. س. سرگیئف‌در «آثار کتابخانه دولتی عمومی ازبکستان » ، جلد اول .
B.S. Sergeev: Perechen vostochnykh rukopisey V. L. Vyatkina v Gosudarstvennoy publichnoy bilioteke Uz.SSR.

ذخایر نسخ خطی آسیای میانه واهمیت مطالعه و بررسی آنها . تألیف ا. ا. سمیونوف در « مدارك اولین کنفرانس علمی خاورشناسان سراسر شوروی در تاشکند ٤ ـ ۱۱ ژوئن ۱۹۵۷ » (چاپ تاشکند ، سال ۱۹۵۸) .
A. A. Semionov: Sredneaziatskie rukopisnye fondy i vazhnosti ikh izuchenia. — Tashkent, 1958.

مجموعه نسخه های خطی شرقی آکادمی علوم ازبکستان، تألیف بانوعظیم‌جانووا و ارانوفسکی در کتاب «ذخایر خاورشناسی بزرگترین کتابخانه های اتحاد

شوروی» (چاپ مسکو ، سال ۱۹۶۳) .
S. A. Azimdzhanova i D. G. Voronovskiy: Sobranie vostochnykh rukopisey Akademii nauk Uzbekskoy SSR. — Moskva, 1963.

نسخه خطی بوستان شیخ سعدی خط سلطان محمد خندان (قرن ۱۶) . تألیف ا. ا. سمینوف (چاپ مسکو ، سال ۱۹۲۵)
A. A. Semionov: Rukoyis' "Bustan" Sheikha Sa'adi, raboty geratskoyo mastera nachala XVI v. Sultan Mukhammad - Khandan — Moskva, 1925.

یك نسخه خطی جدید فارسی تحفةالاحباب در سمرقند ، تألیف ی. ا. برتلس (چاپ مسکو سال ۱۹۲۸) .
E. E. Bertels: Novaya rukopis' persidskogo slovaria Tuhfata-l-ahbab v Samarkande — CRASB. Moskva, 1926.

از مهمترین نسخ خطی فارسی این مخزن‌نسخه‌ای از خمسه امیر خسرو دهلوی در ۱۹۶ صفحه است که کاتب آن نام خود را «محمد شمس‌الدین حافظ شیرازی» امضاء کرده و تاریخ کتابت آن سال ۷۵۷ در شیراز است که بازمان حافظ تطبیق میکند ، وبهمین جهت احتمال بسیار میرودکه این نسخه توسط شخص حافظ کتابت شده باشد . این دیوان قبلا متعلق به امیر سمرقند بود و همواره درصندوق آهنین مخصوصی توسط وی نگاهداری‌میشد . از زمرهٔ نسخ‌نفیس دیگر، نسخه‌ای‌از شاهنامه بخط محمدمراد سمرقندی کاتب قرن دهم هجری ، نسخه‌ای از یوسف وزلیخا کار مکتب

هرات در قرن نهم هجری ، نسخه‌ای ازدیوان جامی بخط پسر او میرعلی جامی ، در حدود یکصد نامه از بزرگان هرات و بخارا که چندتا از آنها به خط جامی وامیر ـ علیشیر نوائی و خواجه عبداله احرار است ، نسخه‌ای از تیمور نامه هاتفی بخط علیرضای کاتب خوشنویس معروف، یکی ازقدیمترین نسخ اشعار سعدی که در ۷۲۴ هجری استنساخ شده است ، دو نسخه خطی از «قانون» ابن سینا یکی متعلق به‌محمد ارزانی پزشك هندی قرن هیجدهم و دیگری متعلق به‌قطب‌الدین شیرازی‌دانشمند نامی ایرانی که هردو بر آن‌ها حاشیه‌های متعدد نوشته‌اند ، نسخه‌های خطی مختلفی از آثار بیرونی وخوارزمی وابن‌سینا والغ‌بیك وعلیشیر نوائی ودیوان «فانی »او ، در حدود ۶۰۰ نسخه اصل نامه‌هائی که بخط علیشیر نوائی نوشته شده ، نسخه‌ای از تاریخ جنگهای شیبك‌خان ازبك که‌بخط‌خوداوتحریرشده ، نسخه تاریخ‌وصاف، نسخه‌خطی‌نفیس تاریخ عالم‌آرای عباسی از اسکندر منشی ، نسخه « بوستان صفویان » از میرزابك بن حسن‌الحسینی گنابادی ، ونسخه خطی تاریخ جهانگشای نادری محمد مهـدی استرابادی را میتوان نام بـرد . ازجملهٔ نسخ خطی‌بسیارنفیس‌این کتابخانه نسخه اصلی‌قرآن معروفی است که در زمان خلافت عثمان نوشته شده‌است و احتمالا قدیمترین نسخه قرآن کریم در جهان است . این‌قرآن طبق روایات جاری آسیای میانه ، به‌دست شخص عثمان نوشته شده بود ، وهنگام قتل عثمان چند قطـره از خون خلیفه برآن چکید . بطوریکه حکایت میکنند تیمور در یکی از لشکر کشیهای خود آنـرا جزء غنائم

جنگی به‌سمرقند برد ، و روایت دیگری حاکی است که‌خواجه احرار معروف آنرا بپاس مداوای‌یکی از خلفای عثمانی بعنوان هدیه دریافت داشت واز قسطنطنیه به‌سمرقند آورد. بهرحال‌هنگام فتح‌ترکستان‌توسط نیروهای‌تزاری‌در اواخر قرن گذشته این قرآن در سال ۱۸۶۸ (۱۲۸٤ هجری) توسط ژنرال فن‌هوفمان به‌پترزبورگ فرستاده شد و تا سال ۱۹۲۲ در آنجا ماند ، ودر آن سال بدستور شخص لنین آنرا مجدداً به‌تاشکند بازگرداندند . این‌نسخه نفیس قرآن دارای ۳۵۳ صفحه بابعاد ۵۳ در ٦۸ سانتیمتر است .

در نوامبر ۱۹٦٤ نسخه خطی نفیسی ازیك‌فرهنگ قدیمی فارسی قرن هفتم هجری توسط دانشمند شوروی سیمون بایفسکی S. Bayevsky در یکی از نواحی مرکزی ازبکستان کشف شد . این نسخه که در قرن دهم هجری توسط شخصی بنام « بدرالدین‌وند » استنساخ شده شامل بخش خاصی برای لغات یونانی و بیزانسی و ترکی است که در زمان تالیف کتاب در زبان فارسی رایج بوده است . نسخه خطی مذکور به مخزن نسخ خطی شرقی انستیتوی علوم در تاشکند اهداء شده است .

چندین کتابخانه دیگر ازبکستان دارای مجموعه های کتابهای فارسی چاپ‌قرن‌گذشته وقرن‌حاضرهستند ، ولی کتب خطی فارسی در آنها بندرت یافت میشود ، زیرا همه این نسخه‌های خطی چنانکه در شرح مربوط به مخزن ذخائر نسخ خطی در تاشکند گفته شد ، طبق قانون بدان

مخزن انتقال یافته‌اند .

کتابخانه های دارای بخش کتب چاپی فارسی ، عبارتند از :

کتابخانه اساسی دانشگاه دولتی و. ای . لنین در تاشکند .

کتابخانه عمومی دولتی جمهوری ازبکستان بنام **«علیشیر نوائی»** در تاشکند .

کتابخانه عمومی دولتی «ابن سینا» در بخارا .

کتابخانه اساسی دانشگاه دولتی «علیشیر نوائی» درسمرقند (این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از کتب خطی فارسی ازجمله دو نسخه نادر از آثار جامی است که یکی از آنها در قرن هشتم و دیگری در قرن نهم هجری کتابت شده و «ف . معروف» کارشناس کتب فارسی این کتابخانه در اثر تحقیقی مفصل خود دربارهٔ جامی مشخصات آنهارا شرح داده‌است) .

***

کتابخانه خصوصی « نبی‌خان ولی خوجایف » دانشمند سالخورده ازبك که لقب « معلم شایسته جمهوری ازبکستان» را دارد ، دارای مجموعه جالبی از کتب خطی فارسی و عربی است که بوی اجازه داده شده است آنها را در اختیار شخصی خود داشته باشد . این کتابخانه شامل تعدادی از آثار خطاطان برجسته قرون یازدهم و دوازدهم هجری ایران وآسیای مرکزی است که غالبا با تذهیب

کاری خاص آن دوره تزئین شده و بسیاری از آنها دارای جلد های زرکوب و چرمی عالی است . تعداد کتابهای فارسی این مجموعه بـه دویست نسخـه بـالـغ میشود . بعلاوه این کتابخانه دارای تعداد زیادی مرقع ولوحه کار خوشنویسان ایرانی است .

مراکز آثار هنری و باستانی ایران

موزه هنری دولتی ازبکستان

Gosudarstvenniy muzey iskusstv Uz.SSR.

این موزه در سال ۱۹۱۸ در تاشکند تأسیس شده است و دارای مجموعه کاملی از آثار هنرهای تزئینی و هنرهای دستی و آثار نقاشی ازبکی است. مجموعه بزرگی نیز از آثار هنرهای روسیه و کشورهای اروپای غربی و آثار هنری شرقی دارد. تعداد آثار موزه بیش از ۳۶۰۰۰ قطعه است.

محل موزه بنائی است که بسبك ابنیه قدیم اصفهان ساخته شده و قبل از انقلاب متعلق به یك دیپلمات روسی بنام « پولووتسف » Polovtsev بوده که مدتی در ایران با مأموریت سیاسی بسر برده است. وی با ثروت سرشاری که از پدر بزرگ خود بارث برده بود برای خویش در تاشکند خانه‌ای به سبك چهل‌ستون اصفهان ساخت که در عین حال نمونه هائی از معماری کلیسای جلفای اصفهان درآن بکاررفته است. این کاخ بعد ازانقلاب باختیار دولت درآمد وبعداً به‌موزه هنری تاشکند اهداء شد. مجموعه ایرانی این موزه شامل تعداد زیادی پارچه‌های دستدوزی شده، ظروف، آثار قلمزده، کاشی‌ها وآثار هنرهای تزئینی ایران است.

موزه دولتی تاریخ ازبکستان

Gosudarstvenniy muzey istorii Uz.SSR.

این موزه در سال ۱۹۱۹ در تاشکند تأسیس شده است و مرکز اسناد و آثار تاریخی مربوط به زندگانی مردم آسیای میانه از ادوار باستانی تا بامروز است. تعداد آثار موزه به ۱۰۰،۰۰۰ بالغ میشود که قسمتی از آنها در کاوشهای باستانی بدست آمده و قسمت‌دیگر مربوط به‌آثار معماری، هنری، مردم شناسی و کتیبه‌ها و آثار هنری آسیای مرکزی است.

مجموعه ایرانی موزه شامل آثار باستانی مربوط به‌ادوار ماقبل اسلامی، آثار مکشوفه در حفاریهای مختلف ازبکستان وتاجیکستان و ترکمنستان، آثار هنری دوران اسلامی، ونیز آثار هنر مشترك ایران و آسیای میانه‌است.

از جالبترین این آثار مجموعه‌ای از سکه های حکام ایرانی آسیای میانه و سکه‌های ضرب شده در بخارا وسمرقند و تاشکند واندیجان در دوران حکومت شیبانی‌ها است که چندی پیش بطور تصادف توسط «آخوند جان محمد عیسایف» از کشاورزان دهکده «چکیده» در داخل یك خمره قدیمی کشف شد وبدین موزه تحویل گردید. بانو صدیقووا N. S. Sadykova رئیس موزه، خود از کارشناسان هنرهای اسلامی وایرانی است.

موزه تاریخ مدنیت و صنعت (فرهنگ وهنر)

Respublikanskiy muzey istorii, kultury i iskusstva Uzbekskoy SSR.

این موزه در سال ۱۸۹۶ در سمرقند تأسیس شده و دارای بیش از یکصد هزار اثر مربوط به تاریخ و هنر آسیای میانه و آثار هنرمندان ازبك ازادوار قدیم تا بامروز است. کلکسیون آثار ایرانی این موزه شامل مجموعهٔ جالبی از ظروف وسرامیك‌های قرن هشتم هجری مزین به خطوط و تصاویر، بیست و نه اثر فلزی (جام‌های ساده یامنقش، ظروف، پیه‌سوز، شمعدان، سرپوش، گلدان، قلیان، طاس، دیگچه)، چهار قطعه قلمکار و مجموعه‌ای از سکه‌های ساسانی و سکه‌های صفوی وقاجار است. مجموعه ظروف سرامیك این موزه ازایران برده نشده، بلکه درخود سمرقند بدست آمده است.

I. A. Akramov رئیس موزه ی. ا. اکرم‌اف است که شخصاً کارشناس هنرهای اسلامی آسیای میانه است. فهرستی از آثار سفالی وسرامیکهای این موزه، منجمله آثار ایرانی آن، در سال ۱۹۶۲ توسط و. ا. مشکریز در نشریهٔ رسمی موزه دولتی ارمیتاژ درلنینگراد باعنوان روسی ذیل بچاپ رسیده است:

A. Meshkeris: Terrakoty Samarkandskogo muzey katalog. Gosud. muz. Ermitazh. Leningrad. 1962.

موزه دولتی ادبیات (موزه علیشیر نوائی)

Gosudarstvenniy muzey literaturi imeni Alisher Navoi

این موزه که در ۱۹۶۸ تأسیس شده مخصوص آثار ادبی زبان ازبکی است. کاملترین کلکسیون موزه مجموعه نوشته‌های امیر علیشیر نوائی و آثار مربوط به زندگانی او و آثار عصر وزمان اوست. بسیاری از آثار این موزه ارتباط مستقیم یا غیر مستقیم با ادبیات ایران دارد که از زمره مهمترین آنها میتوان از مجموعه‌ای از مکاتبات جامی با امیر علیشیر نوائی نام برد. در حال حاضر گروهی از کارشناسان علمی موزه مشغول تدوین و چاپ مجموعه سه جلدی مفصلی بنام « میراث ادبی علیشیر نوائی» هستند که جلد دوم آن به اشعار فارسی وی اختصاص دارد و بنام دیوان فانی (تخلص امیر علیشیر نوائی) بچاپ میرسد. متن این دیوان و تفسیرها و پژوهشهای ادبی و تحقیقی مربوط بدان برمبنای دونسخه خطی دیوان فانی متعلق به کتابخانه ملی پاریس که کاملترین نسخ موجود از دیوان فارسی اشعار نوائی است تنظیم شده است.

موزه تاریخ ومنطقه‌شناسی بخارا

Istoriko - krayevedcheskiy muzey v Bukhare

این موزه در درجه اول به آثار مربوط به تاریخ وهنر و مردم شناسی ناحیهٔ بخارا اختصاص دارد، ونظر به ارتباط نزدیک تاریخ بخارا باایران طبعاً بسیاری ازاین

آثار باایران مربوط است .

مجموعه ایرانی این موزه شامل تعدادی آثارباستانی و آثار هنری ونمونه‌های آثار معماری وهنرهای دستی و مینیاتورها ومرقع های خوشنویسان بخط فارسی است که قسمت عمده آنها مربوط به قرون اخیر است. چند کتاب خطی فارسی از آثار جامی نیز در اختیار این موزه است .

موزه صدرالدین عینی درسمرقند

این موزه که باسم عینی شاعر تاجیک نامگزاری شده در درجه اول مخصوص آثار مربوط به زندگانی عینی ودوران او بخصوص مبارزات وی در راه دفاع از زبان « پارسی » در برابر نهضت پان تورکیسم است که در زمان عینی طرفداران آن خواهان اعلام زبان ترکی بعنوان زبان رسمی آسیای میانه بودند . مجموعه کامل مقالات و کتب عینی بزبان فارسی در این موزه گردآوری شده است .

نشریات مربوط به خاورشناسی

گزارشهای فرهنگستان علوم ازبکستان (چاپ تاشکند)
Doklady Akademii nauk Uzbekskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم ازبکستان (چاپ تاشکند)
Izvestiya Akademii nauk Uzbekskoy SSR.

بولتن فرهنگستان علوم ازبکستان (چاپ تاشکند)
Byulleten Akademii nauk Uzbekskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم اتحاد شوروی، شعبه ازبکستان (چاپ تاشکند)
Izvestiya Uzbekistanskogo filiala Akademii nauk SSSR.

کارهای استیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم ازبکستان (چاپ تاشکند)
Trudy Uzbekskogo filiala Akademii nauk SSSR.

کارها و گزارشهای شعبه علوم اجتماعی فرهنگستان علوم ازبکستان (چاپ تاشکند).
Nauchnye rabotyi soobsheniya Otdeleniya obshchestvennykh nauk Akademii nauk Uzbekskoy SSR.

کارهای انستیتوی تاریخ وباستان شناسی فرهنگستان علوم ازبکستان (چاپ تاشکند)
Trudy Instituta istorii i arkheologii Akademii nauk Uzbekskoy SSR.

کارهای موزه تاریخ فرهنگستان علوم ازبکستان (چاپ تاشکند)

Trudy Instituta vostokovedenia Akademii nauk Uzbekskoy SSR.

کارهای دانشکده خاورشناسی دانشگاه دولتی آسیای میانه (چاپ تاشکند)

Trudy Vostochnogo faqulteta Seredne aziyatskiy Gosudarsvenniy universitet.

کارهای کتابخانه عمومی دولتی جمهوری ازبکستان (چاپ تاشکند) .

Trudy Gosudarstvennoi publichnoi biblioteka Uzbekskoy SSR.

کارهای انجمن جغرافیائی ازبکستان (چاپ تاشکند)

Trudy Uzbekistanskogo geograficheskogo obshchestva.

علوم اجتماعی در ازبکستان (چاپ تاشکند)

Obshchestvennie nauk v Uzbekistane.

ادبیات ازبکستان (چاپ تاشکند)

Literatura uzbekistana.

ادبیات و هنر ازبکستان (چاپ تاشکند) .

Literatura i iskusstvo uzbekistana

زبان وادبیات ازبك (بزبان ازبکی . چاپ تاشکند) .

Uzbek Tili va Adabieti.

***

« مرکز امور مذهبی مسلمانان آسیای میانه شوروی» درتاشکند وکازاخستان ازچندسال‌پیش‌مجله‌ای بزبان ازبکی وباخط عربی چاپ میکند . اخیراً این‌مرکز اعلام داشته‌است که بزودی این نشریه را به زبانهای‌فارسی، عربی ، فرانسه وانگلیسی نیز انتشار خواهد داد .

Title A first course in educa

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

Altazeela

Fee

Ahmad

Alimtsatika

MB

9622522401

جمهوری شوروی سوسیالیستی

خودمختار

تاتارستان

مراکز مطالعات ایران‌شناسی

دانشگاه دولتی قازان (دانشگاه و. ای لنین)

Kazanskiy Gosudarstvenniy universitet imeni V.I. Lenina

این دانشگاه وارث کهنسالترین سنت ایران‌شناسی روسیه است ، زیرا در آنجا بود که برای نخستین‌بار در امپراتوری روسیه به‌تدریس زبان فارسی و مطالعات علمی درباره زبان و ادبیات و جغرافیا و معماری ایران توسط دانشمندبرجسته‌قرن‌نوزدهم،ی.ن.برزین I. N. Berezin اقدام شد .

دانشگاه قازان که در سال ۱۸۰٤ تأسیس شده ، از دانشگاههای معتبر شوروی است ، ودر گذشته اشخاص برجسته‌ای چون تولستوی ولنین درآن تحصیل کرده‌اند . این دانشگاه هشت دانشکده و در حدود ۵،۰۰۰ دانشجو دارد و مخصوصا کتابخانه آن که بیش از ۲،۰۰۰،۰۰۰ جلد کتاب دارد از نظر کیفیت ازکتابخانه های معتبر شوروی محسوب میشود .

در حال حاضر اثر زیادی از مکتب ایران شناسی پررونق این دانشگاه باقی نمانده و اصولا از نیمه دوم قرن گذشته که کرسی فارسی و ذخائر کتب ایرانی این دانشگاه

به سنت پترزبورگ انتقال یافت ارتباط مستقیم دانشگاه قازان با خاورشناسی قطع گردید. با این‌وصف در دانشکده «تاریخ و زبان شناسی» این دانشگاه زبان فارسی و تأریخ ایران مخصوصا از نظر رابطه آن با آسیای میانه بطـور محدودی تدریس میشود.

در انستیتوی زبان و ادبیات وتاریخ قازان

Kazanskiy institut yazykoznanii literaturi i istorii

نیز که توسط یکی از دانشمندان متخصص ادبیات شرقی بنام محرم‌اف M. K. Mukharyamov اداره میشود مطالعات کلی درباره ادبیات فارسی و رابطه آن با ادبیات تاتاری انجام میگیرد.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

کتابخانه دانشگاه قازان

Biblioteka Kazanskogo universiteta

بطوریکه قبلا شرح داده شد پس از انتقال شعبه شرقی دانشگاه قازان بدانشگاه پترزبورگ درسال ۱۸۵۵ قسمت عمده ازنسخه‌های خطی شرقی و کتابهای خاورشناسی این کتابخانه به سنت پترزبورگ فرستاده شد ، ولی قسمتی از نسخ خطی فارسی و عربی و ترکی و تاتاری همچنان در قازان باقی ماند . در اواخر قرن گذشته پرفسور ای. ف . گوتوالد I. F. Gotvald استاد زبانهای فارسی و عربی دانشگاه قازان بیش از ۶،۰۰۰ نسخه خطی و چاپی مربوط به شرق باضافه نسخه ترجمه روسی خودش را از «مجموعه قوانین اسلامی» تألیف ابوالقاسم محقق (دانشمند قرون پنجم وششم هجری) بدین دانشگاه اهداء کرد . همچنین ف . کاتانوف F. Katanov دانشمند خاورشناس روس نسخه های خطی شرقی متعلق بخویش را به کتابخانه این دانشگاه بخشید . بعد از انقلاب ۱۹۱۷ کتابخانه های چند انجمن وموزه مختلف ضمیمه کتابخانه دانشگاه قازان شد و چند مجموعه خصوصی نیز بدان اهداء گردید .

در حال حاضر کتابخانه دانشگاه قازان دارای

قریب ۱۰،۰۰۰ نسخه خطی بزبانهای‌فارسی و عربی وترکی و زبانهای دیگر شرقی است . مهمترین نسخ خطی فارسی این کتابخانه مجموعه‌ای ازآثار خواجه نصیرالدین طوسی، زکریای قزوینی ، قطب‌الدین شیرازی ، تفسیر الغ‌بیگ ، نسخه‌های قدیمی خمسه نظامی ، تیمورنامه هاتفی ، تذکره دولتشاه ، مجموعـه منظومه‌هـای امیرخسرو دهلوی و جنگهای مختلف اشعار فارسی است .

از آثار خطی فارسی این کتابخانه فهرستهای ذیل چاپ شده است :

شرح نسخه‌های خطی عربی متعلق بدانشگاه قازان تألیف «ای. اف. گوتوالد» در«یادداشتهای علمی دانشگاه قازان» سال ۱۸۵٤ و سال ۱۸۵۵ (مشخصات نسخ فارسی نیز در همین مجموعه نقل شده است) :

I. F. Gotvald: Opisanie arabskikh rukopisey Kazanskogo universiteta. — 1854-1855.

ذخائر خاورشناسی کتابخانه دانشگاه ولادیمیر ایلیچ اولیانف در شهر قازان ، تألیف ا. کریم‌الدین ، در « ذخائر خاورشناسی بزرگترین کتابخانه های اتحـاد شوروی» ، مسکو ، ۱۹٦۳ .

A. Karimuddin: Vostokovedenie fondy biblioteka Kazanskogo universiteta imeni V. I. Ulianova (Lenina). — 1963.

مراکز آثار هنری و باستانی ایران

موزه دولتی تاتارستان

Gosudarstvenniy Muzey Tatarskoy ASSR. Kazan

این موزه که نام رسمی آن «موزه دولتی جمهوری خودمختار تاتارستان» است دارای بیش از ۵۰۰،۰۰۰ اثر مربوط به تاریخ و هنر ومنابع طبیعی و جامعه شناسی قوم تاتار است . مجموعه ایرانی کوچکی نیز از جمله آثار این موزه است .

مهمترین اثر این مجموعه ایرانی ظرف نقره‌ای از دوران ساسانی است که نقش ظریفی از شکارگاه شاهنشاه ساسانی دارد ، و کپیه‌ای از آن ازطرف موزه دراختیارموزه ارمیتاژ لنینگراد گذاشته شده است . از جمله سایر آثار ایرانی موزه میتوان از مجموعه‌ای از ظروف سرامیك سیم‌اندود ، قبائی ابریشمین ، چارق های چوبی صدف کاری و نیز نسخه اصلی دو کتاب «ای. ن . برزین» استادفارسی دانشگاه قازان در قرن نوزدهم بنام «سیاحت درشمال ایران» (چاپ سال ۱۸۵۲ توسط دانشگاه قازان) و دستور زبان فارسی (چاپ سال ۱۸۵۳ توسط همان دانشگاه) نام برد .

رئیس این موزه و. م. دیاکونوف V. M. Diakonov شخصاً دارای مطالعات جامعی در فرهنگ و هنر ایران است .

Title A first course in educ.

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE
		Alimtsafika 023 Ahmad Fee	Afitazeeda

9622522401

جمهوری شوروی سوسیالیستی

تاجیکستان

Title A first course in educa[illegible]

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE
		Alimutsafika 023 Fee Ahmad	Ahazeela

9622522401

مراکز مطالعات ایران شناسی

آکادمی علوم تاجیکستان

Akademii Nauk Tadzikskoy SSR

مرکز اصلی مطالعات‌ایران شناسی در تاجیکستان، مانند سایر جمهوریهای اتحاد شوروی ، فرهنگستان علوم این جمهوری است . ولی‌در موردتاجیکستان بایداختصاصاً تذکر داده شود که این مطالعات تنها صورت یك کار تحقیقی ندارد ، بلکه قسمتی از مطالعات مربوط به فرهنگ ملی محسوب میشود ، وآمیختگی این مطالعات با ادب و فرهنگ تاجیك بقدری است که اصولا تفکیك این دوعملی نیست .

فرهنگستان علوم تاجیکستان در سال ۱۹۵۱ تأسیس شده‌است ودر حال حاضر دارای سه‌شعبه با چهارده انستیتوی علمی و پژوهشی ونیز شعبه خاصی درپامیر است . یکی از این سه‌شعبه ، شعبه علوم اجتماعی است که اداره فعالیت‌های فرهنگی و ادبی و زبان شناسی آکادمی را بعهده دارد . رئیس آکادمی « محمد عاصمی » است که شخصاً رئیس بخش تاریخ علوم دراین فرهنگستان نیز هست .

بخش خاورشناسی فرهنگستان علوم تاجیکستان

Otedl Vostokovedenia Akademii nauk Tadziks-koy SSR.

این انستیتو که بریاست آکادمیسین تاجیکستان «عبدالغنی میرزایف» شاعر برجسته معاصر تاجیك اداره میشود مرکز اصلی تتبعات و مطالعات ایران شناسی در تاجیکستان است ، ودرحال حاضر در حدود یکصد نفر در آن کار میکنند . انستیتو دارای بخشهائی بنام « متون فارسی » (به تصدی کمال‌الدین عینی) ، « تاریخ ادبیات کلاسیك» (بتصدی رسول هادی زاده) ، « ایران و افغانستان در دوران جدید » وبخش خاص « نسخه های خطی» است . آکادمی علوم شعبه‌ای‌نیز بنام «میراث‌خطی» دارد که تحت نظر عبدالغنی میرزایف اداره میشود .

بخش خاور شناسی صاحب‌مجموعهٔ نفیسی ازنسخه های قدیمی خطی است که قسمت مهمی از آنها را آثار ادبیات کلاسیك پارسی تشکیل میدهد ، ودرچند سال اخیر کارشناسان این بخش براساس همین کتب ونسخه های خطی مجموعهٔ مفصل «تاریخ ادبیات تاجیك وفارسی در قرون دوازدهم تا پانزدهم » را تألیف وچاپ کرده‌اند . همین عده اکنون مشغول تألیف وتکمیل فهرست ده‌جلدی نسخه‌های خطی قدیمی در تاجیکستان هستند که تاکنون قسمتی از آن بچاپ رسیده‌است .

از کارهای جالب دیگری‌که توسط بخش خاور شناسی این آکادمی صورت گرفته ، چاپ مجموعهٔ کامل آثار جامی است‌که درسال۱۹٦٤بمناسبت پانصدوپنجاهمین

سال تولد وی در دوشنبه توسط مؤسسه مطبوعاتی دولتی « عرفان » انتشار یافت ، و شایان تذکر است که در همان موقع براساس این متن ترجمه‌های مختلفی از آثار جامی بزبانهای قرقیزی ، کازاخی ، ترکمنی ، اوکراینی ، بلاروسی (روسیه سفید) و چند زبان دیگر اتحاد شوروی منتشر شد . همچنین باید از چاپ « دفتر دلگشا » منظومه صاحب که به پیروی از شاهنامه سروده شده وشامل وقایع قریب دویست سال ازآغاز زمامداری فضل‌بن علی تا حمله مغولها به قلمرو حکمرانان اسمعیلیه در مازندران (در ۱۲۵۶ میلادی) است نام برد که نسخهٔ خطی منحصر بفرد آن اخیراً باهتمام رسول هادی زاده بچاپ رسید .

در حال حاضر ،گذشته ازایران‌شناسان سابقه‌داری چون ی . براگینسکی ، عبدالغنی میرزایف ، کمال‌الدین عینی ، رسول هادی زاده ، میرزا تورسون زاده ، میخائیل زند و غیره ، گروهی دیگرازایران‌شناسان دراین انستیتوبه پژوهش در زمینه‌های مختلف فرهنگ ایران اشتغال دارند که از جمله آنها میتوان از اشخاص ذیل و آثارشان نام‌برد:

ابراهیم علی‌زاده I. Alizade ، دررشته ادبیات کلاسیك ایران (مؤلف کتاب جهان‌بینی سعدی ومختصات هنری آثار او) .

ح . رئوف اوف G. H. Raufov ، در رشته زبانشناسی فارسی (مؤلف کتاب مطالعه در فرهنگ جهانگیری بعنوان منبع لغت شناسی فارسی) .

ا . نصیرالدین اوف A. Nasiruddinov ، در رشته ادبیات کلاسیك فارسی (مؤلف رساله گرایش ملی

دراشعار کلاسیك‌فارسی و تاجیك‌قرون یازدهم‌ودوازدهم).

آ . شاپیـروف A. Shapirov ، در رشتـه علوم وفلسفه ایران (مؤلف‌کتاب تجزیه وتحلیل نظرات ابوریحان بیرونی در مورد طبیعت و علم . مکاتبات بیرونی وابن سینا) .

ع . جـاهد A. Dzhahed ، در رشته علوم و فلسفه ایران (مؤلف رسالهٔ تجزیه وتحلیل نظرات ابونصر فارابی) .

کلثوم حلیمووا K. Khalimova ، در رشتـه ادبیات کلاسیك فارسی (مؤلف رسالهٔ بررسی دربارهٔیك‌اثر خطی در دوشنبه حاوی قدیمی‌ترین مجمـوعهٔ غـزلیات حافظ) .

ب . ن . لوزئفP. N. Lozeev، در رشته ادبیات کلاسیك فارسی (مؤلف رساله‌ای درباره عمر خیام) .

ش . عظیم‌اف Sh. Azimov ، در رشته تاریخ ایران (مؤلف رساله‌ای بنام دولت سامـانیان و حقوق سامانی) .

عبدالسلام دهخداA. S. Dikhkhodo ، در رشته ادبیات کلاسیك ایران (مدون وناشر منتخب کلیات سعدی)

ا . م . بهاءالدینوفA. M. Bakhaoddinov : دررشته تاریخ علوم ایران (مترجم دانش‌نامهٔ ابن‌سینا) .

م . باکوئف M. Bakoev ، در رشته ادبیات کلاسیك فارسی (مؤلف رساله‌ای درباره نظم امیر خسرو دهلوی) .

س . اسداله‌یف S. Asadullaev ، در رشته‌ادبیات

کلاسیك‌فارسی (مؤلف‌رساله‌ای دربارهٔ لیلی ومجنون‌هاتفی ومقایسه آن بالیلی و مجنون نظامی) .

ب . سیائف B. Siyaev، دررشته‌زبان‌شناسی‌ایرانی. (مؤلف رساله‌ای دربارهٔ خصوصیات افعال زبان فارسی در قرون اولیه هجری ، بر مبنای تاریخ طبری) .

ق . عاشوراف G. Ashurov ، در رشته فلسفه وعلوم ایران (مؤلف رسالهٔ اندیشه‌های فلسفی ناصرخسرو برمبنای کتاب زادالمسافرین) .

ا . یونس‌اف A. Yunusov، در رشته ادبیات کلاسیك ایرانی (مؤلف کتاب زندگی و آثار رودکی) .

رحیم هاشم R. Hashim در رشتهٔ ادبیات کلاسیك فارسی (مؤلف اثری‌دربارهٔ زندگی وآثارجامی).

م . ن . بولتایف M. N. Boltaev ، در رشته فلسفه و علوم ایران (مؤلف کتابی در بارهٔ ابن‌سینا) .

ن . ن آ . کولماتف N. A. Kulmatov، در رشتهٔ ادبیات کلاسیك فارسی (مترجم پندنامهٔ سعدی) .

انستیتوی زبان وادبیات رودکی

Institut yazyka i literatury Akademii nauk Tadz. SSR. imeni "Rudaki".

این انستیتو که بنام «رودکی» نامگزاری شده است مهمترین مرکز مطالعات و پژوهشهای علمی درزبان فارسی درتاجیکستان است وقریب یکصد نفر درآن کار میکنند . رئیس انستیتو ناصر معصومی است .

انستیتو به پنج بخش تقسیم میشود که عبارتند از :

بخش « ادبیات کلاسیك» (بتصدی رحیم هاشم)، بخش « لغت شناسی » (بتصدی و . کاپرانف)، بخش « ادبیات عامانه » (بتصدی رجب‌امانوف) ، بخش « ادبیات نوین تاجیك» (بتصدی محمد شکوراوف) ، بخش لهجه شناسی زبانهای پامیری .

از آثار باارزشی که این‌انستیتو توسط فرهنگستان علوم تاجیکستان انتشار داده ، مجموعهٔ مقالات پروفسور ی . س . براگینسکی در زمینه «ارزش هنری نظم فارسی در ادبیات جهانی»است که بمناسبت شصتمین سال تولداین دانشمند در سه سال پیش انتشار یافت . براگینسکی که از برجسته‌ترین دانشمندان کنونی اتحاد شوروی در رشته ادبیات ایران است ، تاکنون بیش از ۲۵۰ اثر درباره تاریخ وفرهنگ وادب فارسی و تاجیکی و مسائل کلی مربوط به ادبیات شرق تألیف کرده‌استودر حال‌حاضر عضووابسته فرهنگستان علوم تاجیکستان ، سردبیر مجله ملل و آسیا وافریقا ، نایب رئیس انجمن فرهنگی شوروی و ایران در مسکو و همکار علمی انستیتوی زبانشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی است .

انستیتوی تاریخ‌وباستان‌شناسی ومردم‌شناسی «احمددانش»

Institut istorii i arkheologii Akademii nauk Tadz. SSR, imeni A. Donisha.

این انستیتو بنام احمد دانش مورخ و نویسندهٔ بخارائی فارسی زبان قرن گذشته که اخیراً کتاب معروف او بنام تاریخ امرای منغتیه در دوشنبه و مسکو بچاپ‌رسید

نامگزاری شده‌است . رئیس انستیتو بهادر اسکندروف‌است.

انستیتودارای بخشهای باستان‌شناسی ، هنرشناسی، مردم شناسی ، تاریخ باستانی ، تاریخ قرون وسطی و بخش اسناد تاریخی است که برنامه‌های کار همه آنها از نزدیک با تاریخ و هنر ایران ارتباط دارد .

کتابخانه انستیتو علاوه برکتب اختصاصی خود ، صاحب چند مجموعۀ نفیس کتابهای تاریخی است که بدان اهداء شده‌است. این‌مجموعه‌ها عبار تنداز :کتابخانه شخصی «یاکوبسفسکی» Yakubovsky خاورشناس معروف لنین‌گراد ، کتابخانه اولدنبرگ Oldenberg در لنین‌گراد، کتابخانه سمیونف Semionov خاورشناس معروف روس ساکن ازبکستان ، که‌هرسه پس ازمرگ‌آنها بدین‌کتابخانه انتقال یافته است .

انستیتو دارای موزۀ خاصی نیز هست که بسیاری از آثار مکشوفه در پنج‌کند در آنجا نگاهداری میشود

***

متون فارسی و کتابهای مربوط به ایران که از طرف آکادمی علوم تهیه میشود ، توسط مؤسسه‌انتشارات دولتی « عرفان» بچاپ میرسد که ناشر رسمی فرهنگستان علوم تاجیکستان است .

مراکز تدریس زبان فارسی

زبان درسی همه مدارس تاجیکستان ، از دبستان تا دانشگاه ، طبعاً زبان تاجیکی است که در میان خانوادهٔ زبانهای ایرانی نزدیکترین همه آنها بازبان فارسی رایج در ایران بشمار میرود و عملا تفاوتی با فارسی ندارد . بنابراین منظور ازمراکز «تدریس فارسی» دراینجا مراکز تعلیم زبان وادبیات فارسی بصورت کلاسیك علمی ودرسطح بالای دانشگاهی‌است .

دانشگاه دولتی تاجیك «دانشگاه و. ای. لنین»

(اونیورسیتت دولتی تاجیکستان بنام و. ی. لنین)

Tadzhikskiy Gosudarstvenniy universitet imeni V. I. Lenina.

این دانشگاه در سال ۱۹٤۸ در شهر استالین آباد (دوشنبه کنونی) تأسیس شده است ودر حال حاضر دارای هفت دانشکده ودر حدود ٤۵۰۰ دانشجو است .

زبان وادبیات فارسی در دانشکدهٔ تاریخ وزبان شناسی این دانشگاه در کرسی خاصی که در سال ۱۹۵٦ تأسیس شده است تدریس میشود . مواد تدریسی این کرسی عبارتند از : زبانهای باستانی ایران ، زبان فارسی معاصر ، ادبیات فارسی ، تاریخ ایران ، جغرافیای مختصر ایران ـ

دروس کرسی‌های زبان وادبیات تاجیك وزبان عربی و ادبیا ت‌ملل شرق نیز بادروس کرسی فارسی ارتباط نزدیك دارد.

متصدی کرسی فارسی استاد هلال کریم‌اف و دانشیارا ن‌آن « ا. زارع » و « ح . شیروانی » هستند. ادبیات کلاسیك «تاجیکی» توسط شریف‌حسین‌زاده تدریس میشود. «خروموف» رئیس بخش زبانهای اروپائی این دانشگاه شخصاً متخصص زبانهای باستانی ایران بخصوص زبانهای سغدی ویغنابی است ولی دراین رشته تدریس نمیکند. علاوه‌براینها، استادان‌ایران‌شناس‌سایردانشگاههای شوروی نیز برای تدریس رشته های مختلف مربوط به‌زبان وادبیات فارسی بطور موقت بدین دانشگاه دعوت میشوند.
دورهٔ دروس دانشگاهی کرسی‌فارسی این دانشگاه پنج سال است که دو سال اول آن‌مخصوص تاریخ و جغرافیای‌ایران وسایر کشورهای شرق و سالهای سوم و چهارم مخصوص تاریخ ادبیات ایران است و در سال پنجم اسلوب تدریس زبان فارسی تعلیم داده میشود. پس‌از پایان این دوره، فارغ‌التحصیلان آن با سمت دبیری در دبیرستانهای تاجیکستان برای تدریس زبان فارسی استخدام میشوند.

دانشسراها

علاوه بردانشگاه دولتی تاجیك ، سه دانشسرایعالی (انستیتوی پداگوژی) تاجیکستان دارای بخش‌مخصوص زبان و ادبیات فارسی هستندکه عبارتند از : دانشسرای‌عالی دوشنبه ، دانشسرایعالی لنین‌آباد (خجند

سابق) ، دانشسرایعالی کولاب (ختـلان سابق) . در این دانشسراها ادبیات فارسی تقریباً در سطح دانشگاهی تدریس میشود .

از سال تحصیلی ۱۹۵۹ (۱۳۳۸ شمسی) علاوه‌بر تدریس فارسی تاجیکی ، تدریس زبان فارسی معمول در ایران نیز در مدارس تاجیکستان الزامی شده است .

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

«مخزن نسخ خطی شرقی دایره خاورشناسی آکادمی تاجیکستان»

Fond vostochnykh rukopisey Otdela vostokovedenia i pismennogo nasledia Akademii nauk Tadzikskoy SSR.

این کتابخانه که در شهر «دوشنبه» واقع است مهمترین مرکـز نسخ خطی فـارسی در تاجیکستان است . گـردآوری این کتب از سال ۱۹۳۲ یعنـی از زمـانی شروع شد که در استالین آباد (دوشنبه کنونی) شعبه آکادمی علوم اتحاد شوروی تأسیس شد .

کتابخانه دولتی عمومی استالین آباد که درسال بعـد از آن (۱۹۳۳) ایجـاد شد نخستین قسمت این نسخ خطی شرقی گردآوری شده را در معرض استفاده عموم گذاشت . کتابخانه‌های دانشسرای عالی استالین‌آباد و لنین‌آباد نیز ازهمان هنگام بجمع‌آوری نسخ خطـی شرقی اشتغال جستند . در سال ۱۹۵۳ نسخه‌هـای خطی این مراکز به «آکادمی علوم تاجیکستان» انتقال یافت ، بطوریکه اکنون « مخزن نسخ خطی » این فرهنگستان دارای متجاوز از ۳۰۰۰ کتاب خطـی است که چـون غالبا دو یا چند کتاب باهم جلد شده‌اند رویهم درحـدود

۶۰۰۰ تألیف را شامل میشود .

قسمت اعظم این نسخ بزبانهای فارسی ، ازبکی و عربی است .

مشخصات بخشی ازین نسخه‌ها در فهرستی بنام « قسمتی از نسخه‌های خطی مجموعه کتابخانه دولتی عمومی دراستالین‌آباد» توسط آ. ن. بولدیرف و ا. شاهنشایف در « «دوره آثار شعبه فرهنگستان علوم تاجیکستان » (جلد اول سال ۱۹۳۸) منتشر شده است :

A. Shakhanshaev i A. N. Boldirev: Neskolko rukopisey iz sobrania Gosudarstvennoy biblioteki v Stalinabade. - "Trudy Tadzikskoy bazy Akademii nauk SSSR", T. 1, 1938.

فهرست دیگری نیز بنام « فهرست نسخه‌های خطی شرقی آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان » تالیف ا . م . میرزایف و آ . ن . بولدیرف درسال ۱۹۶۰ در استالین‌آباد منتشر شده‌است :

A.M. Mirzoev i A. N. Boldirev: Katalog vostochnykh rukopisey Akademii nauk Tadzikskoy SSR — T. I., Stalinabad, 1960.

از زمرهٔ نفایس این کتابخانه مجموعه‌ای از نسخ خطی اسماعیلیه است که در بدخشان بدست آمده و برخی ازآنها تاکنون ناشناخته بوده است . مجموعه کتابهای کتابخانه پروفسور استاریکف Starikov دانشمند روس نیز که بدین کتابخانه اهداء شده بسیار ارزنده است .

کتابخانه دولتی فردوسی

Gosudarstvennaya biblioteka imeni Firdausi.

این کتابخانه که کتابخـانه عمـومی پـایتخت تاجیکستان است از مهمترین مراکز کتب خطی و چـاپی فارسی در شوروی بشمار میرود و کلکسیون کتب چـاپی فارسی آن احتمالا کاملترین مجموعه نوع‌خود درشوروی است . بخش کتابها ونسخ خطی فارسی بخش مستقلی از این کتابخانه است .

کتابخـانه فـردوسی در حـال حـاضر دارای ۲،۰۰۰،۰۰۰ کتاب چاپی و ۲۵۰۰ نسخه خطی است کـه مهمترین قسمت آنها را نسخ خطی فارسی تشکیل میدهد . از جالبترین این نسخ نسخـه‌ای از الهیـات ابوعلـی سینا است کـه در اواخـر قـرن دهم یا اوائـل قـرن یازدهم هجری کتابت شده است . نسخه خطی جالب دیگر رساله‌ای در طب نوشتـهٔ حکیـم محمـد شریف خـان دانشمند و پزشك هندی است که فهرست کلیه داروهـای عصر بترتیب الفبا در بیست وهفت فصل آن آمده است . همچنین سه نسخه خطی نفیس از خمسه نظامی و گلستان و بوستان سعدی و مجموعه اشعار امیرشاه شاعر غزلسرای قرن نهم و دهم هجری که دارای تصاویر بسیار ظریف و جلد چرمی منقش کار استادی بنام باباخان است .

***

سایر کتابخانه‌هائی که دارای نسخ خطی فارسی ومجموعه‌های‌کتب ایرانی وکتب ایران شناسی هستند عبارتند از :

کتابخانه مرکزی فرهنگستان علوم تاجیکستان که در سال ۱۹۳۳ تأسیس شده ودر حال حاضر دارای ۵۰۰،۰۰۰ کتاب است ، وبخش خاص کتابهای فارسی دارد .

کتابخانه مرکزی دانشگاه دولتی تاجیك که‌در سال ۱۹٤۸ تأسیس شده‌است و در حدود ۱۰۰،۰۰۰ کتاب دارد ، ودارای مجموعه‌ای از کتابهای فارسی و کتابهای خارجی مربوط به‌ایران است .

کتابخانه دانشکده ادبیات دانشگاه دولتی تاجیك که همراه با کتابخانه مرکزی دانشگاه تاجیك در سال ۱۹٤۸ تأسیس شده است و دارای قرائت ـ خانه‌ای است که در آنجا کتابهای چاپی و اسناد و نسخه‌های خطی فارسی بمعرض قرائت گذاشته میشود و کنفرانس‌های ایران شناسی دانشگاه نیز در آنجا تشکیل میشود .

دانشکده ادبیات دارای کتابخانه دیگری نیز هست که بنام « **سعید نفیسی** » نامگزاری شده است و کلیه کتابهائی که تاکنون ازطرف مراکز فرهنگی مختلف ایران (وزارت‌فرهنگ‌وهنر، وزارت‌آموزش وپرورش،دانشگاه تهران ، کتابخانه پهلوی ، بنیاد فرهنگ ایران ، بنگاه ترجمه ونشرکتاب ، انجمن آثار ملی وغیره) یا از جانب ایران شناسان خارجی بدان دانشکده اهداء شده است در آن نگاهداری میشود .

کتابخانه دانشکده طب « ابن‌سینا » نیز صاحب مجموعه نفیسی ازکتابهای خطی پزشکی است که درطول

چند قرن در ایران وآسیای میانه و غیره نوشته شده است .

تالار دانشکده پزشکی این‌دانشگاه «**تارلاابن‌سینا**» نام دارد ، و « **شورای علمی انستیتوی دولتی پزشکی تاجیکستان** » نیز « **شورای علمی ابن‌سینا** » نامیده میشود . انتشار ترجمه روسی « دانش نامه » ابوعلی سینا بمناسبت هزارهٔ ابن‌سینا در سال ۱۹۵۲ ، یکی از مهمترین کارهائی بود که توسط این مرکز در استالین‌آباد انجام گرفت .

مراکز آثار هنری و باستانی ایران

تقریبا در تمام موزه‌هـای تاجیکستان آثـاری از هنر ایران یا آثار ایرانی مکشوفه در کاوشهای باستان شناسی وجود دارد .

مهمترین مرکز این آثار **موزه تاریخ و مردم شناسی تاجیکستان** در دو شنبه است که بنام « **کمال‌الدین بهزاد** » نامگزاری شده است ودارای بخش خاص مربوط به آثار ایرانی است . قسمتی از آثـار معروف دوران اشکانی که در کاوشهای باستان‌شناسی نسا بدست آمده‌است نیز دراین موزه نگاهداری میشود .

موزه رودکی در شهر پنج کند صاحب مجموعـهٔ نفیسی از آثار و مدارك مکشوفه در کاوشهای باستان‌ـ شناسی پنج کند است که با تاریخ‌ایران ارتباط دارد .

انستیتوی باستان‌شناسی آکادمی علوم تاجیکستان نیز دارای موزه‌ای اختصاصی است کـه درآنجا قسمتی ازآثار مکشوفه در بنج کنت نگاهداری میشود .

نشریات مربوط به خاورشناسی

اطلاعات فرهنگستان علوم تاجیکستان (چاپ دوشنبه)
Izvestiya Akademii nauk Tadzikskoy SSR.

گزارشهای فرهنگستان علوم تاجیکستان (چاپ دوشنبه)
Doklady Akademii nauk Tadzikskoy SSR.

کارهای فرهنگستان علوم تاجیکستان (چاپ دوشنبه)
Trudy Akademii nauk Tadzikskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبهٔ تاجیکستان (چاپ دوشنبه)
Izvestiya Tadzikskogo filiala Akademii nauk SSSR.

کارهای فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه تاجیکستان (چاپ دوشنبه)
Trudy Tadzikskogo filiala Akademii nauk SSSR.

اطلاعات شعبهٔ علوم اجتماعی فرهنگستان علوم تاجیکستان (چاپ دوشنبه)
Izevstiya Otdeleniya obshchestvennykh nauk Akademii nauk Tadzikskoy SSR.

معارف ومدنیت (چاپ دوشنبه)

Maorif va madaniyat

ادبیات تاجیکستان (چاپ دوشنبه)

Literaturnyi Tadzikistan.

مهمترین نشریهٔ ادبی تاجیکستان « صدای شرق » Sadoi Shark است که در حال حاضر ارگان اتحادیه نویسندگان تاجیکستان است. این مجله بزبان محلی و باخط روسی در دوشنبه بچاپ میرسد و تقریباً عموم نویسندگان و شعرا و محققان تاجیکستان باآن همکاری دارند . اشعار شعرای معاصر ایران غالباً دراین مجله چاپ میشود .

هیئت تحریریه مجله عبارتند از : عبدالملک بخاری ، میرسعید میرشکار ، فضل‌الدین محمداف ، باقی رحیمزاده ، محیی‌الدین خواجه‌یف (سردبیر) ، محمد جان شکوراف ، امین‌جان شکوهی ، مؤمن خانواده ، رسول هادی‌زاده ، رحیم هاشم . مدیر مجله عبید رجب و مسؤل فنی آن شکوراف هستند .

جمهوری شوروی سوسیالیستی

ترکمنستان

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

مراکز مطالعات ایران شناسی

فرهنگستان علوم ترکمنستان

Akademii Nauk Turkmenskoy SSR.

مطالعات ایران شناسی وبطور کلی خاورشناسی در جمهوری ترکمنستان خیلی محدودتر ازجمهوریهای دیگر آسیای میانه و قفقاز است ، وتنها کار مهمی که تاکنون در زمینهٔ تاریخ و فرهنگ ایران در این جمهوری انجام گرفته کاوشهای باستان شناسی نسا و مطالعات مربوط به اسناد اشکانی مکشوفه دراین کاوشها بوده‌است .

مرکز مطالعات ایران شناسی در ترکمنستان نیز مانند سایر جمهوریهای اتحاد شوروی فرهنگستان علوم این جمهوری است . این فرهنگستان در سال ۱۹۵۱ تأسیس شده است و دارای سه بخش « علوم فیزیك و شیمی و مهندسی » ، « علوم بیولوژی » و « علوم اجتماعی » است و پژوهش‌های تاریخی و فرهنگی و ادبی در بخش اخیر انجام میگیرد . ریاست این شعبه در حال‌حاضر با آکادمیسین ك . م . قلی‌یف K. M. Kuliev است . این بخش دارای سه انستیتو بنام انستیتوی تاریخ « س . باتیروف » ، انستیتوی زبان‌شناسی و ادبیات « مخدوم قلی » ، وانستیتوی اقتصادیات است . « مرکز

اکتشافی مختلط باستان شناسی ترکمنستان جنوبی » نیز از سازمانهای وابسته به‌بخش علوم اجتماعی فرهنگستان علوم است .

انستیتوی زبان‌شناسی وادبیات مخدوم‌قلی

Institut yazyki i literaturi imeni Makhtumkulia

این انستیتو در سال ۱۹۵۱ بنام « مخدوم قلی » شاعر ترکمن قرن گذشته تأسیس شده‌است ودرحال حاضر ریاست‌آن با ب.ا. قاریف B.A . Karryev است.فعالیت های علمی این انستیتو درزمینه پژوهش ادبیات کلاسیك وادبیات عامیانه‌ترکمن انجام‌میگیرد ، که‌قسمتی از آن‌باآثار فارسی شعرای گذشته ترکمن ازقبیل آزادی پدر مخدوم قلی ، شیدائی ، کمینه وغیره ارتباط دارد .

انستیتو دارای کتابخانه‌ای بنام « گنجینه نسخ قدیمی انستیتوی زبان وادبیات مخدوم‌قلی » است که بعداً دربارهٔ آن توضیح داده میشود .

انستیتوی تاریخ س. باتیروف

Institut istorii Akademii nauk Turkm.SSR. imeni "S. Batyrova"

این انستیتو در سال ۱۹۵۱ تأسیس شده است ودر حال حاضر ریاست آن با ا . ل . الیاس‌اوف L. Ilyasov

دانشمند و مورخ ترکمن است . مطالعات انستیتو در رشتهٔ تاریخ ترکمنستان صورت میگیرد ، واز این لحاظ با تاریخ ایران مخصوصاً در قرون اخیر دارد .

هیئت مختلط علمی باستان‌شناسی ترکمنستان جنوبی

Iuzhno-Turkmenistanskaya arkheologicheskaya Kompleksnaya ekspeditsiya.

این مرکز ، سازمان اکتشافی وعلمی است که وظیفه آن انجام کاوشها ومطالعات باستان‌شناسی درنقاط مختلف ترکمنستان است ، و هیئت کارشناسان آن از باستان‌شناسان روس و ترکمن و سایر جمهوریهای آسیای میانه ترکیب شده‌اند . ازنخستین سالهای بعداز جنگ جهانی دوم که کار این مرکز شروع شده ، فعالیتهای جالبی توسط آن صورت گرفته که مهمترین آنها کاوشهای باستان‌شناسی معروف « نسا » پایتخت کهن اشکانی در نزدیك شهر عشق‌آباد است . دربارهٔ این کاوشها و آثار بسیار مهم مکشوفه در آنها قبلا توضیح مفصل داده‌شده است .

از بیش از ده سال پیش ، عده‌ای‌از زبان‌شناسان برجستهٔ متخصص در خط و زبان اسناد والواح اشکانی که دراین‌حفریات بدست‌آمده‌است، به‌خواندن وترجمه‌آنها اشتغال دارند و حاصل مطالعات ایشان تدریجاً بچاپ میرسد . علاوه براین ،گزارشهای تحقیقی مختلفی بطور

منظم بصورت کتب و رسالات مستقل یا در نشریات علمی و خاورشناسی شوروی دربارهٔ آثار تاریخی و هنری که در این کاوشها بدست آمده ، و دربارهٔ بناها و کاخهای اشکانی مختلفی که در حفریات نسا کشف شده است توسط کارشناسانی که در این رشته مشغول کارند منتشر میشود .

از زمرهٔاین کتابها ورساله‌ها و گزارشها ، میتوان از انتشارات ذیل نام برد :

« بناهای نسا از نظر معماری » تألیف گ . ا . بوگاچنکوا ، چاپ عشق‌آباد ، سال ۱۹٤۹ .

G. A. Pugachenkova: Arkhitekturnye pamiatniki Nysi. Ashkhabad, 1949.

« تجدید طرح تالار مربع بنای اشکانی درنسای کهن » از گ . آ . پوگاچنگوا ، چاپ عشق‌آباد ، سال ۱۹۵۱ .

G. A. Pugachenkova: "Rekonstruktsiya Kvadratnogo Zala" parfianskogo ansamblia staroi Nysi — Ashkabad, 1951.

« معبد و آرامگاه در نسای اشکانی » ، چاپ مسکو ، سال ۱۹۵۳ .

Khram i Necropol v parfianskoi Nyse — Moskva, 1953.

« نقوش مهرهای پارت در نسا » تالیف م . ی . ماسن و گ . ا . پوگاچنکوا ، درمجله « گزارشهای کهن» ، چاپ مسکو ، سال ۱۹۵٤ .

M. E. Masson i G. A. Pugachenkova: Attski parfianskikh pechatei iz Nysi — "Vestnik drevnei istorii" — Moskva, 1954.

« مجسمه‌های مرمرین دوره پارتها که در نسای کهن بدست آمده است » . تألیف م ی . ماسن و گ. آ . پوگاچنکووا ، درسالنامه «انستیتوی تاریخ هنر» چاپ مسکو ، سال ۱۹۵۷ .

M. E.Masson i G. A. Pugachenkova: Marmornie statuy parfianskogo Vremeny iz Staroy Nysi. Moskva, 1947.

« ریتون‌های پارت‌نسا ». نوشته م . ی . ماسن و گ . آ پوگاچنکوا . درسالنامهٔ «انستیتوی تاریخ هنر» ، چاپ مسکو ، سال ۱۹۵۶ .

M. E. Masson i G. A. Pugachenkova: Parfianskye rytoni Nysi. Moskva, 1956.

« اسنادی از نسا متعلـق به قرن اول پیش از میلاد » . نوشته ل . م . دیاکـونف و و . آ . لیفشیتس . چاپ مسکو ، سال ۱۹۶۰ .

L. M. Dyakonov i V. A. Livshits: Dokumenti iz Nysi I v. do n.c. Moskva. 1960.

گزارش کاوشهای تازه‌ای کـه در منطقهٔ نسای باستانی صورت میگیرد ، و مطالعات مربوط باکتشافات باستان‌شناسی این نقاط ، در دو نشریهٔ منظم این‌مرکز بنام «کارهای هیئت مختلط باستان‌شناسی ترکمنستان جنوبی» .

Trudy Iuzhno - Turkmenistanskoi arkheologicheskoi Kompleksnoi exspeditsii.

و « مدارك هیئت مختلط باستان‌شناسی ترکمنستان‌جنوبی» .

Materialy Iuzhno - Turkmenistanskoi arkheologicheskoi Kompleksnoi ekspeditsii.

در عشق‌آباد بچاپ میرسد .

مراکز تدریس زبان فارسی

دانشگاه دولتی ترکمنستان «ا.م.گورکی»

Turkmenskiy Gosudarstvenniy universitet imeni A.M. Gorkogo

این دانشگاه در سال ۱۹۵۰ در عشق‌آباد تأسیس شده‌است و در حال حاضر دارای هفت دانشکده و ٤۰۰۰ دانشجو است . رئیس دانشگاه بانو « بی‌بی پالوانووا » Bibi Palvanova است که بعنوان دکتر تاریخ شخصاً در تاریخ ایران مطالعه دارد .

دانشگاه ترکمنستان دارای دانشکده خاصی بنام « فاکولته زبانهای خارجی » و دانشکده دیگری بنام « فاکولته لغت‌شناسی » است . تدریس زبان فارسی بصورتی محدود در دانشکده اخیر انجام میگیرد .

متصدی ادبیات فارسی این دانشگاه « اکبر روحی علی‌اف » شاعر و نویسندهٔ ترکمن است که درسال ۱۹۶۳ بایران سفر کرد و در بازگشت خاطرات خود را بصورت مجموعهٔ شعری دربارهٔ ایران تدوین نمود . یکی دیگر از زبان‌شناسان دانشگاه بنام عشیرپور معروف بازبان وادبیات فارسی آشنا است .

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

کتابخانه عمومی دولتی ترکمنی «کارل مارکس»

Turkmenskaya Gosudarstvennaya respublikanskaya biblioteka imeni "Karla Marksa".

این کتابخانه در ۱۹۳۱ در عشق‌آباد تأسیس شده است و دارای بیش از ۲،۰۰۰،۰۰۰ جلد کتاب بزبانهای روسی وترکمنی و زبانهای مختلف شرقی و غربی است. مجموعهٔ کتب فارسی این کتابخانه ۶۰۰ جلد است که قسمت کمی از آنها نسخه‌های خطی وبقیه کتب چاپی‌است. در این مجموعه کلکسیون مهمی از کتب خطی وچاپی مربوط به آئین بهائی وجود دارد، زیرا در دوران تزاری عشق‌آباد یکی از کانون‌های اصلی بهائی و مرکز حضیرةالقدس بهائیان بود.

از کتب خطی وچاپی فارسی این کتابخانه هنوز فهرست خاصی تهیه نشده است.

مخزن نسخه‌های قدیمی انستیتوی زبان و ادبیات مخدوم‌قلی

Khranilishche drevnikh rukopisey Institut yazyka i literaturi imeni Makhtumkulia

این «مخزن» که کتابخانه انستیتوی مخدوم‌قلی

است وابسته به‌فرهنگستان‌علوم‌ترکمنستان‌است، و در حدود ۲۰۰،۰۰۰ کتاب چاپی دارد . مجموعهٔ کتب خطی شرقی این‌کتابخانه تقریباً ٤۰۰ جلد است که مهمترین آنها چند نسخه ازشاهنامه فردوسی ودیوانهای فضولی و امیرعلیشیر نوائی و آثاری از شعرای کلاسیك ترکمن (مخدوم‌قلی ، آزادی ، کمینه ، شیدائی وغیره) ورسالاتی دربارهٔ زندگی آنهاست .

از آثار جالب این کتابخانه ، دیوانی از «دوست محمد آزادی » شاعر ترکمن قرن هیجدهم و پدر مخدوم‌قلی فراغی بنیانگزار ادبیات کلاسیك ترکمن است که « بهشت‌نامه » نام دارد . این منظومه که نسخهٔ خطی آن چندی پیش در دهکده « حاجیان » در ناحیهٔ قزل اترك بدست آمد ، درسال ۱۱۷۰ هجری سروده شده و شامل ٤۸۳ بیت است ، ومتن غیرکاملی از آن در سال ۱۸۳۳ در بخارا بوسیلهٔ شخصی بنام قربان بردی گرگانی که هم شاعر وهم ناشر بود ، ونام او ازایرانی بودن وی حکایت میکند بچاپ رسیده بود .

مراکز آثار باستانی وهنری ایران

موزه دولتی هنرهای زیبای ترکمنستان

Gosudarstvenniy muzey izobrazitelniykh iskusstv Turkmenskoy SSR.

این موزه درسال ۱۹۳۸ در عشق‌آباد تأسیس شده است و بزرگترین موزهٔ ترکمنستان بشمار میرود. در این موزه کاملترین مجموعه هنرهای ترکمنی مخصوصاً هنرهای دستی ترکمن گردآوری شده‌است، که مهمترین آنها کلکسیون معروف قالیها و قالیچه‌های ترکمنی است که تعدادشان به چند هزار بالغ میشود ـ ۷۰۰۰ اثر مربوط به‌هنری‌های سایر ملل شوروی وهنرهای‌غربی، و مجموعه‌ای از آثار هنرهای دستی ایرانی (قالی ، زری ، مینیاتور ، ظروف) نیز از زمرهٔ آثار این موزه است .

نشریات مربوط به خاورشناسی

اطلاعات فرهنگستان علوم ترکمنستان (چاپ
عشق‌آباد)
Izvestiya Akademii nauk Turkmenskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه ترکمنستان (چاپ عشق‌آباد)
Izvestiya Turkmenskogo filiala Akademii nauk SSR.

کارهای انستیتوی تاریخ و باستان‌شناسی و نژاد شناسی فرهنگستان علوم ترکمنستان (چاپ عشق‌آباد)
Trudy Instituta istorii, arkheologii i etnografii Akademii nauk Turkmenskoy SSR.

کارهای هیئت مختلط باستان‌شناسی ترکمنستان جنوبی (چاپ عشق‌آباد)
Trudy Iuzhno-Turkmenistanskoy arkheologicheskoi Kompleksnoy ekspeditsii.

مدارک هیئت مختلط باستان شناسی ترکمنستان جنوبی (چاپ عشق‌آباد)
Materialy Iuzhno-Turkmenistanskoy arkheologicheskoy Kompleksnoy ekspeditsii.

ناشر این مجلات مرکز نشریات دولتی ترکمنستان (ترکمنستان دولت نشریاتی) درعشق‌آباد است .

ناحیه خود مختار

شوروی سوسیالیستی

داغستان

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

مراکز مطالعات ایران‌شناسی و تدریس فارسی

فرهنگستان‌علوم اتحاد شوروی‌دارای‌شعبه مستقلی در جمهوری ناحیه خودمختار داغستان است که «شعبه داغستانی آکادمی علوم شوروی»
Dagistanskogo filiala Akademii nauk SSSR.
نام دارد . انستیتوی اصلی این شعبه « انستیتوی تاریخ و زبان شناسی وادبیات داغستان» در «مخاچ قلعه» است که وظیفه آن پژوهش های مربوط بدین سه رشته در داغستان است ، ودرهرسه مورد این مطالعات با تاریخ و فرهنگ ایران ارتباط دارد . گزارش این مطالعات بطور منظم در نشریه رسمی این انستیتو بنام «یادداشتهای علمی انستیتوی تاریخ و زبان و ادبیات شعبه داغستانی آکادمی علوم اتحاد شوروی» :
Uchenye Zapiski Instituta istorii, yazyka i literatury Dagistanskogo filiala Akademii nauk SSSR.
بچاپ میرسد .

در بخش زبان شناسی انستیتو ، قسمتی از مطالعات در زمینه زبان «تاتی» که زبان قسمتی از مردم این سرزمین و از شعبه‌های زبانهای تاتی و طالشی ایران است انجام میگیرد . مبنای این مطالعات تتبعات وسیعی است که از

اواخر قرن گذشته توسط دانشمندان برجسته زبان شناسی روس درمورداین زبان آغاز شده بود. *

از جمله دانشمندان کنونی داغستانی که در زمینه ایران شناسی کارمیکنند محمدداندامایف M. Dandamaev عضو علمی انستیتوی ملل آسیا در فرهنگستان علوم اتحاد شوروی است . وی درسال ۱۹۴۸ برای تکمیل مطالعات خود دراین رشته از داغستان به لنینگراد رفت و زبانهای باستانی ایران را نزد « پروفسور واسیلی‌آبائف » استاد برجستهٔ زبانهای ایرانی آموخت واخیراً نخستین اثر اوبنام «ایران در زمان اولین پادشاهان‌هخامنشی» توسط آکادمی علوم اتحاد شوروی در مسکو بچاپ رسید .

در دانشگاه‌داغستان موسوم به**دانشگاه و. ای.لنین**
Dagestanskiy Gosudarstvennyi universitet imeni V. I. Lenina.
که در مخاچ قلعه واقع‌است نیزدرزمینه زبان‌شناسی‌ایران و تاریخ روابط ایران و داغستان بصورت محدودی مطالعه میشود . این دانشگاه در سال ۱۹۵۷ تأسیس شده است و ۵،۰۰۰دانشجودارد،ودارای پنج دانشکده است که کارهای دوتا از آنها یعنی دانشکده تاریخ و زبانشناسی و دانشکده زبانهای خارجی‌بصورت کلی با مطالعات ایرانشناسی ارتباط دارد . در این دو دانشکده زبان فارسی بصورت مستقل تدریس نمیشود ، ولی کلیات مربوط به زبانشناسی ایرانی در برنامه دروس قرار دارد .

* به مقدمه این فصل مراجعه شود .

جمهوری شوروی سوسیالیستی

کازاخستان

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

مراکز مطالعات ایران شناسی

درجمهوری کازاخستان* فعالیتهای ایران شناسی جنبه‌ای بسیار محدود دارد. ایـن مطالعـات در ایـن جمهوری نیز مانند سایر جمهوریهای اتحاد شوروی در شعبه علوم اجتماعی فرهنگستان علوم انجام میگیرد.

انستیتوهائی ازاین شعبه که رشته تتبعات علمی آنها از نظر کلی با تاریخ و زبان شناسی و ادبیات ایـران ارتباط دارد عبارتند از: انستیتوی زبان شناسی، انستیتوی تاریخ وهنر «م. ا. عوض‌اف»، انستیتوی‌تاریخ‌وباستانشناسی ومردم شناسی «ك. ك. ولیخانوف».

گزارشهای این مطالعـات در نشریـه رسمـی آکادمی بنام «پیك شعبه علوم اجتماعی فرهنگستان علوم جمهوری کازاخستان» بچاپ میرسد.

درچندسال اخیر چند کتاب‌تحقیقی منجمله کتابهای «تأثیر زبانهای فارسی وعربی در زبان کازاخی» توسط ل. رستموف و «ایران در جنگ جهـانی» توسط ای. گریتسنکو در آلماآتا چاپ شده و آثاری از ادبیات معاصر پارسی منجمله ترجمه «تهران مخوف» مشفق کاظمی بزبان اویغوری وبا خط فارسی دراین شهر انتشار یافته است.

---

* کازاخ ها مردمی از قبائل زردپوست آسیای مرکزی و خاور دور هستند، و غیراز قزاق‌های ساکن‌غرب اتحاد شوروی‌هستندکه ریشهٔ اسلاو دارند. بدین‌جهت با آنکه بعضی از محققان ایرانی ریشهٔ اصلی قزاق‌ها را همان کازاخ‌ها دانسته‌اند، دراین جا همان اصطلاح رسمی «کازاخستان» برای این جمهوری بکار رفته است.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

کتابخانه دولتی جمهوری کازاخستان
(کتابخـانـه پوشکین)

Gosudarstvennaya publichnaya biblioteka Kazakh. SSR. imeni A. S. Pushkina.

این کتابخانه درسال ۱۹۳۶ در آلما آتا تأسیس شده است ودر حال حاضر دارای ۲،۰۰۰،۰۰۰ کتـاب منجمله سی‌هزار کتاب چاپی نادر ، و مجموعه‌ای از نسخه‌های خطی فارسی و عربی و زبانهای آسیای میانه است .

نفیس ترین اثر خطی این کتابخانه ترجمه شاهنامه فردوسی بزبان جغتائی است که توسط شاه میران کلاندار بامر حاکم یارقند کتابت شده است ، وبیش از یکهزار صفحه دارد . نسخه نفیس ومصوری از خمسه نظامی نیز که پانصد سال پیش نوشته شده است وآراسته به مینیاتور های عالی است از آثار جالب این کتابخانه است .

از بهترین آثار خطی دیگر کتابخانه آلماآتا یك قرآن خطی قرن ششم هجری است که در شهر غزنین برای یکی از فرمانروایان غزنوی توسط یك کاتب ایرانی کتابت وبصورت زیبائی تذهیب شده است .

مراکز آثار هنری و باستانی ایران

موزه مرکزی دولتی کازاخستان

این موزه ، موزه مرکزی تاریخ و منطقه شناسی کازاخستان ودرآلماآتا واقع است ودرآن ۹۰،۰۰۰ اثـر مختلف گردآوری شده است که تقریبا همه‌آنها مربوط به تاریخ این منطقه از ادوار باستانی تا بامروز است .

قسمتی از آثار ایرانی این موزه اشیاء هنـری است که در کاوشهای بـاستان شناسی اخیـر در ایـالت «جامبول» در قسمت جنوبی کازاخستان بدست آمده است. دراین کاوشها که توسط هیئت اعزامی انستیتوی تاریخ و باستان شناسی ومردم شناسی آکادمی علوم کازاخستان صورت گرفت ، معلوم شدکه شهر تاراز درروی شهرقدیمی دیگری بنا شده کـه قریب ده قـرن پیش بـر سر راه بازرگانی ایران وچین‌قرارداشته‌است . دراین شهر قدیمی مقدار زیادی سکه‌های نقره‌ای ومسی و مجموعه‌ای ازاشیاء دستی کار ایران بدست آمدکه همانوقت به موزه آلماآتا انتقال یافت .

در همین ایالت جامبول بنای تاریخی جالبی بنام «مقبره عایشه بی‌بی» وجود دارد که در کازاخستان آنرا «مروارید معماری کهن شرق» لقب داده‌اند . بنای این

مقبره ، و نیز مقبره دیگری بنام «خواجه احمد یاسوی» به سبك بنای مساجد بخارا و سمرقند در دوران تیموری ساخته شده است و بصورت مشخصی طرح و اسلوب ایرانی دارد. درابنیه‌تاریخی کازاخستان‌جنوبی نیزمعمولا کاشیهای رنگی و پرنقش و نگاری بکار رفته که با شیوه کاشیکاری ایرانی بسیار نزدیك است .

جمهوری شوروی سوسیالیستی

گُرجستان

Title A first course in educ.

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R257F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

مراکز مطالعات ایران‌شناسی

آکادمی علوم گرجستان

Akademii Nauk Gruzinskoy SSR

مرکز اصلی مطالعات ایران شناسی گرجستان انستیتوی‌خاورشناسی فرهنگستان علوم‌این‌جمهوری است. این آکادمی که در سال ۱۹۴۱ تأسیس شده است دارای شش‌شعبه مشتمل برچهل‌ودوانستیتو و کمیته‌ومرکز علمی دیگر است.

شعبه علوم اجتماعی آکادمی که مسائل فرهنگی و ادبی مربوط بدان است، دارای دوازده انستیتو است که کار هشت تا از آنها در سطح‌های مختلف با مسائل ایران‌شناسی ارتباط‌دارد. این انستیتوها عبارتنداز:

انستیتوی خاورشناسی (بریاست گ. و. تسرتلی (G. V. Tsereteli

انستیتوی تاریخ ادبیات گرجی «شوتا - روستاولی» (بریاست‌ا. گ‌بهرامیدزه A. G. Baramidze)

انستیتوی زبان‌شناسی (بریاست و.ن. پنچویدزه (V. N. Panchvidze

انستیتوی تاریخ و باستان‌شناسی و مردم شناسی «ای. آ. جاواخیشیویلی» (بریاست گ. ا. ملیکیشویلی (G. A. Melikishvili .

انستیتوی تاریخ هنر گرجی (بریاست گ . ن . چوبیناشویلی (G. N. Chubinashvili)

انستیتوی فلسفه (بریاست ن . ز. چاوچاوادزه (N. Z. Chavchavadze)

انستیتوی نسخه‌های خطـی« ك . س . ککلیدزه » K. S. Kekelidze

انستیتوی پژوهشی اوستی جنوبی (بریـاست ز . پ . تسخووربف (Z. P. Tskhovrebov)

رئیس شعـبـه علـوم اجتمـاعی آکـادمی ، آکادمیسین گ . و . تسرتلی G. V. Tsereteli است که در عین حال ریاست انستیتوی خاورشناسی این شعبه را نیـز بعهده دارد وشخصاً ازایران‌شناسان برجستهٔ معاصر گرجستان است .

نشریهٔ رسمـی این شعبه « پیك شعبه اجتماعی فرهنگستان علوم گرجستان » .
Vestnik Otdeleniya obshchestvenniykh nauk Akademii nauk Gruzinskoy SSR.
نام دارد . انستیتوی خاورشناسی این بخش نیز خـود دارای نشریه‌ای بنام « کارهای انستیتوی خـاورشناسی آکادمی علوم گرجستان » است کـه بعداً بدان اشاره خواهد شد .

انستیتوی خاورشناسی

Institut Vostokovedeniya Akademiia nauk Gruzinskoy SSR.

این انستیتو در سال ۱۹٤۸ در تفلیس تأسیس شده

است ومطالعات آن در رشته های تاریخ ، زبانشناسی ، ادبیات ، هنرها ، علوم واقتصادیات ایران صورت میگیرد . مبنای بسیاری ازاین پژوهش‌ها اسناد و مدارك خطی فارسی فراوانی است که در آرشیوها و کتابخانه های مختلف گرجستان ، بخصوص در آرشیو مرکزی دولتی وجود دارد .

سرپرستی مستقیم مطالعات ایران‌شناسی انستیتو با رئیس آن تسرتلی G. V. Tsereteli است که‌عضو فرهنگستان علوم گرجستان ، عضو انجمن پادشاهی آسیائی انگلستان ومتخصص زبان شناسی ایرانی و کتیبه‌های میخی و سنگنوشته‌های دوران ساسانی است . وی با علاقهٔ شخصی خود وبا همکاری مؤثر گروهی از دانشمندان دیگر عضو این کانون ، انستیتوی خاورشناسی گرجستان را بصورت یکی‌از مراکز فعال ایران شناسی اتحاد شوروی درآورده است . گزارش فعالیتهای انستیتو دراین رشته، هر سه‌ماه یکبار در نشریهٔ رسمی انستیتو بنام « کارهای انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم گرجستان »
Trudy Instituta Vostokovedenia Akademii nauk Gruzinskoy SSR.

بچاپ میرسد .

در سالهای اخیر آثار جالبی در زمینه‌های مختلف تاریخ و زبان‌شناسی و فرهنگ ایران توسط دانشمندان بخش‌ایران‌شناسی این‌انستیتوانتشاریافته‌است که از جمله مؤلفان آنها میتوان از اشخاص ذیل ورشته‌های تخصصی آنان نام برد :

پروفسور داوید کوبیدزه D. Kobidze در رشتهٔ ادبیات کلاسیك فارسی . مؤلف چندین اثر دربارهٔ شاهنامه فردوسی و ویس ورامین گرگانی .

پروفسور ج. گیوناشویلی J. Giunashvili در رشتهٔ زبان‌شناسی ایرانی ، مؤلف چنداثر درباره زبانهای هند و ایرانی ، زبانهای باستانی ایران وعلم‌الاصوات زبان‌فارسی.

بانو دکتر ل . س . گیوناشویلی L. S. Giunashvili در رشتهٔ ادبیات معاصر فارسی ، مؤلف کتاب « نثر هنری سعید نفیسی » و « زنان‌شاهنامه و تحلیل خصائص‌آنان».

پروفسور و . گاباشویلی V. Gabashvili در رشته تاریخ ایران. صاحب کتب ومقالاتی درباره روابط تاریخی ایران باسرزمینهای قفقاز .

ت . کشه‌لاوا T. Keshelava در رشته ادبیات معاصر ایران . مؤلف کتابی درباره نثر هنری صادق هدایت .

آ . گواخاریا A. Gvakhariya در رشته تاریخ ادبیات وهنر ایران وادبیات فارسی . مؤلف کتاب تحلیل و مقایسه ویس ورامین گرگانی و خسرو و شیرین نظامی.

ر . ك . کیکنادزه R. K. Kiknadze مؤلف کتاب شهرهای ایران در زمان مغول .

ت . کورلیشویلی T. Kurlishvili مؤلف اثری تحقیقی درباره بهزاد .

ش . گاپریندا شویلی Sh. Gaprindashvili مؤلف تحقیقی درباره دستور زبان فارسی .

آ . نیکاشویلی A. Nikashvili مؤلف کتاب پانصد

صفحه‌ای « یادداشتهائی درباره روابط متقابل زبانهای فارسی و گرجی » که خلاصه آن بزبانهای روسی و انگلیسی نیز ترجمه شده است . مؤلف در این کتاب تأثیر عناصر زبان پارسی را در ترکیب زبان گرجی که آنرا حاصل مراودات ممتد سیاسی و فرهنگی وتاریخی میداند تشریح کرده و در عین حال زمان رسوخ این لغات و طرز این نفوذ را توضیح داده است . مطالعات وی نشان میدهد که این نفوذ در هرسه دورهٔ زبان فارسی باستانی و فارسی میانه وفارسی جدید برقرار بوده ، بطوریکه قسمتی از این کلمات یادگار دوران اسکیث‌ها و قسمتی دیگر یادگار مادها است وطبعاً قسمت مهمی نیز یادگار زبان فارسی بعد از اسلام است . بعقیده وی ، بعضی از قدیمی‌ترین عناصر زبان فارسی تدریجاً بصورت اجزاء لاینفك زبان گرجی درآمده‌اند و دیگر ازآن قابل تفکیك نیستند .

عده‌ای ازاعضای انستیتوی خاورشناسی گرجستان مشترکاً مجموعه‌ای بنام « مسائل مربوط به‌تاریخ و اقتصاد ایران » تألیف کرده‌اند ، و یکی از آنان بنام ك . کوتسی اثر تکمیلی مستقلی بنام زندگی ایرانیان در دوران صفویه انتشار داده‌است .

دودانشمندجوان‌این‌انستیتویکی بنام «ك.پاگاوا» (معلم دانشگاه تفلیس) در زمینه سبك نمایشنامه‌نویسی در ادبیات فارسی ودیگری بنام « ت. کشلاوا » در زمینه ادبیات معاصر ایران کار میکنند .

مهمترین کاری‌که اکنون توسط این انستیتو

دربارهٔ ایران صورت میگیرد تدوین و طبع مجموعه قطوری ازاسناد رسمی ایران در آرشیوهای گرجستان در پنج جلد است که از چند سال پیش عده‌ای از اعضای انستیتو بدان مشغولند.

از ایران شناسان برجستهٔ گرجی که با مرکز خاورشناسی آکادمی‌علوم گرجستان همکاری‌دارند میباید از گئورکی آخوالدیانی G. Akhvalediani متخصص‌زبان شناسی فارسی و زبانهای فارسی باستانی و میانه واوستنی نام برد که سالها در دانشگاه تفلیس که خود از پایه‌گزاران آن بود استادکرسی زبان‌شناسی بود. درین مدت ۱۳۰ رسالهٔ علمی تحت نظر و نظارت او تألیف شده‌که قسمت مهمی ازآنها مربوط به زبانشناسی ایرانی است. مهمترین کار خود او دراین زمینه، ترجمه اوستا به‌زبان‌گرجی است.

انستیتوی تاریخ ادبیات گرجی «روستاولی»

Institut istorii gruzinskoy literaturi imeni "Rustaveli".

این انستیتو که بنام «شوتاروستاولی» شاعر قرن دوازدهم گرجستان وبزرگترین شخصیت ادبی تاریخ این کشور نامگزاری شده، در سال ۱۹٤۲ تأسیس شده است. مطالعات انستیتو کلیه رشته‌های مربوط به تاریخ ادبیات گرجی را شامل میشود، بهمین جهت یك قسمت مهم ازکار آن به‌سوابق گرجی آثار ادبیات فارسی و روابط ادبی دیرینهٔ ایران و گرجستان مربوط

است ، ولی از هنگام تأسیس « انستیتوی خاورشناسی » آکادمی علوم گرجستان وظیفه اصلی این مطالعات بعهدهٔ آن انستیتو واگذار شده‌است .

در انستیتوی تاریخ ادبیات گرجستان (انستیتوی روستاولی) عده‌ای از دانشمندان متخصص زبان وادبیات فارسی کار میکنندکه غالباً صاحب تحقیقات وتألیفاتی در این‌رشته هستند . مهمترین این‌عده عبارتند از : اسکندر بهرامیدزه A. Baramidze (رئیس‌انستیتو) ،داود کوبیدزه D. Kobidze ، گ . ایمه‌داشویلی G. Imedashvili ن. ی. مار N. Ya. Marr ،آ. گواخاریا A. Gvakhariya که مهمترین آثار تحقیقی ایشان دربارهٔ ادبیات ایران توسط « انستیتوی زبان و ادبیات گرجی » بصورت کتب‌مستقل یادرنشریهٔ رسمی این‌انستیتو بنام «پژوهشهای ادبی ارگان دائمی انستیتوی ادبیات » و نشریه دیگر انستیتو بنام « مسائل ادبیات باستانی گرجستان » بدین شرح بچاپ رسیده است :

ا . بهرامیدزه : روایات گرجی خسرو و شیرین (سال ۱۹٤۳) ؛ دربارهٔ روایات گرجی بختیارنامه (سال ۱۹٤۸) ؛ دربارهٔ ترجمه‌های «تیموراز اول » (سال ۱۹۵۹) .

د. کوبیدزه : تاریخ روابط ادبی گرجستان و ایران (سال ۱۹٤۷) ؛ روایات گرجی بهمن‌نامه (سال ۱۹٤۸) .

ن . مار : مسئله ویچیستکائوسانی و ویس‌ورامین (سال ۱۹٦٦) .

گ . ایمه داشویلی : روایات گرجی قابوس‌نامه (سال ۱۹۵۵) ؛ سیلانیانی وبرخی مسائل مربوط به داستانهای پهلوانی گرجی و فارسی (سال ۱۹۵۶) .

ا . گواخاریا : اهمیت ترجمه‌های گرجی آثار ادبیات فارسی از نظر روشن ساختن برخی مسائل مربوط به ادبیات پارسی و تاجیکی (سال ۱۹۶۰) ؛ منابع فارسی روایات گرجی یوسف و زلیخا (سال ۱۹۶۱) ؛ دربارهٔ شناسائی لغات روایات ناشناخته یوسف و زلیخا (سال ۱۹۶۲) .

رئیس کنونی انستیتوی تاریخ ادبیات گرجستان «اسکندربهرامیدزه» ازایران شناسان باسابقه اتحادشوروی است. وی بغیرازآثاری که فوقاً ازآن‌ها نام برده شدوتوسط این انستیتوبچاپ رسیده است ، تحقیقات متعدد دیگری نیز درزمینه ادبیات فارسی داردکه بصورت کتابهای مستقل یا مقالات تحقیقی درنشریه‌دانشگاه تفلیس‌یا بولتن‌موزهٔ‌دولتی گرجستان یا مجلات وابسته به‌سایر مراکز فرهنگستان علوم گرجستان انتشار یافته است . از زمرهٔ این‌کتب و مقالات تحقیقی ، میتوان ازآثار ذیل نام برد :

یادداشتهائی دربارهٔ روایات گرجی شاهنامه (سال ۱۹۲۷) ؛ بخشهائی از روایات منثور گرجی دربارهٔ شاهنامه (سال ۱۹۳٤) ؛ فردوسی و شاهنامه (سال ۱۹۳٤) ؛ شاهنامه فردوسی درادبیات گرجی (سال۱۹۳٤) ؛ شاهنامه (سال۱۹۳٤) ؛ روابطادبی‌وهنری گرجستان وایران (سال۱۹۳٤) ؛ میراث ادبی‌فردوسی (سال۱۹۳۵) ؛ روایات گرجی شاهنامه که بتازگی بدست آمده است (سال

۱۹۳۵) ؛ شاهنامه فردوسی در ادبیات گرجی (به‌زبان فرانسه ، سال ۱۹۳۶) ؛ موارد مشابه درشاهنامه فردوسی و منظومه « پهلوان پلنگینه‌پوش » روستاولی (سال ۱۹۳۶) ؛ دربارهٔ داستان ویس و رامین (سال ۱۹۳۷) ؛ فردوسی وروستاولی (سال ۱۹۳۸) ؛ روایات گرجی دربارهٔ داستان فرهاد و شیرین (سال ۱۹۴۲) ؛ویس‌ورامین (سال ۱۹۴۵) ؛ روایات گرجی کلیله و دمنه (سال ۱۹۴۵)؛ نظامی (سال ۱۹۴۷) ؛ نظامی و ادبیات گرجی (سال ۱۹۴۷) ؛ ترجمهٔ کلیله ودمنه (سال ۱۹۴۹) ؛ روابط ادبی باستانی گرجستان وایران (سال ۱۹۶۱) ؛ روایات گرجی کلیله و دمنه (سال ۱۹۶۲) ؛ نظریاتی دربارهٔ منابع پارسی روایات گرجی یوسف و زلیخا (سال ۱۹۶۴) ؛ دربارهٔ نوع ادبی منظومهٔ ویس و رامین (سال ۱۹۶۶) .

ازطرف این انستیتو درسال۱۹۶۶ سلسله کتابهائی بنام «تاریخ ادبیات گرجستان» بچاپ رسیده که در جلد دوم آن (مربوط به قرون ۱۲ تا ۱۸ میلادی) بخش خاصی به روابط ادبی ایران و گرجستان اختصاص یافته است .

دانشکده خاورشناسی دانشگاه دولتی تفلیس

Fakultet vostokovedenia Tbilisskiy gosudarstvennyi universitet.

این دانشکده ، مرکز دانشگاهی ایـران شناسی گرجستان است و مطالعات آن در رشته های مختلف تاریخ و ادبیات و بخصوص زبان شناسی ایران همراه با تدریس این مواد در دانشگاه صورت میگیرد .

این دانشکده خاور شناسی در سال ۱۹۴۵ تأسیس‌شد، وازهمانوقت عده‌ای ازدانشمندان سابقه‌دار ایران شناس در آن بکار تدریس و تتبع در رشته فرهنگ ایران پرداختند که برجسته‌ترین آنها آکادمیسین گئورگی آخوالدیانی G. Akhvalediani از بنیانگزاران دانشگاه تفلیس و پروفسور داوید کوبیدزه D. Kobidze بودند که سالهای متمادی مقام استادی زبانهای ایرانی و زبان و ادبیات فارسی را دراین دانشگاه داشتند . در مکتب این استادان ، گروهی از ایران شناسان جوان بتحصیل در رشته زبان شناسی و ادبیات ایران و مطالعه دراین زمینه ها پرداختند که محصول کار آنها غالباً موضوع رساله های دکترای ایشان در رشته مطالعات ایران شناسی قرار گرفته است . از این عده میتوان بخصوص از اشخاص ذیل که رساله های ایشان در مسائل مربوط به زبانشناسی ایران دارای ارزش علمی ممتاز شناخته شده است نام برد :

ت . ا. چاوچاوادزه T. A. Chavchavadze ، گ. ل. ناخوتسریشویلی G. L. Nakhutsrishvili، ت . د. چخئیدزه T. D. Chkheidze، م. گ . ماماتسیشویلی M. G. Mamatsishvili ، و. و. کوته تیشویلی V. V. Kotetishvili و نیز از عده‌ای دیگر که رساله‌های خودرا دررشته تاریخ ایران تألیف کرده‌اندوعبارتنداز: و . گ . چوچیف V. G. Chochiev ، ك . گ . تاباتادزه K. G. Tabatadze، د. و. جانلیدزه D. V. Dzanelidze، ر . ك. کیکنادزه R. K. Kiknadze، گ . س. تشیپاشویلی G. S. Tshipashvili، د. و. کاتسیتادزه D. V. Katsitadze،

گ . س. آتانلیشویلی G. S. Atanelishvili' ، ك. ك . کوتسیا K. K. Kutsiia' ، ا. م. گویلاوا A. M. Gvilava' گ . گ. کویرکولیا G. G. Kvirkueliia . موضوع این رسالات و سال تألیف آنها در فهرست کتابهای گرجی مربوط بایران در آخر این فصل نقل شده است .

دانشگاه تفـلیس دارای نشریه‌ای رسمی بنـام « کارهای دانشگاه دولتی تفلیس ، سری خاورشناسی » Trudy Tbilisskogo Gosudarstvennogo universiteta; Seriya Vostokovedenia.
است که اطلاعات مربوط به فعالیتهای جاری ایران‌شناسی این دانشگاه در هرشماره آن بچاپ میرسد .

مراکز تدریس فارسی

دانشگاه دولتی تفلیس

Tbilisskiy Gosudarstvenniy universitet

این دانشگاه در سال ۱۹۱۸ در تفلیس تأسیس شده است ، ودر حال حاضر دارای یازده دانشکده با ۱۵،۰۰۰ دانشجو است .

تدریس زبانهای شرقی و مطالعات شرق‌شناسی از آغاز تاسیس این دانشگاه از دروس اصلی دانشکده های زبان‌شناسی و تاریخ‌آن بود ، ولی ازسال۱۹٤۵ که دانشکده خاورشناسی‌دانشگاه‌تفلیس‌تأسیس‌شدتدریس‌این‌موادرآنجا تمرکز یافت . دروس این دانشکده شامل پنج رشته است که عبارتند از : زبانشناسی ایرانی ، مطالعات سامی ، مطالعات ترکی ، مطالعات ارمنی ، تاریخ شرق .

دروس کرسی زبان شناسی ایرانی (زبانهای باستانی ایران) که رئیس‌آن پروفسور داوید کوبیدزه D. Kobidze است عبارتند از : تعلیمات مقدماتی زبان شناسی ایرانی ، گرامر تطبیقی زبانها و لهجه های ایرانی ، زبانهای مرتبط با زبانهای ایرانی (سنسکریت ، اردو ، اوستی) . متصدیان این دروس عبارتند از :

آکادمیسین گئورگی آخوالدیانی G. Akhvalediani و
پروفسور داوید کوبیدزه D. Kobidze (رئیس کرسی) ؛
استادیار : مزیا آندرونیکاشویلی M. Andronikashvili
دانشیاران : لیلا توشیشویلی L. Tushishvili ، کنستانتین
پاگاوا K. Pagava ، تنگیز کشلاوا T. Keshlava
اوخوستی کوتتیشویلی U. Kotetishvili ، الکساندر
گواخاریا A. Gvakharia ، جمشید گیوناشویلی
Dz. Gyunashvili تسیرا بوچوریشویلی T. Bochorishvili
دانشجویانی که در رشته زبانشناسی ایرانی این دانشگاه تحصیل
میکنند ، علاوه بر زبانهای باستانی ایران موظف به آموختن
مواد ذیل هستند : ادبیات کلاسیك ایران ـ ادبیات جدید
ایران ـ ادبیات عامیانه (فولکلور) ایران ـ اصول زبان
عربی ـ تاریخ پیش از اسلام و تاریخ دوران اسلامی ایران ـ
تاریخ شناسی و مطالعه در منابع ادبی ایرانی ـ جغرافیای
فیزیکی و اقتصادی ایران ـ حکومت و سیستم سیاسی ایران.

تدریس زبان و ادبیات فارسی در این دانشگاه
سابقه‌ای قدیمی‌تر از تدریس زبانهای باستانی و واژه‌شناسی
ایرانی دارد ، زیرا زبان و ادبیات فارسی از بدو تأسیس
دانشگاه یعنی از سال ۱۹۱۸ در آن تدریس میشده است .
در حال حاضر شرکت در دروس این کرسی برای دانشجویان
دوره فیلولوژی (واژه شناسی) ایرانی اجباری است .

دروس کرسی دیگری در دانشکده تاریخ این
دانشگاه که «کرسی تاریخ شرق» نام دارد نیز ارتباط
مستقیم با ایران دارد . استاد این کرسی پروفسور والرین

گاباشویلی V. Gabashvili و استاد یاران آن اوتار گیگی‌نئیشویلی O. Gigineishvili ، نـادر ناچکبیا N. Nachqebia ، داوید کاتسیتادزه D. Katsitadze ، سهـراب شاراشنیدزه S. Sharashenidze و دانشیار آن کارلوکوتسیا K. Kutsia هستند .

مراکز کتب خطی فارسی

گرجستان صاحب یکی از مجموعه های غنی اسناد و مدارك خطی فارسی در اتحاد شوروی است . در **موزهٔ دولتی « س . ن . جاناشیا »** S. N. Dzhanashia و در **« بایگانی مرکزی دولتی گرجستان »** Tsentralny Gosudarstvenny arkhiv Gruz.SSR. در تفلیس اصل یا رونوشت قریب ۲۰۰۰ سند فارسی و « فارسی و گرجی » نگاهداری میشود .

مجموعه « بایگانی مرکزی دولتی گرجستان » اصولا عبارت است از بایگانیهای ادارات سابق حکومت تزاری قفقاز (دفتر نایب‌السلطنه قفقاز و غیره) که قبل از انقلاب تمام نواحی منطقه قفقازیه سابق (قفقاز شمالی ، آذربایجان، ارمنستان ، گرجستان) را تحت اداره خود داشت . این اسناد که قسمت مهمی از آنها بزبان فارسی است غالباً از خانواده‌های قدیمی گرجی خریداری شده است و بهمین سبب اکثر آنها مربوط بخود گرجستان است .

اسناد فارسی مجموعه های گرجستان مربوط است بدوران اواخرقرن شانزدهم تا اوائل قرن بیستم ، وقسمت اعظم آنها فرامین مختلفی از پادشاهان ایران است که خطاب به حکام و خوانین محلی مسلمان گرجستان صادر شده است . بطور کلی مدارك فارسی موزه دولتی «س . ن.

جاناشیا» و «بایگانی مرکزی دولتی جمهوری گرجستان» مشتملند بر : فرامین پادشاهان ایران ، احکام خوانین قفقاز و سلاطین گرجستان ، اسناد خرید و فروش ها و مقاوله نامه‌ها و قرارداد ها ، نامه های حکام و والیان ایرانی قفقاز ، استشهادنامه‌ها و عقدنامه‌ها ، قبوض تجاری ومالیاتی ، سوادهای فرامین پادشاهان ایران برای حکام داغستان . دراین بایگانی مخصوصاً نامه ها وفرمان‌های تاریخی جالبی از نادر شاه افشار و کریم خان زند وجود دارد .

اسنادیکه مشترکاً به دو زبان فارسی و گرجی نوشته شده است شامل فرامین و احکام پادشاهان مسلمان گرجستان از قبیل کارتلی و کاخه‌تیا ویا حکام قزلباش این سرزمین است .

تاکنون مشخصات ٥٠ سند از ٤٢٠ سند فارسی مجموعه موزه دولتی گرجستان تحت عنوان «فرمان ها و احکام فارسی موزه گرجستان» توسط م . خوبوا (چاپ تفلیس ، سال ١٩٤٩) منتشر شده است :

M. Khubua: Persidskie firmani i ukazi Muzeia Gruzii Tbilisi. — Tbilis 1949.

فهرست‌دیگری بنام «اسناد تاریخی فارسی مخازن قدیمی جمهوری گرجستان» تألیف پوتوریدزه در کتاب «مدارك اولین کنفرانس‌علمی خاورشناسان سراسر شوروی در تاشکند از ٤ تا ١١ ژوئن ١٩٥٧» در سال ١٩٥٨ در تاشکند بچاپ رسیده است :

V. S. Puturidze: Persidskie istoricheskie dokumenti i drevnekhranilichakh Gruzinskoy SSR — "Materialiy pervoy Vsesoiuznoy konferentsii vostokovedov v Tashkent 4 - 11 iiunia 1957", Tashkent, 1958.

فهرست دیگری از « اسناد تاریخی ایران در مخازن گرجستان» توسط همین مؤلف در سال ۱۹۶۲ در تفلیس چاپ شده است :

V. A. Puturidze: Persidskiy istoricheskiy dokumenti v knigokhranilishakh Gruzii — Tbilisi, 1962.

مراکز آثار هنری ایران

موزه دولتی هنری گرجستان

Gosudarstvenniy muzey istorii Gruz.SSR.

این موزه در سال های ۱۹۳۳ و ۱۹۳٤ در تفلیس تأسیس شده است وبزرگترین موزه گرجستان بشمار میرود. نام موزه تاسال ۱۹۵۲ موزه هنر گرجی متخی Muzey iskusstv Gruzii Metekhi بود و از آن پس بنام فعلی خود نامیده شد.

موزه هنری تاریخ گرجستان دارای کلکسیونهای نفیسی از آثار هنر گرجی از دوران باستانی تا بامروز است که بسیاری از اشیاء آن از سایر موزه های گرجستان بدانجا انتقال‌داده شده است. علاوه براین دارای مجموعه‌های جالبی ازآثار هنری ایران وچین و آثار هنر غربی و آثار هنر روسی قرن دوازدهم میلادی است. تعداد آثار هنری موزه بطور کلی به ۲۶۰۰۰ بالغ میشود.

مهمترین آثار هنر ایرانی دراین موزه مجموعه‌ای از ظروف دورهٔ ساسانی، چند مجموعه از آثار مختلف هنرهای اسلامی ایران، و مجموعه‌ای ازمینیاتور های عالی ایرانی کاراواخر قرن یازدهم تا پایان قرن سیزدهم هجری

است . ازسی مینیاتور ایرانی این مجموعه در سال ۱۹۳۶ آلبوم رنگینی بنام «نقاشی های ایرانی موزه هنر گرجی» در سه جلد در تفلیس و مسکو باعنوان روسی :
Muzey iskusstv Gruzii-Metekhi: Iranskaya Zhivopisi. Tbilisi & Moskva, 1936.
از طرف این موزه بچاپ رسیده است .

اثر نفیس ایرانی دیگر این موزه ، ابریق نقش و نگار داری است که در سال ۵۷۷ هجری در هرات ساخته شده است و امضای یك هنرمند خراسانی را دارد . برروی شانه این ابریق بروج دوازده گانه نقش شده است . رئیس فعلی موزه، شالوا امیراناشویلی S. Y. Amiranashvili عضو فرهنگستان علوم گرجستان و ایران‌شناس برجستهٔ معاصر گرجی است که شخصاً در رشتهٔ هنرهای ایرانی تخصص دارد . آخرین کار وی دربارهٔ ایران، ترجمه روسی کتاب « هنرهای ایران در دوران اسلامی» است که اکنون توسط موزه در دست چاپ است . این کتاب سه‌قرن پیش توسط شخصی بنام «محمد حسن زکی» نوشته شده و حاوی اطلاعات جالبی درباره هنرهای کتابت و نقاشی و تذهیب ایرانی در دوران اسلامی است .

رئیس شعبه ایرانی موزه بانو آ. گریگونی نیز کار جالب دیگری در مورد فرهنگ ایران انجام داده و آن تدوین یك فرهنگ فارسی به روسی مربوط به آثار فرهنگ مادی (آثار باستانی و هنری) ایران است . این فرهنگ با همکاری «علی‌اف» در چند جلد ترتیب داده شده است .

از آثار نقاشی مـوزه هنری تاریخ گـرجستان فهرست کاملی در سال ۱۹۶۰ بزبان روسی در تفلیس چاپ شده ، و مشخصات سایر آثار موزه در کتاب «تاریخ صنایع هنری گرجستان» توسط «امیراناشویلی» نامبرده بچاپ رسیده است .

موزه دولتی تاریخ گرجستان

Gosudarstvenniy muzey istorii GruzSSR.

این موزه در سال ۱۹۵۲ در تفلیس تأسیس شده است و در آن آثار باستانی مربوط به تاریخ و نژاد شناسی گرجستان از ادوار کهن تا بامروز و نیز آثار تاریخی و هنری فراوانی ازسایرسرزمینها نگاهداری‌میشود . کتابخانه مـوزه دارای بیش از ۲۰۰،۰۰۰ کتـاب است و نشریـه سالانه‌ای بنام «اطلاعات موزه دولتی تاریخ گرجستان » از طرف موزه بچاپ میرسد .

موزه دارای مجموعه‌های متعددی از آثار هنری کار استادان ایران ، ژاپن ، چین و هند است . مجموعه آثار ایرانی‌آن تعدادزیادی ازظروف‌چینی وفلزی‌قرن دوازدهم هجری، چند فرش ، یك شال کرمان با نقوش بسیار ظریف، پارچه ها و ظروف و کارهای دستی متعلق به قرون مختلف را شامل میشود . این مجموعه که تعداد آثار آن بـه یکصد قطعه میرسد ، توسط «برونیسلاو و کولیلی» عتیقه شناس گرجی کـه متخصص گردآوری اشیاء هنـرهای نادر و اصیل است ، چند سال پیش به موزه تاریخ گرجستان اهداء شد .

مجموعه‌ای از سکه های تاریخ گرجستان نیز در این موزه وجود دارد که تعداد آنها به هشتاد وپنج‌هزار بالغ میشود ، و نفیس ترین قسمت آنها سکه های مسی است که در سال ۱۲٤٥ میلادی ضرب شده است . در میان این مسکوکات تعدادی سکه بخط فارسی وجود دارد که در یکی از شهرهای گرجستان بنام «دمانیسی» ضرب شده وروی آن بفارسی نوشته شده است : «بنده قاآن‌شاه ملك داود» .

موزه دولتی ادبیات گرجستان

Gosudarstuenniy Muzey literaturi Gruz.SSR.

این موزه در سال ۱۹۲۹ در تفلیس تأسیس شده است و در آن اسناد و نوشته های خطی و چاپی و کتابهای مربوط به ادبیات گرجی ، بخصوص ادبیات قرون نوزدهم و بیستم گرجستان نگاهداری میشود . تعداد این اسناد و نوشته ها متجاوز از ۱٥۰،۰۰۰ است . کتابخانه موزه نیز دارای ۱۹،۰۰۰ کتاب است که قسمتی از آنها مربوط به تاریخ ادبیات گرجی است .

قسمتی ازاسناد این موزه نسخه‌های خطی وچاپی ترجمه هائی است که بزبان گرجی از آثار ادبیات فارسی صورت گرفته است ، و تعدادی ازاین اسناد نیز مربوط به روابط ادبی گذشته ایران و گرجستان است .

نشریات خاورشناسی

گزارشهای فرهنگستان علوم گرجستان (چاپ تفلیس) .
Doklady Akademii nauk Gruzinskoy SSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم گرجستان (چاپ تفلیس) .
Izvestiya Akademii nauk Gruzinskoy SSR.

گزارشهای فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه گرجستان (چاپ تفلیس) .
Doklady Gruzinskogo filiala Akademii nauk SSSR.

اطلاعات فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه گرجستان (چاپ تفلیس)
Izvestiya Akademii nauk Gruzinskoi SSR. SSSR.

پیك شعبه اجتماعی فرهنگستان علوم گرجستان . (چاپ تفلیس) .
Vestnik Otdeleniya obshchestvennykh nauk Akademii nauk Gruzinskoy SSR.

کارهای انستیتوی زبان شناسی فرهنگستان علوم گرجستان (چاپ تفلیس) .

Trudy Instituta yazykoznania Akademii nauk Gruzinskoy SSR.

کارهای انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم گرجستان (چاپ تفلیس) .

Trudy Instituta vostokovedeniya Akademii nauk Gruzinskoy SSR.

Title A first course in educa

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

Aftazeda
fee
Ahmad
Alimutsafika
23

9622522401

فهرستی از کتابهای مربوط به ایران

ترجمه های آثار ایرانی و کتابهای فارسی

که تاکنون در امپراتوری روسیه و در اتحاد

جماهیر شوروی سوسیالیستی بچاپ رسیده است

(برحسب تاریخ انتشار)

روسیه

(روسیه تزاری و جمهوری شوروی سوسیالیستی فدراتیو روسیه)

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2

R 257 E

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

Alimutsafika
Ahmad
fee
Altazeela

9622522401

۱۷۲۹ - عهدنامه ها ومقاولات امپراتوری روسیه و ایران درزمان اشرف فرمانروای اصفهان . تألیف ی. گ. اشتریتر . چاپ سنت پترزبورگ .

J. G. Stritter: Traktat, uchilennii mezhdu Imperiuma Rossiiskogo v Persii so vladetelem Ispaganskim Eshrefom. St. - Petersburg, 1729.

این مجموعه در همان موقع بزبان آلمانی نیز باعنوان ذیل در سنت پترزبورگ بچاپ رسید :

Tractat - zwischen dem Russischen Reich und dem Sultan Eschref jetzigem Besitzer des Persischen Thrones zu Ispahan.

۱۷۳۱ - توصیفی از دریای مازندران ، از مصب ولگا و بستر رود یارکوفسك تا مصب رود استراباد . وضع کرانه های غربی‌وشرقی وعمق‌ونوع‌خاك‌و کوههای‌مهم‌این منطقه . نشریهٔ آکادمی نیروی دریائی روسیه . تألیف ف . ای . سویمونف . چاپ سنت پترزبورگ .

F.I. Soymonov: Opisanie moria Kaspiyskogo ot oustia reki Volgi, ot protoki Iarkovskoy do oustia r. Astrabatskoy, polojenie zapadnogo i vostotchnogo beregov, gloubini i grountov i vidi znatnikh gor. Pechatan v Admiralteyskoy kollegii, vo Akademicheskoy tipografii. St. - Petersburg. 1731.

۱۷۳۳ ـ درباره وضع شاهنشاهی ایران پس از تحولات بزرگی که بتازگی درآن روی داده است ، همراه با شرحی دربارهٔ اوضاع جغرافیائی ایران . تألیف ی . گ . شویتر . چاپ سنت پترزبورگ .

J.G. Stritter: O korolevstve Persidskom, pri sluchae uchinivsheisia v onom novoi velikoi pere-meni. Geografischeskoe opisanie Persii. St.-Petersburg, 1733.

۱۷۳۳ ـ دربارهٔ تاریخ ایران . تکمله اطلاعات منتشره در آغاز سال جاری راجع به اوضاع جغرافیائی ایران . همراه با توضیحات . تألیف ی . گ . اشتریتر . چاپ سنت پترزبورگ .

J.G. Stritter: O persidskoi istorii, v dopolnenie k Soobshennomu v nachale segogoda geografi-cheskomu opisaniiu Persii. Prim na Vedom. St.-Petersburg, 1733.

۱۷۳٤ ـ تاریخ اوسروئن وادس (خسرون‌ورها) دودولت کوچك آسیای صغیر در قرن دوم پیش‌از میلاد از خلال سکه‌های آنها، که‌برمبنای‌آنها ترتیب سلسله‌های‌حکومتی، حوادث وسرنوشتها از آغاز تا آخرین روزهای شهرادسا واوسروئن در زمان‌حکومت آبکار و حکام یونانی وعرب وایرانی‌و کمیسرهای فرانسوی مشخص میشود . تألیف ت . س . بایر (به لاتینی) چاپ سنت پترزبورگ .

T.S. Bayer: Historia Osroëna et Edessena ex numis illustrata, in qua, Edessae urbis, Osroëni regni Abgarorum regum, praefectorum Graecorum, Arabum, Persarum, Commitum Francorum, successiones, fata, res aliae memorabiles, a prima origine urbi ad extrema feretempora explicantur. St. Petersburg, 1734.

۱۷۴۹ تا ۱۷۶۲ ـ تاریخ مصریان ، کارتاژیان ، آشوریان ، بابلیان ، مادها ، پارسها ، مقدونیان ویونانیان در دوران باستان . تألیف ش . رولن . ترجمه از فرانسه به روسی توسط و. تردیاکفکسی (در ده جلد) . چاپ سنت پترزبورگ .

Ch. Rollin: Drevnyaya o egiptyanakh, o Karfagenyanakh ob assiriyanakh, o vavilonyanakh, o midyanakh, persakh, o makedonyanakh i o Krekakh. S. Frants. perev. V. Tredyagovskii. T. I-X. St. Petersburg, 1749-1762.

۱۷۵۹ ـ سرگذشت کورش کبیر بنیانگزار شاهنشاهی ایران . تألیف کزنفون فیلسوف و سردار نامی . ترجمه از لاتینی به روسی . چاپ سنت پترزبورگ .

Ksenofonta filosofa : polkovodtsa slavona istoriya o starshem Kire, osnovatele persidskoi monarkhii, s latinsk. na rossis. yaz. perev. St. Petersburg, 1759.

۱۷۶۲ ـ داستان کورش صغیر وبازگشت دههزار یونانی . تألیف ف . پاژی . ترجمه از فرانسه‌به روسی توسط و . تپلوف . چاپ سنت پترزبورگ .

F. Pagi: Povest o mladshem Kire io vozvoratnom pokhode desyati tisyach grekov. Perev. s frants. V. Teplovim. St. - Petersburg, 1762.

۱۷۶۳ ـ اطلاعاتی درباره واقعهٔ غم‌انگیزی که در سالهای ۱۷۴۱ و ۱۷۴۲ در ایران میان نادرشاه و پسر ارشدش رضاقلی میرزاوی داد. تألیف و. براتیشف. چاپ سنت‌پترزبورگ.

V. Bratishev: Izvestie o proisshedshikh mezhdu shahom Nadirom i starshim ego sinom Reza-Kuli-Mirzoiu pechalnikh priklucheniyakh v Persii 1741 i 1742 godov. St. - Petersburg, 1763.

این کتاب مقارن با انتشار روسی آن ، بزبان آلمانی نیز باعنوان ذیل درسنت پترزبورگ بچاپ رسید :

Nachricht von denen traugigen Begebenheiten, die sich zcischen dem persischen Schahe Nadir und dessen altestem Sohne Resakuli-Mirza in den Jahren 1741 une 1742 Zuzetragen haben.

۱۷۶۳ ـ شرحی دربارهٔ دریای مازندران و اشغال آن توسط روسیه به کمك مأمور مخفی فرماندار سیبری ، براساس یادداشتهای روزانه عالیجناب فئودور ایوانویچ سویمونف بهنگامی که ایشان افسر نیروی دریائی بودند . هرجا که لازم بوده ازجانب پروفسور تاریخ گ. ف. میللر منشی فرهنگستان علوم توضیحاتی براین یادداشتها نوشته شده است . چاپ سنت پترزبورگ .

F.I. Soymonov: Opisanie Kaspiyskogo moria i chinennikh na onom rossiyskikh zavoevaniy, troudami taynogo sovetnika, goubernatora Sibiri fedora Ivanovitcha Soymonova, vibrannoe iz journala ego prevoskhoditelstva, v bitnost ego slujbi morskim ofitserom i s vnesennimi, gde potrebno bilo, dopolneniiami Akademii nauk konferents-sekretaria, professora istorii i istoriografa G.F. Millera. St. - Petersburg, 1763.

۱۷۶۶ ـ سیاحت از راه روسیه به سرزمینهـای مختلف آسیا، منجمله اصفهان، پکن، دربند و قسطنطنیه. تألیف ژ. بل. ترجمه از فرانسه به روسی توسط م. پاپوف در سه‌جلد، چاپ سنت پترزبورگ.

J. Bell: Belevi Puteshestviya cherez Rossiiu v raznikh Aziatskikh zemli, a imenno v Ispagan, v Pekin, v Derbent i Konstantinopol. Perev s frants. yaz. M. Popov. I-III. St. Petersburg, 1766.

۱۷۶۶ ـ اصول تاریخ برای آموزش جوانان: مصر، آشور، ماد، پارس. تألیف ل. لنگلت دوفرنوی. چاپ سنت پترزبورگ.

N. Lenglet-Dufresnoy: Osnovaniya v istorii k obucheniiu iunoshestva T.I. : Egipet, Assiriya, Midiya, Persiya. St. Petersbourg, 1766.

۱۷۷۷ـ دربارهٔ لنگرگاههای دریای مازندران، و اطلاعاتی در مورد مردم شمال ایـران. تألیف ای. آ. گولدنشتت. چاپ سنت پترزبورگ.

I.A. Güldenstädt: O gavaniakh Lezhashchikh pri Kaspiiskom more. Svedeniya o naselenii severnovo Irana. - St. Petersburg 1777.

۱۷۸۳ــ یادداشتهائی درباره سرزمین ایرانی گیلان و جبال آن ، مربوط به سالهای ۱۷۷۳ و ۱۷۷٤ . تألیف ك. گابلیتس . چاپ سنت پترزبورگ .

K. Gablits: Bemerkungen in der persischen Land- in den Jahren 1773 und 1774. St. Petersburg, schaft Ghilan und auf den gilanischen Gebirgen 1783.

۱۷۸٦ ــ شرح سفر ف . س. یفرموف افسر ارتش روس به بخارا ، خیوه ، ایران، هندوستان، ومراجعت اواز طریق انگلستان به روسیه ، بقلم خود او . چاپ سنت ـ پترزبورگ .

F.S. Efremov, : Rossiyskogo unter ofitsera Efremova, nine kollejskogo assesora desiatilet- nee stranstvovanie i prikliutchenie v Boukharii, Khive, Persii i Indii i vozvrashenie ottuda chrez Angliiou v Rossiiou,pisannoe im samim. St. - Petersburg, 1786.

۱۷۹۳ ــ شرحی درباره شهرستانهای آذربایجان ایران و اوضاع سیاسی آن . تألیف س . د. بورناشف . چاپ کورسك .

S.D. Bournashev: Opisanie oblastey Adrebijans- kikh v Persii i ikh polititcheskogo sostoiannia. Kursk, 1793.

۱۸۰۳ ـ سفر به هندوستان و ایران . ترجمه از انگلیسی به روسی توسط آ. گولیتسین . چاپ مسکو .

Pouteshestvie v Indiiu i Persiiu. Perev. s angl. A. Golitsina. Moskva, 1803.

۱۸۰۹ ـ یادداشتهای ناوگروه روسی در دریای مازندران به فرماندهی کنت ووینوویچ در سالهای ۱۷۸۱ و ۱۷۸۲ . تألیف ك . گ . گابلیتس . چاپ مسکو .

K. Gablits: Istoricheskiy zhournal bivshey v 1781 i 1782 gg. Na Kaspiyskom more Rossiiyskoy, eskadri pod komandovaniem grafa Voynovicha Moskva, 1809.

۱۸۱۵ـ انجیل خداوند ومنجی ما عیسی مسیح که توسط پدر روحانی هنری مارتین در شهر شیراز بزبان فارسی ترجمه شده ودرچاپخانه انجمن انجیلی‌روتنی بهمت این انجمن بطبع‌رسیده است (به لاتینی) . چاپ پتروگراد، در سال ۱۸۱۵ از تولد مسیح .

Novum Testamentum Domini et Salvatoris nostri Jesi Christi e gracca in persican linguam a viro reverende Henrico Martyno translatum in urbe Shiras, nunc vero dura et sumptibus Societatis Biblicae ruthenicae typis editorum. Petropoli, paud Jos. Jeannen, 1815.

۱۸۱۹ ـ سفر به ایران درسالهای ۱۸۱۲ و۱۸۱۳، حاوی توضیحات کم سابقه‌ای دربارهٔ رسوم و عادات و تشریفات مذهبی ایرانیان . تألیف گاستن دروویل در دو جلد . چاپ سنت پتربورگ .

G. Drouville: Voyage en Perse pendant les années 1812 et 1813, contenant des détails peu connus sur les moeurs, usages, coutumes et cérémonies religieuses des Persans. 2 vol. St. - Petersburg, 1819.

۱۸۲۱ ـ شرح مختصری دربارهٔ سیاحت سفیر امپراتور روس درایران درسال۱۸۱۷ . تألیف و. بوروزدنا چاپ سنت‌پترزبورگ .

V. Borozdna: Kratkoe opisanie pouteshestviya Rossiysko-Imperatorskogo posolstva v Persiio v 1817 g. St. - Petersburg, 1821.

۱۸۲۶ ـ برگزیده‌ای ازاشعارفارسی . گردآوری ا. بولدیرف . چاپ مسکو .

A. Boldyrev: Persidskaya Kristomatiya. Moskva, 1826.

۱۸۲۶ ـ سفر بایران درسالهای ۱۸۱۲ و ۱۸۱۳ . ترجمه به روسی از متن فرانسوی گ . دروویل . چاپ مسکو .

G. Drouvil: Pouteshestvie v Persiiu v 1812 i 1813 gg. Perev. s frants. Moskva, 1826.

۱۸۲۹ ـ شرح مفصل دربارهٔ ایران ودولتهای کابل وسیستان وبلخ وبلوچستان ونیز گرجستان و ایالات ایرانی ملحقه به روسیه . تألیف آ. ز. درسه قسمت ، چاپ مسکو .

A.Z. : Podrobnoe opisanie Persii i gosoudarstv Kaboula, Seidstana, Sindi, Balkha, Beloudgistana, takzhe Grouziia i persidskikh, provintsiy, prisoedlnennikh k Rossii. Moskva, 1829.

۱۸۲۹ ـ اطلاعات تاریخی و جغرافیائی وآماری دربارهٔ ایران . تألیف د. کافتیرف. چاپ سنت پترزبورگ .
D. Kaftirev: Istoricheskie, geograficheskie i statistitcheskie svedennia o Persii. St. - Petersburg, 1829.

۱۸۲۹ ـ سفر جنگی اسکندر کبیر بقصد سر کوبی روسها . استخراج از اسکندر نامه نظامی . تألیف ف . ب . شارموا ، ترجمه لوئی اشپیستس‌ناگل . چاپ سنت سنت پترزبورگ .
F.B. Charmoy: Expédition d'Alexandre le Grand contre les Russes: extrait de l'Alexandréide ou Iskender-Namé de Nizami. Traduit par Louis Spitznagel. St - Petersburg, 1829.

۱۸۲۹ ـ ظفرنامهٔ شرف‌الدین علی یزدی . متن فارسی وترجمه فرانسه توسط . ب . شارموا . نشریهٔ فرهنگستان امپراتوری علوم . چاپ سنت‌پترزبورگ .
Sharaf ud Din Ali Yazdi: Zefer Nameh. Texte persan et traduction frnaçaise par F.B. Charmoy. "Acad. Imp. des Sciences". St. - Petersburg, 1826.

۱۸۳۶ ـ سفرنامه آمبروزی کونتارینی سفیر ونیز در دربار اوزون حسن پادشاه ایران در سال ۱۴۷۵ . ترجمه از ایتالیائی به روسی . چاپ سنت‌پترزبورگ .

A. Kontarini: Pouteshestvie Amvrosiia Kontarini posla svetleyshey Venetsianskoy respoubliki k znamenitomu persidskomu gosoudariu uzun-Hassanu, sovershennoe v 1475. Perev s ital. St. - Petersburg, 1836.

۱۸۳۸ ـ شرح زندگی آغامحمد خان قاجار سر سلسلهٔ خاندان سلطنتی کنونی ایران ، و مجملی از مهمترین وقایعی که بعد از مرگ او روی داده است . چاپ سنت پترزبورگ .

Zhizneopisaniye Aga-Magomet Khana Kadzhara, osnovateliya nyne tsarstvuiushei v Persii, s Kratkim obozreniem posledovavshikh po ego smerti glavneishik proisshestvii. St. Petersburg, 1838.

۱۸۳۸ـ خاطراتی‌ازایران، مربوط‌به‌سالهای۱۸۳٤و ۱۸۳۵ . تألیف ف . ف . کورف . چاپ سنت پترزبورگ .

F. Korf: Vospominaniia o Persii. 1834-1835. St. Petersburg, 1838.

۱۸٤۱ ـ نظریاتی درباره کتاب « لشکرکشی کورش » ك . زدرهولم . تألیف چ . ف . گریفه . چاپ سنت پترزبورگ .

Ch. F. Graefe: Otziv o rabote K. Zedergolma : Pokhod Kira. St. - Petersburg, 1841.

۱۸٤٤ ـ کتاب تاریخ سنی ملوك‌الارض والانبیاء حمزهٔ اصفهانی (حمزة‌بن‌الحسن‌الاصفهانی) . چاپ متن

اصلی باهتمام فریدریش گوتوالد ، در لایپتسیگ و سنت پترزبورگ .

Hamza-al-Isfahani: Kitabe Tarikh Molouke'l arze va'l anbia. Leipzig & St. Petersburg, 1844

۱۸۴۴ ـ نامهٔ یك روسی ازایران . تألیف ن . ف . ماسالسکی . دردوجلد . چاپ سنت پترزبورگ .

N.F. Masalskiy: Pisma rousskogo iz Persii. St. - Petersburg, 1844.

۱۸۴۵ ـ اطلاعات کتابشناسی که غالب آنها مربوط به ادبیات تاریخی وجغرافیائی اعراب و ایرانیان و ترکهاست . تألیف د . فرانك : چاپ سنت‌پترزبورگ .

D. Franke: Indications bibliographiques relatives pour la plupart à la littérature historico-géographique des arabes, des persans et des turcs, spécialement destinées à nos employés et voyageurs en Asie. St. - Petersburg, 1845.

۱۸۴۷ ـ نظریاتی دربارهٔ چند سکه‌ساسانی مربوط به بعداز دوره فیروز . تألیف کریستیان بارتولومه . چاپ سنت پترزبورگ .

Ch. Bartholomae : Conjonctures sur quelques médailles sassanides, postérieures au roi Firouz. St. - Petersburg, 1847.

۱۸۴۸ و ۱۸۴۹ ـ سفر به بخارا . گزارش‌مسافرت

از هند به کابل و تاتارستان و ایران که بدستور مقامات عالیه درسالهای ۱۸۳۱ و ۱۸۳۲ انجام گرفت . تألیف آ. بورنس در سه جلد . چاپ مسکو .

A. Borns: Pouteshestvie v Boukharu. Otchet o pouteshestvii iz Indii v Kaboul, Tatariiu i Persiiu, predpriniatom po predpisaniiu visshego pravitelstva Indii v 1831-1832 i 1833 gg. - 3 t. 1656 str. Moskva, 1848-1849.

۱۸۵۰ تا ۱۸۵۸ ـ منابع اسلامی مربوط به تاریخ سرزمینهای واقع در کرانه جنوبی دریای خزر . ترجمه و تفسیر و چاپ توسط برنارد دورن ، درپنج جلد .

جلد اول: متن فارسی «تاریخ طبرستان ورویان و مازندران » تألیف ظهیرالـدین مرعشی . چاپ پطربورغ (سنت پترزبورگ) سال ۱۸۵۰ (۱۲۶۶ قمری)

جلد دوم : متن فارسی «تاریخ خانی» تألیـف علی‌بن شمس‌الدین لاهیجی ، یا تاریخ گیلان در سالهای ۸۸۰ تا ۹۲۰ هجری (۱۴۷۵ تا ۱۵۱۴ میلادی) . چاپ پطربورغ (سنت پترزبورگ) سال ۱۸۵۷ (۱۲۷۴ قمری)

جلد سوم : متن فارسی «تاریخ گیلان» تألیف عبدالفتاح فومنی ، مربوط به سالهای ۹۲۳ تا ۱۰۳۸ هجری (۱۵۱۷ تا ۱۶۲۸ میلادی) . چاپ پـطربورغ (سنت پترزبورگ) سال ۱۸۵۸ (۱۲۷۴ قمری)

جلد چهارم : مطالب مستخرجه از آثار نویسندگان اسلامی درباره تاریخ و جغرافیای مناطق ساحل جنوبی دریای خزر ، بضمیمه تاریخچه‌ای از خان های شکی (در قفقاز) . متون عربی و فارسی و ترکی این مطالب . چاپ سنت پترزبورگ ، سال ۱۸۵۸

جلد پنجم : ترجمه «تاریخ طبرستان ورویان و مازندران » ظهیرالدوله مرعشی توسط برنارد درون ، به‌آلمانی . چاپ سنت پترزبورگ ، سال ۱۸۵۸ .

Muhammedanische Quellen zur Geschichte der südlichen Küstenländer des Kaspischen Meeres. hrsg., übers. und erläutert von B. Dorn. T. I-V.

T.I. : Sehir-Eddin's Geschichte von Tabaristan, Rujan und Masanderan. Persischer Text. St. Petersburg, 1850.

T.II. : Aly ben Schems-Eddin's Chanisches Geschichtwerk oder Geschichte von Gilân in der Jahren 880 (=1475) bis 920 (=1514). Persischer Text. St. Petersburg. 1857.

T.III. : Abdul-Fattâh Fûmeny's Geschichte von Gilân in den Jahren 923 (=1517) bis 1038 (=1628). Persischer Text. St. Petersburg, 1858.

T.IV. : Auszüge aus muhammedanischen Schrift-stellern, betreffend die Gedichte und Geographie der Südlichen Küstenländer des Kaspischen Meeres, nebst einer kurzen Geschichte der Chane von Scheki. Arabische, Persische und Türkische Texte. St. Petersburg 1858.

T.V. : Eehir-Eddin's Geschichte von Tabaristan, Rujan and Masanderan. Ubersetzung, hrsg. von B. Dorn. St. Petersburg, 1858.

۱۸۴۹ ـ سفر به ایران ، تألیف آ. د. سالتیکف . چاپ مسکو .
A.D. Saltikov: Pouteshestvie v Persiiu. Pisma. Moskva, 1849.

۱۸۴۹ ـ رستم و سهراب . ترجمه از شاهنامه توسط و. ا. ژوکفسکی . چاپ سنت پترزبورگ
Rustem i Zorab. Per. S Shakh-name. V.A. Zhukovskia, St. - Petersburg, 1849.

۱۸۵۵ ـ تاریخ طبرستان وسربداران خوندمیر . ترجمه ب . ا. دورن . متن فارسی و ترجمه آلمانی ، چاپ سنت پترزبورگ .
B.A. Dorn: Die Geschichte Tabaristans und der Serbedate nach Chondemir. Persisch und Deutsch. St. - Petersburg, 1855.

۱۸۵۵ ـ داستانهای حماسی ایران . تألیف ای . آ. زینوویف . چاپ سنت پترزبورگ .
I.A. Zinoviev: Epicheskaya skazaniya Irana. St. - Petersburg, 1855.

۱۸۵۵ ـ ایران ، ترکستان ، خیوه ، هندوستان ، چین . وصف طبیعت ، زمین ، جمعیت ، کوهها ، دریاها ، خلیجها ، دریاچه ها ، رودخانه های آنها و فواصل نقاط مهم این سرزمینها از یکدیگر . چاپ مسکو .
Persiia, Tourkestan, Khiva, Indiia, Kitay i pr., s Pokazaniem prostranstva zemil i chisla jiteley, gor, morey, zalivov, ozer, rek i rasstoianiia znachitelneyshikh mest odnogo ot drougogo. Moskva, 1855.

۱۸۵۶ تا ۱۸۵۸ ـ بررسی درباره کرد های ایران واسلاف آنان ، کلدانیان شمالی . تألیف . آ . لرخ . درسه جلد . جلداول : مقدمه وشرح کامل نامهای قبایل کرد . **چاپ سنت پترزبورگ ، ۱۸۵۶ ـ جلد دوم** : متون کردی ولهجهٔ زازا ، چاپ سنت پترزبورگ،۱۸۵۷ ـ جلد سوم : لغتنامه و مقدمه تاریخی و ادبی . **چاپ سنت پترزبورگ ، ۱۸۵۸ .**

P. Lerkh: Issledovaniia ob iranskikh kourdakh i ikh predkakh severnikh khaldeiakh. Kn. 1-3. St. - Petersburg, 1856-1858. Kn. 1. Vvedenie i podrobnoe ischislenie kourdskikh plemen. 1856. Kn. 2. Teksti kourdskie na narechii zaza. 1857. Kn. 3. Slovari i istoriko-literatournoe vvedenie. 1858.

۱۸۵۷ ـ سفر آفاناسی نیکیتین‌از سه‌دریا (حاوی شرح سفر او به ایران) در سالهای۱۴۶۶ تا ۱۴۷۲ . تدوین ای . ای . سرزنفسکی . چاپ سنت پترزبورگ .

I.I. Sreznevskiy: Khozhdenie za tri moria Afanasiia Nikitina v 1466-1472 gg. St. - Petersburg, 1857.

۱۸۵۷ و ۱۸۵۸ ـ اطلاعاتی درباره کردها و ایرانیان کلده شمالی . تالیف پ . آ . لرخ (بزبان آلمانی ، در سه جلد) . چاپ سنت پترزبورگ .

P.A. Lerkh. Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nordchaldäer. 3 Bde. St. - Petersburg, 1857-1858.

۱۸۶۰ (و ۱۸۶۲) ـ شرفنامه ، یا تاریخ کردها،

تألیف شرف شاهزادهٔ بدلیس ، که برای نخستین بار با توضیحات و حواشی توسط و. ولیامینوت زرنوف منتشر میشود (بـه زبان فـرانسه ، در د وجلـد) . چاپ سنت پترزبورگ .

Sheref-Nameh, ou Histoire des Kurdes par Scheref, prince de Bidlis, publiée pour la première fois et annotée par V. Véliaminot-Zernof. 2 vol. St. - Petersburfi, 1860, 1862.

۱۸۶۰ (تا ۱۸۶۶) ــ بررسی دربارهٔ شناسائی زبانهای ایرانی . تألیف ب . آ . دورن ومیرزا محمد شفیع (درسه جلد ، به آلمانی) . نشریهٔ فرهنگستان امپراتوری علوم روسیه . چاپ سنت پترزبورگ .

B.A. Dorn und Mirza Muhammad Schafi: Beiträge zur Kenntnis der iranische Sprachen. T. I. - III. "Imp. Ross. Akad. Nauk". St. - Petersburg, 1960 - 1866.

این کتاب ، در همان موقع بزبان روسی نیـز با عنوان ذیل در سنت پترزبورگ بچاپ رسید :

Materiali k poznoniiu iranskikh narechii. S predisl. na russk. Iazike. Mazanderanskoe narechie. Sobranie stikhotvorenii Emira Pazevary.

۱۸۶۰ ــ مجموعه‌ای از اطلاعات مربوط به کردها و افسانه های آنها . تألیف آ . یابا . چاپ سنت‌پترزبورگ .

A. Jaba: Recueil de notices et récits Kurdes. St. - Petersburg, 1860.

۱۸۶۱ ـ گزارش مأموریت علمی به قفقاز و کرانه‌های جنوبی دریای مازندران . تألیف ب . آ .دورن. چاپ سنت پترز بورگ .

B.A. Dorn: Otchet ob ouchenom pouteshestvii po Kavkazu i iujnomu beregu Kaspiyskogo moria. St. - Petersburg, 1861.

۱۸۶۱ ـ چهار مطلب مستخرج از زنداوستا . تألیف ك. ا. کوسوویچ . چاپ سنت پترزبورگ .

C. F. Kossowicz: Chetyre statii iz Zendavesty. St. - Petersburg, 1861.

این کتاب در همان موقع بزبان انگلیسی نیز با عنوان ذیل بچاپ رسید :

C. F. Kossowicz: Four extracts from the Zend-Avesta. St. - Petersburg, 1861.

۱۸۶۳ ـ سفر مارکوپولوی ونیزی در قرن سیزدهم . ترجمهٔ از آلمانی به روسی توسط آ . ن . شیماکین . چاپ مسکو .

Pouteshestviia venetsiantsa Marka Polo v XIII stoletii. Perev. s nem. A. N. Shemiakina. Moskva, 1863.

۱۸۶۳ ـ دربارهٔ کرانه‌های جنوبی دریای مازندران . پژوهشهائی درزمینهٔ نژاد شناسی وتاریخ‌شمال ایران . چاپ سنت پترز بورگ .

.GV. Melgunov: O iuzhnom berege Kaspiiskogo moria. Issledovanie po etnografii i istorii Severnogo Irana. St. - Petersburg, 1863.

۱۸۶۳ـ تجربه تاریخ دودمان ساسانی، برمبنای آثار نویسندگان ارمنی . تألیف ك . پ پاتکاف . چاپ سنت پترز بورگ .

K.P. Patkanov: Opyt istorii dinastii sasanidov po svedeniyam soobshaemy armianskimy pisateli-ami. St. - Petersburg, 1863.

۱۸۶۵ ـ باب وبابیان . تشنجات مذهبی و سیاسی در ایران در سالهای ۱۸۴۴ تا ۱۸۵۲ . تألیف ا . ك . کاظم‌بیگ . چاپ سنت پترز بورگ .

A.K. Kazem-Bek: Bab i babidy. Religiozno-polit. smuty v Persii v 1844-1852 gg. St. - Petersburg, 1865.

۱۸۶۵ـ سفر به‌آسیای‌میانه. شرحی‌دربارهٔ مسافرت از تهران از راه ترکمن صحرا به‌کرانه‌های خاوری دریای مازندران وخیوه و بخارا وسمرقند در سال ۱۸۶۳ . تألیف آ . وامبری مجارستانی . ترجمه از انگلیسی . چاپ سنت پترز بورگ .

A. Vambery:Pouteshestvie po Sredney Azii. Opisanie poezdki iz Tegerana cherez Tourkmen-sanie poezdki iz Tegerana cherez Tourkmenskuiu step po vostochnomou beregou Kaspiys-kogo moria v Khivu, Boukharu i Samarkand; sovershennoy v 1863 gg. Perev. s angl. St. - Petersburg, 1865.

۱۸۶۶ و ۱۸۷۰ – پژوهش دربارهٔ جغرافیای اقلیمی دریای مازندران . تحت نظر ن . ایواشینتسف . (در دو جلد) . چاپ سنت پترز بورگ .

Gidrografitcheskoe issledovanie Kaspiyskogo moria, proizvedennoe pod nachalstvom. †. Ivashintsova. (t. 1-2). St. - Petersburg 1866, 1870.

۱۸۶۷– ترجمهٔلاتینیهمراه باتوضیحاتازگاتای آهوناوائی و سرودهای زرتشت با تفسیرهای انتقادی ، از روی متنی‌که در چاپهای بروکهاوس ، وستروگورد ، اشپیگل ویوستی مبنای کار قرارگرفته ، با مقابله صور مختلف آنها . ترجمه ونگارش کائتانوس آ . کوسوویچ . چاپ سنت پترز بورگ .

C.F. Kossowicz: Gâtâ ahunavaiti. Saratustrica carmina setem latinevertit et explicativit, commentariiscritics adjecit, textum archetypi adhibitis Brokhausii Westergaardii Spiegelii et Justii edditionibus nec non lectionibus variantibus recensuit. Petropoli, 1867.

۱۸۶۸ – اسناد تاریخی و نژاد شناسی دربارهٔ آسیای مرکزی . تألیف م . ن . گالکین . چاپ سنت پترز بورگ .

M.N. Galkin: Etnograficheskie i istoricheskie materiali po sredney Azii. St. - Petersburg, 1868.

۱۸۶۸ – پژوهش درایران خاوری وهرات . تألیف ر . ا. لنتس . چاپ سنت پترزبورگ .

R.E. Lents: Issledovaniia v Vostochnoy Persii i v Kheratskom vladenii. St. - Petersburg, 1868.

۱۸۶۸ (تا ۱۸۷۵) ــ شرفنامه‌شرف‌خان‌ابن شمس‌ــ الدین یا تاریخ مفصل ملت کرد . ترجمه ازفارسی به‌فرانسه توسط ب . شارموا با شرح و حواشی ، در چهـار جلد . چاپ سنت پترز بورگ .

Sharaf Khan ibn Shams ud Din: Cheref Nameh, ou Fastes de nation Kurde, traduit du persan et commenté par B. Charmoy. 4 vol. St. - Petersburg, 1868-1875.

۱۸۶۸ ــ متن های اوستی . تألیف د . چونکادزه و و . کـورایف . چـاپ باهتمـام آ . شیفنز . نشریـه فرهنگستان امپراتوری علوم . چاپ سنت پترز بورگ .

D. Chonkadze i V. Coraev: Osetinskie teksty. Izdal A. Shifner. Zapisok Imp. Akademii Nauk. St. - Petersburg, 1868.

۱۸۶۹ــ ترجمهٔلاتینی همراه‌با توضیحات‌ازمتنی ازگاتای اوستاوائی‌که مبنای کارچاپهای بروکهاوس ، وسترگورد واشپیگل قرارگرفته‌است . ترجمه ونگارش کائتانوس آ . کوسوویچ . چاپ سنت پترزبورگ .

C.F. Kossowicz: Gâtâ ustavaiti; latine vertit explicavit, textum archetypi adhibitis Brockhausii, Westergaardii et Spiegelii editionibus recensuit. Petropoli, 1869

۱۸۷۰ ـ وصف مشروحی از سفر گولشتینسکی سفیر به مسکو وایـران در سال های ۱۶۳۳ تا ۱۶۳۶ و ۱۶۳۹ . تألیف آدام اولئاریوس . ترجمه از آلمانی به روسی توسط پ . بارسف . چاپ مسکو .

Adam Oleariy: Podrobnoe opisanie pouteshest-viia Golshtinskogo posolstva v Moskoviiu i Persiiu v 1633, 1636 i 1639 godakh. Per. s nem; P. Barsova. Moskva, 1870.

۱۸۷۰ ـ دربارهٔ نسخه‌های خطی فارسی . تألیف پ . ای . پتروف . چاپ مسکو .

P.I. Petrov: O persidskoy Rukopisi. Moskva, 1870.

۱۸۷۰ ـ یادداشتهای مربوط به محاصرهٔ اصفهان توسط افغانها در سالهای ۱۷۲۲ و ۱۷۲۳ ، با مقدمه پتروس سرگیس گیلانی . اسناد مربوط به تاریخ ایران . ترجمه و توضیح از ك . پاتکانف . چاپ سنت پترزبورگ .

Dnevnik osadi Ispahana afganami, vedennii Pet-rosom di Sargis Gilaenets v 1722 i 1723 gg. Materiali dlya istorii Persii. Perev. i obiasneniya K. Patkanova. St. - Petersburg, 1870.
cativit. 4T. Petropoli, 1872.

۱۸۷۱ ـ گاتای زرتشت . ترجمه لاتینی همراه با توضیحات ازسه گاتای آخرین، برمبنای متنی که درچاپهای بروکهاوس و وستر گورد و اشپیگل ملاك قرار گرفته است. ترجمه و نگارش کائتانوس ا . کوسوویچ . چاپ سنت پترزبورگ .

C.F. Kossowicz: Saratustricae Gâtae; Posteriores tres latine vertit et explicavit, Textum archetypi, adhibitis Brockhausii, Westergaardii et Spiegelii editionibus recensuit. Petropoli, 1871

۱۸۷۲ نخستین چاپ و توضیح کتیبه‌های فارسی باستانی هخامنشی که تاکنون بدست آمده‌اند ، و مطالعات انتقادی دربارهٔ تغییراتی که مبنای کار چاپهای لاسن وبنفی و اوپرت قرار گرفته است . تألیف کائتانوس آ . کوسوویچ ، در چهار جلد چاپ سنت پترزبورگ .

C.A. Kossowicz: Inscriptiones palaeo-Persicae Achemenidarum quot hucusque repertae sunt ad apographa vitarum criticasque Chr. Lassenii, Th. Benfyi, J. Oppertii nec non Fr. Spiegelii editiones archetyporum typis, primus edidit et explicivit. 4 T. Petropoli, 1872.

۱۸۷٤ـ ایران . تألیف ك . ریتر . ترجمه به‌روسی با ملحقات توسط خانیکوف . چاپ سنت پترز بورگ .
K. Ritter: Iran. t. I Perev. s dopoln. Khanikova. St. - Petersburg, 1874.

۱۸۷٤ ـ لشکرکشی پترکبیر به‌ایران . تألیف گ . و . ملگونف . چاپ مسکو .
G.V. Melgunov: Pokhod Petra Velikogo v Persiya. Moskva, 1874.

۱۸۷٤ ـ توصیف ثوابت ، تألیف عبـدالرحمن الصوفی اختر شناس ایرانی نیمهٔ قرن دهم میلادی . ترجمهٔ دقیق از روی دو نسخه خطی عربی متعلق به کتابخانهٔ سلطنتی کپنهاگ و کتابخانهٔ امپراتوری سنت پترزبورگ ، با توضیحات و حواشی توسط هـ . ف . شیلروپ . چاپ سنت پترز بورگ .
Description des étoiles fixes composés au milieu du dixième siècle de notre ère par l'astronome persan Abd-i-Rahmann al-Sûfi. Traduction littérale de deux manuscrits arabes de la bibliothèque impériale de Saint-Pétersbourg. Avec des notes par H.C.F.C. Schjellerup. St. Petersburg, 1874.

این‌کتاب در همان موقع به زبان آلمانی نیز با عنوان ذیل در سنت پترز بورگ بچاپ رسید :
باعنوان ذیل در سنت پترزبورگ بچاپ رسید :)
Ueber die Einfälleder alten Russen in Tabaristan, nebst Zugaben über andere von ihnen auf dem Kaspischen Meere und in den anliegenden Ländern ausgeführten Untersuchungen.

۱۸۷۵ ـ راهنمای مربوط به مرزهای ترکیه و ایران ، درسالهای ۱۸٤۹تا۱۸۵۲ . تألیف ا. ای . چیریکف. با تصحیح وتکمیل م . آ. گامزوف . چاپ‌سنت پترزبورگ.

E.I. Chirikov: Poutevoy journal po touretsko-persidskomu razgranichenniu. 1849-1852 gg. Pod red. s dopoln. M.A. Gamazova. St. - Petersburg, 1875.

۱۸۷۵ ـ دریای مازندران . شرحی دربارهٔ هجوم روسهای باستانی به طبرستان ، بانضمام اطلاعات و ملحقاتی درمورد سایر حملات‌روسها به‌کرانه‌های دریای مازندران. تألیف ب . آ . دورن . چاپ سنت پترز بورگ .

B.A. Dorn: Kaspiy. O pokhodakh drevnikh rousskikh v Tabaristan, s dopolnitelnimi svedeniiami o drugikh nabegakh ikh na pribrejia Kaspiyskogo moria. St. - Petersburg, 1875.

این‌کتاب در همان موقع بزبان آلمانی نیز با عنوان ذیل در سنت پترزبورگ بچاپ رسید :

B. Dorn: Ueber die Einfälle des alten Russen in Tabaristan. St. Petersburg, 1875

۱۸۷۵ ـ دوبیتی‌های خاقانی . ترجمه ك . گ . زالمان . چاپ سنت پترز بورگ .

Chetverostishiya Khaqani, perevod K.G. Zaleman. St. - Petersburg, 1875.

۱۸۷۶ و ۱۸۷۷ ـ دریای مازندران و جانداران آن . تألیف ا . آ . گریم ، در دو جلـد . چـاپ سنت پترز بورگ .

O.A. Grimm: Kaspiyskoe more i ego fauna. t. 1-2. St. - Petersburg, 1876-1877.

۱۸۷۷ ـ دریای مازندران . شرحی دربارهٔ وضع اقلیمی وآب وهوا وراهنمای کشتی‌رانی دراین دریا . تألیف ن . پوشین . چاپ سنت پترزبورگ .

N. Pushin: Kaspiyskoe more. Gidrografiches-koe opisanie i roukovodstvo dlia plavaniia. St. - Petersburg, 1877.

۱۸۷۷ ـ «سیاحتنامهٔ حدود» یاوصفی ازمسافرت در طول مرز ترکیه وایران . تألیف خورشید افندی ، ترجمه م . آ . گامازوف ، با حواشی وملحقات . چـاپ سنت پترزبورگ .

Khourshid Efendi: Siiakhet-name-i-Hudud. Opi-sanie poteshestviia po touretsko-persidsuoy granitse. Perev. i dopol. M. A. Gamazova. St. - Petersburg, 1877.

۱۸۷۸ ـ در راههای ایران وایالات کرانه‌دریای مازندران . تألیف پ . ای . اوگورودنیکف . چاپ سنت پترز بورگ .

P.I. Ogorodnikov: Na pouti v Persiiu i prikas-piyskie provintsii ee. St. - Petersburg, 1878.

۱۸۷۸ ـ شرحی دربارهٔ ایران . جهانگردی در اکتبر ۱۸۷۷ . تألیف پ . ای . اوگورودنیکف . چاپ سنت پترز بورگ .

P.I. Ogorodnikov: Ocherki Persii. - Vsemirn. Poutesh., 1877. oktiabr. St. - Petersburg, 1878.

۱۸۷۸ ـ دربارهٔ شرح سفر به ایران (وقایع نگاری) . تألیف پ . ای . اگورودنیکف . چاپ سنت پترز بورگ .

P.I. Ogorodnikov: Ocherki Persii Zhurnal. St. - Petersburg, 1878.

۱۸۷۸ ـ در راه ایران . تألیف پ . ای . اگورود- نیکف . چاپ سنت پترز بور گ.

P.I. Ogorodnikov: Na puti v Persiiu. St. - Petersburg, 1878.

۱۸۷۹ ـ دربارهٔ یك نوشته پارسی کتابخانه‌سلطنتی سنت‌پترزبورگ . تألیف ك. زالمان. چاپ سنت پترزبورگ و لایدن .

C. Salemann: Uber eine Parsenhandschrift der K. Offentlichen Bibliothek zu St. - Petersburg. — St. Peterburg & Leiden, 1879

۱۸۷۹ ـ فرهنگ کردی به فرانسه . تألیف آ . یابا و ف . یوستی . چاپ سنت پترز بورگ .

A. Jaba et F. Justi: Dictionnaire Kurde - Français. St. - Petersburg, 1879.

۱۸۷۹ ـ سفری به هندوستان وایران . سرزمین مرتاضان وآتش پرستان ، با توصیفی از ابنیهٔ عالی وخرابه های باستانی آنها . تألیف گ . پفایفر . چاپ مسکو .

G. Pfeyfer: Pouteshestvie po Indii i Persii, v Stran dushiteley i ognepoklonnikov s opisaniem vsekh zamechatelnikh pamiatnikov i drevnika razvalin. Moskva, 1879.

۱۸۸۰ ـ دستور زبان کردی . تألیف ف یوستی (به آلمانی) . چاپ سنت پترز بورگ .

F. Justi: Kurdische Grammatik. St. - Petersburg, 1880.

۱۸۸۰ ـ دستور زبان کردی . تألیف ف یوستی . چاپ سنت پترزبورگ .

Arsenii Arkhimandrit: Neskolko stranits iz istorii Khristianstva v Persii. St. - Petersburg, 1880.

۱۸۱۸۱ ـ کوششی درتفسیر یك نوشته خط پهلوی که برروی یك مهر سنگی متعلق به کنت س . استروگانف حکاکی شده است . تألیف ب . دورن . چاپ سنتت پترزبورگ .

B. Dorn: Versuch einer Erklärung der auf einer Gemme im Besitze des Grafen S. Stroganow befindlichen Pehlewi - Inschrift. St. - Petersburg, 1881.

۱۸۸۱ ـ کشور آفتاب . تألیف پ . ای
م گورودنیکف . چاپ سنت پترز بورگ .
P.I. Ogorodnikov: Strana solntsa. St. - Petersburg, 1881.

۱۸۸۲ ـ خراسان .سفر به ایالات‌شمال شرق‌ایران.
تألیف مك‌گرگور ، به انگلیسی . ترجمه روسی ، چاپ
سنت پترز بورگ .
Mac-Gregor: Khorassan. Puteshestvie po Severo-vostochnim provintsiiam Persii. Perev s angl. - St. Petersburg, 1882.

۱۸۸۳ ـ اشعار پیر کهنسال هرات (خواجه ـ
عبداله انصاری) . تألیف و . آ . ژوکوفسکی . چاپ سنت
پترز بورگ .
V.A. Zhukovskii: Pesni Geratskogo starika (Ansari). St. Petersburg, 1883.

۱۸۸۳ ـ مدارکی درباره شرح حال وخصال
علی اوحدالدین انوری . تألیف و . آ . ژوکوفسکی .
چاپ سنت پترز بورگ .
V.A. Zhukovskii: Ali Aukhadeddin Enveri. Materialy dlya iego biografii i kharakteristiki. St. Petersburg, 1883.

۱۸۸۳ ـ سفر در دریای مازندران . تألیف گ .
س . کارلین . چاپ سنت پترزبورگ .
G.S. Karelin: Pouteshestviia po Kashpiyskomu St. - Petersburg, 1883.

۱۸۸٤ ـ جغرافیای دریائی دریای مازندران . تألیف ن . م . فیلیپوف . چاپ مسکو .

N.M. Filippov: Morskaia geografiia Kaspiyskogo vodoema ili lotsiia. Moskva, 1884.

۱۸۸٥ ـ افغانستان و کشور های همجوار آن . تألیف س . ن . یوژاکف . چاپ سنت پترز بورگ .

S.N. Iuzhakov: Afghanistan i sopredelnie strani. St. - Petersburg, 1885.

۱۸۸٦ ـ مسافرت به شمال غرب ایران وایالات قفقاز . تألیف آ . م . نیکولسکی . چاپ سنت پترز بورگ .

A.M. Nikolskiy: Poezdka v severo-vostochnui-u Persiiu i Zakaspiyskuiu oblast. St. - Petersburg, 1886.

۱۸۸٦ ـ « نامه‌هائی ازایران » . تألیف ی . م . بلازورسکی . چاپ سنت پترزبورگ .

I.M. Belazverskii: Pisma iz Perssi. St. Petersburg, 1886.

۱۸۸٦ ـ نسخه‌های‌خطی‌فارسی انستیتوی‌زبانهای شرقی سنت پترزیورگ . تألیف و . روزن . چاپ سنت پترز بورگ .

V. Rosen: Les manuscrits persans de l'Institut des Langues Orientales. Pétrograde, 1886.

۱۸۸۷ ـ مطالعات دربارهٔ زبان فارسی میانه . تألیف ك . گ . زالمان . چاپ سنت پترزبورگ .

K.G. Salemann: Mittelpersische Studien. St. Petersburg, 1887.

۱۸۸۷ (و ۱۸۸۹۰) ـ مجموعه کردی . تألیف ا. پریم و ا. سوچین ، دردوجلد . چاپ سنت‌پترزبورگ .

E. Prym und A. Socin: Kürdische Sammlungen. 2 Bde. St. Petersburg, 1887, 1890.

۱۸۸۷ ـ سفرنامه ناصرالدین شاه به مازندران ، ترجمه از فارسی به روسی توسط ا . کوریاندر . چاپ سنت پترز بورگ .

Pouteshestvie shakha Nasir-ed-Dina. Po Mazanderanu. Perev. s pers. E. Koriander. St. - Petersburg, 1887.

۱۸۸۷ ـ ایران معاصر . تألیف ك . ج . ویلز . ترجمه از انگلیسی به روسی توسط ای . کوروستوتسف . چاپ سنت پترزبورگ .

C.J. Wills: Sovremennaya Persiya. Per. s angl. I. Korostovtseva. St. - Petersburg, 1887.

۱۸۸۷ ـ فرهنگ مختصر نظامی روسی ، فرانسه، ترکی ، فارسی . چاپ سنت پترزبورگ .

Petit dictionnaire militaire russe-français-turc-persan. St. - Petersubrg, 1887.

۱۸۸۸ ـ منطقهٔ دریای مازندران . فهرست کتابها ومقالات دربارهٔ ناحیهٔ دریای مازندران و کشور هـای همجوار آن (در سالهای ۱۸۶۵ تا ۱۸۸۵) . تألیف ز . م. پنکینا . چاپ سنت پترز بورگ .

Z.M. Penkina: Zakaspiyskiy kray. Sistematitcheskiy sbornik Bibliograficheskikh ukazaniy knig i statey o Zakaspiyaskom krae i sopredelnikh stranakh (1865-1885). St. - Petersburg, 1888.

۱۸۸۸ ـ گزارش مأموریت بررسی مرزهـای روسیه باایران وافغانستان وحدود ایالات‌کرانهٔ دریای مازندران . تألیف آ . بایف . چاپ سنت پترز بورگ .

A. Baev: Otchet po Komandirovke dlia issledovaniia nashey granitsi s Persiiu i Afghanistanom v predelakh Zakaspiyskoy oblasti. St. - Petersburg, 1888.

۱۸۸۸ ـ کشتار اخیر با بیان . تألیف و . آ . ژوکوفسکی . چاپ سنت پترزبورگ .

V.A. Zhukovskii : Nedavniye Kazni babidov. St. - Petersburg, 1888.

۱۸۸۸ ـ شرح نظامی وآماری دربارهٔ ایران . تألیف آ . م . زولوتاریف . چاپ سنت پترزبورگ .

A.M. Zolotarev: Voenno-Statisticheskiy ocherk Persii. St. - Petersburg, 1888.

۱۸۸۸ ـ کتاب راهنما دربارهٔ همسایگـان ما ،

تألیف ا . و . استارچفسکی . چاپ سنت پترزبورگ .

A.V. Starchevskiy: Nashi sosedi. Spravochnaia kniga. St. - Petersburg, 1888.

۱۸۸۸ (تا ۱۹۲۲) ـ مدارکی درباره پژوهش لهجه های ایرانی . تألیف . و ا . ژوکفسکی . جلد اول : لهجه های کاشانی ، چاپ سنت پترز بورگ ، سال ۱۸۸۸ـ جلد دوم : لهجه های سمنانی ، لهجه‌های اصفهانی ، لهجه های شیرازی ، لهجه های گورانی ، لهجه یهودیان کاشان، لهجهٔ باستانی‌تجریش. متن‌ولغتنامه، چاپ‌پترو گراد، سال ۱۹۲۲ ـ جلد سوم : لهجه های بختیاری چهارلنگ وهفت لنگ. متن ، ترجمه و لغتنامه ؛ چاپ‌پترو گراد، سال۱۹۲۲.

V.A. Zhukovskii: Materialy dlya izucheniya Persidskikh narechii. T. - T.I. Dialekti polosi goroda Kashana. St. Petersbur, 1888. T. 2. Dialekti goroda Semnana. Dialekti polosi goroda Isfahana. Dialekti goroda Shiraza. Guranskii dialekt. Narechye evreev goroda Kashana. Narechye derevni Tadzrish, Teksti i slovar. Petrograd, 1922. - T. 3. : Narechye bakhtiarov Chekharleng i Khefteleng. Teksti Perevodi i Slovar. petrograd, 1922.

۱۸۸۹ ـ فهرست سکه های اشکانیان و حکام تابعه اشکانیان ، ساسانیان ، دیلمیان و سکه‌هائی که توسط اسپهبدان عرب طبرستان وحکام ایران‌وماوراءالنهر بنام خلفا ضرب شده است . تألیف ا . ك . دومارکف چاپ‌سنت پترزبورگ .

A.K. de Markoff:: Catalogue des monnaies arsacides, subarsacides, sassanides, buweihides, ainsi que des pièces frappées par les Ispehbides arabes du Tabaristan et les gouverneurs de la Perse et du Maverannahr au nom des Khalifes. St. - Petersburg, 1889.

۱۸۸۹ ـ مسکوکات اشکانی‌درانستیتوی زبانهای شرقی. تألیف آلکسیس مارکف. چاپ سنت پترزبورگ.

Alexis Markoff: Les monnaies arsacides de l'Institut des Langues Orientales. - St. Petersburg, 1889.

۱۸۸۹ ـ مسکوکات ساسانی درانستیتوی زبانهای شرقی. تألیف آلکسیس مارکف. چاپ‌سنت پترزبورگ.

Allexis Markoff: Les monnaies sassanides de l'Institut des Langes Orientales. - St. Petersburg, 1889.

۱۸۸۹ ـ فهرست سکه‌های جلایری. تألیف ا. ک. مارکف. چاپ سنت پترز بورگ.

A.K. Markov: Katalog Jalairskikh monet. St. - Petersburg, 1889.

۱۸۹۰ ـ دربارهٔ تغییر میـزان آب در دریای مازندران. تألیف م. م. فیلیپوف. چاپ سنت پترزبورگ.

M.M. Filippov: ob izmenenii urovnia Kaspiyskogo moria. St. - Petersburg, 1890.

۱۸۹۱ ـ مسئله راه‌آهن ایران وامور مربوط به بازرگانی روس وایران . تألیف پ . م . رومانف . چاپ سنت پترز بورگ .

P.M. Romanov: Jeleznodorojniy vopros v Persii i meri k razvitiiu roussko-persidskoy torgovli. St. - Petersburg, 1891.

۱۸۹۱ ـ داستانهای اوستی به لهجه دیگوری . چاپ متن اوستی توسط و . میللر و ر . فن اشتاکلبرگ . چاپ‌سنت پترزبورگ .

Ossetische Erzählungen in digorischem Dialect. Hrsg. von W. Miller und R. von Stackelberg. Mit deutscher Ubersetzung, Glossar und Anhang von R. von Stackelberg. St. - Petersburg, 1891.

۱۸۹٤ ـ دربارهٔ خصائص نژاد شناسی ومختصات بدنی مـردم کنـونی ایران . تألیف ن . پ . دانیلوف . چاپ سنت پترز بورگ .

N.P. Danilov: K kharakteristike antropologicheskikh i fiziologichesuikh chert sovremennogo naseleniia Persii. St. - Petersburg, 1894.

۱۸۹۵ ـ نقشه خط سیر ب . آ . دورن در قفقاز و کرانه‌های‌جنوبی‌دریای مازندران . چاپ‌سنت پترزبورگ.

Atlas k puteshestviiou B. A. Dorna po Kavkazou i ioujnomou poberejiou Kaspiyskogo moria. St. - Petersburg, 1895.

۱۸۹۵ ـ وضع اقتصادی ایران . تألیف . ن . تومار . چاپ سنت پترز بورگ .
M.N. Tomar: Ekonomicheskoe polozhenie Persii, St. - Petersburg, 1895.

۱۸۹۵ ـ دربارهٔ ترجمه عربی خدای نامه . تألیف و . ر. روزن . چاپ سنت‌پترزبورگ .
V.R. Roen: Kvoprosu ob arabskikh perevodakh Khuday-Name. St. - Petersburg, 1895.

۱۸۹۶ ـ پرندگان کرانه‌های دریای مازندران . تألیف ن . آ . زارودنی . چاپ مسکو .
N.A. Zarudniy: Ornitologitcheskaia faouna Zakaspiyskogo karaia-Mater. K poznaniiou faouni i flori Ros. Moskva, 1896.

۱۸۹۶ ـ مسافرت به مشرق ایران در سال ۱۸۹٤ تألیف بائوم گارتن . چاپ سنت پترزبورگ .
Baumgarten: Poezdka po Vostotchnoy Persii v 1894. g. St. - Petersburg, 1896.

۱۸۹۶ ـ سفر از مسکو به‌ایران در سالهای ۱۶۰۲ و ۱۶۰۳ . سفرنامه استفان کاکاش و گئورگ تکتاندر . ترجمه از آلمانی به روسی توسط آ . استانکیویچ . چاپ مسکو .
S. Kakash i G. Tektander: Pouteshestvie v Persiiu cherez Moskoviiu. 1602-1603 gg. Perev. s nem. A. Stankevitch. Moskva, 1896.

۱۸۹۶ ـ شرحی دربارهٔ ایران از نظر سیاسی و آماری . تألیف پ . آ . ریتیخ . چاپ سنت پترز بورگ .

P.A. Rittikh: Politiko-statisticheskiy ocherk Persiy. St - Petersburg, 1896.

۱۸۹۷ ـ ایران در زمان ناصرالدین شاه ، از ۱۸۸۲ تا ۱۸۸۸ . تألیف «مثل رستم» (نام مستعار) . چاپ سنت پترز بورگ .

Misl-Roustem: Persiia pri Nasr-Eddin-Shakhe s 1882 po 1888 g. St - Petersburg, 1897.

۱۸۹۷ ـ متون کردی به گویش حوالی مردین . تألیف هـ . ماکاش (بزبان آلمانی ، در سه جلد) . چاپ سنت پترز بورگ (چاپ جلدهای دوم و سوم در سالهای ۱۹۱۸ و ۱۹۲٤) .

H. Makash: Kurdische Texte im Kurmangi-Dialekte aus der Gegend von Märdin. 3 Bde. St. - Petersburg, 1897, 1918, 1924.

۱۸۹۷ ـ حافظ ابرو وآثار او . مجموعهٔ مقالات شاگردان پروفسور و . ر . روزن . گردآوری ن . ف کاتانف . چاپ سنت پترز بورگ .

N.F. Katanov: Hafizi-Abru i ego sochineniia. Sbornik-statei uchenikov prof. V.R. Rosena. St. - Petersburg, 1897.

۱۸۹۸ ـ گزارش مأموریت به خلیج فارس (بندر عباس) در سال ۱۸۹۷ . تألیف س . مارك . چاپ

سنت پترزبورگ .
S. Mark: Ottchet po komandirovke na Persidskiy zaliv (v Bender-Abbas) v 1897 g. St. - Petersburg, 1898.

۱۸۹۸ ـ ایران از نظر جغرافیائی و آماری . تـألیف پ . آ. رائوش فن‌تراوبن بـرگ . چـاپ سنت پترزبورگ .
P.A. Raush von Traubenberg: Persiia Georgrafiia i statistika. St. - Petersburg, 1898.

۱۸۹۹ـ «کتاب اقدس» با بیان یامقدسترین کتاب بابی‌های کنونی . متن وترجمه ومقدمه‌وضمائم از آ. گ . تومانسکی . نشریهٔ فرهنگستان امپراتوری علوم سنت پترزبورگ . چاپ سنت پترزبورگ .
Kitab-i: “Svyashchenneyshaya Kniga” Sovremennykh babidov. (“Le livre le plus saint des Babys modernes”.) Tekst, perevod, vvedenie i prilozhenii A.G. Tumanskogo. Mémoire de l’Académie impériale des sciences de Saint-Pétersburg, St. - Petersburg, 1899.

۱۸۹۹ ـ «اسرارالتوحید فی‌مقامات‌الشیخ ابی سعید » تألیف محمدبن منور . چاپ متن فارسی باهتمام و . ا . ژوکفسکی . چاپ سنت پترزبورگ .
Muhammad ben Monavvar ben Abi-Sa’id. Asrar’t-tauhid fi maqamat-i-Shaikh Abi-Said. Pod red. V.A. Zhukovskii: “Tainy iedineniia s bogom v podvigakh starca Abu Saida”. St. - Petersburg, 1899.

۱۹۰۰ ـ خسرو میرزا ، شاهزادهٔ ایرانی . تألیف و . ا . پوتو . چاپ سنت پترزبورگ .

V.A. Potto: Khosrov-Mirza, prints persidskii. St. - Petersburg, 1900.

۱۹۰۰ ـ راه‌آهن ایران . تألیف پ . آ . ریتیخ . چاپ سنت پترز بورگ .

P.A. Rittikh: Jeleznodorojniy put cherez Persiiu. St. - Petersburg, 1900.

۱۹۰۰ ـ سیاحت در نواحی شمال شرقی ایران ، و وصف پرندگان آن . تألیف ن . آ . زارودنی . چاپ سنت‌پترزبورگ .

N.A. Zaroudniy: Ekskoursiia po severo-vostotchnoy Persii i ptitsi etoy strani. St. - Petersburg, 1900.

۱۹۰۰ ـ مطالعات پرنده شناسی در سواحل رود اترك در زمستان ۱۸۹۸ و بهار ۱۸۹۹ . تألیف ن . ژیتیکوف . چاپ تولا .

N. Jitnikov: Ornitologicheskie nabliudennia na r. Atrek. Zima 1891 i vesna 1899 g. Tula, 1900.

۱۹۰۱ ـ گزارش سفر به‌ایران و بلوچستان ایران درسال ۱۹۰۰ . تألیف پ . آ. ریتیخ ، در دو جلد ، چاپ سنت پترزبورگ .

P.A. Rittikh: Otchet o poezdke v Persiiu i Persidskiy Beludzistan v 1900 g. t. 1-2. St. - Petersburg, 1901.

۱۹۰۱ ـ علائق بازرگانی و صنعتی‌روسیه با خاور نزدیك منجمله ارتباط آن با ساختمان راه‌آهن درایران . تألیف ن . ن . کورماکف . چاپ سنت پترز بورگ .

N.N. Kurmakov: Torgovie i promishlennie interesi Rossii na nashem Blijnem Vostoke v sviazi s postroykoy persidskikh dorog. St. - Petersburg, 1901.

۱۹۰۱ ـ سیاحت در شرق ایران تألیف . . ا . زارودنی . چاپ سنت پترز بورگ .

N.A. Zarudniy: Ekskursiia po Vostochnoy Persii. St. - Petersburg, 1901.

۱۹۰۱ ـ «طوطی‌نامه نخشی» . ترجمه ازفارسی به روسی توسط و . ا . ژوکفسکی . چاپ سنت پترزبورگ.

Nakhshabi: Shazki popugaie. Per. V.A. Zhukovskii. St. - Petersburg, 1901.

۱۹۰۱ ـ درباره ایران وایرانیان (بدون نام مؤلف) . چاپ سنت پترزبورگ .

O. Persii i persakh. St. - Petersburg, 1901.

۱۹۰۱ ـ شرحی درباره تاریخ ومردم شناسی

ایران . تألیف ت. ا. لیدینسکی . چاپ مسکو .
T.A. Lebedinskii: Persiya. Istoriko-etnograficheskiy ocherk. Moskva, 1901.

۱۹۰۱ ـ داریوش شاه و سلطنت او . چاپ سنت پترزبورگ .
Tsar Darii i ego tsarstvo. St. - Petersburg, 1901.

۱۹۰۲ ـ شرحی دربارۀایران . تألیف‌ای. ایلنکو. چاپ سنت پترز بورگ .
I. Ilenko: Ocherki Persii. St. - Petersburg, 1902.

۱۹۰۲ ـ ایران وایرانیان . طرحها وشرحهای مـربوط به سالهـای ۱۸۸۹ ، ۱۸۹۹ و ۱۹۰۰ . تألیف . لومنیتسکی . چاپ سنت پترز بورگ .
S. Lomnitskiy: Persiia i persi. Eskizi i ocherki 1898-1899-1900. St. - Petersburg, 1902.

۱۹۰۲ ـ گزارش سفر به‌ایران در سال ۱۹۰۰ . تألیف پ . آ. تامیلوف ، دردوجلد . چاپ سنت‌پترزبورگ.
P.A. Tamilov: Otchot o poezdke v Persii v 1900 g. t 1-II. St. - Petersburg, 1902.

۱۹۰۲ ـ نمونه‌هائی از ادبیات عامیانه فارسی . تألیف و . آ . ژوکفسکی . چاپ سنت پترز بورگ .
A.V. Zhukovski Obraztsy persidskogo narodnogo tvorchestva. St. - Petersburg, 1902.

۱۹۰۳ ـ تاریخ وجغرافیای مختصرایران . تألیف و . و . بارتولد . چاپ سنت پترزبورگ .

V.V. Bartold: Istoriko-geograficheskii obzor Irana. St. - -Petersburg, 1903.

۱۹۰۳ـ ایران وایرانیان. تألیف ب . باگراووی. چاپ مسکو .

B. Bogrovoy: Persiya i Persi. Moskva, 1903.

۱۹۰۳ ـ «باب» منظومهٔ دراماتیك . اثر ایزابلا گرینفسکایا . چاپ سنت پترز بورگ .

I. Grinevskaya. Bab, dramaticheskaya poema. St. - Petersburg, 1903.

۱۹۰۳ ـ شرح نظامی و جغرافیائی دربارهٔ نواحی مرزی روسیه وراههای آن بسوی سرزمینهای همجوار . تألیف ا . م . زولوتاریف . چاپ سنت پترز بورگ .

A.M. Zolotarev: Voenno-geografiatcheskiy ocherk okrain Rossii i pouti v sosednie territorii. St. - Petersburg, 1903.

۱۹۰۳ ـ راه‌آهن بسوی خلیج فارس . تألیف‌س. کولژینسکی . چاپ سنت پترز بورگ .

S. Kouljinskiy: Jeleznie Dorogi k Persidskomu zalivu. St. - Petersburg, 1903.

۱۹۰۴ ـ سفارت‌شاهزاده منشیکف درایران درسال ۱۸۲۶ . تألیف و . آ . بارتولومه . چاپ سنت پترزبورگ .

V.A. Bartolomey: Posolstvo kniaziy Menshikova v Persiiu v 1826 g. St. - Petersburg, 1904.

۱۹۰٤ ـ دربارهٔ خزندگان و حشرات وماهیهای منطقهٔ شرقی ایران . تألیف ن . آ . زارودنی . چاپ سنت پترزبورگ .

N.A. Zarudniy: O gadakh i ribakh vostotchnoy Persii. Gerpetologicheskie i ikhtiologicheskie rezoultati ekskoursii po vostotchnoy Persii v 1898 g. St. - Petersburg, 1904.

۱۹۰٤ ـ «ساسانیان . منابع ومآخذ برای بررسی تاریخ ساسانی» . تألیف آ . ی . کریمسکی . چاپ مسکو .

A.I. Krimskii: Sasanidy. Istochniki i posobiya dlya izucheniya istorii sasanidov. Moskva, 1904.

۱۹۰٤ ـ مسیر مسافرتهای من درایران غربی در سالهای ۱۹۰۳ و ۱۹۰٤ . تألیف ن ا . زارودنی . چاپ سنت پترز بورگ .

N.A. Zarudniy:: Marshrut puteshestviy po Zapadnoy Persii v 1903-1904 g. St. Petersburg, 1904.

۱۹۰٤ ـ قدیم ترین اطلاعات منابع عربی دربارهٔ مراسم عید نوروز درایران ساسانی . تألیف ك . ا . اینوسترانتسف . چاپ سنت پترزبورگ .

K.A. Inostrantsev:: Drevneishie arabskie izvestiya o prazdnovanii nauruza v Sasanidskoy Persii. St. Petersburg, 1904.

۱۹۰۴ ـ کتاب زرتشت : « زرتشت‌نامه » . اثر زرتشت بن بهرام . ترجمه و چاپ ف . روزنبرگ ـ چاپ سنت پترزبورگ .

Zarthusht ibn Bahrâm: Le Livre de Zoroastre. "Zarâtusht Nâma". Publié et traduit par F. Rosenberg. St. Petersburg, 1904.

۱۹۰۴ ـ آئین بابیان در عصر حاضر . تفرقه در اسلام . تألیف س . ی . اومانتس . چاپ تفلیس .

S. I. Umanets: Sovremenniy babizm. Raskol v magometanstve. Tiflis, 1904.

۱۹۰۵ ـ تاریخ ساسانیان وتصرف ایران بدست اعراب . تألیف آ . ی . کریمسکی . چاپ مسکو .

A. I. Krimskii: Istoriya sasanidov i zavoevanie Irana arabami. Moskva, 1905.

۱۹۰۵ ـ تاریخ خاور زمین در دوران باستانی : آشور ، کلده ، وایران . تألیف و . پ . مقصود اوف . چاپ سنت پترز بورگ .

V.P. Maksoutov: Istoriia drevnogo Vostoka. Assirokhaldeia i Persiia. St. - Petersburg, 1905.

۱۹۰۵ ـ مسافرت به‌ایران درسال ۱۹۰۴ . تألیف آ . آ . ماتیسن . چاپ سنت پترز بورگ .

A.A. Matisen: Puteshestvie v Persiy v 1904. St. - Petersburg, 1905.

۱۹۰۶ ـ سفرنامهٔ آدام اولئاریوس . توصیف سفر مسکو و سفر از راه مسکو به‌ایران، وبالعکس . ترجمه از آلمانـی به روسی توسط آ. م. لوویاگین . چاپ سنت پترزبورگ .

Adam Oleariy: Opisanie puteshestviia v Moskoviiu i cherez Moskoviiu v Persiiu i obratno. Per. A.M. Loviagina, St. - Petersburg, 1906.

۱۹۰۶ ـ شرحی دربارهٔ افغانستان و بلوچستان وایران . تألیف و . کولوکولنیکووا . چاپ مسکو .

V. Kolokolnikova: ocherki Afghanistana, Beluchestana i Persii. Moskva, 1906.

۱۹۰۶ ـ یادداشتهائی ازایران . تألیف ن . آ . کولیوباکین . چاپ مسکو .

N.A. Koliubakin: Zametki iz Persii. Mesto i god izdaniia ne ukazani. Moskva, 1906.

۱۹۰۷ ـ سازمـان هیئت پژوهنـدگـان دریای مازندران در سال ۱۹۰٤ وبررسی عمومی دربارهٔ دریای مازندران . تألیف‌ن . م . کنیپوویچ. چاپ‌سنت پترزبورگ.

N.M. Knipovich: Organizatsiya Kaspiyskoy ekspeditsii 1904 g. Obshee issledovanie Kaspiys kogo moria. St. - Petersburg, 1907.

۱۹۰۷ ـ مدارکی از منابع عربی دربارهٔ تاریخ فرهنگی ایران ساسانی . تألیف ك. آ. اینوسترانتسف . چاپ سنت پترزبورگ .

K.A. Inostrantsev: Materialy iz arabskikh istochnikov dlya kulturnoy istorii Sasanidskoy Persii. St. - Petersburg, 1907.

۱۹۰۷ (تا ۱۹۱۲) ـ مطالعات مانوی . تألیف ك. زالمان ، درچهارجلد. چاپ سنت‌پترزبورگ .

K. Salemann: Manichaeica 1-4. St. - Petersburg, 1907, 1912.

۱۹۰۸ ـ پرندگان شرق ایران . نتایج مطالعات سفرعلمی به ایران‌شرقی‌درسال۱۸۹۸. تألیف ن‌آ.زارودنی. چاپ سنت پترز بورگ .

N.A. Zaroudniy: Ptitsi Vostochnoy Persii. Ornitologicheskie resoultati ekskoursii po vostotchnoy Persii v 1898 g. St - Petersburg, 1908.

۱۹۰۸ ـ مطالعات مانوی . متون فارسی میانه استنساخ به‌خط لاتینی باتجدید نظر درطرزاستنساخ آنها . همراه با لغتنامه و توضیحات گرامری . تألیف ك . گ . زالمان ، به آلمانی . چاپ سنت‌پترزبورگ .

C.G. Salemann: Manichäische Studien. Die mittelpersischen Texte in revidierter Transcription, mit Glossar und grammatischen Bemerkungen. St. Petersburg, 1908.

۱۹۰۸ـ نخستین مجموعه پیامهای بهاءاله بابی . تألیف و . ر . روزن . چاپ سنت پترز بورگ .

V.R. Rozen: Pervii sbornik poslanii Babida Bekhaullakha. St. Petersburg, 1908.

۱۹۰۹ ـ سنتهای ادبی ایران در قـرون اولیـه اسلامی. تألیفك.آ. اینوسترانتسف . چاپسنتپترزبورگ.
K.A. Inostrantsev: Persidskaia literaturnaia traditsiia v pervie veka islama. St. Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ ـ ایران درگذشته و حال . تألیف ا . س وولفسون . چاپ مسکو .
E.S. Vulfson: Persii v ikh proshlom i nastoiashchem. Moskva, 1909.

۱۹۰۹ (تا ۱۹۱۷) ـ تاریخ ایران و ادبیات عرفانی آ.. تألیف ا.ی. کریمسکی ، در سه جلـد . چاپ مسکو .
A.I. Krimskii: Istorya Persii i yego literatury i drevishskoy teosofii. T. I-III. Moskva, 1909-1917.

۱۹۰۹ ـ ایرانیان از نظر جغرافیائی ، مـذهبی، رسوم ، بـازرگـانی ، صنعتی واداری . تألیف ل . ف . باگدانوف . چاپ سنت پترزبورگ .
L.F. Bogdanov: Persiya v geograficheskom, religioznom, bytovom, torgovo-promyshlennom i adminstrativnom otnosheniyakh. St. Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ ـ امامت وکشور پیروان امامها . تألیف آترپت ، چاپ سنتپترزبورگ .

Atrepet: Imamat. Strana poklonnikov imamov. St. Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ ـ مطالعات دربارهٔ ساسانیان . تألیف ك. ا. اینوسترانتسف . چاپ سنت‌پترزبورگ .
K.A. Inostrantsev: Sasanidskiye etyudi. St. Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ـ شرحی مختصر دربارهٔ ایران‌کنونی . تألیف ن پ . مامونتوف . چاپ سنت پترزبورگ .
N.P. Mamontov: Ocherki sovremennoy Persii. St. Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ ـ مطالعات نظامی و آماری دربارهٔ ایران همراه باتصاویر . تألیف ا.ی. مدودف . باهتمام و . برزوفسکی . چاپ سنت پترزبورگ .
A.I. Medvedev: Persiya. Voyenno-statistichenskoye abozreniye s risunkami, Izdal V. Berezovskiy. St. Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ ـ در مرزهای آسیای میانه . کتاب اول . مرزایران . تألیف د . ن . لوگوفت. چاپسنت پترزبورگ.
D.N. Logofet: Na granitsakh Sredney Azii. Kn. 1. Persidskaia granitsa. St. - Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ ـ ایران . تألیف ا.ای . مدودف . چاپ سنت پترز بورگ .
A.I. Medvedev: Persiia. St. - Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ ـ شرح سفر آدام اولئاریوس به‌ایران . تألیف ا . م . لوویاگین . چاپ سنت پترزبورگ .

A.M. Lovyagin: Adam Olearius, opisaniye puteshestviya. St. - Petersburg, 1909.

۱۹۰۹ـ نکاتی دربارهٔ ادبیات‌پارسیان . تألیف ف. روزنبرگ . چاپ سنت پترزبورگ .

F. Rosenberg: Notices sur la littérature Parsie. St. - Petersbourg, 1909.

۱۹۰۹ ـ خواستوا نفت ، توبه نامهٔ مانویان . ترجمه و چاپ . باهتمام و. رودلف . چاپ سنت‌پترزبورگ.

W. Rodloff: Chuastvanift, das Bussgebet der Manichäer, hrsg. und übersetzt. St.-Petersburg, 1909.

۱۹۱۰ ـ ایران . تألیف ن. ای . برزین . چاپ سنت پترز بورگ .

N.I. Berezin: Persiya. St. - Petersburg, 1910.

۱۹۱۰ ـ مزدیسنان یاتعلیمات زرتشت دربارهٔ تغذیه ، تنفس و تمرکز فکری . تألیف و. وسمنچیکف . چاپ سنت پترزبورگ .

V.V. Semenchikov: Mazdaznan ili ucheniye Zaratustry o pitanii, dykhanii i kontsentratsii. St. - Petersburg, 1910.

۱۹۱۰ ـ مختصری درباره تاریخ مسیحیت در ایران. تألیف ن. آ. ریگانا. چاپ سنت پترز بورگ.
N.A. Rigana: Iz istorii khristianstva v Persii 1281-1317. St. - Petersburg: 1910.

۱۹۱۰ ـ «نقطةالکاف» حاجی میرزاجانی. متن فارسی، چاپ سنت پترز بورگ.

۱۹۱۰ ـ راهنمای جیبی ایران. تألیف ا. خشاب. چاپ سنت پترز بورگ.
A. Khashab: Karmanniy spoutnik po Persii. St. - Petersburg, 1910.

۱۹۱۰ ـ ارائه محل دفینه‌های مسکو کات شرقی برروی نقشه (سکه های ساسانی و کوفی). تألیف آ. ك. مارکف. چاپ سنت پترزبورگ.
.K. Markov: Topografiya Kladov vostochnikh monet (Sasanidskikh i Kuficheskikh). St. - Petersburg 1910.

۱۹۱۱ ـ یادداشتهای سفـر تهران. تألیف آ. رژووسکی. چاپ پیاتیگورسك.
A. Rjevuskiy: V Tegeren. Dorozhnie zametki Piatigorsk. 1911.

۱۹۱۱ ـ اسنادی دربارهٔ فرقهٔ مذهبی ایـرانی «اهل حق» یا «علی‌اللهی». تألیف و ف. مینورسکی. چاپ مسکو.
V.F. Minorsky: Materialy dlya Izuchenia Persidskoi Sekto "Lyudi Istini" ili Ali-al-Iiahi. Moskva, 1911.

۱۹۱۱ ـ مدارکی دربارهٔ نژادشناسی ملل ایرانی نـژاد آسیـای میـانه . تألیف آ . آ . پولوتسف . چاپ سنت پترزبورگ .

A.A. Polevtsev: Materiali po etnografii iranskikh plemen Srednei Azii. St. - Petersburg, 1911.

۱۹۱۱ ـ کتیبه‌های فارسی دیواره مسجد منوچ . تألیف و. و. بارتلد . چاپ سنت‌پترزبورگ .

V.V. Bartold: Persidskiye nadpisi na stene aniis-koy mecheti Manuche. St. - Petersburg, 1911.
plemen Srednei Azii. St. - Petersburg, 1911.

۱۹۱۲ ـ مطالبی دربارهٔ شرح تاریخـی نقشه دریـای مازندران . تألیف ل . س . باگـروف . چـاپ سنت پترزبورگ .

L.S. Bagrov: Materiali k istoricheskomu obzo-rou kart Kaspiyskogo moria. St. - Petersburg, 1912.

۱۹۱۲ ـ کشتیرانی و بازرگانی دربخش جنوبی دریای مازندران. تألیف ن . شاوروف. چاپ سنت‌پترزبورگ .

N. Shavrov: Sudokhodstvo i torgovlia v ioujnoy chasti Kaspiia. St. - Petersburg, 1912.

۱۹۱۳ ـ یادداشتهای اقلیم شناسی وهواشناسی . مطالعات هیئت اعزامی به دریای مازندران درسال ۱۹۰٤ . تألیف آ. آ. لبدینتسف . چاپ سنت پترزبورگ .

A.A. Lebedinstev: Zhurnal gidrologicheskikh i meteorologicheskikh nabliudeniy Kaspiyaskoy ekspeditsii 1904 g. St. - Petersburg, 1913.

۱۹۱۳ ــ شرحی آماری واقتصادی درباره ایران. تألیف. ل. آ. سوبوتسینسکی. چاپ سنت‌پترزبورگ.

L.A. Sobotsinskiy: Persiia. Statistiko-ekonomicheskiy ocherk. St. - Petersbuerg, 1913.

۱۹۱۳ ــ ضرب‌المثلهای فارسی. استنساخ بخط روسی و ترجمه وتفسیر توسط م. آ. غفاراف و و. گوردلفسکی. چاپ مسکو.

M.A. Gaffarov i V. Gordlevskiy: Persidskiy poslovistsy. Transkripsiya, perevod i Kommentariy. Moskva, 1913.

۱۹۱٤ ــ اراضی ایران. تألیف گ. ك. موگیلف و گ. ا. قائم. چاپ کراسنوودسك.

G.K. Mogilev i G.A. Kaem: Persidskie zemli Krasnovodsk, 1914.

۱۹۱٤ ــ مزدك کمونیست. بخشی از تاریخ مسائل اجتماعی در قرن ششم میلادی، بر مبنای نوشته‌های مؤلفین غرب. تألیف و. ك. تروتفسکی. چاپ سنت پترزبورگ.

V.K. Trutovskiy: Mazdak kommunist. Epizod iz istorii sotsialnykh problem v VI v po izlozhniiu araboiazychnykh pisateley. St. - Petersburg, 1914.

۱۹۱۵ ـ کرانه‌های ایرانی دریای مازندران . بهره‌برداری وروابط بازرگانی‌آن از نظر بازرگانی عمومی ایران ، و اهمیت آن از لحاظ روسیه . تألیف ن . م . شاوروف . چاپ سنت پترزبورگ .

N.M. Shavrov: Persidskoe poberjie Kaspiia, ego proizvoditelnost, torgovlia v sviazi s obshey vneshney torgovley Persii i ego znachenie dlia Rossii. St. - Petersburg, 1915.

۱۹۱۵ ـ استعمار روسیه درایالت استراباد ایران . تألیف آ . ساخاروف . چاپ پتروگراد .

A. Sakharov: Rousskaia kolonizatsiia Astrabadskoy provintsii v Persii. Petrograd, 1915.

۱۹۱۵ ـ مهاجران روس درشمال ایران . تألیف ب . و . بسونف . چاپ پتروگراد .

B.V. Bessonov: Rousskie pereselentsi v severnoy Persii. Petrograd, 1915.

۱۹۱۵ ـ تاریخ ایران . تألیف آ . ای . کریمسکی . چاپ مسکو .

A.I. Krimskii: Istoria Persii. Moskva, 1915.

۱۹۱۶ ـ ماکوی باستانی . تألیف و . ف . مینورسکی . چاپ پتروگراد .

V.F. Minorsky: Drevnosti Maku. Petrograd, 1916.

۱۹۱۶ ـ سومین سفر به‌ایران شرقی: خراسان، سیستان و بلوچستان ایران، در سالهای ۱۹۰۰ و ۱۹۰۱. تألیف ن. آ. زارودنی. چاپ پتروگراد.

N.A. Zarudniy: Ekskursiya po Vostochnoi Persii, Khorasan, Seistan i Persidskii Beludzhistan, 1900, 1901. Petrograd, 1916.

۱۹۱۶ ـ در کرانه‌های جنوبی دریای مازندران. تألیف ن. آ. سولووکین. چاپ پتروگراد.

N.A. Solovkin: Po iuzhnomu poberejiu Kaspia. Petrograd, 1916.

۱۹۱۶ ـ دو بیتی‌هـای عامیانـهٔ فارسی. تألیف آ. آ. روماسکه‌ویچ. چاپ پتروگراد.

A.A. Romaskevich: Persidskaya narodnaya chetverostoshia. Petrograd, 1916.

۱۹۱۷ ـ دربارهٔ لزوم‌بررسی‌های نیروهای تولیدی‌طبیعی ایالات هم مرز روسیه در آسیای صغیر و ایران. تألیف آ. ی. فریمان. چاپ پتروگراد.

A.E. Fersman: O neobkhodimosti obsledovaniia estestvennikh proizvoditelnikh sil pogranichnikh s Rossiey oblastoy Maloy Azii i Persii. Petrograd, 1917.

۱۹۱۷ ـ ایرانیان . شرحی دربارهٔ نژادشناسی ایران . تألیف ك .ن اسمیرنوف . چاپ پتروگراد .

K.N. Smirnov: Persi. Etnograficheskiy ocherk Persii. Petrograd, 1917.

۱۹۱۷ ـ استانهای شمالی ایران . تألیف ب . و . بسونف . چاپ پتروگراد .

B.V. Bessonov: Severnie provintsii Persii. Petrograd, 1917.

۱۹۱۸ ـ سکاها . تألیف ن. شرباکف و و . شرباکووا . چاپ مسکو .

N. Sherbakov y V. Sherbakova: Skyfi. Moskva, 1918.

۱۹۱۸ ـ الغ‌بیگ و عصر او . تألیف و. و. بارتلد ، چاپ پتروگراد .

V.V. Bartold: Ologhbek y ego vremia. Petrograd, 1918.

۱۹۱۹ ـ ترکستان وسرزمینهای همجوار آن (بخارا ، کاشغر، افغانستان، ایران، خیوه) . تألیف آ. سوزدالتسف ، چاپ سامارا .

A. Suzdaltsev: Turkestan i sopredelnie strani (Bukhara, Kashgar, Afghanistan, Iran, Khiva). Samara, 1919.

۱۹۲۱ ـ بررسی آب وهوای دریای مازندران درسالهای

۱۹۱۴ و ۱۹۱۵ . تألیف ن . م . کنیپوویچ . چـاپ پتروگراد .

N.M. Knipovitch: Gidrologitcheskie isseledovaniia v Kaspiyskom more v 1914-1915 gg. Petrograd, 1921.

۱۹۲۱ ـ پیشرفت اقتصادی ومسائل ارضی ایران درقرن بیستم . تألیف م . پاولویچ . چاپ مسکو .

M. Pavlovich: Economycheskoe razvytye y agrarniy vopros v Persyy XX veka. Moskva, 1921.

۱۹۲۲ ـ دستور مختصر زبان فارسی . تألیف ر. گابونف . چاپ مسکو .

R. Galunov: Kratkaya grammatika persidskogo yazyka. Moskva, 1922.

۱۹۲۲ ـ نمایشگاه موقتی ازآثار دوران ساسانیان . تألیف ای . آ . اوربلی . چاپ پتروگراد .

I.A. Orbeli: Vremennaya vystavka sasanidskikh drevnostei. Petrograd, 1922.

۱۹۲۲ ـ ایران معاصر . تألیف ا . س . سلطانزاده . چاپ مسکو .

A.S. Sultan-Zade: Sovremennaia Persiya. Moskva, 1922.

۱۹۲۲ ـ هفت‌پیکر نظامی . داستان شاهزاده خانم هندی . ترجمه ا . ی . کروژینسکی . چاپ مسکو .

Nizami: Sem Krasavits. Rasskaz indiiskoy tsarevni: Per. A.E. Gruzynskogo. Moskva, 1922.

۱۹۲۲ ـ رباعیات خیام. ترجمه ا. رومر. چاپ مسکو.

Omar Khayiam: Rubai. Per. O. Rumer. Moskva, 1922.

۱۹۲۲ ـ اطلاعات هیئت علمی اکتشافی ارومیه در سال ۱۹۱۶. تألیف و. خلوپین. چاپ پتروگراد.

V. Khlopin: Material Urmyyskoi ekspeditsyi 1916 g. Petrograd, 1922.

۱۹۲۳ـ خونبهای گریبایدوف. تألیف و. ف. مینورسکی. چاپ مسکو.

V.F. Minorski: "Tsena Krovi" Griboedova. Moskva, 1923.

۱۹۲۳ ـ ایران. تألیف ن. گ. کورسون. چاپ مسکو.

N. G. Korsun: Persiia, Moskva, 1923.

۱۹۲۳ ـ شرح مجملی دربارهٔ نیروهای مسلح ایران، و وضع اقتصادی وسیاسی ایران طبق اطلاعاتی که تا اول ژویه ۱۹۲۳ بدست آمده است. تألیف ف. پ. لووف. چاپ مسکو.

F.P. Lvov: Persyia. Obzor voorugennikh syl. Ocherka ekonomycheskogo y polytycheskogo pologenyia po dannim k 1 yiulia 1923 g. Moskva, 1923.

۱۹۲۳ ـ نهضت ادبی در ایران کنونی . تألیف آ.آ. روماسکه ویچ . چاپ مسکو .
A.A. Romaskevich: Literaturnoye dvizhennie v sovremennoy Persii. Moskva, 1923.

۱۹۲۴ ـ تئاتر فارسی . تألیف ی . ا . برتلس . چاپ لنینگراد .
E.E. Bertels: Persidskyiiy teatr. Leningrad, 1924.

۱۹۲۴ ـ مبارزه برای نفت ایران و بین‌النهرین . تألیف ارنست شولتسه . ترجمه از آلمانی به روسی توسط ن. م. کاچکاچف . چاپ مسکو .
E. Schultze: Borba za persidsko- mesopotamskuyu neft. Per. s nem. N.M. Kachkacheva. Moskva, 1924.

۱۹۲۵ ـ شرحی دربارهٔ اقتصاد وبازرگانی خارجی‌ایران. تألیف آ. س. سونتیتسکی . چاپ مسکو .
A.S. Sventitskiy: Persiia. Ocherk ekonomiki i vneshney torgovli. Moskva, 1925.

۱۹۲۵ ـ تاریخ مختصر ایران ـ تألیف و. ا . گورکو کریاژین ؛ چاپ مسکو .
V.A. Gurko-Kryazhin : Kratkaya istoriya Persii. Moskva, 1925.

۱۹۲۵ ـ ایران ـ تألیف ا . س . سلطانزاده ؛ چاپ

مسکو .

A.S. Sultan-zade : Persiya. Moskva, 1925.

۱۹۲۵ ـ دربارهٔ علامات جمع در گروه شمالی (سکائی) زبانهای ایرانی ـ تألیف آ. آ. فریمان ؛ چاپ لنینگراد .

A.A. Freiman : O pokazatelyakh mnozhestvennosty v severnoy (skifskoy) gruppe iranskikh yazykov. Leningrad, 1925.

۱۹۲۵ ـ نسخه خطی بوستان شیخ سعدی کتابت استادمحمد خندان در هرات ، در آغاز قرن شانـزدهم میلادی ـ تألیف ا. ا. سمیونف ؛ چاپ لنینگراد .

A.A. Semionov : Rukopis "Bustan" Sheikha Saadi raboti geratskogo mastera nachala XVI v. Sultan-Mukhammed Khandana. Leningrad, 1925.

۱۹۲۶ ـ خلاصه سخنرانیهای ایراد شده دربارهٔ تاریخ ایران باستان (پیش از اسلام) تا اشغال ایران بدست اعراب ـ تألیف ب.و. میللر ؛ چاپ مسکو .

B.V. Miller : Konspekt lektsiy po istorii Persii. Istoriya drevney (doislamskoy) Persii, Konchaya zavoevaniem ee arabami. Moskva, 1926.

۱۹۲۶ ـ جدول اساسی صرف کلمات در صرف و نحـو فارسی . تألیف ل. ای . ژیرکف . چاپ مسکو .

L.F. Zhirkov : Osnovnye paradigmy persidskoi morfologii. Moskav, 1926.

۱۹۲۶ ـ ایران ، اتحاد شوروی وانــگلستان . تــألیف د . ی . شمورگونر ، با مقدمهٔ ا . ی . خودورف ؛ چاپ مسکو .
D.Y. Shmorgoner : Persiya, SSSR y Angliya. S predisl. A.E. Khodorova. Moskva, 1926.

۱۹۲۶ ـ بختیارنامه . متن فارسی ولغت‌نامه مربوط بدان. باهتمام ی.ا. برتلس ؛ چاپ لنینگراد .
E.E. Bertels : Bakhtiyar-name. Persidskii tekst i slovar. Leningrad, 1926.

۱۹۲۶ ـ کشف‌المحجوب ابوالحسن علی‌بن عثمان ابن ابی علی‌الجلالی الهجویری الغزنوی . متن فارسی وترجمه و مقدمه از و.ا. ژوکفسکی ؛ چاپ لنینگراد .
Abu-l-Khasana Ali ibn Osman ibn- Abi- Ali al-Dzullyabi al-Khudzviri al-Ghaznavi Kashfal-Makhzhub (Raskrytie Skrytogo za zavesoy). Persidskie tekst, ukazateli y predisl. V. A. Zhukovskii, Leningrad, 1926.

۱۹۲۷ـ افسانه گویان درایران ـ تألیف آ.آ. روماسکه‌ویچ؛ چاپ مسکو .
A.A. Romaskevich : Skazochniki v Persii. Moskva, 1927.

۱۹۲۷ ـ درکشور شاه ایران ـ تألیف یا . شابسین . چاپ مسکو .
Ia. Shabsin : V strane persidskogo Shakha, Moskva, 1927.

۱۹۲۷ ـ مسائل معاصر ایران . مجموعهٔ مباحثـات . نشریهٔ مجمع علمی خاورشناسان وابسته به کمیته اجرائیه مرکزی اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

Problemy sovremennoi Persii. Diskussioniy sbornik. Nauch. assotsiatsiya vostokovedov pri TsYKSSSR. Moskva, 1927.

۱۹۲۷ ـ ایران دیروز وامروز . تـألیف ایراندوست . چاپ مسکو و لنین گراد .

Irandust : Persiya vchera y segodnya. Moskva & Leningrad, 1927.

۱۹۲۷ ـ دستور ابتدائی زبان فارسی ـ تألیف ل . ژیرکف. چاپ مسکو .

L. Zhirkov : Persidskii yazyk. Elementarnaya grammatika. Moskva, 1927.

۱۹۲۷ ـ فرهنگ فارسی ـ روسی . جلدهای اول و دوم تألیف ا . غفاراف . جلد دوم به تصحیح ل . ژیرکف . نشریه انستیتوی خاورشناسی مسکو . چاپ مسکو .

A. Ghaffarov : Persidsko-russkii slovar. T. 1-2. T.2. Pod red. L. Zhirkova. Moskva, 1927.

۱۹۲۸ ـ ایران . نشریهٔ دوم کتاب « ایران دیـروز و امروز » . تألیف ایراندوست . چاپ مسکو ولنینگراد .

Irandust : Persiya. 2-e izd. Knigi "Persiya vchera y segodnya". Moskva & Leningrad, 1928.

۱۹۲۸ ـ کتاب مقدماتی جهت آموزش زبانهای روسی و

فارسی . چاپ مسکو .

"Nachalnaya Kniga dlya obucheniya russkomu y persidskomu yazykam. VOKS. Moskva, 1928.

۱۹۲۸ ـ فرهنگ فیزیك فارسی به روسی . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ـ تألیف ا . ك . ارندس ؛ چاپ لنین گراد .

A.K. Arends : Persidsko-russkii slovar fizicheskikh terminov. Ak. Nauk SSSR. Moskva, 1928.

۱۹۲۸ ـ شرحی مختصر دربارهٔ ادبیات پارسی ـ تألیف ی. ا . برتلس . نشریهٔ انستیتوی خاورشناسی لنینگراد؛ چاپ لنینگراد .

E.E. Bertels : Ocherk istorii persidskoi literaturi. Izd. Leningradskogo Vostochnogo instituta. Leningrad, 1928.

۱۹۲۸ ـ شرحی مختصر دربارهٔ ادبیات نوین پارسی ـ تألیف ك . چایکین ؛ چاپ مسکو .

K. Chaykin: Kratkii ocherk noveishei persidskoi literaturi. Moskva, 1928.

۱۹۲۸ ـ راهنمای کتابشناسی ایران ـ تألیف ف . ب . روستوپچین ؛ چاپ مسکو .

F.B. Rostopchin : Bibliograficheskiy ukazatel po Persii. Moskva, 1928.

۱۹۲۸ ـ زن ایرانی ـ تألیف ز . ل . خاتسروین ؛ چاپ مسکو .

Z.L. Khatsrevin : Persiyanka. Moskva, 1928.

۱۹۲۸ ـ فهرست کتابشناسی دربارهٔ ایران. چاپ مسکو.

Bibliograficheskiy ukazatel po Persii. Moskva, 1928.

۱۹۲۸ ـ ایران و نیروهای مسلح آن ـ تألیف م. ویبورنف. چاپ مسکو و لنینگراد.

M. Vibornov : Persiya y ee voorugennye silly. Moskva & Leningrad, 1928.

۱۹۲۹ ـ ایران، ترکیه، مصر وسوریه ـ تألیف د. ی. شمورگونر؛ چاپ مسکو.

D. Y. Shmorgoner : Persiya, Turtsiya, Egypt i Siriya. Moskva, 1929.

۱۹۲۹ ـ صید ماهی در آبهای جنوبی دریای مازندران ـ تألیف ا. یا. ندوشیوین و ب. س. ایلین. چاپ مسکو.

A.Y. Nedoshivin & B.S. Ilyin : Ribolovstvo v vodakh Yuzhnogo Kaspiya. Moskva, 1929.

۱۹۲۹ ـ منطقهٔ جدید نفت در جنوب ایران. چاپ مسکو.

Novaia neftenosnaia polshad v iuzhnoy Persii Moskova, 1929.

۱۹۳۰ ـ دروازهٔ خاور. داستانهای فارسی ـ تألیف و ترجمهٔ ی. دونایفسکی. چاپ مسکو.

E. Dunaevskii : Vorota Vostoka. Persidskie povesti. Moskva, 1930.

۱۹۳۰ ـ در راههای کاروان رو ایران . تألیف ب . کلرمن ؛ ترجمه از آلمانی به‌روسی توسط و . لاندائو . چاپ مسکو ولنینگراد .

B. Kellerman: Po persidskim karavannim putyam. Perev. s nem. R. Landau. Moskva & Leningrad, 1930.

۱۹۳۰ـ پژوهش زبان بلوچی از طریق ادبیات عامیانه آن ـ تألیف ای. ای. زاروبین . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ؛ چاپ لنینگراد .

۱۹۳۰ ـ متن‌های طالشی . متون اصلی و ترجمه روسی آنها همراه با لغتنامهٔ طالشی ـ روسی ـ فرانسه . تألیف ب . ومیلر ؛ چاپ مسکو .

۱۹۳۰ ـ ضحاك وکاوه . افسانهٔ باستانی ایران . تألیف و ترجمهٔ و . آرندت ؛ چاپ مسکو .

۱۹۳۰ ـ «حدود العالم من‌المشرق الی‌المغرب» از روی نسخهٔ خطی متعلق به تومانسکی . با مقدمه وفهرست از و. بارتلد . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ لنینگراد .

۱۹۳۰ ـ بهائیگری .آئین‌نو درشرق ـ تألیف ای . داروف؛ چاپ مسکو ولنینگراد .

۱۹۳۰ ـ رشد اقتصادی ایران وامپـریالیسم انگلستان ـ تألیف ا . س . سلطانزاده ؛ چاپ مسکو .

A.S. Sultan-Zade: Ekonomicheskoe razvitie Persii i angliiski imperialism. Moskva, 1930.

۱۹۳۱ ـ درایران وبین‌النهرین ، بانقشه وتصویر (بدون نام مؤلف) ؛ چاپ مسکو .

Po persii i Mesopotamii. s ill. i kart. Moskva, 1931.

۱۹۳۱ ـ « فرهنگ فارسی ـ روسی » برمبنای نثرمعاصر فارسی ـ تألیف ا . ا . روماسکه‌ویچ ؛ چاپ لنینگراد .

A.A. Romaskevich: Persidsko-russkii slovar k Sovremennoi iranskoi proze v obraztsakh, Leningrad, 1931.

۱۹۳۱ ـ در راههای اساسی شرق ، از بسفر تاهندوستان. تألیف ك . فابر . چاپ مسکو .

K. Faber: Po velikim Putiam Vostoka. Ot Bosfora do India. Moskva, 1931.

۱۹۳۱ ـ سهم دهقان . داستانی دربارهٔ روستاهای ایران ـ ترجمهٔ و . تاردف از متن فارسی احمد خداداده . چاپ مسکو ولنینگراد .

A. Khodadade: Krestyanskaya dolya. Povest o persidskoi derevne. Per. V Tardova. Moskva & Leningrad, 1931.

۱۹۳۱ ـ بابیگری . شرحی مختصر دربارهٔ تاریخچه آن ـ تألیف ا . م . ارشرونی ؛ چاپ مسکو ولنینگراد.

A.M. Arsharuny: Babizm. Istoricheskii ocherk. Moskva & Leningrad, 1931

۱۹۳۲ ـ کتاب درسی زبان فارسی ـ تألیف ی .ا .برتلس؛ چاپ لنینگراد .

E.E. Bertels: Uchebnik persidskogo yazyka. Leningrad, 1932.

۱۹۳۲ ـ کتاب درسی فارسی ـ تألیف وتهیه دسته جمعی زاره ، زاخودر ، کاسایف . باهتمام ا . زاره ، نشریه انستیتوی خاورشناسی مسکو ؛ چاپ مسکو .

Uchebnik persidskogo yazyka. Sost. brigadoi prepodavatelei instituta: Zarre, Zakhoder, Kasaev. Pod. red. A. Zarre. Mosk. Inst. Vostok, Moskva, 1932.

۱۹۳۲ ـ گزارش هیئت اعزامی آب‌شناسی به‌ایران ، در سال ۱۹۲۶ . تألیف ن. ن. استرووسکی . چاپ لنینگراد .

N.N. Struvskiy: Gidrograficheskaia ekspeditsiia vPersi i v 1926 g. Leningrad, 1932.

۱۹۳۲ ـ اشعار برگزیده لاهوتی . چاپ بنگاه نشریات دولتی آثار ادبی . مسکو .

Gh. Lahuti: Izbrannye stikhi. Goslitizdat. Moskva, 1932.

۱۹۳۲ (و ۱۹٤۹) ـ داستانهای بلوچی . گـردآوری ای . ای . زاروبین ، به تصحیح س . ف . اولدنبورگ . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحـاد شوروی در دو جلـد . چاپ مسکو ولنینگراد .

Beludzskie skazki. Sobrannye I. I. Zarubinym. Red. S.F. Oldenburg. Akad. Nauk. SSSR. Ch. 1, 1932. Ch. 2: 1949. Moskva & Leningrad.

۱۹۳۲ ـ جنوب ایران. مجموعه‌ای از گزارشهای کنسولها. چاپ مسکو .

Iuzhnaya Persiya. Sbornik Konsulskikh dokla dov. Moskva, 1932.

۱۹۳۳ ـ شمال ایران . نشریه کمیساریای ملی وزارت امور خارجه ؛ چاپ مسکو .

Severnaya Persiya. NKYD. Moskva. 1933.

۱۹۳۳ ـ آثار نقره وبرنز ساسانی . تألیف ك . ترور . نشریه موزه دولتی ارمیتاژ ؛ چاپ لنینگراد .

K. Trever: Sasanidskoe serebro i bronza. Gosud. Muz. Ermitazh. Leningrad, 1933.

۱۹۳۳ ـ سفرنامه ناصرخسرو . ترجمه ی . ا. برتلس؛ چاپ مسکو و لنینگراد .

Nasir-i Khusraw: Safar-Name. Kniga Puteshestviya. Perevod E.E. Bertels. Moskva & Leningrad, 1933.

۱۹۳۳ ــ ایران در دوران آخرین قاجارها ــ تألیف گ . و. شیتوف ؛ چاپ لنینگراد .

G.V. Shitov: Persiya pod vlastiu poslednikh Kadzarov. Leningrad, 1933.

۱۹۳۴ ــ کلیله ودمنه ابن مقفع . ترجمهٔ ای. یو . کراچکفسکی و ای . ای . کوزمینا ؛ چاپ مسکو و لنینگراد .

Ibnu'l-Mukaffa: Kalila i Dimna. Perevod I. Iu. Krachkovskogo i I.I. Kuzmina. Moskva & Leningrad, 1934.

۱۹۳۴ ــ فرهنگ نظامی فارسی‌به‌روسی و روسی به‌فارسی، شامل پنجهزار لغت ازلغات عمدهٔ نظامی ــ تألیف خ. و. ماولیوتف ؛ چاپ مسکو .

Kh. V. Mavliutov: Voennyi persidsko-russkii, russko-persidskii slovar. 5.000 slov i terminov iz osnovnykh oblastei voennogo dela. Moskva, 1934.

۱۹۳۴ ــ نسخه‌های خطی شاهنامه ، مجموعه گردآوری شده در لنینگراد . ــ تألیف ت . گوزلیان و م .دیاکونف؛ چاپ لنینگراد .

T. Gyuzalyan i M. Dyakonov: Rukopisi "Shakhname" v Leningradskikh sobraniyakh. Leningrad, 1934.

۱۹۳۴ ــ منتخبات شاهنامه ابوالقاسم فردوسی طوسی ــ ترجمه م . لوزینسکی ، با تصحیح وتفسیر و مقاله‌ای از

ف . ا . روزنبرگ . نشریهٔ آکادمیا . چاپ مسکو و لنینگراد .

Firdausi, Abu-l Kashim Al-Tusi: Kniga tsarei Shakh-name. Izbrannye mesta. Per. M. Lozinskogo Pod. red., s Komm. i statei F.A. Rozenberga. "Akademya". Moskva & Leningrad, 1934.

۱۹۳٤ ــ هزارهٔ فردوسی (۹۳٤ ــ ۱۹۳٤) . مجموعهٔ مقالات . گردآوری پ . ولگین و ب . و. لگران . نشریهٔ آکادمی علوم اتحاد شوروی . چاپ لنینگراد .

P. Volgin i B.V. Legran: Firdousi (934-1934). Sbornik statei. Akad. Nauk SSSR. Leningrad, 1934.

۱۹۳٤ ــ قسمتی از داستان بیژن ومنیژه . ترجمهٔ م. م . دیاکنوف ؛ چاپ مسکو .

M.M. Dyakonov: Otryvok iz rasskaza o Bizhane i Manizhe. Moskva, 1934.

۱۹۳٤ ــ رزم گودرز با پیران . ترجمهٔ م . م . دیاکنوف؛ چاپ مسکو .

M.M. Dyakonov: Bitva Gudarza s Piranom. Moskva, 1934.

۱۹۳٤ ــ افسانه‌های ملی ایرانی . گردآوری و ترجمه و مقدمه ا . ا . روماسکه‌ویچ . نشریهٔ آکادمیا . چاپ مسکو ولنینگراد .

Persidskie narodnye skazki. Podbor, per., prim. i vstupit statya A.A. Romaskevicha. "Akademya". Moskva & Leningrad, 1934.

۱۹۳٤ ـ پیکار منوچهر در راه استقلال ایران ـ تألیف آ . ی . گروژینسکی ؛ چاپ مسکو .

A.E. Gruzinskiy:: Borba Minuchekhra za nezavisimost Irana. Moskva, 1934.

۱۹۳٤ـ بهرام گور و آزاده ـ ترجمه و نگارش م . لزینسکی چاپ لنینگراد .

M. Lozinski: Bakhram Gur i Azadi. Leningrad, 1934.

۱۹۳٤ ـ شرح حال تیمور بقلم خود او . داستانهای حماسی دربارهٔ چنگیزخان واقشاق تیمور . ترجمه از ترکی و جغتائی ، با مقدمه وتفسیر توسط و . ا. پانف . نشریهٔ « آکادمیا » . چاپ مسکو .

Avtobiografiya Timura. Bogatyrskie skazaniya o Chingiskhane i Aksak-Temire. Per. s tiurk. i dzagataiskogo yaz. — Vstupit., statya i konn. V.A. Panova. "Akademya". Moskva, 1934.

۱۹۳٤ ـ در راه های ایران ـ تألیف ا. لانف ؛ چاپ مسکو .

A. Lanov: Po persidskim dorogam - Moskva,

۱۹۳۵ـ گزارشهای کنگره بین‌المللی هنر باستان شناسی ایران . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ لنینگراد .

Mezhdunarodnii Kongress po iranskomu iskusstvu i arkheologii. Leningrad, 1935.

۱۹۳۵ ـ مینیاتورهای ایرانی نسخه‌های خطی شاهنامه در مجموعه های موزه دولتی ارمیتاژ لنینگراد ـ تألیف ل . ت . گوزلیان و م . م . دیاکنوف ، به تصحیح ا.ن . تیخونف . چاپ لنینگراد .

L.T. Gyuzelyan i M.M. Dyakonov: Iranskie miniatyuri v Rukopisyakh "shakh-name" Leningradskikh sobranii: Pod red. A.N. Tikhonova. Gosudarstvennii Ermitazh. Leningrad, 1935.

۱۹۳۵ ـ ابوالقاسم فردوسی و کار هنری او . ـ تألیف ی . ا . برتلس . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ لنینگراد و مسکو .

E.E. Bertels: Abu-l-Kasim Firdousi i ego tvorchestvo. Akad. Nauk. SSSR. Leningrad & Moskva, 1935.

۱۹۳۵ ـ ادبیات ایران در قرون دهم تا پانزدهم میلادی . تدوین و تصحیح ا . ا . بولوتنیکف ، ا . ن . تیخونف ، ك . ای . چایکین . نشریهٔ «آکادمیا» . چاپ مسکو ولنینگراد .

A.A. Bolotnikov, A.N. Tikhonov, K.Y. Chaikin: Literatura Irana X-XV vv.—"Akademya". Moskva & Leningrad, 1935.

۱۹۳۵ ـ بوستان شیخ مصلح‌الدین سعدی . ترجمه وتفسیر ك . چایکین . نشریهٔ «آکادمیا» ، چاپ مسکو .
Saadi, Sheikh Muslekh-ed-din: Bustan. Vstupit. Statya, per. i prim. K. Chaikina.— "Akademya". Moskva, 1935.

۱۹۳۵ ـ بهارستان نورالدین عبدالرحمن‌بن‌احمد جامی . ترجمه و تفسیر ك . چایکین . نشریهٔ «آکادمیا» . چاپ مسکو و لنینگراد .
Dzami, Nur-ed-Din Abd-er-Rakhman ibn Ahmed: Bakharestan (Vesennii sad). Per. i prim. K. Chaikina.—"Akademya". Moskva & Leningrad, 1935.

۱۹۳۵ ـ لیلی ومجنون نظامی گنجوی . ترجمه آندره گلوبی ، بادیباچه ی . دونایفسکی . نشریهٔ بنگاه انتشارات دولتی آثار ادبی ؛ چاپ مسکو .
Nizami Gandzevi: Leila i Medznun, Per. Andreya Globi. Vstupit. st. E. Dunaevskogo.— "Goslitizdat". Moskva, 1935.

۱۹۳۵ ـ از کتاب خسرو شیرین نظامی گنجوی. ترجمه ازمتن پارسی باشرح وتفسیرتوسط ی . دونایفسکی. نشریهٔ « آکادمیا » . چاپ مسکو و لنینگراد .
Nizami Gandzevi: Iz knigi "Khosrov i Shirin". Per. s pers. i prim. E. Dunaevskogo. — "Akademya". Moskva & Leningrad, 1935.

۱۹۳۵ ـ رباعیات عمر خیام . ترجمه مشترك ا .

رومر ، و . تاردوف ، ل . ن . چایکین ، ك . چایکینا .
با مقدمه ا . بولتنیکف . نشریه «آکادمیا» . چاپ مسکو .

Khaiyam, Omar: Robaiyat. Per. O. Rumera, V. Tardova, L.N. i K. Chaikina. Vstupit. statya A. Bolotnikova.— "Akademya". Moskva, 1935.

۱۹۳۵ ـ غزلیات حافظ . ترجمه و شرح توسط
ی . دونایفسکی . نشریه « آکادمیا » . چاپ مسکو .

Hafez: Lirika. Per. i statya E. Dunaevskogo.— "Akademya". Moskva, 1935.

۱۹۳۵ ـ شعر پارسی در بخارا در قـرن دهم
میلادی ـ تألیف ی . ا . برتلس . نشریهٔ فرهنگستان علوم
اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

E.E. Bertels: Persidskaya poeziya v Bukhare. X veka.— "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1935.

۱۹۳۵ ـ منتخباتی مقدماتی از زبان پارسی. متن
فارسی همراه بالغتنامه «فارسی ـ گرجی ـ روسی»، تألیف
و . س . پوتوریدزه . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحـاد
شوروی ؛ چاپ مسکو و لنینگراد .

V.S. Puturidze: Nachalnaya Khrestomatia persidskogo yazyka. Teksti i persidsko - gruzhinsko-russkii slovar. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1935.

۱۹۳۵ ـ فرهنگ روسی به فارسی . گردآوری

گ . آشوری ، باهمکاری ا . کاسایف . نشریهٔ انستیتوی خاور شناسی مسکو ؛ چاپ مسکو .
Russko-persidskii slovar. Sostavlen G. Ashuri. pri uchastii A. Kasaeva "Mosk. Inst. Vostok." — Moskva, 1935.

۱۹۳۵ ـ فلزات ساسانی ، اشیاء هنری از طلا و نقره و برنز ـ تألیف ای . ا . اوربلی و ك . و . تره‌ور . نشریهٔ «آکادمیا» . چاپ مسکو و لنینگراد .
Y.A. Orbeli i K.V. Trever: Sasanidskii metall. Khudozhestvennye predmety iz zolota, serebra i bronzy. — Akademya". Moskva & Leningrad, 1935.

۱۹۳۵ ـ دریای مازندران . نشریه ستادنیروی دریائی . چاپ لنینگراد .
Lotsiia: Kaspiyaskogo Moria. Leningrad, 1935.

۱۹۳۶ (و ۱۹۳۷)ـ فرهنگ روسی به‌فارسی . جلدهای اول ودوم . تألیف ر. آ. گالونف . چاپ مسکو .
R.A. Galunov: Russko-persidskii slovar. T. 1-2. Moskva, 1936, 1937.

۱۹۳۶ ـ ایران ، افغانستان وسین کیانگ . شرح سیاسی واقتصادی . چاپ مسکو .
Iran, Afghanistan i Sintszian. Politiko-ekonomicheskie ocherki. Mokva, 1936.

۱۹۳۶ ـ اشعار پارسی . تدوین و ترجمه ا . ن .

هانیبال . نشریهٔ انجمن روابط فرهنگی شوروی با کشورهای خارجی . چاپ مسکو .

Persidskie stikhi. Per. A.N. Gannibal.— "VOKS". Moskva, 1936.

۱۹۳۶ ـ یکی بود یکی نبود . تألیف محمدعلیخان جمالزاده . ترجمه از فارسی توسط ب . ن . زاخودر . نشریهٔ مرکز دولتی انتشارات آثار ادبی . چاپ مسکو .

Dzemal-Zade, Mokhammed - Ali Khan. : Byli i nebylitsy. Per. i prim. B.N. Zakhodera.— "Goslitizdat". Moskva, 1936.

۱۹۳۶ ـ بابك . تألیف م . تومارا . چاپ مسکو .

M. Tomra: Babek. Moskva, 1936.

۱۹۳۷ ـ ظرف جدید ساسانی در ارمیتاژ ـ تألیف ك . و . . تره‌ور . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

K.V. Trever: Novye sasanidskie blyuda Ermitazha. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1937.

۱۹۳۷ ـ سفرنامه‌شوالیه دوشاردن به‌ایران ودیگر کشور های خاور زمین . ترجمهٔ ملخص از متن فرانسه . چاپ مسکو .

Puteshestvie shevalye Shardena po Persii i drugim stranam Vostoka. Sokr. per. s frants. Moskva, 1937.

۱۹۳۷ ـ تاریخ ایران در قرون وسطی (قرون اول هجری) . مجموعه‌ای از سخنـرانیهای و . گ . تاردوف . چاپ مسکو .

V.G. Tardov: : Istoriya Irana v srednie veka. Lek• tsii.— Moskva, 1937.

۱۹۳۸ ـ «ویس‌رامیانی» رمان گـرجی قرن دوازدهم ، ومنظومه پارسی «ویس ورامین» قرن یازدهم میلادی . ترجمهٔ ملخص ب.ت . رودنکو و م . م .دیاکونف. تحت نظر ای‌آ . اوربلی . نشریهٔ فرهنگستان عـلوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

Visramiani. Gruzinskii roman XIII veka i persidskva poema XI veka "Vyis i Ramin". V izlozhenii i perevodakh B.T. Rudenko i M.M. Dyakonov. Otv. red. Y.A. Orbeli.—"Akad. Nauk. SSSR". Moskva & Leningrad, 1938.

۱۹۳۸ ـ رباعیات عمر خیام . ترجمه ا . رومر با مقدمه مترجم . نشریهٔ مرکز دولتی انتشارات آثـار ادبی . چاپ مسکو .

Khaiyam, Omar: Chetverostishiya. Per. i vstupit. statya O. Rumera.— "Goslitizdat". Moskva, 1938.

۱۹۳۸ ـ پژوهش قیاسی زبانهای‌هند و اروپائی ـ نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی کتابهای اجتماعی واقتصادی، چاپ مسکو و لنینگراد .

Vvedenie v sravnitelnoe izuchenie indo-evropeiskikh yazykov.— "Sotosekgiz". Moskva & Leningrad, 1938.

۱۹۳۸ ـ هنر نقاشی ایران . تألیف ب . دنیکه ؛ چاپ مسکو .

B. Denike: Zhyivopis Irana. Moskva, 1938.

۱۹۳۹ ـ تاریخ ایران پرسی سایکس . جلد دوم بخش های اول ودوم . ترجمه از انگلیسی ، به تصحیحِ ا . بلیایف . نشریه انستیتوی خاور شناسی مسکو . چاپ‌مسکو .

Persy Saiks: Istoriya Irana. T.2, ch. 1-2. Per. S angl. Pod red. E.A. Belyaeva.— "Mosk. Inst. S. Rudnikh" Moskva, 1940.

۱۹۳۹ ـ آشور وایران باستان ـ تألیف و . ای . آودیف . چاپ مسکو .

V.Y. Avdiev: Assiriya i drevnii Iran.— Mskva, Vost.".— Moskva, 1939.

۱۹۳۹ ـ قیام بابیان در ایران (۱۸٤۸ ـ ۱۸۵۲) تألیف م . س . ایوانف . مصحح مسئول ا . پ . بارانیکوف. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگـراد .

M.S. Ivanov: Babidskie vosstaniya v Irane (1848-1852). Otv. red. A.P. Barnannikov. — "Akad. Nauk. SSSR"—Moskva & Leningrad, 1939.

۱۹٤۰ـ ایران. تألیف س . رودنیخ، چاپ مسکو.

S. Rudnikh: Iran. Moskva, 1940.

۱۹۴۰ ـ زندگی و کار هنری فردوسی . تألیف م. دیاکونف . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی چاپ مسکو و لنینگراد .

M. Dyakonov: Ferdousi. Zhizn i tvorchestvo.— "Akad. Nauk SSSR".— Moskva & Leningrad, 1940.

۱۹۴۰ ـ راهنمای مختصر مکالمه نظامی روسی به فارسی . چاپ مسکو .

Kratkii russko-persidskii voennyi razgovornik. — Moskva, 1940.

۱۹۴۰ ـ حرارت آب در سطح میانه و جنوبی دریای مازندران . تألیف س . ی . شرباك . چاپ مسکو و لنینگراد .

S. I. Sherbak: Temperatura vodi na poverkhnosti v sredney i iuzhnoy chastiakh Kaspiyskogo moria. Moskva & Leningrad, 1940.

۱۹۴۱ ـ ایران در قرون وسطی . مجموعه سخنرانیهای ی . ا . بلیایف . چاپ مسکو .

E.A. Belyaev: Iran v srednie veka. Lektsii, 1940-41 uch. Moskva, 1941.

۱۹۴۱ ـ جغرافیای ایران . تألیف س . رودنیخ . با نظارت ا . ا . پلیاك و ك . ا . بولدیرف . نشریهٔ انستیتوی

خاور شناسی مسکو . چاپ مسکو .

S. Rudnikh: Geografiya Irana. Pod red. A.A. Polyaka i K.A. Boldyreva. "Mosk. Inst. Vost."— Moskva, 1941.

۱۹٤۱ ـ شرحی دربارهٔ سیاست واقتصاد ایران . تألیف ل . لازارفسکی . چاپ مسکو .

L. Lazarevskiy: Iran. Politiko-ekonomicheskiy Ocherk. Moskva, 1941.

۱۹٤۱ ـ صرف و نحو مختصر زبان ادبی پارسی معاصر . تألیف ا . ك . آرندس ، با نظارت ی . ا . برتلس . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، چاپ مسکو و لنینگراد .

A.K. Arends: Kratkii sintaksis sovremennogo persidskogo literaturnogo yazyka. Otv. red E.E. Bertels.— "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1941.

۱۹٤۱ ـ دوره آموزشی زبان فارسی ـ تألیف ا .م. علی‌یف و ن . تماس ، با نظارت ب . و . میلر . چـاپ مسکـو .

E.M. Aliev i N.N. Tomas: Kurs persidskogo yazyka. Pod red. B.V. Millera.— Moskva, 1941.

۱۹٤۱ ـ کاوه آهنگر . منظومه فارسی ابوالقاسم لاهوتی . چاپ مسکو و لنینگراد .

A. Lakhuti: Kovai ohangar (Kuznets Kave). Moskva & Leningrad, 1941.

۱۹٤۱ ـ قسمتی ازمنظومهٔ مخزن‌الاسرار نظامی. ترجمه و حواشی ومقدمه از ماریتا شاهینیان. چـاپ اسورد لوفسك.

Nizami: Iz poemy "Sokrovischchnitsa tayn". Perevod, primech i predisloviye Marietty Shaginian. Sverdlovsk, 1941.

۱۹٤۲ ـ اسکندرنامه، ترجمه منثور از منظومه فارسی، توسط س. م. مستیسلافسکی. چاپ مسکو و لنینگراد.

Nizami: Iskender-name. Prozaicheskii perskaz poemy. S. Mstislavskiy. Moskva & Leningrad, 1942.

۱۹٤۲ ـ تأترایران. تألیف ی. ا. برتلس. نشریهٔ «آکادمیا». چاپ لنینگراد.

E.E. Bertels: Persidskii teatr.— "Akademia"; Moskva, 1943.

۱۹٤۳ ـ اطلاعات مختصری درباره احـزاب و دسته‌های سیاسی در شمال ایران. تألیف م.س. سلطان‌اف. با نظارت ا. ل. ویلچیفسکی. چاپ مسکو.

M.S. Sultanov: Politicheskie partii i gruppirovki v severnom Irane. Kratkaya spravka. Pod. red O.L. Vilcheevskogo. Moskva, 1943.

۱۹٤٤ ـ ایران . متـن سخنـرانیهای ا . س . یروسالیمسکی ؛ چاپ مسکو .

A.S. Erusalimskii: Iran. Lektsii. Moskva, 1944.

۱۹٤٤ ـ تاریخ سرزمینهای شرقی در قرون وسطی . خلافت و خاور نزدیك . تألیف ب . . ن . زاخودر. نشریه دانشگاه دولتی مسکو ، چاپ مسکو .

B.N. Zakhoder: Istoriya vostochnogo sredneve-kovya. Khalifat i Blizhni Vostok.— "Mosk. Go-sud. Univ.", Moskva, 1944.

۱۹٤٤ ـ مکاتبـات نظامی در ارتش ایـران و فهرست مقامات و شخصیتهای رسمی در ایران ، بانضمام فرهنگ فارسی ـ روسی . تألیف ن . س . کامنسکی. چاپ مسکو .

N.S. Kamenskii: Pravila voennoi perepiski v iranskoi armii i pravila obrasheniya k offitsial-nym listam v Irane. S persidsko-russkim slovar. Moskva, 1944.

۱۹٤٥ (و ۱۹۵۰) ـ زبانهای ایرانی . نشریـهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، جلد اول در سال ۱۹٤٥، جلد دوم در سال ۱۹۵۰ . چاپ مسکو ولنینگراد .

"Iranskie Iazyki". "Akad. Nauk. SSSR". T.1: 1945. T.2: 1950. Moskva & Leningrad, 1945, 1950.

۱۹٤٥ (و۱۹٤٦) ـ کتاب درسی زبان پارسی .

تألیف ا . م . کاسایف و ن . ن تماس ، با نظارت ب . و . میلر . با تجدید نظـر و تکمیـل . نشریـهٔ انستیتوی خاورشناسی مسکو . جلد اول در سال ۱۹٤٥ ، جلد دوم در سال ۱۹٤٦ . چاپ مسکو .

A.M. Kasaev i N.N. "Thomas: Uchebnik persids-kogo yazyka. Ispr. dop. Ch. I-II. Pod red. B.V. Millera. — "Mosk. Inst. Vost.". Ch. 1; 1945. Ch. 2: 1946. Moskva, 1945, 1946.

۱۹٤٦ ـ چاپ خمسه نظامی . باهتمام ونظارت ی . ا . برتلس و و . و . گولتسف . نشریهٔمرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

Nizami: Pyat poem. Red E.E. Bertelsa i V.V. Goltseva. — "Goslitizdat". Moskva, 1946.

۱۹٤٦ ـ بیزانس وایران در اواخر قرن ششم و اوائل قرن هفتم میلادی . تألیف ن . و . پیگولفسکـایا . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

N.V. Pigulevskaya: Vizantiya i Iran na rubedze VII vekov.— "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1946.

۱۹٤٦ (تا ۱۹٦۰) ـ جامع‌التواریخ رشیدی ، (رشیدالدین فضل‌اله) . جلدهای اول و دوم و سوم . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . جلد اول ، کتـاب ۱ و ۲ . کتـاب یکم ، ترجمه از فارسی توسط ل . ا .

ختاگورف ، باتصحیح وتوضیحات ا . ا . سمیونف (سال ۱۹۵۲) ـ کتاب دوم : ترجمه از فارسی تـوسط ا . ای اسمیرنووا ، با حواشی و توضیحات ب . ای . پانکراتف وا.ای. اسمیرنوا ونظارت ا . ا . سمیونف (سال ۱۹۵۲)ـ جلد دوم : ترجمه از فارسی توسط یو . پ . ورخفسکی ، با حواشی و توضیحات یو . پ . ورخفسکی و ب . ی . پانگراتف ، و نظارت ای. پ. پتروشفسکی (سال ۱۹۶۰)ـ جلد سوم : ترجمه از فارسی ، توسط ا . ك . آرندس . با حواشی و توضیحات ا . ا . روماسکه ویچ ، ی . ی . برتلس و آ . یو . یاکویفسکی (باکو ، سال ۱۹٤٦) . ـ مجموعاً در ۱۱۲٤ صفحه . چاپ مسکو و لنینگراد و باکو .

Rashid-ad-Din: Sbornik letopisei. T. I-III. Akad. Nauk SSSR, 1946-1960. T.I. Kn. 1-2.—Kn. Ī. Per s pers. L.A. Khetagurova; red. i perim. A. Semenova; 1952.—Kn. II. per. s pers. O.Y. Smirnovoi; perim. B.Y. Pankratova i O.Y. Smirnovoi; red. A.A. Semenova, 1952 T. II. Per. s pers. Iu. P. Verkhovskogo; perim. Iu. P. Verkhovskogo i B.Y. Pankratova; red. V.P. Petrushevskogo, 1960. T. III. Per. s pers, A.K. Arendsa; pod red. A.A. Romaskevicha, E.E. Bertelsa i A. Iu. Iakubovskogo, 1946.— 1124 s., Moskva, Leningrad, Baku, 1946-1960.

۱۹٤٦ ـ روابط شوروی و ایـران بر اساس قراردادها ، مقاوله‌نامه‌ها و موافقتنامه ها . تألیف س . ی . سیچف و و . ك . ولکف . نشریه وزارت امور خارجه اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

S.I. Sychev i V. K. Volkov: Sovetsko-iranskie otnosheniya v ogovorakh i soglasheniyakh. "MID". Moskva, 1946.

۱۹٤۷ ـ غزلیات نظامی . باهتمام ی . ا . برتلس و ك . ا . لیپسکروف . بامقدمهٔ ا . برتلس . چاپ مسکو .

Nizami: Lirika. Pod red. E.E. Bertelsa i K.A. Lipskerova Predisl. E.E. Bertelsa. Moskva, 1947.

۱۹٤۷ ـ برگزیده آثار نظامی . تحت نظر و . و . گولتسف و پ . ی . سکوسیرف . با مقدمه وتفسیر ی . ا . برتلس . چاپ مسکو .

Nizami: Izbrannye proizvedeniya. Pod red. V.V. Goltseva i P.E. Skosyreva. Vstupit, st. i Komm. E.E. Bertelsa. Moskva, 1947.

۱۹٤۸ ـ کارها و آثار هنری و شرح احوال امیر علیشیر نوائـی . تـألیف ی . ا . برتلس . نشریـهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

E.E. Bertels: Navai. Opit. tvorscheskoi biografii. — "Akad. Nauk SSSR".— Moskva, & Leningrad, 1948.

۱۹٤۸ ـ داستان اسکندر وروایات عمده شرقی آن . تألیف ی . ا . برتلس . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

E.E. Bertels:: Roman ob Aleksandre i ego glavnye versii na Vostoke.—"Akad, Nauk SSSR" Moskva & Leningrad, 1948.

۱۹٤۸ ـ لیلی و مجنون نظامی گنجوی . ترجمه پ . آنتوکولسکی ؛ چاپ مسکو .

Nizami Gandzevi: Leili i Medznun. Per. P. Antokolskogo, Moskva, 1948.

۱۹٤۸ ـ دواثر معماری از یاد رفتهٔ ایران . از آثار آلبوم انجمن جغرافیائی اتاحد شوروی . تألیف و . ا کراچکفسکایا . چاپ باهتمـام ای ، پ . پتروشفسکی . نشریهٔ دانشگاه دولتی لنینگراد . چاپ لنینگراد .

V.A. Krachkovskaya:: Dva zabytykh pamyatnika arkhitektury Irana. Iz materialov alboma geograficheskogo obshchestva SSSR. Otv. red. Y.P. Petrushevskii. "Leningradskiy Gosud. universitet". Leningrad, 1948.

۱۹٤۸ ـ پژوهشهای تاریخـی و باستانشناسی دربارهٔ خوارزم باستانی .تألیف س . پ . تولستوف . نشریهٔ دانشگاه دولتی مسکو . چاپ مسکو .

S.P. Tolstov: Drevnii Khorezm. Opyt istoriko-arkheologicheskogo issledovaniya. "Mosk. Gosud. univ." Moskva, 1948.

۱۹٤۸ ـ پیدایش بقایائی از آثار تمدن باستانی خوارزم . تألیف س . پ . تولستوف . نشریـهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

S.P. Tolstov: Po sledam drevne Khorezmiiskoi tsivilizatsii. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1948.

۱۹۴۸ ـ مهد آئین زرتشت ـ تألیف و . و . استرووه . چاپ مسکو .

V.V. Struve: Rodina Zoroastrisma. Moskva, 1948.

۱۹۴۹ ـ نخستین پژوهندگان دریای مازندران در قرون هفدهم تا نوزدهم . تألیف ا . ل . اشتاین برگ . چاپ مسکو .

E.L. Steinberg: Pervie issledovateli Kaspiia. XVII-XIX- vv. Moskva, 1949.

۱۹۴۹ ـ برنامهٔ جغرافیای طبیعی ایران . تألیف ای . ای . پالیوکایتیس . چاپ مسکو .

I.I. Paliukaytis: Programma po fizicheskoy geografii Irana. "Mosk. inst. vostokoved." Moskva, 1949.

۱۹۴۹ ـ سیاست‌نامه خواجه نظام‌الملك . کتابی دربارهٔ طرز حکومت نظام‌الملك وزیر در قرن یازدهم میلادی . ترجمه و مقدمه وتاریخچه تحقیقی و حواشی از ب . ن . زاخودر . مصحح مسئول ی . ا . برتلس . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

Siasat-Name. Kniga o pravlenii vazira XI stoletiya Nizamal-Mulka. Per. vved v izuchenie pamyatnika i prim. B.N. Zakhodera. Otv. red. E.E. Bertels. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1949.

۱۹٤۹ ـ فرهنگ مختصر زبان شناسی فارسی ـ روسی . تألیف ل . س . پیسیکف ، با نظارت س . د . اسمیرنف . چاپ مسکو .

L.S. Peisikov: Kratkii persidsko-russkii filologicheskii slovar. Red. S.D. Smirnov. Moskva, 1949.

۱۹٤۹ ـ فرق زبانهای تاجیکی و فارسی ـ تألیف گ . ای . کوزلف . با نظارت ی . ا . برتلس . نشریهٔ انستیتوی خاور شناسی مسکو . چاپ مسکو .

G.Y. Kozlov: Razlichiya mezhdu tadzikskim i persidskimi yazykami. Pod red. E. E. Bertelsa. "Mosk. Inst. Vost". Moskva, 1949.

۱۹٤۹ ـ زبان اوستی وادبیات عامیانه آن . تألیف و . ای . آبایف . جلد یکم . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

V.Y. Abaev: Ossetinskii yazyk i folklor. T.I. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1949.

۱۹٤۹ ـ الغبیگ ، هیئت شناس بزرگ قرن پانزدهم . تألیف ن . ای . لئونف ؛ چاپ مسکو .

N.Y. Leonov: Ologbek-velikki astronom XV veka. Moskva, 1949.

۱۹۴۹ ـ آثار برگزیدهٔ لاهوتی. چاپ مسکو.

A. Lahuti: Izbrannoe. Moskva, 1949.

۱۹۴۹ ـ سیاست اقتصادی دولت تزاری درخاور میانه در ربع دوم قرن نوزدهم، وبورژوازی روس. تألیف م. ك. روژکووا. با نظارت ومسئولیت ن. م. دروژینین. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو و لنینگراد.

M.K. Rozhkova: Ekonomicheskaya politika tsarskogo pravitelstva na Srednem Vostoke vo vtoroi chetverti XIX veka i russkaya burzhuaziya. Otv. red. N.M. Druzhinin. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1949.

۱۹۴۹ ـ وضع اجتماعی واقتصادی عشائر ایران در قرن نوزدهم. تألیف ل. س. فریشمن. چاپ مسکو.

L.S. Frischmann: Sotsialno-ekonomicheskii stroi iranskikh plemen v XIX veko. Moskva, 1949.

۱۹۴۹ ـ ایران در دورهٔ جنگ دوم جهانی و بعد از آن. مجموعهٔ سخنرانیهای پ. میلوف. نشریهٔ دانشکدهٔ حزبی مسکو. چاپ مسکو.

P. Milov: Iran vo vremya i posle vtoroi mirovoi voiny. Lektsii. "VPSH". Moskva, 1949.

۱۹۵۰ ـ هنر نظامی پارت‌ها و مردم آسیای میانه وقفقاز. تألیف ن. آ. لاپین؛ چاپ مسکو.

N.A. Lapin: Voennoe iskusstvo parfyan, narodov Srednei azii i Zakavkazya. Moskva, 1950.

۱۹۵۰ ــ سقوط دولت نادرشاه (۱۷۳۶ــ ۱۷۴۷). تألیف ك. ز اشرافیان؛ چاپ مسکو.

K.Z. Ashrafyan: Raspad gosudarstva Nadir-Shakha (1736-1747 gg). Moskva, 1950.

۱۹۵۰ ــ جنگ روس وایران‌در سالهای ۱۸۰۴ تا ۱۸۱۳. تألیف م. ایقا مبردیف. رساله دکترا در رشته تاریخ. مسکو.

M. Ighamberdyev: Russko-iranskaya voina 1804-1813 gg. Avtoref. kand. istor. nauk. Moskva, 1950.

۱۹۵۰ ــ ایران از نظر سیاحان روسی در نیمه اول قرن نوزدهم. تألیف و. ا. فرولوا. نشریهٔ‌انستیتوی خاور شناسی مسکو. چاپ مسکو.

Y.A. Frolova: Iran v izobrazhenii russkikh puteshestvennikov pervoi poloviny XIX veka. Moskva, 1950.

۱۹۵۰ ــ اصلاحات امیر نظام (میرزا تقی‌خان امیرکبیر). تألیف ا. گ. پودولسکی. چاپ مسکو.

A.G. Podolskii: Reformy Amir-Nizama. Moskva, 1950.

۱۹۵۰ ــ مکتب نجومی الغ بیگ. تألیف ت. ن.

قاری‌نیازاف . با نظارت و مسئولیت س . پ . تولستوف و ل. ل. ماتکه‌ویچ . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

T.N. Kary-Niyazov: Astronomicheskaya Shkola Ologbeka. Otv. red. S.T. Tolstov, L.L. Matkevich. "Akad. Nauk.SSSR". Moskva & Leningrad, 1950.

۱۹۵۰ ـ مجموعه‌مقالات دربارهٔ ابوریحان بیرونی . تحت نظر س . پ . تولستوف . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو ولنینگراد .

Biruni. Sbornik statei pod red. S.P. Tolstova. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1950.

۱۹۵۰ ـ فرهنگ فارسی به‌روسی ، باقریب ۲۸۰۰۰ لغت در ۱۱۵۲ صفحه . تألیف ب . و . میللر . چاپ مسکو .

B.V. Miller: Persidsko-russkii slovar. Okolo 28000 slov. 1151 s. Moskva, 1950.

۱۹۵۰ ـ متون کردی . تألیف ك . کوردویف و ای . تسوکرمن . چاپ مسکو ولنینگراد .

K. Kurdoyev i I. Tsukerman: Kurdskiye teksty. Moskva & Leningrad, 1950.

۱۹۵۰ ـ دربارهٔ اشکال زمان درافعال فارسی . تألیف ا.و.بیلووا ؛ چاپ مسکو .

A.V. Bilova: O semantike vremennykh form persidskogo glagola. Moskva, 1950.

۱۹۵۰ ـ راههای آهن ایران. تألیف ا. ا. زاویستوویچ؛ چاپ مسکو.

A.A. Zavistovich: Zheleznye dorogi Irana. Moskva, 1950.

۱۹۵۱ ـ اسنادی از نسای باستانی (پایتخت اشکانی) ـ تألیف ی. م. دیاکونف، م.م دیاکنف و و.آ. لیفشیتس. نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو و لنینگراد.

I.M. Dyakonov, M.M. Dyakonov, V.A. Livshits: Dokumenty iz drevney Nisy. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1951.

۱۹۵۱ ـ اسناد مالیاتی اشکانیان از سدهٔ دوم پیش‌ازمیلاد، که در نسا بدست آمده است ـ تألیف ی. م. دیاکونف، م. م. دیاکونف، و. آن لیفشیتس، م. ی. ماسون. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو ولنینگراد.

I.M. Dyakonov, M.M. Dyakonov, V.A. Livshits, M.E. Masson: Nalogovye parfyanskie dokumenti II veka do n. c. iz Nisy. "Akad. Nauk. SSSR", Moskva & Leningrad, 1951.

۱۹۵۱ ـ زبان خوارزمی. تألیف آ. آ. فریمان؛ چاپ مسکو.

A.A. Freiman: Khorezmiyskiy yazyk. Moskva, 1951.

۱۹۵۱ ـ فرهنگ مادی آسیای میانه و خراسان در قرون

پانزدهم وشانزدهم ، برمبنای مجمـوعه مینیـاتورهـای لنینگراد ـ تألیف ا . ای . گالرکینا . مسکو ولنینگراد .

O.Y. Galerkina: Materialnaya kultura Srednei Azii i Khorasana XV-XVI vv. po dannym minyatur Leningradskogo sobraniya. Moskva & Leningrad, 1951.

۱۹۵۱ ـ دوره مقدماتی زبان فارسی . تألیف گ . ا . واسکانیان و یو . آ . روبینچیك ، با نظـارت ل . س . پیسیکوف ؛ چاپ مسکو .

G.A. Voskanyan i Iu. A. Rubinchik: Vvodnyi kurs sovremennogo persidskogo yazuka. Pod red. L.S. Peisikova. Moskva, 1951.

۱۹۵۱ ـ استفاده نحوی از حرف « را » در زبان پارسی و تاریخچه آن . تألیف ای . ك . آفچین نیکووا ؛ چاپ مسکو .

Y.K. Ovchinnikova: Sintaksichesko ispolzovanie persidskogo posleloga "ra" v ego istorii. Moskva, 1951.

۱۹۵۱ ـ « بهارستان » جامی . تألیف م . شریف‌زاده رسالهٔ دکترای زبان شناسی . چاپ مسکو .

M. Sharifzode: Baharestan-e-Dezomi. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1951.

۱۹۵۱ ـ گلچینی از منظومه های تاجیکی تحت نظـر ی . براگینسگی ، م . رحیمی ، م . تورسون‌زاده ، س .

الغزاده ، با مقدمهٔ ی. براگینسکی . نشریهٔ مرکز نشریات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

Antologiya tadzikskoi poezii. Pod red. Y. Braginskogo, M. Rahimi, M. Tursun-zade i S. Ulug-zade. Vstupit. Statya Y. Braginskogo. "Goslitizdat". Moskva, 1951.

۱۹۵۱ ـ نقش م . ف . آخوندوف در پیشرفت ادبیات مترقیانه فارسی (نثر پایان قرن نوزدهم) . تألیف ا . م شویتف ؛ مسکو .

A.M. Shoitov:: Rol M.F. Akhundova v razvitii persidskoi progressivnoi literatury (proza, konets, XIX veka). Moskva, 1951.

۱۹۵۱ ـ ماکسیم گورکی درادبیات معاصر فارسی . تألیف ز. گ. فیلشتینسکایا ؛ مسکو .

Z.G. Filshtinskaya: M. Gorkii v sovremennoi persidskoi literature. Moskva, 1951.

۱۹۵۱ ـ لشگرکشی پتراول به‌ایران در سالهای ۱۷۲۲ و ۱۷۲۳ . تألیف و . پ . لیستسوف . نشریهٔ دانشگاه دولتی مسکو . چاپ مسکو .

V.P. Lystsov: Persidskii pokhod Petra I. 1722-1723. "Mosk. Gosud. Univ." Moskva, 1951.

۱۹۵۲ ـ تاریخ مختصر ایران . تألیف م . س . ایوانف . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

M.S. Ivanov: Ocherk istorii Irana. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1952.

۱۹۵۲ (تا ۱۹۶۳) ـ شرحی دربارهٔ لهجه‌شناسی تاجیکی . تألیف و . س . راستورگویوا . (در ۵ جلد) . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

V. S. Rastorgueva: Ocherki po tadzikskoy dialektologii. Vipusk I-V. "Akad. nauk SSSR." Moskva, 1952-1963.

۱۹۵۲ ـ یادداشتهای س . آوراموف دربارهٔ ایران ، بعنوان یك منبع تاریخی . نوشته ن. د. میکلوخوماکلای . چاپ لنینگراد .

N.D. Miklukho-Maklay: Zapiski S. Avramova ob Irane kak istoricheskiy istochnik. Leningrad. 1952.

۱۹۵۲ ـ شمه‌ای از تاریخ روابط اجتماعی و اقتصادی ایران در ثلث اول قرن نوزدهم . شهرهای ایران و حرفه‌های دستی در ایران . تألیف ن . آ . کوزنتسووا . چاپ مسکو .

N.A. Kuznetsova: Iz istorii sotsialno-ekonomicheskikh otnoshenii v Irane v pervoi treti XIX veka. Iranskii gorod i Iranskoe remeslo. Moskva, 1952.

۱۹۵۲ ـ ترکیه وایران درسالهای ۱۸۷۰ تا ۱۹۱۴ . تألیف ن . م . لاورف . چاپ مسکو .

N.M. Lavrov: Turtsiya i Iran v 1870-1914. Moskva, 1951.

۱۹۵۲ ـ در ایران وعراق . تألیف ف . ف . تالیزین . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی فرهنگی وآموزشی . چاپ مسکو .

F.F. Talyzin: Po Iranu i Iraku. "Goskultprosvetizdat". Moskva, 1952.

۱۹۵۲ ـ ابن‌سینا (بمناسبت جشن هزارهٔ او) . تألیف ت . ا . اسمعیلووا ، با نظارت ا . یو . یاکوبفسکی . چاپ لنینگراد .

T.A. Izmailova: Avitsenna. (K 1000-letiyu so dnya rozhdeniya), Red. A. Iu. Iakubovskii. Leningrad, 1952.

۱۹۵۲ ـ ابن‌سینا . دانشمند بزرگ آسیای میانه (۹۸۰ ـ ۱۰۳۷) . تألیف و . ا . رامودین ؛ چاپ مسکو .

V.A. Romodin: Velikii uchenyi Srednei Azii Ibn-Sina (980-1037). Moskva, 1952.

۱۹۵۲ ـ تجاوز انگلیس به‌ایران درسالهای ۱۸۵۵ ـ ۱۸۵۷ . تألیف پ . پ . بوشف . چاپ مسکو .

P.P. Bushev: Angliiskaya agressiya v Irane v 1855-1857 gg. Moskva, 1952.

۱۹۵۳ ـ کتاب درسی زبان فارسی . تألیف م . ی . رادوویلسکی ، بانظارت ا . م . علی‌یف . چاپ مسکو .

M.E. Radovilskii: Uchebnik persidskogo Yazyka. Pod red. E.M. Alieva. Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ دولف آق قویونلوها در ایران در نیـمه دوم قرن پانزدهم. تألیف م. ا. عبیدووا. چاپ لنینگراد.

M.A. Abidova: Gosudarstvo Ak-Koyunlu v Irane vo vtoroi polovine XV veka. Leningrad, 1953.

۱۹۵۳ ـ ایران. تألیف ب. میلوف. نشریه مرکز دولتی انتشارات جغرافیائی. چاپ مسکو.

P. Milov: Iran "Geografiz". Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ شهرهای آذربایجان و ارمنستان شرقی درقرون هفدهم و هیجدهم. رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ. تألیف ا. پ. نووسلتسف. مسکو.

A.P. Novoseltsev: Goroda Azerbaidzana i vostochnoi Armenii v XVII-XVIII vv. Avtoref. kand. ist. nauk. Mokva, 1953.

۱۹۵۳ ـ پژوهش‌های تاریخی و ریاضی. رسالات ریاضی عمرخیام. باهتمام گ. ف. ریپکین و ا. پ. یوشکه‌ویچ. چاپ مسکو.

Istoriko-matematicheskie issledovaniya. Matematicheskie traktatiy Omara Khayiama. Pod red. G. F. Rypkina i A.P. Yushkevicha. Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ ابوریحان بیـرونی و آثار او در رشتهٔ هیئـت و جغرافیای ریاضی. ـ تألیف خ. او. صادق‌اف. بـا نظارت ب. و. کوکارکین. چاپ مسکو.

Kh. U. Sadykov: Biruni i ego raboty po astronomii i matematicheskoi geografii. Pod red. B.V. Kukarkina. Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ « مجموعه ایرانی » . نشریه انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .
Iranskiy sbornik. "Inst. Vostok. Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ اسکندرنامه نظامی .ترجمه کنستانتین لیپسکروف. با نظارت و. و. کیزین و ل. ای. کلیموویچ ـ شرح پایان کتاب وتفسیر از ل . ای . کلیموویچ . نشریه مرکزانتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .
Nizami: Iskender-name. Per. Konstantin Lipskerov. Red. V.V. Kizina i L.Y. Klimovicha. Poslesl. i Komm. L.Y. Klimovicha. "Goslitizdat". Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ قابوس نامه کابوس وشمگیر . توجمه و مقدمه و حواشی توسط ای‌ا. برتلس . چاپ مسکو .
Kabus-name. Per. stat. i prim. E.E. Bertelsa. Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ فرهنگ فارسی به روسی با قریب ۳۵۰۰۰ لغت . تألیف ب . و . میلر ، با ضمیمه‌ای دربارهٔ دستور مختصر زبان‌فارسی نوشته و . س . راستور گویوا . چاپ مسکو .
B.V. Miller: Persidsko-russkii slovar. Okolo 35000 slov. S pril. grammaticheskogo ocherka. sost. V.S. Rastorguevoi. Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ شرحی مختصر دربارهٔ علم‌الاصوات زبانهای ایرانی. تألیف و. س. سوکولووا، در دو جلد، بانظارت ومسئولیت ای. ای. زاروبین. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. جلد یکم: زبانهای بلوچی، کردی، طالشی، تاتی. جلد دوم: زبانهای اوستی، یغنابی، پامیری. ـ چاپ مسکو ولنینگراد.

V.S. Sokolova: Ocherki po fonetike iranskikh yazykov. T. I. II. Otv. red. Y.Y. Zarubin. T.I. Beludzskii, Kurdskii, talyshskii, tatskii yazyki. T. II. Osetinskii, yaghnobskii i Pamirskii yazuki "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1953.

۱۹۵۳ ـ زبان طالشی. تألیف ب. و. میلر. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو.

B.V. Miller: Talyshskii yazik. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ دربارهٔ موضوع ذخائر لغت در زبان فارسی. نقش مبانی اساسی لغت درصرف فارسی. تألیف پ. پ. بالیف. رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی. مسکو.

P.P. Baliev: K voprosu ob osnovnom slovarnom fonde persidskogo yazyka Rol osnovnogo slovarnogo fonda v morfologicheskom obrazovanii. Avtoref. kand. fililog. nauk. Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ فعل مرکب در زبان فارسی معاصر، تألیف

و . ا . فرولووا . رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی . مسکو .

V.A. Frolova: Slozhnyi glagol v sovremennom persidskom yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1953.

۱۹۵۳ ـ کتاب درسی زبان فارسی . تألیف ا. م. علی‌یف و ل . س . پیسیکف . به تصحیح گ. ا. واسکانیان . چاپ مسکو .

E.M. Aliev i L.S. Peisikov: Uchebnik persidskogo yazyka. Red. G.A. Voskanian. Moskva, 1953.

۱۹۵٤ ـ فرهنگ نظامی مختصر فارسی به روسی به‌ضمیمه فرهنگ نظامی کابلی . تألیف ل. س. پیسیکف ، ن. پ . ساوچنکو ، س . د . سمیرنف . بتصحیح ن.پ. ساوچنکو . شامل قریب ۱۰۰۰۰ لغت واصطلاح . چاپ مسکو .

L.S. Peisikov, N.P. Savchenko, S.D. Smirnov: Kratkii voennyi persidsko-russkii slovar s prilozheniem voennogo slovarya kabuli. Pod red. N.P. Savchenko. Okolo 10000 slov i terminov. Moskva, 1954.

۱۹۵٤ ـ پژوهش درباره علم‌الاصوات زبانهای ایرانی . تألیف و . س . سوکولووا . رساله دکترای عالی در رشتهٔ زبان‌شناسی . لنینگراد .

V.S. Sokolova: Isledovaniya po fonetike iranskikh yazukov. Avtoref. dok. filol. nauk. Leningrad, 1954.

۱۹۵٤ ــ اهمیت شکل افعال در زبان فارسی معاصر . تألیف س . ای.بایوسکی . رساله دکترادر رشته زبانشناسی. لنینگراد .

S.Y. Baevskii: Modalnye znacheniya glagolnykh v sovremennom persidskom yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Leningrad, 1954.

۱۹۵٤ ــ مذکر و مؤنث در زبان فارسی معاصر . تألیف م .ا. صلاح‌الدینوا . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . لنینگراد .

M.A. Salakheddinova: Artikl v sovremennom persidskom yazuke. Avtoref. kand. filol. nauk Leningrad, 1954.

۱۹۵٤ ــ ضمیر در زبان فارسی معاصر . تألیف ش . د . کلوتسوا . رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی . مسکو .

S.D. Klevtsova: Mestoimeniya v sovremennom persidskom yazike. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1954.

۱۹۵٤ ــ علم‌الاصوات زبانهای گیلکی و مازندرانی . تألیف و . ای . زاویا لووا . رساله دکترا در رشتهٔ زبان‌شناسی . لنینگراد .

V.Y. Zavyalova: Fonetika gilianskogo i mazanderanskogo yazykov. Avtoref. kand. filol. nauk. Leningrad, 1954.

۱۹۵٤ ــ مقام شاهنامه فردوسی در ادبیات تاجیکی قرون

نهم و دهم میلادی . تألیف م . ن . عثمانف . رسالهٔ دکترا
در رشته زبانشناسی . مسکو .

M.N. Osmanov: Mesto "Shakh-name" Ferdousi v tadzikskoi literature IX-X vv. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1954.

۱۹۵٤ ـ متن انتقادی گلستان سعدی . تألیف ر . م .
علی‌یف . رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی . لنینگراد .

R.M. Aliev: Kriticheskii tekst "Golestana" Saadi. Avtoref. kand. filol. nauk. Leningrad, 1954.

۱۹۵٤ ـ ایرج میرزا . تألیف ز . ن . ورژیکینا . رساله
دکترا در رشته زبان‌شناسی . لنینگراد .

Z.N. Vorozheikina: Iradz-Mirza. Avtoref. Kand. filol. nauk. Leningrad, 1954.

۱۹۵٤ ـ آثار برگزیده لاهوتی . ترجمه از فارسی ، با
مقدمهٔ ی . ا . برتلس . به‌تصحیح س . شروینسکی . نشریهٔ
مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

A. Lahuti: Izbrannoe. Per. s pers. Predisl. E.E. Bertelsa. Pod. red. S. Shervinskogo. "Goslitizdat". Moskva, 1954.

۱۹۵٤ ـ نقاشی‌های « پنج کند » باستانی . تألیف آ .
یاکوبفسکی (و عده‌ای دیگر) . چاپ مسکو .

A. Iakubovski (i dr.) : Zhivopis drevnego Pianchkenta. Moskva, 1954.

۱۹۵٤ ـ تاریخ مختصر استیلای افاغنه در ایران . تألیف ن . د . میکلوخوماکلای . چاپ لنینگراد .
N.D. Miklukho-Maklai: Iz istorii Afghanskogo vladichestva v Irane. Leningrad, 1954.

۱۹۵٤ ـ تحول وضع برده‌داری در ایران ، بر مبنای مندرجات مجموعه سریانی حقوق به زبان پهلوی . تألیف ن . و . پیگولفسکایا . نشریهٔ فرهنگستان‌علوم اتحادشوروی چاپ مسکو .
N.V. Pigulevskaya: Perekhodnye formy rabovladeniya v Irane po siriyskomu sborniku prava pekhleviyskogo. Irana. Moskva, 1954.

۱۹۵٤ ـ توسعه‌طلبی انگلستان در خلیج فارس در قرن نوزدهم . تألیف ن . ن . تومانوویچ . رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ . لنینگراد .
N.N. Tumanovich: Angliiskaya ekspansiya v Persidskom zalive v XIX veke. Avtoref. kand. istor. nauk. Leningrad, 1954.

۱۹۵٤ ـ دخالت انگلیس در امور ایران در سالهای ۱۹۱۸ ـ ۱۹۲۱ . تألیف ج . س . کیراکسیان . رساله دکترا در رشتهٔ تاریخ . مسکو .
Dz. S. Kirakosyan: Angliiskaya interventsiya v Irane (1918-1921 gg.) Avtoref. kand. ist. nauk. Moskva, 1954.

۱۹۵٤ ـ سیاست اقتصادی دولت ایران در سالهای جنگ

وپس ازجنگ (۱۹۴۱ـ۱۹۵۳) تألیف د. ك. بلوشاپکین.
رساله دکترا در رشته اقتصاد. مسکو.

D.K. Beloshapkin: Ekonomicheskaya politica pravyashikh Krugov Irana v voennye i poslevoennye gody (1941-1953). Avtoref. kand. ekon. nauk. Moskva, 1954.

۱۹۵۴ ـ دربارهٔ مسائل مربوط به نظام اقتصـادی ایران معاصر. تألیف س. ای ساکالیخین. رسالهٔ دکترا در رشتهٔ اقتصاد. مسکو.

S.Y. Sokolikhin: K voprosu ob ekonomicheskom stroe sovrenennogo Irana. Avtoref. kand. ekon. nauk. Moskva, 1954.

۱۹۵۵ ـ پیکار ساسانیان در آسیای میانه (سده‌هـای سوم تا ششم میلادی). تألیف ن. پ. لوباچوا. رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ. مسکو.

N.P. Lobacheva: Borba narodov Srednei Azii s Sasanidami (III-VI vv. n.e.). Avtoref. kand. ist. nauk. Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ تأسیس دولت صفوی در آغاز قرن شانزدهم. تألیف ع. ا. افندی‌یف. رساله دکترا در رشتهٔ تاریخ. مسکو.

O.A. Efendiev: Obrazovanie Sefevidskogo gosudarstava v nachalo XVI veka. Avtoref. kand. istor. nauk. Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ از تاریخچه هجاهای سیاسی در زمان انقلاب ایران (مجله صور اسرافیل). تألیف و. ب. کلیاشتورینا. رساله دکترا در رشتهٔ زبان شناسی. مسکو.

V.B. Klyashtorina: Iz istorii persidskoi politicheskoi satiry perioda revolyutsii 1905-1911 gg. (Zhurnal "Sure-Esrafil"). Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ مسئله سیستان. تألیف ی. نظام‌الدینوف. رساله دکترا در رشته تاریخ. مسکو.

Y. Nizamutdinov: Seistanskii vopros. Avtoref. kand. istor. nauk. Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ شرحی دربارهٔ نسخه‌های خطی تاجیکی وفارسی انستیتوی‌خاورشناسی مسکو. تألیف‌ن.د. میکلوخوماکلای. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ لنینگراد.

N.D. Miklukho-Maklai: Opisanie tadzikskikh i persidskikh rukopisei Instituta vostokovedeniya. "Akad. Nauk. SSSR". Moskva & Leningrad, 1955.

۱۹۵۵ ـ داستانهای نویسندگان ایران. گردآوری آ. شویتف. بامقدمه‌ی. برتلس. به‌تصحیح ك. روزانف. نشریه مرکز انتشارات دولتی ادبیات خارجی. چاپ مسکو.

Rasskazy persidskikh pisatelei. Sost. A Shoitov. Predisl. E. Bertelsa. Red. G. Rozanov. "FYL". Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ برخی از خصائص غزلیات ناصرخسرو . تألیف و . د . نیکیتینا . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . مسکو .

V.D. Nikitina: Nekotorye osobennosti liriki Naser-e-Khosrova. Avtoref. kand, filol. nauk. Moskva, 1955.

۱۹۵۵ـ بخشی‌ازاشعار شاهنامه‌فردوسی. ترجمه‌س.لیپکین. بامقدمه مترجم . چاپ مسکو .

Firdousi: Shakh-Name. Poemy. Per. i predisl. S. Lipkina. Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ خسرو وشیرین نظامی . ترجمه ك . لیپسکروف . بامقدمه وتفسیر از ی. ا. برتلس . چاپ مسکو .

Nizami: Khosrov i Shirin. Per. K. Lipskerova. Predisl. i Kommentarii E. E. Bertelsa, Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ منتخبات عبدالرحمن جـامی . ترجمه از فارسی . توسط و . در ژاوین و س . لیپکین . با مقدمه ر . علی‌یف و م . ن عثمانف . نشریه مرکز انتشارات دولتی آثـار ادبی . چاپ مسکو .

Dzami, Abdurakhman: Izbranno. Per. s tadzik-farsi V. Derzhavin i S. Lipkin. Vstupit. st. R. Alieva i M.N. Osmanova. "Goslitizdat". Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ مصدر در زبان فارسی معاصر . تألیف گ .

ا . واسکانیان . رساله دکتـرا در رشته زبان شناسی .
مسکو .
G.A. Voskanyan: Infinitiv v sovremennom persidskom yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1955.

۱۹۵۵ ـ بازرگانی خارجی ایران پس‌ازجنگ دوم جهانی .
تألیف ر . ر . پاپایان . رساله دکترا در رشتهٔ تاریخ .
مسکو .
R.R. Papayan: Vneshnyaya torgovlya Irana posle vtoroi mirovoi voiny. Avtoref. kand. ist. nauk. Moskva, 1955.

۱۹۵۶ ـ تاریخ ماد از کهن‌ترین دوران تا پایان سدهٔ چهارم پیش‌از میلاد . تألیف ای. م. دیاکونف . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو ولنینگراد.
I.M. Dyakonov: Istoriya Midii s drevneishikh vremen do Kontsa IV veka do n.e. “Akad. Nauk SSSR”. Moskva & Leningrad, 1956.

۱۹۵۶ ـ صنایع وحرفه‌های دستی در دربارهای پادشاهی عیلام وماد (سدهٔششم پیش‌ازمیلاد) . تألیف‌یو.ب. یوسفوف. رساله دکترا در رشته تاریخ . لنینگراد .
Iu. B. Yusifov: Tsarskoe remeslennoe khozyaystvo v Elame i Midii (VI v. do n.e.). Avtoref. kand. istor. nauk. Leningrad, 1956.

۱۹۵۶ ـ شهرهای ایران در آغاز قرون وسطی . تألیف ن.

و. پیگولفسکایا . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی.
چاپ مسکو ولنینگراد .

N.V. Pigulevskaya:: Goroda Irana v rannen srednevekovye. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1956.

۱۹۵۶ ـ ظروف مخصوص انجام مراسم مـذهبی دوران پارت‌ها که درنسا بدست‌آمده است . تألیف م. ی. ماسون و گ . آ . پوگاچنکووا . چاپ مسکو .

M.E. Masson i G.A. Pugachenkova: Parfyanskiye Ritoni Nysi. - Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ ایران . تألیف م . پ . پتروف . چاپ مسکو .

M.P. Petrov: Iran. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ توسعه استثمار فئودالی و مبارزات مردم ایران در دههٔ چهارم قرن هجدهم . تالیف م. پ. هارونووا . رساله دکترا در رشته تاریخ . لنینگراد .

M.P. Arunova: Rost feodalnoi ekspluatatsii i borba narodnykh mass Irana v 30-40 gg. XVIII v. Avtoref. kand. ist. nauk. Leningrad, 1956.

۱۹۵۶ ـ جنبش انقلابی در آذربایجان ایران در دوران نهضت مشروطیت‌ایران . تألیف ن . ك . بلووا. رساله‌دکترا در رشته تاریخ . مسکو .

N.K. Belova: Revolyutsionnoe dvizhenie v Iranskom Azerbaidzane v period iranskoi revolyutsii 1905-1911 g.g. Avtoref. kand. ist. nauk. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ مناسبات ارضی در ایران معاصر . تألیف ر . ا. سعیدوف . رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ . مسکو .

R.A. Seidov: Agrarnye otnosheniya v sovremennom Irane. Avtoref. kand. ist. nauk. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ دربارهٔ مناسبات ارضی در ایران معاصر . تألیف ش . م . بدیع . رساله دکترا دررشتهٔ اقتصاد . مسکو .

Sh. M. Badi: K agrarnomu voprosu v sovremennom Irane. Avtoref. kand. ist. nauk. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ تاریخ پژوهش وضع کشاورزی ایران در قـرن هیجدهم و نیمه اول قرن نوزدهم ، در روسیه و اتحـاد شوروی . تألیف گ .و . لادیگینا . رساله دکترا در رشته تاریخ . مسکو .

G.V. Ladygina: Istoriya izucheniya v Rossii i v SSSR, agrarnykh otnoshenii Irana (XVIII- pervaya polovina XIX veka). Avtoref. kand. ist. nauk. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ـ برقراری روابط بین اتحادشوروی وایران وپیشرفت آن در سالهای ۱۹۱۷ ـ ۱۹۲۷ . تألیف ی . ا . یوسفوف . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ تاریخ . مسکو .

I.A. Yusupov: Ustanovlenie i razvitie sovetsko-iranskikh otnoshenii 1917-1927 g.g. Avtoref. kand. istor. nauk. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ نفت ایران . تألیف ل . الول ساتن . ترجمه ازانگلیسی بەروسی توسط ن. پانسف . بـا مقدمه ت . کوروتکووا . چاپمرکز دولتی نشریات خارجی. مسکو .

L. Elwell-Sutton: Iranskaya neft. Per. s angl. N. Pansova. Vstupit. statya T. Korotkovoi. "YYL". Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ « افسانه‌های فارسی » . ترجمه از فارسی توسط ا . روزنفلد . با مقدمه مترجـم . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی‌آثار ادبی . چاپ مسکو .

"Persidskie skazki". Predisl. i per. s pers. A. Rozenfeld. "Goslitizdat". Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ بخشی ازتاریخ اشعار ملی تاجیك . نمونه‌هائی از هنر عامیانه درنوشته‌های باستانی ونوشته‌هـای قرون وسطی . تألیف ی. س. براگینسکی . نشریهٔ فرهنگستـان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

I.S. Braginskii: Iz istorii tadzikskoi narodnoi poezii: Elementy narodnogo tvorchestva v pamyatnikakh drevnei i srednevekovoi pismennosti. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ کتاب درسی زبان پارسی . تألیف ی. ك. آفچین نیکووا . بانظارت ب . و . میلر . نشریه دانشگاه دولتی مسکو . چاپ مسکو .

I.K. Ovchinnikova: Uchebnik persidskogo yazyka. Otv. red. B.V. Miller. "Mosk. Gosud. Unyv." Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ مذکر و مؤنث در زبان ادبی معاصر تاجیکی و پارسی. تألیف ل. ن. موراویوا. رساله دکترا در رشتهٔ زبان‌شناسی. مسکو.

L.N. Muravyeva: Artikl v sovremennom tadzikskom i persidskom literaturnykh yazykakh. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ صفت در زبان فارسی معاصر. تألیف ف. س. اسحقووا. رسالهٔ دکترا در رشتهٔ زبان شناسی. مسکو.

F.S. Ishakova: Imya prilagatelnoe v sovremennom-persidskom yazuke. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ جنبهٔ تطبیقی افعال ماضی نقلی در زبانهای کردی و طالشی. تألیف ل. ا. پریکو. رسالهٔ دکترا در رشتهٔ زبان‌شناسی. مسکو.

L.A. Pireiko: Sravnitelnaya kharakteristika proshedshikh vremen perekhodnykh glagolov v Kurdskom i talyshskom yazykakh. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1956.

۱۹۵۶ ـ مجموعهٔ کاخ‌شروانشاهان‌درباکو. تألیف س. ا. داداشف و م. ا. حسین‌اف. چاپ مسکو.

S.A. Dadashev i M.A. Khoseinov: Ansambl dvortsa shirvanshakhov v Baku. Moskva, 1956.

۱۹۵۷ ـ ایران. تألیف پ. میلوف. چاپ مسکو.
P. Milov: Iran. Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ راهنمای شناسائی ایران معاصر . تحت‌نظر و مسئولیت ب . ن . زاخودر . نشریـهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

"Sovremennii Iran'. Spravochnik. Otv. Red. B.N. Zakhoder. "Akad. Nauk. SSSR". Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ انقلاب سالهای ۱۹۰۵ ـ ۱۹۱۱ ایران . تألیف م. س. ایوانف . چاپ مسکو .

M.S. Ivanov: Iranskaya revolyutsiya 1905-1911 g.g. Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ نظام دولتی ایران . تألیف ی. ا. دوروشنکو و ل. م. کولاگینا . چاپ مسکو .

E.A. Doroshenko i L.M. Kulagina: Gosudarstvennyi stroi Irana. Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ نظام دولتی ایران . تألیف ت. ب. تیخومیرووا ، با نظارت د. ب. لوین . چاپ مسکو .

T.B. Tikhomirova: Gosudarstvennyi stroi Irana. Pod. red. D.B. Levina. Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ فرهنگ اقتصادی وبازرگانی خارجی فارسی به روسی و روسی به‌فارسی . تألیف خ. گ. کوراوغلی . چاپ مسکو .

Kh. G. Koroghly: Persidsko-russkii i russko-persidskii obshe-ekonomicheskii vneshnetorgovliy slovar. Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ فرهنگ کردی ـ روسی . تألیف چ.خ. باکایف . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .
Ch. Kh. Bakaev: Kurdsko - russkiy slovar. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ شاهنامه فردوسی . ترجمه از فارسی به روسی . با نظارت و تصحیح ی . براگینسکی و س . شروینسکی. تنظیم و مقدمه از ی . براگینسکی . نشریه مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .
Firdousi: Shakh-Name. Per. pod red. Y. Braginskogo i S. Shervinskogo. Sost. i vstupit. statya Y. Braginskogo. "Goslitizdat". Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ برگزیده آثار ابوالحسن رودکی . ترجمه و . لویك و س . لیپکین . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .
Rudaki, Abulkhasan: Izbrannoe Per. V. Levika i S. Lipkina. "Goslitizdat". Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ لیلی و مجنون نظامی . ترجمه پ . آنتوکولسکی، با مقدمه و تفسیر ر . علی‌یف . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .
Nizami: Leili i Medznun. Per. P. Antokolskogo. Predisl. i prim. R. Alieva. "Goslitizdat". Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ متن منقح اقبالنامه نظامی گنجـوی . توسط ف . گ . بابایف . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . مسکو .

F.G. Bavaev: Kriticheskii tekst "Eghbal-Name" Nizami Gyandzevi. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ منظومه خسرو و شیرین نظامی ومنظومه‌ای که امیر خسرو ودهلوی بهمین نام سروده است . تألیف غ . ی . علی‌یف . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ زبان‌شناسی . مسکو .

Gh. I. Aliev: Poemy "Khosrov i Shirin" Nizami Gyandzevi i odnoimennaya poema Amir Khosrova Dekhlevi. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ جلال‌الدین رومی . ترجمـهٔ و . در ژاوین . با مقدمه ن . عثمانف . نشریه مرکـز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

Rumi, Dzelaleddin: Kritich. Per. V. Derzhavina. Predisl. N. Osmanova. "Goslitizdat". Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ گلستان مشرف‌الدین سعدی . ترجمه ر. علی‌یف . ترجمهٔ اشعار توسط آ . استاروستین . بانظارت ا . برتلس وس . شروینسکی . تنظیم متن و نـگارش دیبـاچه و توضیحات توسط ر . علی‌یف . نشریهٔ مرکز انتشارات‌دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

Saadi, Mushrifaddin: Gulistan (Rozovyi sad). Per. R. Alieva. Per. stikhov A, Starostina. Pod. red. A. Bertelsa i S. Shervinskogo. Pod teksta, vstupit statya i prim. R. Alieva. "Goslitizdat". Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ برگزیده آثار صادق هدایت . ترجمه از متن فارسی ، با مقدمه د . کامیساروف و . ا . روزنفلد . نشریه مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

Khedayat, Sadegh: Izbrannoe. Predisl. D. Komissarova i A. Rozenfeld. Per. s pers. "Goslitizdat". Moskva, 1957.

۱۹۵۷ ـ مجموعه‌ای از منظومه‌های تاجیکی . باهمکاری دسته‌جمعی : ی . براگینسکی ، م رحیمی ، ن تیخونف ، م . تورسون‌زاده ، س . الغزاده . مقدمه از ر . علی‌یف، ی . براگینسکی ، ن . عثمانف . با نظارت ا . برتلس و س . شروینسکی . نشریه مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی. چاپ مسکو .

Antologiya tadzikskoi poezii. Red. koll. I. Braginskii, M. Rahimi, N. Tikhonov, M. Tursun-Zade, S. Ulug-Zade. Vstupit. statya R. Alieva, I. Braginskogo, N. Osmanova. Pod red. A. Bertelsa i S. Shervinskogo. "Goslitizdat". Moskva, 1957.

۱۹۵۸ ـ ایران . تألیف ی . گمین . نشریه مرکز انتشارات دولتی جغرافیائی . چاپ مسکو .

I. Gemin: Iran "Geografgiz". Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ تاریخ ایران از عهد باستان تا پایــان قــرن هیجدهم . تألیف مشترك ن . و . پیگولفسکایا ، آ . یو. یاکوبفسکی ، ای . ب پتروشفسکی ، ل . و . سترویوا ، ا . م . بلهنیتسکی . با نظارت و . و . سترووه . مسئولین تصحیح : ای. ا. اوربلی ، ای. پ. پتروشفسکی . نشریهٔ دانشگاه دولتی لنینگراد . چاپ لنینگراد .

N.V. Pigulevskaya, A. Iu. Yakubovskii, I.P. Petrushevskii, L.V. Stroeva, A.M. Belenitskii: Istoriya Irana s drevneishikh vremen do kontsa XVIII veka. Pod red. V.V. Struve. Otv. red. I.A. Orbeli i I.P. Petrushevskogo. "Lening. Gosud. unyversitet." Leningrad, 1958.

۱۹۵۸ ـ کتیبه بیستون ، مأخذ تاریخی آغاز پادشاهی داریوش اول . تألیف م . ا . داندامایف . رساله دکتــرا در رشته تاریخ . لنینگراد .

M.A. Dandamaev: Bekhistunskaya nadpis kak istochnik po istorii nachala tsarstvovaniya Dariya I. Avtoref. kand. ist. nauk. Leningrad, 1958.

۱۹۵۸ ـ شرح لشکرکشی تیمور به هندوستان ، تالیف غیاث‌الدین علی . ترجمه از فارسی توسط ا. ا . سمیونوف با مقدمه وتوضیحات مترجم . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی ادبیات خاورزمین . چاپ مسکو .

Ghiiasaddin Aly: Dnevnik pokhoda Timura v Indiya. Per. s pers., predisl. i prim. A.A. Semenova. "YVL". Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ تاریخ مختصر آسیای میانه ، از قرن شانزدهم تا نیمه قرن نوزدهم . تألیف پ . ب . ایوانف . نشریه مرکز انتشارات دولتی ادبیات خاور زمین . چاپ مسکو .

P.P. Ivanov: Ocherki po istorii Srendnei Azii (XVI serdina XIX v.) "YVL". Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ دولت نادرشاه افشار . مجملی ازروابطاجتماعی ایران در دهه چهارم قرن هیجـدهم . تألیـف م . پ هارونوا و ك . ز . اشرافیان . با تصحیح ومسئولیت ای . م . ریسنر . نشریه مرکزانتشارات دولتی‌ادبیات خاورزمین چاپ مسکو .

M.P. Arunova i K.Z. Ashrafyan: Gosudarstvo Nadir-Shakha Afshara. Ocherki obshestvennykh otnoshenii v Irane 30-40 kh godov XVIII veka. Otv. red I.M. Reisner. "YVL". Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ راهنمای نامهای جغرافیائی ایران در روی نقشه. نشریه مرکز دولتی انتشارات جغرافیائی . چاپ مسکو .

Instruktsya po peredache na kartakh geograficheskikh nazvanii Irana. "Ts NYYKHAYK". Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ متفکران بزرگ آسیای میانه . تالیف س . ن . گریگوریان . چاپ مسکو .

S.N. Grigoryan: Velikie mysliteli Srednei Azii. Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ برگزیده آثار رودکی . ترجمه . س . لیپکین و

و. لویك . چاپ مسکو .

Rudaki: Izbrannoie. Per. S. Lipkin i V. Levik. Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ رودکی ، بنیانگزار ادبیات کلاسیك پـارسی و تاجیکی . تألیف خ . م . میرزا زاده . چاپ مسکو .

Kh. M. Mirza-Zade: Rudaki-osnovopolozhnik persidskoi i tadzikskoi klassicheskoi literatury. Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ سعدی و گلستان او . تألیف ر . علی‌یف . چاپ مسکو .

R. Aliev: Saadi i ego "Gulistan". Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ داستان های جالب . ترجمه از فارسی ، تحت نظر ن . لابکفسکی . بامقدمه ا . م . شویتف . نشریـهٔ مرکـز انتشارات دولتی ادبیات خارجی . چاپ مسکو .

"Zabavnye rasskazy". Per. s pers. Pod red. N. Labkovskogo. Sost. i predisl. A.M. Shoitova. Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ « افسانه‌های فارسی » . ترجـمه از فـارسی توسط ر . عـلی‌یف ، ا . برتلس ، ن . عثمانف . بامقدمه و تصحیح د . س . کامیسارف . گردآورنده ن . عثمانف. مشاور : ش . بدیع تبریزی . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی ادبیات خاور زمین . چاپ مسکو .

"Persidskie Skazy". Per. s pers. R. Alieva, A. Bertelsa, N. Osmanova. Red. i predisl. D.S. Komissarova. Sost. N. Osmanova. Konsultant Sh. Badi-Tebrizi. Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ زندگی صادق هدایت براساس نوشته های او . تألیف د . س . کامیساروف و ا . د . روزنفلد . به‌تصحیح ن . م . صفر ووا . چاپ مسکو .

D.S. Komissarov i A.D. Rozenfeld: Sadek Khedayat. Biobibliograficheskii ukazatel. Otv. red. N.M. Safarova. Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ سیر تحول ادات سببی در زبانهای نواحی مرکزی ایران . تألیف س . ن . سوکولف . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ زبان شناسی . لنینگراد .

S.N. Sokolov: Istoricheskoe razvitie kauzativa v zapadno-iranskikh yazykakh. Avtoref. Kand. filol. nauk. Leningrad, 1958.

۱۹۵۸ ـ سیاست روسیه در قفقاز در قرون شانزدهم تا نوزدهم . تألیف ن. ا. سمیرنف . چاپ مسکو .

N.A. Smirnov: Politika Rossii na Kavkaze v XVI-XIX vekakh. Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ روابط روسیه و ایران پس از پیمان صلح گلستان (۱۸۱۳ ـ ۱۸۲۶) . تألیف ل . س . سمینوف . رساله دکترا در رشته تاریخ . لنینگراد .

L.S. Semenov: Russko-iranskie otnosheniya posle Gyulistanskogo mira (1813-1826). Avtoref. kand. ist. nauk. Leningrad, 1958.

۱۹۵۸ ـ انقلاب اکتبر و ایران تألیف م . ن . ایوانووا .
چاپ مسکو .
M.N. Ivanova: Oktyabrskaya revolyutsiya i Iran. Moskva, 1958.

۱۹۵۸ ـ شرح سفر فدوت کوتوف بازرگان به ایران . باهتمام ن . ا . کوزنتسووا . با تصحیح و مسئولیت ا . ا . کوزنتسف . نشریه مرکز انتشارات دولتی ادبیات خاور زمین . چاپ مسکو .
Khozhdenie kuptsa Fedota Kotova v Persiyu. Publikatsiya N.A. Kuznetsovoi. Otv. red. A.A. Kuznetsov. Moskva, 1958.

۱۹۵۹ ـ استاد رودکی . عصر او ودوران زندگی وخلاقیت هنری او . تألیف صدرالدین عینی . به‌تصحیح ی . س . براگینسکی. نشریه‌مرکزانتشارات‌دولتی ادبیات‌خاورزمین. چاپ مسکو .
S. Aini: Ustad Rudaki. Epokha, zhizn, tvorchestvo. Sostavl. prim. i red. I.S. Braginskogo. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ رستم وسهراب فردوسی . ترجمه و . درژاوین . با مقدمه و تصحیح و توضیحات ن . عثمانف . چاپ مسکو .
Firdusi: Rustam i Sohrab. Per. V. Derzhavina. predisl., red. i prim. N. Osmanova. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ زندگی فردوسی و خلاقیت او . تألیف م . ن . عثمانف . با نظارت ی . س . براگینسکی . چاپ مسکو .
M.N. Osmanov: Ferdousi. Zhizn i tvorchestvo. Otv. red. I.S. Braginskii. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ عمر خیام . ترجمهٔ ر . م . علی‌یف و م . ن. عثمانف . به تصحیح ا. ی. برتلس . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .
R.M. Aliev i M.N. Osmanov: Omar Khayim. Otv. red. A.E. Bertels. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ داستان شاهزاده خانم هندی ، از هفت پیکر نظامی . ترجمه ا. ی. گروژینسکی . چاپ مسکو .
Nizami: Sem krasavits rasskaz indiansky tsarevny. Per. A.E. Gruzhinskogo. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ مخزن‌الاسرار نظامی . ترجمه ك. ا. لیپسکروف و س. و. شروینسکی . با مقدمه وتوضیحات ونظارت ی.ا. برتلس . چاپ مسکو .
Nizami: Sokrovishnitsa tain. Per. K.A. Lipskerova i S.V. Shervinskogo. Pod. red. predisl. i prim. E.E. Bertelsa. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ اشعارمعاصر پارسی . ترجمه ازفارسی و گردآوری و مقدمه توسط ا . شویتف . بتصحیح س . لیپکین .چاپ مسکو .

Sovremennaya persidskaya poeziya. Per. s pers. Pod red. S. Lipkina. Sost. i predisl. A. Shoitova. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ اشعار محمد تقی بهار . ترجمه ازفارسی . گرد آورنده ونویسنده مقدمه وحواشی : گ. پ. میخائیلوویچ. چاپ مسکو .

Bekhar, Mokhammed-Taghi: Stikhotvoreniya. Per. s pers. Sost. predisl. i prim. G.P. Mikhalevich. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ ملك‌لشعرای بهــار و زندگی و خلاقیت شاعرانهٔ او . تألیف ژاله بدیع . رساله دکترا در رشتهٔ زبانشناسی. مسکو .

Zhale-Bady: Malek-osh-Shoara Bakhar. Zhizn i poeticheskoe tvorchestvo, Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ « جامع مختصر » وحید تبریزی . رساله‌ای درباره شعر و شاعری . متن منقح و ترجمه وتوضیحات از ا . ی . برتلس . با نظــارت آ . آ . استاریکــوف . چاپ مسکو .

Vakhid Tabrizi: Dzami- i mukhtasar. Traktat o poetike. Kritich. tekst, per. i prim. A.E. Bertelsa. Atv. red. A.A. Starikov. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ آثــار برگزیده ابوالقاسم لاهوتی ، ترجمــه از فارسی ، با مقدمه و توضیحات ز . عثمانووا . چاپ مسکو .

Abul-Kasim Lakhuti: Izbrannoe. Per. s pers. Vstupit. statya i prim. Z. Osmanovoi. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ــ « کتاب هدایت‌المؤمنین الطالبین » فدائی (در تاریخ اسمعیلیه) . با مقدمه وتوضیحات ا . ا . سمیونف . چاپ مسکو .

Fidai: Kitab-i Khadaiat al-Mu' minin at-Talibin. "Istoriya ismailizma". Predisloviem i primechaniyami snabdil A.A. Semenov. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ــ « عجائب‌الهند » بزرگ ابن شهریار . ترجمه ر . ل . ارلیخ . بانظارت وتصحیح ی . یو . کراچکوفسکی. چاپ مسکو .

Buzurg Ibn Shahryar: chudesa Indii. Per. R.L. Erlikh. Pod. red. I. Iu. Krachkovskogo. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ــ ناصرخسرو و آئین اسمعیلی . تألیف ی . ا . برتلس . با نظارت و مسئولیت ب . ن . زاخودر . چاپ مسکو .

E.E. Bertels: Nasir-i-Khosrov i ismailizm. Red. B.N. Zakhoder. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ــ تاریخ بدخشان . متن عکس‌برداری شده از روی‌نسخهٔ خطی . با مقدمه وتوضیحات آ . ن . بولدیرف . چاپ لنینگراد .

Tarikh-i-Badakhshan (Istoriya Badakhshana). Fotograficheskaya reproduktsiya rukopisnogo teksta vvedenie, ukazateli, podgotovil k izdaniya A.N. Boldireva. Leningrad, 1959.

۱۹۵۹ ـ متون روشنی و خوافی با لغتنـامهٔ آنها . تألیف و . س . سوکولف . چاپ مسکو .

V.S. Sokolov: Rushanskiye i Khavskiye tekste i slovar. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ فرهنگ جیبی فارسی به روسی ، شامل ۸۵۵۰ لغت . تألیف ا.ا. فرهادیان . چاپ مسکو .

A.A. Farkhadyan: Karamannyi Persidsko-russkii slovar. 8550 slov. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ فرهنگ جیبی روسی به فارسی . تالیف مشترك ش . بدیع ، ف . حبیب ، خ . جلال ، ی.ك. آفچین نیکووا . چاپ مسکو .

Sh. Badi, F. Khabib, Kh. Dzalal i I.K. Ovchinnikova: Karmannyi russko-persidskii slovar. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ فرهنگ مختصر جـملات روسی به فـارسی . تألیف ع.غ . اسدی . به‌تصحیح ونظارت ل . س .پیسیکف . چاپ مسکو .

A. Gh. Asadi: Kratkii russko-persidskii frazeologicheskii slovar. Pod red. L.S. Peisikova. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ نحو در زبان فارسی. تألیف ل. س. پیسیکف. چاپ مسکو.
L.S. Peisikov: Voprosy sintaksisa persidskogo Yazyka. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ شرح مختصری درباره تاریخ تدریس زبان فارسی در روسیه واتحاد شوروی. تألیف م. ی. رادو ویلسکی. رسالهٔ دکترا در رشته تعلیم و تربیت. مسکو.
M.E. Radovilskii: Ocherki po istorii prepodavaniya persidskogo yazyka v Rossii i sovetskom Soyuze. Avtoref. Kand. pedag. nauk. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ هرات وجنگ ایران وانگلیس در سالهای ۱۸۵۶ و ۱۸۵۷. تألیف پ. پ. بوشف. به‌تصحیح ومسئولیت م.ا. کوروستووتسف. چاپ مسکو.
P.P. Bushev: Gherat i angloiranskaya voina 1856-1857 gg. Otv. red. M.A. Korostovtsev.. Moskva, 1959.

۱۹۵۹ ـ مناسبات ارضی در ایران معاصر. تألیف ش. م. بدیع. با تصحیح و نظارت ر. ا. اولیانفسکی. چاپ مسکو.
Sh. M. Badi: Agrarnye otnosheniya v sovremennom Irane. Otv. red. R.A. Ulianovskii. Moskva, 1959.

۱۹۶۰ ـ رسوم وسنن هند وایرانی اقوام سکائی. تألیف ی. ا. گرانتوفسکی. چاپ مسکو.
E.A. Grantovskii: Indoiranskie kasti v Skifov, Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ بردگان خارجی در متصرفات شاهنشاهان هخامنشی وامیران و سالارانشان . تألیف م. ا. داندامایف . چاپ مسکو .

M.A. Dandamaev: Chuzhezemnye raby v khozyaistvakh akhemenidskikh tsarei i ikh velmozh. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ نظریات تازه‌ای در مورد اسناد عیلامی که در تخت جمشید بدست آمده است . تألیف و. ا. تیورین . چاپ مسکو .

V.O. Tyurin: Nekotorye novye nalyudeniya nad elamskimi khozyaistvennymi dokumentami iz Persepolya. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ آداب و سنن هخامنشی در ارمنستان باستان . تألیف ق . آ . تیراتسیان . چاپ مسکو .

Gh. A. Tiratsyan: Akhemenidskie traditsii v drevnei Armenii. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ اشکانیان و روم . ظهور دوگانگی سیاسی در آسیای مقدم . تألیف ا. گ. بوکشانین . نشریهٔ دانشگاه دولتی مسکو . چاپ مسکو .

A.G. Bokshanin: Parfiya i Rim. Vozniknovenie sistemy politicheskogo dualizma v Prednei Azii. "Mosk. Gosud. Unyv." Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ مسیح در ایران باستان و « مسخ » گرجیان . تألیف گ . س . آخوالدیانی . چاپ مسکو .

G.S. Akhvalediani: Drevnepersidskoe masyia i gruzinskoe meskh. Moskva, 1960.

۱۹٦۰ ــ آثار فرهنگی ایران در دوران ساسانیان . تألیف ر. و. کینژالف و و. گ. لوکونین. با نظارت ك . و . تره‌ور . نشریهٔ موزه دولتی ارمیتاژ . لنینگراد .

R.V. Kinzhalov i V.G. Lukonin: Pamyatniki kultury sasanidskogo Irana. Pod red. K.V. Trever. "Gosud. Muz. Ermitazh". Leningrad, 1960.

۱۹٦۰ ــ اسنادی از نسا (پایتخت اشکانیان) متعلق به‌قرن اول پیش از میلاد . طرازبندی مقدماتی کارها . تألیف ی . م . دیاکونف و و . آ . لیفشیتس . چاپ مسکو .

I.M. Diakonov i V.A. Livhits: Dokumenti iz Nisy I v. do n.e. Predvaritelnie itogi raboti. Moskva, 1960.

۱۹٦۰ ــ تجربه نقوش‌تاریخی گروه سنگتراشان دردوران ساسانیان . تألیف و. گ. لوکونین . چاپ مسکو .

V.G. Lukonin: Opyt datirovki gruppy reznykh kamnei sasanidskogo vremeni. Moskva, 1960.

۱۹٦۰ ــ اسلام در ایران در قرون هفتم تا پانزدهم (قرون اول تا هشتم هجری) . مجموعهٔ سخنـرانیهای درسی ای . پ . پتروشفسکی . چاپ لنین گراد .

Y.P. Petrushevskii: Islam v Irane v VII-XV vekakh. Kurs lektsii. Leningrad, 1960.

۱۹۶۰ ـ فرمانهای نادرشاه افشار (۱۷۳۶ ـ ۱۷۴۷) . گردآوری وتألیف م. ر. هارونووا . چاپ مسکو .

M.R. Arunova: Firmany Nadir-Shakha Afshara (1736-1747). Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ صنایع خانگی و حرفه‌های دستی کشاورزان ایران از اواخر قرن هیجدهم تاآغاز قرن بیستم . تألیف د . ز . عبداله‌یف . چاپ مسکو .

Z.Z. Abdullaev: Domashniaia promishlennost i selskokhozyaistvennoe remeslo v Irane v kontse XVIII - nachale XX veka. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ استفاده از کار بردگان در ایران وکشورهای همجوار آن در اواخر قرون وسطی . تألیف ای . پ . پتروشفسکی . چاپ مسکو .

Y.P. Petrushevskii: Primenenie raboskogo truda v Irane i sopredelnykh stranakh v pozdnee srednevekovye. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ تاریخ مختصر فلسفهٔ آسیای مرکزی و ایران در قرون هفتم تا دوازدهم میلادی ، بانضمام برگزیده‌ای از آثار فلسفی فارابی وغزالی ومیمندی . تألیف س. ن. گریگوریان . مصحح مسئول ی. ا. بلیایف . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

S.N. Girgoryan: Iz istorii filosofii Srednei Azii i Irana VII-XII vv. s prolozheniem izbrannykh filosofskikh proizvedenii Farabi, Ghazali i Maimondia. Otv. red. E.A. Beliaev. "Akad. Nauk SSSR." Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ هنرنقاشی ومجسمه‌سازی باستانی ، و«شاهنامه».
تألیف ا. م. بلنیتسکی . چاپ مسکو .

A.M. Belenitskii: Drevnee izobrazitelnoe iskus-stvo i "Shakh-name". Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ منظومه‌ها واشعار کوتاه نظامی . با مقدمه و حواشی ا . ن . بولـدیرف . تنظیم متن توسط ا . ن . بولدیرف و ا. ای. کورسون . چاپ لنینگراد .

Nizami: Poemy i stikhotvoreniya. Vstupit., st. i prim. A.N. Boldyreva. Podgotovka teksta A.N. Boldyreva i A.Y. Korsuna. Leningrad, 1960.

۱۹۶۰ ـ غزلیات نظامی . ترجمه از فارسی ، با مقدمه و حواشی ر . علی‌یف . چاپ مسکو .

Nizami: Lirika. Per. s. yazyka farsi. Predisl. i prim. R. Alieva. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ افسانهٔ خسرو و شیرین در ادبیات ملل شرق . تألیف غ . ی . علی‌یف . بتصحیح ی . ا . برتلس . چـاپ مسکو .

G.I. Aliev: Legenda o Khosrove i Shirin v litera-Turakh narodov Vostoka. Otv. red. E.E. Bertels. Moskva, 1960 .

۱۹۶۰ ـ سندباد نامه محمد الظهیری السمرقندی .ترجمه م . ن . عثمانف . بتصحیح آ . آ . استاریکف . چاپ مسکو .

az-Zakhiri, Mukhammad as-Samarkandi: Sindbad-name. Per. M.N. Osmanova. Pod red. A.A. Starikova, Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ « جهان‌نامه» محمدبن نجیب بکران . متن‌فارسی، بامقدمه وفهرست ازی . ی . بروشفسکی . نشریه‌فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

Mukhammad ibn Nadzib Bakran: Dzakhan-name. (Kniga o mire). Izd. teksta, vved. i ukazateli Iu. E. Borshevskogo. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1960.

۱۹۶۰ تا ۱۹۶۶ ـ «نامه عالم آرای نادری» محمد کاظم . ترجمه متن ومقدمه وتصحیح‌توسط ن. د. میکلوخوما کلای در سه جلد . چاپ مسکو .

Mukhammad Kazim: Name-yi alamara-yi nadiri. (Mirukrashayushchaya nadirova kniga). Izdanie teksta, predislovie i obshchaya redaktsiya N. Miklukho-Maklaya. 3t. Moskva, 1960-1966.

۱۹۶۰ ـ «مجمع‌التواریخ» . چاپ عکس برداری شده از قسمتهائی از متون خطی مختلف این کتاب . با مقدمه وچند فهرست . توسط ع . ط . طاهرجانف . نشریهٔ‌دانشگاه دولتی لنینگراد . چاپ لنینگراد .

A.T. Tagirdzanov: "Sobranie istorii" Madzmuat Tavarikh. Fotograficheskaya reproduktsiya otryvkov rukopisnogo teksta, vvedenie, ukazateli. "Lening. Gosud. Unyv." Leningrad, 1960.

۱۹۶۰ ــ منابع نوین دربارهٔ ادبیات ایران در دورهٔ صفویه. تألیف ع. . میرزایف. چاپ مسکو.
A.G. Mirzoev: Novyi istochnik po literature Irana sefevidskogo perioda. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ــ دربارهٔ مسئله دوره های تاریخ ادبیات فارسی و تاجیکی. تألیف ی. س. براگینسکی. چاپ مسکو.
I.S. Braginskii: O probleme periodizatsii istorii persidskoi i tadzikskoi literatur. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ (تا ۱۹۶۵) ــ مجموعه آثار ی. ا. برتلس. جلد اول: تاریخ ادبیات فارسی و تاجیکی، با نظارت ی. س. براگینسکی (چاپ ۱۹۶۰). جلد دوم: نظامی و فضولی، با نظارت هـ. آراسلی و آ. ا. برتلس (چاپ ۱۹۶۲). جلد سوم: صوفیگری وادبیات صوفیانه؛ با نظارت آ. ن. بولدیرف، گردآوری م. ن. عثمانف (۱۹۶۵). جلد چهارم: نوائی و جامی؛ گرد آورنده و مصحح و نویسنده مقدمه ع. ر. رستم‌اف. نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی ادبیات خاورزمین. مجموعاً در ۲۱۳۲ صفحه. چاپ مسکو.
E.E. Bertels: Izbrannye trudy. — T. 1: Istoriya persidsko-tadzikskoi literatury. Otv. red. I.S. Braginskiy, 1960. — T. 2: Nizami i Fuzuli. Otv. red. Gh. Arasli. Red. A.E. Bertels, 1962. — T. 3: Sufizm i sufiiskaya literatura. Otv. red. A.N. Boldyrev. Sost. M.-N. O. Osmanov, 1965. — T. 4:: Navai i Dzami. Sost., red. i avtor peredisl. E.R. Rustamov. Moskva, 1960-1965.

۱۹۶۰ ـ چند نسخه خطی نادر یا منحصر بفرد فارسی و تاجیکی در مجموعهٔ کتب شعبهٔ انستیتـوی خاورشناسی فرهنگستان علوم اتحاد شوروی در لنینگراد. تألیف ن. د. میکلوخوماکلای، ا. ف آکیموشکین، و. وکـوشف، م. ا. صلاح‌الدینوا. چاپ مسکو.

M.D. Miklukho-Maklai, O.F. Akimushkin, V.V. Kushev, M.A. Salakhetdinova: Nekotorye redkie i unikalnye persidskie i tadzikski rukopisi v sobranii Leningradskogo otdeleniya Instituta vostokoxedeniya Akad. Nauk. SSSR. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ اسناد رسمی فارسی و عربی و ترکی کتابخانـه متن داران در قرون چهاردهم و پانزدهم، واهمیت ایـن اسناد از نظر پژوهش زندگی اجتماعی و اقتصادی کشورـ های خاور نزدیك. تألیف آ. د. پاپازیان. چاپ مسکو.

A.D. Papazyan: Persidskie, arabskie i turetskie ofitsialnye dokumenty Matenadarana XIV-XIX vekov i ikh znachenie dlya izucheniya sotsialyno-ekomicheskoi zhizni stran Blizhnego vostoka. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ داش آکل. منتخب آثار صادق هدایت. ترجمه ازفارسی. نشریه مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی. چاپ مسکو.

Sadek Khedayat: Brodyaga Akol. Izbrannye proizxedeniya. Per. s pers. "Goslitizdat". Mos. kva, 1960.

۱۹۶۰ ـ «نیمه راه بهشت» اثر سعید نفیسی . ترجمه د . کیتاینف و ع . صمداف . نشریه مرکز انتشارات دولـتی ادبیات خارجی . چاپ مسکو .

S. Nafisi: Na polputi v rai. Per. D. Kitainov i A. Samedov. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ تمرهٔ بدبختی . داستان معاصر فارسی . توسط ا . شویتف ، با مقدمه ز . عثمانووا . چاپ مسکو .

"Plod neschastya". Sovremennaya persidskaya novella. Sost. A. Shoitov. Predisl. Z. Osmanovoi. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ «گلهای سیاه» . تألیف جمال صاحب . ترجمه از فارسی توسط خود مؤلف . چاپ مسکو .

Dz. Sahib: Chernye rozy. Per. s farsi avtora. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ اشعار ژاله . ترجمه از فارسی به‌روسی بادستیاری خود او و با نظارت ب . سلوتسکی . چاپ مسکو .

Zhale: Stikhi. Avtorizovannyi per. Pod. red. B. Slutskogo. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ افسانه های فارسی «ترجمه ر. علی‌یف ، ا. برتلس، ن . عثمانف . گردآوری ن . عثمانف . مصحح و مسئول د. س . کامیسارف . چاپ مسکو .

"Persidskie skazki". Per. R. Alieva, A. Bertelsa i N. Osmanova. Sost. N. Osmanov. Otv. red. D.S. Komissarov. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ شرحی دربارهٔ نثر معاصر پارسی . تألیف . س . کامیساروف . بتصحیح ی . س . براگینسکی . چاپ مسکو.
D.S. Komissarov: Ocherki sovremennoi persidskoi prozy. Otv. red. I.S. Braginskii. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ دربارهٔ برخی مختصات بسط رشته های مختلف ادبیات معاصر فارسی . تألیف د . س . کامیساروف . چاپ مسکو .
D.S. Komissarov: O nekotorykh osobennostyakh razvitiya osnovnykh zhanrov sovremennoi persidskoy literatury. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ زبان معاصر فارسی . تألیف یو . ا. روبینچیك . بتصحیح گ . پ . سردیوچنکو . چاپ مسکو .
Iu. A. Rubinchik: Sovremennyi persidskii yazyk. Red. obsh. G.P. Serdyuchenko Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ زبان فارسی کابلی . تألیف ل. ن . دوروفه‌یوا . چاپ مسکو .
L.N. Dorofeeva: Yazyk farsi-kabuli. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ زبان بلوچی . تألیف و . ا. فرولووا . چاپ مسکو.
V.A. Frolova: Beludzkii yazuk. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ راهنمای نمایشگاه هنر ایران وترکیه در قرون ۱۶ تا ۱۸ . چاپ مسکو .
Putevoditel po vystavke iranskogo i turetskogo iskusstva XVI-XVII vv. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ روسیه و قفقاز در ثلث اول قرن نوزدهم . تألیف ا. و. فادیف . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .
A.V. Fadeev: Rossiya i Kavkaz V pervoi treti XIXveka . "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ نیروهای محرك انقلاب سالهای ۱۹۰۵ تا ۱۹۱۱ ایران (انقلاب مشروطیت) . تالیف م . س . ایوانف . چاپ مسکو .
M.S. Ivanov: Dvizhushie sily iranskoi revolyutsii 1905-1911. Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ روابط شوروی و ایران در سالهای ۱۹۱۷ تا ۱۹۲۱ . تألیف ر . ا. توزمحمد اف . چاپ مسکو .
R.A. Tuzmukhamedov: Sovetsko-iranskie otnosheniya (1918-1921). Moskva, 1960.

۱۹۶۰ ـ از « یادداشتهای تهران» سرهنگ کاساگفسکی . تدوین و تنظیم گ . م . پتروف . مصحح مسئول گ . ل . بوندارفسکی . چاپ مسکو .
"Iz Tegeranskogo dnevnika polkovnika V.A. Kosogovskogo". Podgotovil k Pechati G.M. Petrov. Otv. red. G.L. Bondarevskii. Moskva, 1960.

۱۹۶۱ ــ «محبت نامه» خوارزمی . متن فارسی ، با مقدمه وحواشی ی . ن . نجیبه . چاپ مسکو .

Khorezmi: Mukhabbat-Name. Tekst. Pod red. i ukazateli E.N. Nadzhipa. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ــ تاریخ‌مختصر ایران دردوران باستان . تألیف م . م. دیاکونف . بتصحیح ای . م . دیاکونف و آ . گ . پریخانیان . چاپ مسکو .

M.M. Dyakonov: Ocherk istorii drevnego Irana. Pod red. I.M. Dyakonova i A.G. Perikhanyana. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ــ ایران در قرون سوم وچهارم میلادی . تألیف و . گ . لوکونین . رسالهٔدکترا در رشته‌تاریخ . لنینگراد.

V.G. Lukonin: Iran v III-IV vv. Avtoref. kand. istor. nauk. Leningrad, 1961.

۱۹۶۱ ــ شرحی مختصر درباره تاریخ فرهنگ ایران در دوران نخستین‌پادشاهان ساسانی . تألیف و. گ . لوکونین. با مقدمه و نظارت ک . و. تره‌ور . چاپ لنینگراد .

V.G. Lukonin: Iran v epokhu pervykh Sasanidov. Ocherki po istorii kultury. Pod red. i s predisl. K.V. Trever. Leningrad, 1961.

۱۹۶۱ ــ رساله های عمر خیام . ترجمه ب . ا. روزنفلد ،

با مقدمه ب . ا . روزنفلد و ا . پ . یوشکه ویچ . چاپ مسکو .

Omar Khaiyam. Traktaty. Per. B.A. Rozenfelda. Vstupit. statya B.A. Rozenfelda i A.P. Yushkevicha. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ رباعیات عمر خیام . گردآورنده و نویسندهٔ شرح پایان کتاب ، ن . عثمانف . چاپ مسکو .

Omar Khaiyam: Rubai. Sost. i poslesl. N. Osmanova. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ «شیرین وخسرو» امیر خسرو دهلوی . متن منقح ومقدمه از ی . علی‌یف . چاپ مسکو .

Amir Khusrau Dekhlavi: Shirin i Khusrau. Krit. tekst i predisl. G. Iu. Alieva. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ «بدایع‌الوقایع» زین‌الدین واصفی . متن منقح ، مقدمه و فهرست ها توسط ا. ن. بولدیرف . مصحح مسئول ی . ی . برتلس . در دوجلد ، ۱۳۷۷ صفحه . چاپ مسکو .

Zainaddin Vasifi: Badai alvakai'. Kritich. tekst, vved. i ukazateli A.N. Boldyreva. Otv red. E.E. Bertels. T. I-II. 1377 s. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ غزلهای معاصر پارسی . ترجمه از فارسی . گردآوری و مقدمه از ج . دری و و . کلیاشتورینا . به تصحیح و نظارت د . س . کامیساروف . چاپ مسکو .

Sovrennaya persidskaya lirika. Per. s pers. Sost. i predisl. Zh. Dorri i V. Klyashtorina. Otv. red. D.S. Komissarov. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ زندگی و خلاقیت هنری ایرج میرزا . تألیف ز.ن. ورژیکینا . با تصحیح و مسئولیت آ . ن . بولدیرف . چاپ مسکو .

Z.N. Vorozheikina: Iredz-Mirza. Zhizn i tvorchestvo. Otv. red. A.N. Boldyrev. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ زبان اوستائی . تألیف س . ن سوکولف. بتصحیح گ . ر. سردیوچنکو . چاپ مسکو .

S.N. Sokolov: Avestiiskii yazyk. Pod obsh. red. G.P. Seredyuchenko. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ فرهنگ اسامی جغرافیائی ایران ، با استنساخ روسی . تألیف و . ی . ساوینا . چاپ مسکو .

V.I. Savina: Slovar russkoi transkriptsii geograficheskikh nazvanii Irana. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ امثال وحکم فارسی . گردآوری وترجمه و تفسیر خ . گ . کوراغلی . چاپ مسکو .

Persidskie poslovitsy i pogovorki. Sost., per. i komm. Kh. Gh. Korogly. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ لشکرکشی نادرشاه به‌هندوستان ، نقل از تاریخ عالم آرای نادری . ترجمه و مقدمه وحواشی از پ . ای . پتروف . چاپ مسکو .

Pokhod Nadir-Shakha v Indiy. Yzvlechenie iz Tarikh-i alamara-i-Nadiri. Per. predisl i prim. P.I. Petrova. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ ماگسیم گورکی و ادبیات ایران. تألیف ز. گ. عثمانووا. مصحح مسئول و. ا. کلدیش. چاپ مسکو.
Z. G. Osmanova: M. Gorkii i literatura Irana. Otv. red. V. A. Keldish. Moskua, 1961.

۱۹۶۱ ـ احمد کسروی تبریزی (۱۸۹۰ ـ ۱۹۴۶) مورخ ورجل اجتماعی. تألیف ص. م. علی‌اف. رساله دکترا در رشته تاریخ. مسکو.
S.M. Aliev: Akhmed Kesravi Tabrizi (1890-1946) kak istorik i obshchestvenni deyatel. Avtoref. kand. istor. nauk. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ اطلاعات اقتصادی و جغرافیائی در باره ایران. تألیف س. گ. گورلیکف. باتصحیح ومسئولیت ك. م پاپوف. چاپ مسکو.
S.G. Gorelikov: Iran. Ekonomiko-geografiches-kaya kharakteristika. Otv. red. K.M. Popov. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ عشایر فارس، قشقائی، خمسه، کوه گیلویه، ممسنی. تألیف م. س. ایوانف. با تصحیح و مسئولیت ا. ن. پرشیتس. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو.
N.S. Ivanov: Plemena Farsa - Kashkaiskie. Khamse, Kukhgiluie, Mamasani. Otv. red. A.I. Pershits. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ انگلستان و روسیه درایران درآغاز موافقتنامهٔ سال ۱۹۰۷ . تألیف ب . و . آنانیچ . رساله دکترا در رشته تاریخ . لنینگراد .

B.V. Ananich: Angliya i Rossiya v Persii naka-nune soglasheniya 1907 goda. Avtoref. kand. is-tor. nauk. Leningrad, 1961.

۱۹۶۱ ـ داستانها . اثر ع . نوشین . ترجمه از فارسی . چاپ مسکو .

A. Nushin: Rasskazi. Per. s pers. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ « نقش حریر» . تألیف م . به‌آذین . ترجمه از فارسی . گردآوری ا. صمداف و ا. شویتف . بامقدمه ل . پیسیکف . بتصحیح ی . اوسیکینا . چاپ مسکو .

M. Bekh-Azin. : Uzory na shelku. Per s pers. Sost. A. Samedov i A. Shoitov, s pridsl. L. Peysikov. Red. I. Usikina. Moskva, 1961,

۱۹۶۱ ـ شرحی درباره نسخه‌های خطی تاجیکی و فارسی درانستیتوی ملل‌آسیا وفهرست‌آنها . تألیف ن.د. میکلوخو ماکلای . چاپ مسکو .

N.D. Mikiukho-Moklai: Opisanie tadzhikskikh i persidskikh rukopisei Instituta narodov Azii. Biograficheskie sochineniya. Moskva, 1961.

۱۹۶۱ ـ شرحی دربارهٔ نسخه‌های خطی کردی مجموعه

لنینگراد . تألیف م . ب . رودنکو . چاپ مسکو .
M.B. Rudenko: Opisanie Kurdskikh rukopisey Leningradskikh sobraniy. Moskva, 1961.

۱۹۶۲ ـ آسیای مرکزی درباستانی ترین دوران تاریخ (از پیدایش کشاورزی تا لشکرکشی اسکندر مقدونی) . تألیف و . م ماسون . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ تاریخ ، لنینگراد .
V.M. Masson: Drevneishee proshloe Srednei Azii. Ot vozniknoveniya zemledeliya do pokhoda Alek. sandra Makedonskogo. Avtoref. doktora. istor. nauk. Leningrad, 1962.

۱۹۶۲ (تا ۱۹۶۸) ـ شاهنامه فردوسی . چاپ متن کامل و منقح (انتقادی) فارسی توسط هیئتی از دانشمندان انستیتوی ملل آسیا . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی (سلسله آثار ادبی ملل خاور) . جلدهای اول تا هفتم (جمعاً در ۲۵۵۰ صفحه) .
جلد اول : تحت نظر ی . ا . برتلس ، در ۳۰۴ صفحه . چاپ مسکو ، ۱۹۶۳ .
جلد دوم : تحت نظر ی . ا . برتلس . تصحیح متن باهتمام آ . برتلس ، ل . گوزلیان ، م . عثمانوف ، او . اسمیرنووا ، ع . طاهر جانوف ، در ۲۸۰ صفحه . چاپ مسکو ، ۱۹۶۲ .
جلد سوم : تصحیح متن باهتمام ا . اسمیرنوا . تحت نظر ع . نوشین ، در ۲۷۶ صفحه . چاپ مسکو ، ۱۹۶۵ .
جلد چهارم : تصحیح متن باهتمام ر . علی‌یف ، آ . برتلس، م . عثمانوف . تحت‌نظر ع . نوشین ، در ۳۴۴ صفحه . چاپ مسکو ، ۱۹۶۵ .

جلد پنجم : تصحیح متن باهتمام رستم علی‌یف . زیر نظر ع . نوشین ، در ٤٤٤ صفحه . چاپ مسکو . ١٩٦٧ .

جلد ششم : تصحیح متن باهتمام م . ن . عثمانوف . زیر نظر ع . نوشین ، در ٤٢٦ صفحه . چاپ مسکو ، ١٩٦٧ .

جلد هفتم : تصحیح متن باهتمام م . ن عثمانوف . زیر نظر ع . نوشین ، در ٤٨٦ صفحه . چاپ مسکو ، ١٩٦٨ .

(جلد های هشتم و نهم این دوره درزیر چاپ است) .

Firdousi: Shakh-Name. Kriticheskiy tekst. "Akademiya Nauk SSSR. Institut narodov Azii". (Pamyatniki literatury narodov vostoka.)

T.1. : Pod red. A.E. Bertelsa. Moskva, 1963.

T.2. : Pod red. A.E. Bertelsa. Sost. teksta A.E. Bertels, L.T. Gyuzalyan, O.I. Smirnova, M.-N.O. Osmanov, A.T. Tagirdzanov. Moskva, 1962.

T.3. : Sost. teksta O.I. Smirnova. Pod red. A. Nushina. Moskva, 1965.

T.4. : Sost teksta R.M. Aliev, A.E. Bertels, M.-N.O. Osmanov. Pod red. A. Nushina. Moskva, 1965.

T.5. : Sost. teksta R.M. Aliev. Pod red. A. Nushina. Moskva, 1967.

T.6. : Sost. teksta M.-N.O. Osmanov. Pod red. A. Nushina. Moskva, 1967.

T.7. : Sost. teksta M.-N.O. Osmanov. Pod red. A. Nushina. Moskva, 1968.

۱۹۶۲ ـ داستانسرائی به زبان فارسی نوین در غرب ایران در قرن یازدهم میلادی . اثر آ . ن . بولدیرف . کنفرانس علمی درباره زبانشناسی ایران . چاپ لنینگراد .

A.N. Boldyrev: Novopersidskie obrabotki epicheskikh predanii v Zapadnom Irane XI veka. Nauchnaya konferentsiya po iranskoi filologii. Leningrad, 1962.

۱۹۶۲ ـ دلاوری بهرام چوبینه . گردآوری و ترجمه مآخذ ودیباچه و حواشی از ل . ن . گومیلف . چاپ لنینگراد .

"Podvig Bakhrama Chubina". Podbor i per. istochnikov vstupit. statya i komm. L.N. Gumileva. Leningrad, 1962.

۱۹۶۲ ـ نامه عالم آرای نادری . متن فارسی بامقدمهن.د. میکلوخوماکلای . تنظیم فهرست توسط گ . و . شیتوف . چاپ مسکو .

Name-ii alamara-ii Nadiri (Mirukrashayavshaya Nadirova Kniga). Izd. teksta i predisl. N.D. Miklukho-Maklaya. Ukazateli G.V. Shitova. Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ بوستان وغزلیات سعدی . ترجمه و . درژاوین و ا . استاروستینا . تنظیم و مقدمه وحواشی از ر . علی‌یف . چاپ مسکو .

Saadi: Bustan. Lirika. Per. V. Derzhavina i A. Starostina. Sost. predisl. i prim. R. Alieva. Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ شرح نسخه‌های خطی تاجیکی و فارسی بخش خاوری کتابخانه دانشگاه دولتی لنینگراد. جلد یکم: کتب مربوط به تاریخ، تراجم احوال، جغرافیا. تألیف ع. ط. طاهرجانف. نشریهٔ دانشگاه‌دولتی لنینگراد. چاپ‌لنینگراد

A.T. Tagirdzanov: Opisanie tadzikskikh i persidskikh rukopisei vostochnogo otdela Biblioteki Lening. Gosud. Unyv. T.I. : Istoriya, biografii, geografiya. Leningrad, 1962.

۱۹۶۲ ـ شرح نسخه های خطی فارسی وتاجیکی انستیتوی ملل آسیا. بانضمام فرهنگ مفصل فارسی. تألیف س. ی. بایفسکی. چاپ مسکو.

S.I. Baevskii: Opisanie persidskikh i tadzikskikh rukopisei Instituta narodov Azii. Persideskie tolkovye slovari. Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ شرحی دربارهٔ تاریخ پژوهش زبانهای ایرانی. به‌تصحیح و مسئولیت و. س. راستورگویوا. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی. چاپ مسکو.

Ocherki po istorii izucheniya iranskikh yazykov. Otv. red. V.S. Rastorgueva. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ اطلاعات تازه‌ای درباره میرزا ملکم خان و

نمایشنامه‌های او . تألیف م . م . علیزاده . نشریهٔ دانشگاه دولتی لنینگراد . چاپ لنینگراد .

M.M. Ali-Zade: Novye dannye o Mirza Mal-kolm-Khane i pripisyvaemykh emu pyesakh. "Lening. Gosud. unyv." Leningrad, 1962.

۱۹۶۲ ـ شرحی مختصر دربارهٔ شعر پارسی معاصر . تألیف و . ب . کلیاشتورینا . به‌تصحیح د . س . کامیساروف . چاپ مسکو .

V.B. Klyashtorina: Sovremennaya persidskaya poeziya. Ocherki. Otv. red. D.S. Komissarov. Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ دربارهٔ مآخذ اشعار انقلابی ایران . اثر هنری ابن یمین . تألیف ع . حکمت . رساله دکترا در رشتهٔ زبانشناسی . مسکو .

A. Hekmat U istokov revolyutsionnoi poezii Irana. Tvorchestvo Ibni Yamini. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ «تاریخ سلاطین منغطیه» میرزا عبدالعظیم‌سامی. چاپ متن ، مقدمه ، توضیحات و حواشی توسط ل . م ـ اپیفانووا. نشریه فرهنگستان علوم ازبکستان. چاپ مسکو.

Mirza Abdal'azim Sami: Tarikh-i Salatin-i Mangytiya (Mangytskikh gosudarey). Izdanie teksta, predisl., perev., i prim. L.M. Epifanovoy. "Akad. Nauk UzSSR". Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ منظومه های هجائی پارسی در دهه پنجم قرن بیستم . تألیف ج . دری. رساله دکترا دررشتهٔ زبان شناسی . مسکو .

Dz. Dorri: Persidskaya satiricheskaya poeziya 40-50kh godox XX veka, Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ «کباب غاز» از داستانهای طنز آمیز و هجائی . ترجمه از فارسی . با نظارت ل. لنچ . چاپ مسکو .

"Zharenyi gus". Yumoristicheskie i satiricheskie rasskazy. Per. s pers. Pod red. L. Lencha. Moskva, 1963.

۱۹۶۲ ـ «علیمرادخان ودیگران » . داستان . تألیف ع نوشتن . ترجمه و مقدمه آ . برتلس . چاپ مسکو .

A. Nushin: Alimurad-Khan i drugie. Povest. Per. i predisl. A. Bertelsa. Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ موافقتنامه سال ۱۹۰۷ روس و انگلیس . تألیف آ . استالتسوا . رساله دکترا در رشته تاریخ . مسکو .

A. Ostaltseva: Anglo-russkoe soglashenie 1907 god. Avtoref. Kand. istor. nauk. Moskva, 1962.

۱۹۶۲ ـ درباره تاریخ کشور های پیرامون خلیج فارس . تألیف و . ل . بودیانسکی . با مشاورت علمی ی . آ. بلیایف. و مسئولیت تصحیح ی . آ . لبدف . چاپ مسکو .

V.L. Bodyanskii: K istorii stran Persidskogo zaliva. Nauchn. Konsult. E.A. Belyaev. Otv. red. E.A. Lebedev. Moskva, 1962.

۱۹۶۳ ـ ادبیات پارسی . تألیف ی . براگینسکی و د. کامیسارف . چاپ مسکو .

I. Braginskii i D. Komissarov: Persidskaya literatura. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ اشعار رودکی . ترجمه از فارسی توسط و . لویك و س . لیپکین . با مقدمه ی . براگینسکی . چاپ مسکو .

Rudaki: Stikhi. Per. s farsi V. Levika i S. Lipkina. Sost. i predisl. I. Braginskogo. Moskava, 1963.

۱۹۶۳ ـ ایران در دوران نخستین شاهان هخامنشی (قرن ششم پیش از میلاد) . تألیف م . آ . داندامایف . مصحح مسئول و . و . استرووه . چاپ مسکو.

M.A. Dandamaev: Iran pri pervykh Akhemenidakh (VIv. do n.c. Otv. red. V.V. Struve. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ فهرست سکه هـای مکشوفـه در پنج کند (مدارکی از سالهای ۱۹۴۹ تا ۱۹۵۶) . تألیف ا . ای . اسمیرنوا . چاپ مسکو .

O.I. Smirnova: Katalog monet s gorodishcha Pendzikent (materialy 1949-1956 gg.). Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ ابوالریحان محمدبن احمد البیرونی (ابوریحان

بیرونی) : مجموعه اطلاعات دررشته معدن شناسی . ترجمه
ا . م . بلنیتسکی. تحت نظر گ.گ. لملین ، خ ك . بارانف،
ا.ا دولینینا . مقالات وحواشی توسط ا . م . بلنیتسکی و
گ . گ . لملین . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی.
چاپ مسکو و لنینگراد .

Al-Biruni,Abur-r-Raihan Mukhammad ibn Ahmad: Sobranie svedenii dlya poznaniya dragotsennostei (Mineralogiya). Per. A.M. Belenitskogo. Red. G.G. Lemmleina, Kh. K. Baranova i A.A. Dolininoi. statyi i prim. A.M. Belenitskogo i G.G. Lemmleina. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1963.

۱۹۶۳ ـ منظومه « ویس رامین » فخرالدین گرگانی .
ترجمه س . لیپکین . بامقدمه و تصحیح ی . براگینسکی .
چاپ مسکو .

Fakhriddin Gurgani. Vis. i Ramin. Poema. Per. S. Lipkin. Vstupit. st. i obsh. red. I. Braginskogo. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ چهار مقاله نظامی عروضی سمرقندی . ترجمه
س . ی . بایفسکی و ز . ن . وروژیکینا . بانظارت آ . ن .
بولدیرف . چاپ مسکو .

Nizami Aruzi Samarkandi: Sobranie redkostei, ili chetire besedy. Per. S.I. Baevskogo i Z.N. Vorozheikinoi. Pod. red. A.N. Boldyreva. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ اشعار جلال‌الدین رومی . ترجمه و. در ژاوین .

با مقدمه آ . برتلس . چاپ مسکو .
Rumi: Prutchi. Per. V. Derzhavin. Predisl. A. Bertelsa. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ غزلیات حافظ . ترجمه از فارسی . تنظیم م . زند و س . لیپکین . با تصحیح س . شروینسکی . چاپ مسکو .
Hafiz: Lirika. Per. s farsi. Sost. M. Zand. i S. Lipkin. Pod. red. S. Shervinskogo. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ پژوهشی درباره آثار کلاسیك ادبیات پارسی و تاجیکی (درباره نسخهٔ خطی منحصربفرد «شهریارنامه») . تألیف ك . ص . عینی . چاپ مسکو .
K.S. Aini: K izucheniyu klassicheskogo persidsko-tadziskogo epokha. (Ob unikalnoi rukopisi "Shakhriar-name"). Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ کارهنری بدرالدین هلالی شاعر قرون پانزدهم وشانزدهم . تألیف کمال‌الدین عینی . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ زبان شناسی . مسکو .
K.S. Aini: Tvorchestvo tazhikskogo poeta XV-XVI v. Badriddina Khiloli, Avtoref. kand. filol. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ دوران زندگی و خلاقیت ادیب صابر ترمذی . تألیف ا. عبدالهیف . رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی . مسکو .
A. Abdullaev: Adib Sabir Termizi. Epokha, zhizn, tvorchestvo. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ «سیاحتنامه ابراهیم‌بیك زین‌العابدین مراغه‌ای». ترجمه گ.پ. میخائیلویچ. باتفسیر گ . پ . میخائیلوویچ و ا. م . شویتف . مصحح مسئول ز . ن. واراژیکین . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

Zain al-Abidin Maraghai: Dnevnik puteshestviya Ibrakhimbeka. Per. G.P. Mikhalevich. Izd. Podgot. i komm. G.P. Mikhalevich i A.M. Shoitov. Otv. red. Z.N. Vorozheikina. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1963.

۱۹۶۳ ـ مطایبات فارسی . ترجمه از زبان فارسی توسط م . اشرفی ، ا . برتلس، ن . کوندیروا، ت شاپووا . بتصحیح ع . نوشین . بامقدمهٔ ن . عثمانف . چاپ مسکو .

Persidskie anekdoty. Per. s pers. M. Ashrafi, A. Bertelsa, N. Kondyrevoi i T. Shapovoi. Pod. red. A. Nushina. Predisl. N. Osmanova. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ ترکیب باختری وخاوری در دیوان گوته و منظومه کلاسیك فارسی . تألیف ی . س . براگینسکی . چاپ مسکو .

I.S. Braginskii: Zapadno-vostochnyi sintez v divane Goethe i Klassicheskaya poeziya na farsi. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ نوآوری در شعر نوین پارسی . تألیف ر . علی‌یف. چاپ مسکو .

R. Aliev: O novatorstve v sovremennoi persidskoi poezii. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ نثر هنری سعید نفیسی در سالهای ۱۹۱۶ تا ۱۹۵۳ ـ تألیف ل . گیوناشویلی . رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی. مسکو .

L. Gyunashvili: Khudozhestvennaya proza Saidi Nafisi 1916-1963 gg. Avtoref. kand. filol. Nauk. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ دیوار سفید . مجموعهٔ داستان از مجتبی بزرگ علوی . ترجمه ازفارسی. شرح پایان کتاب ازد. کامیساروف و ز . عثمانووا . چاپ مسکو .

M.B. Alavi: Belaya stena. Rasskazy. Per. s pers. Poslesl. D. Komyissarova i Z. Osmanovoi. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ـ آلبوم نمونه‌های آثار خطاطان ایران وآسیای میانه درقرون پانزدهم تانوزدهم . با مقدمه گ . ای . کوستیگوا. تحت نظر ا. ن . بولدیرف و ا. ل. ترویتسکایا . چاپ مسکو.

Obraztsy kalligrafii Irana i Srednei Azii XV-XIX vv. Albom. Vstupit. statya G. Kostygovoi. Pod. red. A.N. Boldyreva i A.L. Troitskoi. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ مشخصات عمدهٔ فقه اسلامی و تحول آن در قلمرو مذهب شیعه در ایران . تألیفم . ی . صدقدار. رساله دکترا در رشتهٔ حقوق . مسکو .

M.I. Sadaghdar: Osnovnye cherty musulmanskogo prava i ego razvitie v Irane po shiitskomu napravleniyu. Avtoref. kand. iurid. nauk. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ تاریخ شیروان ودربند در قرون دهم ویازدهم میلادی . تألیف و. ف . مینورسکی . مصحح مسئول ا. ا. علیزاده . چاپ مسکو .

V.F. Minorskiy: Istoriya Shirvana i Derbanda X-XI Vekov. Otv. red. A.A. Ali-Zade. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ زبانهای ایرانی . تألیف ای . م . اورانسکی . به‌تصحیح پ . سردیوچنکو . چاپ مسکو .

I.M. Oranskiy. Iranskie yazyky. Pod. obsh. red. G.P. Serdyuchenko. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ آداب وسنن کردها . تألیف ملامحمود بایزیدی . ترجمه ومقدمه و توضیحات توسط م . ب . رودنکو . چاپ مسکو .

Mela Makhmud Baiazidi: Nravi i obichai Kurdov. Per., predisl., i prim. M.B. Rudenko. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ مسئله نحو در زبان فارسی . تألیف ل. س . پئیسیکف . رساله دکترای عالی دررشتهٔ زبان‌شناسی. مسکو

L.S. Peisikov: Voprosy sintaksisa persidskogo yazyka. Avtoref. d-ra filol. nauk. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ ادات قید در زبان ادبی معاصر فارسی (خصائص صرفی) . تألیف ا. ا. رضایوا . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ زبانشناسی . مسکو .

A.A. Rezaeva: Narechiya v sovremennom persidskom literaturnom yazyke (Morfologicheskie osobennosti). Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ دربارهٔ خط و کتابت واحد علمی در زبانهای ایرانی . تألیف د. ی . ادلمان . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

D.I. Edelman: O edinoi nauchnoi transkriptsii dlya iranskikh yazykov. "Akad. Nauk SSSR". Mokva & Leningrad, 1963.

۱۹۶۳ ـ فهرست کتابشناسی مطالعات کردشناسی . تألیف ژ . س . ساموئلیان . چاپ مسکو .

Zh. S. Samuelyan: Bibliografiya po Kurdovedeniyu. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ روابط بین‌المللی ایران در ثلث اول قرن نوزدهم تألیف م . ایقامبردیف. رساله دکترای عالی در رشتهٔتاریخ. مسکو .

M. Ighamberdyev: Iran v mezhdunarodnykh otnosheniyakh pervoi treti XIX veka. Avtoref. dokt. istor. nauk. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ پیشرفت بخش دولتی وخصوصی صنایع ایران در سالهای ۱۹۵۳ تا ۱۹۶۲ . تألیف ن . م . آقاسی . رسالهٔ

دکترا در رشتهٔ اقتصاد . مسکو .

N.M. Aghasi: Razvitie gosudarstvennogo i chastnogo sektora promishlennosti Irana v 1953-1962 gg. Avtoref. Kand. ekonom. nauk. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ اتحاد شوروی و ایران . تألیف ل . آلکسی یف . چاپ مسکو .

L. Alekseev: Sovetskii Soyuz i Iran. Moskva, 1963.

۱۹۶۳ ـ اسناد سغدی کوه مغ . مدارك اقتصادی . قرائت و ترجمه و تفسیر توسط م . ن باگالیوبوف و ا . ای . ـ اسمیرنووا . نشریه فرهنگستان علوم اتحــاد شوروی . چاپ مسکو .

Sogdiyskie dokumenti s gori Mog. Khoziaystvennie dokumenti. Chtenie, perevod i Kommentarii M.N. Bogoliubova i O.I. Smirnova. "Akad. nauk. SSSR". Moskva, 1963.

۱۹۶٤ ـ اقوام ایرانی زبان آسیای مقدم در قرون نهم و هشتم پیش از میلاد . تألیف ی . ا. گرانتوفسکی . رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ . مسکو .

E.A. Grantovskii: Iranoyazychnye plemena Perednei Azii v IX-VIII vv do n.e. avtoref. Kand. istor. nauk. Moskva, 1964.

۱۹۶٤ ـ بیزانس وایران در قرون ششم وهفتم میلادی . تألیف ن . و. پیگولفسکایا . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد

شوروی . چاپ مسکو و لنینگراد .

N.V. Pigulevskaya: Vizatiya i Iran na rubzhe VI i VII vekov. "Akad. Nauk SSSR". Moskva & Leningrad, 1964.

۱۹٦٤ ـ پارت و روم . پژوهشی دربارهٔ پیشرفت مناسبات بین‌المللی در پایان‌عصر باستانی . تألیف ا . گ . بوکشانین. رسالهٔ دکترای عالی در رشته تاریخ . مسکو .

A.G. Bokshanin: Parfiya i Rim. Issledovanie o razvitii antichnogo mira. Avtoref. dokt. istor. nauk. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ شاهنامه فردوسی . ترجمه از فارسی توسط و . درژاوین و س . لیپکین . با نظارت دسته جمعی : ی . براگینسکی ، ب . غفوراف ، م تورسون زاده . مقدمه از ی . براگینسکی . تهیه متن از ن . عثمانف . در دو جلد ، رویهم ۱۹٦٤ صفحه . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

Firdousi: Shakh-name (v dvukh Knigakh). Per. s farsi V. Derzhavina i S. Lipkina. Kollek. red. I. Braginskogo, B. Gafurova, M. Tursun-Zade. Vstupit. statya I. Braginskogo. Podgotovka teksta N. Osmanova. Kn. I: 751 s.-Kn. II: 743 s. "Goslitizdat". Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ مجنون و لیلی امیر خسرو دهلوی . متن فارسی با مقدمه ط . ع . محرم‌اف . چاپ مسکو .

Khusrov Dekhlevi: Madznun i Leili. Kritich. tekst i predisl, T.A. Magerramova. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ منتخبات اشعار عبدالرحمن جامی . ترجمه و . در ژاوین و س . لیپکین . بامقدمه س . لیپکین . گردآوری و تفسیر توسط م . زند . چاپ مسکو .

Abdurrakhman Dzami: Izbrannoe. Iz knigi poem. Per. V. Derzhavin i S. Lipkin. Vstupit. st. Lipkina. Sost. i prim. M. Zanda. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ « دستورالکاتب فی‌تعیین المراتب» محمدبن هند وشاه نخجوانی . چاپ متن فارسی با مقدمه و فهرست توسط ا . ا . علی‌زاده . چاپ مسکو .

Mukhammad ibn Khindushakh Nakhchivani: Dastur al-katib fi taiin al-maratib. Kritich. tekst, predisl. i ukazateli A.A. Aly-Zade. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ شرح گرامری بر کتاب «اسرار التوحید» اثر فارسی و تاجیکی قرن دوازدهم میلادی . تألیف ر . جورایف . رسالۀ دکترا در رشته زبان شناسی . لنینگراد .

R. Dzuraev : Grammaticheskoe opisanie yazyka "Asrar-ut-tavkhyd", tadziksko-persidskogo pamyatink XII veka. Avtoref. kand. filol. nauk. Leningrad, 1964.

۱۹٦٤ ـ فهرست مختصر الفبائی نسخه‌های خطی فارسی و تاجیکی انستیتوی ملل‌آسیا . تألیف ا. ف.آکیموشیکین ، و . و کوشف ، ن . د . میکلوخوماکلای ، ا . م . موگینف ،

م . ا . صلاح‌الدینوا . با نظارت و . و . میکلوخوماکلای . در دو جلد و ۷۷۹ صفحه : نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

O.F. Akimushkin, V.V. Kushev, N.D. Miklukho-Maklai, N.D. Muginov, A.M. Salakhetdinova: Persidskie i tadzikskie rukopisi Instituta narodov Azii Akademii Nauk SSSR. Kratkii alfavitnyi Katalog. Pod. red. V.D. Miklukho-Maklaya. T. I-II 779 s. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ــ تجلید نسخه های خطی فارسی در قرن شانزدهم میلادی . تألیف ا . سویرین . چاپ مسکو .

A. Svirin: Litsevaya persidskaya rukopis XVI v.—Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ــ «بهاردانش» عنایت‌اله خانبو . ترجمه م . ن. عثمانف . با مقدمه ی . بورشفسکی . چاپ مسکو .

Inayatullakh Kanbu: Kniga o vernykh i nevernykh zhenakh, ili "Bekhar-e-danesh". Per. M.-N. O. Osmanova. predisl. Iu. Borshevskogo. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ــ مینیاتورهای آسیای مرکزی در قرون شانزدهم تا هیجدهم . بامقدمه ن . و . دیاکونف . به تصحیح ل . ت. گوزلیان و نظارت کامل ی . اوربلی . چاپ مسکو .

Sredneaziatskie miniatyury XVI-XVIII vv. Vstupit. st. N.V. Dyakonovoi. Pod. red. L.T. Gyuzalyana. Pod obsh. red. I.A. Orbeli. Moskva, 1964.

۱۹۶۴ ـ تصنیف‌های فارسی . تألیف‌و . بلیایف. چاپ‌مسکو.

V. Belyaev: Persidskie tesnify. Moskva, 1964.

۱۹۶۴ ـ پیشرفت ورواج داستانهای منثور در ادبیـات فارسی و تاجیکی . تألیف ی . سلیم اف . رساله دکترا در رشته زبانشناسی . مسکو .

Iu. Salimov: Stanovlenie zhanra skazochnoi prozy v persidsko-tadzikskoi literature. Avtoref. Kand. filol. nauk. Moskva, 1964.

۱۹۶۴ ـ «شبی که برف میبارید» . مجمـوعـه‌ای از داستانهای کوتاه نویسندگان معاصر ایران . ترجمه از فارسی . گردآوری ومقدمه توسط ا. ز . روز نفلد .چاپ مسکو .

"V tu noch, kogda shel sneg." Novelly sovremennykh pisatelei. Per. s pers. sost. i avt. vstupit. statya A.Z. Rozenfeld. Moskva, 1964.

۱۹۶۴ ـ کتاب درسی زبان اوستائی . تألیف س . ن . سوکولف. نشریهٔ دانشگاه دولتی لنینگراد . چاپ‌لنینگراد.

S.N. Sokolov: Yazyk Avesty. (Uchebnoe posobie). "Lening. Gosud. Unyversitet." Leningrad, 1964.

۱۹۶۴ ـ وضع اجتماعی و پیشرفت اجتماعی واقتصادی ایران . تألیف م . س . ایوانف . چاپ مسکو .

M.S. Ivanov: Sotsialnii sostav naseleniya i obshechestvenno-ekonomicheskoe razvipie Irana. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ تاریخ واقتصاد افغانستان وایران وترکیه . نشریه انستیتوی ملل آسیا . چاپ مسکو .

Afghanistan, Iran, Tursiya. Istoriya i ekonomika. "Kratkie Soobshcheniya Instituta narodov Azii". Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ درباره انقراض سلسله قاجار و پادشاهی دودمان پهلوی درایران . تألیف ك . ك . اسداله‌یف . رساله دکترا در رشته تاریخ . مسکو .

K.K. Asadullaev: Sverzhenie dinastii Kadzarov i ustanolenie dinastii Pekhlevi v Irane. Avtoref. kand. istor. nauk. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ تخته قاپو شدن عشائر ایران . تألیف و . و . تروبتسکوی . چاپ مسکو .

V.V. Trubetskoi: Perekhod k osedlosti kochevnikov Irana. Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ تاریخچه مختصر ایل بختیاری و طرز زندگی و مناسبات اجتماعی آن . تألیف و . و . تروبتسکوی . رساله دکترا در رشته تاریخ . مسکو .

V.V. Trubetskoi: Bakhtiary. Ocherk istorii, byta i obshchestvennikh otneshenii. Avtoref. kand. istor. nauk.Moskva, 1964.

۱۹٦٤ ـ مساکن کوچ نشینان بلوچ . تألیف ی . گ .

گافر برگ . چاپ مسکو .

E.G. Gafferberg: Gedankochev zhilische beludzei. Moskva, 1964.

۱۹۶۵ ـ تاریخ هنـر آذربایجـان از دوران کهـن تا اواسط قرن‌نوزدهم . تألیف گ . ا . پوگاچنکووا و ل . ی. رمپل . چاپ مسکو .

G.A. Pugachenkova i L.I. Rempel: Istoriya iskusstv azerbaidzana s drevneishikh vremen do serediny devyatnadtsatogo veka. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ فلسفه قرون وسطی در آسیای مرکزی ، ایران و شرق عربی . تألیف س . ن . گریگوریان . رساله‌دکترای عالی در رشتهٔ فلسفه . مسکو .

S.N. Grigoryan: Srednevekovaya filosofiya Srednei Azii, Irana i Arabskogo Vostoka. Avtoref. dokt. filosof. nauk. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ لشکر کشی نادر شاه به‌هندوستان وخان‌نشین‌های آسیای میانه . تألیف پ . ای . پتروف . رساله دکـترای عالی در رشتهٔ تاریخ . مسکو .

P.I. Petrov: Zavoevatelnye pokhody Nadir-Shakha v Indiyu i Sredneaziatski Khanstva. Avtoref. dokt. istor.nauk. Mokva, 1965.

۱۹۶۵ ـ تاریخ جدید ایران . تألیف م . س . ایوانف . چاپ مسکو .

M.S. Ivanov: Noveishaya istoriya Irana. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ لیلی ومجنون نظامی گنجوی . چاپ متن منقح فارسی توسط ع . ع . علی اصغر اف و ف . بابایف . بامقدمه ع . ا . علی‌زاده . چاپ مسکو .

Nizami Gandzevi: Laili i Medznun. Krit. tekst. A.A. Aleskerova i F. Babaeva. Predisl. A.A. Ali-Zade. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ اندیشه‌های فلسفی مولانا جلال‌الدین رومی . تألیف ن . ف . عادل اف . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ فلسفه . مسکو .

N.F. Odilov: Filosofskie vzglyady Dzalaliddina Rumi. Avtoref. kand. filosof. nauk. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ «جامع‌التواریخ» رشیدی (رشیدالدین فضل‌الله) . متن فارسی ، بامقدمه ع . ع . علیزاده . جلد اول . نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» .

Rashidad-din: Dzami-at-tavarikh. Predisl. A.A. Ali-zade. T.I. "Nauka". Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ مطایبات عبید زاکانی . ترجمه ومقدمه و حواشی ازن . کوندیروا . ترجمهٔ اشعار از گ . آلکسی‌یف . چاپ مسکو .

Obeid Zakani: Veselaya Kniga. Per., predisl. i prim. N. Kondyrevoi. Stikhi per. G. Alekseevym. Moskva, 1965.

۱۹٦۵ ـ شمه‌ای از یک سخنور ایرانی . شرح احوال و آثار ابن یمین . تألیف علیرضا حکمت . بانظارت ی . س . براگینسکی . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

A.R. Hekmat: Rasskaz o persidskom poete, Zhizn i tvorchestvo Ibn Iamina. Otv. red. I.S. Braginskii. Moskva, 1965.

۱۹٦۵ ـ «درد وطن» ، منتخبی از اشعار میرزادهٔ عشقی . ترجمه از فارسی ، با مقدمه و توضیحات گ. میخائیلوویچ. چاپ مسکو و لنینگراد .

Mirzade Eshki: Pechal o rodine. Stikhotvoreniya. Per. s pers. Sost., predisl. i prim. G. Mikhalevich. Moskva & Leningrad, 1965.

۱۹٦۵ ـ هنر صادق هدایت و مقام او در ادبیات معاصر فارسی . تالیف د . س . کامیساروف . رسالهٔ دکترای عالی در رشتهٔ زبان شناسی . مسکو .

D.S. Komissarov: Tvorchestva Sadeq Khedayata i ego mesto v sovremennoi persidskoi literature. Avtoref. dokt. filol. nauk. Moskva, 1965.

۱۹٦۵ ـ «تنگسیر» اثر صادق چوبک . ترجمه ومقدمه توسط د . کامیساروف و ن . ز . عثمانووا . چاپ مسکو .

Sadek Chubek: Chelovek iz Tangestana. Per. i predisl. D. Komissarova i Z. Osmanovoi. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ «زیر آسمان دشت کویر» نوشته علی‌اصغر مهاجر. ترجمه ملخص از فارسی توسط ن. صفرووا. چاپ مسکو.

A.A. Mokhadzer: Pod nebom pustyni Deshte-Kevir. Sokr. per. s pers. N. Safarovoi. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ آثار شعرای ایران دربارهٔ اتحاد شوروی. تألیف ب. حسین‌اوف. چاپ مسکو.

B. Khuseinov: Poety Irana o Sovetskom Soyuze. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ فرهنگ روسی به فارسی، شامل ۳۶۰۰۰ لغت. تألیف ی. ك. آفچین نیکووا، ح. ا. فروغیان، ش. ی. بدیع. تحت نظر علی‌اسداله یف و ل. س. پئیسیکف. بانضمام شرحی کوتاه دربارهٔ مقایسه اصول دستور زبانهای روسی وفارسی. تنظیم ای. ك. آفچین نیکووا، در ۱۰۹۱ صفحه. نشریه مرکز انتشارات دائرةالمعارف شوروی. چاپ مسکو.

I.K. Ovchinnikova, Kh. A. Furughyan, Sh. I. Badi: Russko-persidskii slovar. 36000 slov. Pod red. Ali Asadulaeva i L.S. Peisikova. S prilozheniem kratkogo ocherka Osnovnye russko-persidskie grammaticheskie sootvetstviya, sostavlennogo I.K. Ovchinnikova. 1091s. “Izdatelstvo Sovetskaya Entsiklopediya”. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ اشکال مذکر و مؤنث در زبان ادبی معاصر تاجیکی وپارسی. تألیف ل. ن. موراویوا. رساله دکترا

در رشتهٔ زبان شناسی . مسکو .

L.N. Muravyeva: Artikl v sovremennom tadzikskom i persidskom literaturnykh yazykakh. Avtoref. kand. filol. nauk Moskva, 1965.

۱۹٦۵ ـ زبان کردهای آذربایجان . تألیف چ.خ. باکایف. نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

Ch. Kh. Bakaev: Yazyk Azerbaidzhanskikh Kurdov. "Akad. nauk SSSR". Moskva, 1965.

۱۹٦۵ ـ جملات استفهامی در زبان معاصر فارسی . تألیف ا . آ . آرزومانیان . رسالهٔ دکترا در رشته زبان شناسی . مسکو .

O.A. Arzumanyan: Voprositelnoe predlozhenie v sovremennom persidskom yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1965.

۱۹٦۵ ـ «همزه» در زبان فارسی ، و وضع تلفظ و کتابت صحیح آن . تألیف ا . طباطبائی . رساله‌دکترا دررشته‌زبان شناسی . مسکو .

A. Tabatabai: "Khamza" v persidskom yazyke. Voprosy proiznosheniya i pravopisaniya. Avtoref. kand. filolg. nauk. Moskva, 1965.

۱۹٦۵ ـ روابط لغوی زبانهای آلمانی وفارسی . تألیف . پ . داداشف . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . مسکو .

M.P. Dadashev: Leksicheskie svyazi germanskikh yazykov s iranskim. Avtoref. kand. filol. nauk. Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ پیشرفت اقتصادی ایران . تألیف ی . ی پالیو ـ کایتیس. نشریهٔ انستیتوی روابط بین‌المللی اتحاد شوروی. چاپ مسکو .

I.I. Palyukaitis: Ekonomicheskoe razvitie Irana. "I.M.O." Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ نوائی‌وجامی . تألیف ی . ا. برتلس . نشریه مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

A.E. Bertels:Navoi i Dzami. "Goslitizdat". Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ زبان‌ختنی ـ سکائی تألیف ل . گ گرتسنبرگ . نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» . چاپ مسکو .

L.G. Gertsenberg: Khotanosakskiy Yazuk. "Nauka". Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ «دفتر دلگشا» اثر منظوم «صاحب» (شاعر قرون هفتم و هشتم هجری) . چاپ عکس برداری شده ازمتن نسخه خطی ، بامقدمه و توضیحات وفهرست توسط رسول هادی‌زاده . نشریهٔ مشترک فرهنگستان های علوم اتحاد شوروی و تاجیکستان . چاپ مسکو .

Sahib: Daftar-i dilkusha (Sochinenie raduyushchee serdtsa). Faksimile teksta. Predislovie, annotirovannoe oglavlenie, ukazateli i kratkiy tekstologicheskiy kommentariy R. Hadi-Zade. "Akad. Nauk SSSR i Akad. Nauk Tadz SSR" Moskva, 1965.

۱۹۶۵ ـ داستان بشادر (اثر باستانی سکـائی) . متن عکس‌برداری شدهٔ صفحات تازه‌ای از نسخه خطی کتابخانه ساکس ، با استنساخ به الفبای روسی . ترجمه‌روسی بامقدمه و ضمائم و ملحقات توسط و . س ورابیف دسیاتفسکی و م . ای . وارابیوا دسیاتفسکی . چاپ مسکو .

Skazanie o bshadre. Novye listy sakskoy rukopisi. Faksimile teksta. Transkriptsiya, perevod, predislovie, vstupitelnaya, glossariy i prilozhenie V.S. Vorobeva-Desyatovskogo i M.I. Vorobevoy-Desyatovskoy. Moskva, 1965.

۱۹۶۶ ـ دولت اشکانی وروم . تألیف آ . گ . بوکشانین . نشریهٔ دانشگاه مسکو . چاپ مسکو .

A.G. Bokshanin: Parifiya i Rim. "Mosk. Gosud. Univ." Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ فرهنگ اشکانیان . تألیف گ . آ . کوشلنکو . نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» چاپ مسکو .

G.A. Koshlenko: Kultura Parfii. "Uauka". Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ بابکیان . تاریخ قیام مردم آذربایجان علیه خلفای عباسی . تألیف خ . ك . العزیز . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ تاریخ . مسکو .

Kh. K. Al-Aziz:Babekiti- vosstanie azerbaidzanskogo naroda protiv Abbasidskogo khalifata. Avtoref. kand. istor. nauk. Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ اسلام در ایران ، درقرون هفتم تا پانزدهم‌میلادی (قرون اول تا نهم هجری) . مجموعهٔ سخنرانیهای ی . پ . پتروشفسکی . نشریه دانشگاه دولتی لنینگراد . چاپ لنینگراد .

I.P. Petrushevskiy: Islam v Irane v VII-XV vekakh. Kurs lektsiy. "Lening. Gosud. Univ." Leningrad, 1966.

۱۹۶۶ـ فلسفه ملل خاور نزدیك و خاور میانه در قرون وسطی . تألیف س . ن گریگوریان. نشریه مرکز انتشارات دولتی « دانش» . چاپ مسکو .

S.N. Grigoryan: Srednevekovaia filosofiia narodov Blizhnego i Srednego Vostoka. "Nauka". Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ بختیاری . ایل تخته قاپو شده وکوچ‌نشین ایران . تألیف و . و . تروبتسکوی . نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» . چاپ مسکو .

V.V. Trubetskoy: Bakhtiari. Osedlo-Kochevie plemena Irana. "Nauka". Moskva, 1966.

۱۹۶۶ـ « مجنون ولیلی» ، اثرمنظوم عبدی‌بیك شیرازی. چاپ‌متن منقح فارسی با مقابله و تصحیح ومقدمه توسط ابوالفضل هاشم‌اوغلی رحیم‌اف . نشریهٔ فرهنگستان علوم

آذربایجان . چاپ مسکو .

Abdi-Bek Shirazi: Medznun i Laili. Kriticheskiy tekst i predislovi A. Ragimova. "Akad. Nauk Az. SSR". Moskva, 1966.

۱۹٦٦ ـ زندگی و خلاقیت و هنری نزاری شاعر ایرانی قرون سیزدهم و چهاردهم میلادی (قرون هفتم وهشتم هجری). تألیف چ . گ . بایبوردی. نشریهٔ مرکزانتشارات دولتی «دانش» . چاپ مسکو .

Ch. G. Bayburdi: Zhizn i tvorchestvo Nizari persidskogo poeta XIII-XIV vv. "Nauka". Moskva, 1966.

۱۹٦٦ ـ دوازده مینیاتور (از مینیاتورهـای ایرانی) . تألیف . س . براگینسکی . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

I.S. Braginskiy: XII miniatyur. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1966.

۱۹٦٦ ـ داستانهای جالب از نویسندگان مختلف . ترجمه از فارسی روسی توسط م . زند . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

Zanimatelnie rasskazi o raznikh ludiakh. Per. s pers. M. Zanda. "Goslitizdat". Moskva, 1966.

۱۹٦٦ ـ کتاب درسی زبان فارسی برای‌سال اول تحصیلی. تألیف ای . ك . آفچین‌نیکووا و ع . ك . محمدزاده. نشریهٔ

دانشگاه دولتی مسکو . چاپ مسکو .
I.K. Ovchinnikova i A.K. Mamed-Zade: Uchebnik persidskogo yazyka dlya pervogo goda obucheniia. "Mosk. Gosud. Univ." Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ زبان کردی . تألیف چ . خ . باکائف . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .
Ch. Kh. Bakaev: Kurdskiy yazyk. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ زبان تاجیکی . تألیف آ . آ . کریموو‌ا . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .
A.A. Kerimova: Tadzikskii yazuk. "Akad. Nauk SSSR". Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ زبان طالشی . تألیف ل . آ . پیریکو . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .
L.A. Pireyko: Talishskii yazuk. "Akad Nauk SSSR". Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ زبان فارسی میانه . تألیف و . س . راستورگویوا. نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» . چاپ مسکو .
V.S. Rastorgueva: Srednepersidskii yazyk. "Nauka". Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ مسائل اساسی صرف ونحو در زبان فارسی میانه ، تألیف ا ك . مولچانووا . رسالهٔ دکترا در رشته زبان‌شناسی مسکو .

E. K. Molchanova: Osnovnie voprosi sintaksisa srendnepersidskogo yazyka. Avtoref. kand. philol. nauk. Moskva, 1966.

۱۹۶۶ ـ مسائل مربوط به پژوهش زبان‌شناسی. استعمال ضمائر اشاره در زبان فارسی میانه. تألیف ا.ك. مولچانوا. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی چاپ مسکو.

E.K. Molchanova: Problemi lingviticheskogo izd. Akad. nauk. Moskva, 1966.

۱۹۶۷ ـ زبانهای باستانی آسیای مقدم. تألیف ی. م. دیاکونف. نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش». چاپ مسکو.

I.M. Dyakonov:: Yazyki drevney Peredney Azii. "Nauka." Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ بیزانس وایران. مجموعه مقالات تاریخ وزبان شناسی بافتخار هفتادمین‌سال تولد بانون. و. پیکولفسکایا عضو وابسته فرهگستان علـوم اتحاد شوروی. نشریـه مرکز انتشارات دولتی «دانش». چاپ مسکو.

Vizantiia i Iran. Sbornik v chest semidesiatiletiia Chl. - korr. Akad. Nauk SSSR N.V. Pigulevskoy. "Nauka". Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ «شرفنامه» شرف خان‌بن شمس‌الدین بدلیسی. ترجمه از فارسی به روسی توسط ا. ی. واسیلیه وا. با مقدمه و حواشی وتوضیحات مترجم. جلد اول. نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» چاپ مسکو.

Sharaf-Khan-ibn Shamsaddin Bedlisi: Sharaf-name. Perevod, predisl., primech. i prilozh. E.I. Vasilevoy. T. 1. "Nauka". Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ داستانهای طنز آمیز محمد علی جمالزاده . ترجمه از فارسی توسط ج . دری ، باشرح وتفسیر . چاپ مسکو .

M.A. Dzamal-zade: Satiricheskie i iumoristicheskie rasskazy. Per. s pers. Sostavl. i komment. Dz. Dorri. Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ « داستانهای اصفهانی » از محمدعلی جمالزاده . ترجمه از فارسی‌توسط . جالیاشویلی و ن . فرس . بانظارت ومسئولیت ی . بورشفسکی . نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش » چاپ مسکو .

M.A. Dzamal-zade: "Skazki Isfakhana". Per. s pers. E. Dzaliashvili i N. Faras. Otv. red. Iu. Borchevskiy. "Nauka". Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ کشاورزی درایران امروز. تألیف آ . ای . د مین. نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» . چاپ مسکو .

A.I. Demin: Selskoe khoziaystvo sovremennogo Irana. "Nauka". Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ استخراج نفت درایران و بررسی دربارهٔ شباهت آن با شرایط معادن نفت جمهوری شوروی خود مختار چچن واینقوش . تألیف س . آ . عروجاف . چاپ مسکو .

S.A. Orudzev: Sostoianie neftedobivaiushey promishlennosti Irana i razrabotka skhodnikh po usloviiam zalezhey Checheno-Ingushskoy ASSR. Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ اندیشه بشر دوستی در ادبیات شرق . تألیف ی . س . براگینسکی . نشریه مرکز انتشارات دولتی آثار ادبی . چاپ مسکو .

Idei gumanizma v literaturakh Vostoka. Otv. red. I.S. Braginskiy. Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ زندگی وخلاقیت هنری صادق هدایت . تألیف د . س . کامیسارف . چاپ مسکو .

D.S. Komissarov: Sadek Khedayat. Zhizn i tvorchestvo. Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ شش قرن افتخار . مطالعاتی درباره ادبیات قرون وسطای ایران وماوراءالنهر . تألیف میخائیل زند . ترجمه به‌انگلیسی توسط ت . ا. زالیت . نشریهٔ . فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

M. J. Zand: Six Centuries of Glory. Essays on medieval literature of Iran and Transoxania. Translated from the Russian by T.A. Zalit. Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ بادصبا . منظومه ا. لاهوتی . ترجمه از فارسی با مقدمه توسط م . زند . چاپ مسکو .

A Lahuti: Veter utra. Per. s pers., predisl. M. Zanda. Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ فهرست نسخه‌های خطی تاجیکی و فارسی و ترکی کتابخانه شرقی دانشگاه دولتی لنینگراد. تألیف ع. ط. طاهر جانف . چاپ مسکو .

A.T. Tagirdzanov: Spisok tadzikshikh, persideskikh i tyuretskikh rukopisey vostochnogo biblioteki Leningradskiy gosudarstvennyy universitet. Moskva, 1967.

۱۹۶۷ ـ شرحی دربارهٔ تاریخ ادبیات معاصر کرد . تألیف معروف خزانه‌دار . چاپ مسکو .

Maruf Khazandar: Ocherk istorii sovremennoy kurdskoy literatury. Moskva, 1967.

۱۹۶۷ـ زبان اوستائی . تألیف س.ن. سوکولوف. ترجمه از روسی به انگلیسی توسط ل . نوروزاف . چاپ مسکو .

S.N. Sokolov: The Avestan language. Translated from the Russian by L. Navrozov. Moscow, 1967.

۱۹۶۷ ـ «مشاعره» . مجموعه‌ای از اشعار فارسی شعرای معاصر ایران ، افغانستان ، تاجیکستان ، پاکستان و هند . گردآوری رحیم هاشم وشوکت نیازی . تحت نظر میرزا تورسون زاده (بمناسبت تشکیل سمپوزیوم بین‌المللی نظم معاصر فارسی در دوشنبه) . چاپ مسکو .

۱۹۶۷ ـ فهرست الفبائی نسخه های خطی که در استان خود مختار بدخشان کوهستانی توسط هیئت اعزامی در سالهای ۱۳۵۹ تا ۱۹۶۳ بدست آمده‌است . تألیف آ . برتلس

و م. باکویف . چاپ مسکو .

A. Bertels i M. Bakoev: Alfavitnyy katalog rukopisey, obnaruzhennykh v Gorno-Badakhshanskoy avtonomnoy oblasti ekspeditsiy 1959-1963 gg. Moskva, 1967.

۱۹٦۷ ـ کتابشناسی ایران . آثار منتشره بزبان روسی در سالهـای ۱۹۱۷ تـا ۱۹٦٥ . تألیف ا . ك . سورچفسکایا . بتصحیح ن . آ . کوزنتسووا . چاپ مسکو .

A.K. Sverchevskaya: Bibliografiya Irana. Literatura na russkom yazyke (1917-1965 gg.). Pod red. N.A. Kuznetsovoy. Moskva, 1967.

۱۹٦۸ ـ بررسیهائی درباره تاریخ کرانه شمالی دریای سیاه و قفقاز و آسیای میانه . تألیف و. و. استرووه . نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» . چاپ لنینگراد .

V.V. Struve: Etyudy po istorii Severnogo Prichernomorya, Kavkaza i Sredney Azii. "Nauka". Leningrad, 1968.

۱۹٦۸ ـ زندگی وخلاقیت هنری رودکی. تألیف عبدالغنی میرزایف . چاپ مسکو .

A. Mirzoev: Rudaki, zhizn i tvorchestvo. Moskva, 1968.

۱۹٦۸ ـ گویش مکری کردستان . تألیف ك . ر . ایوبی و ی . آ . اسمیرنووا . چاپ لنینگراد .

K.R. Eyyubi i I.A. Smirnova: Kurdskiy dialekt Mukri. Leningrad, 1968.

۱۹۶۸ ـ مسائل اساسی مربوط به‌ریشه‌های فاعلی درمدارك مربوط به زبانهای هند وایرانی . تألیف ل . آ . پیریکو . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ مسکو .

L.A. Pireyko: Osnvnie voprosi ergativnosti na materiale indoiranskikh yozykov. "Akad. nauk SSSR". Moskva, 1968.

۱۹۶۸ ـ تاریخ اجتماعی واقتصادی عیلام . تألیف ی. ب . یوسف اف . نشریه انستیتوی ملل خاورمیانه فـرهنگستان علوم آذربایجان . چاپ مسکو .

Iu. B. Yusifov: Elam, sotsialno-ekonomicheskaya istoriya "Institut istorii i Institut narodov blizhnego i Srednego Vostoka Akad. nauk Az. SSR". Moskva, 1968.

۱۹۶۸ ـ سیاست انگلستان وروابط بین‌المللی در منطقه خلیج فارس در پایان قرن نوزدهم و آغاز قـرن بیستم . تألیف گ . ل . بوندا رفسکی . چاپ مسکو .

G.L. Bondarevskiy: Angliyskaia politika i medzdu-narodnie otnosheniia v basseyne Persidskogo zaliva (Konets XIX-nachalo XX v). "Nauka". Moskva, 1968.

۱۹۶۸ ـ «دخونامه» . ترجمه از فارسی توسط بایبوردی وی . بوروشفسکی . با نظارت ومسئولیت م. ن. عثمانف . نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» چاپ مسکو .

"Kniga o prostakakh Dakhoname". Per. s pers. Ch. Bayburdi i Iu. Borshevskogo. "Nauka". Moskva, 1968.

۱۹۶۸ ـ سخنان حکیمانه‌ای از شاعران وحکمای ایرانی وتاجیك . ترجمه ن . گربنف . نشریه مرکزانتشارات دولتی «دانش» . چاپ مسکو .

Izrecheniia persidskikh i tadzikskikh narodov ikh poetov i mudretsov. Per. N. Grebneva. "Nauka". Moskva, 1968.

۱۹۶۸ ـ شرحی دربارهٔ نسخه های خطی فارسی و تاجیکی انستیتوی ملل آسیا . نشریه پنجم : فرهنگهای دوزبانی . تألیف س . ای. بایفسکی . نشریه مرکز انتشارات دولتی «دانش» چاپ مسکو .

"Opisanie persidskikh i tadzikskikh rukopisey Instituta narodov Azii". Vip. 5: Baevskiy S.I. Dvuiazichnie slovari. "Nauka". Moskva, 1968.

آذربایجان

۱۸۷۱ ـ از حاجی طـرخان تا استرابـاد . تألیف ی . ن یاولنسکی . چاپ حاجی طرخان .

I.N. Iavlenskiy: Ot Astrakhani do Astrabada. Astrakhan, 1871.

۱۹۱۶ ـ سرزمین ایران . تألیف گ . ك . موگیلف . چاپ باکو ، در دو جلد (جلد سوم این کتاب در همان سال در عشق‌آباد انتشار یافت) .

G.K. Mogilev: Persidskie zemli. kn 1-2. Baku, 1916.

۱۹۲۰ ـ «شرفنامهٔ نظامی» . ترجمه‌ی . ا . برتلس . چاپ باکو .

Nizami: Sharaf-name. Per. i red. E.E. Bertels. Baku, 1920.

۱۹۲۰ ـ دوران نوین تاریخ ایران وموافقتنامه انگلستان وایران . تألیف سیدضیاءالدین طباطبائی . چاپ مسکو .

Seid Ziyaeddin Tabatabai: Novaya epokha v istorii Persii i anglo-persidskii dogovor. Baku, 1920.

۱۹۲۵ ـ مقام اقوام ساکن کرانه های دریای مازندران در تاریخ اسلام . تألیف و . و . بارتولد . چاپ باکو .

V.V. Bartold: Mesto prikaspiiskikh oblastei v istorii musulmanskogo mira. Baku, 1925.

۱۹۲۶ ـ « گلستان ارم » . تألیف عباسقلی آقا قدسی باکیخانف . چاپ باکو .

Abbas-Kuli-Agha Kudsi Bakikhanov: Gyulistan-iram. Baku, 1926.

۱۹۲۷ ـ شرحی دربارهٔ میرزا مهدی خان ، ترك شناس ایرانی قرن هجدهم . تألیف ا . ن . ساموئیلویچ . چاپ باکو .

A.N. Samoilovich: Persidskii turkolog XVIII veka, Mirza Mekhdi-Khan. Baku, 1927.

۱۹۲۷ ـ سلسله قراقویونلو . تألیف و . ا . گردلفسکی . چاپ باکو .

V.A. Gordlevskii: Kara-Koyunlu. Baku, 1927.

۱۹۲۹ ـ آذربایجان در آغاز قرن هجدهم میلادی .تألیف ی . س . زواکین چاپ باکو.

E.S. Zevakin: Azerbaidzan v nachale XVIII veka. Baku, 1929.

۱۹۳۰ ـ پژوهش درباره مسئله ارضی درایران . تألیف م . سنجابی . نشریه انستیتوی دولتی پژوهشهای علمی

آذربایجان. چاپ باکو.

M. Sendzabi: K izucheniyu agrarnogo voprosa v Persii. "Az. Gos. NII". Baku, 1930.

۱۹۳۰ ـ «تهران مخوف». تألیف مشفق کاظمی. ترجمه به‌ترکی آذری، در دوجلد. چاپ باکو.

۱۹۳٤ ـ اشعار برگزیده از شاهنامه فردوسی. چاپ متن فارسی تحت نظر ر. آخوندوف. نشریهٔ «مرکز انتشارات دولتی آذر نشر». چاپ باکو.

Firdousi: Shakh-name. Izbrannye poemy. Pod obsh. red. R. Akhundova. "Azerneshr". Baku, 1934.

۱۹۳۸ ـ تاریخ مختصر آذربایجـان و ایران در قرون شانزدهم و هفدهم میلادی. تألیف ی. س. زواکین. نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحـاد شوروی، شعبه آذربـایجان. چاپ باکو.

E.S. Zevakin:: Ocherki po istorii Azerbaidzana i Irana XVI-XVII vv "Az. F. Akad. Nauk SSSR". Baku, 1938.

۱۹٤۰ ـ کتاب درسی زبان فارسی. تألیف ع. ی آذری. چاپ باکو.

A.I. Azeri: Uchebnik persidskogo yazyka. Baku, 1940.

۱۹٤۰ ـ فصولی از « تاریخ الکامل » ابن اثیر درباره تاریخ آذربایجان. ترجمه و تفسیر پ. ك. ژوزه. نشریهٔ

فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه آذربایجان . چاپ باکو .

Materialy po istorii Azerbaidzana iz "Tarikh al-Kamil" (Polnogo svoda istorii) Ibn Al-Asira. Per. i Komm P.K. Zhuze; "Akad. Nauk SSSR. Az. F." Baku, 1940.

۱۹٤۰ ــ نظامی شاعر بزرگ آذربایجان ، ودوران زندگی وخلاقیت هنری او . تألیف ی . ا . برتلس . چاپ باکو .

E.E. Bertels: Velikii azerbaidzanskii poet Nizami. Epokha, zhizn, tvorchestvo. Baku, 1940.

۱۹٤۰ ــ اسکندرنامه نظامی گنجوی. قسمت اول : شرفنامه. ترجمه ی . ا . برتلس ، با مقدمه و توضیحات . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه آذربایجان . چاپ باکو .

Nizami Gandzevi: Iskender-name. Ch. I. Sharaf-name. Per i predisl. E.E. Bertelsa. "Az. F. Akad. Nauk. SSSR". Baku, 1940.

۱۹٤۰ (تا ۱۹٤۷) ــ چاپ مجموعه کامل آثار نظامی ، در چهار جلد . جلدهای اول ودوم ، چاپ ۱۹٤۰ . جلد سوم ، چاپ ۱۹٤۱ . جلد چهارم چاپ ۱۹٤۷ . مجموعاً در ۸۹۵ صفحه . نشریهٔ « آذر نشر » . چاپ باکو .

"Nizami". Sbornik I-IV. Sb. 1: 1940; Sb. 2, 1940; Sv. 3: 1941; Sb. 4: 1947 - 895 S. "Azerneshr". Baku, 1940-1947.

۱۹٤۱ـ منظومه‌ها و قصاید نظامی گنجوی. ترجمه دسته‌جمعی م . س . شاهینیان ، س لیپسکروف ، و . در ژاوین ، پ . آنتو کولکسی ، ر . ایون ، ی . اوراتوفسکی ، س ایوانف . چـاپ باکو .

Nizami Gandzevi: Poemy i Otrivki. Per. M.S. Shaginyan, S. Lipskerov, V. Derzhavin, P. Antokolskii, R. Iven, I. Oratovskii, S. Ivanov. Baku, 1941.

۱۹٤۱ ـ داستان شاهزاده خانم روسی ، از منظومه هفت پیکـر نظامی گنجوی . ترجمه س . ایوانـف ، ای . اوراتوفسکی ، . ب . لاونیك . با مقدمه ی . ا . برتلس . چاپ باکو .

Nizami Gandzevi: Skazka o russkoi tsarevne. Iz poemy "Sem krasavits". Per. S. Ivanova, I. Oratovskogo, A.P. Lavinika. Predisl. E.E. Bertelsa. Baku, 1941.

۱۹٤۱ ـ هفت پیکر نظامی . ترجمه منظوم به ترکی آذری توسط محمد رحیم . چاپ باکو .

۱۹٤۱ (و ۱۹٤۲) ـ اسکندرنامـه نظامی . ترجمه به ترکی قفقازی . جلد اول توسط عبداله شایگان. جلددوم توسط رضاقلی زاده . چاپ باکو .

۱۹٤۱ ـ قیام بابك . تألیف ز . ای . یامپولسکی . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه آذربـایجان .

چاپ باکو.
Z.I. Yampolskii: Vosstanie Babeka. "Az. F. Akad. Nauk. SSSR". Baku, 1941.

۱۹٤۲ ـ هفده داستان از مخزن‌الاسرار نظامی گنجوی. ترجمه و توضیحات و مقدمه از ماریتا شاهینیان. چاپ باکو.
Nizami Gandzevi. Semnadtsat rasskazov iz poemy "Sokrovishnitsa tain". Per., prim, i predisl. Marietty Shaginyan. Baku, 1942.

۱۹٤٤ ـ رباعیات خیام. ترجمه به ترکی آذری توسط مهدی سعید زاده. چاپ باکو.

۱۹٤٥ ـ برگزیدهٔ دیوان ملک‌الشعرای بهار. ترجمه به ترکی آذری توسط ج. خندان. چاپ باکو.

۱۹٤٥ ـ «نظامی نامه». نوشتهٔ ا. او. ماکوولسکی به روسی. چاپ باکو.
A.O. Makkovelskii: Nizami nama. Baku, 1945.

۱۹٤٥ ـ فرهنگ مختصر فارسی ـ روسی ـ آذربایجانی، در ۳۳۹ صفحه. تألیف ی میربابایف. تحت نظر م. ر. عسکرلی و. ف. بابایف. نشریه مرکز انتشارات دولتی آذربایجان. چاپ باکو.
I. Mirbabaev: Kratkii persidsko-russko-azarbaidzanskii slovar. 339 s. Red. M.R. Askerli i F. Babaev. "Azgosizdat". Baku, 1945.

۱۹٤۷ـ مخزن‌الاسرار نظامی گنجوی. ترجمه م . شاهینیان، با مقدمه ج . جعفر اوف . نشریه مرکز انتشارات دولتی آذربایجان . چاپ باکو .

Nizami Gandzevi: Sokrovishnitsa tain. Per. M. Shaginyan. Predisl. Dz. Dzafarova. "Azgosizdat". Baku, 1947.

۱۹٤۷ ـ افکار تربیتی نظامی . تألیف م . ا . مراد خانف. چاپ باکو .

M.A. Muradkhanov: Pedagogicheskie viskazyvaniya Nizami. Baku, 1947.

۱۹٤۷ ـ نظامی گنجوی و خلاقیت هنری او . تألیف گ . آراسلی . چاپ باکو .

G. Arasly: Nizami Gandzevi i ego tvorchestvo. Baku, 1947.

۱۹٤۷ ـ مذاکرات مجمع علمی مربوط بزندگی و اثر هنری نظامی گنجوی (سوم تا ششم ژوئن ۱۹٤۷) . نشریهٔ فرهنگستان علوم‌جمهوری آذربایجان. چاپ باکو.

Nizami Gandzevi. Materialy nauchnoi konferentsii, posvyashennoi zhizni i tvorchestvu poeta (3-6 iiunia 1947 g.). "Akad. Nauk Az. SSR" Baku, 1947.

۱۹٤۷ ـ مجموعه مقالات در بارهٔ نظامی گنجوی . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذبایجان . چاپ باکو .

Nizami Gandzevi: Sbornik Statei. "Akad. Nauk. Az. SSR". Baku, 1947.

۱۹٤۷ ـ شرفنامهٔ نظامی . متن علمی وانتقادی توسط ع . ع . علیزاده . با نظارت ی . ا . برتلس . چاپ باکو .
Nizami Gandzevi: Sharaf-name. Sostavitel nauchno-kriticheskogo teksta A.A. Alizade Red. E.E. Bertels. Baku, 1947.

۱۹٤۷ ـ اقبالنامهٔ نظامی . متن علمی وانتقـامی توسط ف . بالایف . با نظارت ی . ا. برتلس . چاپ باکو .
Nizami Gandzhevi: Ikbal-name. Sostavitel nauchno-kriticheskogo teksta F. Balaev. Red. E.E. Bertels. Baku, 1947.

۱۹٤۷ ـ خسرو و شیرین نظامی . ترجمه به‌روسی توسط ك . لیپسکروف . با مقدمه م . رفیع‌لی . چاپ باکو.
Nizami Gandzevi: Khosrov i Shirin. Per. K. Lipskerova. Pod red. E.E. Bertelsa. Predisl. M. Rafili. Baku, 1947.

۱۹٤۷ ـ مبارزه برای بیداری ایران در سالهای ۱۹۰۰ ـ ۱۹۰۷ (انقلاب مشروطیت ایـران) . تألیف ع . ك . گروال . رساله دکترای عالی . نشریه فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه آذربایجان . چاپ باکو .
A.K. Gerval: Borba za Iran i ego probuzhdenie 1900-1907 gg. Tezisy doktorskoii dissertatsii. "Az. F. Akad. Nauk SSSR". Baku, 1947.

۱۹٤۸ ـ « صدای تبریز » . مجموعه‌ای ا زاشعار شاعران آذربایجان ایران . گردآوری ای . پتروشفسکی . چاپ باکـــو .

I. Petrushevskii: Vosstaniye remeslenikov i gordskoy bednoty v Tebrize v 1571-1573. Baku, 1949.

۱۹٤۹ ـ شرحی‌درباره گنجه قدیم‌و کاوشهای باستانشناسی در آن . تألیف ی . م . جعفرزاده . نشریه فـرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

I.M. Dzafarzade: Istoriko-arkheologicheskii ocherk staroi Gandzi. “Akad. Nauk Az. SSR”. Baku, 1949.

۱۹۵۰ ـ مجموعه اشعار شاعران آذربایجان ایــران . تحت نظر ا . آنتوکولسکی ، آ . ژاروف رسول رضـا رسول چاپ باکو .

“Poety Yuzhnogo Azerbaidzana”. Sbornik stikhov. Pod obsh. red. A. Antokolskogo, A. Zharova, Rasul Riza. Baku, 1950.

۱۹۵۰ ـ «یادگار » . اثر منظوم ژاله شاعره ایرانی . ترجمه به‌ترکی آذری توسط دلبازی . چاپ باکو .

۱۹۵۲ ـمعماری آذربایجان . نشریه فرهنگستان علـوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Arkhitektura Azerbaidzana. “Akad. Nauk. Az. SSR”. Baku, 1952.

۱۹۵۳ ـ زندگی و خلاقیت هنری نظامی گنجوی . تألیف م . ی . قلی زاده . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذبایجان . چاپ باکو .

M. Iu. Gulizade: Nizami Gandzevi. Zhizn i tvorchestvo. "Akad. Nauk Az. SSR". Baku, 1953.

۱۹۵۳ ـ اسکندرنامه نظامی گنجوی . متن علمی و انتقادی توسط م . ی . قلی‌زاده . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Nizami Gandzhevi: Iskender-name. Sostavitel nauchno-kriticheskogo teksta. M. Iu. Guliszade. "Akad. Nauk. Az. SSR". Baku, 1953.

۱۹۵۳ ـ اسکندرنامه نظامی . ترجمه به‌روسی توسط ك . لیپسکروف . بتصحیح پ . آنتوکولسکی . در دو جلد . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ مسکو .

Nizami Gandzevi: Iskender-name. T. I-II (771 S.) Per. K. Lipskerov. Red. P. Antokolskii. "Akad. Nauk Az. SSR". Baku, 1953.

۱۹۵۳ ـ جملات مرکب فرعی در زبان ادبی معاصر فارسی. تألیف ا . ی . شفائی . رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی . باکو .

A.I. Shafai: Slozdnopodchinennoe predlozhenie v sovremennom persidskom literaturnom yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Baku, 1953.

۱۹۵۳ ـ آذربایجان و مناسبات روسیه و ایران و عثمانی در نیمه اول قرن هجدهم . تألیف ع . ا . عبدالرحمانف . رساله دکترا در رشته تاریخ . باکو .
A.A. Abdurakhmanov: Azerbaidzan v russko-irano-turetskikh otnosheniyakh v pervoi polovine XVIII veka. Avtoref. kand. istor. nauk. Baku, 1953.

۱۹۵٤ ـ میرزا علی موجز شبستری . تألیف ل . عمر و وا . رسالهٔ دکترا در رشته زبانشناسی . باکو .
L. Omarova: Mirza Ali Mavdzuz Shabustari. Avtoref. kand. filol. nauk. Baku, 1954.

۱۹۵٤ ـ زمان افعال در زبان فارسی ادبی امروزی . تألیف ع . ع . علیزاده . رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی . باکـو .
A.A. Alizade: Vremena glagola v sovremennom literaturnom persidskom Yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Baku, 1954.

۱۹۵٤ ـ خصوصیات صرف و نحوی صفت فعلی و فعل مضارع در زبان فارسی ادبی امروزی . تألیف ت . ز . رستمووا . رساله دکترا در رشتهٔ زبانشناسی . باکو .
T.Z. Rustamova: Morfologicheskie osobennosti prichastii i deeprichastii v sovremennom persidskom literaturnom yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Baku, 1954.

۱۹۵٤ ـ کلمه سازی از روی اسم درزبان فارسی امروزی.

تألیف ب . ت . عبداله‌یف . رسالهٔ دکترا در رشته زبان شناسی . باکو .

B.T. Abdullaev: Slovoobrazovanie imen Sushestvitelnykh v sovremennom persidskom literaturnom yazuke. Avtoref. kand. filol. nauk, Baku. 1954.

۱۹۵٤ ـ تاریخ آذربایجان در قرون سیزدهم و چهاردهم میلادی (وضع اجتماعی و اقتصادی و تاریخ سیاسی) . تألیف ع . ع . علیزاده . رسالهٔ دکترای عالی در رشته تاریخ . باکو .

A.A. Alizade: Istoriya Azerbaidzana XIII-XIV vv. Sotsialno-ekonomicheskie otnosheniya i politicheskaya istoriya. Avtoref. d-ra istor. nauk. Baku, 1954.

۱۹۵٤ـ شرحی دربارهٔ تاریخ سیاست استعماری و توسعه‌طلبی انگلستان در قفقاز و ایران در نیمه دوم قرن شانزدهم و آغاز قرن هفدهم میلادی . تألیف م . س . آبرامیان . رساله دکترا در رشته تاریخ . باکو .

M.S. Abramyan: Iz istorii kolonialno-ekspansionistskoi politiki Anglii v Zakavkazye i Irane vo vtoroi polovino XVI i nacha XVIII vv. Avtoref. Kand. istor. nauk. Baku, 1954.

۱۹۵٤ ـ روابط شوروی وایران در سالهای ۱۹۱۷ تا ۱۹۲۱ . تألیف م . ن . شیخلی . رساله دکترا در رشته تاریخ . باکو .

M.N. Shikhly: Sovetskoiranskie otnosheniya v period 1917-1921 godov. Avtoref. kand. istor. nauk. Baku, 1954.

۱۹۵۵ ـ لغات آذربایجانی در زبان پارسی ، در دوران صفویان . تألیف ح . زرینه زاد . رسالهٔ دکترا در رشته زبانشناسی . باکو .

G. Zarinezad: Azerbaidzanskie slova v persidskom yazuke v period sefevidov. Avtoref. kand. filol. nauk. Baku, 1955.

۱۹۵۵ ـ خسرو وشیرین نظامی گنجوی . ترجمه ك . لیپسکروف . تحت نظر ی . ا . برتلس . بامقدمه م .رفیع‌لی. چاپ تازه با تجدید نظر و تکمیل . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Nizạmi Gandzevi: Khosrov i Shirin. Per. K. Lipskerova. Pod. red. E.E. Bertelsa. Predisl. M. Rafili. Izd. 2, pererabot. i dop. "Akad. Nauk Az. SSR". Baku, 1955.

۱۹۵۵ ـ مجموعهٔ اشعار ژاله . متن فارسی . چاپ باکو .

۱۹۵۶ ـ تاریخ اجتماعی و اقتصادی و سیاسی آذربایجان در قرون سیزدهم و چهاردهم میلادی . تألیف ع . ع . علیزاده . بانظارت ی .پ. پتروشفسکی. نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

A.K. Ali-Zade: Sotsialno-ekonomicheskaya i politicheskaya istoriya Azerbaidzana XIII-XIV vv. Red. I.P. Petrushevskii. "Akad. Nauk. Az. SSR". Baku, 1956.

۱۹۵۶ ـ برگزیده اشعار خاقانی شیروانی . ترجمه به ترکی آذری نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

۱۹۵۶ ـ اشعار میزرا علی موجز . ترجمه پ . پانچنکو . چاپ باکو .

Mirza Ali Modzuz: Stikhi. Per. P. Panchenko. Baku, 1956.

۱۹۵۷ ـ جامع‌التواریخ رشیدی . جلد سوم . ترجمه از فارسی به‌روسی توسط آ . ك . آرندس . بضمیمه‌متن فارسی با نظارت علمی و انتقادی عبدالکریم علی‌اوغلی علیزاده . متن‌فارسی به تصحیح ی . ا. برتلس و آ.آ. روماسکه‌وریچ. متن فارسی به‌تصحیح ی . ا . برتلس، آ .ی. یاکوبووسکی، آ . آ . روماسکه‌ویچ . نشریهٔ مشترك فرهنگستانهای علوم اتحاد شوروی و آذربایجان . چاپ باکو .

Fezlullah Reshideddin: Dzami-et-Tevarikh. T. III. Per. s persidskogo yazyka A.K. Arendsa. Sost. nauchno-kriticheskogo teksta na persidskom yauzuke A.A. Ali-Zade. "Akad. nauk SSSR i Akad. nau Az. SSR". Baku, 1957.

۱۹۵۷ ـ دوران زندگی و نظرات اجتماعی و اقتصادی نظامی گنجوی . تألیف ع . ص . فرج اف . نشریهٔ فرهنگستان علوم‌جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ‌باکو.

A.S. Faradzev: Epokha i sotsialno-ekonomicheskie vozzreniya Nizami Gandzevi. "Akad. Nauk. Az.SSR". Baku, 1957.

۱۹۵۷ ـ « بختیارنامه خدائی شاعر آذربایجانی » . چاپ مرکز انتشارات دولتی « آذرنشر » . باکو .

۱۹۵۸ ـ روان شناسی ابن سینا . تألیف ع . ك . ژاکویف. نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجـان . چاپ باکو .

A.K. Zakuev: Psikhologiya Ibn-Siny. "Akad. Nauk. Az.SSR". Baku, 1958

۱۹۵۸ ـ بوستان سعدی : ترجمه به ترکی آذری . توسط م . سعیدزاده . چاپ مرکز انتشارات دولتی « آذرنشر ». باکو .

۱۹۵۸ ـ مجملی از تاریخ مناسبات آذربایجان وروسیه در قرون پانزدهم تا هجدهم میلادی . تألیف ع . ن . قلی‌یف . نشریهٔ فرهنگستان علوم آذربایجان . چاپ باکو .

A.N. Guliev: Iz istorii azerbaidzano-russkikh otnoshenii XV-XVIII vv. "Akad. Nauk Az.SSR". Baku, 1958.

۱۹۵۸ تا ۱۹٦٤ ـ تاریخ آذربایجان . تألیف ی . ا. حسین‌ـ اوف وا. س. سمباتزاده . نشریه انستیتوی تاریخ آکادمی علوم آذربایجان . چاپ باکو .

I.A. i Huseinov i E.S. Sumbatzade: Azerbaidzan tarikhi. "Azerbaidzan SSR Elmlar Akademiyt-sy. Tarikh instituti". Baki, 1958-1964.

۱۹۵۹ ـ منتخبات آثار خاقانی شیروانی . ترجمه به‌روسی توسط و . در ژاوین . به تصحیح ا . و . استاروستین . با مقدمه م . ی قلی زاده . نشریهٔ فرهنگستان‌علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Khaghani Shirvani: Izbrannye proizvedeniya. Per. V. Derzhavina. Red. A. Starostin. Predisl. M. Iu. Ghuli-Zade. "Akad. Nauk. Az.SSR". Baku. 1959.

۱۹۵۹ ـ هفت پیکر نظامی گنجوی . ترجمه ر . ایونف . با نظارت ی . ا . برتلس . مقدمه از م . عارف . چاپ مکمل و تجدید نظر شده ، نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی آذربایجان . چاپ باکو .

Nizami Gandzevi: Sem krasavits. Per. R. Ivneva. Pod. red. E.E. Bertelsa. Predisl. M. Arifa. Izd. 2, perreabot. i dop. "Azgosizdat". Baku, 1959.

۱۹۵۹ ـ خسرو و شیرین نظامی گنجوی . متن علمی و انتقادی فارسی باهتمام ل . ا . ختاگورف . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری آذربایجان . چاپ باکو .

Nizami Gandzevi: Khosrov in Shirin. Sostavitel nauchno-Kriticheskogo teksta L.A. Khetagurov. (813 s.): "Akad. Nauk Az.SSR". Baku, 1960.

۱۹۶۰ ـ مخزن‌الاسرار نظامی گنجوی . متن علمی و انتقادی فارسی باهتمام ع . ع. علیزاده . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Nizami Gandzevi: Sokrovishnitsa tain (Makh-zan-i-Asrar). Sost. nauchno-kriticheskogo teksta. A.A. Ali-Zade. "Akad. Nauk AzSSR". Baku. 1960.

۱۹٦۰ ـ روابط ادبیات غرب با هنر نظامی . تألیف ا . آقایف . نشریه مرکز انتشارات دولتی آذربایجان . چاپ باکو .

A. Agaev: O nekotorykh svyazyakh zapadnoi literatury s tvorchestvom Nizami. "Azgosizdat" Baku, 1960.

۱۹٦۰ ـ مآخذ سریانی قرون دوازدهم وسیزدهم میلادی دربــاره آذربایجــان . تألیف ر . ا . حسین‌اف . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

R.A. Gusainov: Siriiskie istochniki XII-XIII vv. ob Azerbaidzane. "Akad. Nauk AzSSR". Baku, 1960.

۱۹٦۰ ـ تاریخ عالم آرای عباسی بعنوان مأخذ تاریــخ آذربایجان . تألیف ا . رحمانی . چاپ باکو .

A. Rakhmani: Tarikh-i Alam oray-i Abbasi kak istochnik po istorii Azerbaidzana. Baku, 1960.

۱۹٦۰ ـ مناسبات ارضی در آذربایجان ایران ، در آستانه انقلاب مشروطیت . تألیف م . ا . داداش‌زاده . رساله دکترا در رشته اقتصاد . باکو .

M.A. Dadash-Zade: Agrarnye otnosheniya v Yuzhnom Azerbaidzane nakanune iranskoi revolyutsii 1905-1911 gg. Avtoref. kand. istor. nauk. Baku, 1960.

۱۹۶۱ ـ نوشته‌های جهانگردان درباره آذربایجان . تألیف ز . ی . یامپولسکی . به تصحیح ا . م . شاهمانیف . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Z.I. Yampolskii: Puteshestvenniki ob Azerbaidzane. Pod. red. E.M. Shakhmanieva. "Akad. Nauk. AzSSR". Baku, 1961.

۱۹۶۱ ـ محمد نصیرالدین طوسی بنیانگزار رصدخانهٔ مراغه . تألیف گ . د . محمد بیگلی . بتصحیح ذ . ی . خلیل‌اف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

G.D. Mamedbeili: Osnovatel Maraginskoi observatorii Mokhammed Nasiraddin Tusi. Red. Z.I. Khalilov. "Akad. Nauk AzSSR". Baku, 1961.

۱۹۶۱ ـ « زبان فارسی » ، کتاب درسی مخصوص دانشجویان سال اول ودوم دانشکده خاور شناسی دانشگاه دولتی آذربایجان . تألیف ع.ع. علیزاده و ن . ز . حاتمی. نشریه دانشگاه دولتی آذربایجان . چاپ باکو .

A.A. Ali-Zade i N.Z. Hatemi: Persidskii yazuk. Uchebnik dlya studentov I-II kursov vostochnogo fakulteta Az.Gosud. Unyversitet. Baku 1961.

۱۹۶۲ ـ نظریات اجتماعی و سیاسی و فلسفی خاقانی شیروانی . تألیف س . د . رضا قلیزاده . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو.

S.D. Rezakulizade: Obshchestvenno-politicheskie i filosofskie vzglyady Khakani Shirvani. "Akad. Nauk AzSSSR". Baku, 1962.

۱۹۶۳ ـ نهضت مزدکیان . تألیف آ . ی . سلیمانی . رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ . باکو .

A. Iu. Suleimani: Mazdakitskoe dvizhenie. Avtoref. kand. istor. nauk. Baku, 1963.

۱۹۶۳ ـ مسکوکات دولت صفوی (قرن شانزدهم تا آغاز قرن هجدهم میلادی) . تألیف ا. م. رجبلی . رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ . باکو .

A.M. Radzabli: Monetnoe delo v sefevidskom gosudarstve (XVI-nachalo XVIII vv.). Avtoref. kand. istor. nauk. Baku, 1963.

۱۹۶۳ ـ مناسبات آذربایجان و روسیه درقرون پانزدهم تا هفدهم میلادی . تألیف ا . حسین‌اف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

A. Guseinov Azerbaidzano-russkie otnosheniya XV-XVII vekov. "Akad. Nauk AzSSR". Baku, 1963.

۱۹۶۳ ـ صنایع و طبقهٔ کارگر ایران درپایان‌قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم . تألیف ز . ز . عبداله‌یف . با نظارت

گ . م . پتروف . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری‌شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Z.Z. Abdullaev:: Promyshlennost i zarozhdenie rabochego klassa Irana v kontse XIX-nachalo XX vv. Otv. red. G.M. Petrov. "Akad. Nauk. AzSSR". Baku, 1963.

۱۹۶۳ ـ مبارزه روزنامه‌های مهاجران ایرانی بااستعمار و امپریالیسم در آستانه انقلاب مشروطیت ایران . تألیف ا.ر. حاتمی . رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ . باکو .

I.R. Hatemi: Borba iranskikh emigrantskikh gazet protiv kolonializma i imperializma, nakanune iranskoi revolyutsii 1905-1911 gg. Avtoref. kand. istor. nauk. Baku, 1963.

۱۹۶۳ ـ مسائل ارضی وجنبش کشاورزان در ایران . تألیف ر . ا . سعید اوف ، با نظارت ا . و . باشکیراوف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

R.A. Seidov: Agrarnyi vopros i krestyanskoe dvizhenie v Irane. Red. A.V. Bashkirov. "Akad. Nauk AzSSR". Baku, 1963.

۱۹۶۴ ـ شرح مختصری درباره مآخذ مربوط به تاریخ آذربایجان از منابع عربی . تألیف ذ . م . بنیادوف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Z.M. Bunyatov: Obzor istochnikov po istorii Azerbaidzana. Istochniki arabskie. "Akad. Nauk AzSSR". Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ تاریخ علم پزشکی در آذربایجـان از دوران باستانی تا قرن نوزدهـم . تألیف ی . ك . افندی‌یف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجـان . چاپ باکو .

I.K. Efendiev: Istoriya meditsiny v Azerbaidzane s drevneiskikh vremen do XIX veka. "Akad. Nau AzSSR". Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ موضوع آذربایجان و روابط روسیه و عثمانـی وایران در نیمه اول قرن هیجدهـم . تألـیف ع . ع . عبدالرحمانف . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

A.A. Abdurakhmanov: Azerbaidzan vo vzaimootnosheniyakh s Rossii, Turtsii i Irana v pervoi polovine XVIII veka. "Akad. Nauk AzSSR". Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ تحقیقی درباره منظومه مجنون ولیلی امیر خسرو دهلوی . تألیف ط . ع . محرم‌اف . رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی . باکو .

T.A. Magerramov: Poema "Medznun i Leili" Amira Khosrova Dekhlavi. Avtoref. kand. filoli nauk. Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ مینیاتورهای نسخ خطی خمسه نظامی مربوط به

سالهای ۱۵۳۹ تـا ۱۵٤۳ . تـألیف ا . ی . قاضی‌یف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجـان . چاپ باکو .

A. Iu. Kaziev: Miniatyury rukopisi "Khamse" Nizami 1539-1543 gg. "Akad. Nauk AzSSR". Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ اشعار فرخی یزدی . تألیف ع . غ . حاجی‌یف . رسالهٔ دکترا در رشته زبانشناسی . باکو .

A. Gh. Hadziev: Poeziya Farrokhi Iezdi. Avtoref. kand. filol. nauk. Baku, 1964.

۱۹٦٤ـ نظریات پزشکی میرزا محمدبن عبدالصبور تبریزی. تألیف ن . ق . کودری . رسالهٔ دکترا در رشته پزشکی . باکو .

N. Gh. Kudari:: Meditsinskie vozzreniya Mirza Mukhammeda Ibn-Abdus-Sabur Tabrizi. Avtoref. kand. med. nau. Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ تجسم تصاویر شاعرانه در هنر نقاشی سیاه قلم معاصر ایران . تألیف ع . مینائی . رساله دکترا در رشته هنر . باکو .

A. Minai: Prestavlenie poeticheskikh obrazov v sevremennom graficheskom iskusstve Irana. Avtoref. kand. isqusst. nauk. Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ ترکیب کلمه از متشابهات در زبان فـارسی . تألیف ط . ع . علی اصغرووا . رسالـه دکترا در رشته

زبانشناسی . باکو .

T.A. Aleskerova: Slovoobrazuyushie omorfemy v persidskom yazyke Avtoref. kand. filol. nauk. Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ دربارهٔ ترکیب اصطلاحات در زبان فارسی ، برمبنای نوشته‌های صادق هدایت . تألیف ف . ای . ذوالفقاروو ا . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . باکو .

F.I. Zulfigarova: Idiomatischeskie vyrazheniya v persidskom yazyke (Po materialam proizvedeniya S. Khedayata.) Avtoref. kand filol. nauk. Baku, 1964.

۱۹٦٤ ـ اشکال مالکیت ارضی و قواعد استفاده از زمین درایران در پایان قرن ۱۹ واوایل قرن ۲۰ ـ تألیف ش . تقی‌یوا ، بزبان ترکی آذری چاپ باکو .

۱۹٦٥ ـ یوسف وزلیخای نظامی گنجوی . ترجمه به ترکی آذری توسط مبارز علیزاده ، با نظارت محمد سلطانوف نشریه مرکز نشریات دولتی آذربایجان . چاپ باکو .

۱۹٦٥ ـ آذربایجان در قرون هفتم تا نهم میلادی . تألیف ض . بنیادوف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان . چاپ باکو .

Z. Buniyatov:: Azerbaidzan v VII-IX vv. "Akad. Nauk Az.SSR".Baku, 1965.

۱۹٦٥ ـ ضمیر شخصی در زبان فارسی . تألیف ج . ا .

صادقوا . رسالهٔ دکترا در رشته زبانشناسی . باکو .
Dz. A. Sadykova: Lichnye mestoimeniya v persidskom yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Baku, 1965.

۱۹۶۶ ـ اسکندرنامه نظامی گنجوی . ترجمه به ترکی آذری توسط علی عباس‌اف . نشریه مرکز نشریات دولتی آذربایجان . چاپ باکو .

۱۹۶۷ ـ مصنوعات پیشه‌وران درشهرهای آذربایجان در قرن هجدهم . تألیف م . خ . حیدراوف. نشریه فرهنگستان علوم آذربایجان چاپ باکو .
M. Kh. Geydarov: Remeslennoe proizvodstvo v Gorodakh Azerbaidzana v XVII v. "Akad. nauk. Az. SSR". Baku, 1967.

۱۹۶۷ ـ شمه‌ای از تاریخ روابط بازرگانی انگلستان با دولت صفوی در نیمه دوم قرن شانزدهم . تألیف ب . آ . احمداوف . رساله دکترا در رشته تاریخ . چاپ باکو .
B.A. Akhmedov: Iz istorii torgovikh snosheniy Anglii s gosudarstvom sefevidov II polovina XVI veka. "Avtoref. kand. istor. nauk. Baku, 1967.

۱۹۶۸ ـ مسئله احیای میراث شاعرانهٔ سعدی شیرازی . متن منقح بوستان وبررسی دربارهٔ مؤلف این اثر واهمیت اشعار آن در تاریخ ادبیات ایران . تالیف ر. م. علی‌یف. رساله دکترای عالی در رشته زبانشناسی . باکو .

R.M. Aliev: Problema vosstanovleniia poeticheskogo naslediia Sa'adi Shirazi. Kriticheskiy tekst "Bustana", ego axtori znachenie poemy v istorii iranskoy literaturi. Avtoref. dissert. na soiskanie uchen. stepen. doktora. filol. nauk. Baku, 1968.

۱۹۶۸ ـ پیدایش طبقهٔ کارگر در ایران. تالیف ز. ز. عبداله‌یف. نشریهٔ فرهنگستان علوم آذربایجان. چاپ باکو.

Z.Z. Abdullaev: Formirovanie rabochego klassa Irana. "Akad. Nauk AzSSR". Baku, 1968.

۱۹۶۸ ـ سکه های ایلخانی در قرن چهاردهم میلادی. تألیف م. ا. سیف‌الدینی. نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی آذربایجان. چاپ باکو.

M.A. Seyfeddini: Monety Ilkhanov XIV veka. "Akad. Nauk. Az.SSR". Baku, 1968.

۱۹۶۹ ـ مختصات هنری خط نستعلیق. تألیف غلام آذری درآبادی. رسالهٔ دکترا دررشته هنرهای زیبا. چاپ باکو.

Gulam Azeri Darabadi: Khudozhestvenno-poligraficheskie osobennosti pocherka "Nastalik". Avtoref. dissert. na soiskanie uchonoy stepeni kand. iskusstv. nauk. Baku, 1969.

ارمغان

Title A first course in educa

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE
		Alimutsa[illegible] 03 / Fee Ahmad	Aftazeeda

9622522401

۱۸۹۳ ـ « رستم و سهراب » . فصلی ازشاهنامه . ترجمه به‌ارمنی ، توسط س . گلزادیانتسS. Gulzadiantz. چاپ شوشه .

۱۸۹٤ـ « سیاوش » . فصلی ازشاهنامه . ترجمه به‌ارمنی ، توسط س . گلزادیانتس S. Gulzadiantz چاپ شوشه .

۱۸۹٤ ـ «ضحاك بیوراسپی دیوصفت» . اقتباس ازشاهنامه توسط س . گلزادیانتس S. Gulzadiantz . چاپ شوشه .

۱۹۰۹ ـ محمدعلی‌شاه. جنبش‌ملی در کشورشیروخورشید. تألیف اترپت . چاپ الکساندروپول .

Atrpet: Mamed-Ali Shakh. Narodnoe dvizhenie v krae Lva i Sontsa. Aleksandropol, 1969.

۱۹۱۱ ـ افسانه امیرطاهر و زهره ماهرو . اقتبـاس از فارسی ، بااشعار س. ت. م . چاپ ایروان .

۱۹۲۷ ـ اسنادی دربارهٔ مناسبات ارمنستان وایران . تألیف ر . آچاریان . نشریه دانشگاه دولتی ارمنستان . چاپ ایروان .

R. Acharyan: Dokumenti ob armyano - persidskikh otnosheniyakh. "Erevanskogo Gosud. universiteta". Erevan, 1927.

۱۹۳٤ ـ رستم و سهراب فردوسی . ترجمه بزبان ارمنی توسط گ . آساطور . چاپ ایروان .

Firdusi: Rostam i Sokhrab (na armyanskom yazyke). Per. G. Asatur. Erevan, 1934.

۱۹۳۴ ـ « منتخبات فردوسی » (بمناسبت هزاره فردوسی) . نشریه مرکز دولتی نشریات ارمنستان ـ چاپ ایروان .

۱۹۳٤ ـ « رستم واسفندیار روئین‌تن » . ترجمه از شاهنامه بزبان ارمنی ، توسط س . تارونسی S. Taronsy ـ چاپ ایروان .

۱۹۳٦ ـ «رباعیات عمرخیام» . ترجمه به‌زبان‌ارمنی‌توسط آ . آقایان A. Aghayan . چاپ ایروان .

۱۹۳۷ ـ « منتخبات آثار فارسی ، مجموعه‌ای از آثار ادبی ایران » . گردآوری و ترجمه ا . آچاریان A. Acharyan چاپ ایروان .

۱۹۳۷ ـ منتخباتی از آثار پارسی . تدوین و تألیف ر . آچاریان . نشریه دانشگاه دولتی ارمنستان . چاپ ایروان .

R. Acharyan: Persidskaya Khrestomatiya. "Erevanskogo gosud. universiteta". Erevan, 1937.

۱۹۳۷ ـ « سرنوشت روستائی » . تألیف احمد خداداده . ترجمه از فارسی به‌ارمنی توسط م . استپانیان . نشریه مرکز انتشارات دولتی ارمنستان . چاپ ایروان .

Akhmed Khodadade: Sudba Krestianina. Perev. M. Stepaniana. "Gosizdat Armenii". Erevan, 1937.

۱۹۳۷ ـ سیاوش . نمایشنامه در پنج پرده . تألیف هـ . جاوید . چاپ ایروان .

G. Dzhavid: Siavush. Piesa v 5 deystviyakh Erevan, 1937.

۱۹۳۸ ـ ترانه‌های ملی کردی . تألیف ك . زاخاریان . چاپ ایروان .

K. Zakharyan: Kurdskiye narodniye pesni. Erevan, 1938.

۱۹٤٦ ـ طليعهٔ ادبیات پارسی . تألیف ا . ب . آقایان . نشریهٔ فرهنگستان علوم ارمنستان . چاپ ایروان .

E. B. Agayan: Nachalo persidskoy literaturi. "Akad. Nauk Ar. SSR". Erevan, 1946.

۱۹٤۸ ـ نظامی گنجوی . اثر ا . ب . آقایان . نشریهٔ فرهنگستان علوم ارمنستان . چاپ ایروان .

E. G. Agayan: Nizami Giandzavi. "Akad Nauk Ar.SSR". Erevan, 1948.

۱۹٤۸ ـ تاریخ قرائت کتیبه‌های میخی فارسی باستانی . تألیف ر .آچاریان . نشریهٔ دانشگاه دولتی ایروان . چاپ ایروان .

R. Acharyan: Istoriia rasshifrovki drevnopersidskikh klinopisey. "Erevanskogo gosud. universiteta". Erevan, 1948.

۱۹٤۸ ـ منابع ایرانی دربارهٔ ارامنه ، بر مبنای شاهنامه . تألیف ر . آچاریان . چاپ ایروان .

R. Acharyan: Iranskie istochniki ob aramyanakh. po "Shakhname". Erevan, 1948.

۱۹۵۲ ـ رباعیات عمرخیام . تألیف و ترجمه ا . د . مرادیان . نشریه دانشگاه ایروان درمجموعهٔ کارهای علمی دانشجویان دانشگاه . چاپ ایروان .

O. D. Muradyan: Chtverostishiya Omara Khayiama. "Sbornik studencheskikh nauchnikh trudov Erevanskogo gosud universiteta". Erevan, 1952.

۱۹۵۵ ـ شرحی درباره زبان فارسی باستانی . تألیف گ . م . نعلبندیان . چاپ ایروان .

G.M. Nalbandyan: Ocherki po drevne persidskomu yazyku. Erevan, 1955.

۱۹۵۵ ـ تأثیر نخستین انقلاب روس در انقلاب سالهای ۱۹۰۵ ـ ۱۹۱۱ (انقلاب مشروطیت ایران) . تألیف ت . آ . هاکوپیان . نشریه دانشگاه دولتی ایروان . چاپ ایروان .

T. A. Akopyan: Vliianie pervoy russkoy revolitsii na iranskuiu revoliutsiiu 1905-1911 gg. "Erevanskogo gosud. universiteta". Erevan. 1955.

۱۹۵۵ ـ شرحی مختصر دربارهٔ زبان فارسی باستانی . تألیف گ. م. نعلبندیان . رساله دکترا دررشته زبانشناسی . ایروان .

G.M. Nalbandyan: Ocherki po drevnepersidskomu yazuku. Avtoref. kand. filol. naufl. Erevan, 1955.

۱۹۵۵ ـ ابوعلی سینا وادبیات جهانی . تألیف ا . ا . شهسواریان . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . ایروان.

A.O. Shakhsuvaryan: Abu-Ali Ibn-Sina i mirovaya literatura. Avtoref. Kand filol. nauk Erevan 1955.

۱۹۵۵ ـ بررسی دربارهٔ نظامی . تألیف م . شاهینیان . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ارمنستان . چاپ ایروان .

M. Shaginyan: Etudy o Nizami. "Akad. Nauk Arm. SSR". Erevan, 1955.

۱۹۵۵ ـ مناسبات ارضی در ایران معاصر . تألیف گ . م . یگانیان . رساله دکترا در رشته اقتصاد . ایروان .

G.M. Eganyan: Agrarnye otnosheniya v sovromennom Irane. Avtoref. kand. ekonom. nauk Erevan, 1955.

۱۹۵۶ ـ اسناد فارسی متن داران . جلد اول : فرمانهای پادشاهان ایران (سالهای ۱۶۰۱ ـ ۱۶۵۰) . گردآوری و تنظیم ا. د. پاپازیان . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ارمنستان . چاپ ایروان .

Persidskie dokumenty Matenadarana. I. Ukazi. vypusk perviy (1601-1651 gg.). Sost. A.D. Popazyan. Gosud. Khranilishe previchnikh rukopisey pri Sovete ministrov Armyanskoy SSR (Matenadaran). Erevan, 1956.

۱۹۵٦ ـ انقلاب مشروطیت ایران در سالهای ۱۹۰۵ ـ ۱۹۱۱ و بلشویکهای قفقاز. تألیف گ. س. هاروتونیان. نشریه مرکز انتشارات دولتی ارمنستان. چاپ ایروان.

G.S. Arutyunyan: Iranskaya revolyutsiya 1905-1911 gg. i bolsheviki Zakavkazya. "Armgosizdat". Erevan, 1956.

۱۹۵۷ ـ غزلیات حافظ. ترجمه به‌ارمنی توسط س. عمریان. چاپ ایروان.

Khafez: Lirika (na armyanskom yazuke). Per. S. Umariana. "Aypetra". Erevan, 1957.

۱۹۵۷ ـ انقلاب اکتبر و تحولات سیاسی ایران درسالهای ۱۹۱۷ تا ۱۹۲۱. تألیف ه. م. یگانیان H.M. Eganyan (بزبان ارمنی). نشریهٔ شعبه خاورشناسی آکادمی علوم ارمنستان. چاپ ایروان.

۱۹۵۸ ـ ارداویرافنامه. ترجمه از پهلوی و تفسیر توسط ر. آبرامیان. نشریهٔ فرهنگستان علوم ارمنستان. چاپ ایروان.

"Artavirafnamak". Per. s Pekhleviyskogo i kommentarii R. Abramyana. "Akad. Nauk Arm SSR". Erevan. 1958.

۱۹۵۸ ـ مصلح‌الدین سعدی . ترجمه منتخب اشعار سعدی توسط ملیك وارطانیان (بزبان ارمنی) چاپ ایروان .
Mosley-edin Saadi (na armyanskom yazuke). Per. Melik Vardanyan. "Aypetrat". Erevan, 1958.

۱۹۵۹ ـ جنگ ترکیه و ایران درآغاز قرن هفدهم ، و کوچانده شدن ارامنه . تألیف ا . خ . نجاریان ، بزبان ارمنی . نشریه دانشگاه دولتی ایروان . چاپ ایروان .
U. Kh. Nadzaryan: Turetsko-iranskaya voyna nachala XVII veka, i pereselenie armyan (na armyanskom yazuke). "Erevanskogo Gosud. universiteta". Erevan, 1959.

۱۹۵۹ ـ گنجینه‌های خطی متن‌داران . تألیف ا . گ . آبرامیان . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی ارمنستان . چاپ ایروان .
A.G. Abramyan: Rukopisnye sokrovisha Matenaderana. "Armgosizdat". Erevan, 1959.

۱۹۶۰ ـ زبانها و گویش‌های ایرانی . تألیف گ . م . نعلبندیان . نشریهٔ دانشگاه دولتی ارمنستان . چاپ ایروان .
G. M. Nalbuandyan: Iranskie yazuki i dialekti. "Erevanskogo gosud universiteta". Erevan, 1960

۱۹۶۰ ـ کشاورزی در ایران معاصر . تألیف هـ . م . یگانیان H.M. Eganyan (به زبان ارمنی) . نشریه شعبه خاورشناسی آکادمی علوم ارمنستان . چاپ ایروان .

۱۹۶۱ ــ احیای کلمات گمشده زبان فارسی به کمک کلمات زبان ارمنی. تألیف گ. م. نعلبندیان. نشریهٔ فرهنگستان علوم ارمنستان. چاپ ایروان.

G. M. Nalbandyan: Vosstnovlenie uteriannikh slov persidskogo yazika s pomoshiu armyanskogo. "Akad Nauk Arm. SSR". Erevan, 1961.

۱۹۶۱ ــ فرهنگ مفصل فارسی به ارمنی. تألیف مشترك آرام بوداغیان، اولگا آرزومانیان، واهان بایبوردیان. نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی ارمنستان. چاپ ایروان.

A. Dudagyan, O. Arzumanyan, V. Baibvertyan: Persidsko-armyanskii slovar. "Armgosizdat". Erevan, 1961.

۱۹۶۱ ــ شرحی دربارهٔ اصوات در زبان فارسی معاصر. تألیف گ. م. نعلبندیان. نشریهٔ دانشگاه دولتی ایروان. چاپ ایروان.

G. M. Nalbandyan: Ocherki po fonetike sovremennogo persidskogo yazuka. "Erevanskogo gosud universiteta". Erevan, 1961.

۱۹۶۱ ــ روابط ترکیه وایران با ارمنستان در قرن شانزدهم و نیمه اول قرن هفدهم. تألیف ا. خ. نجاریان (بزبان ارمنی). نشریهٔ دانشگاه دولتی ایروان. چاپ ایروان.

U. Kh. Nadzaryan: Turetsko-iranskie otnosheniya v XVI V. i pervoy polovine XVII V. i Armeniya. (na armyanskom yazuke). "Erevanskogo gosud. universiteta". Erevan, 1961.

۱۹۶۱ ـ گلستان سعدی. ترجمه بزبان ارمنی توسط آ.م. میناسیان. چاپ ایروان.

A. M. Minasyan: Armyanskie perevodi Gulistana Saadi. Erevan, 1961.

۱۹۶۲ ـ سیاوش، از شاهنامهٔ فردوسی. ترجمه س. عمریان بزبان ارمنی. چاپ ایروان.

Firdusi: Sivush (na armyanskom yazuke). Per. S. Umariana. "Aypetrat". Erevan, 1962.

۱۹۶۲ ـ زبان فارسی میانه. تألیف گ. م. نعلبندیان. نشریه دانشگاه دولتی ایروان. چاپ ایروان.

G. M. Nalbandyan: Srednepersiskoy yazyk. "Erevanskogo gosud universiteta". Erevan, 1962.

۱۹۶۲ ـ روابط ادبی ایران و ارمنستان در قرون پنجم تاهجدهم میلادی. تألیف ب. ل. چوخاسیان. رساله دکترا در رشته زبانشناسی. ایروان.

B.L. Chukaszyan: Armyanoiranskie literaturnie svyazi v V-XVIII vekakh. Avtoref. kand. filol. nauk. Erevan, 1962.

۱۹۶۳ ـ گلستان سعدی و ترجمه‌های آن بزبان ارمنی. تألیف ا. م. میناسیان. رساله دکترا در رشته زبان‌شناسی. ایروان.

A.M. Minasyan: Gulistan Saadi i ego perevody na armyanskii yazuk. Avtoref. kand. filol. nauk. Erevan, 1963.

۱۹۶۳ ــ مجموعه‌ای از داستانهای نویسندگــان معــاصر ایران. ترجمه بزبان ارمنی. نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی ارمنستان. چاپ ایروان.

۱۹۶۳ ــ افسانه‌های ایرانی. ترجمه به‌ارمنی توسط هـ. موسسیان و ا. پهلوانیان. چاپ ایروان.

Iranskie rasskazi. Per G. Movsisyana i O. Pakhlevanayana. "Aypetrat". Erevan, 1963.

۱۹۶۳ ــ زبان فارسی باستانی. تألیف گ. م. نعلبندیان. نشریه دانشگاه دولتی ایروان. چاپ ایروان.

G.M. Nalbandyan: Drevene persidskiy yazuk. "Erevanskogo gosud. universiteta". Erevan, 1963.

۱۹۶۳ ــ روابط ارضی درایران در نیمه اول قرن نوزدهم. تألیف هـ. م. یگانیان H. M. Eganyan (به‌زبان‌ارمنی). نشریه شعبه خاورشناسی آکادمی علوم ارمنستان. چاپ ایروان.

۱۹۶۳ ــ روابط ادبی ارمنستان وایران در قرون پنجم تا هجدهم میلادی. تألیف ب. پ. چوخاسیان. نشریه مرکز انتشارات دولتی ارمنستان. چاپ ایروان.

B. P. Chukaszyan: Armyano-iranskie literaturnye Svyazi V-XVIII v.v. "Razyskaniya". Erevan, 1963.

۱۹٦٤ ـ سنگوشتهٔ بیستون از داریـوش پسر ویشتاسپ . تألیف گ . م . نعلبندیان . نشریه دانشگاه ایروان . چاپ ایروان .

G. M. Nalbandyan: Bissetunskaya nadpis Dariia Vishtaspa. "Erevanskogo gosud. universiteta". Erevan, 1964.

۱۹٦٤ ـ نمونه‌هائی از نثر معاصر پارسی . تألیف گ. م. نعلبندیان . نشریه دانشگاه دولتی ایروان . چاپ ایروان .

G. M. Nalbandyan: Obraztsi sovremennoy persidskoy prozi. "Erevanskogo gosud universiteta". Erevan, 1964.

۱۹٦٤ ـ کشورها و ملل خاور نزدیك . جلد یکم : کشور ایران. نشریه‌فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ارمنستان. چاپ ایروان .

Strani i narody blizhnego vostoka. I: Persidskye strani. "Akad. Nauk. Ar. SSR". Erevan, 1964.

۱۹٦٤ ـ زال و رودابه ، از شاهنامه فردوسی . ترجمه س . عمریان بزبان ارمنی . چاپ ایروان .

Firdusi: Zal i Rudabe (na armyanskom yazuke3. Per. S. Umariana. "Aypetrat". Erevan, 1964.

۱۹٦٥ ـ اشعار و دوبیتی‌های خاقانی. ترجمه س .عمریان بزبان ارمنی . چاپ ایروان .

Khaghani: Stikhi i chetverostishiya (na armyanskom yazuke). Per. S. Umariana. "Ayastan". Erevan, 1965.

۱۹۶۵ ـ غزلیات جامی . ترجمه س . عمریان بزبان ارمنی . چاپ ایروان .

Dzami: Lirika (na armyanskom yazuke). Per. S. Umariana. "Ayastan". Erevan, 1965.

۱۹۶۵ ـ « فرهنگ پهلوی ـ فارسی ـ ارمنی ـ روسی انگلیسی » . تألیف ر . آبرامیان . با نظارت چاپی گ. م . نعلبندیان بضمیمه شرح مختصر دستور زبان پهلوی . چاپ ایروان .

R. Abramyan: Pekhleviysko - persidsko - armyano - russko - angliyski slovar. Podgotovil k pechati, otredaktiroval i sostavil kratkiy grammaticheskiy ocherk pekhlevi, kandidat filologicheskikh nauk, dotsent G. M. Nalbandyan. "Mitk". Erevan, 1965.

۱۹۶۵ (تا ۱۹۶۹) ـ مجموعهٔ مقالات خاورشناسی فرهنگستان علوم ارمنستان . درپنج مجلد (سالهای ۱۹۶۵، ۱۹۶۶ ، ۱۹۶۷ ، ۱۹۶۸ ، ۱۹۶۹) . چاپ ایروان .

Vostokovedcheskiy sbornik Akademia Nauk Ar.SSR. I - V. Erevan, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969.

۱۹۶۶ ـ سیرتحول اجتماعی و سیاسی ایران در اواخر قرن نوزدهم و اوائل قرن بیستم . تألیف هـ . م . یگانیان (به زبان ارمنی) . نشریهٔ شعبه خاورشناسی فرهنگستان علوم ارمنستان . چاپ ایروان .

۱۹۶۶ ـ روابط ارضی درایران در نیمه دوم قرن نوزدهم . تألیف هـ . م . یگانیان (به‌زبان‌ارمنی) . نشریهٔ شعبه‌خاورـ شناسی فرهنگستان علوم ارمنستان . چاپ ایروان .

۱۹۶۶ ـ اندرزنامهٔ انوشیروان . ترتیب متن و مقدمه توسط پ . ل .چوخاسیان. نشریه‌مرکز انتشارات دولتی‌ارمنستان. چاپ ایروان .

Nabidaniia Nushirvana. Podgotovka teksta i predislovie B.L. Chukaszyana. "Armgosizdat". Erevan, 1966.

۱۹۶۷ ـ روابط بین‌المللی ایران در سالهای ۱۸۱۳ تا۱۸۲۸ ـ تألیف ب.پ.بالایان . نشریهٔ فرهنگستان علوم ارمنستان . چاپ ایروان .

B.P. Balayan: Mezhdunarodnye otnosheniya Irana 1813 - 1828 gg. "Akad. Nauk. Ar.SSR". Erevan, 1967.

۱۹۶۷ ـ شاهنامه و مآخذ ارمنی . تألیف آ . ا . شهسواریان (بزبان ارمنی) . چاپ ایروان .

A. O. Shakhsuvaryan: Shakhname i armyanskie istochniki. (na armyanskom yazyke). "Ayastan" Erevan, 1967.

۱۹۶۷ ـ رستم وسهراب ، از شاهنامه فردوسی . ترجمه س . عمریان ، بزبان ارمنی . چاپ ایروان .

Firdusi: Rostam i Sokhrab. (na armyanskom yazuke). Per S. Umariana. "Aypetrat". Erevan, 1967.

۱۹۶۸ـ منتخباتی از روزنامه‌ها و مجلـه های فارسی ، بعنوان کتاب درسی . گردآوری‌وترجمه ب . ت . سیناکین، ك . و . قازاریان ، گ ، م . نعلبندیان . چاپ ایروان .

B. T. Siniakin, K. V. Kazaryan, G. M. Nalbandyan: Khristomatiynoe posobie po gazetno-zhurnalnomu perevodu. Erevan, 1968.

۱۹۶۹ ـ مثلهای پارسی . گردآوری گ . گ . موسسیان. نشریهٔ دانشگاه دولتی ایروان . چاپ ایروان .

G. G. Movesesyan: Persidskie poslovitsi. "Erevanskogo gosud. universiteta". Erevan, 1969.

۱۹۶۹ ـ ارامنهٔ جلفای اصفهان ، وروابط اقتصادی وسیاسی ایران‌واروپا درقرن هفدهم‌میلادی . تألیف و . بایبوردیان. نشریهٔ فرهنگستان علوم ارمنستان . چاپ ایروان .

۱۹۶۹ ـ انعکاس مسائل اجتماعی در نثر معاصر ایران از اواخر قرن نوزدهم تا بامروز . تألیف مشترك آ. بوداغیان A. Budaghyan ، ل. شخوویان L. Shokhovyan ه . موسسیان H. Movsesyan (بزبان ارمنی) . نشریه شعبه خاورشناسی‌فرهنگستان علـوم ارمنستان . چاپ ایروان .

ازبکستان

Title A first course in educ...

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

۱۹۰٤ ـ ناحیه استراباد و بسطام‌ایران . تألیف آ. بندراف . چاپ تاشکند .

A. Benderev: Astrabad-Bastamski raion Persii. Tashkent, 1904.

۱۹۰۵ ـ مطالبی درباره ایران . خطسیر وآمار مربوط به‌سفر سال ۱۹۰۳ . تألیف آ. ای. لیاس . چاپ تاشکند .

A.I. Lias:Materiali po Persii. Marshrouti i staisticheskie svedennia ba 1903 g. Tashkent, 1905.

۱۹۰۸ ـ شرحی مختصر دربارهٔ عملیات نظامی درخراسان. تالیف پ. و. پوکروفسکی . چاپ تاشکند .

P.V. Pokrovskiy: Kratkiy ocherk Khorassanskogo teatra. Tashkent, 1908.

۱۹۱۰ ـ سفر از کویته به مشهد از راه سیستان . تألیف سنت‌الیزابت ، به انگلیسی . ترجمــه به‌روسی توسط ل . رونالدسکی . چاپ تاشکند .

L. Ronaldskiy: Iz Kvetti cherez Seistan v Meshed. Perev. s angl. Santa-Elizabetti. Tashkent, 1910.

۱۹۱۰ ـ فهرست اسامی جغرافیائی و مناطق مسکونی شمال شرقی ایران . تألیف م . ب . فدوروف . چاپ تاشکند .

M.P. Fedorov: Ukazatel geograficheskikh nazvaniya naselennikh punktov severo-vostochnoy Persii. Tashkent, 1910.

۱۹۱۰ ـ گزارش سفر به شرق ایران . تألیف م . پ . فدوروف . چاپ تاشکند .

V.P. Fedorov: Otchet o poezdke v vostochnuiu Persiiu. Tashkent, 1910.

۱۹۱۰ ـ راه عملیات نظامی از حدود کرانه دریای مازندران به‌شمال شرق ایران . صحنه عملیات در خراسان . تالیف پ. ن. بوروف . چاپ تاشکند .

P.N. Burov: Operatsionnie puti iz predelov Zakaspiyskoy oblasti v severo-vostochnuiu Persiiu. Khorasanskiy teatr. Tashkent, 1910.

۱۹۲۳ ـ نوشته‌های ناصرخسرو درباره عالم روح و عالم ماده . تألیف آ. آ. سمیونف . چاپ تاشکند .

A.A. Semenov: Nasyri-Khosrov o mire dukhovnom i materialnom. Tashkent, 1923.

۱۹۲۶ ـ تاریخ مختصر ایران . تألیف و . و . بارتلد . چاپ تاشکند .

V.V. Bartold: Iran. Istoricheskii obzor. Tashkent, 1926.

۱۹۲۶ ـ راهنمای کتابهای فـارسی مربوط به تاریـخ ازبکستان و آسیای مرکزی . تألیف ا . ا.سمیونف . چاپ تاشکند .

A.A. Semenov: Ukazatel persidskoi literatury po istorii uzbekov v Srednei Azii. Tashkent, 1926.

۱۹۲۶ ـ گورامیر،آرامگاه تیموریان. تألیف م. ی. ماسون. چاپ تاشکند .

M.E. Masson: Mavzolei Gur-Emir usypalnitsa Timuridov. Tashkent, 1926.

۱۹۲۸ ـ ایران . تالیف « دانای ایران » . چاپ تاشکند.

Dana-i-Iran: Persiia. Tashkent, 1928.

۱۹۲۸ ـ دوسند تازهٔ تاریخی ازدوران داریوش هیشتاسپ (سالهای ۵۲۲ ـ ۴۸۶ پیش‌از میلاد) . تـألیف ا . ا . سمیونوف . چاپ تاشکند .

A.A. Semenov: Dva novykh istoricheskikh dokumenta epokhi Dariia Giastaspa 522-486 do n.e. kh. Tashkent, 1928.

۱۹۲۸ ـ راهنمای اوضاع اجتماعی و سیاسی و اقتصادی عربستان ، ترکیه ، ایران ، افغانستان ، هند . نشریهٔ دولتی . چاپ تاشکند .

Araviia, Turitsiia, Persiia, Afganistan, Indiia, Zap. Kitay.Obshchestvenno-politicheskiy i ekonomicheskiy spravochnik. Tashkent, 1928.

۱۹۲۹ ـ تجاوز امپریالیسم انگلستان به‌افغانستان وایران . چاپ تاشکند .

"Nastuplenie angliiskogo imperializma na Afganistan i Persiyu". Tashkent, 1329.

۱۹۳۱ ـ ایران در بحران . تألیف مقتدر سنجابی . چاپ مسکو و تاشکند .

M. Sendzabi: Persiya v krizise. Moskva, & Tashkent, 1931.

۱۹۳۲ ـ فرهنگ لغات واصطلاحات نظـامی و سیاسی روسی به‌فارسی وفارسی به‌روسی. تألیف س. بیالکووسکی. چاپ مسکو وتاشکند .

S. Byalkovskii: Persidsko-russkii i russko-perseidskii slovar voennykh i politicheskikh terminov. Moskva & Tashkent, 1932.

۱۹۳۵ ـ «دختری از خانوادهٔ اعیان» . اثر مشفق کاظمـی (قسمتی از رمان تهران مخوف) . ترجمه از فـارسی توسط و . گ . تاردوف . بامقدمه ل . پینخاسیك . نشریه مرکز انتشارات دولتی‌جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

M, Moshfegh-Kazemi: Devushka iz bogatogo doma. Per. s iran. V.G. Tardova. Predisl. L. Pinkhasika. "Gosizdat Uz SSR". Tashkent, 1935.

۱۹۳۶ ـ «تهران‌مخوف» ، تألیف مشفق کاظمی . ترجمه به روسی توسط و. گ. تاردوف. بامقدمه ا. شهری . در دو

جلد . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

Mirza Moshfegh Kazemi: Strashnyi Tegeran. Per. V.G. Tardova. Predisl. A. Shekhri. "Ghiz. UzSSR". Tashkent, 1936.

۱۹۳۶ ـ آثار معماران بخارا . تألیف و. ا. شیشکین . نشریهٔ کمیتهٔ فرهنگ جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

V.A. Shishkin: Arkhitekturnye pamyatnik Bukhary. "Komitet nauk UzSSR". Tashkent, 1936.

۱۹۳۷ ـ آسیای مرکزی در دوران باستانی (از قرن ششم تا قرن دوم پیش‌از میلاد) . تألیف ل . و . باژنف. نشریه مرکز انتشارات دولتی جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

L.V. Bazhenov: Srednyaya Aziya v Drevnii period (Mezhdushestym i vtorym vekami do nashei ery). "Gosizdat Uz SSR". Tashkent, 1937.

۱۹۴۰ ـ منتخباتی از نوشته‌های مؤلفان قدیم دربارهٔ آسیای میانه (ازقرن ششم تا قرن سوم پیش‌از میلاد) . گردآوری و تصحیح ل. و. باژنف . چاپ تاشکند .

Drevnie avtory o Srednei Azii (VI v. do n.e.-III v. n. e.) Khrestomatiya. Pod red. L.V. Bazhenova. Tashkent, 1940.

۱۹٤۱ ـ زیج الغبیك . تألیف م . ی . ماسون . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی ، شعبه ازبکستان . چاپ تاشکند .

M.E. Masson: Observatoriya Ologbeka. "Uz. F. Akad. nauk." Tashkent, 1941.

۱۹٤٦ ـ رسالهٔدرویش‌علی دربارهٔ موسیقی آسیای‌مرکزی (قرن هفدهم) . شرح مختصر از روی متن فارسی (تاجیکی) بامقدمه وتوضیحات وفهرست ، توسط ا. ا. سمیونف . چاپ تاشکند .

A.A. Semenov: Sredneaziatskii traktat po muzike dervisha Ali (XVII veka). Sokrashenno izlozhenie persidskogo (tadzikskogo) teksta s vvedeniem, primechaniem i ukazatelyami. Tashkent, 1946.

۱۹٤۸ـ «بابرنامه» یایادداشتهای بابر. (وقایع نامه سالهای ۱٤۸۳ تا ۱۵۳۰ میلادی) ترجمهٔ م . سالیه . بانظارت م . شوردین. مصحح‌مسئول‌ونویسندهٔ‌مقدمه‌س.ا. عظیم‌جانووا. نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

Babur-name. Zapiski Babura. (1483-1530. Istoricheskie zapiski). Per M. Salye. Pod red. M. Sheverdina Otv. red. i avtor predisl. S.A. Azimdzanova." Akad nauk UzSSR". Tashkent, 1948.

۱۹٤۸ ـ سوار سغدی . تألیف ن . زابلینا و ل. رمپل . چاپ تاشکند .

N. Zabelina i L. Rempel: Sogdiiskii vsadnik. Tashkent, 1948.

۱۹۵۰ ـ البیرونی (ابوریحان بیرونی) دانشمند بزرگ «ازبك» درقرون وسطی. تألیف و. ی. زاهداف و همکاران او . چاپ تاشکند .

Al-Biruni velikiy uzbekskiy ucheniy srednevekovya. Red Kollegiya V.I. Zakhidov. Tashkent, 1950.

۱۹۵۳ ـ آثار ناشناختهٔ ابوبکر رازی در رشتهٔ شیمی (کیمیا) . تألیف ا. ی. کریم‌اف . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ تاریخ . تاشکند .

U.I. Karimov: Neizvestnoe sochinenie Abu-Bekra ar-Razi po khimii. Avtoref. kand. istor. nauk. Tashkent, 1953.

۱۹۵۳ ـ شرح اجلاسیه علمی فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان بمناسبت جشن هزارهٔ ابن‌سینا . نشریهٔ فرهنگستان علوم ازبکستان . چاپ تاشکند .

Materialy Nauchnoi sesii Akademii Nauk UzSSR, posvyashennoi 1000-letnemu yubileyu Ibn-Sini. "Akad. Nauk UzSSR".Tashkent, 1953.

۱۹۵٤ ـ محمد خوارزمی . تألیف م . ا. سالیه . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

M.A. Salye: Mukhammed al-Khorezmi. "Akad. Nauk Uz SSR". Tashkent, 1954.

۱۹۵٤ (تا ۱۹۸۵) ـ « القانون فی‌الطب » ابن‌سینا ، در سه جلد . با نظارت و مسئولیت ط. ز. زاهداف . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان . کتاب اول (سال ۱۹۵٤) ، کتاب دوم (سال۱۹۵٦) ، کتاب سوم ، جلد اول (۱۹۵۸) . مجموعاً در ۲۱٦۹ صفحه . چاپ تاشکند .

Abuali Ibn Sina (Avitsenna): Kanon Vracheb-noi nauki. Kn. I-III. Gl. red. T.Z. Zakhidov. Kn. I. : 1954; 549 s. Kn. II: 1956; 827 s. Kn. III t. 1: 1958; 793 s. "Akad. Nauk UzSSR". Tashkent, 1954-1958.

۱۹۵٦ ـ « تاریخ مقیم خانی » محمد یوسف‌منشی . ترجمه ومقدمه و حواشی و فهرست توسط ا. ا. سمیونوف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

Mukhammed Iusuf Munshi: Mukim-Khanskaya istoriya. Per., predisl., prim. i ukaz. A.A. Semenova. "Akad. Nauk UzSSR". Tashkent, 1956.

۱۹۵٦ ـ معماری منحصر بفرد واحهٔ بخارا در قرون یازدهم و دوازدهم میلادی . شرحی دربارهٔ مسئلهٔ پیدایش معماری قرون وسطی در آسیای مرکزی . تألیف و. ا. نیلسن . نشریهٔ‌فرهنگستان‌علوم‌جمهوری‌شوروی ازبکستان. چاپ تاشکند .

V.A. Nilsen: Monumentalnaya arkhitektura Bukharskogo oazisa XI-XII vv. K voprosu o vozniknovenii srednevekovoi arkhitektury v Srednei Azii. "Akad. Nauk UzSSR". Tashkent, 1956.

۱۹۵۶ - ترکیب کلمه از اسم وصفت درزبان ادبی معاصر فارسی . تألیف ن. ا. احمدجانووا . رسالهٔ دکترا در رشته زبان‌شناسی . تاشکند .

N.A. Akhmed dzanova: Slovoobrazovanie imen sushestvitelnykh prilagatelnykh v sovremennom literaturnom persidskom yazyke. Avtoref. Kand. filol. nauk. Tashkent, 1956.

۱۹۵۷ - کتاب ناشناخته‌زکریای رازی بنام «سرالاسرار». نوشته ا. ای. کریم‌اف . چاپ تاشکند .

U.I. Karimov: Neizvestnoe sochinenie Ar-Razi "Kniga tayni tayn". Tashkent, 1957.

۱۹۵۷ - آثار معماری آسیای مرکزی در دوران نوائی . تألیف گ. ا. پوگاچنکووا . نشریهٔ دانشگاه دولتی تاشکند (دانشگاه آسیای میانه) . چاپ تاشکند .

G.A. Pugachenkova: Pamyatniki arkhitektury Srednei Azii epokhi Navoi. "Sred. Aziy. Gosud. Unyversitet." Tashkent, 1957.

۱۹۵۷ - آثار برگزیده ابوریحان بیرونی . ترجمه و توضیحات از م. ا. سالیه . بامقدمه س. پ. تولستوف . جلد اول . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

Abureikhan Biruni: Izbrannye proizvedeniya. T.I. Per. i prim. M.A. Salye. Predisl. S.P. Tolstova. "Akad. Nauk. UzSSR". Tashkent' 1957.

۱۹۵۷ ـ مبارزات اجتماعی و سیاسی در استراباد ، در نیمه دوم سال ۱۹۱۱ و آغاز سال ۱۹۱۲ میلادی . مدارکی دربارهٔ تاریخ انقلاب مشروطیت ایران . تألیف ا . م . ماتوه‌یف . نشریهٔ دانشگاه دولتی تاشکند (دانشگاه آسیای میانه) . چاپ تاشکند .

A.M. Matveev. : Sotsialno-politicheskaya borba v Astrabade. Vtoraya polovina 1911 - nachalo 1912 gg. Materialy k istorii revolyutsii 1905-1911 gg. v Irane. "Sred. Aziy. Gosud.Unyversitet. Tashkent, 1957.

۱۹۵۸ ـ مطالعه در شرح زندگی ابوعلی ابن سینا . تألیف ی. ن. زاوادوفسکی . رسالهٔ دکترا دررشتهٔ تاریخ . تاشکند.
Iu N. Zavadovskii: Abu Ali Ibn Sina. Kriticheskoi biografii. Avtoref. kand. istor. nauk. Tashkent, 1958.

۱۹۵۸ ـ « افسانه های ملی فارسی » . ترجمه از فارسی به روسی با مقدمه ا. ز. روزنفلد . چاپ تاشکند .
"Persidskie narodnye skazki". Per. s pers. i predisl. A.Z. Rozenfeld. Tashkent, 1958.

۱۹۵۸ ـ مسئلهٔ سیستان . تألیف ی . نظام‌الدینوف . نشریهٔ دانشگاه دولتی تاشکند (دانشگاه آسیای میانه) . چاپ تاشکند .

I. Nizamutdinov: Seistanskii vopros. "Sred. Aziy. Gosud. Unyvers." Tashkent, 1958.

۱۹۵۹ ـ رباعیات خیام. متن فارسی و ترجمه ازبکی. نشریهٔ فرهنگستان علـوم جمهوری شوروی ازبکستان. چاپ تاشکند.

۱۹۵۹ ـ توسعهٔ روابط فرهنگی شوروی و ایران درسالهای ۱۹۲۱ تا ۱۹۵۶. تألیف د. و. ولی‌یوا. رساله دکترا در رشتهٔ تاریخ. تاشکند.

D.V. Valieva: Razvitie sovetsko - iranskykh kulturnykh svyazei (1921-1956 gg). Avtoref. kand. istor. nauk. Tashkent, 1959.

۱۹۶۰ ـ بالالیك تپه. شرحی دربارهٔتاریخ فرهنگ مادی وهنر تخارستان. تألیف ل. ا. آلبائوم. نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان. چاپ تاشکند.

L.I. Albaum: Balalyktepe. K. istorii materialnoi kultury i iskusstva Tokharistana. "Akad. Nauk Uz SSR". Tashkent, 1960.

۱۹۶۲ ـ روابط روسیه و ایران در آخر قرن نوزدهم وآغاز قرن بیستم (بمناسبت انضمام آسیای مرکزی بـه روسیه). تألیف ب. س. منان‌اف. رسالهٔ دکترا دررشتهٔ تاریخ. تاشکند.

B.S. Mannanov: Russko-iranskie otnosheniya Kontsa XIX-nachala XX vekov (v svyazi s pri-soedineniem Srednei Azii k Rossii). Avtoref. kand. istor. nauk. Tashkent, 1962.

۱۹٦۲ ـ نظری به‌تاریخ روابط فرهنگی ومناسبات آسیای مرکزی و ایران درسالهای۱۸٦٥تا۱۹۱۷. تألیف م. جزنی. رسالهٔ دکترا در رشتهٔ تاریخ . تاشکند .

M. Dzazani: Iz istorii kulturnykh svyazei i vzaimootnosheniimezhdu Srednei Azii i iranom (1865-1917) gody. Avtoref. kand. istor. nauk. Tashkent. 1962.

۱۹٦۲ ـ تاریخ‌مسعودی ابوالفضل‌بیهقی ـ ترجمه به روسی توسط آ. آ. آرندس . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان . چاپ تاشکند .

Abul-Fazl Beikhaghi: Tarikh-i-Massudi. Per. A.A. Arends. "Akad. Nauk UzSSR". Tashkent, 1962.

۱۹٦۳ ـ اشعار عربی که در دوران پادشاهی سامانیـان دربخارا سروده شده . تألیف ی. عبداله‌یف . رسالهٔ دکترا در رشته زبان‌شناسی . تاشکند .

I. Abdullaev: Poeziya na Arabaskom yazuke v Bukhare pry Samanidakh. Avtoref. kand. filol. nauk. Tashkent, 1963.

۱۹٦۳ ـ شمه‌ای ازتاریخ مناسبات ترکستان و ایران در دورهٔ قبل ازانقلاب (پایان قرن نوزدهم وآغازقرن بیستم) . تألیف م . جزنی . رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ . تاشکند .

Gh. M. Dzazani: Iz istorii vzaimootnoshenii mezhdu dorevolutsionnym Turkestanom i Iranom (Kontsta XIX-nachalo XX v.). Avtoref kand. istor. nauk. Tashkent, 1936.

۱۹۶۴ ـ زن در نثر فارسی . تألیف م . یائوکاچه‌وا . با نظارت ش. م. شاه محمداف . چاپ تاشکند .

M. Yaukacheva:: Zhenshina v persidskoi proze. Otv. red. Sh. M. Shamukhamedov. Tashkent, 1964.

۱۹۶۴ ـ بهار (ملك‌الشعرا) و اتحاد شوروی . تألیف ش . م . شاه محمداف . نشریهٔ دانشگاه دولتی تاشکند . چاپ تاشکند .

Sh. M. Shamukhamedov: Bakhar i Sovetskii Soyuz. "Tashk. Gosud. univers." Tashkent, 1964.

۱۹۶۵ ـ نسخه‌های خطی آثار عبدالرحمن جامی درمجموعه دستنویسهای انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ازبکستان . تألیف ا. ی. اورونبایف و ل . م. اپیفانووا . چاپ تاشکند .

A.I. Urunbaev i L.M. Epifanova: Rukopisi Proizvedenii Abdurrakhmana Dzami v sobranii Instituta Vostokovedeniya Akademii nauk Uzbekskoy SSR. Tashkent, 1965.

۱۹۶۵ ـ شمه‌ای از تاریخ دوران زندگی الغ‌بیك . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی «ازبکستان» . چاپ تاشکند .

"Iz istorii epokhi Ologbeka". "Fan". Tashkent. 1965.

۱۹۶۵ ـ بخشی از تاریخ روابـط روس و ایـران و سیاست انگلیس در ایران در آغاز قرن نوزدهم . تألیف ف . عبداُله‌یف . رساله دکترا در رشته تاریخ . چاپ تاشکند .

F. Abdullaev: Iz istorii russko-iranskikh otnoshenii i angliiskaya politika v Irane v nachale XIX veka. Avtoref. kand. istor. nauk. Tashkent. 1965.

۱۹۶۵ ـ شمه‌ای از تاریخ روابط روسیه وایران در پـایـان قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم . تألیف ب . آ . منانف چاپ تاشکند .

B.A. Mannanov: Iz istorii russko-iranskikh otnosheniy v kontse XIX v.-nachalo XX v. "Nauka" Tashkent, 1965.

۱۹۶۵ ـ « زینت‌الوقایـع » ترجمه از فارسی ، با مقدمه وحواشی توسط گ. آ. ولشینا . چاپ تاشکند .

"Ukrashenie letopisey". Per. s pers., vvedenie i prim. G.A. Voloshienoy. "Nauka". Tashkent, 1965.

۱۹۶۶ ـ زبانشناسی ایران . اسنادی ازچهارمین کنفرانس دانشمنـدان سراسر شوروی دربـارهٔ زبانشناسی ایرانـی در تاشکند (۲۳ تا ۲۶ سپتامبر ۱۹۶۴) . چاپ‌تاشکند.

"Iranskaia filologiia". Materiali IV Vsesoiuznoy mezhvuzovoy nauchnoy konferentsii po iranskoy filologii sostoyashchiesia ve Tashkent 23-26 septyabrya 1964. "Fan". Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ شرحی درباره مناسبات ارضی درزمان فرمانروائی خان های بخارا از قرن شانزدهم تا نیمه اول قرن نوزدهم . تألیف م. آ. عبدالرحیم‌اف . دردوجلد . چاپ تاشکند .

M. A. Abduraimov: Ocherki agrarnikh otnoshenii v Bukharskom khanstve v XVI pervoy polovine XIX vv. (v 2 tomakh). Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ «نصرت‌نامه» ، قسمتی از تاریخ گزیده . ترجمه آ. اکرم‌اف . چاپ تاشکند .

A. Akramov: Tarikh-i Guzide. Nasratname. Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ «مهمان نامۀ بخارا» اثر فضل‌اله روزبهان . ترجمه ر. جلیلووا . چاپ تاشکند .

R. Dzalilova: "Mekhman namei Bukhara" Fazlollaha Ruzbekhan. Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ «تاریخ‌بخارا» تألیف (ابوبکرمحمد) نرشخی . ترجمه بزبان روسی . چاپ تاشکند .

Narshakhi: Istoriya Bukhari. Na russkom yazyke. Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ « تاریخ بخارا » اثر نرشخی . ترجمه به زبان ازبکی . چاپ تاشکند .

۱۹۶۶ ـ اصول زبان شناسی و شاعری در مشرق زمین . تألیف ی . ا. برتلس . چاپ تاشکند .

E. E. Bertels: Osnovi vostochnoy filologii i poetiki. Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ رسالۀ داروهای امراض قلبی (رسالۀ قلبیه) از ابن‌سینا . چاپ تاشکند .

Ibn Sina: Traktat "O serdechnikh lekarstv" Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ نظرات علیشیر نوائی دربارۀ جامی . تألیف پ . شمسی یف . چاپ تا شکند .

P. Shamsiev: Alisher Navoi o Dzami - Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ «عبدالکریم بخاری» . تألیف ای . نظام‌الدینوف. چاپ تاشکند .

I. Nizamutdinov: Abdul Karim Bukhari. Tashkent. 1966 .

۱۹۶۶ ـ زندگی وخلاقیت‌حافظ‌شیرازی (حافظ شیرازی ، حیات او وایجاد او) . تألیف شاه اسلام شاه محمد اوف . نشریه مرکز انتشارات دولتی «فن» . چاپ تاشکند .

Sh. Shomukhamedov: Hofiz Sheroziy. Hoyeti va idzadi. "Uzbekistan SSR FAN Nashriyeti" Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ «خوندمیر» . تألیف ب . آ. احمداف . چاپ تاشکند .
B. A. Akhmedov: "Khondmir" Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ «شاعران بخارا» . تألیف ای. عبدالهیف . چاپ تاشکند .
I. Abdullaev: Poeti Bukhari. Tashkent, 1966.

۱۹۶۶ ـ شرحی دربارهٔ تاریخ و اقتصاد ایران . تألیف د . ولی‌یوا و ب. منان‌اف . چاپ تاشکند .
D. Valieva i B. Mannanov: Iran. Istoriko - ekonomicheskiy ocherk. Tashkent, 1966.

۱۹۶۷ ـ جهان بینی فارابی ، ونقش مهم آن در تاریخ فلسفه . تألیف م . م. خیرالهیف . چاپ تاشکند .
M. M. Khayrullaev: Mirovozzrenie Farabi i ego znachenie v istorii filosofii. Tashkent, 1967.

۱۹۶۷ ـ «آثارالباقیه» ابوریحان بیرونی . چاپ تاشکند .
Abu Reykhan Biruni: Pamiatnik minuvshikh pokoleniy. Tashkent, 1967.

۱۹۶۷ ـ «زمخشری» تألیف ب . ز . خالداوف . چاپ تاشکند .
B. Z. Khalidov. Zamakhshari. Tashkent, 1967.

۱۹۶۷ ـ دولتشاه سمرقندی. باهتمام ب . احمد اوف . چاپ تاشکند .
B. Akhmedov: Davlatshakh Samarkandi. Tashkent, 1967.

۱۹۶۷ ـ «دیوان اول علیشیر نوائی» . تنظیم ، مقدمه و تفسیر از خ. سلیمانف . چاپ تاشکند .

Kh. Suleymanov: (Podgotovka izdaniia, Predislovie i kommentarii) "Ranniy divan" Alisher Navoi. Tashkent, 1967.

۱۹۶۸ ـ افراسیاب (نتایج کاوشهای باستان شناسی درشهر سمرقند باستانی) . تألیف دسته جمعی عده‌ای از محققان . چاپ تاشکند .

Kollektiv: Afrasiab (rezultati arkheologicheskikh raskopok gorodishcha drevnego Samarkanda). "Fan" Tashkent, 1968.

۱۹۶۸ـ «دیوان فانی» : میراث‌پارسی‌علیشیرنوائی . تنظیم و تدوین خ. س. سلیمانف . چاپ تاشکند .

Kh. S. Suleymanov: "Divani Fani" v persoiazichnom nasledii Navai "Fan". Tashkent, 1968.

۱۹۶۸ـ «عبداله نامه» ، اثر منظوم حافظ تانیش بخارائی. چاپ‌متن ، درچهارجلد . نشریه فرهنگستان‌علوم ازبکستان. چاپ تاشکند .

Hafizi Tanish Bukhari: Abdulla-name (v 4 tomakh). "Akad. nauk. Uz. SSR". Tashkent, 1968.

۱۹۶۸ ـ میراث ادبی علیشیر نوائی . مجموعه آثار علمی

موزه دولتی ادبیات علیشیر نوائی . تألیف مشترك عده‌ای از نویسندگان . نشریه فرهنگستان علوم ازبکستان . چاپ تاشکند .

Kollektiv: Literaturnoe nasledie Alisher Navoi. Sbornik nauchnikh trudov Gosudarstvennogo muzeia literaturi imeni Alisher Navoi. "Akad. nauk Uz. SSR". Tashkent, 1968.

۱۹۶۸ ـ تجلیات بشردوستی در ادبیات کلاسیك تاجیکی و فارسی . تألیف ش . م . شاه محمد اوف . چاپ تاشکند .

Sh. -M. Shamukhamedov: O gumanizme klassikov tadziksko-persidskoy literature. "Fan". Tashkent, 1968.

۱۹۶۸ ـ مسئله هرات در قرن نوزدهم . تألیف گ. آ. احمدجانف . چاپ تاشکند .

G.A. Akhmeddzanov: Geratskiy vopros v XIX. v. Tashkent, 1968.

۱۹۶۸ ـ شرحی دربارهٔ ترجمه ازبکی « گلستان » سعدی شیرازی . تألیف و. رحمانف . رساله دکترا در رشته زبانشناسی . سمرقند .

V. Rakhmanov: Uzbekskie perevodi "Gulistana" Sa'di Shirazi. Avtoref. disser. na soiskanie uchen. step. kand. filol. nauk. Samarkand, 1968.

اوکراین

۱۸۷۳ ـ سفر شاردن به‌ایران . ترجمه وتألیف س .
دیاکوتنکو . چاپ کیف .
S. Dyakonenko: Puteshestvie Shardena v Persiiu. Kiev, 1873.

۱۸۸۳ ـ مطالعاتی دربارهٔ ایران . تألیف س . بچ . چاپ
کیف .
S. Bech: Etyudy po persii. Kiev. 1883.

۱۸۸۶ ـ سفر به استانهای شمال شرق ایران : خراسان .
ترجمه بزبان روسی ازمتن انگلیسی مك‌گرگور . چاپ
کیف (این‌کتاب درسال۱۸۸۲ در سنت پترزبورگ نیز
منتشر شده بود) .
Mac-Gregor: Khorassan. Puteshestvie po severo-vostochnim provintsiiam Persii. Perev. s angl. Kiev, 1886.

۱۸۹۶ ـ شاهنامه ، کتاب شاهان ایران . ترجمه آ. ی.
کریمسکی ، بزبان اوکراینی . چاپ کیف .
A.I. Krymskii: Shag-name, abo Iranska knige tsariv. Kiev, 1896.

۱۹۰۹ ـ نامه از ایران . تألیف پ . ف . فیلاتوف .
چاپ اودسا .
P.F. Filatov: Pisma iz Persii. Odessa, 1909.

۱۹۱۵ ــ وضع اقتصادی ایــران معاصر . تألیف ژ. ی. کاسیس . چاپ کیف .

J. Ia. Kassis: Ekonomicheskoe polojenie sovremennoy Persii. Kiev, 1915.

۱۹۲۳ ش تاریخ ایران و خطوکتابت آن . تألیف آ . ی . کریمسکی . چاپ کیف .

A. I. Krimskiy: Istoriya Persii ee pismennosti. Kiev, 1923.

۱۹۵۲ ــ روابط سیاسی دولت اشکانی و امپراتوری روم درقرن اول پیش از میلاد . تألیف ی. د. گولووکو . چاپ اودسا .

Y.D. Golovko: Rimsko-parfyanskie politicheskie vzaimootnosheniya I v. do n.e. Odessa, 1952.

۱۹۵۶ ــ قسمتی از کتاب احمدبن فضلان درشرح سفر او به ولگا در سالهای ۹۲۱ و ۹۲۲ . ترجمه و تفسیر ومــقاله توضیحی از ا. پ. کووالفسکی . نشریه دانشگاه دولتــی خارکف . چاپ خارکف .

A.P. Kovalevskii: Kniga Akhmeda ibn-Fadlana o ego puteshestvii na Volgu v 921-922 gg. Statyi, perevody i kommentarii. "Kharkov Gosud. unyversitet". Kharkov, 1956.

تاتارستان

Title A first course in educa...

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

۱۸۵۲ ـ سیاحت در شمال . ایران . تألیف ا. ن. برزین چاپ قازان .
I.N. Berezin: Puteshestviye po Severnoy Persii. Kazan, 1852.

۱۸۵۳ ـ تحقیقاتی درباره لهجه های فارسی . تألیف ا. ن. برزین . درسه جلد . چاپ قازان .
I.N. Berezin: T.I.-III Kazan, 1853.

۱۸۵۷ ـ با برنامه . متن فارسی وترجمه روسی ، توسط ن. ای. ایلمینسکی . چاپ قازان .
Babur-Name. Pers. tekst i Perev. N.I. Ilminskii. Kazan, 1857.

۱۸۸٤ ـ دستور مختصر زبان فارسی . تألیف میرزاجعفر. باهتمام م. ن. حکیموف . چاپ قازان .
Mirza Dzafar: Kratkay grammatika Pers. yazika. Po. red. M.N. Khakimova. Kazan, 1884.

۱۹۱۰ ـ دیوان حافظ . ترجمه بزبان تاتاری توسطموسی بیگی‌یف . چاپ قازان .

۱۹۱۵ ـ گلستان سعدی . ترجمه بزبان تاتاری ، توسط محمد سعید احمد جلیل . چاپ قازان .

۱۹۱۹ ـ شاعران مشرق زمین . منتخبات اشعار فارسی . ترجمه بزبان‌تاتاری . گردآوری وترجمه رحیم‌علی تاتاری. چاپ قازان .

تاجیکستان

Title A first course in educa

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2

R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

Afrozeeda.
fee
Ahmed
Alimutsafika
23

9622522401

۱۹۳۶ ـ رباعیات خیـام . متن فـارسی بامقـدمه روسی آ. بالتینکوف A. Balotnikov. چاپ استالین آ باد .

۱۹۳۸ ـ برگزیده‌ای ازشاهنامه ابوالقاسم فردوسی . متن فارسی . چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۰ ـ رستم وسهراب . نقل از شاهنامه فردوسی . چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۰ ـ دربارهٔ فردوسی وشاهنامه او . تألیف صدرالدین عینی . چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۰ ـ منتخب اشعار حافظ . متن فارسی با مقدمه روسی آ. ن. بولدیرف A.N. Boldyrev چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۰ـ «استاد رودکی» . تألیف صدرالدین عینی . چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۰ ـ «رودکی و دهای رودکی» . تألیف صدرالدین عینی . چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۰ـ تهران مخوف . رمان مشفق کاظمی . متن‌فارسی. چاپ استالین‌آباد .

۱۹۴۳ ـ منتخبات شاهنامه فردوسی . متن فارسی . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

۱۹۴۳ ـ « الماسهای دلاوری » یا قطعاتی از شاهنامه . گردآوری و مقدمه وحواشی از ابوالقاسم لاهوتی . چاپ استالین‌آباد .

۱۹۴٤ـ «مردستان»، مجموعه اشعار اثرابوالقاسم لاهوتی. چاپ استالین‌آباد .

۱۹۵٤ ـ داستان رستم و کاووس ، فصلی از شاهنامه . متن فارسی . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۵ ـ متن خلاصه شدهٔ بوستـان سعدی . تلخیص و مقدمه از صدرالدین عینی . چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۵ ـ مجموعهٔ اشعار فارسی ابن‌سینا ،شامل ٤۸منظومه و دوغزل و چند رباعی . گردآوری توسط میخائیل زند **Mikhail Zand** . چاپ استالین‌آباد .

۱۹٤۵ ـ ابوعلی ابن‌سینا . تـألیف ا . ا . سمیونـف (به‌روسی) . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

A.A. Semionov: Abu-Ali Ibn-Sina (Axitsenna). "Gosizdat pri SNK TadzSSR". Stalinabad, 1945.

۱۹۴۸ ـ رباعیات عمرخیام. متن فارسی، با مقدمه روسی س. ماروچنیك. چاپ استالین‌آباد.
Omar Khaiyam: Chetverostishiya. Izbrannoye. Vvodnyi ocherk S. Marochnika. Stalinabad, 1948.

۱۹۴۸ ـ «کاوه آهنگر». منظومه ابوالقاسم لاهوتی. چاپ استالین‌آباد.

۱۹۴۹ ـ شرح زندگی شیخ مصلح‌الدین سعدی. ترجمهٔ ك. ا. لیپسکروف. تنظیم متن و شرح حواشی و تذکرات و تصحیح توسط ی. س. براگینسکی. نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان. چاپ استالین‌آباد.
Muslikhiddin Saady. "Zhizneopisanie. Sost., prim. i red. I.S. Braginskogo. Per. K.A. Lipskerova. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1949.

۱۹۴۹ ـ منتخباتی ازشاهنامه ابوالقاسم فردوسی. ترجمه به روسی توسط و. درژاوین. با مقدمه م. یاویچ. نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان. چاپ استالین‌آباد.
Abul-Kasim Firdousi: Iz Shakhname. Per. V. Derzhavin. Vstup. statya M. Iavich. "Tadzik-gosizdat". Stalinabad, 1949.

۱۹۴۹ ـ منتخبات آثار ناصرخسرو. ترجمه به روسی توسط ا. دالیس، ی. برتلس، ی. پتروویخ، ی. سلوینسکی. مقدمه از ل. بزرگزاده. تنظیم مطالب و تفسیر وتصحیح توسط ی. س. براگینسکی. نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی

تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Nosir Khosrou: Izbrannoe. Per. : A. Adalis, E. Bertelsa, I. Petrovykh, I. Selvinskogo. Vstupit. ocherk L. Buzurgzoda. Sost, komm. i red. I.S. Braginskogo. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1949.

۱۹٤۹ ـ منتخب غزلهای کمال خجندی . ترجمه به روسی توسط ا. ی. آدالیس . تنظیم وتوضیحات وتصحیح توسط ی. س. بـراگینسکی . نشریهٔ مـرکز انتشارات دولتـی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Kamol Khudzandi: Izbrannaya lirika. Per. A.E. Adalis. Sost., prim. i red. I.S. Braginskogo. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1949.

۱۹٤۹ ـ پنجاه غزل از حافظ . ترجمه به روسی تـوسط و. آزویاگینتسه . با مقدمه وتفسیر و حواشی ی . س . براگینسکی و ك. ا. لیپسکروف . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Hafiz: Pyatdesyat gazely. Vnovikh per. V. Azviagintse. Sost. I.S. Braginskogo i K.A. Lipskerov. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1949.

۱۹٤۹ ـ جامی . عصر او ودوران زندگی وخلاقیت هنری او. تألیف ی. ا. برتلس. به تصحیح ی. ن. پاولفسکی . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین آباد .

E.E. Bertels: Dzami. Epokha, zhizn, tvorchestvo. Pod. obsh. red. E.N. Pavlovskogo. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1949.

۱۹۴۹ ـ «خردنامه اسکندر» اثر عبدالرحمن جامی. ترجمه به روسی توسط و. درژاوین. با مقدمه ل. کلیمویچ. ناظر ومصحح: ل. کلیموویچ. نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان. چاپ استالین‌آباد.

Abdurrakhman Dzami: Kniga mudrosti Iskandera. Per. V. Derzhavin. Red. i vstup. statya L. Klimovich. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1949.

۱۹۴۱ ـ منتخب آثار شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی. با مقدمه و حواشی از صدرالدین عینی. چاپ استالین آباد.

۱۹۴۱ ـ شیخ‌الرئیس ابوعلی‌سینا. تألیف صدرالدین عینی. دردوجلد. چاپ استالین‌آباد.

۱۹۴۱ ـ دیوان اشعار لاهوتی. متن فارسی. چاپ استالین‌آباد.

۱۹۴۲ ـ منتخبات سعدی. باهتمام ابوالقاسم لاهوتی. چاپ استالین‌آباد.

۱۹۴۲ ـ سخنان رزمی و میهنی سعدی. گردآورنده حسین‌زاده. با نظارت ابوالقاسم لاهوتی. چاپ استالین آباد.

۱۹٤۲ ـ ایران .تألیف غ . ع . ابراهیم‌اف . نشریه‌مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .
Gh. A. Ibragimov: Iran. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1942.

۱۹٤۲ ـ آثـار فرهنگ مادی ایران در آسیای میانه . تألیف ا . ا . سمیونف . نشریه مرکز انتشارات دولتـی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .
A.A. Semenov: Materialnye pamyatnik iranskoy kultury v Srednei Azii. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1942.

۱۹٤۹ ـ آثار عبید زاکانی بعنـوان مآخذ تاریخـی . تألیف س . ش . ملاجانف . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ تاریخ . استالین‌آباد .
S. Sh. Muladzanov: Proizvedeniya Obaida Zakoni kak istoricheskii istochnik. Avtoref. kand. istor. nauk. Stalinabad, 1949.

۱۹۵۱ ـ منتخـبات اشعـار حـافظ شیرازی . تـوسط صدرالدین‌عینی . متن‌فارسی، بامقدمه روسی‌ا. ن. بولدیرف A.N. Boldyrev چاپ استالین‌آباد .

۱۹۵۲ ـ داستان بهرام چوبینه ، از شاهنامه ابوالقـاسم فردوسی . ترجمه به روسی توسط س.لیپکین . نشریهٔمرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .
Abulkasim Firdousi: Skazanie o Bakhrame Chubina. Iz "Shakhname" Per. S. Lipkina. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1952.

۱۹۵۲ ـ اندیشه‌های فلسفی عمر خیام . تألیف س . ب. موروچنیك . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

S.B. Morochnik: Filosofskie vzglyady Omara Khaiama. "Tadzigosizdat" Stalinabad, 1952.

۱۹۵۲ ـ رباعیات عمر خیام . مطالعه دربارهٔ اصل فارسی وترجمه های منظوم آنها بزبان روسی . تألیف پ . ن. لوزیف . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . استالین‌آباد .

P.N. Lozeev: Omar Khaiyam. pers. stochnikakh i russkikh stikhotvornykh perevodakh. Avtoref. Khaiama. "Tadzikgosizdat" Stalinabad, 1952.

۱۹۵۳ ـ دولت سامانیان و حقوق سامانی . تألیف ش . عظیم‌اف . رساله دکترا در رشتهٔ تاریخ . استالین‌آباد .

Sh. Azimov: Gosudarstvo i pravo Samanidov. Avtoref. Kand. istor. nauk. Stalinabad, 1953.

۱۹۵٤ ـ منتخباتی از شاهنامه ابوالقاسم فردوسی . ترجمه روسی و . در ژاوین و س . لیپکین . تنظیم متن و مقدمه و تصحیح از ن. یاویچ . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد . (متن تجدید نظر شدهٔ چاپ سال ۱۹٤۹) .

Abulkasim Firdousi: Iz Shakhname. Per. V. Derzhavina i S. Lipkin. Vstupit. ocherk, sost. i red. N. Yavich. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1954.

۱۹۵٤ ـ منتخب رباعیات عمر خیام . ترجمه روسی ا . رومر . با مقدمه س . ب . موروچنیك . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Omar Khaiyam: Chetverostishiya. Izbrannoe. Per. O. Rumera. Predisl. S.B. Morochnika. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1954.

۱۹۵٤ ـ منخبات آثار شیخ مصلح‌الدین سعدی ، ترجمه روسی ی . ا . برتلس و ك . لیپسکروف ، با مقدمه ی . علیزاده . تنظیم و حواشی از م . یاویچ . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Muslikhiddin, Saadi: Izbrannoe. Per. E.E. Bertelsa i K. Lipskerova. Vstupit. ocherk. I. Alizade. Sost. prim. M. Yavich. "Tadzikgosizdat" Stalinabad, 1954.

۱۹۵۵ ـ اشعار رودکی . ترجمه و . و . درژاوین و و . و . لویك . با مقدمه و توضیحات ی . س . براگینسکی . نشریهٔ مرکزانتشارات‌دولتی تاجیکستان. چاپ‌استالین‌آباد.

Rudaki:: Stikhi. Per. V. V. Derzhavina i V.V. Levika. Vstupit. ocherk i prim. I. Braginskogo. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1955.

۱۹۵۵ ـ رباعیات خیام . متن فارسی ، باتنظیم و تفسیر میخائیل زند . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان .

چاپ استالین‌آباد .

۱۹۵۵ ـ غزلیات برگزیدهٔ کمال خجندی . متن فارسی . نشریهٔمرکز انتشارات دولتی‌تاجیکستان. چاپ‌استالین‌آباد.

۱۹۵۵ (۱۹۶۰) ـ منظومه‌هائی از شاهنامه . متن فارسی در دو جلد . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین آباد .

۱۹۵۵ ـ پنجاه غزل از حافظ . ترجمه تازه به روسی توسط و. زویاگنیتسه‌وا ، ا. کوچتکوف ، ك . لیپسکروف ، ی. سلوینسکی ، ت. اسفندیاروا . تنظیم و مقدمه وتفسیر و توضیحات توسط ی. براگینسکی . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Hafiz: Pyatdesyat gazelei. V. novykh perevodakh, V. Zvyagintsevoi, A. Kochetkova, K. Lipskerova, I. Selvinskogo, T. Spendiarovoi. Sost. vvodn. ocherk, komm. i prim. I. Braginskogo. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1955.

۱۹۵۵ ـ منتخبات اشعار عبدالرحمن جامی . ترجمه به روسی‌توسط و.درژاوین وس. لیپکین. بامقدمه‌ا. ادلمان. گردآوری و تفسیر م یاویچ . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Abdurakhman Dzami: Izbrannoe. Per. V. Derzhavina i S. Lipkina. Vvodnyi ocherk A. Edelmana. Sost. i prim. M. Yavich. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1955.

۱۹۵۶ ـ منتخبات جامی . چاپ متن فارسی توسط مرکز انتشارات‌دولتی جمهوری شوروی‌تاجیکستان.استالین‌آباد.

۱۹۵۶ منتخبات سعدی شیرازی . چاپ متن فارسی توسط مرکز انتشارات دولتی جمهوری شوروی تاجیکستان . استالین آباد .

۱۹۵۶ ـ مجملی از تـاریخ ادبیـات تاجیـك . تألیف ی . س . براگینسکی . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین آباد .
I.S. Braginskii: Ocherki po istorii. tadzikskoi literatury. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1956.

۱۹۵۷ ـ رودکی وانکشاف غـزل . تألیف عبـدالغنی میرزایف . چاپ استالین‌آباد .

۱۹۵۷ ـ منتخبات خسرو و شیرین نظامی . متن فارسی . نشریهٔ‌مرکز انتشارات دولتی‌تاجیکستان. چاپ‌استالین‌آباد.

۱۹۵۷ ـ « صاحبقران شاعری ، استاد رودکی » . تألیف میخائیل زند . چاپ اشتالین‌آباد .

۱۹۵۷ ـ قطعاتی از «نوادرالوقایع» ، باهتمام احمددانش. متن فارسی . چاپ‌استالین‌آباد .

۱۹۵۷ ـ دانش نامـهٔ ابن‌سینا . تـرجمه و مقـدمـه از ا . م . بهاءالدین اف ، بانظارت م . ن . عثمان‌اف . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Ibn Sina: Danish name. Per. i predisl. A.M. Bakhaoddinova. Sost. red. M.N. Osmanov. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1957.

۱۹۵۷ ـ «عمر خیام ، شاعر و متفکر ودانشمند» . تألیف س . ب . مورو چنیك و . ب . ا .روزنفلد . بتصحیح ی. س. براگینسکی . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

S.B. Morochnik i B.A. Rozenfeld: Omar Khaiyam-poet, myslitel, uchenyi. Otv. red. I.S. Braginskii. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1957.

۱۹۵۷ـ امیرخسرودهلوی‌ومنظومهٔ «دولرانی‌وخضرخان» او . تألیف م . باکویف . رسالهٔ دکترا رشتهٔ زبان شناسی . استالین‌آباد .

M. Bakoev: Khosrov Dekhlevi i ego poema "Duvalrani va Khezrkhon" Avtoref. kand. filol. nauk. Stalinabad, 1957.

۱۹۵۷ ـ اندیشه وخصائص هنری آثار سعدی . تألیف ی . ا . علیزاده . رسالهٔدکترا در رشتهٔزبان‌شناسی. استالین‌آباد.

I.A. : Ali-Zade : Ideinye i Khudozhestvennye osobennosti tvorchestva Saadi. Avtoref. kand. filol. nauk. Stalinabad, 1957.

۱۹۵۷ ـ شرحی مختصر درباره تاریخ ادبیات تاجیك . فهرست اسامی ادبا و شعرا . تألیف ی . س . براگینسکی . نشریهٔمرکز انتشارات دولتی‌تاجیکستان. چاپ‌استالین‌آباد.

I.S. Braginskii: Ocherki po istorii tadzikskoi literaturi. Imennoi ukazatel. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1957.

۱۹۵۷ ـ بدرالدین هلالی . تألیف کمال‌الدین عینی . به تصحیح ی . س . براگینسکی . نشریه‌مرکز انتشارات‌دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

K. Aini: Badriddin Helali. Otv. red. I.S. Braginskii. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1957.

۱۹۵۷ ـ زین‌الدین واصفی ، نویسنده قرن شانزدهم‌تاجیك. شرح احوال و فعالیت هنری و تجربه او . تألیف ا . ن . بولدیرف . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

A.N. Boldyrev: Zainaddin Vasifi-tadzikskii pisatel XVI v. Opyt tvorcheskoi biografii. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1957.

۱۹۵۸ ـ ابوعبداله رودکی . تألیف ع . میرزایف . چاپ استالین‌آباد .

۱۹۵۸ ـ آثار رودکی . تألیف ع . میرزایف . چاپ استالین‌آباد .

۱۹۵۸ ـ اشعار رودکی . گردآوری وتنظیم وتفسیر ع . میرزایف . چاپ استالین‌آباد .

۱۹۵۸ ـ رودکی ودوران او . مجموعه مقالات ، باهتمام

ع . میرزایف . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Rudaki i ego epokha. Sbornik statei. Pod red. A. Mirzoeva. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1958.

۱۹۵۸ ـ رودکی و پیشرفت غزلسرائی در قرن دهم تا پانزدهم میلادی . تألیف ع. میرزایف . ترجمه روسی توسط ن . عثمانف . نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

A. Mirzoev: Rudaki i razvitie gazeli v X-XV vv. Per. N. Osmanova. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1958.

۱۹۵۸ـ منتخبات آثار رودکی. ترجمه به روسی توسط و. لویك و س. لیپکین . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Rudaki: Izbrannoe. Per. V. Levik. i S. Lipkin. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1958.

۱۹۵۸ ـ منظومه‌های کمال خجندی . چاپ متن فارسی ، توسط مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . استالین‌آباد .

۱۹۵۸ ـ «دزد بغداد» . اثر محمد عوفی . ترجمه ی . ی . بورشفسکی . چاپ استالین‌آباد .

Mukhammad Aufi: Bagdadskii vor. Per. Iu. E. Borshevskii. Stalinabad, 1958.

۱۹۵۹ ـ منظومه‌هائی از شاهنامه فردوسی . ترجمه س . لیپکین . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Firdousi: Poemy iz Shakh-name v perevodakh S. Lipkina. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1959.

۱۹۵۹ ـ بررسی صرف ونحوی انشای «تاریخ سیستان» تألیف ل . پ . سمیرنف . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

L.P. Smirnova: Yazyk "Tarikh-i-Sistan". Grammaticheskoe opisanie. "Akad. nauk TadzSSR". Stalinabad, 1959.

۱۹۶۰ ـ کیقباد و کیکاوس . از شاهنامه ابوالقاسم فردوسی . ترجمه و . در ژاوین . نشریهٔ مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان . چاپ استالین‌آباد .

Abulkasim Firdousi: Kei-Kubad i Kei-Kavus. Per. V. Derzhavina. "Tadzikgosizdat". Stalinabad, 1960.

۱۹۶۰ ـ « فهرست نسخه‌های خطی فرهنگستان علوم جمهوری شوروی تاجیکستان» . به تصحیح وبا همکاری ع . غ . میرزایف و ا . ن . بولدیرف ، جلد اول (نسخه‌های خطی به زبانهای تاجیکی و فارسی و ازبکی . شامل کتب تاریخ ، یادداشتها ، تراجم احوال ، کتب جغرافیائی ، سفرنامه‌ها ، وقایع نامه‌ها ، اسناد) . چاپ استالین‌آباد .

Katalog vostochnykh rukopisei Akademii Nauk Tadzikskoi SSR". T.I. Pod red. i pri uchast. A.G. Mirzoeva i A.N. Boldyreva. Stalinabad, 1960.

۱۹۶۰ ـ رساله مختصری از تاریخ سلطنت خاندان منغطیه. اثر احمد مخدوم دانش. به سعی و اهتمام و تصحیح عبدالغنی میرزایف. نشریه مرکز نشریات دولتی تاجیکستان. چاپ دوشنبه.

Akhmad Mukhdumi Donish: Risala ë mukhtasare az tarikhi Saltanati Khonadoni Mangitiya. Ba sayi va ikhtimom va tashehi Abdulgany Mirzoev. Dushanbe, 1960.

۱۹۶۰ ـ «آینه». رمان فارسی صدرالدین عینی. نشریه مرکز دولتی تاجیکستان. چاپ استالین‌آباد.

۱۹۶۳ ـ متن منظومهٔ «لیلی و مجنون» عبداله هاتفی ومقایسه آن با منظومهٔ «لیلی ومجنون» هلالی. تألیف س. اسداله‌یف. رسالهٔ دکترا در رشته زبان شناسی. دوشنبه.

S. Asadullaev: Kriticheskii tekst poemy "Laili i Medznun" Abdullo Hatifi i sopostavlenie etoi poemy s odnoimennoi poemoi Helali. Avtoref. kand. filol. nauk. Dushanbe, 1963.

۱۹۶٤ ـ «لغات فرس» اسدی طوسی ومقام آن در تاریخ زبان تاجیکی (فارسی). تألیف و. ا. کاپرانف. نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی تاجیکستان. چاپ دوشنبه.

V.A. Kapranov: "Lughati fars" Asadi Tusi i ego mesto v istorii tadzikskoi (farsi) leksigografii. "Akad. Nauk Tadz SSR". Dushanbe, 1964.

۱۹۶٤ ـ خصوصیات افعال‌درزبانهای ادبی‌پارسی وتاجیکی در قرون نهم ودهم میلادی ، برمبنای «تاریخ طبری» . تألیف ب . سیایف . رساله دکترا در رشتهٔ زبان شناسی . دوشنبه .

B. Siyaev: Glagolnye osobennosti tadziksko-persidskogo literaturnogo yazyka IX-V vv. (Na materiale "Tarikh-i-Tabari"). Avtoref. kand. filol. nauk. Dushanbe, 1964.

۱۹۶٤ ـ اندیشه های فلسفی ناصر خسرو ، برمبنای تحلیل کتاب زادالمسافرین . تألیف ق . عاشوراف . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ فلسفه . دوشنبه .

Gh. Ashurov: Filosofskie vzglyady Nasera Khosrava (na osnove analiza traktata "Zad-al-musafirin"). Avtoref. kand. filos. nauk Dushanbe, 1964.

۱۹۶٤ ـ بهارستان جامی . ترجمه منظوم بزبان روسی توسط ا . آدالیس و س . لیپکین . با مقدمه و توضیحات میخائیل زند . بتصحیح کمال‌الدین عینی . چاپ دوشنبه .

Abdurakhman Dzami: Vesennii sad (Bakharistan Stikhi v pers. A. Adalis i S. Lipkina. Vstupit. Statya i prim. M. Zanda, Pod. obsh. red. K. S. Aini. Dushanbe, 1964.

۱۹۶٤ـ منظومه یوسف وزلیخای جامی . ترجمه به روسی

توسط س. لیپیکین. بامقدمه و. دمیدچیك. نشریه مرکز انتشارات دولتی تاجیکستان. چاپ دوشنبه.

Dzami: Yusufi Zuleikha. Poema. Per. S. Lipkin. Predisl. V. Dmidchik. "Tadzikgosizdat". Dushanbe, 1964.

۱۹٦٤ - غزلیات جامی وقطعات وداستانهائی از مثنوی. گردآوری ومقدمه وتفسیر از کمال‌الدین عینی. بتصحیح ك. عینی، م. زند، س. لیپکین. چاپ دوشنبه.

Dzami: Lirika. Pritchi i Rasskazi iz mesnevi. Sost., vstupit. st. i komm. K. Aini. Pod red. K. Aini, M. Zanda i S. Lipkina. Dushanbe, 1964.

۱۹٦٤ - نامی که قرنها طنین افکند (بمناسبت پانصد و پنجاهمین سال تولد عبدالرحمن‌جامی). تألیف ر. هاشم. چاپ دوشنبه.

R. Hashim: Imya, proslavlenno v vekakh (550 let so dnya rozhdeniya Abdurrakhmana Dzami). Dushanbe, 1964.

۱۹٦٥ - مجموعه مقالات عبدالرحمن جامی. نظری به دوران زندگی و کار وخلاقیت او. نشریه «مرکز انتشارات عرفان». چاپ دوشنبه.

Abdurrakhman Dzami. Sbornik statei. Epokha, zhizn i tvorchestvo. "Irfan". Dushanbe, 1965.

۱۹٦٥ - فهرست مآخذ مربوط به رودکی. تألیف ر. ا. تالمان و ا. یونس‌اف. با نظارت ع. میرزایف. چاپ‌دوشنبه.

R.O. Talman i A. Yunusov: Rudaki. Ukazatel literatury. Otv. red. A. Mirozev. Dushanbe, 1965.

۱۹٦۵ ـ رباعیات عمر خیام . ترجـمه به روسی توسط و. درژاوین . با تنظیم ونظارت کمال عینی . چاپ دوشنبه.

Omar Khaiyam: Rubaiyat. Sost. i obsh. red. Kamala Aini. Per. V. Derzhavina. Dushanbe, 1965.

۱۹٦۵ ـ مسائل معرفتی ومنطقی در آثار ابن‌سینا ومکتب او . تألیف م . ن . بولتایف، با نظارت ا . م . بهاءالدینوف. چاپ دوشنبه .

M.N. Boltaev: Voprosy gnoseologii i logiki v proizvedenyakh Ibn-Sini i ego shkoly. Pod red. A.M. Bakhaoddinova. Dushanbe, 1965.

۱۹٦۵ ـ قطعات و رباعیات برگزیده از شاعران کلاسیك پارسی و تاجیك . ترجمه به‌روسی توسط و . در ژواین ، با مقدمه وتفسیر ر . هادی‌زاده . چاپ دوشنبه .

Izbrannye chetverostishiya persidsko-tadziks-kikh poetov-klassikov. Per. V. Derzhavina. Sost., predisl. i komm. R. Hadi-zade. Dushanke, 1965.

۱۹٦۷ ـ یك دسته گل . مجموعه‌ای از اشعار فارسی‌شعرای معاصر تاجیك . گردآوری باقی رحیم زاده ، با همکاری ت . کارالیوا ، م . جعفراف ، م . سریبریانسکایا ، نشریه کمیته مطبوعــات شورای وزیــران جمهــوری شوروی تاجیکستان . چاپ دوشنبه .

۱۹۶۸ ـ روابط ادبی علیشیر نوائی وعبدالرحمن جامی . تألیف عبدالغنی میرزایف . چاپ دوشنبه .

۱۹۶۸ ـ پندنامه سعدی . باهتمام آ. کولماتف . چـاپ دوشنبه .

N.A. Kulmatov: Eticheskie vzglyady Saadi. Dushanbe, 1968.

۱۹۶۸ ـ فلسفه خواجه نصیرالدین طوسی . تألیف موسی دینورشویف . بتصحیح م. س. عاصم اف . چاپ مـرکز انتشارات دولتی «دانش» . دوشنبه .

Muso Dinorshoev: Filosofiia Nasiriddina Tusi, Otv. red. M.S. Asimov. "Donish". Dushanbe.

۱۹۶۸ ـ فهرست نسخه‌های خطی فرهنگستان علوم جمهوری شوروی تاجیکستان ـ با همکاری آ . م . میرزایف و م . ی . زند . جلد سوم : فهرست آثار منظوم خطی بزبان‌های تاجیکی ، فارسی ، ازبکی ، آذربایجانی . چاپ انتشارات دولتی «دانش» . دوشنبه .

Katalog vostochnikh rukopisey Akademii nauk Tadzikskoy SSR. Pod red. i priuchastii A.M. Mirzoeva i M.I. Zanda. T.3:: Rukopisi na tadzikskom, persidskom, uzbekskom i azerbaidzanskom yazykakh/poeziya. "Donish". Dushanbe, 1968.

First course in educa...

Author Reader, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

Attazeela
fee Ahmad
Alimutsadika
05

9622522401

ترکمنستان

۱۸۹٦ ـ سفر به‌مشهد . یادداشتهای سفر . تألیف گ . ك . مینکویچ . چاپ عشق‌آباد .

G. K. Minkevitvh: Poezdka v Meshed. Putevie zametki. 1896.

۱۹۰٤ ـ ناحیه استراباد وبسطام ایران . تألیف بندراوف . چاپ عشق‌آباد . (این کتاب در همین سال در تاشکند نیز بچاپ رسید) .

Benderev: Astrabad-Bastamskiy rayon Persii. Ashkhabad. 1904.

۱۹۵۵ ـ کتابشناسی جغرافیائی ایران . فهرست مآخذ بزبان روسی ، مربوط به سالهای ۱۷۲۰ تا ۱۹۵٤ . تألیف م . پ . پتروف . بانظارت و . ن. کونین . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری شوروی ترکمستان . چاپ عشق‌آباد .

M.P. Petrov: Bibliografia po geografii Irana. Ukazatel, literatury na russkom yazyke (1720-1954). Otv. red. V.N. Kunin. "Akad, Nauk Turkm. SSR". Ashkhabad, 1955.

۱۹۵۸ ـ راهنمای مختصر نسا (پایتخت اشکانی) . تألیف

گ . آ. پوگاچنکــووا . نشریه مرکــز انتشارات دولتی ترکمنستان . چاپ عشق‌آباد .

G.A. Pugachenkova: Nisy. Gisgacha spravochnik. "Turkmenistan Dovlet Neshriyati". Ashkhabad, 1958.

۱۹۶۰ ــ تهران مخوف . اثر مشفــق کاظمی . تــرجمــه ازفارسی به‌ترکمنی‌توسطو. ق. تاردف. بامقدمه م. سماشکو. نشریه مرکز انتشارات دولتی جمهوری ترکمنستان . چاپ عشق‌آباد .

Mirza Moshfegh Kazemi: Strashnyi Tegeran. Per. s pers. V.G. Tardova. Predisl. M. Semashko. "Turkmengosizdat". Ashkhabad, 1960.

۱۹۶۸ ــ «دفترچه تهران» . هفت داستان . تألیف آقــا آقاجانف شاعر ترکمن . چاپ مرکز مطبوعاتی دولــتی ترکمنستان . عشق آباد .

گُرجستان

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

۱۸۶۹ ـ لشکرکشی نادرشاه به‌هرات وقندهار وهندوستان.
تألیف س. ا. کشمکش اوف. درسه جلد. چاپ تفلیس.
S.O. Kishmishov: Pokhody Nadir-Shakha v Gerat, Kandagar i Indiu. T I-III. Tiflis, 1869.

۱۸۷۳ ـ یادداشتهای سفر ارمنستان، کردستان و شمال بین‌النهرین در سال ۱۸۶۶. تألیف د. تیلر. ترجمه از انگلیسی به روسی توسط م. آستافیف. چاپ تفلیس.
D. Teylor: Dnevnik puteshestviia po Armenii. Kurdistanu i verkhney Mesopotamii v 1866 g. Perev. M. Astafieva. Tiflis, 1873.

۱۸۷۶ ـ آمار مخصوص دربارهٔ ایران. نوشته گنچه. ترجمه ازآلمانی به روسی توسط پ. پ. گلمتسن. چاپ تفلیس.
Gentche: Spetsialnaia statistika Persii. Perev. s nem. P.P. Gelmetsen Tiflis, 1876.

۱۸۷۸ ـ شرحی دربارهٔ جغرافیای طبیعی ایران. فهرست مدارها ونصف‌النهارها وارتفاعات‌ایران‌وبلوچستان. تألیف ا. سن‌جان. ترجمه به روسی توسط پ. پ. کولبرگ.

چاپ تفلیس .

O. Sen-Djon (St. John) Otcherk fizicheskoy geografii Persii spisok shirot, dolgot i visot v Persii i Beludzistane, Perev. P.P. Kulberga. Tiflis, 1878.

۱۸۷۸ـ شرحی‌درباره‌ٔ چندراه‌کوچك ارتباطی درخراسان. نوشته ا . گ . شیندلر . ترجمه از آلمانی به‌روسی توسط پ. پ کولبرگ . چاپ تفلیس .

A.K. : Shindler: Opisanie neskolkikh maloyzvestnikh dorog v Khorasane. Perev. s nem. P.P. Kulberga. Tiflis, 1878.

۱۸۸۳ ـ مدارکی برای شناسائی ایران و ترکیه آسیا . نشریه انجمن جغرافیائی روسیه . چاپ تفلیس .

"Materialy dlya opisaniya Irana i Aziatskoi Turtsii". Tiflis, 1883.

۱۸۸۷ ـ مدارکی برای شناسائی ایران و ترکیه آسیا و منطقه ماوراء دریای مازندران . نشریهٔ انجمن جغرافیائی روسیه . چاپ تفلیس .

"Materialy dlya opisaniya Persii, Aziatsko Turtsii i Zakaspiiskogo kraia. Tiflis, 1887.

۱۸۸۹ ـ لشکرکشی نادرشاه‌به هرات . قندهار، هندوستان، و حوادثی که پس‌از مرگ او روی داد . تألیف س . ا . کشمش‌اف (متن کامل شدهٔ چاپ قبلی این کتاب) نشریه ستاد نیروهای نظامی قفقاز . چاپ تفلیس .

S.O. Kishmishev: Pokhodi Nadir-Shakha v Gerat, Kandakhar, Indiiu i sobitia v Persii posle ego smerti. Izd. shtaba Kavk. voen. ok Tiflis, 1889.

۱۸۹۰ ـ شمال آذربایجان . تألیف ل . ك . آرتامانف . در دوجلد . چاپ تفلیس .

L.K. Artamonov: Severnii Azerbaidzan. Tiflis, 1890.

۱۸۹۱ ـ «بژانیانی» (بیژن‌نامه) . ترجمه از شاهنامهٔ فردوسی بزبان گرجی توسط خسرو تورمانیدزه . Khosrov Turmanidze چاپ تفلیس .

۱۸۹۱ ـ «رستمیانی» (رستم‌نامه) . ترجمه از شاهنامه فردوسی بزبان گرجی ، توسط خسرو تورمانیدزه . چاپ تفلیس .

۱۸۹٤ (و ۱۸۹۷) ـ سفر به‌ایران : منطقه استراباد و شاهرود و شمال خراسان . پژوهشهای نظامی وآماری . تألیف ل. ك. آرتامانوف . جلد اول : خط سیر نخستین در صحنه خراسان . جلد دوم : خطسیر دوم . چاپ تفلیس .

L.K. Artamanov: Poezdka v Persiiu. Astrabad-Shakhroudskiy rayon i Seveniy Khorasan. Voeno-statisticheskoe issledovanie. Tiflis, 1894, 1897.

۱۸۹۸ ـ در ضیافت شاه . شرحی درباره ایران . تألیف ع . علی خانف و م . و . آوارسکی . چاپ تفلیس .

A. Alikhanov i M.V.Avarskiy: V gostiakh u Shakha. Ocherki Persii. Tiflis, 1898.

۱۸۹۹ ـ شرحی مختصر دربارهٔ جریان عملیات جنگی در قفقاز وایران. تألیف میتکویچ ژلتوك. چاپ تفلیس.
Mitkevich-Jeltok: Obzor Kavkazsko-Persidskogo teatra voennikh deystviy. Tiflis, 1899.

۱۹۰۰ ـ گزارش سفر به شمال آذربایجان. تألیف پ. ی. آوریانف و ی. ف. شکینسکی. در دوجلد. چاپ تفلیس.
P.I. Averianov i I.F. Shekinskiy: Otchet o poezdke po severnomu Azerbaidzanu. Tiflis, 1900.

۱۹۰۲ ـ گزارش سفر به‌ایران در سال ۱۹۰۰. تألیف‌پ.ا. تومیلف در دوجلد. چاپ تفلیس.
P.A. Tomilov: Otchot o poezdke po Persii v 1900 godu. T. I-II. Tiflis, 1902.

۱۹۰۳ ـ گزارش سفر به آذربایجان و کردستان. تألیف پ. ی. ماکسیموویچ واسیلکفسکی. در دوجلد. چاپ تفلیس.
P.I. Maksimovich-Vasilkovski: Otchot o poezdke v Azerbaidzan i Kurdistan. T. I-II. Tiflis, 1903.

۱۹۰۵ ـ پیرامون مناسبات اجتماعی واقتصادی در ایران. تألیف ل. ف. تیگرانف. دردو جلد. چاپ تفلیس.
L.F. Tigranov: Iz obshchestvenno-ekonomicheskikh otnosheniy v Persii. Tiflis, 1905.

۱۹۰۶ ـ گزارش سفر به ایران در تابستان سال ۱۹۰۳ . تألیف د .د. بلیایف . چاپ تفلیس .

D.D. Beliaev: Otchet o poezdke po Persii letom 1903 g. Tiflis, 1906.

۱۹۰۶ ـ گزارش سفراز تهران به کرمان در تابستان سال ۱۹۰۵ . تألیف د . د . بلیایف . چاپ تفلیس .

D.D. Beliaev: Otchet o poezdke iz Tegerana v Kerman. Vesnoiu 1905 g. Tiflis, 1906.

۱۹۰۷ ـ گزارش سفر از کرمان به خبیص در پائیز سال ۱۹۰۵ . تالیف د . د . بلیایف . چاپ تفلیس .

D.D. Beliaev: Otchet o poezdke iz Kermana v Khabis oseniu 1905 g. Tiflis, 1907.

۱۹۰۸ ـ گزارش سفراز کرمان به بندر عباس از راه بم ، جیرفت و تنگ‌نیورگ در ژوئن و ژویه سال۱۹۰۶ . تالیف د . د . بلیایف . در دو جلد . چاپ تفلیس .

D.D. Beliaev: Otchet o poezdke iz Kermana v Bender Abbas, Bam, Dziruft i Teng-Nivergu v iiune i iiule 1906. T. I-II. Tiflis, 1908.

۱۹۰۸ ـ قفقاز، ترکیه وایران . تألیف م . م . کارنائوخف. چاپ تفلیس .

M.M. Karnaoukhov: Kavkaz, Turtsiia i Persiia. Tiflis, 1908.

۱۹۰۹ ـ مجملی از جریان عـملیات نظامی درایـران

(آذربایجان ، گیلان ، مازندران) وشرح مختصری از وضع راههای این منطقه . تألیف ن . ك . کرسون . در دو جلد . چاپ تفلیس .

N.G. Korsun: Voenniy Obzor Persidskogo peredovogo teatra (Azerbaidzan, Gilan i Mazendaran). Kratkie opisaniia obrekognostsirovannikh poutey etogo rayona. Tiflis, 1909.

۱۹۱۰ ـ آئین بابی و آئین بهائی . تجربه پژوهشهای علمی و مذهبی . چاپ تفلیس .

Babizm i Bekhaizm. Opyt nauchno-religioznogo issledovaniya. Tiflis, 1910.

۱۹۱۳ ـ تاریخ جدید ترکیه وایران درقرون هجدهم و نوزدهم و بیستم . تألیف م . د . گوتاری . چاپ تفلیس .

M.D. Gutari: Noveishaia istoriia Turtsii i Persii. (XVIII, XIX i XX stoletiia). Tbilisi, 1913.

۱۹۱۶ ـ شرحی دربارهٔ ادیان ایرانی . تألیف ك . ن . سمیرنوف . چاپ تفلیس .

K.N. Smirnov: Persiya. Ocherk religii Persii. Tiflis, 1916.

۱۹۱۷ ـ منطقه معتدل کرانهٔ دریای مازندران . تألیف م س . نووسلف . چاپ تفلیس .

M.S. Novoselov: Prikaspiyskie subtropiki. Tiflis, 1917.

۱۹۲۳ ـ ایران ووضع اقتصادی وبازرگانی خارجی آن درسالهای ۱۹۰۱ تا ۱۹۲۳ . تألیف ن . ن بابینین . با نظارت گ . م . گریگوریان . چاپ تفلیس .

N.N. Bobynin: Persiya, ee ekonomicheskoe polozhenie i vneshnyaya torgovlya 1901-1923. Pod red. G.M. Grigoryana. Tiflis, 1923.

۱۹۲۵ ـ امپریالیسم بریتانیا در باکو وایران در سالهای ۱۹۱۷ و ۱۹۱۸ . خاطرات ژنرال دنسترویل . ترجمه از انگلیسی به روسی توسط ب . رودنکو . چاپ تفلیس .

Denstervill: Britanskii imperializm v Baku i Persii 1917-1918. (Vospominaniya). Per. s angl. B. Rudenko. Tiflis, 1925.

۱۹۲۸ ـ اقتصاد ایران معاصر. تألیف کارپف. چاپ تفلیس .

N. Karpov: Ekonomika sovremennoy Persii. Tiflis, 1928.

۱۹۳۱ ـ ایران در دوران کنونی ، از نظر اقتصادی . تألیف د . س . زاوریف . چاپ تفلیس .

D.S. Zavriev: Persiya nashikh dnei. Ekonomicheskie ocherki. Tiflis, 1931.

۱۹۳۱ ـ خط مشی بازرگانی وسیاسی ایران. تألیف د . س. زاوریف . چاپ تفلیس .

D.S. Zavriev: Torgovo-politicheskii kurs Persii. Tiflis, 1931.

۱۹۳۲ ـ مطالبی دربارهٔلشکریان فئودالیپارتی واشکانیان ارمنستان . تألیف ی . ی مانند یان . نشریـهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی . چاپ تفلیس .

Ia. I. Manandyan: Zametki o feode i feodalnom voiske parfii i archakidskoi Armenii. "Akad. Nauk. SSR". Tiflis, 1932.

۱۹۳۱ (و ۱۹۳۲) ـ راهنمای اقتصادی جمهوری شوروی فدراتیو قفقاز ، ایران ، ترکیه . چاپ تفلیس .

ZSFSR, Persiia, Turtsiia. Ekonomichesko-informatsionniy spravochnik. Tiflis, 1931-1932.

۱۹۳۱ ـ طهماسبقلیخان وانتخاب او بهسلطنت ، براساس نوشته های هاکوپ شماخی . تألیف ترآوتیسیان . چاپ تفلیس .

۱۹۳٤ ـ شاهنامه ابوالقـاسم فردوسی . ترجمه بزبـان گرجی . توسط ژ . آبولادزه J. Abuladze، ا. بهرامیدزه I. Baramidze ، پ . اینگوروکووا P. Ingorokva، ك . ککلیدزه K. Kekelidze، ا.شانیدزه A. Shanidze. بـا مقـدمه و تفسیـرات و توضیحات ا . بهرامیـدزه I. Baramidze . چاپ تفلیس .

۱۹۳٤ (و ۱۹۳۵) ـ فردوسی و روابط ادبی و هنـری ایران و گرجستان . تألیف ا . بهرامیدزه . چاپ تفلیس .

I. Baramidze: "Ferdousi i gruzino-iranskie svyazi O literature i iskusstve". Tiflis, 1934-1935.

۱۹۳۴ ـ اسناد مربوط به فرهنگ فارسی ـ روسی. تألیف یو. ن. مار. چاپ تفلیس.
Iu. N. Marr: Dokumentirovannyie persidsko-russkii slovar. Tiflis, 1934.

۱۹۳۴ ـ فهرست نمایشگاه «فردوسی و روابطادبی وهنری گرجستان وایران». تألیف ا. بهرامیدزه و پ. اینگور ـ کووا (بزبانهای گرجی و روسی). چاپ تفلیس.
Katalog vystavki "Firdousi i gruzino-iranskii otnosheniya v literaturi i isskustv". Pod. red. A. Baramidze i P. Ingorokva. Tbilisi, 1934.

۱۹۳۸ـ ویس ورامین. تصحیح ومقدمه توسط ا.بهرامیدزه، پ. اینگوروکوا، ك. ککلیدزه. چاپ تفلیس.
Visramiani. Soredaktor i soavtor vstupit. stat. s A. Baramidze, P. Ingorokva i K. Kekelidze. Tbilisi, 1938.

۱۹۳۸ ـ دستور زبان فارسی. تألیف ا. عبدالادزه. چاپ تفلیس.
A. Abduladze: Grammatika iranskogo yazuka. Tbilisi, 1938.

۱۹٤۰ـ نقاشی باسمه‌ای درایران. تألیف ش. امیراناشویلی. چاپ تفلیس.
Sh. Amiranashvili: Iranskaya stampovaya zhivopis. Tbilisi, 1940.

۱۹٤۱ ـ گاهنامه ایرانی و گاه شماری شبانروزی وساعت درایران . چاپ تفلیس .
"Iranskii Kalendar ischisleniya sutok i chasov v Irane. Tbilisi, 1941.

۱۹٤۱ ـ استقرار سلسله پادشاهان قاجار در ایران . تألیف گ . م . پتروف . چاپ تفلیس .
G.M. Petrov: Vozniknovenie Kadzarskoi monarkhii v Irane. Tbilisi, 1941.

۱۹٤۱ ـ ایدئولژی مردم وسربازان درایران . تألیف گ . م . پتروف . چاپ تفلیس .
G.M. Petrov: Ideologicheskaya obrabotka Naseleniya i soldat Irana. Tbilisi, 1941.

۱۹٤۱ ـ نقاشی ایران در قرون هیجدهم ونوزدهم . تألیف ش . امیر اناشویلی . نشریه موزهٔ متخی گرجستان . چاپ تفلیس .
Sh. Amiranashvili: Iranskaya zhivopis (XVIII-XIX vekov). Izd. "Muzeya Metekhi". Tbilisi, 1941.

۱۹٤۱ ـ امثال و حکم‌فارسی . تألیف حسن علیزاده . چاپ تفلیس .
Gh. Ali-zade: Persidskie poslovitsy i pogovorki. Tbilisi, 1941.

۱۹٤۲ـ سفرنامه قفقاز وایران. تألیف ا . س. گریبایدوف.

چاپ تفلیس .
A.S. Griboedov: Putevyt zapiski. Kavkaz-Persiya. Tiflis, 1942.

۱۹٦٤ ـ فرهنگ روسی بـه فارسی بر مبنـای مطبوعات معاصر ایران . تألیف گ . م . پتروف . چاپ تفلیس .
G.M. Petrov: Russko-persidiskii slovar. Sostavlen na osnove materialov sovremennoi iranskoi pressy. Tbilisi, 1944.

۱۹٤٦ ـ رباعیات خیام . ترجمه گرجی توسط آ . چلیدزه A. Chelidze. ـ چاپ تفلیس .

۱۹٤٦ ـ کاشی های آرامگاه پیرحسین . تألیف و . ا . کراچکفسکایا . نشریه فرهنگستان علوم جمهوری‌شوروی گرجستان . چاپ تفلیس .
V.A. Krachkovskaya: Izraztsy mavzoleya Pir-Khuseina. "Akad. Nauk Gruz. SSR" Tbilisi, 1946.

۱۹٤۸ ـ «گلستان‌شیخ مصلح‌الدین سعدی». ترجمه گرجی آ . چلیدزه A. Chelidze ـ چاپ تفلیس .

۱۹٥٤ـ تقلید ازسبك گلستان در ادبیات پارسی وتاجیکی . تألیف . آ . تودوآ . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . تفلیس .
M.A. Todua: Podrazhaniya "Golestanu" v. tadzikskoi i persidskoi literature. Avtoref. kand. filol. nauk. Tbilisi, 1954.

۱۹۵٤ ـ گرجستان وپیمان صلح ایران و عثمانی در سال ۱٦۳۹ میلادی . تألیف و . گ . چوچیف . رساله دکترا در رشته تاریخ . تفلیس .

V.G. Chochiev: Irano-turetskii mirnyi dogovor 1639 goda i Gruziya. Avtoref. kand. istor. nauk. Tbilisi, 1954.

۱۹۵۵ ـ تذکره شاه طهماسب اول ، مأخذی جهت بررسی تاریخ ملل قفقاز . تألیف ك. گ. طباطادزه . رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ . تفلیس .

K.G. Tabatadze:: "Tazkire" Shakha Takhmaspa I, kak istochnik dlya istorii narodov Zakavkazya. Avtoref. kand. istor. nauk. Tbilisi, 1955.

۱۹۵۵ ـ ایران و سیاست خارجی روسیه در نیمهٔ دومقرن هیجدهم (۱۷٤۸ ـ ۱۷۸۷) . تألیف د . و . جانلیدزه . رساله دکترا در رشتهٔ تاریخ . تفلیس .

D.V. Dzanelidze: Iranskii vopros vo vneshnei politike Rossii vtoroi poloviny XVIII veka (1747-1787 gg). Avtoref. kand. istor. nauk. Tbilisi, 1955.

۱۹۵۵ ـ «بوستان شیخ مصلح‌الدین سعدی» . ترجمه بزبان گرجی توسط آ . چلیدزه .A. Chelidze ـ چاپ تفلیس .

۱۹۵٦ ـ شهرها و زندگی شهری در زمان حکومت هلاکوئیان . تألیف ر . ك . کیکنادزه . چاپ تفلیس .

R.K. Kiknadze: Goroda i gorodskaya zhinzn v gosudarstve khulaguidov. Avtoref. kand. istor. nauk. Tbilisi, 1956.

۱۹۵۶ ـ اشعار نظامی . ترجمه بزبان گرجی توسط م . تودوآ . چاپ تفلیس .

Nizami: Izbrannoe na gruzinskom yazyke. Per. M. Todua. Tbilisi, 1956.

۱۹۵۸ ـ نثر هنری صادق هدایت . تألیف . ت . کشه‌لاوا . چاپ تفلیس .

T. Keshelava: Khudozhestvennaya proza Sadeka Khedayata. Tbilisi, 1958.

۱۹۵۸ ـ اجزاء مرکب افعال وترکیب وتشکل اجزاء معین آن‌ها در زبان فارسی . تألیف د . ش . گیوناشویلی . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . تفلیس .

D. Sh. Giunashvili: glagolnyi komponent determinativnykh obrazovanii persidskogo yazyka. Avtoref. kand. filol. nauk. Tbilisi, 1958.

۱۹۶۰ ـ روستاهای‌ایران در قرون نوزدهم‌وبیستم . تألیف گ. س. تشیپاشویلی . رساله دکترا دررشتهٔ تاریخ . تفلیس.

G.S. Tshipashvili: Iranskaya derevnya na rubezhe XIX-XX vekov. Avtoref. kand. istor. nauk. Tbilisi, 1960.

۱۹۶۰ ـ اهمیت ترجمه هـای گرجی آثار ادبیات فارسی از نظر روشن ساختن برخی مسائل مربوط به‌ادبیات پارسی

وتاجیکی . تألیف آ . آ . گوا خاریا . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی گرجستان . چاپ تفلیس .

A.A. Gvakhariya: Znachenie gruzinskikh perevodov persidskikh pamyatnikov dlya osvesheniya nekotorykh voprosvo persidskotadzikskoi literatury. "Akad. Nauk. Gruz. SSR". Tbilisi, 1960.

۱۹۶۱ ـ ترکیب کلمه از پسوند اسم در زبانهای ایرانی . تألیف ت . د . د . چخئیدزه . رسالهٔ دکترا در رشته زبان شناسی . تفلیس .

T.D. Chkheidze: Immennoe suffuksalnoe slovoobrazovanie v iranskikh yazykakh. Avtoref. kand. filol. nauk. Tbilisi, 1961,

۱۹۶۱ ـ مآخذفارسی منظومهٔ گرجی «کارتلیس‌تسخوربا» تألیف د . و . کاتسیتادزه . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ تاریخ . تفلیس .

D.V. Katsitadze: Persidskie istochniki prodolzhenii "Kartlis tskhovreba". Avtoref. kand. istor. nauk. Tbilisi, 1961.

۱۹۶۱ ـ اسناد تاریخی فارسی در مخازن کتاب گرجستان. تألیف و. س . پوتوریدزه . کتاب اول . نشریهٔ فرهنگستان علوم جمهوری شوروی گرجستان . چاپ تفلیس .

V.S. Puturidze: "Persidskie istoricheskie dokumenty v knigokhranilishakh Gruzii. Kn. I. "Akad. nauk Gruz. SSR". Tbilisi, 1961.

۱۹۶۱ ـ منابع پارسی روایات گرجی «یوسیب زلیخانیان» (یوسف وزلیخا) . تألیف آ . آ . گواخاریا . چاپ تفلیس.

A.A. Gvakhariya: Persidskie istochniki gruzinski versii "Yusufa i Zelikhi". Tbilisi, 1961.

۱۹۶۲ ـ منتخبات شاهنامه فردوسی . ترجمه بزبان گرجی توسط آ . آ . گواخاریا . A.A. Gvakhariya . چاپ تفلیس.

۱۹۶۲ ـ ترجمهٔ گرجی کلیله و دمنه . متن منقح ومقدمه توسط ا . بهرامیدزه و ا . مترولی . چاپ تفلیس .

Kalila i Dimna (gruz. versiya). Kriticheskiy tekst i vstupit. stat. A. Baramidze i E. Metreveli. Tbilisi, 1962.

۱۹۶۲ ـ مسئله سوانت (ناحیه غربی گرجستان) در روابط سیاسی بیزانس وایران (سالهای ۵۶۲ تا ۵۹۰ میلادی) . تألیف گ . س . آتانلیشویلی . رساله دکترادر رشته تاریخ. تفلیس .

G.S. Atanelishvili: Svanetskii vopros v vizantiiska-iranskikh diplomaticheskikh otnosheniyakh (562-590 gg). Avtoref. kand. istor. nauk. Tbilisi, 1962.

۱۹۶۳ ـ گلچینی از اشعار فارسی . تألیف د. ی . کوبیدزه. نشریهٔ وزارت فرهنگ گرجستان . چاپ تفلیس .

D.I. Kobidze: Persidskaya Khrestomatiya. "Gosudarstvennoie izdatelstvo Sodna ministerstva Kultury Gruz. SSR". Tbilisi, 1963.

۱۹۶۳ ـ دربارهٔ مآخذ فارسی منظومه تیمور از اول (میل مجنونانی) . تألیف م . گ . ماماتسیشویلی . رسالهٔ دکترا در رشتهٔ زبان شناسی . تفلیس .

M.G. Mamatsishvili: K voprosu o persidskom istochnike poemy Teimuraza I "Mil-madznun-nani". Avtoref. kand. filol. nauk. Tbilisi, 1963.

۱۹۶٤ ـ علم‌الاصوات زبان فارسی . تألیف ش . گ . کاپریندا شویلی و ژ. ش گیبونا شویلی . نشریهٔ فرهنگستان علوم گرجستان . چاپ تفلیس .

Sh. G. Kaprindashvili & J. Sh. Giunashvili: Fonetika persidskogo yazyka. "Akad. Nauk Gruz. SSR". Tbilisi, 1964.

۱۹۶٤ ـ دربارهٔ غزلسرائی حافظ . تألیف و . و . کوته تیشویلی . رساله دکترا در رشته زبان شناسی . تفلیس .

V.V. Kotetishvili: K voprosu o tolkovanii liriki Khafiza. Avtoref. kand. filol. nauk. Tbilisi, 1964.

۱۹۶٤ ـ هنر قالی بافی در آذربایجان ایران ، در قرون نوزدهم و بیستم . تألیف د . م . مجیری . رساله دکترا در رشته هنر شناسی . تفلیس .

D.M. Mudziri:: Iskusstvo kovrodeliya Iranskogo Azerbaidzane (XIX-XX vv.). Avtoref. kand. iskusstv. Tbilisi, 1964.

۱۹٦۵ ـ شرحی درباره چهرهٔ زن در «شاهنامه» . تألیف ل . س . گیوناشویلی . چاپ تفلیس .

L.S. Giunashvili: Zametki o zhenskikh obrazakh "Shakh-Name". Tbilisi, 1965.

۱۹٦۵ ـ مدارك تاریخی «گرجی ـ ایرانی» . متن و ترجمه و توضیحات از و . س . پوتوریدزه . نشریه فرهنگستان علوم گرجستان . چاپ تفلیس .

"Gruzino-persidskie istoricheskie dokumenty". Tekst, podgotovil, perevodom i primechaniyami snabdil V.S. Puturidze. "Akad. Nauk Gruz. SSR". Tbilisi, 1965.

۱۹٦٦ ـ ویچسیتکا ئوسانی و ویسرامیانی (ویس‌ورامین) تألیف ن. ی. مار . نشریهٔ فرهنگستان علوم گرجستان . چاپ تفلیس .

N. Ia Marr: Voprosy Vichistkaosani i Visramiani. (na russkom yazyki). Tbilisi, 1966.

۱۹٦٦ ـ « من خورشیدرا می‌بینم » . ترجمه رمان گرجی « نودار دو مبادزه » بزبان فارسی . چاپ تفلیس .

۱۹٦٦ ـ نثر هنری سعیدنفیسی . تألیف ل.س . گیوناشویلی چاپ تفلیس .

L.S. Gyunashvili: Khudozhestvennaia proza Saida Nafisi. Tbilisi, 1966.

۱۹٦۷ـ شهر وزندگی شهری درایران در دوران صفویه .

تألیف ك. ك. کوتسیا. رسالهٔ دکترا در رشته تاریخ. تفلیس.

K.K. Kutsiia: Goroda i gorodskaia zhizn Sefevidsokogo Irana. Tbilisi, 1967.

۱۹۶۷ ـ نظام اجتماعی وروابط اجتماعی ـ اقتصادی در ناحیهٔ ترکمن نشین ایران (در نیمه دوم قرن نوزدهم تا دهه چهارم قرن بیستم) . تألیف ا . م . گویلاوا . رساله دکترا در رشته تاریخ . تفلیس .

O.M. Gvilava: Obshchestvenniy stroy i sotsialno-ekonomicheskie otnosheniia turkmen Irana (50-e godi XIX-40-— godi XX v). Tbilisi, 1967.

۱۹۶۷ـ بخشی از تاریخ فرهنگ مادی ایران : ظروف مسی و برنجی قرن نوزدهم ایران (بر مبنای آثار موزه دولتی گرجستان) . تألیف ك . گ . کویر کولیا . رساله دکترا در رشته تاریخ . تفلیس .

G.G. Kvirkueliia: Iz istorii materialnoy kulturi Irana. Mediye i latunnie iranskie sosudi XIX veka. (Po materialam Gosudarstvennogo Muzeya Gruzii). Avtoref. na soiskanie uchen. step. kand. ist. nauk. Tbilisi, 1967.

سایر جمهوریها

(لتونی ، لیتوانی ، استونی ، کازاخستان)

۱۷۷۶ (و۱۷۷۷) ـ زند اوستا ، وحی زرتشت ، که در آن تعالیم ونیات خداوند ضبط شده‌است ، به ضمیمهٔ شرح تشریفات مقدس پارسیان و غیره . براساس ترجمهٔ فرانسه آقای آنکتیل دوپرون . در دوجلد . چاپ ریگا .

J.F. Kleuker: Zend-Awesta, Zoroasters lebedinges Worst, worin die Lehren und Meinungen von Gott, Welt, Natur und Menschen; imgleichen die Ceremonien des heiligen Dienstes der Parsen u.s.f. aufbehalten sind. Nach dem französischen des Herrn Anquetil du Perron. 2 Bde. Riga, 1776, 1777.

۱۷۸۱ (و ۱۷۸۳) ـ متمم زنداوستا ، در دوجلد . تألیف ی . ف . کلویکر . چاپ ریگا ولایپتسیگ .

J.F. Kleuker: Zend-Awesta Das ist Ormazd's Riga & Leipzig, 1781, 1783.

۱۷۸۹ ـ زند اوستا ، یعنی آئین فروغ اورمزد ، یا کلام زندگی که توسط زرتشت نوشته شده . استخراج از کتاب های زند بانضمام توضیح وتفسیری کاملا جدید . اثـر ی. ف. کلویکر . چاپ ریگا .

J.F. Kleuker: Zend-Awesta. Das ist Ormazd's Lichtgesetz oder Wort des Lebens an Zoroaster dargestelt... aus den Zendbüchern... nebst ganz neuen Abhandlungen und Erläuterungen. Riga, 1789.

۱۸۰۴ ـ سرنوشت واسیلی میخائیلوو ایرانی در حکومت کالموکها ، قرقیزها و چینی ها . تألیف ب . برگمان . چاپ ریگا .

B. Bergmann: Schicksale des Persers Wassilii Mikhailow unter den Kalmuken, Kirgisen und Chinesern. Riga, 1804.

۱۸۲۱ ـ شرح مسافرت بایران در معیت هیئت سفارت روسیه درسال ۱۸۱۷ بریاست ژنرال یرمولوف . تألیف کنت گ . پ . کوتسه بوئه . ترجمه و . چیخانوفسکی (بزبان لیتوانی) . چاپ ویلنا .

G.P. Kotzebue: Podroz do Persyi we orszaku poselstwa rossiskiyo w roku 1817 pod naczelnietwem zhenerala Jeromolowa. Per. W. Chiechanowski. Vilna, 1821.

۱۸۹۲ ـ تفسیر درباره (کتاب «الابنیه عن حقائق الادویه» ابومنصور موفق (موفق الدین ابومنصور علی الهروی) تألیف ا. آخوندوف ، به آلمانی . چاپ دورپات (استونی) .

A. Achundov: Commentar zum "Liberfundamentarum pharmacologiae" des Abu Mansur Muwaffak. Dorpat, 1892.

۱۹۴۸ ـ تهران مخوف . تألیف میرزا مشفق کاظمی ؛ چاپ بزبان اویغوری با حروف فارسی . چاپ آلماآتا .

۱۹۶۳ـ تأثیر زبانهای عربی و فارسی در زبان کازاخی. تألیف ا. ا. گریتسنکو. رساله دکترا در رشته تاریخ. آلماآتا.
L.Z. Rustamov: Arabsko-iranskie zaimstvovaniya v Kazakhskom yazyke. Avtoref. kand. filol. nauk. Alma-Ata, 1963.

۱۹۶۷ ـ ایران در نخستین سالهای جنگ جهانی. تألیف ای. ای. گریتسنکو. رساله دکترا در رشته تاریخ. آلماآتا.
I.I. Kritsenko: Iran v godi pervoy mirovoy voyni. Alma-Ata, 1967.

۱۹۶۸ ـ مآخذ عربی و پارسی قرون نوزدهم و بیستم در بارهٔ قرقیزستان و قرقیزها. تألیف ا. قرایف. چاپ فرونزه.
O. Karaev: Arabskie i persidskie istochniki IX-XXI vv. o kirgizakh. "Ilmi". Frunze, 1968.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

فهرست تکمیلی

۱۸٤۸ ـ لشکرکشی پترکبیر به ایران . تألیف ا. لبدف . چاپ پترزبورگ .

E. Lebedev: Pokhod Petra Velikogo v Persiiu. St. - Petersburz 1853.

۱۸۵۳ ـ شرح آماری د ربارهٔ ایران . تألیف ی . ف . بلرامبرگ . چاپ سنت پترزبورگ

I.F. Bleramberg: Statisticheskoe obozrenie Persii. St.-Petersburg, 1853.

۱۸٦۷ ـ جنگهای ایران در سالهای ۱۷۲۲ تا ۱۷۲۵ . اسنادی دربارهٔ تاریخ پادشاهی پترکبیر . تألیف و. و. کوماروف . چاپ مسکو .

V.V. Komarov: Persidskaya voyna v 1722-1725 g. Materiali dlya istorii tsarstvovaniya Petra Velikogo. Moskva, 1867.

۱۸۷۷ ـ ناصرالدین شاه و سفر او به روسیه در سال ۱۸۷۳ . تألیف ا . و . باگدانویچ . چاپ سنت پترزبورگ .

E.V. Bogdanovich: Nasr-Eddin shakh i ego viezd v Rossiiu v 1872g. St.-Petersburg, 1873..

۱۸۷۶ ـ شهرستانهای اردبیل و سراب . تألیف ای .آ. اگرانوویچ . چاپ تفلیس .

I.A. Ogranovich: Provintsii Ardabilskaya i Sarabskaya. Tiflis, 1876.

۱۸۷۸ تا ۱۸۸۱ ـ اطلاعاتی آماری دربارهٔ ولایات گیلان و شاهرود . بسطام . تألیف ی. آ. زینوویف . چاپ سنت‌پترزبورگ .

I.A. Zinoviev: Statisticheskie svedeniya o provintsiyakh Gilyan i Shakhrud Bastam. St. - Petersburg, 1878 - 1881.

۱۸۹۲ ـ کشتار چندی پیش با بیان در شهر یزد . تألیف و. آ. ژوکوفسکی . چاپ سنت‌پترزبورگ .

V.A. Zhukovskiy: Nedavnie kazni babidov v gorode Ezde. St. - Petersburg, 1892.

۱۹۰۲ ـ سیاحت در شمـال شرقی ایـران . تألیف ن. آ. زارودنی . چاپ سنت‌پترزبورگ .

N.A. Zarudniy: Ekskursiya po Sev. vost. Persii. St. - Petersburg, 1902.

۱۹۰۵ ـ اسنادی دربارهٔ ایران . سفر و آمار مربوط به سال ۱۹۰۳ . نشریهٔ ستاد سپاه دوم ترکستان . تألیف آ. ای. ایاس . چاپ سنت‌پترزبورگ .

A.I. Iyas: Materiali po Persii. Marshiruti i statisticheskie svedeniya za 1903 g. Izd. shtab. 2 turkest. armeysk. Korpusa. St. - Petersburg, 1905.

۱۹۰۷ ـ سیستان در گذشته وحال . تألیف آ. آ. میللر . چاپ سنت‌پترزبورگ .

A.A. Miller: Proshloe i nasto-yashee Seistan. St. - Petersburfi 1907.

۱۹۰۸ ـ ایران در آستانهٔ قانون اساسی . تألیف ی . ایلین . چاپ مسکو .

E. Ilin: Persiya nakanune Konstitutsii. Moskva, 1908.

۱۹۰۸ ـ موافقتنامهٔ انگلیس و روس در سال ۱۹۰۷ . تألیف آ. ی. سنسارف . چاپ سنت‌پترزبورگ .

A.E. Snesarev: Anglo-Russkoe Soglashenie 1907 goda. St. - Petersburg,

۱۹۰۹ ـ یادداشت جهانگرد درباره باب و بهاءاله . تألیف م. آ. ماملی . چاپ باکو .

M.A. Mam - li: Zapiski puteshestvennika o Babe i Bekha - Ulle.Baku, 1909.

۱۹۱۱ ـ در طول کارون از طریق بختیاری . تألیف پ . س. تروبتسکوی . چاپ سنت پترزبورگ .

P.S. Trubetskoy: Po Karunu i cherez Bakhtiyariiu. St. - Petersbur, 1911.

۱۹۱۱ ـ اوضاع سیاسی واقتصادی ایالت فارس درایران. تألیف ن . پ . پاسك . چاپ مسکو .

N.P. Passek: Politiko-ekonomicheskoe polozhenie "Farsa" provintsii Irana. Moskva, 1911.

۱۹۱۲ ـ مسائل مربوط به ایران . موافقتنامه انگلیس و روس و مبانی عمده و هدف و طرازبندی پنجساله‌آن. چاپ مسکو .

Persidskiy vopros. Anglo-Russkoe soglashenie i osnovnie ego printsipii, tseli i pyatiletnie itogi. Mokva, 1912.

۱۹۱۲ ـ روسیه ، انگلستان و ایران . تألیف ای . آ . زینویف . چاپ سنت پترزبورگ .

I.A. Zinovev: Rossiya, Angliya i Persiya. St. - Petersburg, 1912.

۱۹۱۴ ـ مجموعهٔ اسناد سیاسی مربوط به وقایع ایران در سالهای ۱۹۱۱ تا ۱۹۱۳ . نشریه وزارت امور خارجه روسیه . چاپ سنت‌پترزبورگ .

Sbornik diplomaticheskikh dokumentov, kasaiushikhsia sobitiy v Persii 1911 - 1913. Min. inostranikh del. St. - Petersburg, 1914.

۱۹۱۶ ـ یادداشتهای مربوط به گزارش مسافرت گ . ف. چیرکین رئیس اداره امور مهاجرت به استرآباد و مازندران و ایالات شمالی ایران دربهار سال ۱۹۱۶ . تألیف گ. ف. چیرکین . چاپ پتروگراد .

G.F. Chirkin: Otchetnaya zapiski o poezdke vesnoy 1916 g.v. Astrabadskuiu i Mazandoranskuiu provintsii Severnoy Persii nachalnika pereselencheskogo upravleniya G.F. Chirkina. Petrograd, 1916.

۱۹۱۶ ـ ایرانیان . شرحی دربارهٔ مذاهب ایران . تألیف ك . سمیرنوف . چاپ تفلیس .

K. Smirnov: Persi. Ocherk religii Persii. Tiflis, 1916.

۱۹۱۶ ـ تعیین مرز ترکیه و ایران . تألیف و . ف . مینورسکی . چاپ پتروگراد .

V.F. Minorskiy: Turetsko - Persidskoe razgranichenie. Petrograd, 1916.

۱۹۲۲ ـ آثار باستانی ساسانی . تألیف نشریه موزه دولتی ارمیتاژ . چاپ پتربورگ .

Sasanidskikh drevnostey. Vremennaya vistavka. Gosud. Ermitazh. Peterburg, 1922.

۱۹۲۲ ـ مسئله مشرق ایران . تألیف و . و . بارتلد . چاپ لنینگراد .

V.V. Bartold: Vostochno-Iranskiy vopros. Leningrad, 1922.

۱۹۲۳ ـ ایران . اوضاع اقتصادی و بازرگانی خارجی آن در سالهای ۱۹۰۱ تا ۱۹۲۳ . تألیف ن. ن. بوبینین . چاپ تفلیس .

N.N. Bobinin: Persiya, ee ekonomicheskoe polozhenie i vneshnyaya torgovlya 1901 - 1923 g.g. - Tiflis, 1923.

۱۹۲۴ ـ بازرگانی خارجی ایران درسالهای ۱۹۲۲ و ۱۹۲۳ . تألیف ن. ن. بوبینین . چاپ تفلیس .

N.N. Bobinin: Vneshnyaya torgovlya Persii v 1922-1923 g.g. — Tiflis. 1924.

۱۹۲۶ ـ پیام خواجه عبداله انصاری به‌وزیر . تألیف ی. ا. برتلس . چاپ مسکو .

E.E. Bertels: Poslanie Abdallakha Ansari vizira. Moskva, 1926.

۱۹۲۷ تا ۱۹۲۹ ـ ایران . مجموعهٔ مقالات ، جلدهای اول و دوم وسوم . نشریهٔ فرهنگستان علوم اتحادشوروی. چاپ مسکو .

Iran. Sbornik Statey. t.I-III. Izd-vo Akad. Nauk SSSR. 1927-1929 g.g. Moskva, 1927-1929.

۱۹۲۸ ـ گیلان ، برمبنای نسخه خطی تومانسکی . تألیف و. و. بارتلد . چاپ لنینگراد .

V.V. Bartold: Gilyan po rukopisi Tumanskogo. Leningrad, 1928.

۱۹۳۱ ـ قراردادهای بازرگانی بین‌المللی ایران . تألیف آ. آ. زونتشترال پیسکورسکی . چاپ مسکو .

A.A. Zonnetshtral - Piskorskiy: Mezhdunarodnie torgovie dogovori Persii. Moskva, 1931.

۱۹۳۱ ـ بازرگانی خارجی ایران در سالهای ۱۹۱۳ ـ ۱۹۱۴ ، ۱۹۲۵ ـ ۱۹۲۶ ، و ۱۹۲۸ ـ ۱۹۲۹ . تألیف ن. اوتاروَوا . چاپ تفلیس .

N. Otarova: Vneshnyaya torgovlya Persii za 1913-14 g.g., 1925-26 i 1928-29 g.g. Tiflis 1931.

۱۹۴۸ ـ جنبش کارگری و اتحادیه‌ای در ایران . تألیف آ . باشکیروف . چاپ مسکو .

A. Bashkirov: Rabochee i profsoiuuznoe dvizhenie v Irane. Moskva, 1948.

۱۹۵۴ ـ اقتصاد وبازرگانی خارجی ایران . تألیف ای. ای. کوروبینیکوف . چاپ مسکو .

I.I. Korobeynikov: Iran. Ekonomika i vneshnyaya torgovlya. Moskva, 1954.

۱۹۵۵ ـ جغرافیای طبیعی ایران . تألیف م . پ .پتروف. چاپ مسکو .

M.P. Petrov: Iran (fiz. geogr. ocherk). Moskva, 1955.

آدرس‌های مراکز مختلفی که در این کتاب نام برده شده‌اند

(برای استفادهٔ اشخاص یا مؤسساتی که مایل به مراجعهٔ مستقیم یا مکاتبه با آنها باشند)

آرژانتین

دانشگاه سالوادور

Universidad del Salvador:
Callao 542. Buenos Aires.

دانشگاه آرژانتینی مطالعات عالیه شرقی

Universidad Argentina de altos estudios orientales:
Avellaneda No. 3215 - Olivos (Prov. Bs. As.) Argentina.

انجمن آسیائی آرژانتین

Sociedad Asiatica de la Argentina:
Casilla de Correo no. 4899. Buenos Aires.

موزه ملی هنر شرقی

Museo Nacional de Arte Orientale:
Avenida del Libertador, 1902. Buenos Aires.

موزه ارازوریز پالائیس

Museo Errazuriz Palaís:
Sánchez de Bustamante 26631. Buenos Aires (25a).

آلمان

جمهوری فدرال آلمان

مراکز مطالعات ایران شناسی و تدریس زبان فارسی وزبانهای ایرانی

فرهنگستان علوم و ادبیات ماینتس
Akademie der Wissenschaften und der Literatur zu Mainz:
Geschwister Schollstrasse 2. Mainz.

فرهنگستان علوم باویر
Bayerische Akademie der Wissenschaften:
Marstallplatz. München.

فرهنگستان علوم گوتینگن
Akademie der Wissenschaften in Göttingen:
Prinzenstrasse 1. Göttingen

دانشگاه آزاد برلین (وانستیتوها وسمینارهای وابسته بدان)

Freie Universität Berlin:
Ihnestrasse 24, Berlin-Dahlem.

دانشگاه بن (وانستیتوها وسمینارهای وابسته بدان)

Rheinische Friedrich-Wilhelm-Universität:
Liebfrauenweg 3, Bonn D53.

دانشگاه ارلانگن نورنبرگ (وانستیتوها وسمینارهای وابسته بدان)

French-Alexander-Universität zu Erlangen-Nürnberg:
Schlossplatz 4, Erlangen.

دانشگاه فرانکفورت (وانستیتوها و سمینار های وابسته بدان)

Johann Wolfgang Goethe-Universität:
Mertonstrasse 17, Frankfurt am Main.

دانشگاه فرایبورگ (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)

Albert-Ludwigs-Universität:
Belfortstrasse 11, Freiburg I. Br.

دانشگاه گوتینگن (وانستیتوها وسمینارهای وابسته بدان)

Georg-August-Universität zu Göttingen:
Wilhelmsplatz, 1. Göttingen.

دانشگاه هامبورگ (وانستیتوها وسمینارهای وابسته بدان)

Universität Hamburg:
Edmund-Siemers-Allee, 1. Hamburg 13.

دانشگاه هایدلبرگ (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)

Ruprecht-Karl-Universität:
Grabengasse 1. Heidelberg.

دانشگاه کیل (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)

Christian-Albrechts-Universität:
Neue Universität, Olshausenstrasse 40/60. Kiel.

دانشگاه کلن (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)

Universität zu Köln:
Lindenthal, Albertus Magnus-Platz. Köln 5000.

دانشگاهماینتس (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)

Johannes Gutenberg - Universität:
Saarstrasse 21. Mainz.

دانشگاه ماربورگ (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)

Philipps - Universität:
Biegenstrasse 10. Marburg.

دانشگاه مونیخ (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)

Ludwig-Maximilians-Universität München:
Geschwister Schollplatz 1. Münster.

دانشگاه مونستر (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)

Westfälische Wilhelms - Universität Münster:
Schlossplatz 2. Münster.

دانشگاه سارلندس (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)
Universität des Saarlandes:
D-66 Saarbrücken.

دانشگاه توبینگن (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)
Eberhard - Karl - Universität:
Tubingen.

دانشگاه وورتسبورگ (و انستیتوها و سمینارهای وابسته بدان)
Julius - Maximilians - Universität:
Sanderring 2, Würzburg.

انستیتوی باستان شناسی آلمان
Deutsches Archäologisches Institut:
Peter - Lenné - Strasse 28-30. Berlin 33.

انجمن جغرافیائی برلین
Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin:
Arno - Holzstrasse 14. Berlin 41.

انجمن آلمان و شرق
Deutsche Orient - Gesellschaft:
Gaismannshofer Weg 5a. 1 Berlin 20.

انستیتوی شرقی فرانکفورت
Orient - Institut Frankfurt am Main:
Savignystrasse 65. Farnkfurt 1.

بنیاد آلمان وشرق

Deutsche Orient - Stiftung.
Mittelweg 151, 2000 Hamburg 13.

انجمن خاورشناسی آلمان

Deutsche Morgenländische Gesellschaft::
Postfach 642. 3555 Marburg/Lahn.

انستیتوی آلمانی روابط فرهنگی خارجی

Deutsche Institut für Auslandsbeziehungen:
Charlottenplatz 17, Stuttgart.

کانون ایران شناسان آلمان

Deutscher Iranisten Kreis
Bruno - Frank - Strasse 41. 1 Stuttgart - Heumaden.
& Theodor - Körner - Strasse 6. 87 Würzburg.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

کتابخانه دولتی موقوفه فرهنگی پروس (کتابخانه دولتی برلین)

Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz:
Reichpietschufer 72/76 (Postfach 59). Berlin.

کتابخانه دانشگاه ارلانگن

Universitäts bibliothek Erlangen:
Universität-strasse 4. Erlangen.

کتابخانه ملی ودانشگاهی فرانکفورت

Stadt- und Universitätsbibliothek/Senckenbergische Bibliothek:

Bockenheimer Landstrasse 134-138. Frankfurt a.M.

کتابخانه دانشگاه فرایبورگ

Universitätsbibliothek Freiburg:

Rempartstrasse 15. Freiburg im Bresgau.

کتابخانه دولتی و دانشگاهی ساکس‌سفلی

Niedersächsische Staats- und Universitätbibliothek:

Prinzenstrasse 1. Göttingen.

کتابخانهٔ ملی ودانشگاهی هامبورگ

Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg:

Moorweidenstrasse 40. Hamburg.

کتابخانهٔ ایالتی هانوور

Niedersächsische Landesbibliothek:

Am Archiv 1. Hannover.

کتابخانهٔ دانشگاه هایدلبرگ

Universitätsbibliothek Heidelberg:

Plöck 107-109. Heidelberg.

کتابخانهٔ ایالتی باویر

Badische Landesbibliothek:

Am Nymphengarten, Lammstrasse 16. Karlsruhe.

کتابخانهٔ عمومی ماربورگ

Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz:
Universitätstrasse 25. Marburg/Lahn.

کتابخانهٔ ملی مونیخ

Bayerische Staatsbibliothek:
Ludwigstrasse 16. München.

کتابخانهٔ ایالتی وورتمبرگ

Würtembergische Landesbibliothek:
Konrad Adenauerstrasse 8. (Postfach 769)
Stuttgart.

کتابخانهٔ دانشگاه توبینگن

Universitätsbibliothek Tübingen:
Wilhelmstrasse 32. Tübingen.

کتابخانهٔ دانشگاه وورتسبورگ

Universitätsbibliothek Würzburg:
Domerschulstrasse 16. Würzburg.

مراکز آثار هنری وباستانی ایران

موزه‌های دولتی موقوفهٔ اموال فرهنگی پروس (برلین)
Staatliche Museen der Stiftung Preussischer Kulturbesitz:
Arnimallee 23. Berlin-Dahlem.

موزهٔ ماوراء بحار (برمن)

Ueberseemuseum Bremen:
Bahnhofsplatz 13. Bremen.

موزهٔ هنر دوسلدرف

Kunstmuseum der Stadt Düsseldorf:
Ehrenhof 5. Düsseldorf.

موزه گوته (دوسلدرف)

Goethemuseum: Jägerhofstrasse 1, Düsseldorf.

موزه فولکوانگ (اسن)

Museum Folkwang:
Bismarckstrasse 64. Essen.

انستیتوی آسیا (فرانکناو هسن)

Asien - Institut:
Kulturhalle der Stadt Frankenau.
Frankenau/Hessen.

موزهٔ مردم شناسی فرانکفورت

Museum für Völkerkunde Frankfurt.
Liebigstrasse 41. Frankfurt a.M.

موزه هنرهای دستی فرانکفورت

Museum für Kunsthandwerk Frankfurt
Verwaltung und Magazin: Zeil 85-93
Frankfurt a.M.

موزه آثار دوران ماقبل تاریخی و آغاز تاریخ (فرانکفورت)
Museum für Vor-und Frühgeschichte:
Justinianstrasse, 5. Frankfurt a.M.

موزه هنر و پیشه هامبورگ
Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg:
Steintorplatz 1. Hamburg.

موزهٔ کستنر (هانوور)
Haupstadt Hannover-Kestner-Museum:
Trammplatz, 3. Hannover.

موزهٔ مردم شناسی هایدلبرگ
Völkerkunde-Museum der J. und E. von
Portheim Stiftung:
Hauptstrasse 235. Heidelberg.

موزه کور پفلستی هایدلبرگ
Kurpfälzisches Museum:
Haupstrasse 97. Heidelberg.

موزهٔ ایالتی بادن (کارلسروهه)
Badisches Landesmuseum:
Schlossplatz 1. Karlsruhe i. Baden.

موزه جلاکاری هربیگ‌ها ارهاوس (کلن)
Herbig-Haarhaus-Lackmuseum:
Köln-Bickendorf, Vitalisstrasse, 198/226

موزه هنر وپیشه کلن

Kunstgewerbemuseum:
Hansaring 32a. Köln.

موزهٔ مردم‌شناسی راوتن اشتراخ یوست (کلن)

Rautenstrauch-Joest-Museum für Völkerkunde
Ubierring 45. Köln.

موزهٔ مطرانی کلن

Erzbischöfliches Diözesanmuseum:
Gereonstrasse 48. Köln.

موزهٔ رایس (مانهایم)

Reiss-Museum:
Zeughaus C 5. Mannheim.

مجموعهٔ آثار مربوط به مطالعات مذهبی دانشگاه ماربورگ

Religionskundliche Sammlung der Universität:
Schloss 1. Marburg/Lahn.

موزهٔ دولتی مردم شناسی مونیخ

Staatliches Museum für Völkerkunde:
Maximilianstrasse 42. München 23.

موزهٔ رزیدنتس (مونیخ)

Residenzmuseum:
Max-Josef-Platz 3. München 22.

موزه ملی باویر (مونیخ)
Bayerisches Nationalmuseum:
Prinzregentenstrasse, 3. München 22.

مجموعهٔ دولتی آثار باستانی (مونیخ)
Staatliche Antikensammlung. Glyptothek und Museum antiker Kleinkunst:
Königinstrasse, München 22.

مجموعهٔ عروسکی مونیخ
Puppentheatersammlung der Stadt München:
Jakobsplatz 1. München 2.

موزهٔهنرهای‌دستی انجمن‌هنرهای‌محلی باویر (نورنبرگ)
Gewerbemuseum der Bayerischen Landesgewerbeanstalt:
Gewerbemuseumsplatz 2. Nürnberg.

موزهٔ ملی آلمانی (نورنبرگ)
Germanisches Nationalmuseum:
Kornmarkt 1 (Direktion und Bibliothek: Untere Grasersgasse 18). Nürnberg.

موزهٔ چرم وموزهٔ کفش آلمان (افن باخ)
Deutsches Lendermuseum/Deutsches Schuhmuseum:
Frankfurter Strasse 86. Offenbach am Main.

موزهٔ شهر اسنابروك

Mupseum der Stadt Osnabrück:
Heger-Tor-Wall 28, Osnabrük.

موزه بلدی شلسویگ هولشتاین

Schleswig-Holsteinisches Landesmuseum:
Schloss Gottorf. Schleswig.

موزهٔ آلمانی شمشیر سولینگن

Deutsches Klingenmuseum Solingen:
Wuppertaler Strasse 161. Solingen-Gräfrath.

موزهٔ ورق‌بازی آلتنبورگ اشترالزوند

Altenburg-Stralsunder Spielkarten-Museum:
Spielkarten-Fabriken AG, Stuttgart-Leinfelden, Ortsteil Unteraichingen.

موزهٔ بلدی ویسبادن

Städtisches Museum:
Friedrich-Ebert-Allee 2. Wiesbaden.

موزهٔ دانشگاهی مارتین فن‌واگنر (وورتسبورگ)

Martin-von- Wagner-Museum der Universität Würzburg:
Residenz, Südflgüel. Würzburg.

آلمان شرقی

مراکز مطالعات ایران شناسی

و تدریس زبان فارسی وزبانهای ایرانی

فرهنگستان علوم آلمان

Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin:
Otto-Nuschke-Strasse 22/23. 108 Berlin.

فرهنگستان علوم ساکس

Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig:
Goethestrasse 3-5, IV. 701, Leipzig.

دانشگاه برلین

Humboldt-Universität zu Berlin:
Unter den Linden, 6 - 108 Berlin.

دانشگاه هاله ویتن برگ

Martin Luther-Universität Halle-Wittenberg:
401, Halle (Saale).

دانشگاه لایپتسیگ

Karl-Marx-Universität Leipzig:
Ritterstrasse, 26. 701 Leipzig.

مراکز کتب واسناد خطی فارسی

کتابخانهٔ دولتی آلمان (برلین)

Deutsche Staatsbibliothek:
Unter den Linden, 8. 108 Berlin.

کتابخانهٔ دانشگاهی ومحلی زاخسن آنهالت

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt, Zweigstelle Dessau:
Sophie-Nagel-Strasse, 34. Dessau.

کتابخانهٔ ایالتی ساکس (درسدن)

Sächsische Landesbibliothek:
N. 15, Marienallee, 12. Dresden.

کتابخانه ایالتی گوتا

Landesbibliothek Gotha:
Schloss Friedenstein. Gotha.

کتابخانهٔ انجمن خاور شناسی آلمان

Bibliothek der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft:
August-Bebelstrasse, 50 A. Halle a.S.

کتابخانه دانشگاه ینا

Universitätsbibliothek Jena:
Goethe-Allee, 6. Jena.

کتابخانه دانشگاه لایپتسیگ

Universitätsbibliothek Leipzig:
Ritterstrasse 25. 701 Leipzig.

مراکز آثار هنری و آثار باستانی ایران

موزه دولتی برلین

Staatliche Museen zu Berlin:
10^2, Bodestrasse 1/3. Berlin.

موزه مردم شناسی لایپتسیگ

Museum für Völkerkunde
Täubchenweg, 2. Leipzig.

اتریش

مراکز مطالعات ایران شناسی
و مراکز تدریس فارسی

فرهنگستان علوم اتریش
Oesterreichische Akademie der Wissenschaften
Ignaz Seipelplatz, 2. — A 1010 Wien.

انستیتوی خاورشناسی دانشگاه وین
Orientalisches Institut Universität Wien:
Universitätsstrasse 7/V - 1010 Wien II.

انستیتوی افریقائی و آسیائی وین
Afro-Asiatisches Institut in Wien:
Türkenstrasse, 3. A-1090 Wien.

انستیتوی مطالعات زبان شناسی عمومی وزبان‌شناسی هند وژرمنی دانشگاه وین
Institut für Allgemeine und Indogermanische Sprachwissenschaft Universität Wien.
Dr. Karl Lueger-Ring 1. 1010 Wien.

انستیتوی واژه شناسی هند وایرانی دانشگاه گراتس
Institut für Indo-iranische Philologie Universität Graz:
Universitätsplatz, 3. Graz.

انستیتوی خاورشناسی دانشگاه اینسبروك

Institut für Orientalistik Universität Innsbruck:
Innrain, 52. Innsbruck.

دانشگاه وین

Universität Wien:
Dr. Karl Lueger-Ring 1. — 1010 Wien.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

کتابخانه ملی اتریش (وین)

Oesterreichische Nationalbibliothek:
Josefsplatz. Wien 1.

کتابخانه دانشگاه وین

Universitätsbibliothek in Wien:
Dr. Karl Lueger-Ring 1. Wien 1.

مراکز آثار هنری وباستانی ایران

موزهٔ هنرهای دستی اتریش (وین)

Oesterreichisches Museum für angewandte Kunst:
Stubenring, 5. Wien 1.

موزهٔ تاریخ هنر (وین)

Kunsthistorisches Museum:
Burgring, 5. Wien 1.

موزه ایالتی تیرول (اینسبروك)

Tiroler Landes-Museum Ferdinandeum:
Innsbruck.

اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی

روسیه

مراکز مطالعات ایران شناسی

فرهنگستان علوم اتحاد شوروی
Akademii nauk SSSR:
Leninsky Propekt. Moskva.

انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم شوروی (انستیتوی ملل آسیا)
Institut Vostokovedenia Akademii nauk SSSR.
Armyansky per .2. Moskva.

انستیتوی ادبیات جهانی ماکسیم گورکی (مسکو)
Instiut mirovoy literatury Akademii nauk SSSR imeni A.M. Gorkogo:
Ulitsa Vorovskogo 25a. Moskva.

انستیتوی تاریخ فرهنگستان علوم شوروی (مسکو)
Institut istorii Akademii nauk SSSR:
Ulitsa D. Ulyanova, 19. Moskva.

انستیتوی جغرافیائی فرهنگستان علوم شوروی (مسکو)
Institut georgrafii Akademii nauk SSSR:
Staromonetny per. 29. Moskva.

انستیتوی تاریخ هنر فرهنگستان علوم شوروی (مسکو)
Institut istorii iskusstv Akademii nauk SSSR:
Ulitsa Korpotkina, 21. Moskva.

انستیتوی مردم‌شناسی « میکلوخو ماکلای » فرهنگستان علوم شوروی (مسکو)
Institut etnografii Akademii nauk SSSR imeni N.N. Miklukho - Maklaia:
Ulitsa D. Ulyanova 19. Moskva.

انستیتوی فلسفهٔ فرهنگستان علوم شوروی (مسکو)
Institut filosofii Akademii nauk SSSR:
Volkhonka 14. Moskva.

فرهنگستان هنرهای اتحاد شوروی
Akademiia Khudozhestv SSSR:
Ulitsa Kropotkina 21. Moskva.

انجمن روابط فرهنگی اتحاد شوروی وایران (مسکو)
Sovetskoye obshchestvo kulturnoy svyazi s Iranom:
Prospekt Kalinina, 14. Moskva.

مراکز تدریس زبان فارسی و زبانهای ایرانی

دانشگاه دولتی لنینگراد
Leningradskiy Ordena Lenina Gosudarstvenniy universitet imeni A. A. Zhdanova:
Universitetskaya naberezhnaya, 719.
Leningrad.

دانشگاه دولتی مسکو
Moskovskiy Ordena Lenina i Ordena Trudovogo Krasnogo Znameni Gosudarstvenniy universitet imeni M. M. Lomonosova:
Leninskie Gory. Moskva, 5.

انستیتوی دولتی روابط بین‌المللی (مسکو)
Moskovskiy Gosudarstvenniy institut mezhdu-narodnikh otnosheniy:
Metrostroyevskaya 53. Moskva.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

کتابخانهٔ فرهنگستان علوم اتحاد شوروی در لنینگراد
Bibliotheka Leningradskogo otdelenia Akademii nauk SSSR:
Birzhevaya linia 1. Leningrad.

کتابخانهٔ دولتی عمومی سالتیکوف شچدرین (لنینگراد)
Leningradskaya publichnaya biblioteka immeni Saltikova-Shchedrina:
Sadovaya ulitsa, 18. Leningrad.

کتابخانه علمی ماکسیم گورکی دانشگاه دولتی لنینگراد

Nauchnaya biblioteka imeni A. M. Gorkogo Leningradskogo Gosudarstvennogo universiteta imeni A. A. Zhdanova:

Universitetskaya naberezhnaya, 719. Lenin-

کتابخانه موزه ارمیتاژ در لنینگراد

Knizhnyi fond Gosudarstvennogo Ermithazha:

M. Dvortsovaya naberezhnaya 34. Leningrad.

کتابخانه دولتی لنین (مسکو)

Gosudarstvennaya biblioteka SSSR imeni V. I. Lenina:

Prospekt Kalinina 3. Moskva.

کتابخانه دولتی ادبیات خارجی اتحاد شوروی (مسکو)

Vsesoiuznaya Gosudarstvennaya biblioteka inostrannoy literatury:

Ulitsa Razina 12. Moskva.

کتاابخانه عمومی‌دولتی تاریخی جمهوری‌فدراتیو شوروی روسیه (مسکو)

Gosudarstvennaya publichnaya istoricheskaya biblioteka RSFSR:

Starosadsky per. 9. Moskva.

کتابخانه اساسی علوم اجتماعی فرهنگستان علوم اتحـاد شوروی (مسکو)
Fundamentalnaya biblioteka obshchestvennykh nauk Akademii nauk SSSR imeni V. P. Volgina:
Ulitsa Franze 11. Moskva.

کتابخانه انستیتوی خاورشناسی (ملل آسیا) در مسکو
Biblioteka Institut Vostokovedenia Akademii nauk SSSR:
Armyansky per. 2. Moskva.

کتابخانهٔ موزه دولتی هنرهای خاور زمین (مسکو)
Biblioteka Gasudarstvenniy muzey iskusstva narodov vostoka:
Ultisa Obukha 16. Moskva.

•

آرشیوها

آرشیو مرکزی دولتی اسناد تاریخی (لنینگراد)
Tsentralniy Gosudarstvenniy istoricheskiy arkhiv:
Naberezhnaya Krasnogo Flota 4. Leningrad.

آرشیو مرکزی دولتی نظامی اتحاد شوروی (مسکو)
Tsentralniy Gosudarstvenniy Voenniy arkhiv SSSR:
Bolshaya Pirogovskaya ulitsa, 17. Moskva.

آرشیو مرکزی دولتی انقلاب اکتبر (مسکو)

Tsentralniy Gosudarstvenniy arkhiv Oktiabrskoy revolutsii i sotsialisticheskogo stroitelstva:
Bolshaya Pirogovskaya ulitsa, 17. Moskva.

آرشیو فرهنگستاان علوم اتحاد شوروی (مسکو)

Arkhiv Akademii nauk SSSR:
Leninsky prospekt 4. Moskva.

بایگانی مرکزی دولتی اسناد رسمی قدیمی (مسکو)

Tsentralniy Gosudarstvenniy arkhiv drevnikh aktov:
Bolshaya Pirogovskaya ulitsa, 17. Moskva.

مراکز آثار هنری و آثار باستانی ایران

موزه دولتی ارمیتاژ (لنینگراد)

Gosudarstvenniy Ermitazh:
M. Dvortsovaya naberezhnaya 34. Leningrad.

موزهٔ مردم‌شناسی و نژادشناسی پتر کبیر (لنینگراد)

Muzeya antropologii i etnografii imeni Petra Velukogo:
Universitetskaya naberezhnaya 3. Leningrad.

موزه مرکزی دولتی تئاتر عروسکی « اوبرازتسف »
(لنینگراد)
Tsentralniy Gosudarstvenniy muzey teatralnikh Kukol imeni Obraztsova:
Ulitsa Gorkogo 32. Leningrad.

نمایشگاه دائمی آلات موسیقی (لنینگراد)
Vistavka muzikalnikh instrument v Leningrad:
Issakievskaya pl. 5. Leningrad.

موزه هنرهای زیبای پوشکین (مسکو)
Muzey izobrazitelnikh iskusstv imeni A. S. Pushkina:
Volkhonka 12. Moskva.

موزه دولتی هنرهای خاور زمین (مسکو)
Gosudarstvenniy Muzey iskusstva narodov vostoka:
Ulitsa Obukha 16. Moskva.

تالاراسلحه کاخ کرملین (مسکو)
Oruzheynaia Palata. Kreml. Moskva.

موزه دولتی تاریخ (مسکو)
Gosudarstvenniy istoricheskii Muzey:
Krasnaya Ploshad 1/2. Moskva.

موزه منطقه‌ای هنر (ریازان)
Gosudarstvenniy muzey iskusstv Ryazan.
Kremlin, 11. Ryazan. RSFSR.

موزه دولتی هنر لتونی (ریگا)
Gosudarstvenniy muzey iskusstv.
Ploshad Pionerov, 3. Riga. Latviyskaya SSR.

اوکراین

مراکز مطالعات ایران شناسی

فرهنگستان علوم اوکراین (کیف)
Akademii nauk Ukrainskoy SSR:
Vladimirskaya ulitsa, 54. Kiev, Uk.SSR.

انستیتوی زبان‌شناسی « پوتبین » فرهنگستان علوم اوکراین (کیف)
Institut yazykovendenia Akademii nauk Uk.SSR.
imeni A. A. Potebin:
Ulitsa Kirova, 4. Kiev. UkSSR.

« انستیتوی تاریخ » فرهنگستان علوم اوکراین (کیف)
Institut istorii Akademii nauk UkSSR:
Ulitsa Kirova, 4. Kiev. Uk.SSR.

انستیتوی باستان‌شناسی فرهنگستان علوم اوکراین (کیف)
Institut arkheologii Akademii nauk Uk.SSR:
Ulitsa Kirova, 4. Kiev. Uk.SSR.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی و آثار هنری و تاریخی ایران

کتابخانه عمومی دولتی اوکراین (کیف)
Gosudarstvennaya publichnaya biblioteka Uk.SSR:
Ulitsa Kirova, 1. Kiev. Uk.SSR.

موزه دولتی هنرهای غربی وشرقی کیف
Gosudarstvenniy muzey zapadnogo i vostochnogo iskusstva:
Ulitsa Repina, 15. Kiev. UkSSR.

موزه دولتی هنرهای غربی وشرقی اودسا
Odesskiy derzhavniy muzey zakhidnogo ta skhidnogo mistechtva:
Ulitsa Pushkinskaya, 9. Odessa.

موزه و کاخ دولتی آلوپکا (کریمه)
Gosudarstvenniy Alupkinskiy Dvoretss-muzey:
Krymskaya oblast. Alupka.

موزه و کاخ باغچه‌سرای (کریمه)
Dvorets muzey Bakhchisaray v Krim:
Krymskaya oblast. Bakhchisarai.

موزه دولتی تاریخ وباستان‌شناسی کرچ (کریمه)

Gosudarstvenniy muzey istorii i arkheologii Kercha:
Krymskaya oblast. Ulitsa Sverdlova, 16, Kerch.

آذربایجان

مراکز مطالعات ایران‌شناسی و تدریس فارسی

فرهنگستان علوم آذربایجان (باکو)

Akademii nauk Azerbaidzanskoy SSR:
Kommunisticheskaya ulitsa, 10. Baku. Az.SSR.

« انستیتوی ملل خاور نزدیك و خاورمیانه » فرهنگستان علوم آذربایجان (باکو)

Institut narodov blizhnego i serednego Vostoka Akademii nauk Az.SSR:
Prospekt Narimanova, 31. Baku. Az.SSR.

دانشگاه دولتی آذربایجان « س . م . کیروف ». (باکو)

Azerbaidzanskiy Gosudarstvenniy universitet imeni S. M. Kirova:
Ulitsa Patrice Lumumba, 23. Baku. Az.SSR.

مراکز کتب خطی فارسی و آثار هنری و تاریخی ایران

مخزن کتب خطی فرهنگستان علوم آذربایجان (باکو)
Respublikanskiy rukopisniy fond Akedemii nauk Az.SSR:
Prospekt Narimanova, 31. Baku. Az.SSR.

کتابخانهٔ دولتی جمهوری آذربایجان « کتابخانه میرزا فتحعلی آخوندوف » (باکو)
Azerbaidzanskaya respublikanskaya biblioteka imeni M. F. Akhundova:
Ulitsa Khaghani, 29. Baku. Az.SSR.

موزه ادبیات آذربایجان « موزه نظامی گنجوی » (باکو)
Muzey Azerbaidzanskoy literatury imeni Nizami:
Ulitsa Kommunisticheskaya, 33. Baku. Az.SSR.

موزه دولتی تاریخ آذربایجان (باکو)
Gosudarstvenniy muzey istorii Azerbaidzana:
Ulitsa Malygina, 4. Baku. Az.SSR.

موزه دولتی هنر آذربایجان «موزه مصطفی‌اف» (باکو)
Gosudarstvenniy muzey iskusstva Azerbaidzana imeni R. Mustafaeva:
Ulitsa Chkalova, 9. Baku. Az.SSR.

ارمنستان

مراکز مطالعات ایرانشناسی و تدریس فارسی

فرهنگستان علوم ارمنستان (ایروان)
Akademii nauk Armyanskoy SSR:
Ulitsa Barekamutyan, 24. Erevan. Ar. SSR.

بخش خاورشناسی فرهنگستان علوم ارمنستان (ایروان)
Sektor Vostokovedenia Akademii nauk Ar. SSR:
Ulitsa Abovyana, 15. Erevan. Ar. SSR.

دانشگاه دولتی ایروان
Erevanskiy Gosudarstvenniy universitet:
Ulitsa Abovyana, 104. Erevan. Ar.SSR.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی و آثار هنری و باستانی ایران

« متن‌داران » : مخزن دولتی نسخه‌های خطی قدیمی ، وابسته به‌شورای وزیران جمهوری ارمنستان (ایروان)
Matenadaran: Gosudarstvennoie Khranilishche devnikh rukopisey pri Sovete Ministrov Armyanskoy SSR:
Erevan. Ar.SSR.

نگارخانه دولتی ارمنستان (ایروان)
Gosudarstvennaya Kartinnaya galereya Armenii:
Ulitsa Abovyana, 2. Erevan. Ar. SSR.

« موزه دولتی تاریخ » ارمنستان (ایروان)
Gosudarstvennaya muzeya istorii Armyanskoy SSR:
Pl. Lenina, Erevan. Ar.SSR.

موزه ادبیات و هنــر ارمنستان « موزه ا . چارنتس » (ایروان)
Muzey literaturi i iskusstv imeni "E. Charentsa": Erevan. Armyanskoy SSR.

ازبکستان

مراکز مطالعات ایران‌شناسی و تدریس فارسی

فرهنگستان علوم ازبکستان (تاشکند)
Akademii nauk Uzbekskoy SSR:
Ulitsa Kuibysheva, 15. Tashkent. Uz.SSR.

انستیتوی خاورشناسی « ابوریحان بیرونی » (تاشکند)
Institut Vostokovedenia Akademii nauk Uz.SSR imeni "Biruni":
Ulitsa Navoi, 55-a. Tashkent. Uz.SSR.

انستیتوی تاریخ‌وباستان‌شناسی فرهنگستان علوم ازبکستان (تاشکند)
Institut istorii i arkheologii Akademii nauk Uzbekskoy SSR:
Ulitsa Gogolya, 70. Tashkent. Uz.SSR.

دانشگاه دولتی « لنین » (تاشکند)
Tashkentskiy Gosudarstvenniy universitet imeni V. I. Lenina:
Ulitsa Karla Marxa, 32. Tashkent. Uz.SSR.

دانشگاه دولتی « علیشیر نوائی » (سمرقند)
Samarkandskiy Gosudarstvenniy universitet imeni Alishera Navoi:
Bulvar Gorkogo, 15. Samarkand. Uz.SSR.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی و آثار هنری و باستانی ایران

مخزن ذخائر نسخه‌های خطی انستیتوی خاورشناسی فرهنگستان علوم ازبکستان (تاشکند)
Rukopisniy fond Instituta vostokovedenia Akademii nauk Uz.SSR:
Ulitsa A. Tukaeva, 1. Tashkent. Uz.SSR.

کتابخانه اساسی دانشگاه دولتی « و . ای . لنین » (تاشکند)
Fundamentalnaya bibloteka Tashkentskogo Gosudarstvennogo Universiteta imeni V.I. Lenina.
Ulitsa Kuibysheva, 8. Tashkent. Uz.SSR.

کتابخانه عمومی دولتی جمهوری ازبکستان « علیشیر نوائی » (تاشکند)
Gosudarstvennaya publichnaya biblioteka Uzbekskoy SSR imeni Alishera Navoi:
Bratskaya ulitsa, 14. Tashkent. Uz.SSR.

موزه هنری دولتی ازبکستان (تاشکند)
Gosudarstvenniy muzey iskusstv Uz.SSR:
Ulitsa Gogolya, 10. Tashkent. Uz.SSR.

« موزه دولتی تاریخ » ازبکستان (تاشکند)
Gosudarstvenniy muzey istorii Uz.SSR:
Ulitsa Kuibysheva, 8. Tashkent. Uz.SSR.

موزه جمهوری تاریخ مدنیت وصنعت (فرهنگ وهنر)ـ سمرقند
Respublikanskiy muzey istorii kultury ï iskusstva Uzbekskoy SSR:
Sovetskaya ulitsa, 51. Samarkand. Uz.SSR.

تاتارستان

دانشگاه دولتی قازان « و . ای . لنین » . (قازان)
Kazanskiy Gosudarstvenniy universitet Ordena "Trudovogo Krasnogo znameni" imeni V. I. Lenian
Ulitsa Lenina, 18. Kazan. Tatarskoy ASSR.

کتابخانه دانشگاه قازان
Biblioteka Kazanskogo universiteta:
Ulitsa Lenina, 48. Kazan. Tatarskoy ASSR.

موزه دولتی تاتارستان (قازان)
Gosudarstvenniy muzey Tatarskoy ASSR:
Ulitsa Lenina, 2. Kazan. Tatarskoy ASSR.

تاجیکستان

مراکز مطالعات ایران‌شناسی و تدریس فارسی

فرهنگستان علوم تاجیکستان (دوشنبه)
Akademii nauk Tadzikskoy SSR:
Dushanbe. Tadz. SSR.

بخش خاورشناسی آکادمی علوم تاجیکستان (دوشنبه)
Otdel vostokovedenia Akademii nauk Tadz. SSR:
Ulitsa Darvina, 8. Dushanbe. Tadz. SSR.

انستیتوی زبان و ادبیات «رودکی» (دوشنبه)
Institut yazyka i literatury Akademii nauk Tadz. SSR imeni "Rudaki":
Prospekt Lenina, 21. Dushanbe. Tadz. SSR.

انستیتوی تاریخ و باستانشناسی «احمد دانش» (دوشنبه)
Institut istorii i arkheologii Akademii nauk Tadz. SSR imeni A. Donisha:
Prospekt Kuibysheva, 12. Dushanbe. Tadz. SSR.

انستیتوی دولتی پزشکی تاجیکستان «ابن‌سینا» (دوشنبه)
Tadzikskiy Gosudarstvenniy Institut imeni "Ibn-Sina".
Prospekt Lenina, 123. Dushanbe. Tadz.SSR.

دانشگاه دولتی تاجیك «و.ای. لنین» . (دوشنبه)
Tadzikskiy Gosudarstvenniy universitet imeni V. I. Lenina:
Prospekt Lenina, 17. Dushanbe, Tadz.SSR.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی

مخزن نسخه‌های خطی‌شرقی بخش‌خاورشناسی فرهنگستان علوم تاجیکستان (دوشنبه)
Fond Vostokovednykh rukopisey Otdela vostokovedenia i pismennogo nasledia Akademii nauk Tadz.SSR:
Leninsky Prospekt, 37, Dushanbe. Tadz.SSR.

کتابخانه دولتی « فردوسی » (دوشنبه)
Gosudarstvennaya biblioteka Tadzikskoy SSR imeni Firdausi:
Lenin Prospekt, 34. Dushanbe. Tadz.SSR.

ترکمنستان

مراکز مطالعات ایران‌شناسی و تدریس فارسی

فرهنگستان علوم ترکمنستان (عشق‌آباد)
Akademii nauk Turkmenskoy SSR:
Ulitsa Gogolya, 15. Ashkabad. Turk. SSR.

انستیتوی زبان‌شناسی و ادبیات «مخدوم‌قلی» (عشق‌آباد)
Institut yazyki i literatury Akademii nauk Turkmenskoy SSR imeni Makhtumkuli:
Ulitsa Gogolya, 15. Ashkabad. Turk. SSR.

انستیتوی تاریخ « س . باتیروف » (عشق‌آباد)
Insitut istorii Akademii nauk Turkmenskoy SSR imeni "S. Batyrova":
Uitsa Gogolya, 15. Ashkabad. Turk.SSR.

هیئت مختلط علمی باستان‌شناسی ترکمنستان جنوبی
(عشق‌آباد)
Iuzhno-Turkmenistanskaya arkheologicheskaya Kompleksnaya ekspeditsiya:
Ulitsa Gogolya, 15. Ashkabad. Turkmenskoy SSR.

دانشگاه دولتی « ماکسیم گورکی » (عشق‌آباد)
Turkmenskiy Gosudarstvenniy universitet imeni A.M. Gorkogo:
Prospekt Lenina, 31. Ashkabad. Turkmenskoy SSR.

مراکز کتب و اسناد خطی فارسی
و آثار هنری و باستانی ایـران

کتابخانه عمومی دولتی ترکمنی « کارل مارکس »
(عشق‌آباد)
Turkmenskaya Gosudarstvennaya respublikanskaya biblioteka imeni "Karla Marksa":
Ulitsa Liebknechta, 48. Ashkabad. Turkmenskoy SSR.

مخزن نسخه‌های قدیمی انستیتوی زبان و ادبیات
« مخدوم‌قلی » (عشق‌آباد)
Khranilishche drevnikh rukopisey Institut yazyka i literaturi imeni Makhtumkuli:
Ulitsa Gogolya, 15. Ashkabad. Turkmenskoy SSSR.

موزه دولتی هنرهای (عشق‌آباد)
Gosudarstvenniy muzey izobrazitelnikh iskusstv Turkmenskoy SSR:
Pprosekt Svobody, 84. Ashkabad. Turkmenskoy SSR.

داغستان

شعبه داغستانی فرهنگستان علوم اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی (ماخاچ قلعه)
Dagestanskiy filial Akademii nauk SSSR.
Ulitsa Gadhieva, 45. Makhachkala. Dagestan.

دانشگاه دولتی داغستان « و . ای . لنین » . (ماخاچ قلعه)
Dagestanskiy Gosudarstvennyi universitet imeni V.I. Lenina:
Sovetskaya Ulitsa, 8. Makhachkala. Dagestan.

کازاخستان

فرهنگستان علوم کازاخستان (آلماآتا)

Akademii nauk Kabakhskoy SSR:
Ulitsa Shevchenko, 28. Alma-Ata Kazakhskoy SSR.

کتابخانه دولتی جمهوری کازاخستان «کتابخانه پوشکین» (آلماآتا)

Gosudarstvennaya publichnaya biblioteka Kazakhskoy SSR imeni A.S. Pushkina:
Prospekt V. I. Lenina, 11. Alam-Ata. Kazakhskoy SSR.

موزه مرکزی دولتی کازاخستان (آلماآتا)

Tsentralniy gosudarstvenniy muzey Kazakhskoy SSR.
Park imeni Panfilovtseva, 28. Alma-Ata. Kazakhskoy SSR.

گرجستان

مراکز مطالعات ایرانشناسی و تدریس فارسی

فرهنگستان علوم گرجستان (تفلیس)

Akademii nauk Gruzinskoy SSR:
Ulitsa Dzerzhinskogo, 8. Tbilisi. Gruz. SSR.

انستیتوی خاورشناسی آکادمی علوم (تفلیس)
Institut vostokovedeniya Akademii nauk Gruz. SSR:
Ulitsa Tskhakaya, 10. Tbilisi. Gruz. SSR.

انستیتوی تاریخ ادبیات گرجستان « شوتاروستاولی » (تفلیس)
Institut istorii Gruzinskoy literaturi imeni "Rustaveli":
Ulista Lenina, 5. Tbilisi. Gruz.SSR.

دانشگاه دولتی تفلیس
Tbilisskiy Gosudarstvenniy universitet:
Prospekt Chavchavadze, 1. Tbilisi. Gruz.SSR.

مراکز کتب واسناد خطی فارسی و آثار هنری و باستانی ایـران

بایگانی مرکزی دولتی گرجستان (تفلیس)
Tsentralniy Gosudarstvenniy arkhiv Gruzinskoy SSR. Tbilisi.

موزه دولتی « س. ن » . جاناشیا (تفلیس)
Gosudarstvenniy muzey imeni S. N. Dzanashiya: Tbilisi.

موزه دولتی هنری گرجستان (تفلیس)

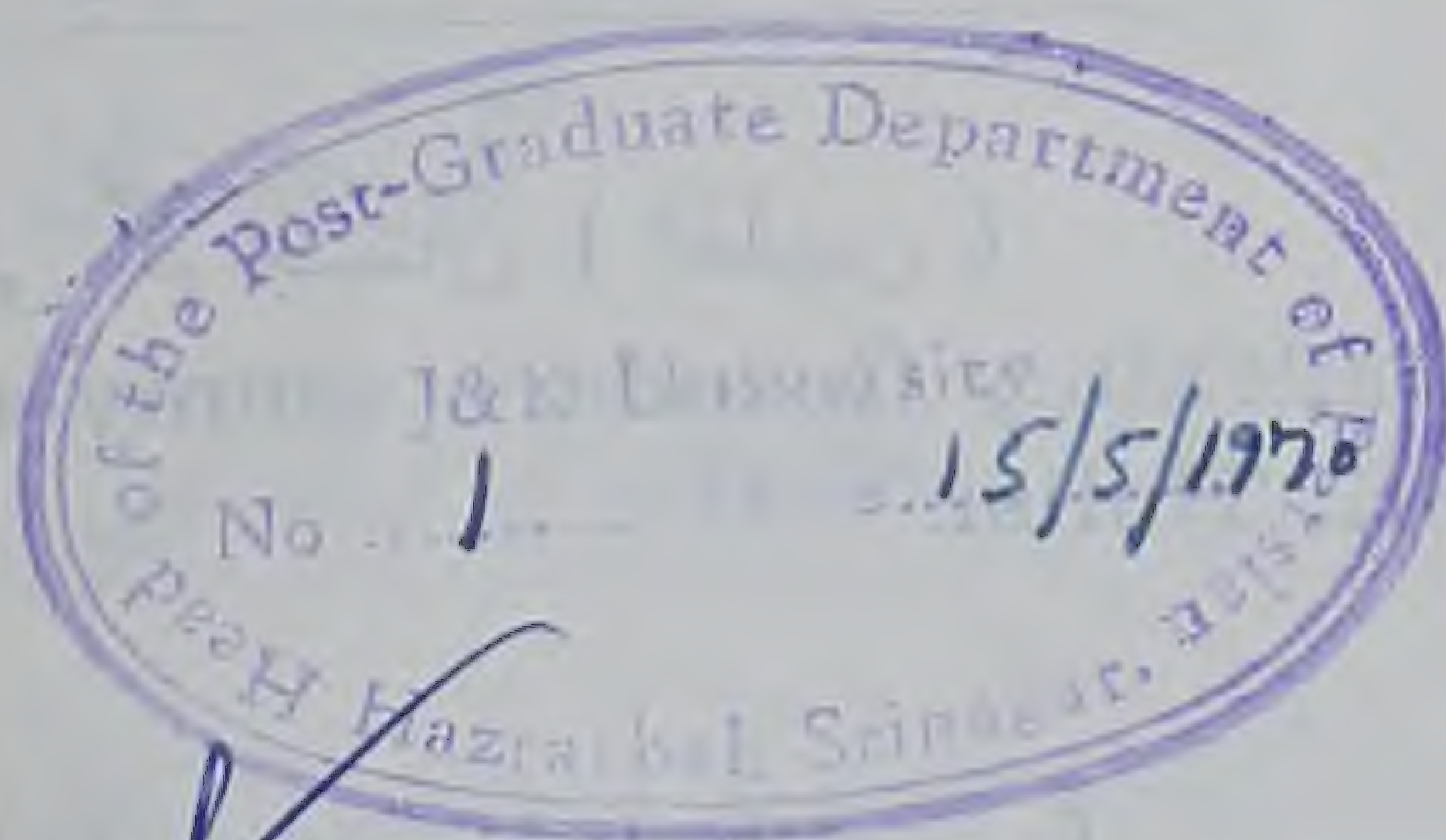
Gosudarstvenniy muzey iskusstv Gruzinskoy SSR:
Ulitsa Ketskhoveli, 1. Tbilisi. Gruz. SSR.

موزه دولتی تاریخ گرجستان (تفلیس)

Gosudarstvenniy istoricheskiy muzey Gruzinskoy SSR.
Prospekt Rustaveli, 3. Tbilisi. Gruz. SSR.

موزه دولتی ادبیات گرجستان (تفلیس)

Gosudarstvenniy muzey literaturi Gruz. SSR:
Ulitsa Dziordziashivili, 8. Tbilisi. Gruz. SSR.

Title A first course in educa...

Author Reeder, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

Title A first course in educa...

Author Reeder, W. G.

Accession No. 7877

Call No. 370.2 R 257 F

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

Title The heritage of America

Author Commager & Nevins

Accession No. 4356

Call No. 901.973 C 735 H

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

1944 ÷ 308

72980 - 268

2296

2297

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

9622522401

Title The heritage of America

Author Commager & Nevins

Accession No. 4356

Call No. 901.973 C 735 H

BORROWER'S NO.	ISSUE DATE	BORROWER'S NO.	ISSUE DATE

1944 ÷ 308

72988 – 268

2296

2297